

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta

René Milfait

Dítě jako zboží v prostituci. Perspektivy teologicko-etické reflexe

Školitel disertace: Prof. Dr. Albert-Peter Rethmann

PRAHA 2007

Poděkování

Děkuji svému školiteli panu Prof. Dr. Albertu-Peteru Rethmannovi za odborně kompetentní a lidsky ochotné vedení této práce a za drahý čas, který mi věnoval.

Děkuji paní Mgr. Jindřišce Krpákové z projektu Magdala, Caritas ČR, garantce předložené disertace za konzultace a spolupráci.

Děkuji za podporu organizaci Roterkeil.net-Aktion Bosco Sevana a jejímu vedoucímu Jochenu Reidegeldovi. Za pomoc rovněž děkuji paní Gertrud Prockl z Mnichova (a Tachau) a tamní skupině Ackermann-Gemeinde. Mé díky patří i přátelům z Pfarrgemeinde Geldern, jejich veřejné knihovně a Grantové agentuře Univerzity Karlovy v Praze.

Jsem vděčný všem svým blízkým za jakoukoli přátelskou podporu a pomoc, kterou mi poskytli.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 12. 7. 2007

OBSAH

ÚVOD.....	6
A. FENOMÉN KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ (CSEC)	12
1. DEFINICE A FORMY.....	12
1.1 K ROZSAHU FENOMÉNU	18
1.2 RIZIKOVÉ DĚTI, RIZIKOVÉ FAKTORY A SITUACE	30
2. FORMA DĚTSKÁ PROSTITUCE.....	33
2.1 SOUHRA FAKTORŮ A PŘÍČIN	34
2.2 VYKOŘISŤOVÁNÍ CHLAPCŮ V PROSTITUCI.....	41
2.3 VYKOŘISŤOVÁNÍ DÍVEK V PROSTITUCI	45
2.4 NÁSLEDKY	48
2.4.1 <i>Následky sexuálního zneužití</i>	49
2.4.2 <i>Následky CSEC</i>	50
2.4.3 <i>Specifické následky</i>	53
2.5 SEXUÁLNÍ VYKOŘISŤOVATELÉ DĚTÍ.....	61
2.5.1 <i>Formy poptávky</i>	61
2.5.2 <i>Charakteristika pachatelů – motivy a cíle</i>	65
2.5.3 <i>Otázka recidivy</i>	67
2.5.4 <i>Obranné strategie pachatelů</i>	68
2.5.5 <i>Pedosexuální prostituční turistky a turisté</i>	69
2.5.5.1 <i>Pachatelky či spolupachatelky</i>	70
2.5.5.2 <i>Muži pachatelé</i>	71
2.5.6 <i>Klasifikace pachatelů pro diagnostickou a terapeutickou práci</i>	77
2.5.7 <i>Klasifikace pachatelů CSEC pro vyšetřování</i>	80
2.5.8 <i>Shrnutí a překlenutí</i>	84
2.6 SOUVISEJÍCÍ TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA V ČR	85
2.7 KRIMINALITA.....	97
2.7.1 <i>Mravnostní kriminalita</i>	100
2.7.2 <i>Pojmy morálka a mravnost v mravnostní kriminalitě</i>	101
2.7.3 <i>Shrnutí s prozatímními závěry</i>	103
B. LIDSKÁ DŮSTOJNOST: ZÁKLADNÍ MĚŘÍTKO PRO POSOUZENÍ PROBLEMATIKY	107
1. POJMY MRAVNOST, MORÁLKA, ETIKA V TEOLOGICKÉ ETICE	107
2. VZTAH ETIKY S PRÁVEM	113
2.1 VZÁJEMNÉ OVLIVŇOVÁNÍ PRÁVA S MORÁLKOU.....	116
2.1.1 <i>Vztah konvenční morálky s právem</i>	118
2.1.2 <i>Vztah mravnosti s právem</i>	118
2.1.3 <i>Vztah morality s právem</i>	121
2.1.4 <i>Epikie</i>	123
3. ETICKÝ PRINCIP LIDSKÁ DŮSTOJNOST	129
3.1 ČLOVĚK JAKO OBRAZ A PODOBA BOŽÍ	131
3.1.1 <i>Stvořenost člověka</i>	132
3.1.1.1 <i>Člověk jako imago Dei v hebrejském znění Starého zákona</i>	132
3.1.1.2 <i>Člověk jako obraz Boží v řeckém znění Starého zákona</i>	137
3.1.1.3 <i>„Co je člověk, že na něho pamatuješ“ (Ž 8,5a)</i>	139
3.1.1.4 <i>Ježíš Kristus jako symbol pravého lidského bytí</i>	142
3.2 ČLOVĚK VE DVOJÍM VYDÁNÍ: MUŽSKÉ A ŽENSKÉ POHLAVÍ	148
3.3 CELISTVOST: ČLOVĚK JAKO DUŠEVNĚ TĚLESNÁ JEDNOTA.....	153
3.4 LIDSKÁ SEXUALITA.....	161
3.4.1 <i>Sexuální chování se znalostmi o sexualitě v ČR</i>	161
3.4.2 <i>Biblické porozumění</i>	163
3.4.3 <i>Základní norma sexuální etiky</i>	165
3.5 LIDSKÁ OSOBA JAKO ÚČEL O SOBĚ.....	169
3.6 LIDSKÁ SVOBODA	179
3.6.1 <i>Pojem svobody v právu a psychoterapii (psychologii)</i>	180

3.6.2	<i>Svoboda z teologicko-etického pohledu.....</i>	183
3.6.3	<i>Dimenze svobody.....</i>	186
3.6.4	<i>Svoboda a determinace</i>	188
3.6.5	<i>Morální svoboda</i>	191
3.6.6	<i>Prozatímní závěry.....</i>	193
3.7	PARADIGMA LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI V PRÁVNÍM SYSTÉMU	196
3.7.1	<i>Obsahové prvky pojmu důstojnosti.....</i>	200
3.7.2	<i>Lidská důstojnost jako pojem mezinárodního práva</i>	204
3.7.3	<i>Lidská důstojnost jako ústavní princip.....</i>	211
3.7.4	<i>Prozatímní závěry.....</i>	215
4.	LIDSKÁ PRÁVA.....	217
4.1	ZNAKY LIDSKÝCH PRÁV	219
4.2	PRÁVA DÍTĚTE	224
4.2.1	<i>Součást společných dokumentů</i>	224
4.2.2	<i>Specifická lidská práva zvláště zranitelné skupiny.....</i>	228
4.3	PROZATÍMNÍ ZÁVĚRY.....	234
5.	PRINCIP SOLIDARITY	236
6.	TAJEMSTVÍ LIDSKÉ VINY A HŘÍCHU	240
6.1	MORÁLNÍ VINA	241
6.2	OSOBNÍ HŘÍCH	245
6.2.1	<i>Biblické porozumění.....</i>	247
6.2.2	<i>Tajemství hříchu v učitelské tradici církve</i>	251
6.2.3	<i>Actus intrinsece malus.....</i>	253
6.3	SOCIÁLNÍ VINA A STRUKTURÁLNÍ HŘÍCH.....	257
6.4	PROZATÍMNÍ ZÁVĚRY.....	260
6.5	CHUDOBA JAKO SOCIÁLNÍ VINA A HŘÍCH	263
7.	LIDSKÁ PRÁCE	268
8.	NUTNÝ TREST, OBRÁCENÍ, SMÍŘENÍ A ODPUŠTĚNÍ.....	275
8.1	ÚČEL TRESTU.....	276
8.2	LÁSKA K NEPŘÁTELŮM	285
8.3	METANOIA.....	290
8.4	ROLE ODPUŠTĚNÍ A SMÍŘENÍ	297
C.	DŮSLEDKY PRO KONÁNÍ.....	302
1.	INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE.....	302
1.1	SPOLEČNÁ BÁZE	302
1.2	SPOLEČNÉ PŮSOBNÍ PRÁVA S ETIKOU	304
1.3	PRÁVO DÍTĚTE NA VZDĚLÁNÍ	309
1.4	TEOLOGICKÁ ETIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE	313
2.	PRINCIP PERSONALITY NA VŠECH ÚROVNÍCH	317
3.	VÝCHOVA K CELOSTNÍMU POJETÍ ČLOVĚKA.....	323
4.	VÝCHOVA KE KULTUŘE ROVNOPRÁVNOSTI MEZI POHLAVÍMI.....	324
5.	ZODPOVĚDNÁ SEXUÁLNÍ VÝCHOVA.....	327
6.	BEZPODMÍNEČNÝ ZÁKAZ.....	335
7.	ZMĚNY V TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVĚ.....	336
8.	NOVÉ POROZUMĚNÍ MRAVNOSTI V MRAVNOSTNÍ KRIMINALITĚ.....	337
9.	POŽADAVKY PRINCIPU SOLIDARITY	339
9.1	LÁSKA K BLÍŽNÍMU	340
9.2	OSVOBOZOVAT PONÍŽENÉ A VYKOŘIŠTOVANÉ DĚTI.....	344
9.3	OPCE PRO DĚTI.....	347
9.4	BOJ PROTI KOMPLEXNÍ CHUDOBĚ.....	350

9.5	POLITICKÁ MORÁLNOST.....	352
9.6	SPRAVEDLIVÝ SVĚT VŮČI DĚTEM.....	360
9.7	PRÁVA A ZÁJMY DĚTÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	363
9.8	PRAVIDLA ÚČINNÉ SOCIÁLNÍ POMOCI DÍVKÁM A CHLAPCŮM V PROSTITUCI.....	367
9.8.1	<i>Příklady solidární praxe (best practices)</i>	371
9.8.1.1	Projekt Šance v Praze	371
9.8.1.2	Projekt KARO v Plauen (Plavno) a Chebu.....	373
9.8.1.3	Projekt Magdala, Caritas Česká republika.....	376
9.8.1.4	Projekt KISS ve Frankfurtu	377
9.8.1.5	Aktion missio Aachen	380
9.8.1.6	Roterkeil.net – Aktion Bosco Sevana	384
9.8.1.7	Projekt PREDA na Filipínách.....	385
9.9	LÁSKA K NEPŘÁTELŮM PACHATELŮM	390
9.9.1	<i>Trest a resocializace</i>	391
9.9.2	<i>Obrácení pachatelů</i>	393
9.9.3	<i>Odpuštění a smíření</i>	394
	ZÁVĚR	396
	SEZNAM LITERATURY	410
	SEZNAM ZKRATEK	427
	ANOTACE	428
	SUMMARY	430

Úvod

Dětská prostituce jako jedna z forem fenoménu komerční sexuální zneužívání dětí představuje v současnosti velmi závažné ubližování dětem jako těm nejzranitelnějším, nejslabším a potřebným lidským bytostem. Děti se zde stávají pouhým prostředkem pro uspokojování potřeb a zájmů druhých, je porušena jejich lidská důstojnost a základní lidská práva. Dítě a jeho sexualita tak znamená pro pachatele prodejní artikl a nabývá zbožního charakteru. Praktiky spojené s tímto sociálně nežádoucím jevem jsou trestnými činy a týkají se i České republiky. Jedná se o velmi složitou a multidisciplinární problematiku. Hlavními aktéry jsou děti jako oběti a pachatelé.

V předložené práci nazvané *Dítě jako zboží v prostituci. Perspektivy teologicko-etické reflexe* půjde o zpracování z hlediska disciplíny teologická etika. Budeme proto postupovat ve třech hlavních krocích, a sice dle modelu vidět-posoudit-jednat. Nejprve tedy v první velké části (A Fenomén komerční sexuální zneužívání dětí) příslušný jev popíšeme, abychom mohli ve druhé velké části (B Lidská důstojnost: základní měřítko pro posouzení problematiky) provést perspektivy teologicko-etické reflexe, která je ve službě potřebného jednání pro potírání této problematiky (C Důsledky pro konání).

Budeme sledovat, co znamená nejvyšší etický princip a paradigma práva lidská důstojnost v této problematice, jak se zachází s dítětem, které i nereflektované antropologické opce se skrývají za zastávanými pozicemi a praktikami. Kdo je vlastně člověk, co znamená být skutečně člověkem a uskutečňovat pravé lidské bytí? Jak se nám zde promítne obraz člověka, jeho sebeúcta, sebehodnocení, sebezpojetí či sebeobraz? Je možno člověku odebrat lidskou důstojnost či jej jí zbavit? Jak se projeví lidská důstojnost v různých vztazích lidské bytosti, v jeho solidaritě, práci, v tajemství viny a hříchu a v odpovídajícím trestu? Jak mohou trestné činy a zároveň mravně zavrženíhodná jednání v této oblasti pomoci porozumět tomu, co je naopak dobré a správné, a to i v pluralitní společnosti a multikulturním světě? Je zde tedy ve hře otázka po člověku a pravdě o něm, po důstojnosti a povolání a po mravních důsledcích, které z toho plynou. Slovo perspektivy v názvu práce chce říci, že si nečiníme nárok na teologicko-etickou reflexi všech možných relevantních témat této problematiky, ale že jde o centrální aspekty. Jsme si také vědomi toho, že jsme podobný počín zatím v literatuře nenašli.

V části A nejprve vymezíme fenomén a jeho příslušnou formu dle relevantních mezinárodních dokumentů, přičemž jednotlivé definice porovnáme. Dále předložíme uváděné údaje o rozsahu fenoménu, názory dospělých na komerční sex, postoje, představy, zkušenosti

a míru informovanosti dětí i dospělých. Následně představíme rizikové děti, faktory a situace. Pak se již budeme zabývat jen formou dětské prostituce: poukážeme na souhrn různých faktorů, příčin a motivů, rozvineme konkrétně vykořisťování chlapců a děvčat v prostituci, přejdeme k následkům, a to nejprve k následkům sexuálního zneužití dítěte, pak fenoménu CSEC obecně a k specifickým následkům prostituce.

Následně přikročíme k dalším stěžejním aktérům, totiž k pachatelům: zařadíme toto téma do schématu vztahů poptávka-nabídka, seznámíme se s jejich motivy a cíli, s vývojem jejich kriminální kariéry, s jejich obrannými strategiemi vzhledem k uznání viny a přijetí zodpovědnosti a pohlédneme zejména na pedosexuální prostituční turistiky a turisty, přičemž krátce zmíníme ženy pachatelky a potom hlavně muže. Tato sonda se dotýká i vztahu mezi pohlavími, místa sexuality v něm a polohy ČR. Navážeme klasifikací pachatelů pro diagnostickou a terapeutickou práci a pro práci vyšetřování. Důležité poznatky o pachatelích shrneme a provedeme překlenutí k prezentaci stavu související trestněprávní úpravy v ČR. Trestné činy i v této problematice jsou výchozím bodem kriminologie, jejímž předmětem je kriminalita, zde specificky tzv. mravnostní a v ní spojená s prostitucí. Tím zhodnotíme postup pojednání o viktimitě a viktimizaci dětí, souhrn faktorů a příčin, charakteristiku pachatelů a znalost trestněprávní úpravy. Objeví se nám i další témata pro etickou reflexi (výkon a účinky trestu, prevence, potřeba solidárního jednání) a s tím spojené zacházení s pojmy morálka a mravnost, sexualita, sexuální morálka, svoboda a lidská důstojnost.

Hlavní prioritou demokratického trestního práva musí být ochrana lidské důstojnosti a svobody každého člověka, tedy i každého dítěte, a tím poskytovat prostor pro celostní rozvoj osobnosti. Tím ukončíme část A a přejdeme k části B (Lidská důstojnost: základní měřítko pro posouzení problematiky).

V jejím začátku navážeme na pojetí morálky a mravnosti v mravnostní kriminalitě a objasníme pojetí těchto pojmů a jejich vztahy v disciplíně teologická etika, kterou představíme. Srovnáme tak používání pojmů a budeme pátrat po vzájemné potřebnosti těchto disciplín: budeme se věnovat vztahu etiky a práva a položíme přitom základní otázku etiky práva, poukážeme na její cíle a perspektivy, na antropologický základ, premisy či nevyslovené opce. Půjde o předprávní měřítko práva a jeho základu i o mravní aspekty normativní konkretizace. Vzhledem ke kontextu může být tato práce profilovaným příspěvkem etiky práva. Bude nás zajímat vzájemné ovlivňování práva s morálkou, přičemž v této souvislosti ještě více rozlišíme vztahy konvenční morálky s právem, mravnosti s právem a morality s právem. V návaznosti na probrané vztahy a v kontextu sociální pomoci dětským obětem mohou nastat i konfliktní situace, v nichž se dotýčný činitel musí

zodpovědně rozhodnout a své rozhodnutí a jednání eticky odůvodnit. K tomu se pokusíme pomoci pojednáním o epikii jako principu jednání pro rozhodování v konfliktní situaci. Řeč o základních trvalých životních potřebách dítěte, které se odrážejí v právech a službách, a o provázané hierarchii hodnot nás dovede k nejvyššímu etickému principu, k nedotknutelné, nedílné a nezcižitelné lidské důstojnosti, jež musí zásadně a neomezeně určovat lidskou vůli a jednání. Dostaneme se tak k antropologickému ukotvení a integrování této multidisciplinární problematiky. Lidská důstojnost a z ní plynoucí základní lidská práva tvoří základní měřítko pro etické posouzení. Současně představuje krystalizační bod obrazu člověka, nejvyšší cíl a měřítko veškerého zodpovědného jednání v rámci zúčastněných vědeckých disciplín. Jako kulturně neutrální spodní hranice lidského bytí, jeho první či nezpochybnitelné základní podmínky je pak otevřena pro náročnější antropologie duchovních a filozofických tradic. Pojem dignitas hominis má své jedinečné odůvodnění v imago Dei. Tento obraz budeme rozvíjet v základních vztazích lidského bytí: ve vztahu k Bohu, ve vztazích mezi pohlavími, ve vztahu k sobě v rámci stále aktuálního problému vztahu duše a těla. To nás v kontextu celé práce zavede k reflexi lidské sexuality, kterou zahrneme do souvislostí poznatků o sexuálním chování a znalostí o sexualitě v ČR, porozumění v bibli a základní pozitivní a negativní normy sexuální etiky.

Duchovní impulzy jako kořeny nedotknutelné lidské důstojnosti jakožto hlavního měřítka posouzení nás nasměrují spolu se schématem poptávka-nabídka, se zbožním charakterem dítěte a jeho sexuality, jeho instrumentalizací a ceníkem určitých sexuálních praktik v prostituci k přiměřenému nenáboženskému vyjádření lidské důstojnosti v relevantní filozofické tradici. Logickým pokračováním bude problém lidské svobody: pojem opřený o antropologické předpoklady se používá v různých disciplínách a kontextech pro nás zde nejdůležitějších, proto načrtne různé jeho dimenze, položíme si otázku svoboda a determinace, či svoboda, nebo determinace?, a probereme téma morální svobody.

Lidská důstojnost a svoboda patří k hlavním principům lidských práv. Dříve než se lidskými právy budeme více zabývat, přistoupíme k paradigmatu právního systému vůbec a otevřeme si cestu pro další obsahovou konkretizaci pojmu lidská důstojnost pomocí relevantních mimoprávních etických a antropologických aspektů. Tím provedeme fixaci jádrové oblasti lidské důstojnosti a dále ji představíme jako pojem mezinárodního práva a jako ústavní princip.

Z lidské důstojnosti vyplývají jako ze svého eticko-normativního základu a konkretizují ji lidská práva: vyznačíme jejich znaky, navážeme právy dítěte nejprve jako součástí společných

dokumentů a následně jako specifickými právy zvláště zranitelné skupiny. Určujícím dokumentem pro právně závazná práva dítěte pro nás bude Úmluva o právech dítěte.

Vykořisťování dětí v prostituci v souvislosti s lidskými právy vyzývá všechny aktéry společnosti k zaujetí postoje. Probereme proto dále solidaritu vázanou na osobní důstojnost. Zaměříme se přitom rovněž na otázku, jak se tento princip týká i pachatelů tak závažných a společensky nebezpečných činů. Postoupíme proto postupně k tajemství lidské viny a hříchu: budeme sledovat morální vinu, teologický pohled na ni, nahlédneme přitom do biblických textů, do učitelské tradice církve, kde se také setkáme s činy, které jsou vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl samy o sobě špatné a morálně nepřijatelné. Kromě osobní viny a hříchu zohledníme sociální vinu a hřích. Konkrétní propojení osobní a sociální viny ukážeme na jednom ze dvou hlavních uváděných faktorů, které podporují vykořisťování dětí v prostituci, a sice na chudobě. V souvislosti s tím a vzhledem k tomu, že Mezinárodní organizace práce řadí dětskou prostituci mezi nejhorší formy práce dětí, pohlédneme na lidskou práci ze sociálněetického hlediska, abychom zjistili, zda je vůbec možné v této souvislosti hovořit o práci.

Trestné činy vyžadují odpovídající právní tresty. Tak nemravné jednání také nedovoluje vinu a hřích bagatelizovat. Poslední slovo v teologické etice však nemá vina a hřích. Nabízí se vypořádání s vinou a hříchem, obrácení a smíření. Pokročíme proto k tématu nutného trestu, obrácení, smíření a odpuštění, přičemž se nejprve zamyslíme nad účelem trestu, láskou k nepřítelům, budeme řešit otázku, zda je správné zůstat u právního a morálního odsouzení pachatelů a u morálního odsouzení i mladistvých, kteří vstupují do sexbyznysu dobrovolně, a nastolíme i otázku role odpuštění a smíření.

Zde zakončíme druhou velkou část B a postoupíme do třetí, závěrečné velké části C Důsledky pro konání, v níž využijeme dosavadní reflexi k tomu, abychom konstatovali, co je třeba v případě jednotlivých či vícero aktérů najednou konat v rámci potírání vykořisťování dětí v prostituci.

V závěru práce pak stanovený postup a jeho závěry zhodnotíme a shrneme důsledky pro konání na základě části C.

Ve smyslu vize morální teologie pro třetí tisíciletí budeme i v této závažné a bolestné problematice tedy naslouchat konkrétním chudým (dětem jako obětem prostitučních praktik) ve smyslu potřebných, trpících, vykořisťovaných i těm, kteří selhali, provinili se a jsou vyloučeni (pachatelé), odborníkům různých zúčastněných disciplín, dále Božímu slovu na

¹ Srov. HÄRING Bernhard: *Moraltheologie für das dritte Jahrtausend*, Köln: Styria, 1999.

základě hermeneutiky relevantních biblických textů a tradici, v níž se odrážejí dějiny společenství v solidaritě osvobozování a záchranu proti neblahé solidaritě hříchu. Propojujeme praxi a reflexi, přičemž jasně upřednostňujeme děti jako oběti prostitučních praktik a těmto dětem straníme. Tím vnímáme jedno z nejzávažnějších „znamení času“, totiž vykořisťování dětí v prostituci, a v něm závažné bolestné ponižování a zneužívání těch nejzranitelnějších, nejslabších a často bezbranných a bezmocných lidských bytostí. Přitom se snažíme vidět v tomto znepokojivém znamení i povzbuzující znamení v podobě různých snah o potírání této formy ubližování dětem a v rámci vítězství lásky, práva, solidarity, spravedlnosti, pravdy, svobody a milosti v díle Ježíše Krista nad mocnostmi egoismu, zotročování, lhostejnosti, lži, nenávisti a pouhého opovrhování a zavrhování.

Snažíme se tedy o syntézu věrnosti evangeliu a konkrétního znamení času. Rádi bychom poskytli orientaci a pomoc pro zdařilé utváření individuálního života i soužití lidí. Také bychom rádi přispěli k rozhodnutí pro solidaritu spásy jako jedinou cestu ze solidarity zla, individualistického i skupinového egocentrismu, této neblahé solidarity hříchu. Součástí takové solidarity spásy je i přístup k nepřátelům, zde pachatelům těchto zločinů, aby mohli zaujmout postoj ke své vině, přijmout za ni zodpovědnost a změnit se. Jde nám o syntézu úkolu osvobozování, prosazování pokoje a nenásilnosti, o překonávání individualistického i kolektivního egoismu. Odvoláme se přitom spolu s Bernhardem Häringem například na verš z „listu svobody a solidarity“: „Berte na sebe břemena jedni druhých, tak naplníte zákon Kristův“ (Gal 6,2). Osvobozená svoboda a láska zve k osvobozující a milosrdné solidární lásce. Přejeme si tak reprezentovat terapeutickou teologickou etiku, které jde o plně zdařilý lidský život.

Respektujeme, že morální porozumění a postoj člověka jsou závislé na komplexitě procesu socializace, že roli hrají vzájemné vztahy mezi jedincem a rodinou, mezi konkrétními strukturami, vztahy a procesy života v kulturní, sociální, hospodářské a politické oblasti. Vyplývají tedy určitým způsobem ze souhry zkušeností a morálních hodnocení. Potřebujeme proto principy, kritéria a postojové vzorce či modely zdařilého života pro reflexi, rozhodování a jednání.

Konečně otevřená obžaloba pachatelů směřuje k tomu, aby se podpořily oběti a jejich sebeúcta a aby se rovněž pachatelům otevřely oči pro to, co neměli a nesměli nikdy spáchat, pro obrácení, uzdravení, resocializaci a nápravu škod. Mínilme následovat cestu a příklad samotného propria teologické etiky, totiž osoby Ježíše Krista, jenž se přednostně věnoval chudým a vyloučeným, žil s nimi a ohlašoval jim dobrou zvěst. Děti jako oběťmi prostitučních praktik se proto necháme oslovit. Tyto děti a děti rizikové a zvláště ohrožené

jsou jedním ze dvou hlavních kritérií skutečné praxe osvobozující a osvobozené lásky. Druhým hlavním kritériem jsou – psáno s vědomím potřebného daru síly a odvahy jako chudoby ducha – pachatelé jako nepřátelé, kteří jsou voláni ke spravedlnosti, proměně a smíření.

Disertace má na zřeteli různé aktéry této problematiky - politickou reprezentaci a orgány českého státu, nevládní organizace, kraje, obce, školy, zařízení institucionální péče o děti, policisty, státní zástupce, soudce, soudní znalce, advokáty, pracovníky vězeňské služby, psychoterapeuty, psychiatry, psychology, sociální pracovníky, sociální pediatry, lékaře, pedagogy, pastorační pracovníky, novináře, rodiče, církve i jednotlivé občany, včetně dětí a křesťanů -, abychom se mohli společně s odbornou angažovaností zúčastnit boje proti těmto zločinům proti lidské důstojnosti a solidárně vytvářet lidsky bezpečné soužití a lidsky důstojné podmínky života vycházející z osobní důstojnosti každého člověka.

A. FENOMÉN KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ (CSEC)

1. Definice a formy

Fenomén *komerčního sexuálního zneužívání dětí*, označovaný v anglosaské literatuře jako *Commercial Sexual Exploitation of Children*, představuje formu sexuálního zneužívání dětí a obecně se vymezuje jako každé užití dítěte k sexuálnímu účelu za finanční či jinou odměnu a rozlišují se jeho tři formy, a sice *dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi pro sexuální průmysl*.² Poprvé se světová konference podrobně a výslovně zabývala naléhavými problémy s dětskou prostitucí, dětskou pornografií a obchodem s dětmi na účelem sexuálního vykořisťování ve švédském *Stockholmu*, kde se ve dnech 27. – 31. srpna 1996 konal *první světový kongres* proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Bylo to první fórum, na němž se na mezinárodní úrovni diskutovaly různé související aspekty této problematiky, přičemž vzájemně spolupracovalo asi 130 zástupců vlád a více než 100 nevládních organizací.³

Hlavní zásluhu na tom měla mezinárodní organizace ECPAT (*End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking Children for Sexual Purposes*), která vznikla z původní kampaně ECPAT (*End Child Prostitution in Asian Tourism*), iniciované sociálními pracovníky z různých zemí jihovýchodní Asie. Byla založena v roce 1990 jako svazek organizací na ochranu dětí, církevních skupin a svazů žen v jihovýchodní Asii, Severní Americe, Evropě a Japonsku. Hlavním cílem ECPAT je potírat komerční sexuální zneužívání dětí, když pracuje na tom, aby se podporovala *práva dětí* a aby se celosvětově vytvářelo veřejné vědomí o této problematice tak, aby se mohla činit konstruktivní opatření proti obchodu se sexuálním zneužíváním dětí.⁴

Stockholmský kongres definoval pojem komerční sexuální zneužívání dětí jako *použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturálních mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely*. Zahrnuje tedy v sobě prvek zneužívání i prvek

² Srov. DUNOVSKÝ Jiří, MITLÖHNER Miroslav, HELČ Karel, HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ Jaroslava: Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě, Praha: Grada, 2005, 20-21; VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, Praha: Grada, 2005, 25.

³ Srov. ECPAT Deutschland: Der Weg von der Kampagne gegen Kinderprostitution im Tourismus zur Arbeitsgemeinschaft gegen kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, <http://www.ecpat.de/wir/wir.geschichte/content.html> (3. 10. 2005); TREFFINGER Elvira: Aufruf zum Handeln: Der Stockholmer Weltkongreß gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, <http://www.ecpat.de/wir/wir.geschichte05/hintergrund.html> (3. 10. 2005); 1st World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, Stockholm, Sweden, August 27-31 1996, <http://www-csecworldcongress.org/en/stockholm/index.htm> (3. 10. 2005).

⁴ Srov. ECPAT Deutschland: Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung. Schulungsmaterialien für die Reisebranche, 2000.

obchodu. Rozlišují se pak již zmíněné tři formy: obchod s dětmi, dětská prostituce a dětská pornografie. *Dětská prostituce*, jíž se budeme v této práci zabývat, je vymezena jako *zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu*.⁵

Již před kongresem ve Stockholmu se hovoří o třech formách komerčního sexuálního zneužívání dětí v článku 34 a 35 Úmluvy o právech dítěte:⁶ je zde řeč o závazku států k ochraně dětí před všemi formami *sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání*. Objevuje se tedy rozlišení sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. V souvislosti s projednávanou problematikou vykořisťování dětí v prostituci se má ochrana dítěte týkat rovněž *využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování*. Uvádí se zatím jen účel finančního obohacení a zapomíná na jiné účely, jak je později zahrne kongres ve Stockholmu.

Články spojují sexuální zneužívání a sexuální i jiné vykořisťování dětí – těžiště spočívá v odstraňování druhé formy - a obráží tak potvrzenou korelaci mezi výskytem nekomerčního a komerčního sexuálního zneužívání dětí, to znamená, že mnohé sexuálně vykořisťované děti musely již předtím prožít zkušenosti „nekomerčního“ sexualizovaného násilí. Zajímavý přechod mezi oběma formami představují sexuální vztahy mezi rodinnými zaměstnavateli a děvčaty v jejich domácnosti.⁷

Sexuální vykořisťování označují různá ustanovení Římského statutu Mezinárodního trestního soudu za součást válečných zločinů a zločinů proti lidskosti: tento *Římský statut Mezinárodního trestního soudu*⁸ zmiňuje i prostituci:⁹

⁵ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: op. cit., 25; MINISTERSTVO VNITRA ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, Praha, MV ČR, 2000, 1-2; DUNOVSKÝ Jiří: Komerční sexuální zneužívání dětí v ČR na přelomu tisíciletí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech. Sborník z 1. národní konference. Praha: Humanitas Profes, 2001, 12-14; VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí. Výsledky pilotní studie, in: Komerční sexuální zneužívání dětí v České republice. Sborník z konference pořádané ve dnech 6. – 7. listopadu 2001, 15; CHMELÍK Jan a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, Praha: Portál, 2003, 52; MZV ČR: Zpráva České republiky o problematice komerčního sexuálního zneužívání dětí zpracována Ministerstvem zahraničních věcí ČR v rámci přípravy České republiky na Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (Švédsko, 26. – 31. srpna 1996). Zpráva byla zpracována v červenci roku 1996 ve spolupráci s ministerstvem hospodářství, kultury, práce a sociálních věcí, spravedlnosti, školství, mládeže a tělovýchovy, vnitra, zdravotnictví, Policejním prezídiem ČR, Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, Českou společností na ochranu dětí a Dětským krizovým centrem v Praze 4, 3-4.

⁶ Srov. Convention on the Rights of the Child (Úmluva o právech dítěte) přijatá rezolucí 44/25 Valného shromáždění OSN dne 20. listopadu 1989, v platnost vstoupila dne 2. září 1990 po ratifikaci požadovaným počtem 20 států, pro Československo vstoupila v platnost dnem 6. února 1991 a byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb., in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech. Anglicky a česky. Sestavil Vladimír Adamus, Praha: Linde, 2000, 313.

⁷ Srov. LENHART Völker: Pädagogik der Menschenrechte, Opladen: Leske + Budrich, 2003, 164.

⁸ Srov. Human Rights Watch Pressemitteilungen: Der Internationale Strafgerichtshof, <http://www.hrw.org/german/children/icc.htm>, <http://www.hrw.org/german/justice/icc.html> (7. 10. 2005);

V článku 7 *Zločiny proti lidskosti* části 2 soudní pravomoc, příslušnost a použitelné právo se v odstavci (1) pod písmenem g) uvádí „znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, přinucené těhotenství, donucená sterilizace nebo každá jiná forma sexuálního násilí srovnatelné závažnosti“ a pod písmenem k) „jiné nelidské činy podobného druhu, pomocí nichž se působí úmyslně velké utrpení nebo těžké poškození tělesné neporušitelnosti nebo duševního či tělesného zdraví.“ Odstavec (2) vysvětluje pod písmenem c) pro účely odstavce (1), že „zotročení znamená vykonávání všech nebo jednotlivých oprávnění, spojených s vlastnickým právem na osobu, a zahrnuje vykonávání těchto oprávnění v rámci obchodu s lidmi, zejména obchodu s ženami a dětmi.“ Článek 8 zařazuje mezi válečné zločiny v odstavci (2) pod písmenem b, xxii) „znásilnění, sexuální otroctví, nucenou prostituci, přinucené těhotenství ve smyslu článku 7 odstavec 2 písmeno f, nucenou sterilizaci nebo každou jinou formu sexuálního násilí, které stejně tak představuje těžké porušení Ženevské úmluvy.¹⁰

Vyskytují se nám zde pojmy sexuální otroctví, nucená prostituce, sexuální násilí, zotročení jako osobované vlastnické právo na osobu a zvláště se zmiňují děti.

Fenomén CSEC i jeho forma prostituce se dostává i do *Úmluvy č. 182 Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce*,¹¹ jež ji v článku 3 řadí mezi nejhorší formy práce dětí a ohledně prostituce vymezuje získávání, zprostředkování nebo nabízení dítěte k prostituci. Kromě výrazů předchozích dokumentů přibývá slovo zprostředkování. Tuto Úmluvu pak doplňuje *Recommendation concerning the prohibition and immediate action for the elimination of the worst forms of child labour – Doporučení 190 ILO o zákazu a okamžité akci k odstranění nejhorších forem dětské práce*.¹²

Koalice proti obchodování se ženami přijala v roce 1999 novou definici obchodu s lidmi, která zahrnuje čtyři formy komerčního sexuálního zneužívání: obchod s dětmi za účelem

Römisches Statut des Internationalen Strafgerichtshofes (Auszug), 1998, in: FRITZSCHE Peter K.: Menschenrechte. Eine Einführung mit Dokumenten, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2004, 401-421.

⁹ Srov. Römisches Statut des Internationalen Strafgerichtshofes (Auszug), 1998, in: FRITZSCHE Peter K.: op. cit., 401, 404, 407, 409.

¹⁰ Srov. Úmluva o právním postavení uprchlíků, čl. 3, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 225.

¹¹ Srov. INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION: Übereinkommen 182. Übereinkommen über das Verbot und unverzügliche Maßnahmen zur Beseitigung der schlimmsten Formen der Kinderarbeit, 1999, <http://www.ilo.org/ilolex/german/docs/convdsp1.htm> (10. 10. 2005). Tato úmluva byla přijata 87. zasedáním Všeobecné konference Mezinárodní organizace práce dne 17. června 1999 v Ženevě a v platnost vstoupila dne 19. listopadu 2000.

¹² Srov. ILO: Recommendation concerning the prohibition and immediate action for the elimination of the worst forms of child labour, přijatá dne 17. června 1999 na 87. zasedání Konference Mezinárodní organizace práce, <http://www.ilo.org/ilolex/docs/rec190.htm> (21. 03. 2006); INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION: Empfehlung 190 betreffend das Verbot und unverzügliche Massnahmen zur Beseitigung der schlimmsten Formen der Kinderarbeit, <http://www.ilo.org/ilolex/german/docs/rec190.htm> (21. 03. 2006).

organizovaného a institucionalizovaného sexuálního vykořisťování a násilí, tedy pro sexuální průmysl, a za jinými účely, jako jsou adopce, dětská práce, prodej orgánů, dále dětskou prostituci a dětskou pornografii.¹³ Dětská prostituce se objevuje opět jako samostatná forma, ale může souviset i s organizovaným a institucionalizovaným sexuálním vykořisťováním a násilím, tedy s obchodem do sexuálního průmyslu.

Do kontextu problematiky obchodu s lidmi a jejího prvku vykořisťování patří i dětská prostituce. Valného shromáždění OSN totiž schválilo *Konvenci proti mezinárodnímu organizovanému zločinu*¹⁴ a tuto Konvenci pak v tomto smyslu doplnil *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi*¹⁵ - tzv. Protokol z Palerma, jenž v článku 3 vymezuje rozhodující pojmy:

- (a) Obchodováním s lidmi se rozumí najímání, doprava, transfery, ukrývání nebo přijímání osob pod hrozbou nebo za použití síly nebo jiných forem nátlaku, únosem, lstí, podvodem, zneužitím pravomoci nebo situace bezbrannosti nebo za použití poskytnutí nebo získání peněz nebo prospěchu k získání souhlasu pro ovládnutí osoby jinou osobou, za účelem vykořisťování. Vykořisťování zahrnuje minimálně *vykořisťování prostitucí* jiných nebo jinými formami sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo službami, otroctvím nebo praktikami podobnými otroctví, nevolnictví nebo odstraňování orgánů.
- (b) Souhlas oběti obchodování s lidmi k úmyslnému vykořisťování uvedenému v odstavci (a) tohoto článku, bude neúčinný tam, kde byl použit některý z prostředků uvedených v odstavci (a); Najímání, doprava, transfery, ukrývání nebo přijímání *dítěte pro účely vykořisťování* bude považováno za obchodování s lidmi i v případě, že nebude zahrnovat žádný z prostředků uvedených v odstavci (a).

Tato definice se v současnosti považuje za neaktuálnější a hrála roli i pro úpravu zvláštní části trestního zákona ČR a je zajímavá zejména vzhledem ke svému odst. (b) ohledně pojetí svobody v právu i teologické etice, jak uvidíme dále.

¹³ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí, Praha: Česká společnost na ochranu dětí – edice RŮŽOVÁ LINKA, 2004; VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 25.

¹⁴ Srov. United Nations Convention against Transnational Organized Crime. A/AC.254/L.230/Add. 1, Vídeň, 17.-28. července 2000, <http://www.unodc.org/palermo/theconvention.html> (12. 10. 2005).

¹⁵ Srov. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, <http://www.unodc.org/palermo/convsumm.html>.

Stejným způsobem definuje obchod s lidmi i Výborem ministrů přijatá *Konvence Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi*.¹⁶ Jen přibývá písmeno (e) článku 4, jež definuje oběť jako každou osobu, která je předmětem obchodování s lidmi podle definice příslušného článku.¹⁷ Obchod se tak týká i mužů.

Organizace *terre des hommes* a její mezinárodní kampaně proti obchodu s dětmi začleňují dětskou prostituci spolu s dětskou pornografií rovněž do sexuálního vykořisťování jako účelu obchodu s dětmi a uvádějí, že jde hlavně o ekonomické zájmy.¹⁸ I mezinárodní výzkumy ohledně obchodu s dětmi zaznamenávají, že jsou obchodované děti vykořisťovány zejména v komerčním sexuálním zneužívání, tedy v prostituci a pornografii.¹⁹

Evropská komise představila dva návrhy na Rámcová rozhodnutí Rady ohledně Komunikace v potírání obchodování s lidmi a sexuálního vykořisťování dětí:²⁰ první z nich – *Council Framework Decision on combating trafficking in human beings*²¹ (Rámcové rozhodnutí Rady o potírání obchodování s lidmi) – definuje obchodování s lidmi v souladu s Protokolem OSN a uvádí dva typy vykořisťování, a sice za účelem zneužívání práce nebo služeb, včetně praktik podobných otroctví, nebo za účelem *prostituce osoby* nebo *dalších forem sexuálního zneužívání*. Pojem sexuální zneužívání přitom není jasně definován, ale má zahrnovat *prostituci a pornografii*.

Druhý návrh *Council Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography*²² zahrnuje pod sexuální zneužívání dětí nucení nebo získávání dítěte do *prostituce*, profitování ze zneužívání dítěte pro takové účely, praktikování sexuálních aktivit s dítětem, kde je dítě nuceno, kde je poskytnuta nějaká forma odměny nebo

¹⁶ Srov. Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings. Adopted by the Committee of Ministers on 3 May 2005 at the 925th meeting of the Ministers' Deputies, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/de/lvb/124030.htm> (12. 6. 2005).

¹⁷ Srov. tamtéž 3. Vzhledem k tomu, že je jedním z oficiálních jazyků těchto dokumentů angličtina, bude zde uvedena definice obchodování v originále: „*Trafficking in human beings shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs.*“

¹⁸ Srov. <http://www.tdh.de>; www.terre-de-hommes.de (15. 10. 2005).

¹⁹ Srov. VAN REISEN Mirjam and STEFANOVIC Ana: Lost Kids, lost futures. The European Union's response to Child Trafficking, <http://www.tdh.de> (10. 3. 2006), 6-11.

²⁰ Srov. Commission Communication to the Council and the European Parliament on combating trafficking in human beings and combating the sexual exploitation of children and child pornography, 22 January 2001, 2001/0024 (CNS) and 2001/0025 (CNS), <http://www.europa.eu.int> (10. 3. 2006).

²¹ Srov. Council Framework Decision on combating trafficking in human beings, 19 July 2001, 2002/629/JHA, <http://www.europa.eu.int> (10. 3. 2006).

²² Srov. Council Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography, 22 December 2003, 2004/68/JHA, <http://www.europa.eu.int> (10. 3. 2006).

kde se vyskytuje nějaká forma zneužití pozice důvěry či autority. Sexuální zneužívání či vykořisťování může nebo nemusí být spojeno s obchodováním.²³

Pozornost a zodpovědnost občanské společnosti v oblasti CSEC připomíná *Council Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children*²⁴ (Rezoluce Rady Evropy o příspěvku občanské společnosti k pátrání po pohřešovaných nebo sexuálně vykořisťovaných dětech), jež pojímá obchodování s dětmi jako obchodování hlavně za účelem *sexuálního vykořisťování*.

Důležitý pohled skýtá nejaktuálnější mezinárodní dokument ohledně fenoménu CSEC, tedy *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie*, jenž byl přijat rezolucí Generálního shromáždění OSN a v platnost vstoupil dne 18. ledna 2002.²⁵ V preambuli projevuje znepokojení nad tímto významným a rostoucím mezinárodním fenoménem, rozsáhlou a pokračující praxí sexuální turistiky, vůči níž jsou bezbranné zvláště děti, protože přímo podporuje tyto projednávané jevy. Dále projevuje znepokojení nad rostoucí dostupností dětské pornografie na internetu a prostřednictvím rozvoje dalších technologií. V článku 1 se smluvní strany Protokolu zavazují zakázat prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii podle ustanovení tohoto Protokolu a pro účely tohoto Protokolu se jednotlivé formy definují:

„a) Prodejem dětí se rozumí úkon či transakce, při kterém kdokoli, jednotlivec nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jinou protihodnotu;

b) Dětskou prostitucí se rozumí využívání dítěte k sexuálním aktivitám za úplatu či jakoukoli jinou protihodnotu;

c) Dětskou pornografií se rozumí jakékoli zobrazování dítěte libovolnými prostředky při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazování pohlavních orgánů dítěte k prvotně sexuálním účelům.“

Téma prodeje dětí se dále rozvíjí takto: Nabízení, předávání či přijímání dítěte jakýmkoli prostředky za účelem *„sexuálního vykořisťování dítěte:*

²³ Srov. Terre des Hommes: Lost Kids, lost futures. The European Union's response to Child Trafficking, 26; Vorschlag für einen Rahmenbeschluss des Rates zur Bekämpfung der sexuellen Ausbeutung von Kindern und der Kinderpornographie, KOM / 2000 / 0854 endg. – CNS 2001 / 0025, 52000PC0854(02), Amtsblatt Nr. 062 E vom 27/02/2001 S. 0327 – 0330, [http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex-DE \(10\) 3. 2006](http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex-DE (10) 3. 2006).

²⁴ Srov. Council Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children, 9 October 2001, 2001/C 238/01, [http://www.europa.eu.int \(10\) 3. 2006](http://www.europa.eu.int (10) 3. 2006).

²⁵ Srov. The two Optional Protocols were adopted by the United Nations General Assembly on 25 May 2000 (General Assembly Resolution A/Res/54/263). Convention on the Rights of the Child, [http://www.unicef.org/crc/oppro.htm \(20. 8. 2005\)](http://www.unicef.org/crc/oppro.htm (20. 8. 2005)). ČR tento protokol podepsala dne 26. 1. 2005, ale dosud neratifikovala, srov. GOMBA Pavla: Předmluva. Děti nejsou na prodej, in: VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: Komerční sexuální zneužívání dětí. Manuál pro lékaře, Praha: Česká společnost na ochranu dětí za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR, 2006, 5.

- a) nabízení, získávání, zprostředkovávání či poskytování dítěte k dětské prostituci;
- b) výroba, distribuce, šíření, dovoz, vývoz, nabízení, prodej či držení dětské pornografie ... k výše uvedeným účelům.²⁶

U dětské prostituce se v souladu se Stockholmským kongresem a na rozdíl od Úmluvy o právech dítěte hovoří o úplatě či jakékoli jiné protihodnotě. V rámci obchodu s dětmi za účelem sexuálního vykořisťování se v souladu s Protokolem z Palerma i s Konvencí Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi vymezuje nabízení, získávání, zprostředkovávání či poskytování k dětské prostituci. S politováním pak můžeme dodat, že Česká republika dosud tento opční protokol neratifikovala.

Spolu s tímto Protokolem přijalo Generální shromáždění OSN *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte ohledně zapojování dětí do ozbrojených konfliktů*.²⁷ V návaznosti na označení sexuálního vykořisťování dětí Římským statutem Mezinárodního trestního soudu za zločiny proti lidskosti a za součást válečných zločinů a v souvislosti s tímto protokolem se ukazuje další rozměr, a sice, že nejsou děti nasazovány jen do bojů, ale slouží právě také – zejména dívky – jako *sexuální objekty* pro starší bojovníky, „které“ musí provádět různé sexuální praktiky,²⁸ a *sexuální násilí* na dětech se v této souvislosti používá *jako válečná zbraň*.²⁹

1.1 K rozsahu fenoménu

Většinou se v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí a obchodu s lidmi mluví v otázce přesných čísel o tzv. šedé zóně, to znamená, že se s určitostí neví, kolika dětem se takto ubližuje a že půjde o vyšší počty, než se uvádí. Přesto je důležité několik takových údajů pro přehled uvést.

Odhaduje se tedy, že 250 milionů dětí ve věku mezi 5 a 14 lety musí v mnoha zemích pracovat, aby přežily. Více než 60 milionů z nich je vykořisťováno na nucené práce, jako dětští vojáci nebo *prostituuující*. Milionům dětí chybí možnost, aby se učily. Podle odhadů OSN existuje ještě stále v cca 40 státech více než 300 000 chlapců a děvčat ve státních nebo soukromých armádách. Asi 11 miliónů dětí zemře před dosažením 5. roku věku, 150 milionů

²⁶ Srov. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf> (20. 8. 2005).

²⁷ Srov. Convention on the Rights of the Child, Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict, <http://www.unicef.org/crc/oppro.htm> (20. 8. 2005). Tento protokol pak nabyl účinnosti dne 12. února 2002, když jej dodnes podepsalo 115 a ratifikovalo 70 zemí; Convention on the Rights of the Child, Optional protocols to the Convention on the Rights of the Child. Providing legal protection for children against the worst forms of exploitation, <http://www.unicef.org/crc/oppro.htm>.

²⁸ Srov. LENHART Völker: op. cit., 172-174, 178.

²⁹ Srov. tamtéž 165-166.

hladoví, 120 milionů nechodí do školy, 30 milionů je prodáno a „pracuje“ jako *prostituující* nebo otroci.³⁰

Přitom se ukazuje, že jsou děti každý rok pašovány přes hranice a prodávány jako komodity, jako druh zboží. Údaje UNICEF hovoří o 1 - 1,2 milionu prodaných dětí ročně, pro adopci v Severní Americe a Evropě je například z Guatemaly odvečeno 1000 - 1500 dětí.³¹ V Evropské unii se vychází z toho, že je 700 000 až 2 miliony žen a dětí ročně obchodováno přes hranice do *prostítuce*, z toho půl milionu do zemí EU, podle nevládních organizací se největší část žen a dětí, které jsou každý rok prodávány z východní a jihovýchodní Evropy do zemí Evropské unie, to je asi 120 000 žen a dětí, pašuje přes Balkán a podle Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Komisariátu OSN pro lidská práva je 90 % všech prostituujících z Balkánu obětí profesionálních obchodníků s lidmi, přičemž se cena těchto obchodovaných osob pohybuje v Rumunsku mezi 50 - 200 EUR a v Kosovu mezi 700 - 2500 EUR, a 80 % odvečených obětí z Albánie je mladších 18 let; podle údajů Mezinárodní organizace práce (ILO) je v jihovýchodní Asii asi 250 000 žen a dívek ročně obětí obchodu s lidmi a asi 200 000 dívek a chlapců má být v Africe podle OSN zataženo do obchodu s dětmi. Odborníci OSN se domnívají, že se stal obchod s lidmi skoro tak lukrativním jako obchod s drogami a zbraněmi. Podle odhadů Ministerstva zahraničních věcí USA to má být zase ročně 700 000 žen a dětí, které jsou obchodovány přes hranice, přičemž různá čísla poukazují také na to, že nikde neexistuje systematické uchopení tohoto fenoménu.³²

Enormní rozdíly v zisku v obchodu se *zbožím jménem člověk* - uvádí se suma až 10 bilionů USD ročně,³³ podle UNICEF se jedná vedle obchodu s drogami a zbraněmi o jednu z nejvýnosnějších zločinných činností s odhadovaným ročním obrátem 5,62 miliard EUR³⁴ - například vyjadřuje jednoduchý a cynický účet: „dívka z Nepálu je prodána za 200 dolarů kuplíři. Za zbavení panenství této dívky zaplatí muži snadno dvojnásobek. Její další použití

³⁰ Srov. www.vistaverde.de/news/Politik/0209/19_kindertag.htm (17. 5. 2006).

³¹ UNICEF: Nachrichten, Thema Kinderhandel, Köln: G 12054, März, Nr. 1/2003, 7; UNICEF: Obchod s dětmi, <http://www.unicef.cz> (7. 5. 2007); UNICEF: Nachrichten: G 12054, Nr. 1/2007, www.unicef.de (7. 5. 2007).

³² Srov. BERKER Claudia / GROSSE-OETRINGHAUS Hans-Martin (Hrsg.): *Getäuscht, verkauft, missbraucht. Reportagen und Hintergründe zum weltweiten Kinderhandel*, Zürich: Rotpunktverlag, 2003, 11-12; SCHAUER Cathrin: *Kinder auf dem Strich. Bericht von der deutsch-tschechischen Grenze*, Bad Honnef: Herausgegeben von Deutsches Komitee für UNICEF ECPAT Deutschland, Horlemann, 2003, 116-117; SCHARLOWSKI Boris: *Handel mit Kindern – Maßnahmen zur Bekämpfung eines Verbrechens gegen die Menschenwürde*, in: Deutsches Jugendinstitut (Hrsg.): *Sexueller Missbrauch von Kindern. Dokumentation der Nationalen Nachfolgekonferenz „Kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern“ vom 14./15. März 2001 in Berlin* Opladen: Leske + Budrich, 2002, 255; *Obchod s lidmi. Některá základní fakta*, http://www.detivpasti.cz/obchod_s_lidmi.htm (10. 6. 2006).

³³ Srov. *Obchod s lidmi. Některá základní fakta*, http://www.detivpasti.cz/obchod_s_lidmi.htm.

³⁴ Srov. MAURER Mechtild: *Der 2. Weltkongress drängt auf wirksame Maßnahmen gegen die sexuelle Ausbeutung von Kindern*, in: *Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern*, epd-Dokumentation, Nr. 19, 4-5.

přinese asi 20 dolarů na zákazníka, s narůstajícím využíváním trochu méně, ale při neobvyklých deseti zákaznících za den stále ještě dost na to, aby se dosáhlo v nejkratším čase zisku více než sto procent vůči původní kupní ceně.“³⁵

Některé mezinárodní odhady zase hovoří o 100 000 děvčatech a chlapcích, kteří jsou takto měsíčně celosvětově obchodováni a vykořisťováni, a jsou tak součástí moderní formy obchodu s otroky.³⁶ Podle odhadů tvoří děti celosvětově asi 50% ze všech obchodovaných lidí.³⁷

Jednotlivé odhady se rozcházejí a navíc představují jen špičku ledovce. Ještě horší je to s údaji ohledně věku obětí. V Thajsku se odhaduje asi 30 % prostituujících mladších než 18 let, přitom 75 % ze všech vstoupilo do prostituce před dosažením věku 18 let.³⁸

Další údaje odhadují celosvětově počet *nezletilých prostituujících* v nevěstincích, na ulicích a v hotelech na 2 - 3 miliony s tím, že jen v Thajsku je to 200 000 dětí,³⁹ UNICEF vychází ve svých číslech z roku 1997 z toho, že jsou v prostituci celosvětově 2 miliony dívek a chlapců ve věku 14 - 18 let, přičemž v Indii se jedná o 400 000 komerčně sexuálně zneužívaných dětí, v Thajsku pak o 60 000 až 800 000, nebo dokonce 800 000 jen dětí do 16 let, na Filipínách o 50 000 až 100 000, z nichž má být 20 000 až 60 000 do 15 let, v Brazílii o 250 000 až 500 000, z nichž mnohé jsou už ve věku 10, 12 let k tomu, aby prostřednictvím prostituce zajišťovaly své živobytí, popř. své rodiny, v Keni se uvádí alespoň 25 000 a na Srí Lance 30 000, v Paříži 8 000 dětí, v New Yorku 20 000, s tím, že je třeba zohledňovat i čísla, jež udávají, že po celém světě žije na ulici 100 milionů dětí a že celkově obecně klesá věk těchto dětí.⁴⁰ Odhady chlapců – prostitutů se v Německu pohybují od 5 000 do 10 000, přičemž byla chlapecká prostituce ještě uprostřed devadesátých let 20. století málo publikovaným problémem a většina vědeckých informací sotva obsahovala hesla o tomto fenoménu.⁴¹

³⁵ BERKER Claudia / GROSSE-OETRINGHAUS Hans-Martin (Hrsg.): op. cit., 12.

³⁶ PETER Erich: Völkerrechtliche Rahmenbedingungen beim Kinderhandel in Deutschland unter besonderer Berücksichtigung der UN-Kinderrechtskonvention, <http://www.tdh.de>, 1.

³⁷ United States Department of State: Trafficking in Persons Report, June 2004, p. 15, in: Inter-Parliamentary Union and UNICEF: Combating Child Trafficking. Handbook for Parliamentarians N° 9 2005, http://www.unicef.org/protection/file/children_trafficking_handbook.pdf, 13.

³⁸ Srov. Trafficking in Children for Sexual Purposes. An analytical review, <http://www.csecworldcongres.org>.

³⁹ Srov. Missio Aachen – Internationales Katholisches Missionswerk: Aktion Schutzengel, 2002, 5.

⁴⁰ Srov. ECPAT Deutschland: Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung. Schulungsmaterialien für die Reisebranche, 2000, 6; WUTTKE, Gisela: Kinderprostitution, Kinderpornographie, Tourismus. Eine Bestandsaufnahme, Göttingen: Lamuv, 1998, 20-21.

⁴¹ BANGE, Dirk: Jungenprostitution, in: BANGE, Dirk / KÖRNER, Wilhelm (Hrsg.): Handbuch Sexueller Missbrauch, Göttingen: Hogrefe, 2002, 254.

Podle Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) mizí beze stopy ročně v České republice 675 dětí bez doprovodu z celkových 900 dětí bez doprovodu, které se dostávají do České republiky.⁴²

V České republice si studentky a studenti středních a vysokých škol myslí, že komerční sex provozuje občas minimálně 25 % mladých lidí,⁴³ a žurnalistický výzkum časopisu *Cosmopolitan*⁴⁴ pokládal mladým ženám ve věku 18 - 25 let otázku, zda by si přivydělávaly erotickými službami, zda by do toho šly, a výsledky ukázaly, že by 46 % dokázalo dělat placenou společnici, ale klient by na ni nesměl sáhnout; 33 % by na to nemělo žaludek vůbec; 14 % by o tom přemýšlelo, kdyby jim došly všechny finanční rezervy; 7 % by to považovalo za výnosnou brigádu s tím, že je to lepší než doplňovat regály v samoobsluze, což vyjadřuje i výrok jedné mladé ženy, jež se živí prostitucí: řekla, proč by měla makat celé dny za 15 000 čistého, když si může stejnou částku vydělat za čtyři večery.⁴⁵ Některé studentky se přiznávají, že si na studia, živobytí vydělávají sexem a zároveň si tak šetří na byt a jeho zařízení. Konkrétní dvě byly ze stejného prvního ročníku prestižní vysoké školy a dodaly, že ví ještě asi tak o čtyřech dalších spolužačkách, které dělají totéž.⁴⁶

3. lékařská fakulta UK v Praze, resp. Růžová linka na této fakultě pod vedením Evy Vaníčkové, provedla v roce 2001 a v roce 2004 epidemiologickou deskriptivní studii, která mapovala postoje, představy a osobní zkušenosti dětí pražských a chebských škol s chováním definovaným jako komerční sexuální zneužívání dětí a míru informovanosti dětí staršího školního věku o sexu a sexualitě.⁴⁷ Děti dostaly také otázku, zda si dovedou představit takovou *situaci ve svém životě, již by řešily prostitucí*. V roce 2001 odpověděly dívky že *nikdy* v 81,5 %, že *neví* ve 14,8 % a že *ano* v 3,7 %, v roce 2004 pak ve stejné kategorii a typech odpovědí 79,1 %, 14,9 % a 6,0 %. Mezi chlapci odpovědělo v roce 2001, že *nikdy* 75,0 %, že *neví* 9,1 % a že *ano* 15,9 %, a v roce 2004 byly hodnoty stejných odpovědí 75,4 %, 13,5 % a 11,1 %. V přehledu to vyjadřuje tabulka:

⁴² Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 117.

⁴³ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 79.

⁴⁴ Srov. <http://www.cosmopolitan.cz/archiv>.

⁴⁵ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 78-79.

⁴⁶ Srov. <http://www.super.cz/sex/14719-na-studia-si-vydelavame-sexem.html> (16. 5. 2007).

⁴⁷ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí. Výsledky pilotní studie, in: Komerční sexuální zneužívání dětí v České republice, 15-19; Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 105-114.

Odpověď	Dívky		Chlapci	
	2001	2004	2001	2004
Nikdy	81,5 %	79,1 %	75,0 %	75,4 %
Nevím	14,8 %	14,9 %	9,1 %	13,5 %
Ano	3,7 %	6,0 %	15,9 %	11,1 %

Pětina dívek a čtvrtina chlapců tedy odpověděla kladně na otázku v případě, že by nastaly v jejich životě negativní zkušenosti, jednoznačný apriorní nesouhlas byl u 73 % chebských dětí a u 88 % pražských dětí. Autorka pak uvádí, že „*tato čísla jsou velmi varovná a je třeba přiznat, že děti samy uváděly, že příčinou by bylo získání peněz buď na drogy, nebo na něco, čím by vyrovnaly svůj handicap ve vrstevnické skupině.*“⁴⁸

S tím souvisí i popisná epidemiologická studie formou anonymního dotazníku z roku 2004 mezi žáky 2., 6. a 9. tříd základních škol v Chebu a v Praze, která zjišťovala názory dětí na prostituci a postoje dětí k prostituci, dále znalost toho, co je to prostituce a dětská prostituce, osobní zkušenosti dětí a zařazení prostituce do stupnice závažnosti rizikových chování.

Na otázku *co je to prostituce* odpověděly děti takto:

	Praha (v %)	Cheb (v %)
Zaměstnání jako každé jiné	9,6	10,3
Příležitost pro luxusní život	24,4	7,0
Trestná činnost	61,4	39,9
Příležitost k výdělku pro lidi bez vzdělání	4,6	42,8

Prostituci považuje za výdělečnou činnost tedy 38,6 % dětí v Praze a 60,1 % dětí v Chebu.

Statisticky významné rozdíly odrážejí reflexi odlišných kategorií, s nimiž se děti ve svých městech setkávají. Potvrdily to i hry dětí na „šlapky a pasáky“.⁴⁹

⁴⁸ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí. Výsledky pilotní studie, in: op. cit., 17-18; Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 108.

⁴⁹ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Pomoc pro dotčené. Preventivní práce v oblasti komerčního sexuálního vykořisťování dětí v České republice. Přednáška na mezinárodní konferenci „Rozvoj nových konceptů prevence k ochraně dětí před komerčním sexuálním vykořisťováním v kontextu profilů pachatelů německých sexuálních turistů“ konané ve dnech 06.-07. 12. 2004 na zámku Mostov u Chebu. Vlastní poznámky autora jako účastníka; VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 109-110.

Na otázku *co je dětská prostituce* odpovídaly děti následovně:

	<i>Praha (v %)</i>	<i>Cheb (v %)</i>
Sprosté zneužívání dětí	78,9	68,1
Výdělečná činnost jako každá jiná	5,5	8,6
Peníze na drogy	14,6	23,3

Děti si dovedou představit prostituci dětí jako zdroj financí, a to v Praze v 20,1 % a v Chebu v 31,9 %. Významná je i souvislost prostituce a získávání peněz na omamné a psychotropní látky. Možnost opatřit si prostitucí peníze na drogy vnímají více chlapci než dívky. Čísla ukázala autorům, nejen jak děti vnímají dětskou prostituci, ale i *vybavenost informacemi a hodnotami* a citlivostí. To, že jen tři čtvrtiny dětí ví, že je dětská prostituce hrubým násilím na dětech, se považuje za *selhání výchovy a vzdělávání dětí*. Trend nárůstu pohledu dětí na dětskou prostituci jako na výdělečnou činnost se hodnotí jako klesající citlivost dětí vůči tomuto jevu a jako výsledek zprostředkování tohoto hodnocení dětem okolím.⁵⁰

Již z toho je patrné a můžeme zde předeslat, jak jsou v oblasti prevence tohoto sociálně nežádoucího jevu důležité adekvátní informace, znalost a používání morálních principů a hodnot a odpovídající výchova a vzdělání dětí v oblasti mravnosti, práva a sexuality.

Údaje o odpovědích na téma *postoje a osobní zkušenosti dětí*:

	<i>Praha (v %)</i>	<i>Cheb (v %)</i>
Představa, že by dítě v krizové, nouzové situaci samo zvolilo prostituci	5,9	9,5
Není si jisto, jak by se rozhodlo	6,2	17,4
Kamarádí s někým, kdo se žíví prostitucí	4,5	10,2

⁵⁰ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Pomoc pro dotčené. Preventivní práce v oblasti komerčního sexuálního vykořisťování dětí v České republice, op. cit.; VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 107-108.

	<i>Praha (v %)</i>	<i>Cheb (v %)</i>
Neví - možná	7,4	27,7
Vystaveno nabídce cizí dospělé osoby	10,1	13,6
Neví, jak se v rizikové situaci chovat	12,7	17,1
Není si jisto, že ví, jak se chovat	19,7	18,2

Zde šlo o sociální dovednost dětí, jak se zachovat v rizikové situaci, tedy zda mají osvojený bezpečnostní plán pro rizikové situace. Asi jedna třetina souboru tedy neví, jak se zachovat. 12,1 % dětí v Praze si zároveň dovede za určitých okolností představit sebe v prostituci, v Chebu pak je to 26,9 %. Nejnovější výzkum Růžové linky 3. LF UK v Praze, který byl proveden v roce 2006 mezi 1200 studenty a studentkami posledních ročníků pražských gymnázií, poskytly tyto údaje: peníze za sex v životě přijalo 3,6 % devatenáctiletých dívek a 1,8 % chlapců; čtvrtina dívek a třetina chlapců si přitom dovede představit, že by složitou situaci případně řešila sexem za peníze.⁵¹

V kontextu těchto zjištění je vhodné připomenout údaje o spokojenosti dětí se sebou samými, kterou autoři studie považují za indikátor *sebepojetí* dětí, když nízké sebepojetí označují za jednu z hlavních příčin sociálněpatologických jevů, tedy i dětské prostituce: významně převažovala skupina se sebou spokojených dětí, tato spokojenost klesala s rostoucím věkem, převážně spíše spokojeno bylo 68,8 % dívek, nespokojeno 19,6 % a ostatní se neuměly vyjádřit; chlapců se sebou spokojených bylo 71,6 % a 20,9 % nespokojených. Studie potvrdila, že poměrně velká část dětí má zároveň osobní zkušenost s nabídkou dospělé osoby k sexu či komerčnímu sexu. Výsledky u dívek a chlapců byly skoro identické, častější zkušenost mají děti z Chebu. Zejména žákyně 9. ročníků, to znamená ve věku 15 let, v Chebu pak pociťovaly nejvíce nabídek (21,4 %) od německy hovořících sexuálních turistů po proběhlé „mediální kampani“, která se zabývala na německé i české straně dětskou prostitucí v Chebu. Tyto nabídky byly pro některé velmi traumatizující, sexuální turisté podle svědectví dětí přijíždějí „bourákem“, jsou dobře oblečení, mladšího až

⁵¹ Srov. MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, 22.

středního věku. Ovšem současně se ukázalo, že nabídka ke komerčnímu sexu přichází k dětem častěji od osoby známé než cizí, jak to dokumentuje tabulka s údaji o *průměrné četnosti osobní expozice dětí s nabídkou od dvou typů osob*:

<i>Expozice s nabídkou od cizí osoby</i>	<i>Expozice s nabídkou od známé osoby</i>
11,9 %	14,9 %

Přitom se projevil zásadní rozdíl mezi dětmi v Chebu a v Praze v tom, že děti v Chebu dostaly častěji nabídku od cizí osoby, děti v Praze pak od osoby známé. Děti vystavené vysoké nabídce komerčního sexu někdy využívají této situace k tomu, aby zákazníka manipulovaly a přinutily zaplatit předem, pak vezmou peníze a utečou, aniž by došlo k sexuálním praktikám. Nahrává tomu i jazyková bariéra u zahraničních sexuálních turistů. Kromě toho dvě třetiny pražských dětí a tři čtvrtiny chebských dětí vědí, že dětská prostituce existuje. Každé desáté dítě v Praze a každé třetí dítě v Chebu uvedlo, že někdy vidělo dětskou prostitutku či dětského prostituta na vlastní oči. Některé děti dokonce uvedly, že znají konkrétní dítě, jež si přivydělává nebo jednou přivydělalo prostitucí. Zkušenost ze své lokality vyjadřují i výsledky dotazů na *názory dětí na to, jak se daří osobám provozujícím prostituci*, jak to zachycuje následující tabulka:

<i>Odhad dětí</i>	<i>Praha</i>	<i>Cheb</i>
Mají se dobře	46,7 %	2,8 %
Mají peníze/jsou nespokojené	21,2 %	21,2 %
Nemají se dobře	14,6 %	29,1 %
Neví	17,5 %	36,9 %

Odpovědi tak odrážejí vnímání stigmatizace a marginalizace pouliční prostituce i možnosti, jež nabízejí luxusní formy prostituce.⁵²

S tím pak souvisela další zjišťovaná otázka, a sice *tolerance těchto dětí k prostituci jako ke své obživě*:

<i>Odpověď</i>	<i>Praha</i>		<i>Cheb</i>	
	<i>Dívky</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Dívky</i>	<i>Chlapci</i>
<i>Dovede si představit</i>	3,8 %	8,8 %	8,6 %	10,1 %
<i>Není si jisté</i>	10,7 %	10,6 %	19,6 %	14,2 %

⁵² Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 110-112, 114; VANÍČKOVÁ Eva: Pomoc pro dotčené. Preventivní práce v oblasti komerčního sexuálního vykořisťování dětí v České republice, op. cit.

Autoři pak při reflexi poukazují na vysoké procento dětí, které a priori nevyloučí myšlenku komerčního sexu, když se sečtou čísla kladné i nerozhodné odpovědi, tedy že asi „každé páté dítě nemá zabudovaný automatický stereotyp“ pro odmítnutí takového způsobu obživy.⁵³

Aby bylo lépe patrné srovnání pohledu dospělých na dětskou prostituci, budou zde zařazeny některé výsledky další pilotní studie 3. lékařské fakulty UK z roku 2003, která zjišťovala pohled dospělé populace – žen i mužů – ve věku 30 - 50 let na dětskou prostituci: všechny odpovědi se shodly na existenci dětské prostituce, a to na bezkonkurenční formě ekonomické dobrovolné prostituce, respondenti nevěřili, že by děti v našich podmínkách rodiče nutili k prostituci, ochotni byli snad připustit, že by se tak mohlo dít v romské komunitě či mezi uprchlíky. Ženy považovaly poměr mezi dívkami a chlapci v prostituci za 4:1 a prostituci u chlapců hlavně za heterosexuální, muži uváděli 3:2 a homosexuální prostituci. 80 % žen si myslelo, že dítě v prostituci je obětí komerčního sexuálního zneužití a každá osoba, jež s ním má styk, že se dopouští trestného činu, u mužů to bylo ale jen 49 %, ostatní nepovažovali dítě za oběť, konkrétně se jednalo o každou pátou ženu a každého druhého muže. Muži svá tvrzení odůvodňovali tím, že se mladé dívky vydávají za starší, lákají starší muže na skvělý sex, jde jim ale jen o peníze a umí zákazníky manipulovat. Jako kategorie prostituce se v odpovědích objevila prostituce na ulici a v erotických salónech, střední kategorií byly s odsouzením označeny studentky středních a vysokých škol, které si přivydělávají sexem v soukromí v bytech a hotelích, což si předtím domlouvají telefonem, naopak měli respondenti pochopení pro ty, kdo si sexem vydělají, když nemají na chleba.⁵⁴

Děti hodnotily také *závažnost rizikových chování* podle stupnice 8, to znamená, že měly seřadit osm předložených druhů negativního chování podle závažnosti (nejvyšší považovaná závažnost 8 až k nejméně závažnému či špatnému chování označenému 1):

	<i>Dívky</i>	<i>Chlapci</i>
Nadměrná konzumace alkoholu	4	5
Týrání zvířat	8	7
<i>Prostituce</i>	3	2
Sprosté nadávky	1	1

⁵³ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 113.

⁵⁴ Srov. tamtéž 118-119.

	<i>Dívky</i>	<i>Chlapci</i>
Vandalismus	5	6
Graffity	2	3
Užívání drog	7	8
Krádeže	6	4

Autoři připisují nízkou známku u prostituce nízké míře informovanosti, zkušenostem s reálným životem a malé ochotě dospělých si dětmi na toto téma i obecně na téma sex a sexualita povídat. O prostituci se tak děti nejčastěji baví mezi vrstevníky, na dalším místě v pořadí je rodina a následně škola s tím, že třetina dětí z Prahy a dvě třetiny z Chebu uvedly, že se někdy o prostituci bavily.⁵⁵

Opět je možno poukázat rovněž na důležitost porozumění tomu, co je správné a nesprávné, umět to náležitě odůvodnit přiměřeně věku a rozumovému a morálně psychologickému vývoji dětí. Jinými slovy bude důležité i v souvislosti s důrazem na uvedený faktor sebepojetí a s výsledky zaznamenanými v tabulce se věnovat tomu, kdo je člověk, jak si může každé dítě zodpovědět otázku „kým jsem“, co znamená lidská důstojnost, jaké místo má a jako roli hraje tělo v osobě člověka, dále vztahům etika, morálka, mravnost, také právům dítěte a zodpovědné sexuální výchově.

Tým Krizového centra Linky bezpečí za podpory Ministerstva zdravotnictví vypracoval v roce 1998 *retrospektivní studii sexuálního zneužívání dětí osob s rizikovým sexuálním chováním*, a to jako druhou část výzkumného projektu *Zkušenosti v dětství*, jenž zahrnuje první studii sexuálního zneužívání dětství u dospělé populace ČR:⁵⁶

studie byla provedena formou adaptovaného strukturovaného dotazníku, soubor zahrnoval 101 prostituujících osob v Praze, z nichž bylo 86 mužů a 15 žen, jejich průměrný věk byl 20,4 let a pohyboval se mezi 15 a 37 roky s tím, že nejvíce byla zastoupena skupina ve věku 17 - 20 let a 35,7 % byly osoby mladší 18 let (včetně), dotazovaní dosáhli z 52,5 % základního vzdělání, z 38,6 % vyučení či středoškolského vzdělání bez maturity, z 8,9 % středoškolského

⁵⁵ Srov. tamtéž 113-114; VANÍČKOVÁ Eva: Pomoc pro dotčené. Preventivní práce v oblasti komerčního sexuálního vykořisťování dětí v České republice, op. cit.

⁵⁶ Srov. PÖTHE Peter: Dítě v ohrožení, Praha: G plus G, 1999, 81; HALFAROVÁ Hana, PÖTHE Peter, CSÉMY Ladislav, BOSÁK Viktor: Retrospektivní studie sexuálního zneužívání dětí u osob s rizikovým sexuálním chováním, <http://www.detivpasti.cz/doc2.htm>.

vzdělání s maturitou, nevyskytla se osoba s vysokoškolským vzděláním, 94 % respondentů bylo svobodných, 4 % z nich žila v manželství a 2 % byla rozvedených, 90 % bylo bezdětných, 10 % mělo děti ve věku do 15 let, skoro dvě třetiny z respondentů studovaly či byly zaměstnané, třetina byla nezaměstnaná. Jednalo se tedy o zjišťování souvislosti sexuálního zneužívání v dětství a následného rizikového sexuálního chování v dospělosti, tedy zejména v prostituci. Pro tyto účely autoři definovali sexuální zneužívání jako *zapojení dětí, jimž je 15 a méně let, do jakýchkoliv aktivit, které mají za cíl sexuální uspokojení jiné osoby. Těmto aktivitám nemohou děti plně rozumět a tak k nim nemohou dát souhlas, nebo k nim nedaly souhlas. Z termínu sexuální zneužívání dětí tak vyloučili sexuální zkušenosti, jež nabývají dospívající (nezletilí) přibližně stejného věku za vzájemného a dobrovolného souhlasu, dále aktivity, k nimž vyjádřily souhlas*. Výsledky poskytly tyto údaje: 74 osob, což je 73,3 %, bylo v dětství sexuálně zneužito a 27 osob, tedy 26,7 %, ne; zneužito bylo 60 mužů (69,8 %) a 14 žen (93,3 %), chlapci byli zneužíváni většinou cizinci, dívky více svými příbuznými, dvě třetiny respondentů byly zneužívány ve věku 12 - 14 let, třetina v bytě zneuživatelé, třetina na neznámém místě, skoro polovina byla zneužita vícekrát různými zneuživateli, čtyři pětiny byly zneužívány déle než rok a 10 % respondentů se cítí být sexuálně zneužíváno do současnosti, i když provozují prostituci, což může naznačovat, že prostituci vnímají jako ponižující a zraňující zkušenost. 33,3 % začalo prostituovat před dosažením 15. roku věku.⁵⁷

Pro srovnání přinesla první část výzkumného projektu, tedy reprezentativní vzorek dospělé české populace, tato čísla: pojem sexuálního zneužívání byl stejně definován, soubor tvořilo 1112 osob ve věku 18 - 45 let, z toho bylo 52,9 % žen a 47,1 % mužů, z celkového souboru se setkala s některou formou sexuálního zneužívání v dětství (do 15 let) 25,7 %, vlastní zkušenost se sexuálním zneužitím mělo 33 % žen a 17 % mužů. Jako formy sexuálního zneužití se objevily úmyslné odhalování pohlavního orgánu před dítětem – 12 %, dotýkání, líbání či hlazení pohlavních orgánů – 8,4 %, objímání či líbání se sexuálním podtextem – 6,4 %, pokus o pohlavní styk – 3,7 %, přiměření k dotýkání a hlazení pohlavních orgánů jiné osoby – 3,7 %, tělesná penetrace – 2,5 %, orální styk – 1,4 %, vaginální styk – 1,3 % a anální styk – 0,5 %. Zneužívání u všech forem trvalo průměrně 2,3 roku, kdy tělesná penetrace jako nejzávažnější forma trvala v průměru 3 roky. Zneužívání začalo v průměru ve věku 11,4 roku a skončilo ve 13,7 roku dítěte.⁵⁸

⁵⁷ Srov. HALFAROVÁ Hana, PÖTHE Peter, CSÉMY Ladislav, BOSÁK Viktor: op. cit.

⁵⁸ Srov. PÖTHE Peter: op. cit., 82-83.

Z obou částí studie vyplynulo, že prevalence CSA v souboru osob s rizikovým sexuálním chováním byla 3x vyšší (o 47,6 %) než v reprezentativním vzorku, sonda do dětství tak ukázala, že sexuální zneužití v dětství hraje významnou roli pro komerční sexuální praktiky těchto osob dále v dětství i v dospělosti.⁵⁹ Hovoří se o něm spolu s chudobou jako o dvou základních příčinách vykořisťování dětí v prostituci.

V této souvislosti se uvádí, že 40 – 65 % dětí, které mají osobní zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství v modelu intra nebo extrafamiliárního sexuálního zneužití, je pak komerčně sexuálně zneužíváno⁶⁰ a podle zahraničních studií bylo 38 % komerčně sexuálně zneužívaných žen sexuálně zneužito v dětství, 65 % komerčně sexuálně zneužitých žen má pak osobní zkušenost se sexuálním násilím před dovršením 25. roku života.⁶¹

V závislosti na použité definici a metodice výzkumu dokládají národní a mezinárodní studie, že se 3 až 30 % všech chlapců stalo ve svém dětství alespoň jednou obětí sexualizovaného násilí. Vzhledem k ještě vyšším číslům plynoucím z vyšetřování pachatelů sexuálních trestných činů (až 70 %), mladistvých pachatelů (až přes 50 %), chlapců na ulici (přes 30 %) a mužů v prostituci (až přes 80 %) se připomíná, že je třeba v těchto (a pravděpodobně také dalších) „problémových skupinách“ počítat s rozsahem sexuálního zneužívání, který jasně přesahuje průměr v běžné populaci.⁶²

V ČR se ukazuje, že v posledních letech narůstá počet dětí v prostituci a že o nich neexistují relevantní údaje, což souvisí s kladenou otázkou, zda se jedná o nárůst v absolutních číslech, či o snazší identifikaci, přičemž se dokládají údaje projektu Šance, který pracuje s dětmi v prostituci na území hlavního města Prahy: ročně se jedná o 550 až 600 dětí, z toho je 75 % chlapců a 25 % dívek; tento počet přitom stoupá a klesá věk dětí, věkový průměr klientů je 17 let, v letním období klesá pod 15 let, v zimě se totiž některé děti vrací do institucí nebo rodin, z nichž odešly; ač mají chlapci z více než 75 % heterosexuální orientaci, konají i praktiky homosexuální prostituce proto, aby přežili na ulici; věkové rozložení klientů projektu Šance v roce 2000 pak ukazuje následující tabulka s tím, že s narůstajícím věkem stoupá počet chlapců a rozdíl mezi počtem dívek a chlapců „ve prospěch“ počtu chlapců.⁶³

⁵⁹ Srov. HALFAROVÁ Hana, PÖTHE Peter, CSÉMY Ladislav, BOSÁK Viktor: op. cit.

⁶⁰ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Formy komerčního sexuálního zneužívání dětí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, 26.

⁶¹ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí, Růžová linka 2004, 3.

⁶² Srov. BOEHME Ulfert: Jungen als Opfer, in: BANGE Dirk / KÖRNER Wilhelm (Hrsg.): op. cit., 246.

⁶³ Srov. Připomínky k II. periodické zprávě o implementaci Úmluvy o právech dítěte v České republice, <http://www.llp.cz> (11. 3. 2004); VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 68; <http://www.sance.info> (11. 3. 2004).

<i>Věk (roky)</i>	<i>Dívky</i>	<i>Chlapci</i>
7 - 8	2	3
9 - 10	4	5
11 - 12	3	8
13 - 14	30	40
15 - 18	94	111

Dětská prostituce v ČR se soustřeďuje zejména do velkých měst a do příhraničních oblastí se Spolkovou republikou Německo, Rakouskem i do oblastí česko-polské hranice, nejvíce se vyskytuje na ulici. Některé rodiny ji využívají k okrádání tím, že uspí a okradou zákazníka – fenomén tzv. uspavaček, že je najednou přistihne rozzlobený otec či partner, jenž inkasuje peníze za to, že bude mlčet, aniž došlo k sexu – tzv. fenomén vydírání, nebo děti vytrhnou peníze cizímu sexuálnímu turistovi z ruky a utečou – tzv. fenomén okrádání.⁶⁴

Zejména v centru Prahy byl v roce 2005 zaznamenán nárůst prostituce, v níž jsou dívky z Bulharska. Nemají u sebe potřebné doklady, ale zato mají naučené chování a úředníci či policisté je mnohdy vydají osobám, které se vydávají za jejich příbuzné.⁶⁵

1.2 Rizikové děti, rizikové faktory a situace

Jako *rizikové faktory* a *příčiny* komerčního sexuálního zneužívání dětí lze uvést ekonomickou chudobu, špatnou sociální situaci, resp. sociální vyloučení, osobní zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství, diskriminaci, perzekuci, nerovné postavení dívek a chlapců ve společnosti, všechny formy interpersonálního a organizovaného násilí, rozšíření infekce HIV/AIDS, dysfunkční a selhávající rodinu, vzestup kriminality a nedostatečné naplňování práv dítěte.⁶⁶

Obecně platí, že pokud nestojí v popředí činu tělesné násilí, nýbrž svádění nebo přemlouvání, disponují děti celou řadou schopností a dovedností, které je mohou před sexuálním zneužíváním chránit. Zdravě vyvinuté děti se mohou docela dobře chránit samy, zejména děti, které umí říkat ne, které utečou, brání se, které neuchovávají žádné tajemství, které se nedají zastrašit. Takové děti nejsou dobrými cíli pro sexuální zneuživatelé. Nejvíce *ohroženy* jsou takzvané *obětní typy*. Podle dotazování pachatelů sem patří děti, které padnou

⁶⁴ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 68.

⁶⁵ MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, <http://www.mvcr.cz/dokument/2006/komercni06.pdf> (19. 10. 2006), 25-26.

⁶⁶ Srov. Česká společnost na ochranu dětí za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR: Karta pro lékaře, Praha 2006; MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, 11-12.

do oka prostřednictvím oblečení nebo prostřednictvím toho, jak vypadají. Děti, které se chovají zvláště nevinně a důvěřivě, děti s malou sebedůvěrou, s malým vědomím vlastní hodnoty, ty, které se cítí osamoceny, emocionálně nejisté, tělesně, duševně nebo duchovně zanedbané, jimž se dostává málo náklonnosti, potvrzení, uznání, pozornosti, tělesného kontaktu, děti, které mají málo přátel. Dále se jedná o děti, jež se vyznačují strachem a nedůvěrou ve vlastní schopnosti, strachem ze sexuality, z toho, co je cizí. Tyto strachy a nejistoty mohou být projevem rodinného stylu výchovy nebo výrazem nedostatečných vědomostí o sexualitě, sexuálním chování, sexuálním zneužívání a výsledkem nedostatečného poučení o sexualitě. Dalším faktorem, jenž brání obranným mechanismům dítěte, je zvláštní vztah, velká důvěra k pachateli. To odpovídá také statistikám o sexuálním zneužívání, podle nichž se v první řadě jedná o činy na základě vztahů v okolí dítěte. Blízkost pachatele, důvěra, oprávnění výchovy, respekt k němu činí dítě bezmocným a tak z něj dělá potenciální oběť. Tyto skutečnosti také souvisí s aspektem relativní bezmoci dětí ve společnosti, včetně práv dítěte a důvěryhodnosti dítěte jako svědka před soudem. Mezi tzv. *obětní typy* se podle policejního psychologa *Adolfa Gallwitze* a kriminalisty *Manfreda Pauluse* řadí děti potřebné (ve smyslu zanedbané), emocionálně nejisté, ponechány osamocené, důvěřivé, nevinné, hezké, nápadné, děti s malou sebedůvěrou, s malým bezpečným tělesným kontaktem, děti, jimž se dostává málo uznání, děti s málo přáteli a známými, ty, které zakoušejí málo pozornosti a prožívají málo potvrzení.⁶⁷

Rizikovými dětmi můžeme v kontextu komerčního sexuálního zneužívání dětí nazvat děti s deficitem v naplňování jejich základních potřeb (tělesných, psychických, emocionálních, sociálních a duchovních), s osobní zkušeností se sexuálním zneužitím v dětství, s osobní zkušeností s jakoukoli jinou formou interpersonálního násilí, s deficitem ve vzdělání a deficitem sexuální výchovy v nejširším smyslu slova, s emocionální deprivací, absencí kamarádů, děti v sociální izolaci, dále žijící ve čtvrti nevěstinců a v blízkosti oblasti s vysokou koncentrací mužů bez závazků (např. vojenská kasárna, parkoviště kamionů), děti, jež pracují na ulici v neformálním sektoru (čističi bot, myči oken, rozdávající reklam), děti s postižením a děti uprchlíků.⁶⁸

Ale ani věk, ani sociální okolnosti původní rodiny a okolí nemohou poskytnout jistá

⁶⁷ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Grünkram. Die Kinder-Sex-Mafia in Deutschland, Hilden/Rhdl.: Deutsche Polizeiliteratur GMBH, 1998, 66-67.

⁶⁸ Srov. Karta pro lékaře; VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit., 26.

a jednoznačná kritéria pro typologii. V zásadě je jen možné popsat jednotlivé životní situace, do nichž se dítě může dostat a před jejichž nebezpečím je nutno jej proto včas a naléhavě varovat.⁶⁹

K takovým *rizikovým situacím* pro činy komerčního sexuálního zneužívání dětí patří návštěva či použití veřejných toalet, kde hrozí kontakt s pedofilem, s muži, kteří se ukrývají na dámských toaletách, návštěva bazénů a koupališť, kde hrozí riziko kontaktu s dohazovačem sexuálních služeb, hromadná doprava, v níž může dítě kontaktovat a sledovat potenciální pachatel, pohyb dětí kolem škol, v parcích a na dalších místech, kde se volně pohybují, aniž rodiče znají jejich časový plán a místo pobytu, a kde je i riziko možného kontaktu nebo sledování cizí osobou pod různými záminkami, jako jsou hledání dětí či pomoci, nabízení atraktivních činností, dárků, palmsků. Dále je rizikovou situací útěk dítěte z dětského domova či ústavu, odjezd samotného dítěte nebo dítěte s kamarády na brigádu v tuzemsku či v zahraničí bez ověření důvěryhodnosti zprostředkovatele a s deficitem kontaktních informací, podceňování lákavých nabídek s vidinou snadného výděлку, nevhodné články v dětských časopisech, často i s falešným obsahem, sexualizovaná a erotická všudypřítomná reklama, nevhodná mediální prezentace fenoménu, práce na PC s nedostatečnou ochranou, absence etického kodexu provozovatelů internetových kaváren a veřejně přístupných PC.⁷⁰

U sexuálního zneužívání dětí přichází v úvahu každý věk. Od narození je člověk vydán péči a odpovědnosti druhých. Dítě se může nalézat v rodině s otcem či otčímem, kteří mají poruchu osobnosti, s nezkušenými, přetíženými, nemocnými, ponižovanými, sexuálně zneužitými matkami nebo s matkami, které nejsou často doma, které žijí v konfliktním, velmi nerovném, závislém vztahu s partnerem. Takové matky nemohou dostatečně zajistit funkci výchovy, péče, dohlížení a ochrany vůči svému dítěti. Nevědí, co všechno dítě prožívá a poznává, které pochody a změny v něm probíhají, zvláště když je jiné než jindy. Znamená to pak také neschopnost pojmout proti někomu podezření. Jsou potom často pro dítě jen kontaktní osobou a dítě od nich nezakusí, že v různých životních situacích a událostech jsou na jeho straně. Kromě těchto narušených mateřských schopností a dovedností náleží také k rizikům nedostatečná ochrana dítěte v narušených rodinách. Jedná se o rodiny, které mají málo sociálních kontaktů, málo přátel, známých a návštěv, jsou postaveny na sobě samých a odkázány na svá vlastní pravidla, nejsou zapojeny do nějakého spolku či svazu. Takové

⁶⁹ Srov. FRIEDRICH, Max H. (Mitarbeit: SPRINGER Käthe): Tatort Kinderseele. Sexueller Mißbrauch und die Folgen, Wien: Carl Ueberreuter, 2001, 73.

⁷⁰ Srov. Karta pro lékaře.

rodiny mají méně možností jak zabránit zápletkám uvnitř rodiny. Dojde-li pak ještě u takových rodin k dodatečným zátěžím ve formě ztrát, smrti, rozvodu nebo ekonomických problémů, těžkých onemocnění a neobvyklých bytových poměrů, nefungují už dostatečně jejich ochranné mechanismy. Na rovině společenských vlivů je třeba zmínit porušené sociální sítě, ubývání tradičních struktur obcí, spoluodpovědnosti, generační smlouvy nebo významu rodinné politiky a její zvláštní materiální situace, dále kulturu dívání se stranou či lhostejnosti ve společnosti. Dalším souvisejícím faktorem je, že se ochrana dítěte nachází v poli napětí s ochranou soukromé sféry rodiny, s rodičovským právem, s osobní svobodou jednotlivce, s ideologií nedotknutelnosti rodin, jež má umožňovat maximální individuální výchovu, ovšem omezuje možnosti ochrany ze strany společnosti na minimum.⁷¹

V souvislosti s komerčním sexuálním zneužíváním dětí jsou tak *rizikovými rodinami* rodiny s neschopností zodpovědně naplňovat rodičovskou roli, s přítomností jakékoli formy domácího násilí, dlouhodobého stresu, s nedostatečnou rodinnou strukturou, rodiny sociálně izolované, rodiny nebo jejich členové jsou součástí sociálně marginalizované subkultury, rodiče nedochází s dítětem na pravidelné preventivní lékařské prohlídky či často mění praktického lékaře pro děti, rodiny, které tolerují záškoláctví dítěte, a rodiny, v nichž je závislé chování jednoho nebo obou rodičů.⁷²

Dále si proto představíme tyto rizikové faktory, situace a děti v oblasti vykořisťování dětí v prostituci, jež je naším hlavním tématem, poté co rozlišíme jednotlivé formy dětské prostituce.

2. Forma dětská prostituce

V problematice komerčního sexuálního zneužívání se rozlišují různé formy dětské prostituce, a sice podle zvoleného *kritéria*, jímž může být zaprvé vymezení, že se jedná o *čistou formu* dětské prostituce, nebo o *svázanou s dalšími aktivitami sexuálního byznysu*, za druhé otázka *dobrovolnosti* či *přinucení* dětí k prostituci a za třetí *účel* prostituce, který sleduje *dospělá strana*: podle prvního kritéria se rozlišuje dětská prostituce *sama o sobě*, jako *součást pornografického průmyslu* a jako *součást obchodování s dětmi*, podle druhého kritéria dětská prostituce *přinucením blízkou osobou* (nejčastěji člen rodiny), *přinucením cizí osobou* a „dobrovolná“ *pro svou obživu na ulici, pro obživu rodiny* (z přesvědčení), *pro peníze* a *pro zábavu* a „zvýšení“ *prestiže*. Formy dobrovolného prostitučního chování dětí pro peníze a pro zábavu a zvýšení prestiže se označují jako nový fenomén doby s konzumním způsobem života

⁷¹ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: op. cit., 64-65.

⁷² Srov. Karta pro lékaře.

ve společnosti, všudypřítomnou reklamou včetně nadbytku sexuálních informací, což může vést k falešné sebeúctě i ke komerčnímu sexu.⁷³

Kromě toho se rozlišuje *heterosexuální* a *homosexuální* prostituce dětí a podle třetího kritéria se udávají tři formy, a to *organizovaná*, *rituální* a *institucionální* prostituce dětí: první forma znamená, že se na její organizaci, na vytipování a získávání dětí podílí více než jedna dospělá osoba, představuje podle odhadů asi 2 % případů, souvisí s obchodem s dětmi, kde mohou být v rámci jednoho případu obchodovány stovky až tisíce dětí; druhá forma představuje spojení s rituálními praktikami v rámci sekt, s mýty, rituálem či oslavou, jako jsou například svátky s osobou Santa Clause, oslavy dne dětí či jejich narozenin organizované agenturou; třetí formu představují případy, v nichž dospělí, jako jsou vedoucí kroužků, táborů, oddílů, členové církevních institucí, využívají své institucionální začlenění.⁷⁴

2.1 Souhra faktorů a příčin

Podle dostupných informací se pohybuje věk dětí zneužívaných v prostituci v Evropě mezi 12. a 18. rokem, čtvrtina z nich se dostala do prostituce přes osobní zkušenost zneužití při fotografování nebo natáčení pornografického díla, dvě třetiny těchto dětí byly v dětství zneužity a většinu obětí tvoří dívky.⁷⁵ Tyto zkušenosti tak poukazují na negativní vliv pornografie i v tomto směru a připomínají již uvedenou jednu z hlavních příčin: sexuální zneužití.

Při cestě dětí do prostituce hraje roli souhra různých faktorů a příčin, které jsou v jednotlivém případě rozdílně postaveny, přičemž může být rozhodující moment v socializaci nebo v určité situaci. Tyto děti za sebou mají příběh trvalých a hlubokých konfliktů, jež jsou výsledkem slov, jednání a pocitů dospělých, zejména těch nejbližších, na něž děti reagují strachem, odmítnutím a zmatkem, protože nemají sílu a důvěru, aby vydržely takové rozdíly a napětí. Z prostředí, v němž vyrůstaly, je často vyháněno psychické a fyzické násilí, k němuž patří permanentní psychický tlak ambicí, vlastnických nároků, emocionálního chladu, nadávek a odmítání například ze strany rodičů, dále týrání a jeho nejbrutálnější a nejpodlejší forma, totiž sexuální zneužívání, které má nejničivější následky tam, kde je páchá vlastní otec, protože se jedná o vztah emoční a existenciální závislosti a dítě je sváděno k perverzní formě „lásky“. Nemohou-li děti unést takovou bolest a zmatenost, zůstávají-li přitom ještě se svými strachy a svým zoufalstvím samy, nemohou-li očekávat pomoc a podporu, jsou tím dospělými rozrušeny a narušeny, cítí vinu a svou bezcennost a utíkají pryč,

⁷³ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit., 12-13.

⁷⁴ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 67-69.

⁷⁵ Srov. tamtéž 71.

příčemž prostituční činnost vnímanou jako nejhlubší sebeponížení používají k tomu, aby posílily pohrdání sebou samým a zároveň vyjádřily mstu, zlobu a strach, které se v nich nahromadily vůči těm, kteří byli příčinou, zvláště tedy proti rodičům. U těchto rodičů se zase může jednat o přenos vlastních zkušeností týrání a zneužívání v dětství či o obyčejné přetížení.⁷⁶

Příběhy většinou zahrnují odchod, zmizení z původního prostředí, pak dívky skončí v prostitučním prostředí a vydělávají si prostitucí. Prostituční prostředí nabízí těmto dětem to, co hledaly. Dostává se jim pozornosti od zákazníků, kuplířů nebo i kolegyň, výše výdělku je pro ně kritériem sebevědomí, v roušce prostituující se cítí být žádoucí. Nabízí se jim něco, co jakoby odškodňuje utrpení z jejich dětství, když se na trýznivou ambivalenci pubertálních pocitů odpovídá jasným systémem hodnot a stanovením rolí. S vděčností proto přijímají takové jednoduché řešení svých problémů. Prostituční prostředí jim nabízí domov a identitu. Jejich základní zkušeností je nutnost vypadat super, mít sexuálně žádoucí určité části těla.

Průměrný věk děvčat při vstupu do prostituce je podle zkušeností sociální práce v Hamburku 13 - 14 let. Věk vstupu má vliv na integraci do prostředí, přičemž u starších dívek probíhá hladčeji a pomaleji než u mladších, což je způsobeno potřebou projevované sebejistoty a dospělosti, jež se pak postupem času ztrácí jako následek přizpůsobení a procesu potlačování svých potřeb. Proto lze u prostituujících dívek už ve věku 15 - 16 let jen stěží rozpoznat skutečný věk, a čím mladší vstupují do prostředí prostituce, tím rychleji probíhá tento proces a tím více musí potlačovat potřebu ochrany a lásky. Proto ty nejmladší kompenzují ztrátu svého dětství, své nejistoty pokud možno perfektním převzetím role prostituující.

Děvčata pocházejí ze všech sociálních vrstev a mají podobné bolestné zkušenosti, kdy nemohou vnímat rodinu jako místo bezpečí a lásky, ale zakusila ji jako vězení, z něhož musela utéct, aby přežila. Dívky zažily ve svých rodinách sexuální zneužívání a zkušenost, že při nich v jejich utrpení matky nestály, ale sexuální zneužití naopak utajovaly a přikrývaly. Už v raném dětství tak musely vnímat, že jsou sexuálními objekty. Dívky tak pocházejí z rodin, v nichž nezažily lásku, péči, důvěru, přijetí a bezpečí bez omezení, pomoc, oporu, blízkost, vřelost a ochranu. Místo pradůvěry vzniká pranedůvěra, dítě neví, kým je, nemůže rozvíjet svou identitu a v pubertě pak nemá základ pro snášení stále se měnících psychických napětí a požadavků vnějšího světa. Při takovém selhání rodiny nastupuje silný vliv prostitučního prostředí. Za to, že nebyly v rodině milovány, se stydí, a proto své rodiny zapírají nebo si

⁷⁶ Srov. GERLINGER Heidi: Sehnsucht nach Liebe? Eine Analyse des Phänomens Kinderprostitution, Östringen: Verlag der Jugendwerkstatt Östringen e.V., 2001, 58, 76-77.

vymýšlí docela běžnou rodinu. Pocházejí také z rodin, které nedozrály k tomu, aby plnily své výchovné úkoly a unesly tvrdý a chladný svět kolem nich, z rodin jen s matkou, jež sama zůstala dcerou, nebo s otci, kteří pijí. Takové dívky vhání do prostituce skutečnost, že jsou oběťmi svých rodin. V těchto rodinách se také buď tabuizuje, či pornograficky přehání sexualita. První tělesné zkušenosti a něžnosti jsou tak spojeny s velkým znejistěním v otázce vlastní ženskosti. Dívky také musely prožívat, že byla jejich identifikační osoba, tedy žena v rodině, extrémně slabá a závislá na jednom či více mužích. Jejich matky se cítily být bezcenné, protože neměly muže, a když byl, byl pro matku důležitější než její dcera, a tak dívky pociťovaly štěstí a sebevědomí matek jako zradu na svém pohlaví. To spolu s matčíným ignorováním sexuálního zneužívání považovaly za zradu na vlastním pohlaví. Utrpení dívek tak jejich matky obětovaly vztahu s mužem. Dívky vnímaly dvě identity svých matek: jednu, když byly samy, a druhou, když se objevil muž. Tak se také dívky naučily, že jediné ženské svádění opravňuje ženy, aby žily vedle mužů. Tento prostředek pak profesionálně upevňují, ale bez závislosti a pokoření. Ženské svádění a strategické přizpůsobení se očekáváním mužů je zbraní dívek proti mužům, která je má chránit před stejným pokořováním v případě jejich matek, nebo opakovaným, v případě jejich dětství. Chtějí muže ovládat a mít nad nimi moc.

U sexuálního zneužívání se jedná o mocenský vztah, zejména když se děje v rodině, kde je dítě emocionálně, právně, existenčně a vývojově závislé. Některé se toho naučí i využívat. V prostituci se pak cítí silnější než jejich dospělí zákazníci tím, že ti jim bez zábran ukazují svou žádostivost a ještě za to zaplatí. V pozadí je často ale bezmoc dívek. Vztah s matkou má velký význam pro to, zda dívka vstoupí do prostituce, a vůbec pro to, zda umí dívka přijmout sebe samu. Dívky se chtějí stát dospělými bez dospělých, zvnitřňují vztah se svými rodiči, kdy byly ještě slabé a bezmocné, a přenášejí ho do vztahu s ostatními dospělými, čímž se jim vrývá rozdíl moci mezi dospělými a jimi a přijímají ho v tom, že jsou dále zneužívány. Zkušenost nelásky a současně tlaku na výkon ze strany rodičů, který vnímaly jen jako zájem rodičů, aby fungovaly, a to bez ohledu na jejich bezprostřední potřeby dítěte, odcizení vlastní sexualitě, nestabilita podmíněná vývojem, převzetí nechtěných norem a přivyknutí atakům si odnášejí do prostitučního prostředí, kde musí fungovat jako předkládané členky prostředí. K tomu může přistoupit ještě nedostatek perspektivy ohledně vzdělání a práce a zpeněžení, udání sexuality na trhu, v reklamě, v médiích. Peníze jsou pro ně současně symbolem lásky, jistoty a svobody, děti v prostituci prodávají i kupují náklonnost.⁷⁷

⁷⁷ Srov. THIEDE Isabell: Mädchenprostitution. Ein Versuch, aus dem Elternhaus auszubrechen, Hamburg: Rowohlt Taschenbuch, 1997, 63-75; GERLINGER Heidi: op. cit., 63-76.

Děti, které jsou na útěku z rodiny či ze zařízení institucionální péče, vhání do prostituce ekonomická nouze, potřeba přežít. Stávají se tak lehkou kořistí těch, kteří jim za sex jako protislužbu nabídnou něco k jídlu a bydlení a třeba ještě k tomu kapesné. Nejprve jde o zaplacení cesty, postele a/nebo stravy svým tělem, čímž se stávají poprvé zbožím. Další příčinou je emocionální nouze, jež souvisí s tím, že děti hledají bezpečí, blízkost, důvěrný vztah, uznání, pomoc, pozornost, náklonnost a lásku a jsou ochotny za to dát k dispozici své tělo a svou sexualitu. Trvá-li takový vztah delší dobu, může se za určitých podmínek stát vztahem prostituce, která slouží k obstarávání peněz či dalších prostředků (Beschaffungsprostitution), při níž se přítel dostane do finanční nouze a nejjednodušší cestou, jak získat peníze, je prostituce dítěte, jež to rádo i bez tělesného násilí podstoupí, aby si udrželo lásku a vazbu, a proto stačí jen subtilní hrozba odepření vztahu. Takové dítě ve své závislosti ani nezpozoruje, že se onen přítel stal kuplířem. V emocionální nouzi se mohou děti také ukvapeně a bez výběru sexuálně spustit s dospělými a vyrovnávat si tak sexualitou chybějící vřelost. Poznávají, že jsou takové vztahy frustrující, že je emočně neuspokojují a že nemají dlouhé trvání. Proto hledají dál a prožívají opět frustrující kontakty, obelhávání a podvádění. Pak už sáhnou po placeném sexu a považují to za vyrovnání emočních deficitů a peníze za náhradní uspokojení.

V souvislosti s prostitucí z emocionální nouze dochází k *prostituci spojené s konzumní mentalitou, s orientací na výkon*. Tím se myslí situace, kdy se děti definují hlavně podle symbolů statusu, toho, co mají za věci, a aby byly oblíbené, patřily do skupiny, byly uznány a ne vyloučeny, podstoupí prostituční chování, aby si mohly koupit potřebné věci a módní doplňky. Opět je tedy v pozadí touha po bezpečí, uznání, přijetí a strach nebýt stranou a vyloučen. Prostituce slouží také k *obstarávání peněz na omamné a psychotropní látky* nebo k obstarávání těchto látek a tyto látky zase pomáhají *vydržet život v prostituci*, jež se pak točí kolem jedu a peněz na něj. Zmíněné látky taky využívají kuplíři, aby na nich učinily děti závislými a pak je mohli snadno posílat do prostituce.⁷⁸

Nejčastějšími oběťmi vykořisťování dětí v prostituci jsou v ČR děti na útěku z dětských domovů nebo výchovných ústavů, děti bez dokončené povinné školní docházky, děti vystavené konfliktům v rodině, děti z neúplných rodin, děti se zážitky sexuálního násilí nebo zneužívání v rodině. Můžeme se vrátit ke zkušenostem projektu Šance v Praze: téměř 90 % jejich klientů jsou děti bez zázemí, prakticky ve stavu bezdomovectví. Obtíž řešení situace těchto dětí spočívá také v tom, že když terénní pracovník neoznámí nezletilého

⁷⁸ Srov. GERLINGER Heidi: op. cit., 58-63; THIEDE Isabell: op. cit., 84-99.

klienta, dostává se do rozporu se zákonem. Když to oznámí, stát umístí toto dítě do ústavní péče, z níž ale toto dítě uprchlo. K homosexuální prostituci nabízí dítě také v některých případech rodina a zisk je potom přilepšením či jediným příjmem takové rodiny. Jako příklad se uvádí příběh *9letého chlapce*, vyhledávaného dětského prostituta, který se doma neviděl s rodiči a celé léto trávil na ulici a vydělával hodně peněz. Když pak pracovníci projektu Šance kontaktovali otce tohoto dítěte, považoval to za neadekvátní zásah do soukromí. Mnohé z dětí v prostituci jsou závislé na hracích automatech, alkoholu a drogách, přičemž je u nich tato závislost pěstována úmyslně – každý druhý klient projektu Šance se stal závislým na omamných a psychotropních látkách. Předloženy jsou dále procentické údaje o příčinách vzniku *butterfly sex* u klientely projektu Šance:⁷⁹

<i>Ztráta zázemí – výchova v ústavu:</i>	70 %
<i>Rozvrácená rodina:</i>	50 %
<i>Sexuální zneužívání:</i>	40 %
<i>Jiná sexuální orientace:</i>	13 %
<i>Nenávist k rodičům:</i>	7 %
<i>Alkoholismus rodičů:</i>	6 %

Autoři připomínek k druhé periodické zprávě si stěžují na to, že s dětmi na ulici pracuje malé množství nestátních organizací, že si společnost neváží práce s rizikovými skupinami, že tím nestátní organizace těžko získávají podporu státu a firem.⁸⁰

A děje se to přesto, že jedním z faktorů, který nahrává pachatelům, je právě lhostejnost společnosti, a že tyto organizace vlastně zastupují tuto společnost ve prospěch těch, kteří jsou nejvíce zranitelní a poškozeni. Reprezentují solidaritu s těmi nejslabšími a nejpotřebnějšími a ještě jim přitom hrozí postih, když se podle svého uvážení rozhodují, že dítě jako svého klienta nenahlásí. Potřebují si proto určitě nějak zdůvodnit své rozhodnutí, aby bylo eticky ospravedlněné, když dávají přednost pomoci těmto dětem před pozitivním zákonem. Později proto v tomto případě promluví starobylý nástroj morální teologie epikie.

Údaje o příčinách a motivech, jež vhání děti do komerčního sexuálního zneužívání v ČR, poskytují i rozhovory sociální pracovníce oddělení péče o rodinu a děti, která si položila také otázku, *odkud pocházejí děti, které získávají finanční prostředky poskytováním sexuálních služeb*. Odpověď poukázala na souběh příčin a motivů, které vedly tyto děti k získávání finančních prostředků poskytováním „sexuálních služeb“, mezi nimiž se objevily také rodiny

⁷⁹ Srov. Připomínky k II. periodické zprávě o implementaci Úmluvy o právech dítěte v České republice, <http://www.llp.cz>, 27; <http://www.sance.info>.

⁸⁰ Srov. tamtéž 28.

dlouhodobě závislé na dávkách sociální péče, jejichž děti považovaly za svůj handicap odlišnost od vrstevníků, pokud šlo například o oblečení či elektroniku; za peníze získané za poskytování sexuálních služeb si zpočátku kupovaly značkové oblečení, později drogy, které sloužily k úniku z reality; paradoxním znakem těchto nepracujících rodičů bylo, že věnovali dětem méně času a neměli zájem s nimi komunikovat o problémech. Nedostatečně saturované základní potřeby v rodině a s tím spojené problémy ve škole vedly tyto děti k vyhledávání nových podnětů, jako byly návštěvy diskoték, výherní automaty, alkohol i drogy. To vše vyžadovalo dostatek finančních prostředků, které si opatřovaly poskytováním sexuálních služeb, což jim připadalo „čistější“ než páchaní majetkové trestné činnosti, zejména po dovršení 15 let věku, kdy mohou být již odsouzeny. Kromě rodin dlouhodobě závislých na dávkách sociální péče jsou to podle tohoto svědectví dále rodiny, kde byl jeden z rodičů (partner matky) závislý na alkoholu, docházelo tam k fyzickému násilí vůči partnerovi i dítěti, okolí o tom vědělo a neohlásilo to příslušným orgánům; navazování sexuálních styků u těchto dětí vyvolávalo alespoň na chvíli iluzi, že je má někdo rád. Dalším typem byly rodiny podnikatelů či nadměrně vytížených rodičů, kteří kompenzovali nedostatek času a emocionální podpory poskytováním finančních prostředků, děti tak hledaly nové podněty, včetně sexuálních styků, a opět měly pocit, že má o ně někdo zájem. Jednalo se také o děti, které byly sexuálně zneužity v jádrové či širší rodině či blízkým známým rodiny,⁸¹ přičemž se sexuální zneužití opakovaně objevuje vedle chudoby a bídy jako druhý hlavní rizikový faktor, který vede ke komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí.⁸²

Dalšími příčinami komerčních sexuálních praktik u dětí bylo nepochopení rodičů, popř. širšího sociálního prostředí, v kombinaci s odlišnou sexuální orientací u chlapců a také nenaplněné představy náhradní rodiny u dětí svěřených do péče pěstounů.⁸³

Citovaná sociální pracovníce konstatuje, že *„problém komerčně sexuálního zneužívání dětí je důsledkem nejen selhání rodiny, ale i nedostatečné prevence sociálně patologických jevů, podceněním či nedocenením prvních příznaků problémů dětí.“*⁸⁴

Při „dobrovolné“ prostituci dětí se tedy jedná o snahu získat peníze na přepychové věci či na věci jen standardní, aby se vyhnuly posměchu vůči sobě nebo svým rodičům či šikanování ve vrstevnickém kolektivu. Může přitom jít o mobil, prvotřídní vypalovačku nebo mejdan, značkovou bundu či kosmetiku. Těmto dětem nejsou schopni rodiče obstarat brigádu,

⁸¹ Srov. KÖTTNEROVÁ Renata: Otazníky a hledání cest pomoci komerčně sexuálně zneužívaným dětem, in: Komerční sexuální zneužívání dětí v České republice, Sborník z konference pořádané ve dnech 6.-7. listopadu 2001, 34-39.

⁸² Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí. Výsledky pilotní studie, in: op. cit., 15.

⁸³ Srov. KÖTTNEROVÁ Renata: op. cit., 36.

⁸⁴ Tamtéž 38.

nerozumí jejich přáním, děti mívají deficit v sociálních dovednostech a tvořivosti, zase ale ví, že krást se nemá, a proto volí prostituci jako způsob, jak vydělat peníze. Přitom tyto děti utajují zkušenost s komerčním sexem, ale staví na odív prospěch z ní, a myslí si, že mají – i přes pocit nelibosti či zhnusení ze sebe sama - věci pod kontrolou.⁸⁵ Ví sice, že krást se nemá, ale bohužel už neví, co tím konají, koho prodávají a kým vůbec jsou či mohou a mají být. Mají tedy povědomí o určité morálce, ale ne o mravnosti.

Existují i případy, kdy děti *volí programově* komerční sex jako způsob cesty do „lepší společnosti“, když se často jedná o děti, které pocházejí z poměrně konformního rodinného prostředí a jsou zároveň vysoce nespokojené s vývojem své osobní cesty, jsou často subdeprivované či deprivované, dostávají se do kompenzačního kolotoče, jenž se analogicky srovnává s touhou po moci, majetku, slávě a postavení s mentalitou uspět za každou cenu a být schopen udělat pro to všechno, nebo se snaží tyto děti zmírnit své rozčarování a bolest zklamání na prahu dospělosti tím, že „obětují duši prodejem svého těla“.⁸⁶ Zábava, touha po dobrodružství, touha vyniknout ve skupině vrstevníků, být v něčem lepší, dokonce jednička, naplnit chybějící důvod vážít si sebe sama jsou důvody, které vedou děti do „dobrovolné“ prostituce, jež je tak způsobena sociální, emocionální a duchovní chudobou a deficitem nasytování základních potřeb dětí, které mu napomáhají vytvářet jeho sebekoncepci. E. Vaníčková právě považuje potřebu osobní a sociální identity, přiměřeně vyladěného sebepojetí za alfu a omegu v rozvoji sociálněpatologického chování a uvádí: „*Vždyť pro některé děti je zájem zákazníka ‚prvním‘ spontánně projeveným zájmem o jejich osobu a dítě se tak hřeje u pomyslného ohníčku tepla. Některé děti se chtějí vyrovnat svým rodičům, kteří jsou v životě úspěšní a okolí se k nim podle toho chová. Bohužel jde o děti, které nemají čím imponovat, a když vyčerpaly škálu taškařic, kašpárkování, ponižování, kupování kamarádů, v souhře náhod využijí příležitost k zahájení prostituční kariéry, kterou chtějí získat v očích vrstevníků na ceně a vysloužit si takový obdiv, jakého se dostává jejich rodičům a jenž odvozen od úspěchu v zaměstnání.*“⁸⁷

Sociální chudoba v rodinách, sexuální zneužívání i nátlak prostřednictvím rodinných příslušníků – to jsou podstatné důvody, kterými děti popisují, proč se ocitly v prostituci. Když se zdržují na ulici, zůstává jim často jako jediná možnost ve volném čase, herna. Pro většinu dětí je normální to, že se zdržují do pozdních ranních hodin na ulicích.⁸⁸

⁸⁵ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 75-76.

⁸⁶ Srov. tamtéž 74.

⁸⁷ Tamtéž 76.

⁸⁸ Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 48.

V souhře příčin, faktorů a motivů se stále znovu vyskytuje komplexně pojatá chudoba, několikrát zmiňované sexuální zneužití, pohled na sexualitu a s tím spojené otázky, dále sebepojetí či sebekoncepce a mnohé říká i výraz „obětují duši prodejem svého těla“, jde tedy opět o to, kým je člověk, kým je konkrétní dítě a co potřebuje, nač má nárok, jak se to má se vztahem duše a těla.

Závažnost komerčního sexuálního zneužívání dětí pak závisí na těchto faktorech: je prokázána závislost na věku dítěte, kdy dochází k prvnímu sexualizovanému násilí, a faktem, že se ve věku puberty, resp. postpuberty, stávají obětí komerčního sexuálního zneužívání častěji „*chlapci, kteří byli sexuálně zneužiti ve věku předškolním nebo mladším školním, v dospělosti se ve větší míře sami dopouštěli sexuální agrese vůči svým dětem nebo dětem v blízkém okolí, zatímco chlapci, kteří se stali předmětem sexuální agrese ve starším školním věku, se signifikantně častěji dávají na dráhu homoprotituce; dívky, které se staly obětí sexuálního násilí v předškolním nebo mladším školním věku, byly pravděpodobně podle intrafamiliárního vzorce sexuálního zneužití zneužívány dlouhodobě a ve věku puberty, resp. postpuberty se často dávají na dráhu prostituce.*“⁸⁹ Tyto dívky se podle svědectví nikdy nenaučily ochraňovat svůj osobní prostor a rozhodovat o sexuálních aktivitách, takže se podřizovaly nabídkám nebo útokům mužů s očekáváním toho, že jim to přinese pozitivní prožitky, a většina se vydala cestou promiskuity, když nenašla vhodného partnera.⁹⁰ Takové děti s nenaplněnými základními potřebami z rodiny jsou právě typickým, nejčastějším profilem oběti komerčního sexuálního zneužití.⁹¹

Definování a nastíní rozsahu fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí, souhra rizikových dětí, faktorů a situací i následně už souhra faktorů, motivů a příčin specifických pro vykořisťování v prostituci byly vztaheny obecně k dětem, tzn. k děvčatům i chlapcům. Přesto je možné a důležité vysledovat v problematice sexuálního zneužívání dětí v prostituci určitá specifika podle pohlaví, jak už bylo také výše částečně naznačeno. Proto bude dalším krokem nahlédnutí do jevu, jemuž se říká chlapecká prostituce.

2.2 Vykořisťování chlapců v prostituci

Podle místa, na němž se chlapci nabízejí k prostituci, se rozlišuje mezi chlapci *na ulici*, *barovými prostitutky* a *call-boys*. Zvláštní formu představují *kept boys*: chlapci, kteří bydlí

⁸⁹ VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí. Výsledky pilotní studie, in: Komerční sexuální zneužívání dětí v České republice, Sborník z konference pořádané organizacemi Friedrich Bert Stiftung, La Strada, Karo a Enya ve dnech 6.-7. listopadu 2001 v Praze: Friedrich Bert Stiftung 2002, 15-16.

⁹⁰ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Jak vypadají? Profil oběti komerčního sexuálního zneužívání, in: op. cit., 10.

⁹¹ Srov. tamtéž 11.

delší dobu u jednoho „zákazníka“.⁹² Práce call-boys má spíše charakter zvoleného „povolání“; chlapci na ulici jsou oproti tomu většinou odkázáni na prostituci, protože se jim jinak nenabízejí žádné jiné pracovní možnosti.⁹³ Následující závěry se vztahují právě na tyto chlapce: člověk se přitom musí zříci na základě nedostatečných výzkumů nutných diferenciací, např. podle národnosti. Objevují se chlapci už od věku 10 let a vstupní věk i průměrný věk stále klesá, jen někteří tito chlapci činí z prostituce „povolání“, většina z nich je v prostituci jen několik let. Jejich „dřívější“ výstup z prostitučního prostředí na rozdíl od prostituujících ženského pohlaví se dá vysvětlit tím, že jsou už po několika letech – asi od 20 - pro zákazníky nezajímaví. Tito prostituenti se vyznačují velkou mobilitou. Neobvyklá není stálá změna velkých měst a orientuje se podle zvláštní příležitosti (např. veletrhy, kongresy) a „tržní hodnoty“. Jestliže se chlapec nabízí k prostituci delší dobu v jednom městě, ztrácí pro zákazníky na atraktivitě, protože ti stále hledají nové chlapce. Na rozdíl od ženské prostituce hraje u mužské prostituce sotva nějakou roli otevřené kuplířství. Existuje ale skryté kuplířství: majitelé bytů, pokojů, kteří pronajímají prostory a požadují od chlapců určitý obnos za zákazníka, a zprostředkovatelé, kteří za poplatek poskytují zákazníkům stálou nabídku mladých prostituentů.⁹⁴

Pokud jde o *sociální pozadí těchto chlapců*, zmíněné studie se shodují v tom, že chlapci vyrůstali převážně v neúplných nebo funkčně narušených rodinách. Ztráta rodičů v raném věku skrze odloučení, rozvod nebo smrt jednoho z rodičů nebo neharmonické až úplně rozvrácené rodičovské domy jsou pro prostituující chlapce už skoro charakteristické. Studie poukazují kromě toho na to, že velmi mnoho chlapců bylo tělesně týráno a emocionálně nebo sexuálně zneužíváno. Chlapci jsou obětí sexualizovaného násilí jako kojenci, v předškolním a školním věku a jako dospívající a průměrný věk začátku tohoto sexualizovaného násilí je podle zkušeností 10 až 12 let.⁹⁵ Vzhledem k tomuto rodinnému pozadí nepřekvapí, že vysoká část těchto prostituentů má zkušenosti ústavních zařízení nebo v nich žije.⁹⁶ Dále je shoda v tom, že tito chlapci často nemají ukončené školní vzdělání. Prostituenti také popisují, že pro mnohé z nich k tomu patří konzumace drog a alkoholu. Na základě svých zkušeností s prací s prostituenty píše Thomas Möbius:⁹⁷ „*Jít se nabízet, aniž bys před tím vykouřil jeden joint,*

⁹² Srov. BANGE Dirk: Jungenprostitution, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 254-255.

⁹³ Srov. tamtéž.

⁹⁴ Srov. tamtéž 255-256.

⁹⁵ Srov. BOEHME Ulfret: Jungen als Opfer, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 246.

⁹⁶ Srov. SCHLICH Hans-Peter: Jungs auf der Straße – Straßenkinder und Prostitution, Streetcorner 7 (2), 1994, 71,74.

⁹⁷ MÖBIUS Thomas: Streetwork in der Hamburger Stricherszene. Die Arbeit des BASIS-Projektes der Intervention e. V., in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 257.

vypil alkohol nebo vzal pilulku, se zdá být na trvalo neúnosné. Je možné, že stud, zlost a odpor jsou příliš velké a bolestné na to, aby je bylo možno unést v strízlivém stavu.“

Do prostituce se tito chlapci dostávají na základě různých motivů. Jako důležitý motiv jsou uváděny peníze. Ti, kteří utíkají z rodiny, se nabízejí k prostituci proto, aby mohli přežít na ulici. Drogově závislí to potřebují proto, aby mohli financovat svou závislost. Jiní chlapci potřebují tuto činnost, aby si mohli dovolit nejnovější luxusní zboží nebo nejnovější módu. V menší míře uvádí určitá část také to, že hledají zábavu a (sexuální) dobrodružství. Kromě toho se odborníci domnívají, že se tito chlapci snaží překonávat pocity opuštěnosti, izolace, pocity toho, že nejsou milováni, a pocity méněcennosti.⁹⁸

V České republice se vyskytuje *heterosexuální* a *homosexuální forma chlapecké prostituce*, přičemž provozování konkrétní formy nemá vztah k sexuální orientaci chlapců. *Heterosexuální forma* se provádí hlavně v bytech jako privátní či organizovaná s tím, že se rozvíjí nová privátní kategorie, kterou vyhledávají především dívky na základě strachu z posměchu ve skupině kvůli panenství a na základě doporučení a zprostředkování takových kamarádek, jež chtějí zahladit svůj poklesek a předčasnou sexuální aktivitu, a chlapci tak získají kromě peněz i pověst světa znalého milovníka. Heterosexuální forma se skoro nevyskytuje na ulici, spíše v omezené míře v salonech.⁹⁹

U *homosexuální formy* chlapecké prostituce se rozlišují tyto dvě kategorie: *salonní* prostituce, jež zahrnuje gay kluby, eskort služby a nově i veřejné domy jen pro homosexuální klienty, a *pouliční* prostituce, která je nejčastější, i když je nejnuznější. Ta potvrzuje i mezinárodní údaje o nejčastějším věku 17 - 20 let a o tom, že všichni pocházejí z dysfunkční rodiny, jsou na ulici a bez přístřeší. Poznatky z Prahy ukazují, že asi v pětině případů se jedná o chlapce, kteří překročili naši východní hranici, a ostatní jsou ze všech regionů ČR. Je mezi nimi řada Romů, jak to dokládají zkušenosti ze Smíchova, kde se jedná o komunitu chlapců starších 12 let, kteří vykazují i další sociálněpatologické chování, jež tvoří při výskytu 61 % homosexuální prostituce ze 42 % užívání heroinu a ze 45 % loupežná přepadení, přičemž partnerky těchto chlapců o jejich homosexuální činnosti nevědí, nebo je k ní samy naopak vybízejí, aby se tato činnost oderotizovala, odsexualizovala a aby se vnímala jen jako zdroj peněz. Často uváděným příkladem je prostituční činnost romských dětí v areálu plaveckého bazénu v Podolí, kde si zejména v páře, ve sprchách vydělávají na zmrzlinu a tobogány a přinášejí částky 1000 – 3000 Kč. Proto je i v zahraničí známá hlavně tato pražská homosexuální chlapecká prostituce, i když obecně platí, že chlapecká homosexuální

⁹⁸ Srov. BANGE Dirk: Jungenprostitution, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 257.

⁹⁹ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 79.

prostitute není vázána jen na velká města a jejich bazény, ale dochází k ní z ekonomických důvodů i z důvodů zábavy při obtížnosti kontaktovat osobu opačného pohlaví ve všech regionech. Tato forma tzv. dobrovolné chlapecké prostituce se vyznačuje tím, že chlapci vyrůstali častěji v rodinách bez otce nebo se silnou dominancí jednoho rodiče, v jinak dysfunkční rodině, či v ní dosud žijí. Chlapci v homosexuální prostituci většinou nemají homosexuální orientaci, tato činnost je jim vnucena jako forma obživy a chápe se jako obchod, je silně spojena se závislostí na omamných a psychotropních látkách a na alkoholu a s nebezpečím nákazy pohlavních chorob, včetně AIDS.¹⁰⁰

Problematiku chlapecké prostituce v ČR mohou přiblížit i následující kasuistiky: J. Dunovský uvádí příběh ze zkušenosti Dětského krizového centra a tím současně poukazuje na vzájemné prolínání jednotlivých forem komerčního sexuálního zneužívání dětí a na skutečnost, že dětská pornografie předchází dětské prostituci či ji uvádí a naopak:¹⁰¹ 12letý chlapec zavolal do DKC a žádal o pomoc v problémech, když se setkal v pražských lázních se skupinou cizinců, kteří jej pozvali do bytu, nabídli mu k prohlížení pornografické obrázky a chovali se k němu vlídně. Při příštím pozvání na něm požadovali, aby se nechal fotografovat při pózování nejprve oblečený, pak nahý, pak při různých sexuálních praktikách a pak aby prováděl sexuální styk s muži v nejrůznějších polohách. Dostával za to mnoho peněz, za něž různě hostil své kamarády. Zmínění muži pak požadovali, aby přivedl další chlapce, a on vybudoval dobře fungující skupinu chlapců. Přitom nic nevěděla jeho matka ani škola.

E. Vaníčková uvádí tyto ilustrující příběhy:¹⁰² chlapec ve věku 16 let utekl před rokem a půl z domova a při návštěvě plaveckého bazénu v Podolí jej oslovil asi o rok starší dohazovač, jenž mu zprostředkoval setkání s mužem za účelem pasivního análního sexu. Tento muž mu pak dohazoval další známé, uvedl ho klubu a tento chlapec má tak stále u koho spát; chlapec ve věku 15 let žijící s vlastní matkou měl sex poprvé před 3 roky s kamarádkou své matky a přivydělává si tím, že si nechává platit dívkami za to, že je zasvětil do tajů sexuálního styku.

Své zkušenosti na základě rozhovorů s dotyčnými chlapci a dalšími osobami z terénní sociální práce v prostoru česko-německých hranic líčí rovněž C. Schauer z česko-německého sociálního projektu KARO ve své knize *Kinder auf dem Strich. Bericht von der deutsch-tschechischen Grenze (Silniční prostituce dětí. Zpráva z česko-německých hranic)*.¹⁰³

¹⁰⁰ Srov. tamtéž 80-82; CHMELÍK Jan a kol.: op. cit., 64.

¹⁰¹ Srov. DUNOVSKÝ Jiří: Vývoj poznávání a současná situace komerčního sexuálního zneužívání dětí ve světě a u nás, in: DUNOVSKÝ Jiří, MITLÖHNER Miroslav, HEJČ Karel, HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ Jana: op. cit., 22-23.

¹⁰² Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 80.

¹⁰³ Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 46-74.

2.3 Vykořisťování dívek v prostituci

Vstupní věk *dívek* do prostituce se obecně odhaduje na 11 - 17, resp. 13 - 14 let.¹⁰⁴ Tyto dívky považují prostituci často za dočasné řešení krizí a nedefinují se jako prostitutky. Na základě rozličných motivů se rozlišují dvě skupiny dívek v prostituci:

za první dívky, které žijí jako zcela „normální“ mladí v rodinách nebo výchovných zařízeních a příležitostně se nabízejí k prostituci s utajením před rodiči a sociálním okolím;

za druhé dívky, které utekly z domova, jsou na útěku a zajišťují si dočasně živobytí prostřednictvím prostituce. Zdržují se v prostředí velkých měst a přenocují střídavě u přátel a známých. Sexuální služby přicházejí spíše jako směna za možnost přenocování nebo aby „pomohly příteli v dočasné finanční nouzi.“¹⁰⁵ Některé údaje hovoří o tom, že celkově 52,5 % osobně dotázaných dívek prožilo dlouholeté sexuální nebo tělesné násilí uvnitř nebo vně rodiny, přičemž ale nelze prožité násilí chápat jako spouštěč prostituce.¹⁰⁶

Další studie – hlavně z amerického a německého prostředí - uvádějí, že k vstupu dívek do prostituce dochází v 51,0 % ve věku 14 - 15 let, v 35,5 % ve věku 16 - 17 let, ve 13,3 % ve věku 12 - 13 let; 75 % dívek přitom pochází z neúplných a narušených rodin, nebo vyrůstalo v ústavních zařízeních či pěstounských rodinách, 80 % bylo v dětství sexuálně zneužito, a to v 30,3 % v trvání 5 let a déle, v 15,1 % 1 - 4 roky, v 6,1 % rok a déle, přičemž bylo při prvním sexuálním zneužití 36,4 % ve věku 8 - 9 let, 18,2 % mladší šesti let nebo ve věku 6 - 7 let, 15,1 % ve věku 10 - 11 let, 9,1 % 12 - 13 let, 3,0 % 14 - 16 let, v 82 % případů bylo použito násilí, v 99 % měly tyto děti negativní pocity vůči sobě samým, v 90 % vedlo zneužití k prostitučnímu chování, v 96 % utekly kvůli zneužití z domu, v 62 % byly v dětství tělesně týrány, tzn. pravidelně bity, v 66,7 % byly psychicky týrány, zejména vystaveny stálé kritice, odpírání lásky, ve všech případech prožily nějakou formu zanedbávání či zneužívání; v 85 % utíkaly z původního prostředí, natrvalo utekly v 66,6 % ve věku 15 - 16 let, v 15,5 % ve věku 17 - 18 let, v 13,3 % ve věku 13 - 14 let, důvody útěku byly ze 48,9 % sexuální zneužívání, 17,8 % tělesné týrání, 15,5 % konflikty mezi dospělými, hlavně rodiči, 13,4 % psychické týrání a jako důvody pro prostituci uváděly v 40,0 % potřebu peněz a drog, v 33,3 % potřebu peněz na přežití, v 13,3 % že je přinutil nebo přemluvil zprostředkovatel či přítel a v dalších 13,3 % do prostituce spadly skrze příklady nebo vliv přátel; 80 % dívek věřilo, že nemá jinou alternativu, a velká část měla problémy a neúspěchy ve škole.¹⁰⁷

Více je známa *heterosexuální* prostituce dívek a uvádějí se tyto *čtyři fáze ustavení dívky do prostituční scény*: zajištění ochrany, vytváření závislosti, kontrola, totální dominance:

¹⁰⁴ Srov. KLUGE Christiane: Mädchenprostitution, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 327; VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 71.

¹⁰⁵ Srov. KLUGE Christiane: op. cit., 327.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž 328.

¹⁰⁷ Srov. GERLINGER Heidi: op. cit., 50-52.

První jmenovaná fáze představuje naverbování, získání důvěry, spolehlivosti a jistoty ve vztahu ke kuplíři/provozovateli/zprostředkovateli a dalším zúčastněným osobám, dále ovlivňování způsobu myšlení, názorů a postojů, vzbuzování zamilovanosti do kuplíře/provozovatele/zprostředkovatele a podobně, zahlcování dárky včetně prstýnku, kuplíř/provozovatel/zprostředkovatel se vydává za přítele či chlapce dotyčné dívky.

Fáze druhá znamená vyšší stupeň přivlastňování dívky a majetnické chování kuplíře/provozovatele/zprostředkovatele, sociální izolaci a změnu jména dívky, přesvědčování, aby přerušila důležité vazby a změnila priority ve své vztahové síti, a to vše ve směru způsobu života v prostituci.

Třetí fáze zahrnuje kontrolu oblečení, obutí, vzhledu, jídla, nákupů, telefonů, používání tělesných trestů až týrání za neposlušnost, vnucení řádu a způsobu života, kuplíř/provozovatel/zprostředkovatel vytváří dojem, že dívka je nespolehlivá a nehodnověrná, a vyžaduje zkoušky lásky.

Ve čtvrté fázi se pak z dívky vytváří oběť, kuplíř/ provozovatel/zprostředkovatel a případně další osoby či jejich přátelé požadují sex zdarma, kdykoliv a kdekoliv, vyžadují souhlas k umístění v bytě, salonu, kde se prostituce provozuje, či odkud je na místo prostituce dopravována, dívku přesvědčují, že sex a peníze jsou lepší, než návrat domů a život v rodině.¹⁰⁸

Dále se dokládá, že čím byl vstupní věk do prostituce nižší, tím častěji byly dívky obětí násilných kuplířů, fyzického a sexualizovaného násilí od zákazníků nebo kuplířů či provozovatelů různých podniků.¹⁰⁹

Zájem o dívky a jejich cenu určuje také místo původu a s tím spojované stereotypní označování, jež tyto dívky také dále traumatizuje, viktimizuje a stigmatizuje: jedná se tak například o výrazy „šlapka“ v česko-německém pohraničí, „safari sex“ či v české úpravě „sejř“ s nabídkou „kdo chce otevřít tento sejř“, „kolik zámečnicků otevře tento sejř“, pokud jde o africké dívky s tradovanou sexuální nespoutaností na evropském trhu, „magic“ a v české úpravě „masožravou“ pro asijská děvčata, schopná vzbuzovat v mužích fantazii, „snědé mušle“ pro romské dívky, „Taťány“ pro ruské dívky, obchodníci s dětmi označují děti jako „kousky, dárečky, pindíky“ a volají na ně „hej, ty tam, pojď sem.“¹¹⁰

¹⁰⁸ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 71-72.

¹⁰⁹ Srov. KLUGE Christiane: op. cit., 327-328.

¹¹⁰ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 72-73.

Mnohé příběhy těchto dívek zná a přibližuje opět C. Schauer z projektu KARO na česko-německých hranicích¹¹¹ a ilustruje i E. Vaníčková:¹¹² šestnáctiletá Tereza vyprávěla, že ji její otec, když se opil, v 9 letech spolu s jedním mužem zneužil a zakázal jí o tom mluvit, protože jinak by se jí a matce něco hrozného stalo, a dal jí peníze, aby si něco koupila. Dnes si domů každý den přivádí jiného kluka a vždycky něco dostane; když bylo dvanáctileté Sandře 8 let, zneužíval ji starší nevlastní bratr, jenž si potom ještě začal vodit kamarády, kteří mu za sex s ní platili, a o peníze se s ní dělil. Po jeho odchodu na střední školu do jiného města, začala v domě navštěvovat starší pány; do patnáctileté Lucie se ve škole zamiloval učitel, zval ji do kabinetu, pak domů a ve 13 letech s ním měla sex. On si to pak natáčel na video, při sexuálních praktikách používal různé předměty, potom zval ještě jednoho přítele a dělali sex ve třech a on to natáčel. Za to dostávala dárky a jedničky.

Obecně lze říci, že jsou v České republice podle zkušeností odborníků dívky do prostituce nuceny svými rodiči nebo blízkými příbuznými, a to stále více v romské komunitě, mohou být také svedeny kamarádkou, jež prostituci už provádí a nechce v ní být kromě jiného sama, či ji provádějí na bázi dobrovolnosti pro peníze či zvýšení svého sebepojetí jako bytovou nebo privátní prostituci. Prostituce dívek je nejvíce rozšířena na ulicích, v salonech a bytech: na ulici se vyskytují dívky na útěku z domova nebo výchovných zařízení, často se jedná o romské dívky, tyto dívky na ulici nabízejí rychlý, levný a anonymní sex, někdy i bez ochrany, pro cizince i bez verbální komunikace. Prostituce dívek se provozuje v příhraničních oblastech i ve velkých městech, například v Praze působí dívky z Brna, Ostravy a Bratislavy. Dívky jsou k dispozici pro bleskový sex na místě, tzn. za vraty v průjezdech domů, a pro odvoz, v oblastech jako jsou trasa E 55 - Dubí, Teplice a Cheb mají za noc 3 - 5 zákazníků při ceně 30 – 50 EUR i 200 EUR za celou noc, přičemž tzv. „šlapky“, tj. lepší pouliční či silniční dívka či žena v prostituci, neposkytují sex v autě, ale odjíždí se zákazníkem do zapůjčeného bytu nebo hotelového pokoje; salonní prostituce zahrnuje erotické podniky, masážní salony, fitness centra, zařízení se speciálními masážemi a kulturním nebo relaxačním programem. Tento typ prostituce vyžaduje pohledné, upravené dívky s vhodným chováním a celkovou úrovní, proto berou dívky se znalostí jazyka; v bytové prostituci dochází k vysoce promiskuitnímu chování a sexu se zákazníky z řad známých chlapců a mužů, některé studentky si tak přivydělávají na platby pronájmů a reklamních trháků.¹¹³

Zajímavé je i z hlediska svobodného rozhodování člověka téma dobrovolnosti prostituce dívek. Uvádí se v souvislosti s důvody, jež dívky vedou do prostituce: jedná se o snahu získat peníze na přepychové věci či na věci jen standardní, aby se vyhnuly posměchu vůči sobě nebo

¹¹¹ Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 46-74.

¹¹² Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 73.

¹¹³ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 74-78.

svým rodičům či šikanování ve vrstevnickém kolektivu; dále je důvodem *zábava, touha po dobrodružství* a po tom, aby *vynikly ve skupině dětí, být v něčem lepší, jednička*, když se jinak nedaří zaujmout své vrstevníky či si vážít sebe, nasytit neuspokojené *základní životní potřeby* pro vytváření *sebekoncepce, osobní a sociální identity*, přiměřeně vyladěného *sebepojetí*, či realizovat svou *sociální naivitu* o kariéře hostesky, tanečnice nebo au-pair přes inzeráty.¹¹⁴

Dívky samy sice odůvodňují svou činnost možností vysokého výdělku oproti náročné práci. Přesto se tato motivace ukazuje podle zkušeností jako povrchní. Stojí za ní přání být potvrzena ve své vlastní existenci a peníze dávají možnost si kupovat drahé věci a potlačovat negativní obraz prostitutky. Tak se rozvíjí představa rychlých peněz.¹¹⁵

Ukončí-li dívky prostituci, pak k tomu podle odborníků dochází z několika důvodů: buď je dívka po jednom až dvou měsících okoukána a prodána jinam, přičemž se cena řídí věkem, vzhledem dívky a tím, zda a jaké má doklady; nebo může být dívka prodána již dříve proto, že vykazuje nízký výkon či jiné problémy, jež zvyšují riziko; ale mohou ji také ukrást jiní kuplíři; může být rovněž prodána do zahraničí; může se jí podařit utéct, oznámit svou situaci na policii, nebo ji zadrží policejní orgán či jí zprostředkuje pomoc lékař, jehož navštíví.¹¹⁶

Ve vykořisťování chlapců i dívek v prostituci se, jak jsme mohli vnímat, jedná o skutečný obchod s nimi a jejich sexualitou. Dokreslily to i výrazy o tržní hodnotě, ceně, vnucené formě obživy. Na jejich cestě do prostitučního prostředí se podepisují často ti nejbližší, nenasycené základní životní potřeby, chybějící vědomí vlastní důstojnosti. Jsou obětmi manipulace s potlačováním svobody myšlení, cítění, rozhodování i jednání. Činí se z nich skutečně věc pro uspokojení zájmů jiných, kteří je plně určují. I za tzv. dobrovolností lze spatřit vlivy a tlaky okolí a chybějící znalosti jim mít jak odolat. Opět – i když ne artikulovaně – je v pozadí obraz člověka, v tomto případě neřešený a pokřivovaný.

Všechny tyto skutečnosti a traumatické zkušenosti způsobují závažné následky, jimž bychom se věnovali dále.

2.4 Následky

Mnoho z toho, co se zdá být na první pohled především porušením tělesné integrity dětí, má také závažné psychické, sociální, mravní i duchovní následky. Takové děti netrpí pouze tím, co musejí právě prožívat, nýbrž také tím, co zůstává nadále, tedy dlouhodobými následky, jako jsou posttraumatické stresové poruchy, strachy, nedůvěra, celoživotní zahořknutí,

¹¹⁴ Srov. tamtéž 75-76.

¹¹⁵ Srov. SÄNGER Renate: Kinderpornographie und Frühprostitution. Ein Beitrag aus der Praxis, in: Kind – Jugend – Gesellschaft, Zeitschrift für Jugendschutz, Lutherhand-Verlag, Mai 1994, 49.

¹¹⁶ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 75.

pochybování o sobě, pocity méněcennosti, deprese, sklony k suicidálnímu chování, nenávisť a pocity msty, vykazují brutální způsoby jednání, stud a prázdnotu, což někdy kompenzují drogami.¹¹⁷

2.4.1 Následky sexuálního zneužití

Představuje-li jednu z hlavních příčin vykořisťování dětí v prostituci a celkově CSEC prožité sexuální zneužití dítěte, je vhodné krátce zmínit, že toto sexuální zneužívání dítěte zasahuje dítě jako silný traumatizující zážitek ve všech oblastech jeho psychického zdraví, vyvolává v něm řadu rozrušení a trýznivých pocitů, které není samo schopno zvládnout, proto je často potlačuje či přesouvá do jiné roviny. *Následky* se projevují v narušení vztahu dítěte k sobě samému, ve schopnosti důvěřovat lidem, v prožívání, chování, interpersonálních vztazích i postojích dítěte. Zneužívání deformuje pojetí *společenských norem* a *morálky* a představuje rizikový faktor pro rozvoj sociálněpatologického chování, ať už se jedná o prostituci, promiskuitu, všechny formy závislosti, agresivní chování vůči druhým či vůči sobě, o suicidální pokusy nebo dokonané suicidie, a tyto všechny následky jsou tím větší, čím mladší bylo dítě v době zahájení zneužívání, čím déle zneužívání trvalo, čím větší byl počet ataků a čím větší byla použitá brutalita, čím závažnější forma zneužívání se uplatňovala, čím byla těsnější citová vazba mezi dítětem a zneuživatelé a čím menší podporu dítě ve svém okolí nachází po odhalení zneužívání, zejména malou podporu v rodině. Negativní dopad mají vleklá soudní řízení s několikanásobnými výsledky a reviktimizace dalšími pachatelí. Výsledkem nezpracovaného utrpení, které někdy působí dotyčným obětem potíže celý život, i když zdánlivě „zapomněly“ příčiny, jsou tak nápadnosti v chování, opožděný vývoj, duševní problémy a psychosomatické symptomy.¹¹⁸

U sexuálně zneužitého dítěte obsahuje posttraumatický proces tyto čtyři faktory: *traumatickou sexualizaci*, jež znamená nepřiměřený posun sexuálních postojů dítěte, dysfunkční interpersonální vzorce chování, při němž dítě používá sexuální chování k manipulaci druhých a dosahování svého prospěchu, znamená ale také strach ze sexu, zejména u dětí se zkušeností brutálních sexuálních ataků, chybné chápání vlastní sexuality, nutkavé, předčasně zralé sexuální chování, promiskuitu, prostituci, sexuální dysfunkce; *zradu*, která se pak v dospělosti projevuje manipulací druhými lidmi, zvláště těmi nejbližšími,

¹¹⁷ Srov. HILPERT Konrad: *Menschenrechte und Theologie. Forschungsbeiträge zur ethischen Dimension der Menschenrechte*, Freiburg Schweiz: Universitätsverlag, 2001, 176; VANÍČKOVÁ Eva: *Jak vypadají? Profil oběti komerčního sexuálního zneužívání*, in: op. cit., 9, 11.

¹¹⁸ Srov. Dětské krizové centrum: *Výroční zpráva 2004*, <http://www.dkc.cz> (21. 8. 2006), 21-24; FRIEDRICH Max H.: op. cit., 92; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: *Grünkram. Die Kinder-Sex-Mafia in Deutschland*, 13-14.

bezohledností, lži a přetvářkou, dále prostřednictvím úplné ztráty důvěry a nedostatečné opory v rodině, zejména matky, smutkem, rozčarováním, zlobou, patologickým chováním, jež se ukazuje jako závislé chování s nižší schopností ubránit se dalšímu zneužívání; *bezmocnost*, jež se může projevovat různými fóbiemi, depresemi, poruchami příjmu potravy, útekami, zneužíváním alkoholu a drog, záškoláctvím, šikanováním, vztahovými problémy; *stigmatizaci*, která zahrnuje to, že se dítě špatně cítí, stydí se za zneužívání a bojí se, že se to na něm pozná, přičítá si za zneužívání vinu, uvědomuje si, že společnost toto chování odsuzuje, cítí se být úplně odlišné, má pak potíže se sebehodnocením, vztahy s lidmi, s uplatněním, rozvíjí se u něho v dospělosti sociální izolace, zneužívání alkoholu a omamných a psychotropních látek, patologické a suicidální chování.¹¹⁹

2.4.2 Následky CSEC

Následky komerčního sexuálního zneužívání dětí zahrnují obecně následky sexuálního zneužívání dětí a mají také svá specifická nebezpečí pro ty, které se takto chovají dobrovolně, i pro ty, jež jsou k tomu nuceny. Mezi *fyzické* následky fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí se obecně řadí přímá zranění genitální a rektální oblasti, infekce, pohlavně přenosné choroby včetně HIV - v některých regionech se uvádí výše výskytu infekce tohoto viru u dívek v rozmezí 8 - 14 let 80 % -, a tuberkulóza.¹²⁰

Dále patří mezi tyto následky vyšší riziko otěhotnění, násilí, pohlavního styku bez ochrany, nedostatečná či chybějící lékařská vyšetření a ošetření a tím větší rozvoj chronických potíží. Jako ještě závažnější vnímají dětské oběti *psychické* následky, u nichž hrají roli věk dítěte, emocionální vztah s pachatelem či pachatelkou, druh a způsob sexuálních praktik, míra tělesného násilí, vztah k matce, resp. matky k osobě dítěte a k procesu zneužívání.

Krátkodobé psychické následky se projevují často ve formě emočních reakcí jako jsou strachy, nepřátelství, sexuální chování netypické pro věk, nápadnosti v sociálním chování, včetně trestnosti a psychosomatických poruch. *Dlouhodobé* psychické následky, jež nastupují třeba až po letech a mohou trvale zůstat, se projevují ve formě depresivních poruch, sebepoškozujícího chování, strachu, pocitu malé vlastní hodnoty, ztráty důvěry k druhým lidem, závislostí. Různé psychické symptomy a nápadnosti v chování pro tyto děti představují pokusy, jak situaci překonat a přežít.¹²¹

¹¹⁹ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, SPILKOVÁ Jana: Posttraumatická stresová porucha, in: VANÍČKOVÁ Eva, PROVAZNÍK Karel, HADJ-MOUSSOVÁ Zuzana, SPILKOVÁ Jana: Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence, op. cit., 78-80.

¹²⁰ Srov. METZELDER Christoph, KEHL Sebastian, REIDEELD Jochen: Das zerbrochene Paradies. Wo Kinder zur Ware werden, München: Don Bosco Verlag, 2003, 39.

¹²¹ Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 25-27.

Mezi možné *indikátory* komerčně sexuálně zneužitého dítěte náleží indikátory nespecifické fyzické, specifické fyzické s nejvyšší mírou pravděpodobnosti, specifické fyzické s vysokou pravděpodobností, fyzické s nízkou pravděpodobností, dále sexuální behaviorální indikátory u malých dětí mladších 10 let, sexuální behaviorální indikátory pro starší děti, nesexuální behaviorální indikátory pro mladší děti, nesexuální behaviorální indikátory u starších dětí a nesexuální behaviorální indikátory společně u všech dětí:

u indikátorů *nespecifických fyzických* se jedná o bolest při močení a defekaci, vaginální výtok, opakované vulvovaginitidy, opakované záněty urogenitálního traktu, často resistantní na ATB léčbu, hematomy, erytém na neobvyklých místech v oblasti genitálií, nevysvětlitelné poranění v oblasti genitálií a o krvácení a zakrvácené spodní prádlo;

u *specifických fyzických s nejvyšší mírou pravděpodobnosti* jde o těhotenství a pohlavně přenosnou chorobu;

u *specifických fyzických s vysokou pravděpodobností* se jedná o přítomnost spermatu ve vagíně dívky, roztržené či chybějící hymen, poranění vagíny nebo zhojené jizvy, vaginální vchod širší než 5 mm, poranění penisu nebo skrótu, destrukci análního sfinkteru, perianální abraze a pohmožděniny, zkrácení nebo rozšíření análního kanálu, fissury v análním ústí a zploštělý gluteální tuk;

u *fyzických s nízkou pravděpodobností* jde o vaginální erytém, zvýšené prokrvení zevních rodidel a perianální krajiny, labiální adhezi, vulvovaginitidy, chronické infekce urogenitálního traktu, perianální erytém, zvýšenou perianální pigmentaci, dilataci anusu a poranění sliznice horního patra;

k *sexuálním behaviorálním indikátorům u malých dětí mladších 10 let* lze počítat předčasné sexuální znalosti, explicitně vyvedené sexuální pohlavní znaky v dětské kresbě, sexuální interakce s dalšími osobami jako jsou sexuální agrese vůči mladším dětem, sexuální aktivita mezi vrstevníky, nabízení a očekávání sexuální aktivity od dalších osob, sexuální interakce zahrnující zvířata nebo hračky, excesivní, opakovanou masturbaci často se zasunováním předmětů do vagíny nebo anusu;

k *sexuálním behaviorálním indikátorům u starších dětí* lze řadit sexuální promiskuitní chování, sexuální stigmatizaci vrstevníky a dalšími lidmi v okolí, prostituci adolescentů;

nesexuálními behaviorálními indikátory u mladších dětí se rozumí problémy se spánkem a noční můry, enuréza, enkopréza, další formy regresivního chování, autodestruktivní chování, impulsivita, roztržitost, obtíže se soustředěním, odmítání zůstat o samotě a strach z domnělého zneužívatele a typu lidí mu podobných, kruté chování vůči zvířatům, změna rolí v rodině, uzavřenost a nenávisť, nedůvěra vůči dospělým a ztráta sebeúcty;

nesexuálními behaviorálními indikátory u starších dětí se pak rozumí poruchy příjmu potravy, nadměrná konzumace alkoholu a zneužívání drog, autodestruktivní chování, suicidální chování, denní snění, absence snahy se změnit či napravit své chování, deprese, sociální stažení a delikventní chování a kriminální aktivity;

konečně lze za *nesexuální behaviorální indikátory společné u všech dětí* považovat problémy ve vztazích s vrstevníky, školní potíže a náhlé, pozornost zasluhující změny chování.¹²²

Oběti násilí uvnitř rodiny jsou často v situaci, že oddělují svět, v němž převládá sexualizované násilí, od dalšího světa – někdy vnějšího světa – bez sexualizovaného násilí, ovšem oběti komerčního sexuálního zneužívání často prožívají v obou těchto světech stejné zkušenosti bezcennosti, pošpinění a osobní neexistence.¹²³

Prožitá traumata a různé krátkodobé i dlouhodobé následky u dětských obětí komerčního sexuálního zneužívání vystihují tato slova: *„prázdné obličejové děti, za nimiž se skrývá bolest, zloba, hnus – vůči všemu a všem -, které jako mor zaplní každou skulinku dítěte (...) Mívá často smutný výraz, bývá uzavřené, pasivní, lhostejné, citově ploché, s častými tělesnými stesky, s rozvinutým sociálně patologickým chováním – lhaním, krádežemi, podvody, šikanováním, záškoláctvím, kouřením, alkoholem, drogami, automaty. Typické bývá, že takové dítě má nedostatečně kultivované chování a přehlíží obvyklé kulturní normy. (...) a jejich prostituování je jejich patologickou reakcí, jak se vyrovnat s tím, co jim buď bylo v dětství odepřeno, nebo naopak čemu byly v dětství vystaveny. Svým způsobem jim to pomáhá přežít, vyrovnávat získanou nerovnováhu.“*¹²⁴

Tak jako není možné uvést přesná čísla u případů sexualizovaného násilí na dětech s prvkem komerce, nedají se ani duševní a tělesná poškození těchto dětí vyjádřit v číslech. *„To, co ukazuje na krutost tohoto zločinu, nejsou ale čísla, nýbrž utrpení jednotlivého dítěte: jeho zničená sebeúcta, jeho ztracená nezaujatost a otevřenost, jeho každá noc se stále se vracejícími hrůznými sny.“*¹²⁵ *„Traumatické zkušenosti sexualizovaného násilí činí své oběti depresivními a na drogách závislými. Pocity viny, odmítání vlastního těla a pocit vlastní bezcennosti utvářejí jejich život.“*¹²⁶

Komerční sexuální zneužívání dětí působí na dítě dlouhodobě stresově a tento stres jako společný jmenovatel následků zasahuje jádro osobnosti dítěte a může dojít až k tomu, co se označuje jako psychická smrt osobnosti, když úplně selže sebeúcta a sebehodnocení. Takový stres se také projevuje somaticky, změnou osobnosti vedoucí ke zhoršení interpersonálních vztahů a funkcí v rodině, zaměstnání i společnosti a projevující se pocity prázdnoty, beznaděje, existence na okraji, odcizení, postoji nepřátelství a nedůvěry vůči světu, sociálním

¹²² Srov. Karta pro lékaře.

¹²³ LARONDELLE Katharina: Beratungsarbeit für Opfer von Kinderpornografie, In: Sexueller Missbrauch von Kindern. Dokumentation der Nationalen Nachfolgekonferenz „Kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern“, 188.

¹²⁴ VANÍČKOVÁ Eva: Jak vypadají? Profil oběti komerčního sexuálního zneužívání, in: op. cit., 9, 11.

¹²⁵ <http://www.boscosevana.de/problemindex.htm> (20. 6. 2006).

¹²⁶ SCHAUER Cathrin: op. cit., 22-23.

stažením se jako důsledek posttraumatické stresové poruchy, což vše může vést k suicidálnímu chování.¹²⁷

2.4.3 Specifické následky

Viktimize dětí vykořisťovaných v prostituci se přirovnává k viktimizaci způsobené krutým mučením či osobní zkušeností s leteckou katastrofou. Dítě je traumatizováno nejen samotnou prostitucí, ale i dalším násilím, proto se rozlišuje *primární* a *sekundární traumatizace a viktimizace*:

Sekundární viktimizace a traumatizace pak znamená sexuální násilí včetně vynucování sexu bez ochrany, vynucování odmítaného způsobu sexuálního styku, znásilnění, přinucení k sexu s více osobami současně, dále tělesné tresty za neuposlechnutí příkazu včetně jistých forem mučení a sadomasochistických praktik, přičemž převládá psychické násilí s cílem úplně ovládat, traumata se kumulují, vycházejí z prostředí prostituce i mimo něj a pocházejí tak od kuplířů, zprostředkovatelů, provozovatelů, zákazníků i od vrstevníků a kamarádů, lékařů, učitelů, sociálních a pastoračních pracovníků, policistů a dalších osob na základě stigmatizace a neuctivého, ponižujícího, zesměšňujícího či neangažujícího se nebo lhostejného chování. Nejsou naplňovány základní životní potřeby dítěte a prostituce dětí tak představuje komplex všech forem násilí a odpovídající míru a intenzitu poruch zdraví. Skoro tři čtvrtiny těchto dětí uvádí zkušenost tělesného násilí, 62 % znásilnění, všechny pasivní formu násilí, jež spočívá právě v zanedbávání základních potřeb dítěte, a pocit bezmoci a přizpůsobení se realitě.¹²⁸

Konkrétně se jedná poruchy v *sexuálním a reprodukčním zdraví*: jsou poškozeny tři hlavní zdroje tohoto zdraví, tedy přiměřený vývoj a sexualita, ochrana před sexuálně přenosnými chorobami či její absence a ochrana před předčasným těhotenstvím a spontánními potraty. Zejména děti v prostituci jsou ohroženy sexuálně přenosnými chorobami prostřednictvím manipulace zákazníků, zranitelnějšího imunitního systému a často léčbou těchto nemocí z vlastních zdrojů, což dále způsobuje záněty v oblasti pánve, mimoděložní těhotenství, potraty, sterilitu, u dívek v prostituci ve srovnání s ženami staršími 18 let se vyskytuje dvakrát vyšší mortalita během těhotenství či porodu a dochází k porodům nechtěných dětí či k péči o ně nezralými matkami a k poruchám v sexuálním životě. Zdraví dětských osob v prostituci se poškozuje a jejich zranitelnost zvyšuje provázaností prostituční a drogové scény, protože se omamná a psychotropní látka používá jako přinucování prostředek k prostituci, děti kvůli získání peněz na její pořízení poskytují sex za peníze či za tuto látku, používají ji na

¹²⁷ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 87.

¹²⁸ Srov. VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, 66-67, 84.

povzbuzení či k potlačení bolesti. To vše vede také k většímu riziku zapojení těchto dětí do kriminálních aktivit nebo že se stanou obětí úmyslného násilného trestného činu, protože se také stávají závislejšími na kuplíři, který je současně třeba dealerem a zapojuje je do nelegálních obchodů a aktivit.¹²⁹

Dále se jedná o poruchy v *psychickém a sociálním vývoji* dítěte. Vývoj osobnosti dítěte se narušuje a rozvíjí se i ireversibilně psychické stigma a sociální trauma. *Psychické stigma* se rozvíjí podle věku dítěte, v němž bylo dítě vystaveno prostituci, podle rodinné konstelace a sociální podpory dítěte, podle toho, kdo dítě přinutil nebo co dítě přimělo k prostituci. Viktimizace dětí v prostituci a její následky způsobují sociální zranitelnost těchto dětí. První *sociální trauma* zažívají ve svém primárním sociálním prostředí, z něhož pocházejí, a další potom při odmítání sociálního kontaktu, odtazivosti blízkého okolí a přerušení kamarádských vztahů, když se dostaly do prostituce. Takto zranitelné jsou nejvíc děti v období puberty.¹³⁰ U těchto dětí je pak nebezpečím, že se pro ně násilí, nedůvěra, pokoření a odmítnutí stávají normou a že hledají *zázemí a morální útěchu* u těch, kdo je právě zneužívají a vykořisťují.¹³¹

Na *dívkách* zanechává prostituce, jak ukazují zkušenosti sociálních pracovníků v prostředí prostituce městské části St. Georg v Hamburku, *fyzické následky, psychické následky, následky způsobené životem v tomto prostředí a společenské následky*:

chronická onemocnění mívají dívky ještě dlouho po skončení prostituování a pocházejí z toho, že nebývají zdravotně ošetřovány, protože vůbec neléčí nebo jen samy zaléčují různé nemoci penicilinem či jen potlačují bolest pomocí prášků proti bolesti a pokoušejí se držet tělo pod kontrolou prostřednictvím drog a léků, což je způsobeno tím, že potřebují vydělávat a nemohou si dovolit být nemocné, neboť úspěch má jen ten, kdo vypadá zdravý, dále protože jsou zdravotně pojištěny přes své rodiče, od nichž utekly, a nemají tak zdravotní průkaz.

Dalším důvodem je, že stojí dlouho na ulici, že nemají stálé místo bydlení a života, pravidelné jídlo, takže mají často kožní problémy nebo akné, trpí plísňovými onemocněními, mají poškozené vlasy, zuby postižené zubním kazem a zejména zničené při používání drog. U těchto dívek se vyskytují tzv. „nemoci z povolání“ jako jsou záněty vaječníků, dělohy, ledvin nebo močového měchýře, poruchy hormonů, nepravidelná menstruace a potraty. Tyto dívky se nenaučily zodpovědně zacházet se svým tělem, používají ho denně jako „pracovní prostředek“, stroj, tzn. že jej instrumentalizují a psychicky odštěpují, aby mohly přežít, zákazníci zase požadují jen pohlavní část jejich tělesnosti, což vše způsobuje, že se odnaučí

¹²⁹ Srov. tamtéž 65-66, 88-89, 90-91, 92.

¹³⁰ Srov. tamtéž 85-86.

¹³¹ Srov. PROVAZNÍK Karel: Dětská prostituce, in: VANÍČKOVÁ Eva, PROVAZNÍK Karel, HADJ-MOUSSOVÁ Zuzana, SPILKOVÁ Jana: op. cit., 99.

naslouchat svým tělesným a duševním potřebám, ztrácejí kontakt k sobě samé, potlačují podstatnou část své bytosti a nenaučí se, že k nim patří také bolesti, únava, slabost, špatná nálada, vitalita a chuť. Zvláštní riziko představují pohlavní choroby a HIV/AIDS, protože neznamenají jen několikátý denní výpadek výdělku a zvýšené výdaje na léky, ale ohrožují je v případě HIV/AIDS i na životě. Zákazníci právě od nich požadují sex bez ochrany, dívky jsou často tak nezkušené, že neumějí pracovat s ochranným prostředkem, ze strachu potlačují hovory a úvahy na téma nebezpečí nákazy, drogově závislé jsou ještě pod větším tlakem, aby si rychle obstaraly peníze na omamné a psychotropní látky, a tak vyhovují zákazníkům v různých přáních, včetně sexu bez ochrany, mají jich hodně za den, než aby riskovaly, že budou odmítnuty, protože hlavně pro závislé na heroinu má jejich zdraví a život jen malou hodnotu, když nevidí budoucnost a je jim jedno, zda zemřou na AIDS či na heroin, nebo by si právě při zjištění, že mají AIDS, daly ještě zlatou dávku drogy.¹³²

Takové pojetí *vlastního těla* a zacházení s ním se projevuje i *psychicky*. Zkušenosti v prostitučním prostředí mění charakter dívek, neboť jsou nuceny se chovat jako dospělé ženy, i když jsou v dětském věku, kdy by měly mít právo si hrát a prožívat pubertální nejistoty, a tak přeskakují podstatný vývojový krok ve vytváření identity. Ve svém otci ani matce nenalezly své vzory, nezažily pomoc v orientaci, možnosti a hranice jednání, aby mohly rozvíjet svou identitu. Svě matky tak odmítají, těžko nacházejí přístup k své ženskosti, neznají sebe sama, nevědí nic o ženské rozkoši a erotice, takže pouze vědí, kým a jak nechtějí být, totiž jako jejich matka.

Pokoušejí se potlačovat všechny negativní pocity, dělají ze sebe současně dospělé, ačkoli jsou samy odkázány na pomoc dospělých, proto se na ně v prostředí váží, ale dospělí je většinou jen využívají. Prožívají tak vazbu a blízkost jako stále se opakující odmítání jejich rodiči a pocit, že nejsou milovány a chtěny. Stálé zkušenosti odmítnutí mají za následek řadu psychických problémů. Takové dívky zvnitřnily, že nemají hodnotu a význam, neznají své potřeby, mají poruchy spánku či psychotické stavy, což se projevuje zejména po vystoupení z prostitučního prostředí suicidálními pokusy. Psychické následky prostituce jsou právě v bezprostřední souvislosti s rodinným zázemím:

dívky totiž dávají přednost prostitučnímu prostředí před vlastními rodiči či ústavním zařízení, protože už nemohly snášet poměry v domě či bytě s rodiči nebo v domově, takže si přinášejí předchozí zanedbání, zranění a zatížení. Proto zpočátku vyprávějí s hrdostí a euforicky o svých zážitcích a pozitivních pocitech v prostitučním prostředí. Ty se pak

¹³² Srov. THIEDE Isabell: op. cit., 100-102, 72; GERLINGER Heidi: op. cit., 79-81.

postupně hroutí, protože se setkávají s nespolehlivými a povrchními vztahy. Předchozí zkušenost násilí, zejména od rodičů, určuje pak chování dívek v prostitučním prostředí, a sice zejména prostřednictvím nutkání opakovat předchozí zkušenosti zneužití a násilí v dětství, když se denně nechávají mnohokrát zneužívat za peníze, často včetně perverzních praktik, a vnímají to jako zlepšení situace, čímž chtějí tyto předchozí zkušenosti učinit neskutečnými, vrátit je zpět a vyrovnat se s nimi. V rodinách neměly příležitost zjišťovat své síly a možnosti, proto stále kolísají mezi pocity všemocí a strachem ze selhání a toto rozštěpení vede k velkým strachům ze života, kdy mají strach, že budou jednou slabé a chudé, neprojevují navenek ani nejmenší slabost, aby je nepřemohla, mají tak strach z odhalení vlastní slabosti, stále pochybují o své hodnotě, potýkají se s vnitřní prázdnotou a nespokojeností. Současně přiznávají, že teď ale konečně mají alespoň svou cenu, když byly před tím nula.

Vystoupí-li z prostitučního prostředí, nastává často bolestná sebereflexe, při níž znovu vystoupí dosud potlačené pocity. Strategie a mechanismy přežití jim sice umožňují přežít a nějak se bránit, ale způsobují jim zároveň nemoc, vysokou míru strachu z vlastní slabosti a dívky jsou tak znejistěny při nejmenším prožitku neúspěchu, protože se u nich nerozvinula frustrační tolerance, nenaučily se budovat vztahy a neprožily, že by jim někdo projevil úctu, naopak ve vztazích závislosti s kuplíři zažily, že neznají vztahy důvěry. Vše v jejich životě je zaměřeno na přežití, ztrácí tak dětství, stávají se tvrdými, uzavírají se vůči sobě samým a neumějí se tak otevřít druhým lidem, naopak k nim přistupují s nedůvěrou a strachem, nepřijaly své tělo a neumějí objevit svou sexualitu, kterou technizovaly a spolu s tím funkcionalizovaly vlastní tělo, aby zabraňovaly citovým konfliktům, které vznikly skrze diskriminaci společností a kontakty se zákazníky. Rychle se naučily, že je jejich tělo předmět směny, zboží, a tím se cítí stále více osamocené a bezmocné, většina z nich žije izolovaně, hledají lásku a dávají za to sexualitu. Musí snášet mnohé proti své vůli a nejsou pak schopny vstupovat do uspokojivých (sexuálních) vztahů, zatěžuje je pocit, že jsou rozštěpeny, mají pocity viny a pohrdání sebou samými, jsou vyčerpané, ztrácejí nutný odstup od druhých, prožívají hluboké smutky, i když mohou působit mile a sympaticky.

Tato všechna přetížení jsou pak překážkou v životě po výstupu z prostitučního prostředí, protože se nevyznají, jsou bez vzdělání, nastupuje dezorientace a stažení se, únik do drogy, agresivita, těžkosti v sociálním kontaktu, malá či dokonce žádná schopnost něco vydržet, psychosomatické potíže.¹³³

¹³³ Srov. THIEDE Isabell: op. cit., 102-105; GERLINGER Heidi: op. cit., 78-79, 97, 101-102.

Prostituční prostředí tyto dívky formuje a to má také své následky. Prostedí jim nahrazuje v důležité fázi jejich vývoje - v pubertě - rodiče a celou společnost. Tak se sice vyhýbají konfliktům s rodiči, ale nemají skutečný kontakt s dospělými ze spolehlivého prostředí, tedy také žádné vzory, podle nichž by mohly orientovat svůj vývoj. Delší pobyt v prostitučním prostředí je mění, zvnitřňují jeho hodnoty a normy, mluví, pohybují se, žijí a oblékají jako lidé v tomto prostředí a začínají myslet, jak mají myslet prostituující. Učí se tedy, že je jejich vnějšek jejich kapitálem a že jen obchodně zdatný je úspěšný, postupně se identifikují se staršími kolegyněmi nebo s úspěšným kuplířem. Jsou odkázány na náklonnost a přijímají iluzi, že si mohou samy splnit všechna přání a touhy, když vydělávají peníze a zákazníci i kuplíři po nich touží. Musí prožívat silné napětí a rozpor mezi tím, že jsou většinou ve věku 12 - 14 let a současně prostituující, takže nezbývá prostor a čas na nejistoty fáze vývoje jejich ženskosti, a tak výše hodnotí potřeby svého okolí, zejména zákazníků a kuplířů, než své vlastní, jež naopak potlačují.

Zažívají, že jejich individuální zájmy a pochybnosti nikoho nezajímají. Že to takto funguje, se už naučily v prostředí, z něhož přišly. Ztrácejí tak svůj osobní profil, stávají se fungujícími sexuálními pracovníky, učí se ovládat své tělo, ale ne ho mít rády. Vše je poznamenává, když vystoupí z tohoto prostředí, jsou dospělými dětmi, které nemohou vystát jiné lidi, chtějí být stále středem pozornosti, mají strach, že přijdou zkrátka. Uvědomují si, že se staly něčím, pro co se skutečně nerozhodly. Cítí, že s nimi není vše v pořádku, ve svém okolí narážejí na odmítnutí nebo soucit, nastává krize identity, jsou odcizeny a cítí v sobě tuto cizost. Proto také stále kolísají mezi oběma světy.¹³⁴

K společenským následkům prostituce dívek patří skutečnost, že se neptáme, kdo jsou tyto děti, proč to dělají, proč je jich mnoho, jak je možno jim pomoci, ale spíše děláme, že problém neexistuje, snažíme se je vyhnat, aby nebyly vidět, proto si mnozí stěžují na nepříjemnosti, špínu a povyk, cítí se být obtěžováni, podporují, aby je zavřeli do ústavu, přehlíží přitom zjevné či skryté inzeráty v novinách či časopisech, které nabízejí sex s nezletilými. S prostituujícími se zachází jako s lidmi druhé třídy, zakoušejí, že jsou vyloučeni ze „solidní“ společnosti, z níž ale přece pocházejí jejich zákazníci. Toto vyloučení žen v prostituci ze „solidní“ společnosti podporují i rodiče těchto dívek, stydí se za ně, když to vědí, a snaží se je dostat z tohoto prostředí. Pro mnohé dívky to znamená, že nesmí nic vědět nejen spolužačky a spolužáci, ale i rodiče, tím se ale stále více odcizují a izolují, musí se skrývat, musí lhát nebo mlčet, nemohou chodit tam, kam chodí spolužáci, odmítají tento

¹³⁴ Srov. THIEDE Isabell: op. cit., 105-107.

svět a namlouvají si, že je to v prostitučním prostředí lepší. Jak přišly k penězům, smějí vědět jen známí v prostitučním prostředí. Tíhu této *dvojí morálky* společnosti pocítují zejména, když chtějí vystoupit z prostitučního prostředí, protože jejich minulost ovlivňuje nové vztahy.

Striktní oddělení *morálně nezávadného solidního světa* a špinavého prostitučního prostředí způsobuje, že se těžko mohou prostituující opět integrovat do světa svých rodičů. Dívkám v prostituci se přiřazují všechny negativní předsudky a atributy jako dospělým ženám v prostituci a ještě k tomu specifické vzhledem k jejich věku a tak směřují k zbavení svéprávnosti, odsuzují se jako nezralé a hloupé, jako předčasně zralé ovoce, jako asociální sebranka, považují se za beznadějně případy, láme se nad nimi hůl a už jejich matky se pokládají za prostitutky či za asociální případy. Tyto dívky jsou tak buď oběti, nebo zkažené, nesou si s sebou onu poskvrnu, cítí se ve společnosti jako bezcenné, tím znovu prožívají zranění, která prožily v původním a pak v prostitučním prostředí, narážejí tak na tytéž *morální názory a formy zacházení*, jež zakusily již před tím a před nimiž utíkaly, a nenabízí se jim společenská alternativa.¹³⁵

Pohled na městské části St. Pauli či St. Georg v Hamburku naznačuje, co se v prostitučním prostředí prodává. Je to svět lesku, dobrodružství a sexu, v noci je čistý a bohatý, je k dispozici těm solidním, je zřejmé, kdo koho obsluhuje. Kdo zde chce uspět, musí mít peníze, být opálený a mít stále dobrou náladu. Svou roli hrají symboly statusu jako jsou prsteny, nejnovější móda a „být na tom prostě dobře“. Jde o to být finančně nezávislá, práce prostituující není výdělečnou prací, ale luxusní prací, pomocí níž si mohou financovat pěkný život a teprve až pak si něco zařizovat. Považují se tak za chytřejší než ostatní dívky a ženy, které někde pracují za méně peněz, protože v prostitučním prostředí se peníze vydělají rychle a snadno.

Dívky jsou tak pod existenciálním tlakem i pod tlakem prostitučního prostředí, aby odpovídaly obrazu prostituující. Musejí dodržovat regule tohoto prostředí, aby zůstal tento vysoký životní standard a aby se nestaly outsidersy v prostředí. V tomto prostitučním prostředí existuje přísná hierarchická struktura, která má pro dívky vnitřní a vnější důsledky. Vnitřně jim totiž poskytuje orientační body a domnělé šance na postup, protože dívky jsou po vstupu do tohoto prostředí zcela dole a pak vzhlíží do vyšších pater této struktury, neboť si myslí, že tak budou vážené a budou mít příjemný život. Hierarchie v prostředí určuje i jejich „pracovní“ místo, když musí být na ulici v místech, na nichž nechtějí být dospělé ženy v prostituci. Jako poslední, nejslabší článek v prostitučním prostředí jsou dívky zasaženy jako první různými

¹³⁵ Srov. tamtéž 107-110; GERLINGER Heidi: op. cit., 103-104.

změnami v tomto prostředí. Přesto si tímto životním standardem dívky splňují dávný sen o bohatství a nezávislosti, ale zároveň kladou překážku na cestě k samostatnosti. Neumějí zacházet s penězi, pečovat o sebe a dívat se do budoucnosti. Vzhledem k tomu, že jen obsluhují druhé a posluhují jim a že jsou emocionálně zanedbané, chtějí, aby je také někdo obsluhoval, aby nemusely nic dělat, touží po náklonnosti. To pokračuje i po výstupu z prostitučního prostředí, a přitom jsou většinou velmi chudé a zcela samy a cítí, že spadly do hluboké jámy. Nepatří k žádné sociální vrstvě, nemají cit pro individualitu a naučily se definovat sebe jen prostřednictvím hodnocení mužů v prostitučním prostředí.¹³⁶

Následky prostituce v dětském věku potvrzuje také zkušenost sociální práce ve prospěch těchto dívek v Kolíně nad Rýnem. Dívky žijí ve speciálním domě až do objasnění a rozvinutí perspektivy vlastního života. Následky prostituce se projevují opět v sebeobrazu, v psychické a sociální situaci dívky, tyto dívky jsou stále v kůži těch pohrdaných, špatných a méněcenných, což vyžaduje rozvinout strategie a mechanismy přežití, aby se mohly vyrovnat s rolí, která se od nich očekává. Dívky funkcionalizují svá těla a technizují svou sexualitu, aby tak zabraňovaly citovým konfliktům, jež vznikají kontakty se zákazníky a diskriminací okolí. City, pocity a myšlenky si nechávají pro sebe a uvědomují si, že city jako něha i sexuální vjemy se nedají odkoupit. Ty zůstávají vyhrazeny příteli, kuplíři, který právě proto nabývá na významu. Mnohé se musí omámit alkoholem, tabletami a jinými omamnými a psychotropními látkami, aby mohly pokračovat ve své činnosti. Tělesné potíže jako nedostatek spánku a zima vedou spolu s touto konzumací ke zdravotním poškozením.

Životní poměry v tomto prostředí přinášejí obchodní vztah mezi dívkami a zákazníky, jenž se vyznačuje anonymitou, zvěcněním a lhostejností. Často dívky tyto muže nenávidí. Velmi dobře pociťují moc, kterou se zdá, že nad nimi mají zákazníci. Mnohým dívkám se stává jejich nezkušenost osudnou. Jsou od nich požadovány určité sexuální praktiky za málo peněz. Na jedné straně prožívají zacházení jako s pohlavně zralou ženou, na straně druhé je právě požadována dětskost. Tak je jim jasné, že je jejich tělo vykořisťováno. Také od zneuživatele dostávají mnohé něco – peníze a upřednostnění ve světě, který je jinak chladný na city. Prostřednictvím prodeje svého těla zákazníkovi, kterého za to mohou nenávidět, si kupují a udržují náklonnost kuplíře. Poměr mezi dívkou a kuplířem se většinou vyznačuje současně donucením a dobrovolností. Emocionální vazba dívky na kuplíře stojí často vůči jeho brutalitě. Dívky přesto zůstávají u tohoto muže, nerozčilují se na něho a někdy dokonce hledají kuplíře, pro něhož by mohly pracovat, protože si přejí pozornost, bezpečí a lásku.

¹³⁶ Srov. THIEDE Isabell: op. cit., 110-114, 44-45.

Spojení brutality a emocionalita potvrzuje již jejich zkušenosti s násilím. Některé byly oběťmi sexualizovaného násilí v rodině. Snést násilí je pro ně často lehčí než unést ztrátu náklonnosti. Vydělané peníze se samozřejmě odevzdávají kuplíři a to, co potřebují pro každodenní potřebu, dostanou od něho. Čím intenzivněji dívka vstoupí do prostředí prostituce, tím silněji odmítá kontakty s osobami mimo tuto životní oblast. Protože jsou společností pohrdány a stigmatizovány, vyhledávají dívky uznání a sociální vztahy tam, kde nemusejí utajovat svou činnost a kde ostatní žijí za podobných okolností jako ony samy. Zakoušejí konkurenci, tvrdost a brutalitu jako zákony v tomto prostředí.¹³⁷

Při vyprávění dětí pozorovala stejné následky i C. Schauer při sociální práci v prostředí česko-německých hranic.¹³⁸

Salesiáni pater Pinto a pater Felix, kteří už mnoho let pracují s chlapci v prostituci na Sri Lance, říkají: „Něco se v nich zlomí, duševně a *morálně*. Neumí už vzít život vážně a důvěřovat.“¹³⁹ Bratr Gabriel a pater Pinto uvádějí: „Roste v nich hluboká nedůvěra. A právě u chlapců roste také hluboká nenávisť. Někteří z nich se také stanou pachateli, protože nechtějí zůstat sami s touto hroznou zkušeností.“¹⁴⁰ Pater Felix dodává: „Pro 60 % dětí přichází jakákoli pomoc příliš pozdě. 40 % chlapců, kteří začínají náš rehabilitační program, vydrží do konce. Ostatní podlehnou přitažlivé síle klamně svobody a ničivé iluzi náklonnosti. Drogová závislost, která je vědomě navozována kuplíři, není zřídka důvodem pro spadnutí do starého prostředí. Mnozí jsou vnitřně tak zraněni, že už jednoduše nedokáží sebrat sílu pro spořádaný život.“¹⁴¹ U chlapců, kteří byli zataženi do prostituce, jsou mnozí v noci svědky výkřiků ze spaní, chlapci často nemohou mluvit o těchto událostech vlivem nesnesitelných obrazů, které se v nich zahnízdily, ne zřídka se objevují vnější symptomy vady řeči a koktání.¹⁴²

Ze všech poznatků a zkušeností vyplývá, že vykořisťování dětí v prostituci pro ně má mnohorozměrné závažné následky v době prožívání i po ní, když z prostředí vystoupí. Tyto následky postihují i ty děti, které do prostituce vstupují dobrovolně, i když je to s otázkou dobrovolnosti samozřejmě složitější. Následky zasahují celou osobnost dítěte, projevují se v oblasti psychické, tělesné, morální, duchovní a sociální. Funkcionalizují, zpředměňují svá těla a tím sebe celé, učí se těla ovládat, ale ne mít rády, stávají se prostředkem směny. Ač takto sní a usilují o bohatství, mají strach z chudoby v budoucnu a jsou tak vlastně komplexně

¹³⁷ Srov. SÄNGER Renate: op. cit., 43, 49-50.

¹³⁸ Srov. SCHAUER Cathrin: op. cit., 64.

¹³⁹ Srov. METZELDER Christoph, KEHL Sebastian, REIDEGELD Jochen: op. cit., 36.

¹⁴⁰ <http://www.boscosevana.de/problemindex.htm>.

¹⁴¹ Srov. METZELDER Christoph, KEHL Sebastian, REIDEGELD Jochen: op. cit., 38.

¹⁴² Srov. tamtéž.

chudými. Pociťují vinu a nedostatek vlastní hodnoty, bezpečí, lásky a přijetí a dávají za to sexualitu, již tím technizují. Narážejí ještě na pohrdání a lhostejnost společnosti, která se považuje za solidní místo toho, aby byla solidární. Neví, kým jsou, ale vnímají, že jsou zbožím. Jediným vztahem, kam upírají svou pozornost, aby se jim dostalo přijetí, zájmu, ocenění, je bohužel kuplíř. To vše se samozřejmě odráží v pohledu na sebe sama, druhé, společnost a na charakteru a vztazích.

Jedná se o bolestné zjištění, že právě ti, kteří jsou hlavními viníky pustošení těchto dětí, plní často roli jejich nejbližších. A tito různí trýznitelé dětí v oblasti jejich vykořisťování v prostituci nás budou zajímat dále. Poznatky o nich jsou totiž také důležitou součástí ochrany dětí a potírání jejich sexuálního vykořisťování.

2.5 Sexuální vykořisťovatelé dětí

Nejprve se podíváme obecně na vztahy poptávky a nabídky, které v této oblasti fungují. Následně načrtneme určitou možnou charakteristiku a typologii těchto pachatelů.

2.5.1 Formy poptávky

Právě poptávka po dětech za účelem sexuálního vykořisťování byla jedním z hlavních témat retrospektivního zhodnocení závěrů a závazků z kongresu v Jokohamě na mezinárodním kongresu v Lublani v červenci roku 2005:¹⁴³

Poukázalo se na skutečnost, že dosud nebyla zpracována analýza *poptávky*, i když byly učiněny sporadické a izolované pokusy v sociologických, ekonomických a kriminalistických výzkumech načrtnout určité modely poptávky. Předpokládá se, že v této oblasti fungují síly trhu s nabídkou a zákonitě i s poptávkou. Vychází se z toho, že existuje několik rozdílných forem poptávky, které jsou založeny na rozličné *motivaci*, vychází od rozličných *aktérů* a mají za následek rozdílné *způsoby zneužívání a vykořisťování*, a proto se musí také kampaň proti nim následně rozdílně zaměřovat.

Představeny byly čtyři různé formy poptávky: *zákaznická (primární)* poptávka, jež vychází od lidí, kteří aktivně nebo pasivně vyhledávají sexuální služby dětí; *odvozená (zprostředkovaná)* poptávka, která pochází od těch, kteří chtějí mít z této transakce zisk, např. kuplíři a majitelé nevěstinců, nebo rodiny a známí zneužívaných dětí; *předvídaná (zpozorovaná)* poptávka, kdy děti a jejich rodiny předpokládají, že poptávka někde existuje a z nejrůznějších příčin ji vyhledávají; a *umělá* poptávka, kdy se naskytne příležitost

¹⁴³ Srov. KANE Jane: Understanding 'demand' for children in the sex trade: an outstanding challenge. Background Paper, Yokohama review combating Sexual Exploitation of Children, Europe and Central Asia, 8-9 July 2005 Ljubljana, Slovenia, <http://www.unicef.de> (10. 6. 2006).

profitovat z motivace druhých, např. lidí, kteří chtějí pomoci dětem tím, že jim dají peníze, aniž by je při tom zneužívali. Poptávka je zde popsána jako komplexní fenomén, který má mnoho rozličných podob a vyskytuje se v různých bodech podél celého řetězce vykořisťování. Podstatná je pro tuto analýzu *motivace* těch, kteří vytvářejí poptávku. *Mechanismy*, které fungují v sexuální turistice, se mohou lišit, ale motivace osobního uspokojení (zákaznická poptávka), zisku (zprostředkovaná a umělá poptávka) nebo ekonomických výhod (předvídaná poptávka) zůstávají v podstatě stejné.

Dále se připomínají *čtyři hlavní prvky* poptávky, a sice 1) kdo vytváří poptávku, 2) proč to dělá, 3) co se snaží získat a 4) jak se snaží svou poptávku uspokojit.

V každém případě komerčního sexuálního zneužívání dětí – a tedy i v prostituci - může být ve hře několik druhů poptávky, kterou vytvářejí rozdílní lidé v různou dobu. V následující tabulce je shrnut předběžný pokus o zmapování poptávky, který se ji pokouší vystihnout ve vší komplexnosti. Nejedná se přitom o úplný výčet, ale o pomoc k nutnému porozumění poptávce pro výběr vhodného preventivního programu:

	<i>Zákaznická (primární) poptávka</i>	<i>Odvozená (zprostředkovaná) poptávka</i>	<i>Předvídaná (zaznamenaná) poptávka</i>
<i>Kdo vytváří poptávku?</i>	Koncoví konzumenti (klienti) pedofilní i nepedofilní, včetně sexuálních turistů	Zprostředkovatelé (majitelé nevěstinců, obchodníci, kuplíři) Někdy rodiny a známí	Děti Rodiny
<i>Z jakého důvodu tak činí?</i>	Osobní uspokojení	Zisk	Strategie přežití Strategie úniku (např. ze špatných rodinných poměrů, zneužívání, týrání nebo z ústavní péče) Zoufalství Migrační tlaky Drogová závislost
<i>Co požadují?</i>	Uspokojení žádostivosti, požadované služby	Co nejvyšší výdělek	Prostředky k přežití (včetně života v nezávislosti) Občas naplnění

			emočních potřeb
<i>Jakým způsobem dosahují cíle? Jak uspokojují poptávku?</i>	Nakoupí služby (ne vždy prostřednictvím peněz)	Vykořisťování dětí	Vykořisťování dětí
<i>Jaké zde působí mechanismy?</i>	Trh s prostitucí Zprávy z doslechu Informační síť Vlastní iniciativa	Lákání, svedení Donucování/podvod Korupce Informační síť	Pocit bezmocnosti, beznaděje Touha po nezávislosti / úniku Neznalost následků Nedostatek jiných možností včetně migrace za legální práci
<i>Jaké reakce by mohly fungovat?</i>	Posílení legislativy a vymáhání práva Další vzdělávání Programy na změnu postojů a chování Lékařská intervence (pouze v případě pedofilie)	Posílení legislativy a vymáhání práva Programy na změnu postojů a chování	Rozvojové programy Jiné zdroje obživy, alternativní živobytí Migrační kanály za legální práci Služby podpory a ochrany Ochrana práv migračních pracovníků a jejich rodin Vzdělávání a školení Informace a vědomí o problému

V tabulce není zachycen fenomén *umělé* poptávky. Ta se nemusí nutně týkat komerčního sexuálního zneužívání dětí, ačkoli hraje svou roli v řetězci událostí tam, kde jsou děti zneužívány pro žebrání nebo pouliční prodej a následně pak mohou být nuceny i k prostituci. V zásadě je umělá poptávka definována jako příležitost těžít z motivace, která není klasifikována jako poptávka. Například lidé, kteří večeří v restauraci, si mohou u dětského pouličního prodejce koupit cigarety nebo květiny ne proto, že zrovna chtějí dotyčné zboží (tj. neexistuje zde zákaznická poptávka jako taková), ale protože si myslí, že tím pomáhají dítěti vydělat si nějaké peníze. Z tohoto projevu sympatií pak profituje osoba, jež obchoduje s dítětem (a která může dítě využívat přímo k tomuto účelu) a ta také vytváří umělou poptávku. Pokud je takový dětský pouliční prodejce později vystaven sexuálnímu zneužívání,

pak v sobě bude celý koloběh tohoto vykořisťování zahrnovat i událost s umělou poptávkou. Z toho důvodu se musí počítat i s umělou poptávkou, i když může být v případech zneužívání dětí méně častá než ostatní typy poptávky.¹⁴⁴

Zprostředkovaná (odvozená) poptávka vzniká v případě, kdy mezi dítě a zneuživatele vstupuje prostředník. Tento prostředník vykořisťuje dítě tím, že ho nabízí „*koncovému/konečnému uživateli*“, jenž vytváří zákaznickou poptávku. Prostředníkem může být někdo, kdo využívá děti jako obchodník k dosažení zisku, například kuplíř nebo majitel nevěstince, který vědomě nabízí děti k sexuálnímu zneužití. Postoje těchto obchodníků tvoří jádro poptávky, přičemž bylo provedeno minimum výzkumů, které by se věnovaly těmto obchodníkům a jejich postojům k trhu.

Další velkou, ale naprosto odlišnou skupinou, jež také vytváří zprostředkovanou (odvozenou) poptávku, jsou členové rodiny a známí dětí, kteří vidí ve vykořisťování dětí příležitost k zisku. Tito prostředníci vytvářejí poptávku z rozličných důvodů. V některých případech se prodej dětí k sexuálním účelům vnímá jako strategie přežití, která nemůže dítě nijak zvlášť poškodit, naopak mu dovoluje přispívat do rodinného rozpočtu. V některých případech jsou si členové rodiny a známí docela dobře vědomi škod, které dětem sexuální zneužívání působí, ale přesto se k tomu kvůli zisku propůjčují. Tito prostředníci se v ničem neliší od kuplířů a majitelů nevěstinců, protože vnímají sexuální zneužívání dětí jako čistě obchodní transakci.

Předvídaná (zpozorovaná) poptávka je popsána jako quasi poptávka, kterou vytvářejí děti a jejich rodiny, když hledají příležitosti, jak umožnit sexuální zneužívání dětí. V tomto případě děti ani jejich rodiny nemají v úmyslu zneužívání, ale věří tomu, že si dítě prostitucí *polepší* a že je to lepší varianta než život v chudobě nebo v jinak neudržitelné situaci. Tento případ je často označován jako *nabídka tvořící poptávku*. Užití termínu *předvídaná* má umožnit vyhnout se tomuto problému, protože ponechává prostor pro vědomí, že poptávka „někde“ existuje, ale zároveň si uvědomuje, že děti/rodiny neví přesně kde, a následně na ni přímo neodpovídají. Z toho plyne, že děti a jejich rodiny za těchto okolností zacházejí dost daleko, aby samy sebe přesvědčily, že to, co dělají, je pouze využitím příležitosti, jak s pomocí druhých zlepšit svou situaci - většinou s pomocí obchodníka, verbíře nebo kuplíře v masce starostlivého přítele.

V případech zneužívání, které začínají předvídanou poptávkou, často sehraje svou roli sebeklam nebo přemluvení jinou osobou, určitý stupeň nátlaku a snadný přístup k mechanismům, jež zneužívání umožní (např. síť náborářů, která působí téměř veřejně ve

¹⁴⁴ Srov. tamtéž.

městě nebo na vesnici). Tyto mechanismy budou zřejmě dobře zorganizovány a společnostmi tolerovány, pokud ne přímo přijímány. Pro předpokládanou poptávku je charakteristická skutečnost, že se zde předjímá existence klienta, ale nemusí být přítomna přímo znalost takové osoby nebo toho, jaké služby by mohla požadovat. Proto se zde jedná o předpokládanou poptávku dítěte nebo jeho rodiny, jež spouští celou událost, a ne o zákaznickou poptávku ani o odvozenou poptávku některého prostředníka.

Základní porozumění motivům, strategiím a typologiím pachatelů či seznámení se s nimi představuje, jak již bylo naznačeno, v rámci schématu *poptávka–nabídka* jeden z hlavních bodů řešení problematiky komerčního sexuálního zneužívání dětí.¹⁴⁵

2.5.2 Charakteristika pachatelů – motivy a cíle

Jak se ukazuje, nemají turisté za účelem *dětské prostituce* žádná vnější znamení, podle nichž by mohli být jako takoví odhaleni. V souvislosti s pachateli sexuálních trestných činů je ve veřejnosti široce rozšířeno klisé o perverzním podivínovi. Ve skutečnosti neexistují ale vnější znaky, podle nichž by mohl člověk poznat ty muže, kteří sexuálně zneužívají děti.¹⁴⁶

Vzhledem k dětskému nebo mladistvému věku *chlapců v prostituci* lze například vycházet z toho, že jsou mnozí zákazníci pedosexuálové. Zkušenosti chlapců to potvrzují a ukazují, že přinejmenším jedna část těchto mužů chlapcům nabízí, že u nich mohou delší čas bydlet. Další skupinou zákazníků jsou muži, kteří jsou sexuálně orientováni také na své vrstevníky, kteří ale stále znovu využívají i své pedosexuální sklony. Tito muži vedou většinou docela nenápadný život, jsou v povolání více či méně úspěšní a pocházejí ze všech společenských vrstev. Chtějí nezávazně prožívat svou sexualitu nebo si prostřednictvím peněz koupit (sexuální) moc nad lidmi.¹⁴⁷

Alford a kol. (1984) rozlišují tři druhy *motivů*, které mohou zakládat sexuální zneužívání, a sice *nesexuální motivaci*, *sexuální vykořisťování* a *sexuální agresi*, přičemž tyto motivace nejsou nutně spojeny s jedním typem pachatele, ale mohou být u všech zneuživatelů dětí podnětem pro jejich sexuální činy s dětmi.¹⁴⁸

A. Nesexuální motivace

1. Primární motivace spočívá v hledání emocionální náklonnosti a podpory a v (sebe)potvrzení.
2. Existuje skutečné emocionální pouto mezi pachatelem a obětí.

¹⁴⁵ Srov. SCHAUER Cathrin: op.cit., 88.

¹⁴⁶ Srov. WUTTKE Gisela: Kinderprostitution/Kinderpornographie/Tourismus. Eine Bestandsaufnahme, 68.

¹⁴⁷ Srov. BANGE Dirk: Jungenprostitution, in: op. cit., 258.

¹⁴⁸ Srov. BUNDSCHUH Claudia: Pädosexualität. Entstehungsbedingungen und Erscheinungen, Opladen: Leske + Budrich, 2001, 29.

3. Sexuální uspokojení je sekundární; jestliže se vyskytuje, obsahuje také erotickou náklonnost jako část emocionálního pouta.
4. Charakteristickou formou zneužívání je hlazení, oběti jsou obvykle mladé.

B. Sexuální vykořisťování

1. Primární motivace spočívá ve vyžití fyzické sexuality.
2. Nastupuje typickým způsobem tehdy, jsou-li blokována alternativní sexuální jednání s vrstevníky.
3. Zneužívání se děje impulzivně a je vykonáváno typickým způsobem v souvislosti s užíváním alkoholu a drog.
4. Ačkoli se může také vyskytovat určité emocionální pouto s obětí, přesto spočívá nejdůležitější složka sexuálního vykořisťování ve fyzickém uspokojení a vykořisťování oběti pro vlastní účely pachatele.
5. Nejčastěji se vyskytující formou sexuálního uspokojení při sexuálním vykořisťování je anální a vaginální pohlavní styk a masturbace (buď oběti nebo pachatele).
6. Jedná se často o starší oběti/děti, se kterými pak dochází k pohlavnímu styku.
7. Uplácení a svádění jsou typičtější než použití násilí k přemožení oběti.

C. Sexuální agrese

1. Ačkoli může hrát roli také vyžití fyzické sexuality, přesto spočívá primární motivace ve vylévání si hněvu.
2. Děti jsou při tom nejzranitelnější, protože představují nejvhodnější bezmocné cíle, nad nimiž se může velmi snadno provádět kontrola a dominance.
3. Neexistuje žádné nebo jen minimální pouto k oběti.
4. Vykořisťování oběti pomocí užití agrese je primární, pomocí sexuálního naplnění sekundární. V některých případech je motivace pro tento druh sexuálního zneužívání skoro identická s tou, jež se vyskytuje u typu plného zloby, který znásilňuje dospělé ženy. Jedendiagnostický ukazatel pro motivaci u této kategorie spočívá v tom, že pachatel dost často před činem prožil sexuální uspokojení prostřednictvím vrstevníka peer-skupiny. Kritickým znakem pro tento typ je absence pocitů viny a nediferencované používání dětí k odvedení hněvu.
5. Pohlaví oběti je méně důležité než disponovatelnost.
6. Činy zneužívání se mohou dít s fyzickým poraněním oběti.

Otázka, *proč* se tedy muži dopouštějí sexualizovaného násilí na dětech, se může vysvětlovat jen pomocí integrace psychologických a sociokulturních teorií.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Srov. BANGE Dirk: Sexuelle Ausbeutung von Kindern – Hintergründe und Motive der Täter, in: Sexueller Missbrauch von Kindern. Dokumentation der Nationalen Nachfolgekongferenz „Kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern“, 86; BIRCK Angelika: Die Verarbeitung sexualisierter Gewalt in der Kindheit – bei Frauen in der Psychotherapie, Berlin: Behandlungszentrum für Folteropfer, 2001, 9.

Na otázku, *proč se část mužů sexuálně vzrušuje prostřednictvím dětí*, odpovídá jedna teorie tak, že jsou spuštěny podmíněné procesy, jestliže lidé používají jako masturbační fantazie nebo předlohy své vlastní sexuální zneužití nebo *dětskou pornografii*. Tyto scény se mohou skrze posilující působení orgasmu stát při masturbaci spouštěčem sexuálního vzrušení.¹⁵⁰ Další přístup vysvětlení vychází z toho, že je část pachatelů sama obětí sexuálního zneužívání nebo přinejmenším sledovala, jak byla jejich matka nebo sourozenci sexuálně zneužíváni. Chlapec si podle toho bere příklad z chování pachatele. Také *dětské pornografii* je připisována podpurná role. Předpokládá se, že prostřednictvím ní se probouzejí u některých mužů nové sexuální potřeby, které by se nikdy bez konzumace *dětské pornografie* nerozvinuly.¹⁵¹ Jedná se tak o důležité poznatky i ohledně trestnosti držení dětské pornografie.

C. Bundschuh předložila poprvé empiricky podložené analýzy struktur a motivace *pedosexuálů* a jejich biografického vývoje:¹⁵²

Všem dotazovaným byla a je společná integrace typických představ o pohlaví do vlastního sebekonceptu. Osvojené koncepty mužnosti a pochopení významu předvádění se, typického pro chlapce, resp. konsekvencí nedostatečné fyzické a psychické mužské sebe prezentace v sociálním světě tvořily základ pro výklad a hodnocení vlastních zkušeností a přání, vlastního jednání a tím také vlastního sebeobrazu. Tito pachatelé mají obecně vyloženě malé sebevědomí, poničenou identitu pohlavní role, cítí se tím nejistí ve vyjádření své sexuality a neumí dobře zacházet s konflikty v mezilidské oblasti.¹⁵³

2.5.3 Otázka recidivy

Téma typologie pachatelů a jejich recidiva se zabývá vývojovými formami kriminální „kariéry“ pachatelů sexualizovaného násilí na dětech. Ukazuje se, že skoro jedna čtvrtina (23,3 %) jsou takzvaní *samostatní pachatelé*, tzn. že se u nich kromě odsouzení v konkrétním roce neobjevil žádný další zápis v rejstříku trestů. Jako *příležitostní pachatelé* bylo klasifikováno 44,7 %: ti sice spáchali předtím a potom trestné činy, ale tento zjištěný sexuální delikt byl jejich jediný registrovaný sexuální delikt. Celkově byl tedy pro cca 70 % projednáván sexuální delikt jediným zachyceným sexuálním deliktem, u 30 % pachatelů se může vycházet z kriminální kariéry ve smyslu opakovaného odsouzení kvůli sexuálnímu trestnému činu, 11,7 % zneuživatelů bylo už předtím trestáno, spáchali pak kromě toho ještě dotýčný delikt (tzn. že kvůli němu jsou uvedeni ve studii), ale nebyli už pak odsouzeni kvůli

¹⁵⁰ Srov. BANGE Dirk: Sexuelle Ausbeutung von Kindern – Hintergründe und Motive der Täter, in: op. cit., 89.

¹⁵¹ Srov. tamtéž 90.

¹⁵² Srov. BUNDSCHUH Claudia: op. cit., 248.

¹⁵³ Srov. GRANDT Guido und Michale / VAN DER LET Petrus: Ware Kind. Mißbrauch und Prostitution, Düsseldorf: Patmos, 1999, 48.

sexuálnímu deliktu – označený jako *ten, kdo vystoupil, nebo přestoupil*. Opačnou formou vývoje prošli *ti, kdo nastoupili*: neměli žádné dřívější záznamy kvůli sexuálním deliktům, ale vykazovali alespoň jeden příslušný nový záznam. K této skupině patřilo 13,6 % zneuživatelů dětí. Jako *sériovní pachatelé* v užším smyslu, tzn. alespoň tři příslušná odsouzení, se projevilo 6,8 % pachatelů sexualizovaného násilí na dětech.¹⁵⁴

Významnými faktory, které zvyšují riziko recidivy jsou podle dosavadních poznatků pedosexuální dispozice; antisociální porucha osobnosti; byl v této oblasti již dříve trestán; již spáchal vícero trestných činů; vyrůstal v nápadné rodině (např. problémy rodičů se závislostmi, násilnosti mezi rodiči, negativní vztah pachatele k matce); byl jako dítě tělesně týrán; pachatel předčasně ukončil svou terapii.¹⁵⁵

Dále se ještě objevují tyto faktory: pachatel měl při příslušném deliktu více než jednu oběť; upřednostňuje jako oběti chlapce; zneužívá cizí děti. Důležitým je i výtěžek, že nekorelovalo sexuální zneužívání, které prožil sám pachatel v dětství, s vyšším rizikem recidivy. Konečně je také třeba poznamenat, že tyto rizikové faktory nestačí pro prognózu, protože vesměs vysvětlují jen malou varianci. Přesto odkazují na diagnostické jádrové oblasti, které by se měly u pachatelů sexualizovaného násilí postihnout. Pozitivně působí na četnost recidivy terapie, snižuje ji však „jen“ o 10 až 12%. Je přitom třeba uvážit, že různé skupiny pachatelů profitují z terapie různým způsobem. Kromě toho o úspěchu spolurozhoduje druh a způsob terapie.¹⁵⁶

Známé rizikové faktory a další výtěžky ukazují na důležitost resocializace těchto pachatelů v rámci výkonu trestu i po něm. Jde přitom o ochranu dětí a tedy jejich zájem i o pachatele samotné, kteří jsou – jestliže už nyní předešleme – nositeli lidské důstojnosti i přes spáchané trestné činy. Souvisí s tím i řešení viny a hříchu, možnosti smíření a nového začátku, vůbec účel trestu jako takový. Vše bude také později tématem pro teologicko-etickou reflexi. Nyní budeme pokračovat s tím, jak se pachatelé staví ke své vině, a s čím je tedy možno při této činnosti počítat.

2.5.4 Obranné strategie pachatelů

Jen nepatrné procento pachatelů přiznává sexuálně deviantní chování. Pachatelé jsou vůči vyšetřovatelům, soudním znalcům a terapeutům ve výhodě, protože se většinou mohli dlouhou dobu připravovat na možné odhalení, vybrali si „jednoduché“ oběti a pomocí

¹⁵⁴ Srov. BANGE Dirk: Rückfälle von Sexualstraftätern, in: BANGE Dirk: /KÖRNER Wilhelm (Hrsg.): op. cit., 512.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž 513.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž 514.

podpory a pozornosti je korumpovali. Ne zřídka mohli ovlivňovat oběti a okolí a zvykli si na to, že vedou dvojí život. Známými reakcemi podezřelých pachatelů na obvinění a konfrontace jsou zapírání, obrana, popírání, bagatelizování nebo ospravedlňování, výmluvy, zavádění nebo lži.¹⁵⁷

Zkušenosti odborníků, kteří přicházejí do styku s pachateli a pachatelkami sexualizovaného násilí na dětech, stále znovu ukazují, jak rozsáhle - od prvního odhalení, vytěžování, výslechů a diagnostiky až do posledních fází léčení - se brání převzetí zodpovědnosti za svůj čin, a to pomocí zapírání, bagatelizování, ospravedlňování, přesouvání viny. Hovoří se o *systemu odmítání zodpovědnosti (Verantwortungs-Abwehr-System)*.¹⁵⁸ Učit se porozumět tomuto systému je důležité z těchto důvodů:

je znovu zřejmé, jak silně zneuživatelé dotyčné děti omezují, přemlouvají a vystavují je tlaku; opět se zmiňují příčiny sexualizovaného násilí; poukáže se tím na nutnost rozlišování mezi různými typy těchto pachatelů, ale také na možnosti terapie, aby se odbouraly pocity bezmoci vůči těmto pachatelům; cílem vyšetřovatelské práce nakonec nemá být jen rozsáhlé odhalení podezření a úplné objasnění činů pro trestněprávní odsouzení, nýbrž také aspekt oběti. Jde též o to, aby oběti, je-li to možné, byly ušetřeny opakovaných výpovědí a aby se tak prostřednictvím převzetí zodpovědnosti pachatele redukovaly traumatické následky činů; ozřejmí se důležitost toho, co se dělá pro pachatele a s nimi, více než skutečnost, jak dlouho.¹⁵⁹

Vhodné je rovněž zohlednit, že se zneuživatelé musejí kvůli silnému *morálnímu opovržení a trestněprávním následkům* zvláště obávat důsledků odhalení, např. ztráty partnerky, dětí, členů širší rodiny, práce, příjmu, pověsti a svobody.¹⁶⁰

Proto také mnozí cestují do zahraničí, kde hledají a nacházejí nabídku dětí v prostituci. Budeme se tedy dále zabývat pedosexuálními prostitučními turisty. Jsou mezi nimi hlavně muži, ale i ženy. Poznatky o těchto pedosexuálních prostitučních turistech budou podnětné i pro reflexi vztahu mezi pohlavími a místu sexuality v něm.

2.5.5 Pedosexuální prostituční turistiky a turisté

Představení tohoto typu pachatelů a pachatelek je také důležité vzhledem k poloze ČR a souvisejícím případům s německými pachateli v pohraničí i mimo něj. Zase jde především o ochranu dítěte, prevenci a informovanost veřejnosti.

¹⁵⁷ GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: *Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalyse, Vorbeugung*, Hilden: Deutsche Polizeiliteratur, 2002, 110-111.

¹⁵⁸ Srov. DEEGENER Günther: *Kindesmißbrauch-erkennen, helfen, vorbeugen*, Weinheim: Beltz, 1998, 157.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž 157-158; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: op. cit., 110-111.

¹⁶⁰ Srov. DEEGENER Günther: op. cit.

Je známo, že turisté, kteří cestují za sexem s dětmi, pocházejí výlučně z rozvinutých zemí, často pak považují místní obyvatelstvo za podřadné a méněcenné, což zesiluje jejich pocit kulturní a ekonomické nadřazenosti. Někteří takový účel cesty plánují, někteří sexuálně zneužijí děti vlivem okolností. Mnozí z nich považují sex s dítětem za součást svého životního stylu na dovolené, když využívají anonymity prostředí, jež je zbavuje obvyklých omezení a zábran. Svě pedosexuální praktiky často omlouvají tím, že děti v dané zemi daleko dříve dosahují sexuální vyspělosti, že je v této kultuře sex s dětmi tolerován či dokonce její součástí, že se jedná o nepřímou pomoc chudým rodinám.¹⁶¹

2.5.5.1 Pachatelky či spolupachatelky

Menší skupinu z nich tvoří ženy (10-15 %). Jimi můžeme v krátkosti začít. Pachatelky přitom pocházejí z různých *sociálních vrstev* s nejrůznějším *vzděláním*. Některé ženy vychovávají dítě samy, jiné žijí společně s jedním partnerem nebo ve skupinách mužů a žen. Některé zneužívají už velmi malé děti, dívky i chlapce. Jiné zase začínají se zneužíváním, když jsou děti starší. Stejně jako pachatelé-muži vyhledávají ženy svou oběť vědomě a využívají taktické manipulace, aby sexuálně zneužívaly a aby zabránily odhalení.¹⁶²

Velká část z nich pochází ze západní Evropy, mnohé z nich jsou vdovy či rozvedené a obvykle cestují za *dětskou prostitucí* ve dvou. Na rozdíl od mužů zde neexistuje žádná organizovaná infrastruktura a servisní struktura (ačkoli se zdá, že i to se mění), a jsou proto nuceny navazovat kontakty na ulici, což je riskantnější.

Pedosexuálové ženského pohlaví zatajují své sexuální sklony nejen ve svém vlastním prostředí, nýbrž také v cizí zemi. Když chce mít pedofilní žena sexuální styk s předpubertálním chlapcem, má to zvláště nepříjemné vedlejší účinky. Aby mohlo dítě ženu požadovaným způsobem uspokojit, je nutné, aby byly injekčně podány hormony nebo podobné léky do pohlavních orgánů dítěte. Čím silnější tyto dávky jsou, tím větší je pravděpodobnost, že se dítěti přivodí trvalé poškození. Málo je doposud podle mnoha autorů probádáno, které motivy tyto ženy vedou, komu dávají přednost, zda chlapcům nebo děvčatům, které sexuální praktiky upřednostňují. Žena, jež *doprovází muže-prostitučního turistu* může také při této činnosti kooperovat. Mladý australský manželský pár takto společně experimentoval s dětmi v hotelu v Bangkoku.¹⁶³

¹⁶¹ Srov. MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, 14.

¹⁶² Srov. KAVEMANN Barbara and BRAUN Gisela: Frauen als Täterinnen, in: BANGE Dirk: /KÖRNER Wilhelm (Hrsg.): op. cit., 126.

¹⁶³ Srov. WUTTKE Gisela: Kinderprostitution/Kinderpornographie/Tourismus. Eine Bestandsaufnahme, 94-95.

2.5.5.2 Muži pachatelé

Někteří *prostituční turisté* sahají zjevně jen „příležitostně“ po dětech, zatímco ti, kteří jsou označováni jako *pedosexuální prostituční turisté*, jsou výhradně fixováni na děti. Regionální těžišťe prostitučního turismu v jihovýchodní Asii leží totiž tam, kde působí dospělí prostituující jako (malé) děti. Dětsky vypadající ženy zprostředkovávají mužům pocit moci a síly. Více než polovina takových turistů (53 %) uvádí, že na thajské ženě oceňují zejména to, že vyzařuje mladost a dětskost a ráda by byla ochraňována. Muži chtějí být tedy vítězi a prostituční turisté si zajišťují vítězství tím, že cestují do zemí, které jim dovolují, aby šli levně a beztrestně za svými sexuálními a mocenskými choutkami. Zaměřují se při tom předně na mladé a atraktivní ženy, které jsou schopny se přizpůsobit, a na děti obou pohlaví, jejichž sexuální podrobení vypadá v očích pachatelů jako ještě větší vítězství. Nastupují (tajná) incestní přání, dochází k přenosu zdánlivě hluboce usazených frustrací z evropských žen, neboť tito muži udávají, že evropské ženy musí stále něco zkoumat a potom „nejsou schopny se oddat v posteli.“

V turismu za účelem *dětské prostituce* se skrývají mužské strachy ze selhání a impotence, dále určitá vnitřní prázdnota, jež zjevně vede k tomu, že muži, kteří „normálně“ sexuálně žijí s dospělými osobami, příležitostně také rádi někdy sexuálně zneužívají dítě. Přitom ale aspekt zneužití popírají a hovoří se o „sexu s dětmi“. O dovolené jsou vzdáleni sociální kontrole a myslí si, že vyžití jejich sexuálních fantazií a především jejich mocenských choutek nestojí nic v cestě. Právě u *dětských prostitutů* narážejí turisté na nesrovnatelně slabší partnerky a partnery, jimž mohou jednoduše vtisknout vlastní představy. Na zneužití moci ukazuje i jejich namítání, že chrání *dětské prostitutky* před újmou. Zatímco *pederastři* využívají cíleně svou dovolenou k tomu, aby mohli jít beztrestně za svým upřednostňovaným „způsobem hry“ sexuálního zneužívání dětí, sahají *normální* prostituční turisté, popř. pachatelé především po dětech proto, aby se pokochali jejich svěžestí a mladostí. Jak se zdá, cítí se muži tím lépe, čím atraktivnější, popř. mladší je prostituující osoba. Může se za tím skrývat silnější přání někoho přemoci, o někom rozhodovat a přání moci.

Roli hrají také motivy, které člověk nemůže nebo nechce doma realizovat, protože jsou zakázány nebo spojeny s osobními konflikty či sociálními stigmaty, popř. se jich obávají. Patří k nim neobvyklé sexuální praktiky, které mohli dosud vidět jen ve filmech nebo na pornu či potají prožívaná homosexualita, jež v místě dovolené najednou už nepůsobí žádné problémy. Těmto pachatelům chybí vědomí viny. Namlouvají si, že tamní ženy a děti „to“ rády chtějí mít tak, jak to odpovídá jejich společností a tradicím, neboť domácí muži s nimi

zacházejí zrovna tak.¹⁶⁴ Prostituční turisté se v této roli chápou jako bosové, což znamená žádné nepříjemné rozhovory, žádná očekávání, žádné závazky přes den, popř. přes noc, jen „sex a hop“.¹⁶⁵

G. a M. Grandtovi a P. van der Let uvádějí tyto typy *sexuálních turistů*:¹⁶⁶

- *análně-sadistický typ* - usiluje o moc a o dovolené o vztah pán-otrokyně. U něho se vyskytují tendence ponižovat;
- *orálně-regresivní typ* - touží po náklonnosti, protože se necítí dostatečně milován. O své dovolené chce hned splnit všechny své potřeby a usiluje obecně o trvalejší vztah. Jihovýchodoasijské ženy v prostituci ho nazývají „dítětem“;
- *schizoidní typ* - má strach z lásky, usiluje většinou o sexualitu bez citů a závislosti, které se bojí;
- *deficitní typ* - hledá u své partnerky vlastnosti, například mládí a krásu, které on sám nemá, či už nemá;
- *typ se zábrany* - hledá sexuální kontakty, vyžití potlačených pudů, jež nemůže ve své zemi na základě svých zábran nalézt;
- *falický sexuální atlet* - je pyšný na svou potenci, nemá špatné svědomí, že si nárokuje prostituující osobu, a zastává názor, že každá žena, jež si ho směla „užít“, našla něco, z čeho může zbytek života žít.

Sociální pracovnice Andrea Rothe klasifikuje *motivaci* těchto mužů ve čtyřech kategoriích:¹⁶⁷ většina vyhledává krátký sexuální kontakt, aby *udělali dojem*. Druhá velká skupina *kupuje* z pohodlnosti na delší dobu prostituující, kteří jsou stále k dispozici. Mnohý hledá životní partnerku, „pravou lásku s obětavou, vždy se přátelsky smějící Asiátkou, jak to odpovídá klišé.“ Malou skupinu označuje Rothe jako ty, „kteří do toho spadli“, kteří původně neměli v úmyslu stát se zákazníky. Tito muži zdůvodňují „tuto netaktnost“ většinou ztrátou kontroly kvůli alkoholu. Většina zákazníků uvádí jako motiv, že mohou mít *kdykoliv sex s libovolným počtem* žen, mohou se chovat pasivně a nemusí za své jednání přebírat žádnou odpovědnost. Podle studií, jež zkoumají *základní orientaci postojů a způsobů chování*, vykazuje německý - snad dokonce celkově západní - *prostituční turista* společné rysy. Jeho charakteristické základní vzory se vyskytují tedy nezávisle na tom, ve které zemi se objeví:¹⁶⁸

světoběžník – tento většinou mladší typ prostitučního turisty má vyšší ukončené vzdělání nebo se nachází ještě v procesu (vysokoškolského) vzdělání. Je svobodný a má často víceleté či častěji se měnící partnerské vztahy, o nichž si myslí, že musí nabídnout oběma dostatečný prostor pro hru

¹⁶⁴ Srov. WUTTKE Gisela: *Kinderprostitution/Kinderpornographie/Tourismus. Eine Bestandsaufnahme*, 69-70.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž 74.

¹⁶⁶ Srov. GRANDT Guido und Michael / VAN DER LET Petrus: op. cit., 115-116.

¹⁶⁷ Srov. ROTHE Andrea: *Männer, Prostitution, Tourismus. Wenn Herren reisen...*, Münster: Westfälisches Dampfboot, 1997, 75-92.

¹⁶⁸ Srov. WUTTKE Gisela: op. cit., 71-74.

i pro erotické sebenalezení. Světoběžnické typy dávají přednost neprofesionálním nebo ne profesionálně činným prostituujícím osobám. Ty proto také vnímají méně jako prostitutky, spíše jako mladé ženy, které ho nemají rády tolik kvůli penězům, ale které jsou fascinovány jeho osobou (také eroticky). Zaplacení prostitutce znamená pro tyto prostituční turisty spíše „lidské gesto“, k němuž se ale v žádném případě necítí být zavázáni;

typ orientovaný na požitek (hedonista) popisovaný jako silně egocentrický a promiskuitní, je silně zastoupen především mezi mladšími prostitučními turisty, lze jej najít kromě toho ale ve všech věkových kategoriích. Skoro výhradně se přitom jedná o prostituční turisty, kteří už byli opakovaně v Keni nebo v jiných zemích, do nichž se cestuje za sexem (zvl. Thajsko). Prostituční turisté se sami prožívají jako *agresivní mladý chvastoun* i jako *starý lakomec*. Hedonisté jsou charakterističtí svými častými, většinou velmi krátkými sexuálními kontakty. Prostituující osobu nevnímají jako osobu, nýbrž ji výlučně chápou v její funkci „zařízení k vykonání služby“. Vyskytují se zde také mnohá mocichtivá individua, která chtějí mít své sexuální „vztahy“ přednostně inscenovány jako akt podrobení. Tak například uvádí jeden prostituční turista, jak pozoroval, jak byla malá děvčata, která ještě byla velmi bezmocná, mučena muži, většinou opilými. Další do nich doslova (alkohol) vlévali, aby se zhroutila. Orientace na požitek rovněž znamená, že jsou prostituující osoby často ošizeny o domluvený honorář, tyto typy nacházejí velké potěšení v tom, že prostituující osoby používají navzájem proti sobě. Hedonisté se chtějí o dovolené, jak se trefně říká, „projevit jako prase“. Nastupují ve skupinách po dvou, po třech nebo dokonce po čtyřech, přimějí často prostituující osobu k tomu, aby s nimi měla popořadě sexuální styk;

nedostatečný (nebo insuficientní) typ – k nim patří především ti muži, kteří neodpovídají skrytě akceptovaným, popř. všeobecně ceněným osobnostním kritériím, přičemž se zdá, že nejdůležitější stigmatizující nedostatky se týkají jejich tělesného vzhledu. Jedná se ale častěji také o *podivíny*, *samotáře* nebo takové, kteří se cítí být ženami odstrčeni nebo zklamáni, jsou mezi nimi ostatně také mnozí *zklamaní manželé*. Kromě toho sem lze zahrnout takové prostituční turisty, kteří vyhledávají, popř. vyžadují sexuální praktiky, jež se v jejich zemi původu pokládají za stigma nebo za zakázané (homosexualita, pedofily, sex s násilím), nebo kteří jsou odmítáni vlastní přítelkyní či manželkou;

pseudomanžel - tento typ není možné přiřadit k žádné určité sociální kategorii. Vychází se z toho, že jsou zde silněji zastoupeny věkové skupiny starší 40 let, a více než ženatých je zde rozvedených, svobodných a ovdovělých. Prostituující osoby samy popisují tento typ jako ten, jenž *hledá péči*, který chce být jimi baven, obstaráván a obsluhován. Pseudomanželé pobývají většinou v zemi delší dobu nebo si ji volí jako místo na stáří. Přitom jsou uzavřená „manželství“ s prostitutkami zpravidla jen předstíraná. Tito prostituční turisté si zajišťují věrnost a bezpodmínečnou pozornost prostituující osoby *uzavíráním manželství*. Tento typ se chápe tak, že vykonává službu samaritána pro ženu bez prostředků a její (někdy společné) dítě. Pseudomanžel se snaží odlišit především od běžných, „nezasvěcených“ prostitučních turistů. Protože disponuje ne zřídka statusem „rezidenta“, cítí se sám také rád spíše jako *kosmopolita* nebo *expert* než prostituční turista, zejména když disponuje ve většině

případů příslušnými zkušenostmi, „jak člověk zaranžuje malé kšeftíky, jak vyjde s policií, slušně bydlí, nakupuje a tak dále.“

Sexuální dovolená přináší alespoň pro tři typy prostitučních turistů převratnou změnu, dočasné zrušení nebo převrácení jejich každodenních sexuálních zvyklostí a možností. Světoběžník chce totiž uspokojit svou zvědavost na jiné, cizí ženě, sexuální konzument chce bez problémů konzumovat a vládnout (což v každodennosti nemůže), nedostatečnému poskytuje prostituující osoba pocit, že přestává přechodně platit jeho defekt. Jen u pseudomanžela, jenž pravidelně vyhledává prostituující osobu na delší časový úsek, představuje tato quasinormalita v zásadě jiný trvalý vztah, protože zde mohou být jako samozřejmé – podle měřítek (německého) manželského života – relativně neobvyklé normy. Prostituční turisté unikají tedy z normality, jež je pro ně příliš těsná, důvěrná, příliš zatížená problémy, aby byli na jiném místě správně „mužem“, nebo alespoň tím, co se za něj považuje.

Výsledky *Dotazování německých mužů na dovolené a sexuálních turistů* v Thajsku, na Filipínách, v Keni, v Brazílii a Dominikánské republice, provedeného na základě pokynu Spolkového ministerstva zdraví ukázaly, že měli heterosexuální muži během 14 dní dovolené 12 sexuálních kontaktů, jen menšina (12,5 %) měla pouze jeden kontakt, skoro 40 % mělo 2 - 5 kontaktů a skoro 30 % uvedlo, že mělo dosud 11krát nebo častěji sex s domácí ženou. Jako signifikantní se prokázala sexuální aktivita dotazovaných prostitučních turistů i jejich vysoká promiskuita. Heterosexuální muži měli sex už v prvních dvou týdnech dovolené průměrně se čtyřmi různými partnerkami. Homosexuální muži byli se šesti partnery, což je dokonce ještě o 30 % více. Jen menšina heterosexuálních (40 %) a homosexuálních (19 %) mužů měla sexuální styk pouze s jednou partnerkou, resp. jedním partnerem.¹⁶⁹

Pojem *partnerství*, který užíli autoři studie, je spíše vztah, jenž se vyznačuje *mocí*, resp. *penězi*. *Mít sex* v tomto případě znamená jen to, že si prostituční turisté nárokovali výkony sexuálních služeb a moc nepřipouštěla partnerství. Hlavní rozdíl mezi prostituujícími osobami v evropských metropolích a v zemích třetího světa spočíval za prvé v enormním *ekonomickém mocenském rozdílu* mezi těmi, kteří poptávají, a těmi, kdo se nabízejí. Tyto mocenské sklony, popř. patrné bohatství turistů současně vyvolává nejistotu vůči tradičním normám, vede k dezorientaci mladých žen a mužů při volbě povolání a k nereflektovanému promíchání tradičních hodnot se západními hodnotovými vzory, jež se adaptují prostřednictvím úzkého kontaktu s turisty.

Prostituční turismus má pro třetí svět anomální důsledky. Tyto důsledky se nejradikálněji manifestují v *prostitučním turismu s dětmi*. Z výše citovaného dotazování německých

¹⁶⁹ Srov. tamtéž 74-75.

prostitučních turistů dále vyplynulo, že z počtu 661 heterosexuálních turistů mělo podle vlastních údajů *sex* s dívkami mladšími 16 let 8 (1,2 %), dalších 33 (5,1 %) uvedlo, že alespoň jedna z jejich domácích partnerek (obětí) byla mladší 18 let. Jestliže by se vyšlo z takového ne nerealistického populačního rozsahu od 200 000 do 400 000 německých sexuálních turistů, znamenalo by to, že se ročně vyskytlo alespoň 2 400 až 4 800 případů (1,2 %) prostitučních kontaktů s nezletilými, resp. mladšími 16 let. K tomu se musí připočíst pravděpodobně ona šedá zóna, protože někteří muži budou odpovídat ve smyslu toho, co je sociálně žádoucí, a tedy uvádět vyšší věk dívek. I když by byla prostituující osoba ve skutečnosti starší, než mohl prostituční turista na základě vnějšího dojmu vnímat, nemění to nic na tom, že se muži, resp. prostituční turisté zjevně cítí být „přitahováni“ mladými či mladě vypadajícími ženami, resp. prostituujícími osobami, nebo že se dokonce chlubí tím, že měli *sex* s dítětem.

Aby se získaly specifické znaky jako věk, vzdělání, motivy, sexuální záliby takových mužů, jež vedou k prostitučnímu kontaktu s dětmi nebo s velmi mladými ženami, byly podle vlastních údajů sexuálních turistů vytvořeny tři skupiny:

skupina 1: muži s kontakty s 16letými nebo mladšími ženami (počet 19; 2,9 %);

skupina 2: muži s kontakty s 17 až 18letými dívkami (počet 56; 8,4 %);

skupina 3: muži s kontakty s 19letými a staršími ženami (počet 573; 88,7 %),

přičemž ti, kteří měli *intimní kontakty* s prostituujícími osobami mladšími 18 let, uvedli tyto důvody pro sexuální zneužívání nezletilých dívek:

- protože zde můžu mít *sex* se zvláště mladými ženami/dívkami;
- protože se cítím volnější ve vyžití svých sexuálních přání;
- protože člověk může dostat všechno, co chce.

Kromě toho z dotazování vyplynulo, že muži, kteří měli *sex* s mladšími dívkami, měli během svého pobytu ve srovnání se skupinou 3:

- sexuální kontakty s více ženami;
- řidčeji se „zamilovali“ do prostitutky a
- signifikantně méně plánovali nové shledání s nezletilými prostitutkami.

Muži ze skupiny 1 se kromě toho vyznačovali tím, že:

- byli srovnatelně starší;
- preferovali jiné sexuální praktiky a
- častěji praktikovali anální styk než muži ze skupiny 2, kteří tuto sexuální preferenci uváděli opět častěji než muži ze skupiny 3.

Kromě toho, že tyto závěry upozorňují na nesprávné používání pojmů *sex*, partnerství a dívka, také naznačují, že se turisté za účelem *dětské prostituce* chovají ještě bezohledněji, násilněji a

nezodpovědněji než ti, kteří své kontakty omezují na dospělé osoby v prostituci. Také jazyková bariéra ukazuje na to, zda je vůbec myslitelné zařadit mezi *motivy* údajné „partnerství“ a „emocionální blízkost“. Celkově se tedy projeví markantní rozdíly mezi sexuálními turisty, kteří vyhledávají sex především s mladými ženami/dívkami, a muži, kteří měli plnoleté partnerky. Hledání *partnerství* a *emocionální blízkosti*, jež bylo hlavní pro pozorovanou skupinu sexuálních turistů, hraje u mužů, kteří mají sex s nezletilými a velmi mladými ženami, jen velmi podřadnou roli. U nich stojí v popředí *vyžití sexuálních přání*.

O dovolené si kupují na náklady dětí uspokojení sexuálních zálib, které by nemohli, nebo jen velmi těžko, vyžít ve vlastní zemi. Toto sexuální *vyžití* prostitučních turistů se zakládá na nerovnosti, totiž na *ekonomické, sociální, kulturní a pohlavní nerovnosti*, jež nemá nic do činění s nějakými domněle vyhledávanými nebo vnímanými „potřebami“ a „přáními“, kromě těch, které druhým lidem, ženám, dětem demonstrují vlastní *moc*.¹⁷⁰

Mikrologická rovina, motivace prostitučních turistů a jejich skutečné zkušenosti, se pak zabývá otázkou, kterou *původní motivaci* mají prostituční turisté, tzn. jaké *formy vztahů* hledají v cílových zemích. Hledání určitého *vztahového konceptu* představuje spouštěcí motivaci pro další jednání. Kromě toho se v této souvislosti zkoumalo, které asociace spojují muži s těmito vztahy. Tato analýza měla také demonstrovat jednání prostitučních turistů podle jejich *individuální socializace*. Kromě konkrétních výpovědí v rozhovoru se tak mohl nalézt přístup k jejich vnitřním konceptům jednání. Dělení do skupin je podstatně postaveno na vnitřních souvislostech, které dotazovaní artikulovali. Systematizace proběhla na cestě od konkrétního případu k všeobecné struktuře, tedy pod pojmem *rekonstrukce případu*. Nešlo tedy o abstraktní postavy ve smyslu „ideálního typu“, nýbrž spíše o rozdílná individua, jež se dají na základě stanovených cílů a vzorců chování shrnout do skupin. Podle analýzy rozhovorů se ukazuje, že tito muži usilují o rozdílné formy vztahů, které odpovídají ve svém rozsahu těm, jež vyhledávají také s ženami ve své vlasti. Rozličné je ale procentuální zastoupení:

největší skupina prostitučních turistů vyhledává podle očekávání krátké sexuální kontakty s místními prostituujícími (asi 40 %); druhá skupina si kupuje dlouhodobě jednu prostitutku; třetí skupinou jsou muži, kteří hledají mezi thajskými prostitutkami životní partnerku, a to buď aby ji vzali s sebou do Německa, nebo se chtějí na čas usadit v Thajsku; čtvrtou velkou skupinou jsou muži, kteří hledají v Thajsku „zvláštní ženu“; a konečně existuje relativně malá skupina většinou mladších návštěvníků, kteří jsou zde poprvé, kteří nemají původně skutečně

¹⁷⁰ Srov. tamtéž 75-78.

v úmyslu být činnými v prostitučním turismu, ale pak si přece jen koupí nějakou prostitutku. Většinou to zdůvodňují „nezamýšlenou“ ztrátou kontroly - autorka tyto muže označuje jako ty, „kteří do toho spadli“.¹⁷¹

2.5.6 Klasifikace pachatelů pro diagnostickou a terapeutickou práci

Většina poznatků o pachatelství pochází z oblasti psychoterapie. Pro diagnostickou a terapeutickou práci se používají většinou klasifikace, které byly získány ze zkušenosti s usvědčenými pachateli sexuálních trestných činů. Jde přitom v první řadě o vzhled do otázky *proč sexuálně motivované činy s dětskými oběťmi a o posouzení potřebnosti, schopnosti nebo motivace terapie u pachatelů*. Základem používaných klasifikací v této oblasti jsou většinou údaje, jež byly shromážděny a uspořádány po zatčení, přiznání nebo odsouzení, tedy více či méně věrohodné:¹⁷²

U *fixovaného typu pachatele* (primární sexuální zájem o děti) se jedná o člověka, jehož pedosexuální zájmy sahají zpět až k počátku jeho psychosexuálního vývoje, do jeho vlastní adolescence. Tyto lidi vzrušuje nevinnost, otevřenost a dětský vzhled. Sexuální fantazie a myšlenky jsou výlučně fixovány na děti, většinou určitého pohlaví (snad chlapce) a určité věkové skupiny. Tito pachatelé se také silně identifikují se svými dětskými oběťmi, které ještě nepřekročily věk puberty. Tito lidé si údajně hluboko ve svém nitru přejí, aby zůstali dítětem a připodobňují proto své chování a své zájmy dítěti. Stávají se sami ve vztahu k oběti dítětem nebo přijímají určitý druh rodičovské role. Kvůli pocitům nedostatečnosti, méněcennosti, strachu nebo viny se vyhýbají partnerům stejného věku. Sexuální vztahy s vrstevníky jsou proto výjimkou a často jen reakcí na sociální tlak nebo možnost, jak přijít k dětem přes družku. Činy jsou mnohdy následkem životního příběhu. Osobnost fixovaného pachatele je nezralá. Už během své puberty pociťuje, že je jiný než ostatní, že jeho sexuální sklon jde směrem k dětem. Také cítí, že jeho úmysly a takové činy nejsou akceptovány okolím, a hledá ochranu před společností, o níž ví, že ho může při odhalení jeho konání ohrožovat. Proto se u něho vyskytuje velmi silná snaha přizpůsobit se, tzn. nebýt za žádnou cenu nápadný. Jednak tedy vyhledává blízkost dětí a dále ochranu před společností, v níž žije. Nejlepší ochranou stran toho je společenská vážnost. Proto dělá tento typ pachatele nezřídka strmou kariéru

¹⁷¹ Srov. tamtéž 75-84.

¹⁷² Srov. GALLWITZ Adolf: Klassifikation von Pädokriminellen zwischen Therapie und polizeilicher Ermittlung, in: Sexueller Missbrauch von Kindern. Dokumentation der Nationalen Nachfolgekonferenz „Kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern“, 110; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 88-92.

v povolání. Ostatně je to také vysvětlení toho, že jsou stále znovu odhalováni lidé se zvláště váženými povoláními (např. učitelé, dětské lékaři, sociální pedagogové, faráři).¹⁷³

U *regresivního typu pachatele* patří primární sexuální orientace vrstevníkům. Jeho pedosexuální zájmy vznikají teprve v dospělosti a jsou následkem zátěží, stresů, sporů a manželských krizí. Tito pachatelé jsou proto většinou ženatí nebo mají alespoň dostatečnou příležitost k sexuálním vztahům s vrstevníky. Rozvíjejí se u nich také pocity nedostatečnosti, je otřesena identita, obraz sebe sama a obraz sexuálního výkonu. Oběť je zde druhem *náhražky dospělého*. Činy sexualizovaného násilí vycházejí nezdědka ze zážitků neúspěchu s dospělými partnery. Na rozdíl od fixovaného typu pachatele je jeho primárním cílem většinou pohlavní styk s oběťmi. Důležitou roli hrají nadměrné používání alkoholu a vztahy s velkými konflikty. Vnější zátěže se setkávají s nedostatečnými schopnostmi zvládat konflikty a s určitými osobnostními znaky, jako například se sklonem k impulzivním reakcím. U tohoto typu pachatele je oběť náhražkou sexuálního objektu ve stejném věku. Proto je pochopitelné, že se zde jedná většinou o dívky a starší děti. Zpravidla disponují tito pachatelé také vědomím bezpráví. Tento typ pachatele se jeví na rozdíl od fixovaného typu jako lépe léčitelný, vykazuje větší schopnost lítosti a menší počet obětí. Jeho kriminální jednání nemusí být trvalé. Opakovaná jednání ale působí na práh zamezení činu a zvyšují pravděpodobnost budoucích ataků. Důležité podněty k činu přicházejí u těchto pachatelů z rodinné dynamiky, ze zápletek členů rodiny. Činy jsou snahou, jak zacházet se zátěžovými událostmi, se situací, a dějí se, alespoň zpočátku, spontánně. Pachatel ve svých možnostech zvládnutí spadá zpět do dřívějších stupňů. Na straně oběti-dítěte může být určitým popudem, že se tlačí mezi hádající se partnery, nebo že si umí dospělého omotat kolem prstu. Na počátku je úzký vztah k otci výhodou, aby si mohlo dítě více dovolit, aby mohlo vytlačit další sourozence a matku, která toho méně dovolí. Později musí dcera matku ve všem nahradit a je ve svých svobodách enormně omezena.¹⁷⁴

Pachatel incestu protíná oblast fixovaného i regresivního typu pachatele. Zneužívá děti a mladistvé uvnitř jádrové rodiny, tzn. v pozici otce, nevlastního otce, bratra, strýce nebo přítele matky. V žádné jiné oblasti není ochota ohlášení tak malá a tím šedá zóna tak velká. Incestní chování sahá od nadměrné citové angažovanosti vůči dítěti až ke zcela na sex

¹⁷³ Srov. tamtéž, 110; tamtéž, 89.

¹⁷⁴ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 89-90; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Grünkram. Die Kinder-Sex-Mafia in Deutschland, 58.

orientovanému vztahu mezi dítětem a dospělým. K odhadu ohrožení nebo rizika recidivy je nápomocné rozlišování fixovaného, resp. regresivního pachatele incestu:

Pesimističtější pohled nabízí *fixovaný pachatel incestu*, který se ve svých sexuálních preferencích orientuje na děti. Jedná-li se o incest fixovaného typu pachatele, hraje rodinná dynamika nepatrnou roli. U tohoto pachatele existuje obecná sexuální orientace na děti, není omezena na děti z vlastní rodiny a v popředí stojí jeho individuální vývoj, jeho psychodynamika. Těžiště incestních činů spočívá tedy v psychodynamických procesech, v zásadní dispozici a orientaci na děti. Jeho oběťmi jsou také chlapci v rodinném okruhu. Jediným rozdílem vůči zneužívání mimo rodinu je snadnější přístup k dětem;

U sexuálního zneužívání uvnitř rodiny *regresivním typem pachatele* stojí v centru rodinná dynamika, tzn. povaha vztahů mezi všemi členy jádrové rodiny s jejich psychodynamikou. Rozhodující roli tedy hrají předcházející životní situace a rodinné dysfunkce. Převážná většina incestních činů je páchána tímto typem pachatele. Jen zřídka buduje déle trávající sexuální zájmy o děti. Sexualizované násilí je následkem rodinné funkční poruchy, manželské krize, životní krize, onemocnění nebo jiného traumatu. Tento druh a způsob reakce na poruchy v rodině není ale způsoben aktuální rodinou, nýbrž spočívá v dispozici pachatele. Jako pomůcka při přiřazení k fixovanému nebo regresivnímu typu pachatele se může použít také pohlaví oběti.¹⁷⁵

Další rozlišení podle míry použitého tělesného násilí zahrnuje *sexuální kontakty pod nátlakem a sexuální kontakty s násilím* (vykořisťující čin a sadistický čin):¹⁷⁶

Sexuální kontakty pod nátlakem jsou činy, u nichž stojí v popředí svádění, přemlouvání a využití situací. Pachatel se více či méně šikovně snaží přimět děti k sexuálnímu jednání. U takových pachatelů je v pozadí činů touha po náklonnosti a tělesném kontaktu. Objevují se u něho silné tendence popírat a uvádět, že dítě tyto činy přijímalo se souhlasem. Často si přejí takoví pachatelé dětskou oběť jako objekt lásky, zavazují děti vůči sobě, získávají, resp. *podplácejí* si je pozorností a péčí, odměňují prostřednictvím uznání a chvály;

pojem sexuální kontakty s násilím popisuje chování pachatele, u něhož se používá tělesné násilí, zastrásování a bezmocnost. Sahají od útoku až po tělesné přemožení oběti. Zde se rozlišuje mezi *vykořisťujícím a sadistickým činem*:

u vykořisťujícího činu se užívá násilí jen tehdy, je-li ho třeba k dosažení cíle činů. Mezi pachatelem a obětí nevzniká emocionální vztah. Pachatel vidí oběť jen jako objekt pro

¹⁷⁵ Srov. tamtéž 90-91; tamtéž 60.

¹⁷⁶ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 91-92.

uspokojení. Sexuální akt je ve službě potřeby moci a podřízení. Agrese se používá jako prostředek k cíli. Údajné sexuální potřeby jsou při vysvětlování činů často předstírány, ve skutečnosti jde o dětskou oběť jako lehce ulovitelnou *kořist*. Každý odpor ze strany oběti může ale také u takových činů vyvolat rychle nepřátelství pachatele a ještě větší násilí;

u sadistického činu je tělesná agrese erotizována. Týrání, ponižování, strach, trýznění, nouze, utrpení zde nespočívají v hněvu a zlosti, nýbrž jsou nutnými předpoklady pro sexuální vzrušení a sexuální uspokojení. Cílem je zranění, potrestání a úplné ponížení oběti. Pachatel přitom používá také podstatně více násilí, než je třeba k přemožení dítěte. U těchto činů si pachatelé vyžívají fantazie, činy si v představách vícenásobně přehrávají a přesně plánují. Skoro bez výjimky se při sadistických činech užívají předměty a zbraně.

2.5.7 Klasifikace pachatelů CSEC pro vyšetřování

Toto dělení vychází z faktu, že ze zkušenosti dotazníků a výsledků podezřelých ze spáchání těchto činů vyplývá, že je velmi důležité blíže objasnit a více zkoumat chování před prvním zatčením. Také pro pozdější posudek to nabízí úplnější přehled o celkovém spektru chování takového člověka. Proto se rovněž sledují tato rozdělení, která jsou méně zaměřena psychologicky a více orientována na praxi a policejní vyšetřování a jež vycházejí ze zacházení s podezřelými před trestněprávním zpracováním, odsouzením a terapeutickou intervencí. Při objasňování podezření ze spáchání činů souvisejících s vykořisťováním dětí v prostituci nebo k lepšímu porozumění chování těchto lidí, při pátrání po dalších možných obětech a především k úspěšnému, rozsáhlému zajištění důkazů, ale také pro vytváření koncepcí prevence je u tohoto dělení v popředí poznání, odhadnutí a posouzení podezřelých nebo pachatelů, pokud jde o to, *jak* dochází k sexuálním činům s dětmi a *jak* probíhají.¹⁷⁷

Pachatel motivovaný situací má své sexuální partnery v zásadě také v oblasti dospělých. Pachatelem ho činí vhodná příležitost, často spojená s určitou radostí z experimentu. Nezřídka se vyskytuje v zemích s prostitučním turismem.¹⁷⁸ Nemá pravou sexuální preferenci na děti. Spouštěčem pro spáchání činu jsou u něho nejrůznější, většinou komplexní motivy, stres nebo nejistota. Počet obětí je u takových pachatelů většinou spíše malý. Volba oběti se všeobecně zaměřuje na bezmocné a jednoduché oběti. Může docházet také k proviněním vůči starým, postiženým nebo nemocným lidem. Tito lidé mohou být i vícenásobní pachatelé se spíše

¹⁷⁷ Srov. GALLWITZ Adolf: op. cit., 111; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 92.

¹⁷⁸ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Grünkram. Die Kinder-Sex-Mafia in Deutschland, 63-64.

nízkým socioekonomickým statusem. Podle převládajícího vzorce chování, zjištěného při vyšetřování, se dají pachatelé motivovaní situací dále rozdělit na:¹⁷⁹

sexuálně vychýlený typ disponuje malým vědomím vlastní hodnoty a nepatrnými možnostmi zvládnání konfliktu. Děti jsou pro tyto pachatele v extrémních zátěžových situacích náhražkou za sexuálního partnera, který by odpovídal jejich věku. Jedná se svou obětí také vzhledem k náhradní funkci v rodině. Základním hlediskem pro volbu oběti je většinou jednoduchá dostupnost, proto se to týká většinou dětí z vlastní rodiny. Při spáchání činu se objevují donucení i násilí. Ve vlastnictví těchto pachatelů se nachází spíše pornografie s dospělými. Jestliže se nalezne *dětská pornografie*, jedná se často o *vlastní zachycení činů*;

bezskrupulózní vykořisťovatelský typ bez mravního uvažování využívá a zneužívá vše a každého ve svém okolí. Sexuální zneužívání je součástí jeho obecného vzorce chování v každodenním životě. Podle rizika odhalení lže, klame a také krade. Kritérii pro volbu oběti jsou příležitost a disponovatelnost. Využívá pro své činy zpravidla donucení, ale také svádění nebo jiné lokální prostředky u cizích nebo známých dětí. Jsou-li oběťmi děti z vlastní rodiny, jedná se o pachatele incestu bez mravního uvažování. Postup může být násilný, nebo bez tělesného násilí. Mottem pachatele je: *proč ne?* Shromažďuje často kriminální romány, dospělou pornografii se sadistickým obsahem, někdy *dětskou pornografií*, především s *oběťmi v pubertálním věku*. V rozhodnutí k činu je velmi impulzivní, zřídka sexuálně deviantní. Velmi ohroženou skupinou jsou pubertální děti. Tito pachatelé jsou lidé s nepatrnými schopnostmi empatie, vyhovuje jim hedonistické klima ve společnosti, jednají pak podle motto *dovoleno je to, co se líbí*. Vykazují také vždy psychopatické tendence a nezřídka ztělesňují „přátelského souseda od vedle“;

typ zážitkového pachatele sexuálně nerozlišujícího je člověk, jenž je ve svých sexuálních preferencích málo určen. Miluje změnu, potřebuje příjemné vzrušení z toho, co je nové. V sexuální oblasti je ochoten všechno vyzkoušet. Jeho základní motivy v sexu jsou vyzkoušet a experimentovat. Zabývá se svými fantaziemi s plným požitkem, prožívá je, když se naskytne vhodná příležitost. Je bez zábran promiskuitní, často viděný *konzument prostitutů* a je možno jej nalézt na mnoha místech jako aktivního *prostitučního turistu*. Je spíše sběratelem zkušeností a objektů a méně se zajímá o vztahy. Ve svém normálním životě poskytuje celou šíři svazků od zdánlivě poctivé nenápadnosti až k exaltovanému způsobu života. Ve své sexualitě „šel už cestou necestou“, prožil už mnoho nebo všechno (nevěstince, sado-maso-studia, skupinový sex, Swinger-Clubs). Za zneužívajícím jednáním u něho stojí

¹⁷⁹ Srov. GALLWITZ Adolf: op. cit., 111-114; GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 93-95.

izolovaná vztahová neschopnost, popř. strach ze vztahu. Vztahy k vrstevníkům mimo prostituční scénu mohou být utvářeny nejistotou, nedostatečnými komunikačními schopnostmi nebo strachem z toho se vázat. Kromě toho je dobře kompenzován a ví, jak zacházet se svým strachem. Jeho touha po potvrzení je často doprovázena nutkavými nebo rituálními rysy. Jeho strach z blízkosti a úzkých vztahů je držen v šachu extrémně benevolentním postojem k sexuálnímu chování. Zabývá se tím, co je jedinečné, jedinečností v situaci a zážitky, které ještě neměl, aby oklamal prázdnotu své bezvztahovosti. Je také mistrem racionalizace. V jeho očích hraje roli domněle nepatrné nebezpečí nákazy, *nedostatečná profesionalita dětských prostitutů*, co je nesprávně vychované, přírodní. Popudem pro něho je zcela jasně zvláštní prosté dítě nebo mladistvý, kteří normálně prostituci neprovozují. Dětské oběti volí také z nudy, aby získal něco nového do své sbírky sexuálních zkušeností. Tito pachatelé mají spíše vyšší socioekonomický status. Vlastní zpravidla velkou sbírku pornografie a erotického materiálu. *Dětská pornografie* je jen malou částí. U tohoto typu pachatele není nic jisté, neexistuje žádné „nikdy“ nebo „nemyslitelné“. Na druhé straně se více kontroluje a disponuje mnoha možnostmi náhradního uspokojení. Nebezpečí u něho spočívá v zaobírání se fantaziemi, v jeho extrémní zaujatosti a radosti z experimentů. V sexualitě se jedná o extrémně povrchního člověka, lze předpokládat větší počet dětských obětí a terapeutické možnosti jsou omezeny;

společensky otrěsený typ pachatele / ten, kdo stojí stranou zahrnuje řadu pachatelů, kteří jsou nápadní poruchami přizpůsobení, osobnosti a inteligence. Podle vnějšího projevu mohou sahat od plachého teenagera až k excentrickému, u matky žijícímu starému mládenci. Jsou často ochromeni agresí, mají těžkosti s vyjádřením hněvu a zloby, jsou poháněni nahromaděnými pocity. Sexuální zájem o děti vychází ze zvědavosti a nejistoty nebo z impulzivních rozhodnutí. Dětské oběti nejsou pro tyto pachatele nebezpečnými objekty v tom, že si mohou vyžít své sexuální fantazie. Na straně pachatele existují duševní či psychické poruchy, může příležitostně docházet k zvlášť násilným činům. U obětí se jedná o známé a cizí děti, často děti, které padnou do oka jako tzv. typy obětí. Někteří z těchto pachatelů vlastní erotické materiály, většinou se jedná o dospělou pornografii;

skupina *fixovaných pachatelů*¹⁸⁰ se vyznačuje jednoznačnými sexuálními preferencemi pro děti. Tento sklon nebo toto zaměření je pevný sexuální vzorec chování. Sexuální fantazie se zaměřují také na děti. Jejich činy sexuálního vykořisťování nevznikají ze zátěží nebo nejistoty, nýbrž proto, že se cítí být dětmi sexuálně přitahováni. Ačkoli mají v jednotlivostech

¹⁸⁰ Srov. GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalysen, Vorbeugung, 95-97.

mnohé rozdílné osobnostní rysy, je vzorec jejich sexuálního chování ve vysoké míře předvídatelný. Počet těchto pachatelů je jistě menší než těch, kteří jsou motivovaní situací, počet jejich obětí je ale mnohem větší. Jsou známi vysokou měrou zapírání, tzn. že svým dětským obětem připisují všechnu motivaci a iniciativu, říkají, že se jedná ze strany oběti o ošklivou hru, intriky a vůbec o nedorozumění. Většinou se u nich jedná o oběti mužského pohlaví. Pocházejí spíše z vyšší socioekonomické vrstvy a volí povolání, v nichž mají přístup k možným obětem;

svůdce nebo pedosexuální (pedofilní) pachatel v úzkém smyslu se uchází o své oběti po delší dobu. Svádí, přičemž u oběti krok za krokem a trpělivě podřívá zábrany a odpor. Mnohé děti dovede do bodu, v němž vymění sexuální činy za *pozornost, uznání* nebo *dárky* od pachatele. Někteří z těchto pachatelů se snaží o více obětí současně. Mezi nimi se nacházejí často děti ze stejné třídy, skupiny mládeže, ze sousedství nebo už traumatizované či zanedbané děti, tzn. snadné oběti. Takový pachatel umí s dětmi mluvit, naslouchat jim, přizpůsobit se jim, identifikovat se s nimi. Nebo ovlivňuje oběť svým postavením a autoritou úřadu. Jeho problémem není, jak přijít k novým dětem, nýbrž jak se zbavit dětských obětí po dosažení určité věkové hranice, aniž by byl porušen příkaz mlčení. Samozřejmě je schopen použít tělesného násilí nebo výhrůžek, když chce zabránit odhalení nebo tomu, aby jej oběť opustila dříve, než se jí on sám „zbaví“;

introvertní pachatel se vyznačuje nedostatkem komunikačních dovedností. Není schopen děti svádět. Jeho oběti jsou proto většinou cizí a velmi malé děti, které pozoruje na hřištích nebo podobných místech. Jeho činy mohou být krátké sexuální útoky nebo exhibicionistické projevy před dětmi, ale také sexuální obtěžování po telefonu. Tito pachatelé patří rovněž mezi *zákazníky dětských prostituujících*. Kvůli společenskému utajení nebo ze zoufalství ze své neschopnosti přijít k dětem vyhledávají „alibi-manželství“ nebo vztah s ženou, která vychovává děti sama. Tento pachatel vykazuje určitou podobnost se společensky ořeseným pachatelem ze skupiny situačně motivovaných. Důležitým rozdílem je ale stálá sexuální preference pro děti;

sadistický pachatel představuje nejmenší skupinu ze skupiny na děti fixovaných pachatelů. Jsou pro něho důležité reakce obětí. Jeho sexuální vzrušení a uspokojení vyvolává působení tělesné, duševní bolesti, trýznění, reakce zoufalství, bezmocnosti a strachu. Jeho počínání je rozděleno do dvou fází: doba, dokdy je dítě v jeho moci, a doba poté, v níž se oběť cítí být v jeho moci. Podstatnou roli u něho hrají slibování, svádění a násilí. U tohoto pachatele je třeba vycházet ze zvláště vysokého rizika únosu a zabití oběti.

2.5.8 Shrnutí a překlenutí

V kapitole o sexuálních vykořisťovateli, kteří jsou spolu s dětmi hlavními aktéry jevu označovaném jako dětská prostituce, jsme se zabývali komplexně pojatou poptávkou po dětech. Porozumění této poptávce a s tím spojené nabídce hraje důležitou roli pro výběr vhodného preventivního programu i pro účinné stíhání pachatelů. Už používaný slovník poptávka – nabídka poukazuje na skutečnost, že se jedná o obchodní praktiky se zbožím jménem dítě a jeho sexualita.

Charakteristika různých pachatelů a pachatelek – jejich motivů, cílů, prostředků, osobností – nabízí poznatek, že chtějí svou sexualitu prožívat nezávazně a že si chtějí za peníze či jiné odměny koupit (sexuální) moc nad dětmi. Jde především o moc, zisk a sex s dětmi.

Obecně mají pachatelé málo vyložené sebevědomí, poničenou identitu pohlavní role, jsou nejistí ve vyjádření své sexuality a neumí dobře zacházet s konflikty v mezilidské oblasti. Řeší si také sexuálními kontakty s dětmi frustraci ze vztahů s dospělými ženami. Chybí jim většinou vědomí viny. Mocenské a sexuální choutky vyjadřuje trefně příměr pán-otrokyně: sexualita bez citů a zodpovědnosti. Zneužívané dítě nevnímají jako osobu, nýbrž výlučně chápou ve funkci „zařízení k vykonání služby“.

Použitý pojem partnerství v tomto kontextu znamená vztah, jenž se vyznačuje mocí, resp. penězi. Mít sex v tomto případě znamená jen to, že si prostituční turisté nárokují výkony sexuálních služeb. V popředí u nich stojí vyžití sexuálních přání. Toto sexuální vyžití prostitučních turistů se zakládá na ekonomické, sociální, kulturní a pohlavní nerovnosti. Druhým lidem - ženám, dětem – tak demonstrují vlastní moc.

Představili jsme typologii pachatelů, která zahrnovala typy, které mají primární sexuální zájem o děti, i ty, které nevykazují tento primární zájem o děti, ale o dospělé. Děti pak plní úlohu náhražky dospělého. Proto nelze hovořit u pachatelů jednoduše a bez rozlišování o pedofilech. Zejména ne v problematice komerčního sexuálního zneužívání dětí, kde jde o zisky kuplířů a různých dalších zprostředkovatelů.

Z toho důvodu sledovalo rozlišování fixovaných a regresivních životní příběh pachatele, jeho osobnost se vztahy k sobě, druhým, zejména k druhému pohlaví, dále rodinnou dynamiku, schopnost lítosti a vědomí spáchaného bezpráví a terapie, nebezpečí recidivy. Vše pak pomůže práci s pachateli v rámci jejich resocializace.

Svou roli pro spáchání sexuálního zneužití hraje i impuls dětské pornografie.

I přes rozlišování v rámci diagnostické, terapeutické práce a vyšetřovací práce bylo patrné, že pachatelé mají trhliny v pojetí sebe a člověka vůbec, v pojetí sexuality, druhého pohlaví a vykazují silný egoismus a neschopnost zralých a zodpovědných vztahů.

Je-li řeč o pachatelích, je zřejmé, že se sociálně nežádoucí a nemorální jev s názvem dětská prostituce považuje za zakázané jednání a začleňuje do trestných činů, i když ne pod názvem svého fenoménu. V trestněprávní úpravě ČR tedy nenajdeme název trestného činu komerční sexuální zneužívání dětí, ani dětská prostituce či dětská pornografie. Proto se seznámíme se stávající trestněprávní úpravou ČR, uvidíme vliv definování mezinárodních úmluv předloženého v rámci definic a forem fenoménu a budeme přitom používat výraz trestné činy související s vykořisťováním dětí v prostituci. Tyto trestné činy rovněž spadají do tzv. mravnostní kriminality, proto pak následně představíme a budeme i v ní zejména sledovat používání pojmů mravnost, morálka a etika, abychom mohli dále srovnávat s rozuměním těmto pojmům v teologické etice. Obé, tzn. znalost trestněprávní úpravy s jejím komentářem i stanoviska mravnostní kriminality, je důležité pro reflexi vztahu práva a etiky, resp. etiky práva. Etiku práva jako jednu ze stěžejních oblastí sociální etiky tak aplikujeme na konkrétní závažnou společenskou problematiku.

2.6 Související trestněprávní úprava v ČR

Trestný čin, který přímo souvisí se sociálně nežádoucím jevem označovaným jako *dětská prostituce*, je ve zvláštní části trestního zákona pojmenován *kuplířství* (§ 204) a odstavec (1) definuje tuto skutkovou podstatu: „*Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným.*“¹⁸¹ Výše trestní sazby odnětí svobody jsou až tři roky, další okolnosti, jakými jsou použití násilí, pohrůžka násilí, pohrůžka jiné vážné újmy, zneužití tísně, zneužití závislosti (odst. 2), dále značný prospěch (odst. 3 písm. a), členství v organizované skupině (odst. 3 písm. b), takový čin spáchaný na *osobě mladší než osmnáct let* (odst. 3 písm. c) či *na osobě mladší než patnáct let* (odst. 4), ji mohou navýšit na jeden rok až pět let, resp. na dvě léta až osm let či pět až dvanáct let. Toto ustanovení § 204 je zařazeno do hlavy páté *Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*, jejichž společným objektem je *občanské soužití*. Komentář uvádí, že většina těchto trestných činů (§ 196 - § 209a) „směřuje proti skupinovým zájmům“, jen „poslední čtyři se týkají jednotlivce.“¹⁸² Ustanovení § 204 „chrání občanské soužití z hlediska mravnosti a svobodného rozhodování

¹⁸¹ Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených zákonem (...) č. 70/2006 a č. 115/2006 Sb. ÚZ č. 558 podle stavu k 14. 4. 2006, Ostrava: Jiří Motloch-Sagit, 48.

¹⁸² Srov. ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: Trestní zákon: komentář. II. díl (§ 91 až § 301). Beckova edice Komentované zákony, 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck 2004, 1182.

člověka“ a provádí Mezinárodní úmluvu o potlačení a zrušení obchodu s lidmi a vykořisťování prostituce jiného (tato zmiňovaná úmluva byla uzavřena 2. prosince 1949).¹⁸³ Dítětem se myslí na základě čl. 1 zmíněné Úmluvy o právech dítěte každá lidská bytost mladší osmnácti let.

Toto ustanovení považuje za trestné *dva součinné druhy jednání*: 1. zjednání, přimění a svedení jiného k provozování prostituce a 2. kořistění z toho. První jednání může obsahovat donucení, stačí ale i dohoda, druhé představuje podobu podílnictví. Prostitucí se rozumí pohlavní styk (širší pojem než soulož, proto zahrnuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby stejného či různého pohlaví, orální sex, coitus analis, coitus inter femora, erotické masáže) s jinou osobou nebo osobami za úplatu. Komentář pak ještě dodává, že „takové jednání směřuje k pohlavnímu uspokojení jiné osoby, ale nezáleží na tom, zda k němu v konkrétním případě dojde.“¹⁸⁴ Jednotlivá slovesa zjedná, přiměje a svede znamenají toto:

zjednáním je uzavření smlouvy či dohody, *přiměním* se myslí využití svého vlivu a získání k prostituci, *svedení* obsahuje úmyslné vzbuzení rozhodnutí prostřednictvím přemlouvání, poučení, že takto získá hodně peněz, také ale schvalování prostituce před jinou osobou, které sleduje rozhodnutí k prostituci, může se dít vůči individuální osobě či jako hromadné svádění vůči skupině osob. Kořistit může pachatel například jako pasák, řidič, ochránce, poskytovatel či zprostředkovatel ubytování. Zneužívat *tísň* může pachatel tím, že má utiskovaná osoba omezenou volnost k rozhodování, protože se na základě osobních, rodinných, majetkových či jiných poměrů ocitne v těžkostech a nesnázích; *závislosti* může zneužívat tím, že je na něj určitá osoba odkázána například na základě vztahu učitel a žák, úkonů výchovy.¹⁸⁵ Pokud jde ještě o *vztah pachatele k věku osoby mladší osmnácti a patnácti let*, v obou případech platí, že postačí jeho nedbalost, to znamená, že není třeba, aby k naplnění skutkové podstaty musel znát skutečný věk osoby, ale s ohledem na okolnosti, mezi nimiž lze jmenovat fyzickou vyspělost, vzhled, chování, vyjadřování, a na své osobní poměry o této okolnosti vědět měl a mohl.¹⁸⁶

Dalším souvisejícím a v součinnosti možným trestným činem je *ohrožování výchovy mládeže podle § 217 a svádění k pohlavnímu styku podle § 217a*. Obě ustanovení patří do hlavy šesté *Trestné činy proti rodině a mládeži*. Ustanovení § 217 má v odstavci 1 za skutkovou podstatu činu toto: „*Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let*

¹⁸³ Srov. tamtéž 1224.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž 1224-1225.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž 1225-1226, 1396.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž 1226.

*nebezpečí zpustnutí tím, že a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu, b) umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let...*¹⁸⁷ Výše trestní sazby je až dva roky, mohou ji navýšit okolnosti zavrženíhodné pohnutky, delší doba či opakované páčání, značný prospěch.¹⁸⁸ Objektem tohoto trestného činu je zájem na řádné výchově osob mladších osmnácti let. Tato výchova se má vést „v souladu se zásadami morálky občanské společnosti“, *zpustnutím* se přitom rozumí propadnutí alkoholismu či vlivu omamné a psychotropní látky, reálné nebezpečí živit se prostitucí, osvojení si škodlivých návyků, povahových rysů, sklonů a zájmů, které „zpravidla vedou (aniž musí vést v daném případě) k morálnímu úpadku jednotlivce a k neschopnosti usměrňovat způsob jeho života v souladu s obecnými morálními zásadami občanské společnosti.“¹⁸⁹ Do kategorie *zahálčivého života* se zde řadí i různé formy tzv. sexuálních služeb, které jsou hodnoceny jako nežádoucí z hlediska zájmů společnosti. Prostituce je uvedena pod výrazem *nemravný život*, který je veden v rozporu se zásadami morálky. Vést zahálčivý či nemravný život umožní ten, kdo pro osobu mladší osmnácti let vytváří pro to přímo či nepřímo podmínky například tím, že dítěti poskytuje nedostatečnou péči, dítě se tak stává dítětem ulice. Pachatelem může být kromě rodičů, manžel rodiče, který není rodičem, poručník, pěstoun, pracovník ústavu, ale i uznávaný člen party nedospělých, jenž má u ostatních autoritu.¹⁹⁰

Komentář k tomuto ustanovení vymezuje *zavrženíhodnou pohnutku* jako pohnutku, která je v rozporu s *morálkou* občanské společnosti, ukazuje zpravidla na značné *morální narušení* pachatele, protože se u něj prokazuje bezohledné sobectví, bezcitnost, pohrdavý postoj k základním lidským hodnotám, k němuž se konkrétně řadí ziskuchtivost, sexuální zvrhlost, snaha o nízké ukájení sexuálního pudu.¹⁹¹

Ustanovení § 217a ve znění „(1) *Kdo nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk s ní, nebo za její pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatku nebo jinou výhodu či prospěch, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem...*“ lze na základě výše uvedených okolností navýšit na šest měsíců až pět let.¹⁹² Toto ustanovení chrání tělesný, rozumový, mravní a citový vývoj osob mladších osmnácti let a byl zařazen do trestního zákona zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže,

¹⁸⁷ Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených zákony (...) č. 70/2006 a č. 115/2006 Sb. ÚZ č. 558 podle stavu k 14. 4. 2006, 50.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž.

¹⁸⁹ Srov. ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: op. cit., 1282.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž 1284.

¹⁹¹ Srov. tamtéž 1286.

¹⁹² Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených zákony (...) č. 70/2006 a č. 115/2006 Sb. ÚZ č. 558 podle stavu k 14. 4. 2006, 50.

s účinností od 1. 1. 2004.¹⁹³ Objektem tohoto trestného činu je zájem na řádné výchově dětí, protože prostituce je „v hlubokém rozporu s morálkou občanské společnosti“, jednání pachatele zpravidla vede k „výraznému mravnímu ohrožení dítěte a k narušení jeho hodnotového systému“ a je třeba chránit děti před tímto jednáním v „sexuální oblasti“.¹⁹⁴ K dokonání tohoto činu se nevyžaduje, aby se definované jednání uskutečnilo a aby osoba mladší osmnácti let úplatu, výhodu či prospěch přijala.¹⁹⁵ Jiná výhoda či prospěch může být nemajetkové povahy, jako například nabídka ubytování, stravování, ochrany, zvýhodnění při klasifikaci zkoušky, v zaměstnání, ve sportu, obstarání zaměstnání, nestíhání pachatele trestného činu, čímž projevuje pachatel ochotu, onu úplatu, onen prospěch nebo onu výhodu poskytnout, pokud bude dosaženo jeho požadavku, přičemž může být návrh výslovný či konkludentní.¹⁹⁶

Úplata představuje majetkový prospěch často ve formě poskytnutí peněžní částky – zde se hovoří o finanční úplatě – či jiného materiálního plnění, při němž se může jednat o různé dárky v podobě šperků, oblečení, kosmetických a jiných přípravků nebo věcí, hraček, cukrovinek. K tomuto trestnému činu může docházet i v případě, že prostituující dítě samo pachateli sexuální služby nabízí. Kromě pohlavního styku, pohlavního sebeukájení, obnažování se uvádí ještě jiné srovnatelné chování, čímž se rozumí sexuálně patologické praktiky, jakými jsou sadistické a masochistické jednání.¹⁹⁷ Zavrženíhodnou pohnutkou podle odstavce 2 může být třeba využívání vztahu dlužník–věřitel, zaměstnanec–zaměstnavatel, policejní orgán–obviněný, předpokladem „pokračování po delší dobu“ je splnění dvou podmínek: spáchání formou pokračování a delší doba, po kterou k jednání docházelo.¹⁹⁸ Osoba mladší osmnácti let není však podle ustanovení § 217b trestná, když „žádá nebo přijme úplatu nebo jinou výhodu či prospěch za to, že sama má pohlavní styk, nebo se sama pohlavně ukájí, obnažuje nebo se dopouští jiného srovnatelného chování (...), a to ani podle ustanovení o návodci nebo pomocníkovi.“¹⁹⁹ Komentář dále uvádí, že směřovala-li by nabídka (dohoda, slib, přemlouvání) k provozování prostituce, šlo by o trestný čin kuplířství podle § 204 trestního

¹⁹³ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou, 21. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2004, Praha: Linde, 2004, 231; NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: Trestní právo hmotné II. - Zvláštní část, 4. přepracované vydání, Praha: ASPI 2004, 214.

¹⁹⁴ Srov. ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: op. cit., 1289.

¹⁹⁵ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 214.

¹⁹⁶ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 231; ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: op. cit., 1290.

¹⁹⁷ Srov. ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: op. cit., 1290.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹⁹ Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených zákonem (...) č. 70/2006 a č. 115/2006 Sb. ÚZ č. 558 podle stavu k 14. 4. 2006, 50.

zákonu²⁰⁰ a vyloučen je jednočinný souběh s trestným činem ohrožování výchovy mládeže podle § 217, neboť ustanovení § 217a je k němu v poměru subsidiarity, vyloučen však naopak není jednočinný souběh tohoto trestného činu svádění k pohlavnímu styku s trestným činem pohlavního zneužívání podle § 242, § 243.²⁰¹ Tímto ustanovením se tak postihuje jakákoli komercializace sexuálních praktik s dítětem a tento trestný čin je zařazen do hlavy V zvláštní části trestního zákona, nazvané *trestné činy proti rodině a mládeži*.

Jako objekt trestných činů této hlavy je zákonem označováno občanské soužití, což se ale týká skoro každého trestného činu, proto je obtížné definovat společný druhový objekt, přičemž se v této hlavě ještě jedná o sběrné skupiny ustanovení, kde většina trestných činů směřuje proti skupinovým zájmům.²⁰² Stejní autoři uvádějí, že jen poslední čtyři ustanovení se týkají jednotlivce,²⁰³ což ale znamená, že tam nespádají ustanovení § 204 a § 205, která řeší problematiku dětské prostituce a dětské pornografie; dále se komentuje, že v prvních ustanoveních jsou chráněna základní práva a svobody občanů (s odkazem na čl. 3 Listiny), jiné trestné činy že narušují veřejný pořádek a další pak *mravnost*, čest, nemajetková práva, ohrožení života, zdraví a majetku.²⁰⁴

Násilí jako jedna z forem jednání se charakterizuje jako fyzický útok na tělesnou bezpečnost osoby, násilné porušení osobní integrity (dle čl. 7 odst. 1 Listiny), které nemusí mít za následek ublížení na zdraví.²⁰⁵ Po subjektivní stránce se jedná o trestné činy úmyslné.²⁰⁶

Do stejné hlavy trestního zákona jako trestný čin podle § 204 je zařazen trestný čin podle § 205 *ohrožování mravnosti* vyjadřuje skutkové podstaty v tomto znění: „(1) *Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí, dováží, prováží nebo vyváží, anebo za tím účelem přechovává pornografická díla písemná, nosiče zvuku nebo obrazu, zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost,*

a) která zobrazují dítě, (...)

bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.“²⁰⁷

Zacházení s pornografickými díly, nosiči zvuku nebo obrazu, se zobrazením nebo jinými předměty, jak je vymezuje odstavec 1, činí trestným zobrazení dítěte.

²⁰⁰ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 231.

²⁰¹ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 214-215.

²⁰² Srov. tamtéž 176.

²⁰³ Srov. tamtéž.

²⁰⁴ Srov. tamtéž.

²⁰⁵ Srov. tamtéž 177-178.

²⁰⁶ Srov. tamtéž.

²⁰⁷ JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 215.

Předmětem útoku podle odstavce 2 může být pouze osoba mladší než osmnáct let, čímž není ochrana poskytována osobě starší osmnácti let, i když by vzhledem ke stupni duševního vývoje, například osoby mentálně retardované, mohla být ohrožena.²⁰⁸ Poznámka kromě jiného konstatuje, že „název trestného činu (ohrožování mravnosti) je širší než vlastní činnost postižitelná podle trestního zákona. Mravnost lze nepochybně ohrozit i jinak než pouze nakládáním, resp. zpřístupňováním pornografických děl.“²⁰⁹ Dále se uvádí, že klíčovým pojmem tohoto trestného činu je termín „pornografické dílo“, za které se považuje takové dílo, jehož „jediným účelem je vyvolat (zvyšovat) sexuální vzrušení,“²¹⁰ také se pojmový znak pornografického díla vyjadřuje tak, že „vtíravým způsobem podněcuje sexuální pud a zřejmě překračuje podle převládajících názorů ve společnosti uznávané hranice sexuální slušnosti,“ a dodává se, že tyto názory se „časem mění a jsou různé v různých regionech a u různých skupin obyvatelstva.“²¹¹ Přímo je zde chráněna především mravní výchova mládeže, nepřímo také základní hodnoty manželství a rodiny.²¹² U odstavce 1 ustanovení § 205 se hovoří o tzv. tvrdé pornografii a u odstavce 2 o tzv. prosté pornografii.²¹³

Možný je jednočinný souběh trestného činu podle § 205 s trestným činem *ohrožování výchovy mládeže* (§ 217), jehož původní název *ohrožování mravní výchovy mládeže* byl změněn novelou zákona z roku 2003 s účinností od 1. 1. 2004, a *mravní výchovu* tak pouze zahrnuje.²¹⁴ Předmětem útoku jsou osoby mladší osmnácti let, tedy děti, obsahem je svádění dítěte k zahálčivému nebo *nemravnému životu*, nebo umožnění vést takto vymezený způsob života, když je vždy třeba, aby tato jednání měla za následek nebezpečí zpustnutí.²¹⁵ Zpustnutí může mít také, jak jsme již viděli, *podobu prostituce* a pohlavní nevázanosti, a je pak možný jednočinný souběh s trestnými činy podle § 204 *kuplířství* a § 242 *pohlavní zneužívání*.²¹⁶ Znak zpustnutí je podle komentáře naplněn tehdy, když si dítě v důsledku konání či opomenutí pachatele osvojuje návyky, sklony a zájmy, které vedou zpravidla k jeho *morálnímu úpadku* a neschopnosti usměrnit svůj způsob života.²¹⁷ Judikatura B 3/86-40 podává příklad, kdy obviněný poslal své manželce pornografické obrázky, které při vybírání

²⁰⁸ Srov. tamtéž 216

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 192.

²¹² Srov. tamtéž.

²¹³ Srov. tamtéž 192-193.

²¹⁴ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 230.

²¹⁵ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 212.

²¹⁶ Srov. tamtéž 212-213.

²¹⁷ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 230.

pošty zahlédla na krátkou dobu jeho nezletilá dcera. Toto jednání podle toho nenaplnňuje znaky trestného činu § 217 s tím odůvodněním, že nemůže ohrozit *mravní vývoj* tohoto dítěte způsobem a v intenzitě, které předpokládá § 217 písmeno b) trestního zákona.²¹⁸

Trestné činy pohlavního zneužívání podle § 242, § 243, zmíněné výše v souvislosti s možným jednočinným souběhem s § 217a, jsou zařazeny do hlavy VIII zvláštní části trestního zákona, která zahrnuje *trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti*.²¹⁹

Objektem trestného činu *obchodování s lidmi* podle § 232a, který je zařazen do prvního oddílu *trestné činy proti svobodě* hlavy VIII zvláštní části trestního zákona a který nahradil původní právní úpravu ve znění trestného činu *obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku* podle § 246, je osobní svoboda člověka ve smyslu svobody pohybu, svobodné rozhodování o pohlavních vztazích, osobní svoboda, morální zásady. Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let v úmyslu, aby jí bylo užito k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání, že zbaví dítě osobní svobody natrvalo nebo na delší dobu.²²⁰ Toto ustanovení § 232a zařazené do trestního zákona novelou zákona z roku 2004 reaguje na *Rámcové rozhodnutí Rady Evropy 2002/629/SVV z 19. 7. 2002 o boji proti obchodování s lidmi*, tedy na opatření Evropské unie v oblasti boje proti obchodování s lidmi.²²¹ Předmětem útoku je osoba mužského i ženského pohlaví mladší osmnácti let:²²²

„(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let, aby jí bylo užito

a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,

b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování,

bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.“²²³ V navrhovaném znění přibude užití k výrobě pornografického díla a odběr tkáně nebo orgánu z jejího těla (viz dále).

A protože je trestný čin *obchodování s lidmi* činem speciálním vůči trestnému činu *kuplířství* podle § 204, je vyloučen jednočinný souběh.²²⁴

²¹⁸ Srov. tamtéž 230-231.

²¹⁹ Srov. tamtéž 40.

²²⁰ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 44-46, 61; JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 251.

²²¹ Srov. JELÍNEK Jiří a kolektiv: op. cit., 251.

²²² Srov. tamtéž.

²²³ Tamtéž; Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených dalšími zákony, až včetně č. 537/2004 Sb. ÚZ číslo 459, Trestní předpisy podle stavu k 2. 11. 2004, 52.

²²⁴ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 62.

Jednočinný souběh je však možný s trestným činem *obchodování s dětmi* podle § 216a, který byl vložen do trestního zákona v rámci plnění závazku, plynoucího z článku 35 Úmluvy o právech dítěte,²²⁵ v tomto znění skutkové podstaty:²²⁶

„(1) Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný podobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo

b) získá-li takovým činem značný prospěch...“

Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let²²⁷ v souladu s Úmluvou o právech dítěte a s Úmluvou Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitém odstranění nejhorších forem dětské práce. Objektem tohoto trestného činu je řádný výkon péče, který přísluší někomu vůči dítěti, a jedná se o „zásah do takového vztahu zevnitř, tj. toho, kdo má dítě ve své moci.“²²⁸ Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel, kterým může být kdokoli, hlavně rodiče, jiné osoby, které mají povinnost o dítě pečovat nebo mají dítě jinak ve své moci, například pracovníci dětských domovů, za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem například právě *dětské prostituce* či *výroby pornografického materiálu*.²²⁹

Dítě se zde již nechápe ve smyslu Úmluvy o právech dítěte, tedy jako každá lidská bytost mladší osmnácti let, nýbrž předmětem útoku je vždy jen osoba obojího pohlaví mladší 15 let, osoba mladší 18 let jen při zneužití závislosti a dokonce osoba starší 18 let při zneužití závislosti a svěřená do dozoru pachatele.²³⁰ Naplnění znaku *zneužití závislosti* předpokládá stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na pachatele a tím je omezena svoboda jejího rozhodování a pachatel toho využije k realizaci svých záměrů.²³¹

V případech trestného činu pohlavního zneužívání a pohlavního zneužívání v závislosti se jedná o komerční sexuální zneužívání tehdy, je-li zjištěn tzv. komerční aspekt, který je již také samostatně vykazován na základě Nařízení MV č. 42 ze dne 11. července 2002 a odpovídajícího metodického postupu Policie ČR v Evidenčně statistickém systému kriminality jako komerční forma sexuálního zneužívání dětí.²³² Osoby, které platí za soulož,

²²⁵ Srov. tamtéž 211.

²²⁶ JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 228.

²²⁷ Srov. § 216b, tamtéž 229.

²²⁸ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 211.

²²⁹ Srov. tamtéž 211-212; JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 229.

²³⁰ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 211.

²³¹ Srov. JELÍNEK Jiří a kol.: op. cit., 267.

²³² Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky: Zpráva o plnění Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí a jeho aktualizace na další období, Praha: 2004, 3-4, 18-19.

pohlavní styk či za jiný způsob pohlavního zneužití osoby mladší 18 let, tedy tzv. „zákazníci“, jsou tak trestně postižitelní podle §§ 242 a 243, přičemž by zneužití závislosti osoby mladší 18 let znamenalo, že dá tato osoba–dítě pachateli souhlas pod určitým psychickým nátlakem, například ve formě slibu nebo odepření něčeho.²³³ Na tyto „zákazníky“ se vztahuje také zmíněné nové, od 1. ledna 2004 účinné, ustanovení trestního zákona Svádění k pohlavnímu styku podle § 217a. Do konce roku 2003 nebyli totiž tito „zákazníci“, kteří využívali prostitučních dětí ve věku 15 – 18 let, když nepoužili násilí nebo nezneužili jeho závislosti, trestně postižitelní, a tyto případy dětské prostituce nebyly tak zachyceny v kriminálních statistikách, i když je většina dětské prostituce provozována právě dětmi v tomto věku.²³⁴ Zjistit údaje o tom, kolik dětí se stává obětí trestné činnosti spojené s dětskou prostitucí, ztěžuje i fakt, že za to lze pachatele obvinít podle § 217 *ohrožování výchovy mládeže*, a kriminální statistika tyto případy neviduje zvlášť.²³⁵

Vzhledem k nedostačujícímu způsobu vykazování případů stíhaných podle § 205 *ohrožování mravnosti*, který v rámci Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK) nerozlišuje v sestavě č. 22 *Celková kriminalita – členění podle paragrafů* speciálně případy spojené s dětskou pornografií, bylo do 31. prosince 2004 navrženo opatření, zařadit do ESSK samostatnou kategorii „tvorba a šíření dětské pornografie“.²³⁶ Vliv mezinárodních dokumentů - jako jsou Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, Úmluva o počítačové kriminalitě (ze dne 23. listopadu 2001, Budapešť), Rozhodnutí Rady EU ze dne 29. května 2000 o boji proti dětské pornografii na internetu nebo Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu zneužívání dětí a dětské pornografii - na znění skutkové podstaty trestného činu lze pozorovat i na tomto § 205 (a ještě více na navrhovaném § 168 *Šíření a přechovávání pornografie*) *ohrožování mravnosti*, když se jednak upravují sazby trestu pro účinný postih, a také zavádí trestnost pouhého držení dětské pornografie „pro vlastní potřebu“ v jakékoliv formě.²³⁷ Gestorem tohoto navrhovaného opatření je Ministerstvo spravedlnosti a termín 1. leden 2006 podle vládou schváleného návrhu rekodifikace trestního zákona, a to usnesením č. 593 ze dne 9. června 2004.²³⁸

²³³ Srov. tamtéž 5.

²³⁴ Srov. tamtéž 5-6.

²³⁵ Srov. tamtéž 4.

²³⁶ Srov. tamtéž 19.

²³⁷ Srov. tamtéž 10.

²³⁸ Srov. tamtéž.

Navrhovaná novela trestního zákoníku se dotkne i trestných činů souvisejících s CSEC. Důležitá je změna řazení hlav zvláštní části trestního zákona:²³⁹ na první místo v pořadí hlav se dostávají trestné činy proti životu a zdraví a hlava II je nadepsána *Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství* a je rozdělena na díl 1 *Trestné činy proti svobodě*, kde se hned jako první objevuje trestný čin podle § 146 *Obchodování s lidmi*, kde se hned v odst. 1 v soulad s definicí z Palerma uvádí: „Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo užito a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování, anebo k výrobě pornografického díla (...) bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let (...) (3) Odnětím svobody až na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, (...) d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.“ Dále nás zde bude zajímat § 147 (srov. původní § 216a Obchod s dětmi) *Svěření dítěte do moci jiného*: „(1) Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“ Trestní sazbu se navyšuje v případě, že se jednalo o úmysl získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch či prospěch velkého rozsahu.

Z původně až osmé hlavy se trestné činy proti lidské důstojnosti dostávají do hlavy III *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*, kam jsou zařazeny trestné činy Pohlavní zneužívání (§ 165; srov. § 242 a § 243 - beze změny), Kuplířství (§ 166; srov. § 204 - beze změny), Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167) v tomto znění: „(1) Kdo provozuje prostituci

a) v blízkosti školy, školského zařízení nebo jiného místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro návštěvu dětí, nebo

b) v domě, kde bydlí děti, způsobem, který je mravně ohrožuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo organizuje, střeží nebo jiným způsobem zajišťuje provozování prostituce

a) viz odst. 1

b) viz odst. 2

bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.“

Můžeme se domnívat, že se ohrožením mravního vývoje v této souvislosti nového § myslí nebezpečí, že se děti inspirují touto činností dospělých nyní nebo v budoucnosti, že se zasahuje do správného pohledu na sexualitu v životě lidí, že dochází k její redukci na pouhé uspokojení těch, kdo si zaplatí, k její komercializaci a k tomu, že se z lidské osoby a jejího sexuálního rozměru činí zboží. Proto je přínosné, že se tento trestný čin začlenil do této hlavy.

²³⁹ Srov. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Rekodifikace trestního práva hmotného, <http://www.portal.justice.cz/ms> (20. 4. 2007).

Následně je zařazen trestný čin Šíření a přechovávání pornografie (§ 168):

„(1) *Kdo pornografické dílo písemné, nosič zvuku nebo obrazu, filmové, fotografické, počítačové, elektronické nebo jiné zobrazení*

a) nabízí, přenechává nebo zpřístupňuje dítěti, nebo

b) na místě, které je dětem přístupné, vystavuje nebo jinak zpřístupňuje, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.

(2) *Kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými, vyrábí, dováží, provází nebo vyvází, nabízí, opatřuje pro sebe nebo pro jiného anebo přechovává pornografické dílo písemné, nosič zvuku nebo obrazu, filmové, fotografické, počítačové, elektronické nebo jiné zobrazení anebo jiný předmět ohrožující mravnost,*

a) která zobrazují dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem (...) bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.“

Oproti původnímu znění podle § 205 se mění název a přibývá trestnost přechovávání, držení pornografického díla. A je opět potěšující a odpovídající, že se také tento trestný čin zařazuje do této hlavy, když je porušena lidská důstojnost, a ne do původní hlavy páté *Trestné činy hrubě narušující občanské soužití*, kam spadal i § 204.

Pak následuje hlava IV *Trestné činy proti rodině a dětem*, které zahrnuje také trestný čin Ohrožování výchovy dětí (§ 177; srov. ohrožování výchovy mládeže podle § 217), Svádění k pohlavnímu styku (§ 178; srov. § 217a), Beztrestnost dítěte (§ 179). Změnou je, že se v souladu s Úmluvou o právech dítěte objevuje označení děti místo mládeže (srov. původní *Trestné činy proti rodině a mládeži*).

Pozitivním zjištěním je, provedeme-li na tomto místě určité shrnutí a přemostění, že je možné za vykořisťování dětí v prostituci a vůbec za fenomén CSEC pachatele stíhat a trestat odnětím svobody. Přínosem je rovněž, že trestněprávní úprava reaguje na nové poznatky ohledně fenoménu i na mezinárodní úmluvy. Potěšující změnu představuje nový návrh uspořádání jednotlivých hlav trestního zákoníku – hlava trestné činy proti lidské důstojnosti a svobodě už není v pořadí na místě VIII –, který začleňuje trestné činy související s vykořisťováním dětí v prostituci do hlavy III *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. Přibude také nový trestný čin Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167). Mění se i původní název trestného činu podle § 205, který se již nebude nazývat *ohrožení mravnosti*, ale Šíření a přechovávání pornografie (§ 168). Trestným se stává i držení dětské pornografie.

Do hlavy II, nadepsané *Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství*, a rozdělené na díl 1 *Trestné činy proti svobodě*, spadá hned jako první trestný čin podle § 146 Obchodování s lidmi. S tím souvisí i zařazení § 147 (srov. původní § 216a Obchod s dětmi) Svěření dítěte do moci jiného.

Nové pořadí i označení hlavy IV *Trestné činy proti rodině a dětem*, které zahrnuje také trestný čin Ohrožování výchovy dětí (§ 177; srov. ohrožování výchovy mládeže podle § 217), uvádí v souladu s Úmluvou o právech dítěte místo mládeže děti.

Sporným se jeví fakt, že jsou trestné činy související s fenoménem komerčního sexuálního zneužívání dětí opět rozptýleny do různých hlav zvláštní části trestního zákona, i když se už hlavně koncentrují do trestných činů proti lidské důstojnosti a svobodě. Forma označovaná jako dětská prostituce je zde v trestněprávní úpravě skryta pod názvem kuplířství. Trestný čin Svěření dítěte do moci jiného – když pomineme znění, které ještě nevypovídá nic o nesprávném a zločinném jednání – je jako součást obchodu s lidmi (obchod s dětmi) a jako jedna samostatná forma fenoménu CSEC zařazen do jiné hlavy, a sice tedy do hlavy trestních činů proti svobodě. Z teologicko-etického hlediska stojí rovněž za zvážení, jestli mají dostat v pořadí hlav přednost trestné činy proti životu a zdraví před trestnými činy proti svobodě a lidské důstojnosti, když se v případě života a zdraví jedná o – sice velmi vážná a ceněná – předmravní dobra a v případě lidské důstojnosti a svobody o principy jako poslední praktické zásady.

Dále je zajímavé sledovat používání výrazu morálky a prostituce: výchova dítěte se vést v souladu se zásadami morálky občanské společnosti. Zůstává však otázkou, co znamená morálka občanské společnosti v pluralitní společnosti. Prostituce se považuje za jeden projev *zpusnutí*, který zpravidla vede, jak jsme citovali, k morálnímu úpadku jednotlivce a k neschopnosti usměrňovat způsob svého života v souladu s obecnými morálními zásadami občanské společnosti. Prostituce se odsuzuje také pro svou pohlavní nevázanost.

Opět se objevují ony obecné morální zásady společnosti, tentokrát v kontextu neschopnosti usměrňovat podle nich svůj život. Není však na první pohled jasné, co se myslí morálním úpadkem dítěte.

Prostituce je uvedena pod výrazem *nemravný život*, který je veden v rozporu se zásadami morálky. Patří do kategorie *zahálčivého života*, kam se zde řadí i různé formy tzv. sexuálních služeb, které jsou hodnoceny jako nežádoucí z hlediska zájmů společnosti. Vést zahálčivý či nemravný život umožní dětem ten, kdo pro to vytváří přímo či nepřímo podmínky například tím, že dítěti poskytuje nedostatečnou péči, dítě se tak stává dítětem ulice. Nemravný život je podle toho ten, jenž je veden v rozporu se zásadami morálky. Prostituce dětí je hodnocena jako zahálčivý život z hlediska zájmů společnosti. Nepřehlíží se příčiny: nedostatečná péče o děti ze strany dospělých. Více v komentáři zaznívá zájem společnosti, než nejlepší zájem dítěte.

Zavrženíhodnou pohnutkou je posouzena pohnutka, která je v rozporu s *morálkou* občanské společnosti, a jež zpravidla ukazuje na značné *morální narušení* pachatele: za něj se považuje bezohledné sobectví, bezcitnost, pohrdavý postoj k základním lidským hodnotám, k němuž se konkrétně počítá ziskuchtivost, sexuální zvrhlost, snaha o nízké ukájení sexuálního pudu. Z toho je patrné, že se jedná o širší problematiku, než jen uspokojení sexuálních potřeb. Ve hře jsou egoismus, touha po moci a zisku, charakterové vlastnosti, postoje k základním principům a hodnotám, na nichž je vybudován právní stát, zacházení se sexualitou.

Prostituce se opakovaně hodnotí tak, že je v hlubokém rozporu s morálkou občanské společnosti, jednání pachatele zpravidla vede k výraznému mravnímu ohrožení dítěte a k narušení jeho hodnotového systému. Proto je třeba děti chránit před tímto jednáním v „sexuální oblasti“. K trestnému činu může docházet i v případě, že prostituující dítě samo pachateli sexuální služby nabízí.

Více se nevysvětluje, co se míní výrazným mravním ohrožením dítěte a narušením jeho hodnotového systému, ani to, kde by mělo a jaký hodnotový systém získat. Prostituční jednání se vidí hlavně v perspektivě sexuální oblasti. Souhlas vyjádříme tomu, že děti nejsou trestně stíhány, i když se samy nabízejí a i když budeme takové jednání považovat za nemorální. Takové děti potřebují zejména porozumění a pomoc.

Porušenou svobodu vzhledem ke zmíněným trestným činům se myslí osobní svoboda člověka ve smyslu svobody pohybu, svobodné rozhodování o pohlavních vztazích, osobní svoboda, morální zásady. *Zneužití závislosti* předpokládalo stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na pachatele a tím je omezena svoboda jejího rozhodování a pachatel toho využije k realizaci svých záměrů. Pachatel může rovněž zneužívat *tísně*, a to tím, že má utiskovaná osoba omezenou volnost k rozhodování, protože se na základě osobních, rodinných, majetkových či jiných poměrů ocitne v těžkostech a nesnázích.

U vymezení svobody se tak respektuje vliv prostředí a různé okolnosti a jejich zneužití pachatelem. To ještě zvyšuje závažnost takových zločinů a traumatizaci dětí.

Možná i v této souvislosti překvapí celkově nízká sazba trestů u tak závažné kriminality - v oblasti lidské důstojnosti, svobody, rodiny a dětí - páchané na těch nejzranitelnějších, jedněch z nejslabších členů společnosti.

2.7 Kriminalita

Kriminologie jako věda o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích a obětech a o její kontrole - slovo kriminologie znamená doslova věda o kriminalitě (latinskořecké slovo) -

označuje obecně kriminalitou (z latinského *crimen*) celek zločinů, které jsou spáchány v určité době a v určitém prostoru.²⁴⁰

Kriminologie se chápe jako multidisciplinární či dokonce interdisciplinární empirická vědecká disciplína. V první řadě je jejím předmětem *kriminalita*, jejíž zkoumání se zaměřuje na popis, struktury, formy kriminality, na škody, které působí, na její vývojové tendence a na popis *pachatelů* a *obětí* a jejich *společenských vztahů*. Výchozím bodem je přitom trestný čin dle platného *trestního práva*. Přesto se nemohou kriminologové na toto trestní právo vázat, aby si mohli zachovat pravdivost svého poznání a aby mohli participovat na procesech kriminalizace určitých činů. Jednotlivá kriminální chování považují za kriminální činy samy o sobě, tedy již v době spáchání. Rozcházejí se tak s teorií *labeling approach* (etiketizační teorií), která považuje jednání samo o sobě za neutrální a etiketu kriminálního jednání nabývá teprve rozsudkem, proto není například latentní kriminalita kriminalitou, kriminalita vůbec je pak produktem trestního práva a trestní justice a kriminologie jako vědecká disciplína nemá význam a je nahrazena sociologií trestního práva.

Kriminologové chápou kriminalitu jako sociálněpatologický jev, který jednak *celkově poškozuje oběť*, narušuje i harmonický *vývoj společnosti*, základní pravidla společenského řádu a *lidského soužití*, působí ve společnosti strach, nejistotu a nedůvěru. Naopak její potlačování má vést k větší *solidaritě* a respektu ke společenským normám. Kriminologie přitom sleduje kriminogenní *příčiny* a *faktory* a *souvislosti* s dalšími sociálněpatologickými jevy.²⁴¹

O svůj další předmět, *pachatele*, se kriminologie zajímá zejména v souvislosti se společenskými vztahy, psychologickými a sociodemografickými charakteristikami jejich osobností, jejich klasifikací a typologií. Součástí kriminologie, *viktologie*, zkoumá *oběti* trestných činů. Rozlišuje zde *viktimitu* jako souhrn dispozic člověka stát se obětí trestného činu a *viktimizaci* jako proces, kdy se z potenciální oběti stává oběť skutečná, resp. výsledek tohoto procesu. Viktimizace se dělí na *primární*, tzn. například fyzické, psychické či majetkové bezprostřední poškození oběti trestným činem, a *sekundární*, tedy poškození oběti zejména neadekvátní reakcí státních orgánů nebo sociálního prostředí na trestný čin. Pod pojmem *kontrola kriminality* rozumí kriminologie snahu státu i společnosti o udržování kriminality v určitých přijatelných mezích nebo úsilí o její omezování. Realizuje se prostřednictvím *represivních* a *preventivních strategií*: represivní potlačují trestnou činnost a

²⁴⁰ Srov. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol.: Kriminologie. Druhé, přepracované vydání, Praha: ASPI, 2004, 15.

²⁴¹ Srov. tamtéž 20-22.

preventivní jí mají předcházet. Z toho plyne, že se represivní činnost zaměřuje na důsledky kriminogenního vývoje a preventivní na kriminogenní faktory, což nevylučuje skutečnost, že i represe může působit preventivně. Kriminologie se v rámci trestněprávní kontroly kriminality zabývá empiricky především trestním zákonodárstvím a jeho účinností, procesy kriminalizace a dekriminlizace lidského jednání a fungováním kontrolních instancí. K tomu patří i *penologie*, která empiricky zkoumá tresty, jejich výkon a účinky, ochranná opatření a jejich aplikace. Stěžejní otázkou penologie je, jak působit na osobu pachatele. *Kriminální prevence* či profylaxe nebo také neformální kontrola kriminality pak zahrnuje rodinu, školu, média, charitativní organizace, církve, veřejnost. Na základě obsahového zaměření se dělí na *sociální*, která se zaměřuje na sociální faktory důležité pro náležitou socializaci člověka, *situační*, jež je cílena na kriminogenní situace, tedy hlavně na snižování příležitostí k páčání trestných činů, a na *viktimologickou*, která aplikuje viktimologické poznatky. Podle adresátů se dělí na primární, sekundární a terciární: *primární* se obrací na celou společnost či určitá místa a určité skupiny obyvatelstva, *sekundární* se zaměřuje na rizikové skupiny potenciálních obětí či pachatelů a na kriminogenní situace, a konečně *terciární*, která se orientuje na pachatele a oběti v zájmu prevence recidivy.²⁴²

Zvláštní oblast – nejen z hlediska vztahu etiky a kriminologie však představují tzv. *mravnostní trestné činy*, resp. *mravnostní kriminalita*. Tou se budeme zabývat dále. Ještě před tím můžeme poznamenat, že jsme skutečnosti, na něž se podle kriminologie *obecně* kriminalita, jak bylo načrtnuto výše, zaměřuje - tedy na popis, struktury, formy kriminality, na škody, které působí, na její vývojové tendence a na popis pachatelů (charakteristika, typologie a klasifikace) a obětí (viktimnost a viktimizace) a jejich společenských vztahů, dále pak na trestný čin dle platného trestního práva, , na sledování kriminogenních příčin a faktorů a souvislostí s dalšími sociálněpatologickými jevy – konkrétně ukázaly a uspořádaly v kontextu fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí, resp. zejména jeho formy označované jako dětská prostituce, při seznamování s definicemi a formami, s údaji o rozsahu, s rizikovými faktory, situacemi a dětmi, se souhrou příčin a se souvislostmi s dalšími sociálně nežádoucími jevy (zejména zneužívání omamných a psychotropních látek), s následky u dětí, s poptávkou po dětech a následnou charakteristikou, typologizací a klasifikací pachatelů a konečně s platnou a zamýšlenou trestněprávní úpravou v ČR. Kromě toho nás bude zajímat i výrok o tom, že má potlačování kriminality vést k větší solidaritě (viz

²⁴² Srov. tamtéž 22-25.

později téma solidarita) a respektu ke společenským normám i penologie se svou otázkou, jak působit na pachatele (viz později téma účel trestu a požadavky solidarity).

2.7.1 Mravnostní kriminalita

U tohoto typu kriminality je třeba počítat s vysokou latencí, jejíž důvody bývají pocity studu, obavy z oznámení, strach z opovržení, nedostatek či ztráta sebedůvěry, v případech prostituce obtížné možnosti orgánů činných v trestním řízení proniknout mezi zákazníka, oběť a další zapojené osoby.²⁴³

Kriminologie vymezuje společný rys trestných činů, které tvoří mravnostní kriminalitu, a sice jejich spjatost s pohlavním pudem, a rozlišuje dvě podskupiny: tzv. *sexuální kriminalitu* a *kriminalitu spojenou s prostitucí*. Přitom kriminologové komentují: „Společnost vytváří (mimo jiné i prostřednictvím trestního práva) své regulační mechanismy, kterými vyvíjí tlak na formování sexuálního chování jedince a dalších druhů jednání s lidskou sexualitou spojených. Sexuální morálka a sociálně tolerované sexuální chování však náležejí k nejproměnlivějším a nejmnohotvárnějším jevům sociální a kulturní historie lidstva.“²⁴⁴

K první podskupině tzv. sexuální kriminality se kriminologicky řadí jednání, jejichž podstatou je ukájení pohlavního pudu prostřednictvím forem, jež společnost netoleruje, kriminalizuje se tedy překročení okruhu *dovolených sexuálních partnerů* nebo *dovolených sexuálních jednání*. Skutkové podstaty takovýchto činů jsou uvedeny zejména ve stávajícím 2. oddílu hlavy VIII zvláštní části trestního zákona, tj. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti, jako jsou § 241 – znásilnění, § 242, 243 – pohlavní zneužívání, § 245 – soulož mezi příbuznými, také některé případy vydírání podle § 235 – například donucení k souloži pod pohrůžkou pomluvy a dále trestný čin ohrožování mravnosti dle § 205.

Kriminologické souvislosti jsou i s druhou podskupinou, tzn. *kriminalitou spojenou s prostitucí*, jak to dokumentuje § 204 – kuplířství. Kriminologie pak tyto dvě podskupiny hodnotí takto: „Zatímco u sexuálních trestných činů stojí v popředí deviantní sexuální chování nebo násilné prosazení pachatelových sexuálních přání, u prostituce, kuplířství a obchodování s lidmi jde o různé možnosti získání peněz cestou uspokojení sexuálních potřeb jiného. Sexualita tak získává zbožní charakter a je prostředkem k výdělečnému cíli.“²⁴⁵

²⁴³ Srov. MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, 16.

²⁴⁴ Srov. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kolektiv: op. cit., 303.

²⁴⁵ Tamtéž 303-304; citování autoři přitom odkazují na: H. Göppinger, M. Bock, A. Böhm: Kriminologie, 5. Auflage, München: C. H. Beck, 1997, 599 an.

2.7.2 Pojmy morálka a mravnost v mravnostní kriminalitě

S pojmy *morálka* a *mravnost* se v oblasti mravnostní kriminality různě zachází, jak se ukazuje i v trestněprávní úpravě v souvislosti s fenoménem komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Například jeden z právních expertů na tuto problematiku uvádí: „*Smůla je v tom, že mravnost není kategorií právní, ale morální, filozofickou a sociologickou. Její pravidla nejsou nikde sepsána a kodifikována. Jsou v podstatě určována společenským konsenzem a jen zčásti se překrývají nebo ztotožňují s pravidly chování upravenými právním řádem. Samo zobrazení nahého těla je v současné době společností akceptováno, složitější jsou postoje společnosti a pravidla mravnosti, pokud jde o rozvíjení erotické fantazie.*“²⁴⁶

J. Chmelík²⁴⁷ představuje *mravnost* tak, že je pokládána za stěžejní kategorii *mravnostní kriminality* a jako příkrý protiklad pornografie a prostituce, že je řazena vedle *mravního chování*, *mravního kodexu* mezi základní společenské principy chování. Ze sociologického hlediska je v kontextu *mravnostní kriminality* za rozhodující označován společensko-regulativní soubor norem chování daného společenského řádu. Obecně je *mravnost* definována jako soustava mravních norem, společenských názorů, citů a společensko-etických sankcí. Dále stejný autor konstatuje, že „*mravní řád se vyvíjí souběžně s vývojem společnosti. Jeho vnějším vyjádřením je subjektivní akceptace člověka, tedy člena dané společnosti. Mravnost je vnějším faktorem, který ovlivňuje chování a konání jednotlivce ve společnosti. Počátek mravního chování je spojen s genetickým vývojem člověka. (...) Společnost chápe mravnost většinou v užším pojetí, neboť je spojována především se sexuálním životem. Takto je v obecné rovině chápána mravnost i z pohledu objektu ochrany trestního zákona. Vše nemravné je pak především spojováno s pornografií, na jejíž vymezení však panují velmi protichůdné názory i definice. Toto pojetí mravnosti je do jisté míry dáno i tím, že mravnost, jako kategorie filozofická a sociologická, není žádnou normou kodifikována. Z tohoto pohledu, ač velmi nepřesně, lze mravnost ve vztahu k pornografii vymezit z filozofického pohledu jako vztah obecného a zvláštního, ve kterém mravnost je širší kategorií než pornografie. V obsahovém pojetí jsou však mravnost a pornografie zcela protichůdné kategorie.*“²⁴⁸

Na jiném místě stejné knihy je mezi základními pojmy vymezena „*morálka*“ jako „*historicky a kulturně podmíněný soubor hodnotících soudů, zvyků, názorů, ideálů a pravidel, jimiž se lidé řídí ve svém jednání. Dodržování morálky je kontrolováno a hodnoceno zejména*

²⁴⁶ MITLÖHNER Miroslav: *Erotika a paragrafy*, Praha: Grada Publishing, 1999, in: CHMELÍK JAN a kol.: op. cit., 47.

²⁴⁷ Srov. CHMELÍK JAN a kol.: op. cit., 41.

²⁴⁸ Tamtéž 41-42.

veřejností a podléhá sociálnímu tlaku. Dodržování morálky je hodnoceno i samotným člověkem, kdy její porušování podléhá vnitřní sankci ve formě studu, viny, nevole, rozmrzelosti (lze označit jako svědomí). Teorií morálky je etika.“²⁴⁹

Pojem *mravnostní kriminalita* je mezi základními pojmy vysvětlen tak, že „se jedná o skupinu trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje.“²⁵⁰ V úvodu kapitoly je pak mravnostní kriminalita či sexuální kriminalita hodnocena jako ta, která „hluboce zasahuje do nejcitlivější sféry osobní integrity.“²⁵¹ Především kvůli svým dopadům na chráněný zájem (život a zdraví člověka, svoboda v rozhodování o sexuálních stycích, mravní vývoj mládeže) je řazena mezi nejzávažnější trestné činy s vysokou typovou nebezpečností. Škodlivý následek je viděn jako patrný bezprostředně po spáchání a ještě závažněji v podobě vývojových psychických poruch a různých traumatizujících poškození. Osobní svoboda a lidská důstojnost jsou v této souvislosti připomenuty jako „společenské atributy chráněné ve všech demokratických zemích.“²⁵²

Novotný a kol. připomínají, že si účinné stíhání některých trestných činů „proti sexuální mravnosti“ vynutilo mezinárodní spolupráci, a uvádějí trestné činy *obchodování s lidmi, kuplířství a ohrožování mravnosti*.²⁵³

Souvisí s tím i definování trestných činů proti lidské důstojnosti jako „jednání, jež zasahují do oblasti mravních názorů společnosti na sexuální vztahy,“ přičemž trestní zákon nestíhá ale „porušení mravních zásad jen pro tyto zásady samé, nýbrž pouze tam, kde jejich porušení znamená určité nebezpečí pro společnost. Lidská důstojnost je přitom společným druhovým objektem celé této skupiny trestných činů.“²⁵⁴

Pořadí jednotlivých 12 hlav v současnosti platné zvláštní části trestního zákona, jež podle některých odborníků vyjadřuje stupnici chráněných hodnot s významem pro interpretaci ustanovení příslušných trestných činů, určitou kriminálně politickou koncepci,²⁵⁵ a zařazení trestných činů, které je možno vztáhnout na komerční sexuální zneužívání dětí, do hlavy V *hrubě narušující občanské soužití*, hlavy VI *proti rodině a mládeži*, které lze obě zařadit do skupiny trestných činů, které tvoří jakýsi přechod mezi skupinou trestných činů proti zájmům celku (hlavy I až III) a skupinou trestných činů proti jednotlivci (hlavy VII až IX), kam spadá

²⁴⁹ Tamtéž 15.

²⁵⁰ Tamtéž 15-16.

²⁵¹ Tamtéž 11.

²⁵² Srov. tamtéž 11.

²⁵³ Srov. NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: op. cit., 55.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Srov. tamtéž 14.

i hlava VIII *proti svobodě a lidské důstojnosti*, ukazuje na to, že má stále přednost „*východisko socialistické ideologie kolektivismu*“²⁵⁶ před jednotlivcem, tedy i před dítětem a jeho nejlepším zájmem, jeho ochranou, životem, rozvojem a participací.

Citovaní autoři, renomovaní právníci, k tomu v úvodu své knihy píší: „Ve světle učení o právním státě je nesprávnost této koncepce zřejmá. Základem každého právního státu jsou subjektivní práva. V demokratickém právním řádu mají lidská a občanská práva a svobody ústřední postavení, jsou bází všech společenských struktur, jejich rozvoj je identický s rozvojem jednotlivých lidí. Zabezpečují, aby mírou všech věcí byl člověk v centru společenského uspořádání. Hlavním společenským zájmem je tedy ochrana právě těchto právních hodnot. Opačně postupoval totalitní stát, který chápal člověka víc jako nástroj než jako účel. Proto je *hlavní prioritou demokratického trestního práva ochrana osobnosti člověka, jeho práv a svobod a jeho důstojnosti*. Tato orientace trestněprávní ochrany vytváří pro rozvoj lidské osobnosti a pro lidské aktivity prostor a významně k nim přispívá.“²⁵⁷

Proto doporučují umístit nejprve skupinu trestných činů proti jednotlivci, konkrétně proti životu a zdraví, proti svobodě a lidské důstojnosti, pak skupinu trestných činů proti skupinám lidí, kam řadí také trestné činy hrubě narušující občanské soužití a trestné činy proti rodině a mládeži s tím, že jsou chráněna práva takových lidských skupin nebo lidských společenství, jako jsou například děti, tedy práva, která jsou odvozena od základních práv a svobod člověka.²⁵⁸

Proto jsme s povděkem kvitovali navrhovanou změnu pořadí jednotlivých hlav trestního zákona a doporučovali ještě vyšší postavení lidské důstojnosti a svobody. Jestliže stávající trestní zákoník chápe člověka hlavně jako nástroj a ne jako účel, pak se u dětských obětí vykořisťování v prostituci jedná o zdvojené chápání jako nástroje: od pachatelů jako pouhého nástroje a u tohoto platného práva jako především nástroje.

2.7.3 Shrnutí s prozatímními závěry

Společným rysem trestných činů, které tvoří mravnostní kriminalitu, je podle kriminologie jejich spjatost s pohlavním pudem. Kriminologové k tomu dodávají, že si společnost - i prostřednictvím trestního práva - vytváří své regulační mechanismy, kterými vyvíjí tlak na formování *sexuálního chování jedince* a dalších druhů jednání, jež jsou spojována s lidskou sexualitou. Toto sociálně tolerované sexuální chování i *sexuální morálku* řadí k nejproměnlivějším a nejmnohotvárnějším jevům sociální a kulturní historie lidstva.

²⁵⁶ Tamtéž 16.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Srov. tamtéž 16-17.

Kriminalitu spojenou s prostitucí, včetně tedy kuplířství a obchodování s lidmi, hodnotí kriminologie tak, že jde o různé možnosti získání peněz cestou uspokojení sexuálních potřeb jiného, čímž sexualita získává zbožní charakter a je prostředkem k výdělečnému cíli.

Hlavní důraz se klade na pohlavní pud, jinými slovy na sexuální morálku. Sexualita sama – tedy i děti – má zbožní charakter a je prostředkem k zisku prostřednictvím sexuálního uspokojování potřeb jiného. Sexuální morálka je v tomto pojetí proměnlivá bez nějakého pevného zakotvení.

Expert na právo v této oblasti spatřuje problém v tom, že podle něho není mravnost kategorií právní, ale morální, filozofickou a sociologickou, že její pravidla nejsou nikde sepsána

a kodifikována a že jsou tak v podstatě určována společenským konsenzem a jen zčásti se překrývají nebo ztotožňují s pravidly chování upravenými právním řádem.

Tím zaměňuje mravnost za morálku, jak se pokusíme prokázat dále, nepovažuje ji za kategorii práva a ani etiky a odhaluje, že se pravidla mravnosti jen částečně kryjí či ztotožňují s pravidly právního řádu. Takové konstatování je výzvou pro etiku práva.

Další právní expert vykládá mravnost tak, že ji považuje za stěžejní kategorii mravnostní kriminality a za příkrý protiklad pornografie a prostituce, a řadí ji spolu s mravním chováním, mravním kodexem mezi základní společenské principy chování. Podotýká, že je obecně mravnost definována jako soustava mravních norem, společenských názorů, citů a společensko-etických sankcí, a v kontextu mravnostní kriminality za společensko-regulativní soubor norem chování daného společenského řádu. Konstatuje dále, že je mravnost vnějším faktorem, který ovlivňuje chování a konání jednotlivce ve společnosti. Poukazuje rovněž na to, že společnost chápe mravnost většinou v užším pojetí, tzn. že ji spojuje především se sexuálním životem, a že přesně takto se v obecné rovině chápe mravnost i z pohledu objektu ochrany trestního zákona. Vše nemravné se pak spojuje především s pornografií. Mravnost je představena opět jen jako kategorie filozofická a sociologická, a to bez normativní kodifikace. Pak s překvapením vymezuje mravnost jako širší kategorii vůči pornografii a odvolává se přitom na filozofii. V obsahovém pojetí tyto obě kategorie hodnotí jako zcela protichůdné.

Zde se sice počítá mravnost k základním principům chování, ale při definování překrývá s morálkou. Mravnost podle toho nespočívá v samotném člověku, ale je pouze vnějším faktorem, který ovlivňuje chování a konání jedince. Mravnost se spojuje hlavně se sexuálním životem. Ani v tomto pojetí není mravnost právní ani etickou kategorií. To, co je nemravné, se dává do souvislosti s pornografií a je protikladem i prostituce, aniž by bylo zřejmé v čem.

Morálku následně definuje jako historicky a kulturně podmíněný soubor hodnotících soudů, zvyků, názorů, ideálů a pravidel, jimiž se lidé řídí ve svém jednání. Její dodržování je kontrolováno a hodnoceno veřejností, kdy podléhá sociálnímu tlaku, ale i samotným člověkem, když podléhá její porušování vnitřní sankci ve formě studu, viny, nevole, rozmrzelosti (to označuje jako svědomí). Pak se mezi pojmy objeví i etika jako teorie morálky.

Zde se nám slovník rozrostl o pojem etiky.

Při dalším výkladu mravnostní kriminality už se přibližuje více člověku, když hovoří o tom, že se jedná o protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, do mravního a tělesného vývoje, do nejcitlivější sféry osobní integrity. Právě a hlavně kvůli svým dopadům na chráněný zájem (život a zdraví člověka, svoboda v rozhodování o sexuálních stycích, mravní vývoj mládeže) je řazena mezi nejzávažnější trestné činy s vysokou typovou nebezpečností. Osobní svoboda a lidská důstojnost jsou v této souvislosti zmíněny jako společenské atributy chráněné ve všech demokratických zemích.

Zde se pohybujeme v určitém napětí či protikladu: na jednu stranu se velmi zdůrazňuje jako určující obsah zásah do svobody rozhodování o pohlavních vztazích, do celkového vývoje osobnosti a do nejcitlivější sféry osobní integrity, na stranu druhou jsou osobní svoboda a lidská důstojnost označeny jako (pouhé?) společenské atributy, aniž by bylo více specifikováno, co to znamená. V každém případě se už nemyslí jen na sexuální morálku jako soubor určitých norem a protiklad prostituce a pornografie.

Vyskytl se nám také ještě pojem sexuální mravnost a trestné činy proti ní. S tím souviselo i definování trestných činů proti lidské důstojnosti jako jednání, která zasahují do oblasti mravních názorů společnosti na sexuální vztahy. Zároveň bylo podotknuto, že trestní zákon ale nestíhá porušení mravních zásad jen pro tyto zásady samé, ale pouze v souvislosti s určitým nebezpečím pro společnost.

Termín sexuální mravnost mohl být blízko nové úpravě trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, čímž by mravnost spojoval s lidskou důstojností, ale další vysvětlení ukázalo, že se myslí opět sexuální morálka ve smyslu názorů společnosti na sexuální vztahy. Porušení mravních zásad, jak bylo uvedeno, se trestním zákonem nestíhá kvůli nim samotným. Trestní právo se tak nestává prodlouženou rukou morálky, přesto je tady určitá souvislost oněch zásad a práva.

Za hlavní prioritu demokratického trestního práva se považuje ochrana osobnosti člověka, jeho práv a svobod a jeho důstojnosti. Tato orientace trestněprávní ochrany vytváří prostor pro rozvoj lidské osobnosti a pro lidské aktivity a významně k nim přispívá.

K této prioritě patří jistě i ochrana lidské důstojnosti a svobody každého dítěte a poskytuje tím prostor pro celostní rozvoj jeho osobnosti. Proti tomu silně jdou a útočí praktiky vykořisťování dětí v prostituci.

Proto probereme důsledně etický i právní princip lidská důstojnost a lidská svoboda jako hlavní měřítko pro teologicko-etické posouzení celé problematiky dětské prostituce. Začneme vůbec představením oboru teologická etika, v jejímž rámci se problematika zde zpracovává, a jejího rozumění pojmům etika, mravnost, morálka a vztahům s právem.

B. LIDSKÁ DŮSTOJNOST: ZÁKLADNÍ MĚŘÍTKO PRO POSOUZENÍ PROBLEMATIKY

1. Pojmy mravnost, morálka, etika v teologické etice

Nejprve si vyjasníme – na základě již napsaného i kvůli dalším krokům - jednotlivé pojmy a jejich vzájemné vztahy podle vědecké disciplíny teologická etika. Následně představíme jednotlivé vztahy těchto pojmů s právem a jejich vzájemné ovlivňování.

První vysvětlení provedeme na základě dějin významů pojmů. Všechny výrazy se slovním kmenem *eth-(έθ)* pocházejí z řecké jazykové oblasti. O latinské *mos* se opírá druhá skupina pojmů. Podle toho se mohou vymezovat termíny, které se pojí se slovem *mrav*. Přesto je třeba uvážit, že tyto pojmy vzájemně vešly v průběhu dějin jazyka do spojení, jež je zčásti velmi úzké. Nedají se proto beze všeho od sebe úplně oddělovat.

Hlavní pojem etiky se vrací k filozofovi Aristotelovi, jenž se opírá o dvě slova řecké jazykové oblasti: o *ethos* (řec.: έθος) a o *éthos* (řec.: ήθος). *Ethos* se dá přeložit jako zvyk, přizpůsobení, cvičení nebo obyčej a používá se pro kolektivní přesvědčení a způsoby chování skupiny nebo společnosti. *Éthos* oproti tomu odkazuje svým významem na bydliště, obvyklým způsobem jednat a označuje tím individuální postoj člověka, jeho mravní stanovisko, podle něhož se snaží vědomě vést svůj život. Do pojmu etiky se dostaly oba aspekty společně. Etika je vědeckou disciplínou, jež se snaží objasnit z perspektivy toho, co je správné, a toho, co je dobré, základní problém jednání, přičemž reflektuje společenské chování a individuální jednání a úsudky lidí. Proto můžeme předložit definici: *Etika je tak vědeckou reflexí morálního chování a mravního jednání a úsudku z perspektivy toho, co je správné a dobré.*²⁵⁹

Etika jako disciplína filozofie zkoumá lidskou praxi s ohledem na podmínky její mravnosti a pokouší se prokázat pojem mravnosti (morality) jako smysluplný. Přitom se mravností myslí nejprve ona kvalita, která dovoluje označit jednání jako mravní, jako mravně dobré jednání. Morálka hraje v oblasti každodenní zkušenosti velkou roli: ve všech způsobech lidského chování a v jazykových zvyklostech se více nebo méně výslovně představuje určité angažmá, které se zase zakládá na určitých hodnotových představách. Humanitu člověka jako člena společnosti vytváří právě to, že se nechová úplně lhostejně vůči všemu tomu, co jeho bližní říkají a konají, nýbrž straní tím, že prostřednictvím chvály a výtky, souhlasu a nesouhlasu, schválení a odmítnutí dává poznat, co považuje za dobré nebo špatné, správné

²⁵⁹ Srov. LUBACH Thomas: Zugänge. Grundaspekte der ethischen Reflexion, in: HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): Theologische Ethik. Ein Werkbuch, Tübingen: A. Francke Verlag, 2000, 29-30.

nebo nesprávné. Tato zásadní možnost – ať je to z vlastního zájmu, z vnitřního přesvědčení nebo kvůli cíli, považovanému všeobecně za hodný usilování – vnášet do společenství těch, kteří spolu vzájemně mluví a jednají, své osobní stanovisko, je indicií pro svobodu jako fundament vší lidské praxe.²⁶⁰

Dále si vymežíme také pojem *ethos*. Ten se vyznačuje vzájemností individuálních a společenských momentů. Zastupuje celek morálního chování a jednání lidí ve společnosti a zahrnuje mravy, obyčeje, tradice, zvyklosti a přesvědčení. V každodenním jazyce se pak kromě toho mluví také o ethosu skupiny povolání, třeba o ethosu lékaře či sociálního pracovníka. Tento ethos se sice vztahuje na skupiny, zahrnuje ale zároveň ono vnitřní *být přesvědčen* lidí v těchto skupinách. Jako příkladem tohoto ethosu stavu můžeme pro přiblížení uvést Hippokratovu přísahu, která zavazuje lékaře podle jeho nejlepšího vědomí a svědomí, aby pečoval o tělesné blaho a zdraví svých pacientů. *Ethos* tedy znamená *způsoby života individua nebo skupiny (povolání), které jsou utvářeny určitými postoji a určitou racionalitou*.

Pojem *morálka* – když navážeme - pak podle svého obsahového chápání stojí blízko řeckého pojmu *ethos*. Morálka se odvozuje od latinského *mos* a jeho plurálu *mores*, jímž se původně překládalo jen řecké *ethos*. Ale latinský pojem se stále více diferencoval. *Mos* zahrnovalo spíše *tradiční chování předků*, zatímco *mores* zastupovaly *mravy a nemravy doby a společensky platné vzorce jednání*. Pojem *morálka* tím zahrnuje celek příkazů, zákazů, zvyků, tradic, mravů, konvencí a mód společnosti, jinými slovy její dějinně předávané, sociálně orientované, konvečně vytvořené a všeobecně uznávané způsoby chování a normy. Tento celek kolektivních druhů norem není možno chápat jako statický útvar. Morálka se mění v průběhu dějin. Její nárok ale zůstává stejný, chce totiž obecně a přehledně řídit praxi lidí. *Morálka – mravy představují tedy regulační systém společnosti, který formuluje dohody v normách*.²⁶¹

Jestliže dále rozvedeme, je *morálka* souhrnem oněch norem a hodnot, které byly prostřednictvím společného uznání stanoveny jako závazné a které ve formě *příkazů* (máš povinnost ...; je to tvoje povinnost ...) nebo *zákazů* (nesmíš ...) apelují na společenství těch, kteří jednají. Každá morálka je tak jako dějinně vzniklý kánon pravidel, jenž se dějinně mění podle chápání svobody člověka, vždy morálkou skupin, jejíž platnost se nemůže bez dalšího rozšiřovat mimo členy skupiny. Můžeme konstatovat, že se žádná morálka nemůže kromě obejít bez idejí *lidské důstojnosti, svobody, rovnosti*. Také *tradice* a *konvence* podstatně

²⁶⁰ Srov. PIEPER Annemarie: Einführung in die Ethik. Fünfte, überarbeitete und aktualisierte Auflage, Tübingen: A. Francke Verlag, 2003, 16-17.

²⁶¹ Srov. LUBACH Thomas: op. cit., 30-31.

spoluurčují horizont smyslu společnosti, reprezentovaný a kulturně daný prostřednictvím právě platného morálního kodexu. Tyto tradice a konvence vedou k rozdílným, někdy dokonce protichůdným projevům jedné a téže základní normy. Zvláštní případ by právě představovala „morálka“ či lépe v tomto případě skupinový egoismus nějaké zločinecké skupiny. Také ona je určitým způsobem „skupinovou morálkou“, bez níž by tato skupina nefungovala. Musí být například určeno, podle kterého klíče se rozděluje zisk, aby to bylo „spravedlivé“, dále jak se má jednotlivec chovat, když je dopaden - nesmí „zpívat“, aby druhé neohrozil atd. Zde se hovoří o takzvané *cti gaunerů*, o ethos povolání zločince, jež lze považovat za „skupinovou morálku“,²⁶² i když budeme raději používat výraz skupinový egoismus. Dokladem jsou právě praktiky pachatelů zúčastněných v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí. V některých případech se snaží vydávat své trestné činy za *kavalerské činy* ve prospěch dětí a jejich rodin.²⁶³ *Morálka určitého kulturního prostředí* zase chce ospravedlnovat obřízku dívek a zásvětní sexuální praktiky. Přesto je jasné, že nelze v těchto případech uvažovat o mravně správném jednání, ba naopak.

V návaznosti na dosud řečené postoupíme ve vysvětlování základních pojmů dál a pokusíme se *pojmem* morálky určit a vymezit vůči pojmu mravnosti. K úkolům etiky také patří, že se zabývá pojmovou strukturou vztahu morálky a mravnosti.

Můžeme říci, že jsou to v podstatě tři momenty, které charakterizují pojem *morálky* (ve smyslu *ἔθος*):²⁶⁴

Pojem morálka zahrnuje jednak *regulační systémy* vzniklé přirozeně, smluvené skrze konvenci či předávané prostřednictvím tradice, které pocházejí ze vzájemných procesů uznání. Na jedné straně řídí ve formě katalogu materiálních norem a hodnotových představ uspokojení potřeb určitého lidského společenství, na straně druhé poskytují v tom, co se pokládá všeobecně tímto společenstvím za závazné (za povinnost), informaci o tom, jak toto společenství rozumí svobodě;

pojmem morálka je přitom pojmem řádu (uspořádání), nikoli principiálním pojmem. Řád akceptovaný prostřednictvím pořadajícího pojmu předpokládá nesporně *smysl*, který potřebuje *odůvodnění*. Takové odůvodnění se děje prostřednictvím *principiálních pojmů*, které označují logický předpoklad, podmínku, za níž může být útvar - shrnutý prostřednictvím pořadajícího pojmu - uchopen jako smysluplný celek. Pro předmět etiky plyne z tohoto rozlišování mezi

²⁶² Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 30-36.

²⁶³ Srov. např. ECPAT Deutschland: Sexuelle Ausbeutung von Kindern. Kein Kavaliärsdelikt sondern eine strafbare Handlung. Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung. Schulungsmaterialien für die Reisebranche, Freiburg: ECPAT, 2001, 10.

²⁶⁴ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 42-44.

pořádajícími a principiálními pojmy, že se také prostřednictvím pojmu *morálka* shrnuje něco, co je spojeno s všeobecným nárokem na platnost, který je nicméně dějinně měnitelný, revidovatelný, neboť s porozuměním lidské svobodě se mění také morálka. Morálky se tak liší nejen ve vztahu k obsahu svých norem od skupiny ke skupině, od země k zemi, od národa k národu atd., nýbrž prodělávají také samy v průběhu kulturního, socioekonomického, politického, vědeckého a jiného vývoje proměnu, jež odpovídá měnícímu se lidskému sebeporozumění.

Morálky se mohou změnit a měnit od skupiny ke skupině. Morálka ale znamená právem morálku potud, pokud je výrazem mravnosti a pokud požaduje realizaci toho, co je *bezpodmínečné*, v tom, co je *podmíněné*. Taková morálka pak určuje smysl jednání a kvalifikuje ho jako *humánní*. Totiž skutečnost, že se jednání lidí orientují podle norem, které sami stanovují, je indicií pro jejich svobodu, podstatnou pro osobu člověka, jež ale není svévolnou svobodou, nýbrž svobodou, která se intersubjektivně zprostředkovává skrze uznání, a jako taková dostává název *mravnost*.

Mravnost nebo *moralita* nejsou tedy v žádném případě identické s *morálkou*. Každá morálka zakouší své oprávnění nebo odmítnutí podle tohoto bezpodmínečného nároku mravnosti. *Mravnost – moralitu* proto můžeme vymežit jako *individuální postoj a odpovědnost, která se cítí být zavázána bezpodmínečnému mravnímu nároku*.²⁶⁵

Z toho už nyní vyplývá, že se v mravnostní kriminalitě a komentáři k trestněprávní úpravě jednak oba pojmy zaměňovaly, řeč tak byla vlastně jen o morálce a ta se ještě k tomu redukovala na sexuální oblast. Současně se mravnost stavěla jako protiklad prostituce a pornografie.

Pojem *mravnost* je na rozdíl od pojmu *morálka* pojmem principiálním. Jeho prostřednictvím se rozmanitost odůvodňuje v jejím nároku smyslu. V pojmu mravnost se chápe svoboda jako to, co je bezpodmínečné, jako bezpodmínečný nárok realizovat svobodu kvůli svobodě jako nejvyšší lidské dobro. Tento bezpodmínečný nárok nepodléhá žádné dějinné změně. Drží se jako to, co je neproměnitelné, v tom, co je proměnitelné, jako to, co je nezměnitelné, v tom, co je změnitelné, a požaduje v každé době sebeporozumění člověka. Tím, co je *bezpodmínečné*, se vyjadřuje, že principiální pojmy nejsou empirické pojmy, ale pojmy rozumu. Tyto pojmy rozumu nejsou odvoditelné z empirických fenoménů. Proto se vztahují na něco, co je bezpodmínečné, tzn. empiricky nepodmíněné.²⁶⁶

²⁶⁵ Srov. LUBACH Thomas: op. cit., 31-32.

²⁶⁶ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 44-45.

Mravnost (ve smyslu ἠθος) je chtění být dobrý, které se stalo pevným základním postojem, jež si osvojilo bezpodmínečný nárok svobody a učinilo jej horizontem smyslu jakékoli praxe. Kdo jedná podle tohoto základního postoje, vlastní *morální kompetenci*. Co se koná z morality, je právem považováno za mravné, i když se taková konkretizace svobody proviňuje v hraničním případě proti normám morálky, která fakticky platí. V pojmu morální kompetence, jenž má na mysli porozumění a rozvahu v oblasti toho, co je praktické, i rozhodnost a vědomí zodpovědnosti, se *morálka a mravnost* sdělují.²⁶⁷

Morální kompetenci ve vlastním smyslu proto nevlastní ten, kdo beze sporu internalizoval platící morální kodex a běžný hodnotový systém, ale ten, kdo si učinil mravnost principem utváření své vůle a praxe. Morálně kompetentní může být člověk jen ze sebe sama a prostřednictvím sebe sama. Kdo jedná z morální kompetence mravně, je schopen vydat počet z důvodů svého konání, přičemž poslední důvod všech důvodů je právě princip mravnosti jako princip svobody ve smyslu autonomie: svoboda, jež se kvůli svobodě všech váže na normy a hodnoty, prostřednictvím nichž se umožňuje co možná největší prostor svobody pro všechny. Morálně kompetentní je člověk, jenž je schopen zodpovědět svá rozhodnutí a jednání nejen vůči sobě samému, nýbrž také vůči svým bližním. Morální kompetence a odpovědnost patří neoddělitelně k sobě, jsou dvěma stranami svobody, jež se rozumí jako mravnost. Tato svoboda však není, jak jsme již zdůraznili, svévole. Svévole povýšila libovůli na své přesvědčení a v doprovodu svévole – s mottem „vše je dovoleno; děláme to, co se nám líbí“, jak jsem to viděli u pachatelů – vzniká vždy nespravedlnost, utlačování druhých, nesvoboda. Svoboda ve smyslu morality se oproti tomu dobrovolně staví pod povinnost odpovědnosti a ospravedlnění, neboť také ten, jenž je dobré vůle a vlastní morální kompetenci, není prostý omylu a viny. Kdo si ale učinil moralitu principem svého jednání, projevuje také úmysl, učinit struktury svého jednání tak průhlednými, jak jen to je možné, aby poskytl omylům a vině co možná nejméně prostoru.

Pojem mravnosti je tak principem veškeré morálky (všech morálek), legitimujícím důvod smyslu morálky jako morálky. Pojmy mravnost a morálka proto na sebe vzájemně odkazují: morálka se může ospravedlnit jen s odvoláním na princip mravnosti, přičemž své materiální normy prokazuje jako výrazové formy *nároku bezpodmínečnosti lidské důstojnosti a svobody*, princip mravnosti je zase k splnění svého nároku odkázán na morálku, v níž se konkretizuje a stává účinným jako princip, který odůvodňuje jednání. Tento *vzájemný vztah* morálky

²⁶⁷ Srov. tamtéž 45-47.

a mravnosti, který zdůvodňuje lidskou praxi jako humánní praxi, je *centrálním předmětem etiky: etika reflektuje vztah morálky a mravnosti.*

Vyjdeme-li z pojmu morálky, lze *morální chování* určit jako konání (Tun) nebo nekonání (Lassen), jež se orientuje na společensky platné normy. *Mravní jednání* oproti tomu znamená reflektované jednání, které jedinec chce a svobodně volí. Etická reflexe se pak zaměřuje na obé. Toto osvětlení pojmů pomáhá rovněž přesněji určit *předmět etiky*. Etika reflektuje jednání a chování lidí. Zabývá se přesvědčeními a představami subjektů jednání a dotazuje se tak na mravnost lidí v jejich konkrétním utváření života. Zaměřuje svůj pohled i na nadindividuální nároky a reflektuje společenské systémy a instituce. Proto si můžeme dovolit nyní ve shrnutí konstatovat, že *etika je vědecká reflexe dobrého a správného úsudku a jednání lidí, mravní kvality osob a vnitřní rozumnosti institucí lidského soužití.*²⁶⁸

Tento dvojí vztažný bod nám poukazuje na centrální pole napětí všeho, co je etické: individuální jednání a posuzování ve společenských souvislostech. Toto pole napětí přiřazuje etiku ke konkrétní situaci, v níž se jedná a v níž jsou usídleny morálně-mravní konflikty. Etická reflexe používá pro vypořádání s morálně-mravními problémy tohoto pole napětí především principy a kritéria:²⁶⁹

Pojmem *princip* se v etice rozumí všeobecné, abstraktní směrnice a poslední praktické zásady jednání, které už nelze dále odvodit. Principy tím odkazují na rovinu smyslu jednání a označují jeho nelibovolnou, univerzální perspektivu cíle jako je Bůh nebo důstojnost člověka; pomocí *kritérií* jednání oproti tomu etika poměřuje konkrétní skutečnost, aplikuje tedy abstraktní principy na situaci, poskytuje pomoc pro rozhodování nebo projektuje normy pro určitý případ. V kritériích jednání se propojují konkrétní situace a její problémové oblasti (situační spravedlnost), morálně-mravní zkušenosti a praktické a teoretické vědění zúčastněných, hodnota dotyčných dober (zvažování dober) a odhad následků jednání.

V dalším kroku sdělíme, že teologickou etikou rozumíme *vědeckou reflexi morálně-mravního úsudku a jednání člověka v horizontu křesťanské víry. Spojuje otázku smyslu jednání, mravní nárok a základní podmínky vědecké reflexe v horizontu křesťanské víry a života.*²⁷⁰

A tím, co je specifické, vlastní, tedy propriem teologické etiky, je rozhodnutí pro osobu Ježíše Krista, tedy i rozhodnutí pro určité chápání, určitý obraz člověka (rovnost, jedinečnost) a pro určitý horizont smyslu: Bůh jako stvořitel volá člověka k zodpovědnosti za svět, Boží

²⁶⁸ Srov. LUBACH Thomas: op. cit., 32.

²⁶⁹ Srov. tamtéž 33.

²⁷⁰ Srov. HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): Annäherungen. Zum Selbstverständnis Theologischer, in: op. cit., 3.

osvobozující příklon k člověku, jeho nabídka spásy je určena každému člověku a tím umožňuje a nese dobré a správné jednání. Každý člověk se zde chápe jako jedinečný a nenahraditelný, ale zároveň není vyvýšen nad ostatní. Z představeného chápání člověka a spásy, jak to lze najít ve smyslu biblických textů, plynou opce jednání, mezi nimiž je možno jmenovat ochranu lidské důstojnosti, solidaritu, pomoc utlačovaným a slabým, zasazování se o spravedlnost, kritický odpor proti každému ideologickému a egoistickému zjetí člověka. Teologická etika tak zahrnuje interpretaci člověka, lidského bytí do celkového pohledu na člověka, svět a Boha.²⁷¹

Teologicko-etická reflexe tak může poskytnout potřebné rozlišené instrumentarium i pro kriminologii a trestněprávní úpravu trestných činů souvisejících s komerčním sexuálním zneužíváním dětí. Obě vědecké disciplíny spolu mohou působit v rámci vzdělávání a výchovy dětí i dospělých a tvořit silné spojenectví v prevenci vykořisťování dětí v prostituci. Jejich vztahu se budeme podrobněji věnovat.

2. Vztah etiky s právem

Obě tyto disciplíny patří k normativním vědám, které lidské jednání méně popisují, méně se i zajímají o objasnění faktičnosti jednání pomocí psychosociálních faktorů, ale určité způsoby jednání hlavně předepisují či nařizují a koncipují principy, které taková nařízení odůvodňují. Jde jim tedy hlavně o závaznost, resp. nezávaznost určitých způsobů jednání, jejichž provádění se spojuje s určitými sankcemi.²⁷²

Vycházíme rovněž z toho, že se mravní jednání jednotlivého člověka, etické problémy i morální stanoviska ve společnosti dnes přiměřeně berou v potaz jen tehdy, když se dostane pozornosti také jejich právním dimenzím. Často tak mají na veřejnosti přednost otázky typu „co říkají zákony“ nebo „jak by rozhodl soud“ před otázkami jako *co lze odůvodnit jako mravné* či *co se bezpodmínečně požaduje*.²⁷³ I nemravné vykořisťování dětí v prostituci nelze přece vyřešit konstatováním, že „se to nesmí a nedělá“ a že je „to“ trestné.

Základní otázka etiky práva zní: *keré právo je spravedlivé?* Etika práva hledá pro skutečně existující pozitivní právo, tzn. pro platné nebo alespoň platnost vyžadující ústavní normy, zákony, nařízení, ustanovení, soudní rozsudky a zvyková práva, měřítko

²⁷¹ srov. GREIS Andreas /LUBACH Thomas (Hrsg.): Handeln. Auslegungsperspektive theologischethischer Reflexion, in: op. cit., 82-83, 86.

²⁷² Srov. PIEPER Annemarie: op.c it., 128.

²⁷³ Srov. KAUFMANN Peter: Öffentliche Moral. Zum Verhältnis von Recht und Sittlichkeit., in: HUNOLD Gerfried W. /LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 207.

spravedlnosti. Toto hledané měřítko spravedlnosti nemůže být platné právo samo, jinak by se stávající právo posuzovalo podle jiného stávajícího práva.²⁷⁴

Systematická etika práva se vypořádává ze svého specificky sociálněetického pohledu s právními strukturami jednotlivých oblastí společnosti a jejich hodnocením, přičemž sleduje – právě jako interdisciplinární partnerka dialogu s právní vědou - cíl objasnit své opce a perspektivy s ohledem na právo.²⁷⁵ Jako právní etika „zkoumá kritéria legitimacy právního řádu a poukazuje na principy a materiální základní normy, které předcházejí pozitivnímu právu,“²⁷⁶ a v plurální kultuře společnosti má za úkol „vnášet podle substance křesťanského étosu do komunikačních, vzdělávacích a právo ustanovujících procesů společnosti poznatelné a jasně profilované příspěvky.“²⁷⁷ V jejím základu jsou odůvodněné antropologické premisy. Řešení konkrétních konfliktů i v rámci vztahu práva a etiky souvisí s otázkou, které nerefléktované antropologické opce se skrývají za zastávanými pozicemi.²⁷⁸ Jednu takovou skrytou antropologickou opci v našem kontextu nazýváme dítě jako zboží v prostituci. Tato práce chce být takovým profilovaným příspěvkem teologické etiky.

Ve spojení s tím jsou důležitá obsahová prepozitivní měřítka pro legitimaci či nelegitimování pozitivního práva, vůči nimž je jedinec ve své individuální praxi i stát při své legislativní a exekutivní praxi zodpovědný. Otázkou pak je, v jaké formě a pomocí kterých obsahů mohou mít tato prepozitivní morální měřítka základ. Tato měřítka spravedlivého práva jsou důležitá i pro to, zda se bude vyvíjet pozitivní právo ve směru libovůle, nebo se bude orientovat podle univerzálně platných hodnot, které vytvářejí základy státu.²⁷⁹

Základní právněetická otázka spravedlnosti práva se často formuluje jako vztah práva a morálky, přičemž se ale pojem morálka definuje a používá nejednotně. V oblasti právní etiky je možno pod pojmem morálka rozumět neprávní normy, jež ve společnosti skutečně existují.²⁸⁰

Z pohledu teologické etiky se vychází ze skutečnosti rozdílnosti a současně vzájemné závislosti toho, co je věcí práva a co je věcí etiky. Jde-li u práva o regulaci náležitostí, které se

²⁷⁴ Srov. VON DER PFORDTEN Dietmar: *Rechtsethik*, München: Verlag C.H. Beck, 2001, 1-5.

²⁷⁵ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: *op. cit.*, 247.

²⁷⁶ RETHMANN Albert-Peter: *Recht und Moral: Zu einem umstrittenen Verhältnis für eine zukunftsfähige Gesellschaft*, in: ZELINKA Udo (Hg.): *Über –Gänge – Forum Zukunft: Die Kirche im 3. Jahrtausend*, Paderborn: Bonifatius, 2000, 142.

²⁷⁷ REUTER Hans-Richard: *Rechtsethik in theologischer Perspektive: Studien zur Grundlegung und Konkretion*, Gütersloh: Kaiser, 1996, 17.

²⁷⁸ Srov. DEMMER Klaus: *Christliche Existenz unter dem Anspruch des Rechtes. Ethische Bausteine der Rechts-theologie*, Freiburg: Universitätsverlag, *Studien zur theologischen Ethik*: Bd. 67, 1995, 9, 12-13.

²⁷⁹ Srov. RETHMANN Albert-Peter: *Selbstbestimmung – Fremdbestimmung – Menschenwürde. Auskünfte christlicher Ethik*, 13.

²⁸⁰ Srov. VON DER PFORDTEN Dietmar: *op.c it.*, 55-56.

výlučně týkají společného života lidí, pokud potřebují formu prosazení, která přísluší jen zvláštní struktuře závaznosti práva, jedná se v etice o odůvodnění a rozvinutí náležitostí, které obecně plynou z mravního rozumu lidského jednání. Myslí se tím i normativní formy uspořádání (Ordnungsformen), podle nichž se člověk jako bytost, jež ustanovuje pravidla a rozlišuje podle dobrého a špatného, snaží nalézt morální jednotu svého určení (seine moralische Bestimmungseinheit). K tomu patří i právo, proto je zároveň předmětem etiky.²⁸¹

Na rovině vědeckých disciplín etika racionálně reflektuje morální chování a mravní úsudek a mravní jednání z aspektu toho, co je dobré a správné, zatímco právní věda reflektuje celkově podmínky, možnosti a hranice práva. Právo a etika stojí ve svém nároku na regulaci na antropologickém základu. Ambivalence života lidí proti sobě a života společného potřebuje řízení.²⁸²

Překrývání se vyskytují také u pojmů centrálních pro společnost, jako jsou lidská důstojnost, svoboda, rovnost, spravedlnost, solidarita. Zatímco musí právo rozhodnutí o hodnotách a pravidla operacionalizovat a konkrétně prokazovat, předkládá sociální etika přednostně k diskusi všeobecné zásady, které utvářejí společnost, což ovšem neznamená, že se také ve speciálních společenských oblastech nedotazuje na konkrétní normy a že o ně neusiluje.²⁸³

Právní věda se zabývá lidským jednáním z hlediska legality, tedy ne z hlediska mravnosti,²⁸⁴ i když například zvláštní část trestního práva operuje s takzvanými mravnostními trestnými činy, jejichž skutkové podstaty jsou umístěny v různých hlavách trestního zákona. Teorie práva zná rovněž institut dobrých mravů. Právní věda tedy potřebuje etiku, protože se sama zabývá výlučně právní relevancí sociálního jednání a neprovádí tak objasňování morálního fundamentu jednání. Souvislost odůvodňování morálních a právních norem rozvíjí etika. Přesto oba tyto obory spojuje zájem o nalezení a odůvodnění objektivních, závazných norem.²⁸⁵

Sotva si lze dnes představit právní řád, který by se obešel bez zohlednění vnitřního motivu a vnější praxe, a to nejen v oblasti jednotlivých skutkových podstat práva, ale i ve zkušenosti, že celý právní řád spočívá ve vnitřním uznání a přisvědčení jeho účastníků. Právo je tak odkázáno na předprávní podmínky, jako je *nedotknutelnost lidské důstojnosti a nezranitelnost*

²⁸¹ Srov. KORFF Wilhelm: Recht. Theologisch-ethisch, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1468.

²⁸² Srov. KAUFMANN Peter: op. cit., 216.

²⁸³ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 249.

²⁸⁴ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 136.

²⁸⁵ Srov. tamtéž; KAUFMANN Peter: op. cit., 209.

*lidské svobody jako základu právního řádu v celku,*²⁸⁶ které nemůže samo vytvořit ani vynutit. Právní systém, který se stále rozvíjí, zase naopak ovlivňuje étos. Obě veličiny se tak vyvíjejí dynamicky a jsou si vzájemně přiřazeny. A toto *vzájemné působení mravnosti a práva má pro etickou reflexi základní význam.*

Mravní konflikty mají právní rozměr a právně-politické kontroverze mají zase mravní dimenzi. Tento úzký vztah mravnosti a práva se pak odráží na individuální i na institucionální rovině. Sociální etika se v tomto ohledu zajímá předně o institucionální otázky. Právo má ve svém základu mravní dimenzi, kterou je třeba eticky reflektovat. Křesťanská sociální etika jako právní etika se musí vypořádávat s předprávními měřítky práva a jeho základu i s mravními aspekty normativní konkretizace. Kvůli legitimitě práva je kromě stanovení pojmu právo třeba rozlišovat mezi principy, které se dotazují na správnost a hodnotovou orientaci práva, a normami, resp. pravidly, které ve svém celku principy sociálně účinně operacionalizují.²⁸⁷

2.1 Vzájemné ovlivňování práva s morálkou

Otázkou je, zda *smí právo ovlivňovat morálku*, zda je oprávněné, aby se pomocí práva, u něhož se předpokládá principiální právněetická ospravedlnitelnost, normovalo dodržování neprávnických norem morálky nebo aby se takto dokonce normy morálky samy podporovaly, resp. vytvářely či se jim naopak zabraňovalo, resp. se nechaly zmizet. Přitom vycházíme z toho, že stávající morálka nemůže poskytnout normativní ospravedlnění práva. Kromě toho by v souvislosti s položenou otázkou vznikla struktura sebeospravedlnění. Stávající morálka by tak skrze právo ospravedlňovala své vlastní dodržování, zachovávání nebo svůj vznik, což by bylo normativně cirkulární, a tedy nepřesvědčivé. Proto zůstává jen etika jako základ ospravedlnění ovlivňování morálky právem.²⁸⁸ Proto jsme poukázali na problematičnost zaměňování mravnosti a morálky v mravnostní kriminalitě a na nebezpečí redukce mravnosti na sexuální morálku.

Ovlivňování morálky právem je pak legitimní jen tehdy, když je právo jako prostředek k tomuto ovlivnění eticky legitimní. Základním předpokladem – nyní ze strany morálky - pro etickou legitimitu účelu, o který se usiluje, je, že sama morálka ob stojí při etické kritice, že je sama eticky legitimní. Proto se nemůže jednoduše stávající morálka nahlížet hned jako principiálně přípustný účel, o nějž se usiluje.

²⁸⁶ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 65.

²⁸⁷ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 250-251.

²⁸⁸ Srov. VON DER PFORDTEN Dietmar: op.c it., 84-85.

Kromě toho je pro etickou legitimitu ovlivňování morálky právem nutným předpokladem, že by byla každá pluralizace morálky škodlivá nebo eticky nelegitimní a že se právě požaduje kolektivní dodržování stávající morálky podle jejích obsahů. Právně závazné chování a přinucení politickým společenstvím lze ospravedlnit jen tehdy, když se nezamýšlí pouze ovlivňování všeobecných morálních postojů a způsobů chování, ale řízení konkrétních chování, která poškozují druhé lidi. Právní vědomí, jinými slovy vytváření morálky zaměřené výlučně na dodržování práva, je třeba považovat za speciální dílčí oblast všeobecné morálky, která se vztahuje jen na dodržování stávajících právních norem.²⁸⁹

Konkrétně škodlivou morálkou eticky nelegitimní a chováním, jež poškozují druhé lidi, je volání pedosexuálních lobby po dovoleném sexu s dětmi, prostituční praktiky a s tím spojený skupinový egoismus pachatelů.

Protože vztah práva a morálky souvisí s víceznačností obou pojmů, můžeme v tomto kontextu připomenout dva různé významy pojmu právo a doporučit rozlišování tří významů pojmu morálka:²⁹⁰

právo v objektivním smyslu (law) jako souhrn kvalifikovaných norem v podobě psaných či nepsaných zákonů, které formálně regulují soužití lidí, jejichž respektování se zkoumá veřejnými orgány a v případě nouze také vymáhá, a právo v subjektivním smyslu (right), které označuje prostřednictvím objektivního práva uznaný nárok osoby něco konat, požadovat nebo vlastnit. Oba pojmy spolu souvisejí, u problematiky vztahu práva a morálky jde hlavně o objektivní právo.

Výraz morálka v prvním smyslu, jinak také *konvenční či pozitivní morálka*, obyčej či mravy, a tak v adjektivním smyslu *podle mravů*, je popisný pojem, souhrn skutečně existujících závazností (pravidel jednání, hodnotových měřítek, sociálních struktur) v malé nebo velké skupině lidí ve vztahu k bližním, přírodě a k sobě samému. Tyto závaznosti nevděčí za svou platnost a respektování veřejné moci;

morálka v druhém, normativním smyslu, označena jako *mravnost* (Sittlichkeit) a s adjektivem *mravní/ý*, je souhrnem všech zásad lidské praxe, které vyjadřují nárok na praxi, aby byla neomezeně a zcela dobrá. Vzhledem ke vztahu morálky a práva s tím souvisí otázka, zda existují také pro oblast práva principy a kritéria, které jsou neomezeně a zcela dobré. Tato mravnost (Sittlichkeit) vztažená na institucionální, a to především právně-státní praxi, je nazvána jako *objektivní či politická spravedlnost*;

²⁸⁹ Srov. tamtéž 86-92.

²⁹⁰ Srov. HÖFFE Otfried: Moral und Recht: philosophische Perspektive, in: AUER Alfons, GLÄßER Alfred, GRÜNDEL Johannes (Hrsg.): Recht und Sittlichkeit, Freiburg i. Ue.: Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1982, 20-22.

Konečně ve třetím smyslu se morálkou rozumí souhrn všech zásad, které si zasluhují kvalitu naprostého dobra, přičemž se ale nevztahují na celkovou oblast lidské praxe, nýbrž jen na oblast osobní praxe rozlišenou právem a vůbec institucionálním a veřejným jednáním. Zde se hovoří o *moralitě* (Moralität) a používá se adjektivum *morální*. Moralita je tedy mravnost vztažená na osobní praxi. Z této perspektivy lze uvažovat o tom, jaký je vztah osobní morálky k právu.

Na základě těchto rozlišení se pak jedná o vztah konvenční morálky a práva, mravnosti a práva a o vztah morality a práva.

2.1.1 Vztah konvenční morálky s právem

Pochází-li pozitivní právo z podstatné části z formálních aktů státní moci (ústavní právo a legislativa), děje-li se jeho výklad a prosazování rovněž prostřednictvím státní moci, totiž prostřednictvím vykonávání soudní pravomoci a výkonné moci, která používá při prosazování pohružky, v případě nouze i uložení trestu, který se bezprostředně týká prostoru jednání (trest na svobodě) nebo vlastnictví (peněžní trest) a který je autorizovanými instancemi stanoven (legislativa) a vynesen (jurisdikce), znamená oproti tomu konvenční morálka dějinně vyrostlý normativní životní svět, jenž vděčí za svůj vznik a své prosazení sociálnímu, nikoli státnímu uznání. Přestoupení jejích příkazů a zákazů má sice za následek také sankce, ty ale například spočívají v kritice (výtka, pokárání), v odmítnutí sociálních vztahů a sociálním opovržení.²⁹¹ Se sociálním opovržením se mohou setkat mladiství, kteří si sexem přivydělávají, i když s tím pro ně není správně spojena sankce trestního práva. Kromě sankce právní se dostane morální sankce pachatelům.

2.1.2 Vztah mravnosti s právem

U vymezení problematiky mravnost a právo jde o mravní pojem práva a představení teze, že pro institucionální i osobní mravnost platí normativní idea toho, co je bezpodmínečně dobré. Kritérium naprostého dobra je určeno pro ústavu, zákonodárství a jednání státní správy. Politická spravedlnost je mravnost vzhledem k právním poměrům. Bližší určení politické spravedlnosti se děje skrze zprostředkování obecného pojmu mravnosti, naprostého dobra a jeho kritéria univerzalizace spolu se zvláštním předmětem práva. Výsledkem takového zprostředkování je princip vzájemného omezení a zaručení svobody jako mravního měřítko lidského soužití.

²⁹¹ Srov. tamtéž 22-23.

Mravní pojem práva souvisí s požadavkem řešit konflikty a nebezpečí konfliktů podle měřítka naprostého dobra. Mravní pojem práva má dále normativně-kritický význam. Vysvětluje smysl a účel právního řádu vzhledem ke *conditio humana* a je sám nejvyšším principem a kritériem mravně správného práva. Tlačí na konkrétní rozvinutí v lidských právech, na jejich pozitivizaci ve formě základních práv a požaduje prosazování stejné svobody pro všechny, a to v případě nouze i prostřednictvím násilí. Konkrétní právní řád se z takového nejvyššího normativního vůdčího principu nemůže odvodit, potřebuje k tomu další normativní a empirické úvahy.²⁹²

Otázka toho, co je správné a dobré, nelze ohraničovat příležitostně či zásadně na omezené aspekty, to znamená na dimenzi techniky, na pragmatický rozměr nebo více či méně na zákony a mravy, které jsou nahodile k dispozici. Proto označuje mravnost nevyhnutelný nárok na jednání, za něž člověk nese zodpovědnost. Lidská praxe se totiž neomezuje na to, aby byla funkcí pro něco jiného, ale chce a má se zdařit a povést jako celek. V pojmu mravního jednání se implikuje zájem, aby se až do konce domyslely momenty toho, co je správné a dobré, i momenty odůvodnění, které jsou obsaženy v pojmech zodpovědnost, humánní život a smyslem naplněná existence. V tomto smyslu je pojem mravnosti jako pojem praktického rozumu imanentním nárokem lidského jednání jako takového a zároveň *společným kořenem práva a morálky*.²⁹³

Určení mravnosti ale neplyne z normativně-etických úvah, nýbrž z metaetických úvah. Pojem naprostého dobra stojí v protikladu k pojmu relativního dobra, které závisí na subjektivních (potřeby a zájmy) nebo objektivních (mravy a zákony) danostech. Tyto danosti mohou být různé u různých lidí a mohou se měnit podle společnosti, na rozdíl od toho je to, co je mravní jako takové, nezávislé na všech empirických podmínkách. Potom k mravnosti patří jako nutný znak přísná všeobecnost, jejím kritériem je tedy zevšeobecnitelnost čili univerzalizace praxe.²⁹⁴

Normativní idea bezpodmínečného dobra platí pro subjektivní i institucionální stránku lidského jednání, tedy platí pro právo a stát. Vzhledem k dvojímu aspektu lidské praxe – osobnímu a institucionálnímu aspektu – lze pak rozlišit dvě základní formy mravnosti. Tyto dvě formy nestojí na základě vzájemného působení subjektivní a objektivní praxe vedle sebe, a sice se jedná o osobní mravnost jako moralitu a o institucionální, zejména politickou mravnost jako politickou spravedlnost. Přitom nesmí být zaměňována mravnost práva,

²⁹² Srov. AUER Alfons: Das Spannungsfeld zwischen Recht und Sittlichkeit in der Theologischen Ethik, in: AUER Alfons, GLÄBER Alfred, GRÜNDEL Johannes (Hrsg.): op. cit., 140-143.

²⁹³ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 24-25.

²⁹⁴ Srov. tamtéž 25-26.

politická spravedlnost, s legalitou osobního jednání, s oním souladem subjektivní praxe se zásadami mravnosti, protože na rozdíl od morality nedbá toho, zda je soulad jako takový také chtěný, nebo jen nahodilý. Otázka, zda to, co je dáno, je také dobré a správné, platí jak pro osobní praxi, tak pro instituce, zejména pro ustanovení exekutivy, rozsudky a zákony, pro samu ústavu a základ právního řádu politického společenství. Tato otázka na to, co je dobré a správné, dostává také zde, u institucionální praxe, svou úplnou odpověď teprve v dimenzi naprostého dobra, tedy v dimenzi politické spravedlnosti, a není ji tak možné pokládat jen ve spojení s kritérii toho, co je podmíněně dobré, a sice technicky a pragmaticky dobré, tedy politické dějinnosti a politické chytrosti veřejného blaha. Jako i v oblasti osobního jednání neexistují pouze příkazy a zákazy konvenční morálky a jejich dodržování, ale i pojem naprostého dobra, tak nejsou v oblasti veřejného jednání jen příkazy a zákazy pozitivního právního řádu a státu, ale rovněž kritérium naprostého dobra, podle kterého se nakonec musí jednání státní správy a pozitivní zákonodárství a ústava orientovat. Také vůči skutečně platným ustanovením, zákonům a ústavám je možno reklamovat nárok na mravní správnost, na politickou spravedlnost.

Odůvodnění *mravní idey práva, politické spravedlnosti*, se tak opírá o všeobecný pojem mravnosti, tedy ne o zvláštní pojem osobní mravnosti. Tyto dvě oblasti, osobní a institucionální (veřejnou) mravnost, je třeba rozlišovat a toto rozlišení má kritický význam, a to v dvojitěm ohledu: obrací se proti subjektivizaci a privatizaci mravnosti, jak se děje v právním pozitivizmu, i proti moralizování práva a státu.²⁹⁵

Škodit může i v oblasti odůvodňování a vysvětlování mravnostní kriminality nepřekonatelné oddělení mravnosti a legality. Platnost práva se pak nemůže mravně odůvodnit a zajistit. Normativní charakter práva se tak pozitivisticky odvozuje z legální praxe zákonodárných a soudních postupů, legalita tím zároveň zaručuje právní charakter. Právní charakter zákona se proto stává ve svém obsahu nezávislý na spravedlnosti. Možné základní normy se pozitivisticky zjišťují jen v postupech, ale problém jejich posledního odůvodnění se neřeší pomocí prepozitivních principů. Zůstává tak otázkou, zda může v této formě takové striktní oddělení práva a mravnosti vydržet a zda je možno uznat takovou základní normu z pouhého přinucení nebo mravního závazku. Právo a spravedlnost zůstávají spojeny jen tehdy, když se uplatňují základní lidská práva na svobodu a rovnost. Právo pak ze své podstaty slouží spravedlnosti. Jestliže se ale spravedlnost předem vyloučí, ztrácí se charakter práva. Právním pozitivizmem zastávané bezpodmínečné oddělení práva a mravnosti tak

²⁹⁵ Srov. tamtéž 27-29.

nedává uspokojivou odpověď na otázku, na čem se právo nakonec zakládá a jaké místo přitom přísluší kategorii spravedlnosti.²⁹⁶

2.1.3 Vztah morality s právem

Tímto nadpisem se rozumí vztah osobní a institucionální mravnosti, kde se ta osobní označuje jako moralita a znamená naprosto dobro s ohledem na lidskou osobu. Institucionální mravnost znamená – jak již bylo uvedeno - mravnost vzhledem k právním poměrům. Vyjdeme ze skutečnosti, že příkazy a zákazy osobní mravnosti jako takové tím ještě nepatří k politické spravedlnosti, nemohou se stát součástí spravedlivého právního řádu. Naopak zase zrušení určitých trestněprávních ustanovení nekonstituuje mravní, nebo ani právní, dovolenost. Toto pojetí má normativně-kritický význam. Nejprve se nemůže etický prvek určitých jednání stát měřítkem právního ustanovení a výkonu soudní pravomoci. Pohled na rozdíl mezi institucionální mravností a moralitou a na jejich vzájemné působení se projevuje také v otázce odůvodnění práva.²⁹⁷

Zprvu tedy objasníme a navrhujeme v této souvislosti pojem morality, který se vedle konvenční morálky a všeobecné mravnosti označuje také někdy jako morálka. Následně budou předloženy některé aspekty vtahu morality a práva.

Moralita označuje základní kvalitu lidského jednání, která mu přísluší jako takovému, tedy jako svobodnému jednání podle vlastního úsudku. Hledisko získává moralita pomocí základního rozhodnutí směřovat své jednání tak, aby se vyznačovalo naprosto dobrým jednáním a aby se tak nejevilo jako užitečné či přiměřené jen z určitých ohledů zvláštních potřeb, morálních konvencí nebo zákonných předpisů. Tento pojem nabízí kategorii *naprosto moraliter bonum* a znamená ve speciálních jednáních, postojích a regulačních systémech lidské praxe jejich soulad s principy morálky, a to i v protikladu s legalitou jako souladem s platným zákonem. Moralita tak odkazuje na osobní postoj k jednání, které je o sobě, zásadně dobré. Etika se pomocí pojmu moralita ptá na základní principy naprosto dobrého jednání. Moralitu lze tak chápat jako zodpověditelnost jednání jako naprosto lidského jednání a moralita sociálního jednání se označuje jako mravnost.²⁹⁸

²⁹⁶ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 253-254.

²⁹⁷ Srov. AUER Alfons: op. cit., 152-153.

²⁹⁸ Srov. SCHRÖER Christian: Moralität, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1210-1211; SCHRÖER Christian: Sittlichkeit, in: op. cit., 1610-1611.

Ježíšův étos Boží vlády a v něm požadovaná nová moralita rozpozná v obvyklých právně mravních normovaných ještě to, co je mravně nesprávné, nebo mravně nedostatečné právo, a bude tlačit na mravně správnější institucionální projevy.²⁹⁹

Pro subjekty – potřebné svobodné bytosti – neexistují jen dvě skupiny závazností, tedy právní a morální, ale i dva druhy vztahu, který osoba zaujímá k jedné a téže závaznosti, totiž k morální závaznosti, a sice *legalita a moralita*. Pouze moralita z nich obou představuje skutečně mravní vztah. Nespočívá-li ale moralita v pouhém souladu s tím, co je morálně přikázáno a zakázáno, není to, co je morální, již umístěno na rovině pozorovatelného chování. Na rozdíl od legality nelze moralitu jednání stanovovat podle samotného jednání, ale jen podle jeho určujícího důvodu, podle dobrého chtění. Proto všechny teorie o morálce, které definují morálku pouze podle obsahu praxe, tedy v pojmech povinnosti, normy, hodnoty nebo podle předpisů postupu pro řešení konfliktů, představují nedostatečnou morální filozofii, pokud znají jen mravní závaznost vůči ostatním, ale ne vůči subjektu samému, a vlastně vůbec přísně vzato nezahrnují *morální* filozofii, filozofii morality.³⁰⁰

Filozoficky se analogie práva a mravnosti zakládá ve vztahu legality a morality, čímž se říká, že není identické správně a dobře jednat, ale že se navzájem podmiňují. Někdo může totiž ve zlém smýšlení konat to, co je normativně správné, a naopak někdo zase z nejlepšího svědomí to, co je normativně špatné. Co je dobré a co je správné, je teď různým způsobem objektem práva a mravnosti. Měřítkem toho, co je mravní, je nakonec dobro, ale otázka toho, co je dobré, se nemůže rozhodnout nezávisle na tom, co je správné. Měřítkem toho, co je právní, je nakonec to, co je správné, ale otázka toho, co je správné, se nemůže rozhodnout bez reflexe morálních principů.³⁰¹

Opět se u vztahu morality a legality nejedná o oblasti praxe, které se navzájem vylučují. Morální jednání totiž není v konkurenci k legálnímu jednání, naopak znamená jeho prohloubení, protože morální jednání jako jednání z povinnosti je nejprve jednání *podle* povinnosti, které má *pak* tuto povinnost za určující důvod. Moralita není rivalem legality, naopak jejím stupňováním a předčením vyšší nabídkou. Pouze tomuto předčení vyšší nabídkou náleží kvalita toho, co je mravní, kvalita naprostého dobra osobní praxe. Moralita také nespočívá v niternosti dobrého svědomí bez kritérií a měřítek, ale v jednání podle zásad vůle, které jsou schopny zevšeobecnění. Moralita není mravnost vzdálená skutečnosti, může se prostřednictvím opakovaného cvičení odpovídajícího chtění stát pevnou součástí osoby,

²⁹⁹ Srov. AUER Alfons: op. cit., 153-154.

³⁰⁰ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 38-39.

³⁰¹ Srov. MIETH Dietmar: Recht und Sittlichkeit in theologisch-ethischer Sicht, in: AUER Alfons, GLÄBER Alfred, GRÜNDEL Johannes (Hrsg.): op. cit., 128.

mravním postojem, tedy mravní ctností, která znamená charakteristické umění, totiž připravenost a postoj schopností a sil osoby k mravnímu vedení života, které se staly trvalou dispozicí.³⁰²

Analogie právní legality a mravní normativity jsou sice problematické, ale jestliže na jedné straně rozlišíme perspektivy nutnosti a vynutitelnosti a na straně druhé svobody a zodpovědnosti, lze konstatovat obdoby v normativním myšlení.³⁰³

Právní normy zahrnují práva i povinnosti a oficiálně upravují podle principu rovnosti „vnější“ jednání lidí, kteří patří k politickému společenství, aby bylo ve společnosti možné dalekosáhlé nekonfliktní soužití. Ve formě zákonů garantují každému členovi společenství, co mu náleží, reprezentují závazný řád pro veškeré sociální jednání a předpokládají morální normy jako podmínku své závaznosti, protože svobodně-demokratický právní řád spočívá na morální premise, že jsou lidská důstojnost, svoboda, spravedlnost a rovnost uznány jako bezpodmínečné hodnoty, jejichž uskutečňování je uloženo každému člověku. Jen ten, kdo chápe sebe sama tak, že je pod morálním nárokem, porozumí, že musí své jednání kriticky přezkoumávat a případně omezit s ohledem na bližní, kteří jsou tímto jednáním možná dotčeni. Jsou samozřejmě ti, kdo nezohledňují ostatní, nerespektují jejich svobodu, naopak potlačují svobodu druhých, proto právní řád stanovuje vnější hranice svobody každého tak, jak by je rozumně jednající sám stanovil. Právní normy nejsou přitom zároveň morálními normami, jsou nepřímo výrazem mravnosti, i když nemají přímo nic do činění s morálkou.³⁰⁴

Lze to dokumentovat i těmito slovy: *„sebeuskutečňování člověka ve spolubytí s druhými je možné jen tehdy, když se mu v jeho dějinné existenci zajistí to, co mu náleží, když se mu poskytne to, co je jeho. Toto suum iustum, toto, co náleží člověku jako osobě ve spolubytí s druhými, je to, co se nazývá subjektivním právem. A tím, že objektivní právo chrání a garantuje subjektivní práva člověka, slouží sebeuskutečňování mravní osobnosti.“*³⁰⁵

2.1.4 Epikie

Sociální pracovník v oblasti pomoci dětem vykořisťovaným v prostituci se s těmito dětmi setkává, chce jim pomoci, k čemuž potřebuje získat jejich důvěru. Současně si je ale vědom toho, že by měl ohlásit trestný čin, o němž se dozvěděl. Tím by bylo takové dítě vyšetřováno, dle jeho osobní situace vráceno do rodiny či ústavního zařízení, z nichž pochází a které jsou často příčinou jeho cesty do prostituce. Zároveň by dítě ztratilo důvěru v sociálního

³⁰² Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 39.

³⁰³ Srov. MIETH Dietmar: op. cit., 129.

³⁰⁴ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 136-137.

³⁰⁵ KAUFMANN Peter: Recht und Sittlichkeit. Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart, Heft 282/283, Tübingen 1964, 16, in: PIEPER Annemarie: op. cit., 137.

pracovníka a prožilo další trauma. Ono má v tuto chvíli své potřeby. Sociální pracovník tak musí řešit konfliktní situaci, zda ohlásit a neporušit tak zákon, či dát přednost pomoci, anonymitě, získané důvěře, nenahlásit příslušným orgánům a nejednat tak v souladu s platnými předpisy.

V podobné situaci se může nacházet lékař, který pomáhá na základě domluvy organizaci, jež se věnuje dětem v prostituci a zajišťuje jim i lékařské prohlídky a ošetření. Taková lékařka či takový lékař toto činí někdy i bez zdravotní karty dotyčného dítěte. Opět si musí zdůvodnit, proč pomůže a nenahlásí případ příslušným orgánům.

Bylo by samozřejmě optimální, kdyby vůbec takové dilema sociální pracovník či lékař nemusel řešit.

Přesto tento etický konflikt, který omezuje svobodu rozhodování i jednání, existuje a třeba jej řešit. Také ukazuje na skutečnost, že je lidské svoboda podmíněná a ne absolutní. Osoba sociálního pracovníka, jenž jedná, je tak zodpovědná za nalezení etického rozhodnutí a tím za mravní správnost. Musí zvážit, jakému cíli dá v dané situaci přednost, aby dosáhla co největšího dobra a co nejmenšího zla. Zde se pohybujeme v oblasti použití práva, proto si klademe otázku, co je v konkrétním případě legální. Ovšem rozhodující etickou otázkou je, co činí takové jednání v daném případě i se zohledněním příslušných právních a etických norem jednáním, jež je určeno nárokem toho, co je konkrétně dobré a správné. Ptáme se tedy, co činí takové jednání za daných okolností jednáním lidsky smysluplným a přiměřeným. Etická legitimita se totiž nedá na rozdíl od legality určit z uzavřeného systému norem. Ve hře je zde vlastní zodpovědnost jednající osoby, která má rozumně zacházet s etickými hodnotami a normami a snaží se určit, co je eticky dobré a správné. Pro tento proces se nabízí princip, jenž se v tradici etiky označuje jako epikie.³⁰⁶

Samotné slovo epikie pochází z řeckého ἐπιείκεια, což se překládá jako obratnost, ochota, vlídnost, mravnost, shovívavost, mírnost.³⁰⁷ Patřila k nejstarším ctnostem, jak to vyjádřil Aristoteles v knize páté kapitole 14 *Pojem slušnosti (epikie)*: „...slušnost totiž, ježto je lepší než jisté právo, jest právem, ale není lepší než právo v tom smyslu, jako by byla jiného druhu. Slušnost tedy a právo jest totéž, a ač oboje jest dobré, přece lepší jest slušnost. Nesnáz působí to, že slušnost je sice právem, ale ne zákonným, nýbrž jest opravou zákonného práva. Důvod toho jest v tom, že každý zákon je povšechný, kdežto o některých případech není možno správně mluvit povšechně (...) A to jest povaha slušnosti, že jest opravou zákona tam, kde

³⁰⁶ Srov. GRUBER Hans-Günter: *Ethisch denken und handeln. Grundzüge einer Ethik der Sozialen Arbeit*, Stuttgart: Lucius 2005, 193-195.

³⁰⁷ PRACH Václav: *Řecko – český slovník*, Praha: Skriptum, 1993, 207; VIRT Günter: Epikie, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 388.

tento pro svou povšechnost nedostačuje (...) Vidíme tedy, co jest slušné a že jest to právo, a to lepší než určité právo. Z toho pak jest také zřejmo, kdo jest slušný. Ten totiž, kdo se pro takové právo úmyslně rozhoduje a podle něho jedná a kdo přísnost práva nezostřuje, nýbrž zmírňuje, i když má zákon na své straně, jest slušný a jeho duševní stav jest slušnost, která jest jakousi spravedlností a ne nějakým stavem od ní různým.³⁰⁸

Epikie je pro Aristotela lepší spravedlností než zákonná spravedlnost, protože na rozdíl od obecně formulované normy zohledňuje často mimořádné životní okolnosti.³⁰⁹

Tomáš Akvinský ji představuje jako habituální připravenost přesně zvažovat vnitřní a vnější - často mimořádné okolnosti - a posuzovat jednání nejen podle jednotlivých norem, ale ve světle etických principů, které jsou nadřazeny jednotlivým normám.³¹⁰ Epikie je pro něj „jaksi vyšším pravidlem lidských jednání.“³¹¹

Francisco Suárez konstatoval, že epikie se přikazuje jen tehdy, když vede dodržování zákona k nemravným důsledkům, a dovoluje tehdy, kdyby doslovné dodržování zákona vyžadovalo to, co je neakceptovatelně obtížné, nebo by se zákonodárce nechtěl zavazovat pro tento výjimečný případ z jasně poznatelných znamení.³¹²

Ctnost epikie tedy uznává všeobecné normy, bere ale zároveň vážně neobyčejné vnitřní i vnější životní okolnosti příběhu lidské svobody a spočívá v síle zlepšovat samostatně a nezávisle normy pro konkrétní situaci podle pravdy, jež se vyjadřuje v normě, a podle toho jednat.³¹³

Platné státní právo smí být porušeno tehdy, když formálně platná právní norma neodpovídá buď principům (ústavní nebo základní práva), které jsou v jejím základu, nebo když nejsou (ještě) konkrétní okolnosti jednání v situaci uchopeny platným právem, jak k tomu právě v případech sociální pomoci dětem v prostituci dochází. Epikie je tak kritickým a dynamizujícím nástrojem v diskusi o *právní etice*, který v jednotlivém případě ospravedlňuje provinění proti pozitivnímu právu a který podněcuje další rozvoj práva.³¹⁴

Můžeme shrnout a konstatovat, že institut epikie dovoluje samostaný výklad zákona ze strany sociálního pracovníka, když je tento zákon vzhledem ke své všeobecnosti neúplný, a tím naplnění jeho smyslu. Epikie je proto ctností správného použití normy, jež tyto všeobecné normy - v tomto případě nahlásit tak závažné trestné činy - uznává. Kde ale všeobecná norma

³⁰⁸ Aristotelés: *Etika Níkomachova*, 1137b, 1138a, Praha: nakladatelství Petr Rezek, 1996.

³⁰⁹ Srov. VIRT Günter: Epikie, in: op. cit., 388.

³¹⁰ Srov. tamtéž 389; GRUBER Hans-Günter: op. cit., 196.

³¹¹ Tomáš Akvinský: *Summa Theologiae II-II*, q. 120 a. 2.

³¹² Srov. De legibus VI, 6 a 7, in: VIRT Günter: op. cit., 389.

³¹³ Srov. VIRT Günter: op. cit., 389.

³¹⁴ Srov. RETHMANN Albert-Peter: *Selbstbestimmung-Fremdbestimmung-Menschenwürde*, 26-27.

nedostatečně vystihuje na základě zvláštních okolností etický nárok takové konkrétní situace, je schopna ji samostatně zlepšit a jednat podle pravdy, jež je vyjádřena ve smyslu této obecné normy. Taková zkušená osoba sociálního pracovníka nejedná tedy svévolně, protože sleduje transparentním a pochopitelným způsobem nárok spravedlnosti a přiměřenosti. Orientaci a pomoc při používání epikie nabízejí sociálnímu pracovníkovi přednostní pravidla a etická kritéria: může tak zvažovat cíle či následky svého rozhodnutí.³¹⁵

Takovým přednostním pravidlem je významnost a naléhavost, fundamentalita hodnot. Přitom výše postavené hodnoty spočívají na těch níže postavených. Proto jsou duchovně osobní hodnoty sice významnější, ale předpokládají vitálně materiální hodnoty. Za daných okolností tak musí dostat přednost naléhavější hodnota před tou výše postavenou. Základní dobra mají proto přednost před dobry, která tato předpokládají jako podmínku. Přednostně jde přece o přežití.³¹⁶ Z toho důvodu porozumíme tomu, že projekty institucionálně zprostředkované společenské solidarity dávají přednost poskytnutí základní péče dětem v prostituci, před tím, že by je hned přemlouvali k vystoupení z tohoto prostředí. A nabízejí jim pomoc stále, i když děti nechtějí vystoupit.

Připomínámymi *základními trvalými potřebami dítěte* myslíme takové, jež vyžadují plné uspokojení, má-li se dítě plně rozvíjet a nemá-li být vývoj dítěte narušen.³¹⁷ Tyto potřeby se vzhledem k vývoji poznávání významu dítěte a dětství postupně stávaly právy s tím, aby se zabezpečoval stále lepší systém péče o dítě, a to se základním principem: potřeby – požadavky (práva) – služby (péče). Potřebě v této souvislosti rozumíme hlavně jako pojmu vztahovému a právům jako „*specifickým formulacím, které vypovídají o základních lidských potřebách.*“ Práva dítěte jsou v tomto smyslu reflektované potřeby, jež si uvědomujeme, uznáváme a respektujeme je u dítěte. Služby jsou správné pak jen tehdy, když vedou zpět k základním životním potřebám dítěte. *Princip nejlepšího zájmu dítěte* se v návaznosti na tento řetězec definuje jako „*taková konstelace okolností, takové uspořádání životní situace dítěte, v němž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně uspokojovány základní životní potřeby dítěte.*“³¹⁸

Z hlediska sociálně pediatrického se na základě zkušeností uvádějí základní *biologické* potřeby, jež zahrnují také dostatek čistoty a ochrany před negativními vlivy z bezprostředního

³¹⁵ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 196-197.

³¹⁶ Srov. tamtéž 198-199.

³¹⁷ Srov. DUNOVSKÝ Jiří, MATĚJČEK Zdeněk, BŘICHÁČEK Vladimír: Potřeby dítěte z hlediska sociálně pediatrického, in: DUNOVSKÝ Jiří: Sociální pediatrie, 49; KOVAŘÍK Jiří: Práva a potřeby dítěte aneb „potřeby“ – koncept zastaralý a přežitý?, in: KOVAŘÍK Jiří: a kol.: op. cit., 38

³¹⁸ KOVAŘÍK Jiří: op. cit., 38.

životního prostředí a stimulaci, podněty, které rozvíjejí funkce organismu, čímž tyto potřeby přesahují do psychických i sociálních;

mezi základní *psychické* potřeby, jejichž uspokojení umožňuje přiměřený rozvoj intelektu, citů a vůle, chování vůči okolí, chápání sebe a druhých lidí, společenských hodnot a celého prostředí, patří potřeba náležitého přívodu podnětů, potřeba smysluplnosti světa, tedy aby měly tyto poznatky a zkušenosti určitý řád a smysl, potřeba jistoty, bezpečí, potřeba vědomí vlastní identity, tedy vlastního „já“ a vlastní hodnoty, potřeba otevřené budoucnosti či životní perspektivy jako „rozpětí mezi nadějí a beznadějí“;

sociálními či *psychosociálními* potřebami jsou pak potřeba lásky a bezpečí, přijetí, potřeba rozvíjet všechny síly a schopnosti, umět překonávat různé těžkosti a osvojovat si zdravý životní styl. Uspokojování a aktualizace všech těchto potřeb se ukazují jako nezbytné pro optimální socializaci, pro vývoj dítěte s tím vědomím, že důležitým vývojovým faktorem je závislost dítěte na péči druhých. Potřeby se tak stávají právy na péči a jim odpovídajícími nároky, povinnostmi, odpovědností těch, kdo péči poskytují či mají poskytovat.³¹⁹

Tyto základní *životní potřeby* a *lidská práva dítěte* jsou tedy vzájemně propojeny a podpírají se. Je třeba je respektovat právě s ohledem na *lidskou důstojnost a osobní integritu dítěte*.³²⁰

Na souvislosti základních životních potřeb a práv dítěte vidíme, jak se určitá dobra a hodnoty stávají základem norem, ať již právních či etických. Takové normy potom regulují lidské jednání. A představují i kritéria pro rozhodování například sociálního pracovníka či lékaře v oblasti služeb dětem vykořisťovaným v prostituci.

V etice pak hovoříme o *vitálně materiálních hodnotách*, které představují dobra a podmiňují lidský život tím, že složí uspokojování fundamentálních lidských potřeb, mezi nimiž můžeme jmenovat hlad, žízeň, spánek, bezpečí, tělesnou nedotknutelnost, ochranu. Dobry, jež je pak uspokojují, jsou výživa, oblečení, bydlení, zdraví. V určité hierarchii za nimi následují *personálně sociální hodnoty*. Ty se zaměřují na potřebu úcty, cenění, sounáležitosti a lásky. Potom jim odpovídají hodnoty věrnost, spolehlivost, pravdivost, přátelství, tolerance, spravedlnost, solidarita a ochota pomoci. Na nejvyšší stupínek v této hierarchii hodnot se staví *transcendentální hodnoty* víra, láska, naděje a smysl života. Jedná se o hodnoty, které souvisejí s lidskou potřebou sebeuskutečňování a transcendence. Toto uspořádání se vztahuje na svobodnou vůli člověka.³²¹

³¹⁹ Srov. DUNOVSKÝ Jiří, MATĚJČEK Zdeněk, BŘICHÁČEK Vladimír: op. cit., 50-53.

³²⁰ Srov. KOVAŘÍK Jiří: op. cit., 40.

³²¹ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 29-33.

V kontextu pomoci dětem vykořisťovaným v prostituci je třeba říci, že těmi fundamentálněji a tím důležitějšími hodnotami jsou vitálně materiální, na nichž jsou pak závislé ostatní, i když jsou uvedeny v hierarchii jako výše postavené.

Musíme však opět poznamenat, že nejvyšší etickou hodnotou je nedotknutelná, nedílná a nezničitelná důstojnost člověka, jež se nesmí dát k dispozici v žádné situaci, ani srovnávat a zúčtovat s důstojností jiného člověka. Taková osobní důstojnost zásadně a neomezeně určuje lidskou vůli a jednání.³²²

Proto porozumíme etickému rozhodnutí a jednání konkrétního lékaře, jenž pomáhá dětem se zázemím a doprovodem určité organizace, a sociálního pracovníka, který v daných případech neoznámí vědomost o trestné činnosti, ale poskytne základní pomoc konkrétním dětem. Tím jim zabezpečí fundamentální naléhavé potřeby a hodnoty a účastní se vytváření podmínek pro to, aby dítě v prostituci bylo ochotno mluvit, uvažovat a konat ve smyslu případného vystoupení z prostitučního prostředí.

Starobylý etický nástroj epikie tak poskytl princip jednání pro rozhodování v konfliktní situaci a pomohl zhodnotit i předchozí úvahy o vztahu práva s etikou, morálkou a mravností a jejich vzájemné ovlivňování.

Tím se rovněž dostáváme k obrazu člověka, jak jsme se o něm zmínili při objasňování toho, co je teologická etika, její proprium a vztahy mravnosti a morálky či morálek a dále vztahy práva s etikou, mravností a morálitou. Tím zpracovávanou multidisciplinární problematiku také antropologicky ukotvíme a integrujeme poté, co jsme se s fenoménem seznámili.

³²² Srov. tamtéž 32-33.

3. Etický princip lidská důstojnost

Lidská důstojnost a z ní plynoucí základní lidská práva pro nás tvoří základní měřítko pro etické a právní posouzení problematiky vykořisťování dětí v prostituci.

Pojem lidské důstojnosti se používá v různých kontextech. Zde se vychází z toho, že i v pluralitní sekularizované společnosti musí existovat všeobecně závazné principy jednání, které jsou v jednotlivých případech předem ustanoveny pro zvažování dober, a že koncepty lidské důstojnosti a lidských práv představují *nezbytný rámec pro etické a právněetické vypořádání*³²³ i s touto složitou a multidisciplinární problematikou. Dále se staví na tom, že každý člověk má jako lidská bytost nezcizitelnou a nadčasovou důstojnost, od níž se odvozují fundamentální práva. Nelze ji tedy oddělovat od základny centrálních lidských práv. Tato důstojnost člověka je nedotknutelná. Lidská důstojnost je vnitřní a zároveň sociální nárok na hodnotu a respekt, který člověku přísluší kvůli němu samému. Je každému člověku vrozená, je nepomíjivá.³²⁴

Tato lidská důstojnost tvoří krystalizační bod obrazu člověka, nejvyšší cíl a měřítko veškerého zodpovědného jednání v rámci dalších vědeckých disciplín, tedy včetně psychologie a psychoterapie, sociální práce, kriminologie a práva, jinými slovy v rámci disciplín zejména zúčastněných v potírání vykořisťování dětí v prostituci.³²⁵

Důstojnost člověka představuje *nejvyšší morální princip*, který tvoří první rovinu odůvodnění etiky a jenž se běžně formuluje slovy, že je třeba konat to, co jsem poznali jako dobré, a vyvarovat se naopak tomu, co jsme poznali jako zlé. Jedná se o tak základní rozlišení a takový bezpodmínečný nárok, že mu podléhá každé jednání. Z toho také plyne, že se důstojnost člověka nesmí stát předmětem etického zvažování, ale je vždy principem, a to na základě respektování člověka jako účelu sama o sobě. Tím se rovněž říká, že se etické zvažování dober uskutečňuje právě s ohledem na tuto důstojnost člověka a že se tím liší od jiného, například ekonomického zvažování, jež probíhá s ohledem na užitečnost, prospěšnost a praktičnost.³²⁶

Později se budeme zabývat praktikami konanými v prostředí prostituce s dětmi v rámci činů, které jsou v tradici morální teologie označovány jako *intrinsece malum*, tzn. vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl zlé. Tyto negativní zákazy přirozeného práva chrání

³²³ Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG: Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin. Schlussbericht, Zur Sache 2/2002, Berlin: Referat Öffentlichkeitsarbeit (Herausgeber), 21-22.

³²⁴ Srov. HERMANN Axel: Menschenwürde, Menschenrechte. Thema im Unterricht, Arbeitsheft 11 (1997), 5.

³²⁵ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 50.

³²⁶ Srov. PÖLTNER Günther: Grundkurs Medizin-Ethik, Wien: Facultas AG, 2002, 54-55.

vždy a všude stejné základy lidského bytí a přirozenost tak spojují se základními předpoklady lidského bytí. Univerzální nárok přirozeného práva se zde vztahuje k minimálním předpokladům, které jsou obsaženy ve fenoménu toho, co je etické. Zde se nemyslí nezpochybnitelné minimální podmínky, bez nichž není vůbec možné mravní sebeurčení jako svoboda k zodpovědnému způsobu života. Ony požadavky přirozeného práva předpokládají vždy jen kritické použití idey lidské důstojnosti. Chrání tedy nutný prostor pro rozvoj lidské osoby, vylučují fundamentální ohrožení lidského bytí, čímž zabezpečují vnější možnosti pro lidsky důstojnou existenci. Protože také pojem lidské důstojnosti, jak dále rozvádí Eberhard Schockenhoff, „funguje jen jako *exkluzivní* kritérium, jež je omezeno na základní podmínky lidského bytí, které nelze už dále redukovat, mohou se na této rovině nárokovat požadavky přirozeného práva bez rozdílu po všech, úplně bez ohledu na to, které představy o dobrém životě a jaké vzory zdařilého lidského bytí platí v jejich kulturním sebeporozumění.“³²⁷

Myšlenka lidské důstojnosti a z ní vycházejících individuálních lidských práv představuje bázi základního mravního přesvědčení, základnu společných transkulturně akceptovaných základních etických přesvědčení.³²⁸ Dostáváme se tak ke společné základně přirozeného práva, ke kulturně neutrální spodní hranici lidského bytí, jež je otevřena pro náročnější antropologie duchovních a filozofických tradic. Přirozenost člověka zde znamená jednak nezbytné minimální předpoklady vlastního mravního bytí a rovněž to, co naplňuje lidské bytí člověka v integrálním smyslu, který zahrnuje všechny oblasti zkušeností. Pojem lidské důstojnosti v tomto ohledu znamená *závazek*, jenž se vztahuje na lidskou osobu, a který musí odpovídat důstojnosti této osoby v rozličných oblastech života; samozřejmě vedle nepomíjivého *nároku*, jehož respektování se ode všech požaduje. Představy o zdařilém lidském bytí, včetně jeho posledního cíle a umění být, potom záleží na *inkluzivním* porozumění lidské důstojnosti. Mravní požadavky pak souvisí s určitým obrazem člověka. Setkávají se zde ty všeobecné první či nezpochybnitelné základní podmínky lidského bytí a obsažnější antropologická sdělení podle určitých duchovních nebo filozofických tradic.³²⁹

Pojem důstojnosti může znamenat *osobní důstojnost* člověka i způsob života, *podobu zdařilého života* ve smyslu lidsky důstojného života. První význam konstatuje, že náleží člověku proto, že je svobodnou bytostí, mravním subjektem. V tom je obsažen důvod i kritérium závazného uznání důstojnosti člověka: možnost být svobodným člověkem představuje věcný důvod; a skutečnost, že je někdo člověkem, znamená kritérium. Tato

³²⁷ SCHOCKENHOFF Eberhard: *Narurrecht und Menschenwürde. Universale Ethik in einer geschichtlichen Welt*, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2002, 233.

³²⁸ Srov. PÖLTNER Günther: *op. cit.*, 48-49.

³²⁹ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: *op. cit.*, 233-235.

individuální důstojnost každého člověka jako personálně tělesné bytosti zahrnuje personální a tělesný aspekt: *personálním aspektem* se myslí lidské právo na sebeurčení podle nejlepšího vědomí a svědomí a *aspektem tělesným* lidské právo na tělesnou integritu a život i právo na materiální podmínky samostatného utváření života.³³⁰ Oba významy i aspekty důstojnosti člověka platí samozřejmě i pro každé dítě.

Dále bude představeno pojetí člověka dle biblických svědků a následně podle některých filozofických tradic, které jsou určující pro etické pojednání tématu a univerzální nárok lidských práv, včetně práv dítěte. Tím ukážeme duchovní impulzy či kořeny pojmu lidská důstojnost a později relevantní filozofickou tradici, která je převedla do nenáboženského jazyka.

3.1 Člověk jako obraz a podoba Boží

Z křesťanského pohledu se lidská důstojnost odůvodňuje ze skutečnosti stvoření, resp. z pojetí člověka stvořeného k obrazu Božímu a jeho bezprostředního vztahu k Bohu, jenž se potvrzuje také tím, že se v Ježíši Kristu Bůh stal člověkem.³³¹

Porozumění lidské důstojnosti je neoddělitelně spojeno s proklamací lidských práv a novověkou artikulací *dignitas hominis*. Osvícenským spojením této důstojnosti člověka s právy nepřišlo k židovsko-křesťanské tradici nic cizího, ale impuls, jenž je této tradici vlastní jako *proprium*, dostal sekulární výrazovou formu a způsob odůvodnění. Příkladá-li se toto *proprium* k různým problémům, hraje také roli kritiky racionalistické povrchnosti a moralistického zúžení odůvodňování lidské důstojnosti a lidských práv. Hermeneutika biblických textů v dialogu s humanismem a dalšími vědami tak otevírá osvobozující perspektivy důstojnosti člověka.³³²

Obsahově bohatá a náročná biblická antropologie, v níž je možno vnímat obrysy zdařilého lidského bytí, tak tvoří předpoklad biblické etiky. Teologický obsah vymezeného pojetí člověka stvořeného k obrazu Božímu se potom dále rozvíjí ve čtyřech základních vztazích lidského bytí, a sice ve vztahu k Bohu (stvořenost); ve vztahu k druhému člověku (mezilidské vztahy, oboupohlavnost); ve vztahu k sobě samému (celistvost); a konečně ve vztahu ke stvoření (zodpovědnost).³³³

Nejprve přijde na řadu relace k Bohu.

³³⁰ Srov. PÖLTNER Günther: op. cit., 53.

³³¹ Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG: op. cit., 28; HERMANN Alex: op. cit., 6.

³³² Srov. BALDERMANN Ingo, DASSMANN Ernst, FUCHS Ottmar a kol.: Menschenwürde. Jahrbuch für Biblische Theologie (JBTh), Band 15 (2000), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2001, V-VI.

³³³ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 237-243.

3.1.1 Stvořenost člověka

Antropologické určení člověka jako obrazu a podoby Boží se dostalo do křesťanství a západního pojetí člověka ze Starého zákona. Jedná se o tato místa z První knihy Mojžíšovy: „I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.‘ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gen 1,26-27); „...V den, kdy Bůh stvořil člověka, učinil jej k podobě Boží. Jako muže a ženu je stvořil, požehnal jim a v den, kdy je stvořil, dal jim jméno Adam (to je člověk)“ (Gen 5,1-2) v kněžské, raně poexilní zprávě o stvoření; a dále se jedná o místo „Kdo prolije krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím“ (Gen 9,6) v ustanovování řádu života po potopě.

3.1.1.1 Člověk jako imago Dei v hebrejském znění Starého zákona

Uvedené texty charakterizují konstituci, důstojnost a úkol všech lidí, přičemž metafora sochy Boha byla přijata ze staroorientální teologie království, kde byl v Egyptě a Asýrii sochou, a proto mocným a činným reprezentantem božstva král. Tím dávají exegeté přednost výrazu *bet essentiae* – jako obraz / k obrazu - před výrazem *bet normae* – podle obrazu - a připomínají, že se nemyslí kultovní socha.³³⁴ V egyptské tradici byl král a jeho úřad určován od 3. tisíciletí jako bůh Horus v paláci, dále jako syn boha či bohyně, zejména syn boha Re a cca od roku 1780 do doby Ptolemaiovců jako obraz, socha boha, především nejvyššího boha říše, když nejmladší metafora znamená funkci krále reprezentovat boha a jako jeho reprezentant udržovat a chránit božský řád světa. Král jako socha říšského boha reprezentuje účinně před kosmem jeho právní a záchranou moc, podobně jako reprezentovala socha úřadujícího faraóna na hranicích říše ochrannou moc před cizími národy. Král je tak označován jako konkrétní obraz boha, pokud vykonává vládu, a jako podoba boha, pokud se srovnává jeho určitá vlastnost či jednání s božstvem. Jde tedy celkově o mocnou reprezentaci říšského boha, jež se realizuje prostřednictvím radostně uplatňované vlády, která udržuje a hájí řád kosmu, jenž chce bůh.³³⁵

V asyrské tradici se král ve smyslu královské ideologie označuje právě jako socha boha, a to ve výpovědi o stvoření, jež se zaměřuje jen na krále během jeho doby vládnutí.

³³⁴ Srov. GROß Walter: Gen 1,26.27; 9,6: Statue oder Ebenbild Gottes? Aufgabe und Würde des Menschen nach dem hebräischen und dem griechischen Wortlaut, in: BALDERMANN Ingo, DASSMANN Ernst, FUCHS Ottmar a kol.: Menschenwürde. Jahrbuch für Biblische Theologie (JBTh), Band 15 (2000), 11-13.

³³⁵ Srov. tamtéž 13-14, 17.

Babylonský text z poloviny 1. tisíciletí pak popisuje dvojí akt stvoření: nejprve je stvořen „normální“ člověk, aby ulevil božstvu v těžké práci, a teprve potom je stvořen královský člověk, jenž je božstvem vybaven insigniemi a plnou mocí královské vlády. U novobabylonského rozlišení stvoření královského člověka vůči člověku „normálnímu“ není metafora sochy boha.³³⁶

Královská kvalita se pak v biblických textech připisuje celému lidstvu a tak se podpořila univerzalizace metafory královské sochy. Metafora sochy zde znamená funkci mocného reprezentanta Boha jako jeho obraz, který je mu podobný. Metafora královského pastýře ukazuje na úkol člověka chránit dům života v celku a celkově umožňovat život živým tvorům a rostlinstvu.³³⁷

Kromě toho, že je člověk jako i ostatní stvoření stvořen svým Stvořitelem, kterému tedy vděčí za celou svou existenci, vykresluje se jedinečný vztah člověka ke svému Bohu.³³⁸ Ještě před tím je lépe připomenout Boží vztah k člověku jako předpoklad sebeporozumění člověka, protože se pojem obrazu a podoby objevuje nejprve ve slovech vlastního Božího projednání a rozhodnutí.³³⁹ Osobní rozhodnutí a zvláštní tvůrčí akt Boží, jak je popisuje kniha Genesis pomocí výrazů „učinme člověka“, „k našemu obrazu“ či „v našem obraze“ či také „ve stínu“, tedy v Boží blízkosti, označuje postavení člověka, v němž je člověk člověkem, člověk k obrazu Božímu pak znamená stání naslouchající, zastupující bytosti před Bohem, vztah člověka - stvořeného k podobenství Božímu - ke svému původci jako vztah já-Ty.³⁴⁰

Člověk tak vděčí za své stvořené bytí pouze stvořitelskému oslovení. Jeho stvořené bytí tedy není výsledkem rozhodnutí vlastní svobody a uděleného povolení od druhých. Vstupuje do bytí jako povoláný Bohem a trvání tohoto stvořitelského povolání ho udržuje v jeho existenci. Bůh volá člověka k bezprostřednímu vztahu, jenž člověka činí protějškem božského Ty a konstituuje jej v jeho lidském bytí osoby.³⁴¹

Plurál použitý v osobním rozhodnutí Stvořitele: „učinme člověka“ (Gen 1,26) vyjadřuje slavnostní formu a člověka jako jedince i lidstvo jako celek.³⁴² Vyjádřený Boží záměr „učinme člověka – let us make a human“ evokuje jazyk božského zasedání či shromáždění,

³³⁶ Srov. GROß Walter: op. cit., 15-17.

³³⁷ Srov. tamtéž 19-22.

³³⁸ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 70.

³³⁹ Srov. WOLFF Hans-Walter: Anthropologie des Alten Testamentes, 7. Aufl., in neuer Ausstattung, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 2002, 233; Gen 1,26.

³⁴⁰ Srov. NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Edice Kalich, 1956, 107; DUFOUR X. Léon: Slovník biblické teologie, Praha: Academia, 1981, 68-70, 286-287.

³⁴¹ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 238-239.

³⁴² Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Připravila starozákonní překladatelská komise, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 24-25.

jak se objevuje v literatuře starobylého Blízkého východu, podle níž bohové rozhodli o osudu lidstva. Zde činí rozhodnutí pouze Hospodin, a sice původ člověka je ze strany Hospodina vystižen jako „in our image, according to our likeness – v našem obrazu, podle naší podoby“. Souvisí to také s tím, že se člověk chápal jako socha božstva, ale ne díky statickému bytí, nýbrž vlivem jednání někoho, kdo chce vládnout nad všemi stvořenými věcmi (Gen 1, 26). Král se často označoval jako obraz božstva a byla mu svěřena boží autorita, byl tedy bohem právně zaručen, a tento královský jazyk je zde v biblickém textu použit pro každého člověka.³⁴³

Vztah obdoby, který se vyjadřuje pojmem obraz Boží, je tak možno nejprve spatřovat v tom, že člověk naslouchá a odpovídá Božímu oslovení, dále v tom, že je člověk určen k tomu, aby zacházel s ostatním stvořením jako jeho zodpovědný zmocněnec a správce, ne svévolně, protože jeho právo a povinnost vládnout jsou zobrazující. Výraz podoba chce zdůraznit blízkost, důvěrný a přátelský vztah a příbuznost, ale také poukázat na rozdílnost, což se má projevat při vztahu člověka k ostatnímu stvoření, zejména pak k dalším lidem.³⁴⁴

Vyjadřuje se tak vztah blízkosti i odlišnosti, vztah dětské závislosti, přičemž je člověk povolán a určen být Boží dcerou a synem, což nemůže zničit ani lidský hřích. Člověk tedy není a nesmí být otrokem. Je poznamenán Božím dotykem a přijat Bohem za vlastního, a to jako bytost, jako nedílný celek, tedy ne štěpený na různé složky. Hospodin chce prostřednictvím něho projevovat svou pravdu a lásku, v určení a poslání člověka sdělovat sebe sama, svou vůli i moc. Člověk tak může dosáhnout své plnosti jen ve vztahu ke svému původci, člověka činí člověkem společenství s Hospodinem.³⁴⁵

Člověk žije jako protějšek Boha a tato konstitutivní skutečnost se týká všech rozměrů jeho existence, jeho pomíjivosti, konečnosti, potřebnosti, zranitelnosti i smrtelnosti. Fakt, že je lidská osoba obrazem a podobou Boží, neznamená, že se jedná o nějakou zvláštní vlastnost či vlastnosti jako duchovnost a záměrnou schopnost, která by jej odlišovala od ostatního stvoření a přistupovala ještě navíc k jeho stvořenému vlastnímu bytí, ale spočívá jako celek stvořeného života v nosném vztahu k stvořiteli, který umožňuje rozvoj tohoto života a překonává, transcenduje jeho empirické znaky.³⁴⁶

³⁴³ Srov. BROWN Raymond E., S.S., FITZMYER Joseph A., S.J., MURPHY Roland E., O.Carm. (Ed.): The New Jerome Biblical Commentary, London: Cassel Publishers Limited, 1991, 11; v němčině zní podle Neue Jerusalem Bibel. Einheitsübersetzung mit dem Kommentar der Jerusalem Bibel, Freiburg im Breisgau: Herder, 2000, 15 uvedené anglické výrazy takto: „*Laßt uns Menschen machen als unser Abbild, uns ähnlich*“.

³⁴⁴ Srov. WOLFF Hans-Walter: op. cit., 234-236.

³⁴⁵ Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: op. cit., 25.

³⁴⁶ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 238-239.

Vládnutí člověka ve světě nesmí ohrožovat člověka a vlada člověka nad člověkem falšuje obraz Boží.³⁴⁷ Člověk je tedy obraz Boží ve vnímání svého úkolu, aby vládl v tomto světě, ovšem ne jako absolutistický vládce oddělený od svého stvořitele, protože člověk není měřítkem všech věcí, je tu Bohem daný řád ve prospěch člověka a celého stvoření, který vylučuje násilnické a vykořisťující lidské vládnutí.³⁴⁸ Bůh je totiž ve své moci nezpodobnitelný, ale chce ji sdělovat a zveřejňovat v člověku a prostřednictvím lidí a chránit je před nebezpečím zbožšťování a démonizování toho, co je stvořené. Naopak je člověk kvůli sobě samému vyzván, aby se jako svobodný podřídil Hospodinu.³⁴⁹

V pozadí použití motivu člověka jako obrazu Božího je představa dobrého pastýře a krále, který se stará o to, aby byla země životním prostorem pro všechny, jak to dokládá historický poznatek, že byl král v Egyptě považován za obraz boha, když chránil jako místodržitel boha oázu Nilu proti tomu, aby se nezměnila ve step, a proti vnějšímu a vnitřnímu nepříteli. Biblický text rozšiřuje tuto královskou funkci bez rozdílu na všechny lidi.³⁵⁰ Protože člověk sám stojí v bezprostředním vztahu ke svému původci, není odkázán na obrazy bohů, ale je povolán, aby se stal ztělesněním a plným vyjádřením pravdy, lásky, moci a slávy svého stvořitele.³⁵¹

Sochy bohů a kultické obrazy byly také považovány za obrazy boha a potud byly způsobem zjevení a médiem božské moci na zemi.³⁵² Zde použitý hebrejský pojem pro obraz je možno chápat jako plastickou nebo reliéfní sochu nebo figurku, která je určena k reprezentaci moci. A paralelně použitý pojem podoba označuje podobný charakter toho, co je zobrazeno, se svým vzorem.³⁵³

Jestliže se králové chápali jako reprezentační obrazy boha na zemi, nárokovali si tak účast na moci božstev, která je chránila a žehnala jim. Toto chápání bylo pak v Izraeli a Judsku demokratizováno tím, že se každý člověk směl a musel chápat jako reprezentační obraz Boha na zemi, participoval na Boží moci, směl si nárokovat svá práva a zároveň byl zavázán k vnímání královské zodpovědnosti vůči bližním a ostatnímu stvoření, a to člověk ve své celistvosti, tedy s konkrétním tělem, který takto symbolicky, svátostně zpřítomňuje Boha.³⁵⁴

³⁴⁷ Srov. WOLFF Hans-Walter: op. cit., 241.

³⁴⁸ Srov. KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): Grundkurs Bibel. Altes Testament. Werkbuch für die Bibelarbeit mit Erwachsenen, Band 2, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2003, 41.

³⁴⁹ Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: op. cit., 25.

³⁵⁰ Srov. KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): op. cit., 41.

³⁵¹ Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: op. cit., 25.

³⁵² Srov. KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): op. cit., 41.

³⁵³ Srov. SCHROER, Silvia / STAUBLI, Thomas: Die Körpersymbolik der Bibel, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998, 3.

³⁵⁴ Srov. tamtéž 4.

Lidé jako živé obrazy tedy podle biblických textů přejímají zmíněnou funkci soch a kultických obrazů, prostřednictvím těchto lidí chce Bůh stvořitel jako Bůh života sdělovat ve světě svou nejvnitřnější podstatu a jako takový dále působit.³⁵⁵ Vzhledem k tomu, že i Adam plodí svého syna jako svůj obraz (srov. Gen 5,1-3), vyjadřuje proto obraz Boží také příbuzenství člověka s Bohem a odtud skutečnost, že má člověk jako syn a dcera Boží spravovat tento svět jako svůj rodný dům.³⁵⁶

Ve Starém zákoně znamená obraz něco jako dvojníka toho, koho ztělesňuje, člověk má Boha jako svůj protějšek a zároveň je reálnou, viditelnou přítomností Boha, celý člověk a všichni lidé jsou ve svém celistvém a nedělitelném lidském bytí epifanií Boha. V člověku je tak bezprostředně přítomno to, co je božské, proto nemůže člověk učinit člověka prostředkem pro sebe nebo pro své určité cíle, protože každý člověk má v sobě své určení, totiž, aby byl Božím obrazem. Pomocí porozumění člověku jako obrazu Božímu byla také zdůvodněna nedotknutelnost lidského života a ten, kdo by se tímto způsobem provinil, porušuje práva samotného Boha.³⁵⁷

K vyznávajícímu a žitému zaslíbení o člověku jako obrazu a podobě Boží patří pak i svědectví zasazovat se za důstojnost člověka v různých oblastech. Tam, kde ti, jejichž lidská důstojnost je porušena, znovu nabývají své důstojnosti v určitém způsobu života a zacházení, nebo kde se tato důstojnost chrání, je možno poznávat něco o lidském bytí, jež se zaslubuje v pojmu člověka jako obrazu a podobě Boží, a objevovat, kým je člověk v očích Boha.³⁵⁸

Určení být *imago Dei* pro bližní znamená podle staroorientálního porozumění také královskou spravedlnost a ochranu slabých, vnímání odpovědnosti za druhé, a královský pár má tak zrcadlit bližním obraz Boží ve spravedlnosti a milosrdenství a vnímat tak jejich životní zájmy, a to uprostřed sebezáchovy a prosazování vlastních zájmů. Tento duchovní potenciál orientace je pak možno přeložit do nenáboženských kontextů.³⁵⁹

Královská vláda má také aspekty výkonu moci ohledně potlačování a trestání zločinců, jedná se tak podle staroorientálního vzoru kromě vnitřního řádu a zachování práva o ochranu před nepřáteli.³⁶⁰

³⁵⁵ Srov. KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): op. cit., 41-42.

³⁵⁶ Srov. tamtéž 42.

³⁵⁷ Srov. HASENHÜTTL Gotthold: Glaube ohne Mythos. Band 2: Mensch, Glaubensgemeinschaft, Symbolhandlungen, Zukunft, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2001, 161-163.

³⁵⁸ Srov. HEUSER Stefan: Menschenwürde. Eine theologische Erkundung, Ethik im Theologischen Diskurs, Band 8, Münster: LIT Verlag, 2004, 259-260.

³⁵⁹ Srov. WELKER Michael: Person, Menschenwürde und Gottebenbildlichkeit, in: Menschenwürde. Jahrbuch für Biblische Theologie (JBTh), Band 15 (2000), 259-260.

³⁶⁰ Srov. GROß Walter: op. cit., 23.

Člověk je stvořen jako muž a žena a tento závažný a závazný Boží řád poukazuje na jednotu a rovnost obou pohlaví a na skutečnost, že je člověk teprve v této podvojnosti celým člověkem, jenž je schopen naplnit své poslání. Jedná se také o ochranu před nebezpečím zbožšťování mužství nebo ženství.³⁶¹ Označení královského člověka a jeho význam se tedy týká každé ženy a každého muže, jak rozvineme více později. Popisuje člověka v jeho vztahu k Bohu a v jeho vztahu k ostatnímu tvorstvu, který vyplývá ze vztahu k Bohu podle stvoření. Takový člověk jako Boží reprezentant je zodpovědný Bohu a vládne jen v rámcových podmínkách stanovených Bohem a má zodpovědnost za sebe i za další oblasti života. Použitím mocenských prostředků se nemyslí na brutální prosazení vlastních zájmů, ale na zachování řádu stvoření včetně zajištění životního prostoru, možností rozvoje a svobody před agresí a smrtelným násilím. Při zkušenostech s násilím a při nějakém životním boji se může člověk zase rozpomínat na to, že byl Bohem původně zamýšlen lepší, pokojnější řád, a tak si uvědomit důstojnost a úkol člověka. Toto určení má také zajistit člověku i přes různá nebezpečí jeho důstojnost a právo na život jako úkol od Boha a ukládá zodpovědnost reprezentovat Boha před veškerým stvořením, zodpovědnost, jež přesahuje jeho vlastní zájmy.³⁶²

V Gen 5,1 biblický autor navazuje na Gen 1,26-28, tedy na to, co je původní, a konstatuje, že Boží dílo pokračuje, i když je člověk narušen hříchem. Obrat, že „*Adam zplodil syna ke své podobě, podle svého obrazu...*“ (Gen 5,3), vyjadřuje jeho touhu žít v synovi dál i skutečnost synovy porušenosti.³⁶³

Podle výše citovaného verše Gen 9,6 je výsadní právo na lidský život vyhrazeno Bohu, který svěřuje část svého soudu a práva člověku, čímž v něm potvrzuje svůj obraz. Současně chrání před smrtí odlesk svého majestátu i v porušeném obrazu člověka.³⁶⁴

3.1.1.2 Člověk jako obraz Boží v řeckém znění Starého zákona

Řecký překlad Gen 1,26-27 vykazuje určité změny: objevuje se předložka *podle*, slovo $\acute{\omicron}\mu\acute{\omicron}\iota\omega\sigma\tau\iota\varsigma$ je nomen actionis a znamená učinit podobným, přičemž je hlavním pojmem $\epsilon\iota\kappa\acute{\omicron}\nu\varsigma$, tedy podle obrazu. Člověk je tedy stvořen podle obrazu Boha a tento výrok se pak interpretuje bez kontextu dalšího tvorstva z perspektivy od člověka k Bohu.³⁶⁵

Stvoření člověka popisuje také Sírachovec: „*Podle své vůle je vybavil silou, učinil je takové, aby byli jeho vlastním obrazem. Uložil všem tvorům, aby se člověka báli, jemu pak,*

³⁶¹ Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: op. cit., 26.

³⁶² Srov. GROß Walter: op. cit., 32-35.

³⁶³ Srov. Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: op. cit., 48.

³⁶⁴ Srov. tamtéž 62.

³⁶⁵ Srov. GROß Walter: op. cit., 35-36.

aby panoval i nad šelmami a ptactvem“ (Sir 17,3-4).³⁶⁶ Text pak pokračuje těmito verši: „Dal lidem jazyk a oči a uši, schopnost rozhodování a mysl k přemýšlení. Naplnil je chápavostí a rozumností a ukázal jim, co je dobré a co zlé“ (Sir 17,6-7). Hlavním pojmem je opět podle obrazu.

A verše knihy Moudrosti hovoří takto: *„Bůh totiž stvořil člověka k neporušitelnosti a učinil ho obrazem vlastní nepomíjivosti“ (Mdr 2,23). Biblický autor zde sice používá hlavní slovo εικόν, ale současně používá hebrejské předložky *bet essentiae*, tedy stvořil člověka jako obraz Boží, ne podle obrazu. Odkazuje tak směrem k Bohu a člověk jako obraz Boží se chápe jako bytostné vybavení člověka, bytostná obraznost božského vzoru, ne tedy funkčně, a obsahem je Boží věčnost, z níž plyne určení člověka k nepomíjivosti, a člověk je obrazem Boha jen z pohledu věčnosti, když v hebrejském znění reprezentoval Boha jen z pohledu vlády. Obraz věčnosti obsahuje kromě určení člověka i konstituční podobnost Bohu, která předchází veškerému zodpovědnému jednání. Toto εικόν-theologumenon přijímají pak v Novém zákoně jen pavlovské a deuteropavlovské listy:³⁶⁷ *„Bůh tohoto světa oslepil jejich nevěřící mysl, aby jim nevzešlo světlo evangelia slávy Kristovy, slávy toho, který je obrazem Božím (...) dal poznat světlo své slávy ve tváři Kristově“ (2 Kor 4,4.6b); „On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření“ (Kol 1,15); „Které předem vyhlédl, ty také předem určil, aby přijali podobu jeho Syna, tak aby byl prvorozený mezi mnoha bratřími“ (Řím 8,29); „Na odhalené tváři nás všech se zrcadlí slavná zář Páně, a tak jsme proměňováni k jeho obrazu ve stále větší slávě – to vše mocí Ducha Páně“ (2 Kor 3,18); „Neobelhávejte jeden druhého, svlechte se sebe starého člověka i s jeho skutky a oblecte nového, který dochází pravého poznání, když se obnovuje podle obrazu svého Stvořitele. Potom už není Řek a Žid, obřezaný a neobřezaný, barbar, divoch, otrok a svobodný – ale všechno a ve všech je Kristus“ (Kol 3,9-11); „Jako jsme nesli podobu-obraz pozemského, tak ponese-me-nesme i podobu nebeského“ (1 Kor 15,49). Kristus je určen jako obraz Boží a obraznost vztažená přímo na Krista se odděluje od prvního stvoření všech lidí. Být obrazem se dynamicky a eschatologicky vyhrazuje křesťanům ve směru stávat se obrazem.³⁶⁸**

Porozumění člověku jako věrnému Božímu obrazu je základním pojmem teologické antropologie a vychází z vnímání člověka v dějinách, jak jej zachycují biblické texty, v nichž výpovědi víry svědčí o člověku, který zakouší více o sobě, než může zakusit ze sebe sama,

³⁶⁶ Ekumenický překlad odkazuje pod písmenem e na širší znění s veršem 5: *„Obdrželi od Hospodina do užívání pět činností; jako šestou jim daroval schopnost rozlišovat a jako sedmou slovo vykládající jeho činnosti.“*

³⁶⁷ Srov. GROß Walter: op. cit., 37-38.

³⁶⁸ Srov. tamtéž 38.

a zakouší se v Božích dějinách, v nichž se prožívá jako ten, kdo je Bohem osloven, jako oslovený stojí před Bohem a může tohoto Boha oslovit.³⁶⁹

3.1.1.3 „Co je člověk, že na něho pamatuješ“ (Ž 8,5a)

Obsahovou paralelu k výše uvedenému textu z Gen 1 a tak charakteristické aspekty pro biblickou fundaci pojmu lidské důstojnosti představuje žalm osmý (Ž 8):

„Hospodine, Pane náš, jak vznešené je tvoje jméno po vsí zemi! Svou velebnost vyvýšil jsi nad nebesa.

Ústy nemluvnat a kojenců jsi vybudoval mocný val proti svým protivníkům a zastavil nepřítele planoucího pomstou.

Vidím tvá nebesa, dílo tvých prstů,

měsíc a hvězdy, jež jsi tam upevnil:

Co je člověk, že na něho pamatuješ,

syn člověka, že se ho ujímáš?

Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu,

korunuješ ho slávou a důstojností.

Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou,

všechno pod nohy mu kladeš:

všechny brav a skot a také polní zvířata a ptactvo nebeské a mořské ryby,

i netvora, který se prohání po mořských stezkách.

Hospodine, Pane náš,

jak vznešené je tvoje jméno po vsí zemi!“

Centrálním tématem tohoto hymnu je zvláštní důstojnost člověka a jeho nesrovnatelné postavení ve stvoření, jak to napovídají královské predikáty důstojnosti, zejména hebrejský predikát כבוד, tedy *čest / důstojnost, uznání, vážnost / respekt*. Uplatňuje se zde univerzální zaměření zakusitelného Hospodinova působení na této zemi a pro ni a pro životní prostor člověka. Hospodinova stvořitelská moc a moc vládce, jeho vznešenost / svrchovanost / majestát tvoří pozadí antropologických výpovědí.³⁷⁰

³⁶⁹ Srov. SCHNEIDER-FLUME Gunda: Grundkurs Dogmatik. Nachdenken über Gottes Geschichte, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004, 324-325.

³⁷⁰ Srov. NEUMANN-GORSOLKE Ulrich: „Mit Ehre und Hoheit hast Du ihn gekrönt“ (Ps 8,6b). Alttestamentliche Aspekte zum Thema Menschenwürde. in: Menschenwürde. Jahrbuch für Biblische Theologie, Band 15 (2000), 42-43.

Spojeny jsou Hospodinova perspektiva a antropologická perspektiva: Hospodin se ve svém jednání váže na člověka a skutečnost, že jej zahrnuje do svého působení, určuje úkol a postavení člověka ve světě.³⁷¹

Děti zmíněné ve třetím verši reprezentují obecně ve Starém zákoně tu nejslabší a na druhé nejodkázanejší část společenství lidu, do jehož osudu jsou zahrnuty, aniž by přitom ale mohly samy jednat či se vyslovovat. Jsou ale zahrnuty do vykonávání Boží moci a stávají se podobně jako proroci médiiem božsky účinného slova, získávají podíl na Hospodinově moci, protože jejich slovu či výroku náleží síla, která je vlastní Hospodinu. Jedná se o vyznávající chválu proti ohavným řečem a činům a proti popíračům Boha, a tak jde o slovo, jež uznává Hospodina nebo prosazuje jeho právo, o konstitutivní funkci slova jako mocenského postavení a opory proti nebezpečným nepřátelům. Hospodin tak jedná v potírání nepřátel zprostředkovaně, a sice paradoxně skrze děti, které ztělesňují člověka odkázaného na druhé a člověka, jenž potřebuje pomoc, a přestože jsou samy beze cti a důstojnosti, bez mocenských nároků a slávy, přiděluje se jim královská moc, když skrze ně jedná Hospodin.³⁷²

Sledujeme tedy, jak se Hospodinova moc prokazuje ve výroku dětí a hraje roli ve vztahu Hospodin-člověk, když vděčí člověk za své postavení ve struktuře stvoření Hospodinově náklonnosti, od Hospodina dostává královskou důstojnost a čest. Současně se konstatuje vyloučení ze životního světa člověka všeho toho, co je člověku nebezpečné a nepřátelské, a tím nezbytný předpoklad pro rozvoj určení člověka v uspořádaném světě.³⁷³

V dalších verších (5-9) se zaměřuje otázka přímo na člověka, který je vzhledem ke kontrastu s nesmírností nebes nadále představen jako nepatrný a ztracený. Ovšem otázka nezůstává u člověka, ale pohlíží na Hospodinovo jednání s člověkem, takže se vyznává, že zvláštní postavení člověka člověku nenáleží ze sebe sama. Cílem otázky je skutečnost, že Hospodin vstupuje do vztahu s člověkem, myslí na něj a pečuje o něho. To znamená, že nicotnost, malost nebo pomíjejícnost nejsou naopak cílem tohoto výroku. Užití příslušného slovesa přeloženého jako *myslet na* / *vzpomínat* / *zamýšlet* / *pamatovat na* znamená, že Hospodin (ú)činně přistupuje k člověku, zabývá se jím, a obsahem tohoto přístupu je požehnání a spása. Tento pozitivní zájem dokumentuje i výraz péče o člověka, jemuž lze rozumět jako spásnému, záchrannému, uzdravujícímu obrácení Hospodina k jednotlivému člověku i lidu jako celku, a to ve smyslu pozorně pohlížet, všímat si někoho, dávat na něj

³⁷¹ Srov. tamtéž 46-49.

³⁷² Srov. tamtéž 50-51; Výklady ke Starému zákonu. Překlad s výkladem, 9 – Žalmy, Praha: Kalich, 1982, 57.

³⁷³ Srov. tamtéž 51.

pozor, ujímat se někoho.³⁷⁴ Hospodin se obrací k člověku, aby se člověk mohl obrátit, tzn. změnit smýšlení, postoje, jednání, uvědomit si, kým je on i ti druzí. Není třeba zvláště upozorňovat na souvislost tohoto zjištění s naším tématem, kdy se zabýváme dětmi i pachateli, kteří jim ubližují.

Výraz „jen o něco jsi ho omezil, že není roven Bohu“ (Ž 8,6) odkazuje k božskému zasedání či shromáždění, jak bylo již zmíněno u biblického místa Gen 1,26.³⁷⁵ Stejnou otázku po člověku si klade i autor žalmu 144: „*Hospodine, co je člověk, že ho bereš na vědomí, co syn člověka, že na něj myslíš?*“ (Ž 144,3) či kniha Jób: „*Co je člověk, že mu přikládáš význam, že se jím zabýváš v srdci, že na něj dohlížíš každého rána a každou chvíli ho zkoušíš?*“ (Jób 7,17-18).

Další predikát *ověncit, opatřit korunou / učinit korunou (vrcholem)* znamená trvalý stav. Ten, kdo je zachráněný, oznamuje svou zkušenost spásy, vysvobození života ze zkázy, ověncení milosrdenstvím a slitováním (srov. Ž 103,4). Věncem či korunou cti, důstojnosti, zmocnění je přijatá a prožitá zkušenost záchrany, vysvobození, a tedy odůvodněním nově získaného života, což se vše děje z Boží dobroty a milosrdenství. Zdůrazňuje se tak existenciální vazba lidského života na Hospodina, který je Bohem plnosti a vysvobozeného, uzdraveného života. Kniha Izajáš zmiňuje korunu v této souvislosti: „*Budeš nádhernou korunou v Hospodinově ruce a královským turbanem v dlaních svého Boha*“ (Iz 62,3). Jób ve své bolesti říká, že „*Mou slávu ze mě svlékl a sňal korunu z mé hlavy*“ (Jób 19,9); tím se v situaci vykořenění a sociální marginalizace pranýřuje ztráta toho, co činí člověka člověkem. Královský člověk je zde ničen, beze cti a koruny je nahý nic bez důstojnosti a vzhledu, dochází k zásahu do jeho tělesné integrity a tím lidské identity. Královský motiv - na pozadí staroorientálních představ o propůjčení koruny králi Hospodinem - ukazují verše žalmu 21: „*Vyšels mu vstříc štědrým požehnáním, na hlavu mu kladeš korunu z ryzího zlata.*

O život tě prosil; daroval jsi mu jej do nejdelších časů, navěky a navždy.

Dík tvému vítězství je velká jeho sláva, obestřel jsi ho velebnou důstojností“ (Ž 21,4-6).

Vyjadřuje se tím, že Hospodin sděluje své vlastnosti a schopnosti, pověřuje a má úzké spojení se svým člověkem, což vše je potřeba k vydařenému životu jedince i celku. Královský člověk participuje ve svém úřadu na Hospodinově moci a důstojnosti a tak vystupuje podle této

³⁷⁴ Srov. tamtéž 52-53.

³⁷⁵ Srov. BROWN Raymond E., S.S., FITZMYER Joseph A., S.J., MURPHY Roland E., O.Carm. (Ed.): op.cit, 528; německý překlad pro projednávané téma stěžejních veršů 5-6 Žalmu 8 podle Neue Jerusalem Bibel. Einheitsübersetzung mit dem Kommentar der Jerusalem Bibel zní takto: „*Was ist der Mensch, daß du an ihn denkst, des Menschen Kind, daß du dich seiner animmst? Du hast ihn nur wenig geringer gemacht als Gott, hast ihn mit Herrlichkeit und Ehre gekrönt.*“

důstojnosti jako jeho zástupce s novým statusem osoby. Úkolem takového královského člověka na základě bytí a smyslu je garantovat řád stvoření a právo.³⁷⁶

Vztah Boha a člověka je popsán jako „blízkost v diferencii“, protože Hospodin určuje místo člověka ve svém stvoření, člověk žije z Boží náklonnosti, je mu svěřena vláda a zodpovědnost a tato důstojnost člověka má habituální charakter, to znamená, že se jí takto vyznamenaný člověk pro sebe či u druhých nemůže zbavit nebo k ní ve své existenci nepřihlížet, protože tato důstojnost konstituuje jeho bytí a smysl, přičemž se zohledňuje křehkost i možná zdrcenost člověka. Tento text totiž vzniká v době zápasu o porozumění člověku, které souvisí se situací a zkušeností bezmoci a opuštěnosti Bohem v exilu a po něm, se ztrátou chrámu jako symbolu náboženské identity, a nabízí tak univerzální koncept proti ponížení člověka, protože člověk bez této důstojnosti je doslova svlečen ze svého lidského bytí. Proto se předkládá zkušenost a pojetí člověka, který má účast na Hospodinově utváření a manifestuje božskou náklonnost, jež konstituuje lidský život.³⁷⁷ Aktuálním případem poníženého a doslova ze svého lidského bytí svlečeného člověka jsou právě děti jako oběti sexuálního vykořisťování. Přesto neztrácejí tuto lidskou důstojnost a mají naději na proměnu.

Tato důstojnost není tak vázaná na kvality či vlastnosti člověka či spolu s dalšími právy vyhrazena jen těm, kteří jsou schopni ji a je požadovat, ale naopak je darovaná, od základu za ni člověk vděčí, a náleží i těm, kteří jsou sociálně slabí, nemocní, zranitelní nebo nějak závislí, čímž se také vyjadřuje rovnost všech lidí. Konstitutivní je také pro zmocněného člověka souvislost důstojnosti a odpovídajícího jednání v různých oblastech života. Jedná se tak v tomto žalmu o pozitivně zaměřenou antropologii, jež konstatuje, že je „důstojnost člověka propůjčena všem Bohem, a proto je pro člověka nedotknutelná.“³⁷⁸

Z toho také plyne, koho vlastně pachatelé tím, že ubližují dětem, urážejí. Současně dává naději i těmto pachatelům samotným, že se mohou změnit a dojít odpuštění. Zajistil jim to vrcholný Boží obraz a ukázka čistého, skutečného lidství, Ježíš z Nazaretu. Na něm můžeme spatřit symbol pravého lidského bytí.

3.1.1.4 Ježíš Kristus jako symbol pravého lidského bytí

Navážeme proto na předchozí výtěžky smyslu starozákonních textů. Nový zákon totiž přebírá tuto starozákonního výpověď o obrazu Božím a představuje Ježíše Krista jako vrcholný obraz Boha, podle něhož může člověk poznat, jak nalezne sebe sama, svou identitu, a sice tím, že se účastní na tomto novém stvoření, že zakouší své znovuzrození. Být v Kristu znamená, že se

³⁷⁶ Srov. NEUMANN-GORSOLKE Ulrich: op.c it., 53-59.

³⁷⁷ Srov. tamtéž 60-62.

³⁷⁸ Srov. tamtéž 62-65.

v konkrétním životě uskutečňuje to, co je společné všem lidem, pravé lidské bytí. Kristus je tak obrazem Boha i lidstva, a to obrazem s konečnou platností, naplněním konkrétní lidské existence a cílovým údajem pro všechny lidi, podle něhož se mohou uskutečňovat; lidský život je tak plně smysluplný.³⁷⁹

Biblická antropologie v kristologické reflexi vypovídá o tom, že je zde člověk, jenž žije zcela z toho, že je protějškem Boha, a že je zde zároveň Bůh, jenž se přibližuje v obrazu člověka. Člověk, který odpovídá Bohu, je jeho obrazem a podobou, se stal vrcholně a naprosto dějinnou skutečností v konkrétní lidské osobě, právě v Ježíši z Nazaretu, v jeho životě, postojích, jednání, umírání a vzkříšení z mrtvých. Současně to znamená pro každého člověka nepřekonatelnou možnost, jak poznat a žít skutečné lidství, jak vidět pravou tvář člověka bez znetvoření a zatemňování. Ukazuje se, k jaké důstojnosti je každý člověk povolán a že Bůh chce být se svou láskou a přízní v každém člověku a u každého člověka. Pojetí člověka jako obrazu a podoby Boží už tak neodkazuje jen na cíl, k němuž je člověk na cestě, ani jen pověření, jež má naplnit. V Ježíši Kristu lze spatřovat krajní cíl a nejvyšší naplnění lidského života, vzor pravého lidského bytí a tedy porozumění tomu, co může pro všechny lidi znamenat život ve svobodě, lásce, spravedlnosti a solidaritě.³⁸⁰

Proto lze i v každém dítěti spatřovat „živý obraz Boha samého, který nachází své úplné vysvětlení v tajemství Krista a jenž je povolán k tomu, aby stále hlouběji poznával sebe v tajemství toho, kdo je dokonalým obrazem Boha a jenž zjevil člověku Boha a člověka samého.“³⁸¹ Dovolíme si již na tomto místě tvrdit, že kdyby ho mohlo více dětí a dospělých poznat osobně a podle smyslu biblických svědeckých příběhů, vládly by lepší vztahy a bylo by méně dětských obětí sexuálního vykořisťování a méně pachatelů.

Pojetí člověka jako Božího obrazu tedy není kvalitou lidské duše, ale poukazuje také na to, že lze o člověku hovořit jako o otevřeném systému, o otevřených dějinách v Božích dějinách, v nichž je víc, než sám ze sebe dělá nebo může učinit; pojem obraz Boží je tak pojmem zaslíbení. Na tomto odůvodnění se zakládá bytí osoby, kde je osoba člověka nezávisle na svém konání a výkonu, na všech svých zásluhách a vážnosti, pouze proto, že je jako osoba nahlížen a zamýšlen – tak zasahuje Boží ospravedlňující jednání do života každého člověka a křesťanské porozumění osobě odůvodňuje bezpodmínečnou důstojnost každého člověka,

³⁷⁹ Srov. HASENHÜTTL Gotthold: op. cit., 164-165.

³⁸⁰ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 245-246.

³⁸¹ Srov. PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: Kompendium der Soziallehre der Kirche, Freiburg im Breisgau: Herder, 2006, čl. 105.

a to jako předpoklad,³⁸² jak blíže ukážeme v pojednání člověka jako účelu o sobě a o principu personality.

S porozuměním otázky „v čem spočívá srovnatelnost Boha jakožto vzoru a člověka jako obrazu a k čemu je člověku dána“, může pomoci vysvětlení, že slova *celem* (obraz, socha, plastika) a *d'mút* (podobnost, něco jako) – přičemž druhé interpretuje první tím, že podtrhuje pojem korespondence a podobnosti – se vztahují na celého člověka a ukazují nejen na jeho duchovní podstatu, ale zrovna tak, ne-li především, na nádheru jeho biblického utvoření, na *hádár* (okrasa, vznešenost, majestát) a na *kábód*, jímž jej Bůh vybavil (srov. Ž 8,6). Je-li pak Ježíš „obrazem neviditelného Boha“ (Kol 1,15) jako vtělený Syn neviditelného Boha, je člověk „novým člověkem, který je obnovován podle obrazu svého stvořitele, aby jej mohl poznat“ (Kol 3,10). Kde se objevuje nový člověk, objevuje se podoba Krista (srov. Kol 3,11; 2 Kor 3,18). Zjevení jako dialogický proces zahrnující i lidskou tělesnost a smyslovost se dotýká člověka v jeho celistvosti jakožto Ty. Život člověka je ale krátký, ohrožený různými nebezpečími a především utvářen slabostí, pomíjivostí a hříchem³⁸³ (srov. Job 7,7.16; Job 38n.; Ž 39,6-7; 62,10; 94,11; 103,15; 144,4; 1 Kor 7,28-31; 2 Kor 7,5).

Ježíš Kristus vyložil, interpretoval jedinečně a neopakovatelně neviditelného Boha (srov. Jan 1, 18) a tento neviditelný živý Bůh se v něm jako v exkluzivním obrazu sdělil lidem. Každému člověku a jeho etickému jednání jako dějinné cestě se tak otevírá možnost ve všech rozměrech existence a současně zůstává i člověk obnovený osobní vírou a křtem nedokonalou a konečnou bytostí a může se stále lépe přibližovat či připodobňovat tomuto svému cíli.³⁸⁴

V návaznosti na starozákonní podání i novozákonní texty jasně ukazují zkušenost, že lidé selhávají v tomto určení být k obrazu a podobě Boha. Přesto se Bůh jedinečně smiloval, jak to dokumentuje kříž Ježíše Krista, na němž se odhalila jednak ztracenost lidí, skutečnost, že se může svět plně imunizovat vůči Bohu a jeho působení, a to dokonce s pomocí náboženství, politiky, práva a veřejného mínění. Lidé mohou korumpovat a zvrhnout i Boží zákon, přičemž lze hovořit o moci, která žene člověka do systematického ohrožení a sebeničení, tedy o hříchu. Neukázala se však jen nouze, bída, ztracenost člověka a potřeba slitování, ale sdělil se současně vrcholně v Ježíši Kristu nezničitelný a nezkreslený Boží obraz a účast lidí na něm. V Ježíši Kristu zjevený obraz člověka, a tak kristologické odůvodnění člověka jako

³⁸² Srov. SCHNEIDER-FLUME Gunda: op. cit., 328.

³⁸³ Srov. WANDENFELS Hans: Kontextová fundamentální teologie, Praha: Vyšehrad, 2000, 134-137, 223.

³⁸⁴ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 246.

obrazu a podoby Boží a lidské důstojnosti, je možno pak převádět do dalších kontextů.³⁸⁵ Jedním takovým kontextem je právě zde zpracovávaná problematika.

Již v realismu biblických textů se tedy projevuje skutečnost, že se může lidský obraz Boží ze strany člověka korumpovat, zvrhnout, pokřivit, když se ztratí střed, když se zapomenou hranice stvořeného života, a člověk sám sebe dosadí za střed a měřítko, což ničí vztahovou schopnost člověka.³⁸⁶ Za boha, za střed a měřítko věcí se dosazují pachatelé tak závažných zločinů.

O pojetí středu života a světa a s tím spojených následků pojednává i vyprávění o *stromu života, stromu poznání dobrého a zlého* (srov. Gen 2,9; 2,16; 3,1-7; 3,1-20). Tento strom je zasazen do středu zahrady v Edenu. Eden znamená i podle dalších starozákonních svědků Boží zahradu s bujným růstem stromů (srov. např. Ez 31,8-9.16.18). Jako odvozenina ze sumerského *edinu* (step/poušť) by zahrada představovala oázu uprostřed pouště; hebrejské slovo *eden* značí blaženost, slast, rozkoš, opravdovou a čistou radost.³⁸⁷ Septuaginta, tj. řecký překlad Starého zákona, přeložila *eden* slovem *paradeisos*, které pochází z perského *pardes*, což znamená zahrada. Uvedené výrazy jsou tedy symbolem plnosti života a péče Boží, života v bezpečí, pod ochranou.³⁸⁸

Je zajímavé si na základě citovaných biblických odkazů povšimnout skutečnosti a zkušenosti ambivalence lidského života: z křehkého, zranitelného člověka jako věrného obrazu, obdarovaného harmonií života, krásou a velikostí, udělá někdo prostřednictvím své podlosti, svého násilí a svých obchodů prázdnou pustinu a vyhaslý popel, tyto trosky a pouště života je současně Hospodin schopen proměnit ve stav a prostředí, kde je zase opravdová radost. Dokumentují to i příběhy dětí a pachatelů v rámci fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Vrcholným střetem perverze Božího obrazu s věrným obrazem Boha - a tak s lidskostí - byla likvidace ukřižováním nevinného, čistého sjednocení lidskosti a Boha v Ježíši Kristu. Ztělesnil tak úděl spravedlivého Božího služebníka, jehož „vzezření bylo tak znetvořené, že nebyl podoben člověku (...) jemuž byla odňata důstojnost (...) plný bolestí, zkoušený nemocemi (...) opovržený (...) zařazen mezi svévolníky, ačkoli se nedopustil násilí a v jeho

³⁸⁵ Srov. WELKER Michael: op. cit., 260-261.

³⁸⁶ Srov. SCHNEIDER-FLUME Gunda: op. cit., 329; Gen 3, 6-7.

³⁸⁷ Srov. jak Ž 36, 9-10: „Osvěžují se tím nejučinnějším z tvého domu, z potoka svých rozkoší jim napít dáváš. U tebe je pramen žití, když ty jsi nám světlem, spatřujeme světlo“; tak Jer 51, 34: „Stravuje mě, ve zmatek mě uvedl... Odložil mě, nádobu vyprázdněnou, chtěl mě spolknout jako drak, naplnil si břicho mými rozkošemi, teď mě odhodil. Násilí spáchané na mně a mém těle...“

³⁸⁸ Srov. KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): Grundkurs Bibel. Altes Testament. Werkbuch für die Bibelarbeit mit Erwachsenen, Band 1, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2003, 32.

ústech nebylo lsti (...) jenže byl zmučen pro naši nepravost a nevěrnost“ (srov. Iz 52,13-53, 12). Přesto zůstal věrný a byl Bohem plně navždy rehabilitován. Budoucnost mají děti, které jsou obětí sexuálního vykořisťování, a ne pachatelé, když se neobráťí.

Pokřivený obraz Boží byl milosrdným Bohem uveden do pořádku právě prostřednictvím Ježíše Krista, v němž se ukázal pravý, věrný obraz Boha a skutečná lidskost člověka.³⁸⁹ V Ježíši Kristu se křesťanům přislubuje a objasňuje zkušenost povolání a pověření člověka k *lásce* k bližním, k lásce k cizím a dokonce k lásce k nepřátelům. Toto povolání a uschopnění člověka k lásce k bližním, k cizím a nepřátelům vede k otevření *morální komunikace*, jež je trvale schopno univerzalizace. V Ježíši Kristu se také ukazuje člověk jako obraz a podoba Boha v propasti opuštěnosti, hříchu a smrti, což ale zase znamená, že už neexistuje situace a propast lidské existence, v níž by nebylo možno zastihnout a dosáhnout *imago Dei*. A lidskou důstojnost podle toho tedy není možno člověku odebrat či jej jí zbavit. Na této nedotknutelnosti lidské důstojnosti se pak mohou přes ekvivalenty tohoto odůvodnění společně dohodnout zástupci a odborníci různých náboženských a sekulárních tradic.³⁹⁰ A to i v oblasti problematiky sexuálního vykořisťování dětí.

Pojem obraz Boží je i útěchou bezpodmínečného prostoru ochrany pro každého člověka, opět nezávisle na jeho silách a schopnostech, dokonce tedy i pro toho, kdo se dopustil zločinu.³⁹¹ Tento podklad přijde více na řadu v kapitole o účelu trestu odnětí svobody u pachatelů.

Poselství o ospravedlnění odůvodňuje zaslíbení a naději, že ten, kdo vynáší poslední soud nad člověkem, není člověk, ale Bůh.³⁹²

Lidská důstojnost není na základě *eschatologicky uskutečněného Božího určení člověka* podrobena morálnímu uvažování v tom smyslu, že by se mohla člověku odebrat. I když je způsob lidského života jakkoli znetvořen, deformován a zkreslen a jakkoli ho mohou utvářet deformující a zraňující sociální i tělesně-emocionální praktiky, člověk nemůže být zbaven lidské důstojnosti a dané hlubiny své osoby. Tím vším chce toto pojetí člověka a jeho důstojnosti přispět k nenáboženským kontextům humánní politiky a právní kultury a k sebekritické morální komunikaci, jež je zaměřena na univerzalitu.³⁹³

Bůh se přece nesetkává ve stylu Ježíše Krista s člověkem ve všeobecných požadavcích na to, co má být, co se vyžaduje, ale přichází k němu také jako slabý, nemocný, poškozený,

³⁸⁹ Srov. SCHNEIDER-FLUME Gunda: op. cit., 329-330.

³⁹⁰ Srov. WELKER Michael: op. cit., 261-262.

³⁹¹ Srov. SCHNEIDER-FLUME Gunda: op. cit., 329; Gen 4, 15.

³⁹² Srov. HEUSER Stefan: op. cit., 156.

³⁹³ Srov. WELKER Michael: op. cit., 262.

osamocení, smutný a umírající. Přichází k těm, kteří touží po spravedlnosti, k chudým, poníženým, zotročeným, i k těm, kteří potřebují být osvobozeni od pocitu vlastní spravedlnosti. Ve svědectví reálné Boží přítomnosti ve spravedlnosti jde o lidskost člověka, která znamená také blízkost těm, kdo jsou ztraceni, o identifikaci s těmi, jejichž důstojnost je porušena. Pro ty, kteří se orientují podle lidské důstojnosti, to znamená sdílet tento přístup poznatý v Ježíši Kristu a milosrdný soud nad důstojností a bídou člověka. Takové konání toho, co je spravedlivé, je pak součástí ekonomie osvobození, kterou uvedla do pohybu Boží spravedlnost vstupem do tohoto světa. Člověk je totiž v Ježíši Kristu nově stvořen (2 Kor 5, 17).³⁹⁴ Takové porozumění zakládá skutečné solidární jednání zejména s opcí pro ty, kdo nějak trpí, v našem případě pro děti vykořisťované v prostituci.

Bůh, který je vykreslen a dosvědčen v biblických zkušenostech se staví na stranu těch, jejichž důstojnost je ohrožena či již porušena, jeho láska patří i těm, jejichž život provází nemoc, utrpení a selhání. Nikdo tak před Bohem neztrácí svou důstojnost za žádných okolností. Tato Boží opce pro člověka a zejména pro lidi, jejichž důstojnost je porušena, představuje existenciální základ pro prosazování myšlenky lidské důstojnosti, pro spravedlivé, pečlivé a solidární vzájemné setkávání lidí a pro princip opce pro chudé, tzn. zejména ponížené, pro ty, kdo jsou zbaveni svých práv.³⁹⁵

Toto porozumění vychází i z těchto biblických míst: „*Utištěným dopomáhá k právu, hladovým chléb dává. Hospodin osvobozuje vězně. Hospodin otevírá oči slepým, Hospodin sehnuté napřimuje, Hospodin miluje spravedlivé. Hospodin ochraňuje ty, kdo jsou bez domova, ujímá se sirotka i vdovy, svévolným však mate cestu*“ (Ž 146,7-9); „*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co do tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem*“ (Mi 6,8); a v souvislosti s rozhodujícím soudem lidského života zazní: „*Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou. Tu mu ti spravedliví odpovědí: Pane, kdy jste mě viděli hladového, a nasýtli jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít? Kdy jsem tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě? Kdy jsem tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou? Král odpoví a řekne jim: Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili*“ (Mt 25,34-40).

³⁹⁴ Srov. HEUSER Stefan: op. cit., 265-267.

³⁹⁵ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 54-55.

Zde se Ježíš Kristus doslova ztotožňuje s těmi, jejichž základní životní potřeby nejsou nasyceny, s těmi, kdo jsou ztraceni a zranitelní, i s těmi, kdo selhali. Podle přístupu k těmto lidem se ukazuje následování jeho cesty lidskosti prozářené živým Bohem a vydává rozsudek o naplnění lidského života.

V problematice prostituce s dětmi se to týká potencionálních a skutečných obětí i pachatelů. Bůh se staví na stranu obětí a současně nabízí změnu a odpuštění pachatelům. Všechny občany pak zve k dodržování a prosazování lidských práv a k spravedlivému, pečlivému a solidárnímu jednání ve prospěch zvláště dětí, které patří zejména mezi rizikové skupiny a nebo se staly obětí praktik vykořisťování v prostituci. Svou důstojnost neztrácí ani pachatelé, kteří se provinili proti důstojnosti dětí i své. Je třeba jim zprostředkovat zacházení, které může vést k poznání a uznání viny a ke změně smýšlení a jednání. Toto vše znamená výzvu pro křesťany a církve.

3.2 Člověk ve dvojím vydání: mužské a ženské pohlaví

Pojetí člověka stvořeného k obrazu a podobě Boží a takto vrcholně a jedinečně představené a obnovené Ježíšem Kristem se dále rozvíjí ve vztazích mezi pohlavími, jak dále načrtne v kontextu vykořisťování dětí v prostituci. Diskriminaci podle pohlaví uvedl ve své preambuli zmíněný *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, o obchodu s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii* jako jeden z hlavních faktorů, které přispívají k vykořisťování dětí v prostituci a které je proto třeba odstraňovat. Stejně potom zdůrazňuje již svým názvem *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi*.³⁹⁶

Úvahy teologické etiky ohledně vztahu ženy a muže mají svůj normativní základ ve *stejně osobní důstojnosti ženy a muže*. Tato důstojnost spočívá podle židovsko-křesťanské tradice v pojetí člověka jako obrazu a podoby Boží, a to obou pohlaví, jak to vychází z uvedených příslušných biblických míst.

V rámci této biblické koncepce *obrazu a podoby Boží* v živém *mužsko-ženském člověku* jako královském člověku spočívá centrální význam biblické antropologie, která odkrývá

³⁹⁶ Srov. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, <http://www.unodc.org/palermo/convsumm.html>; United Nations Convention against Transnational Organized Crime. A/AC.254/L.230/Add. 1, Vídeň, 17.-28. července 2000, <http://www.unodc.org/palermo/theconvention.html>.

v konkrétním těle symbolické, nebo ještě lépe, sakramentální zpřítomnění živého a pravého Boha.³⁹⁷

Jak jsme nahlédli, založilo Boží stvořitelské oslovení vztahovost lidského bytí ve vertikálním směru a jeho odkázanost na božské Ty. Vertikální linie se prodlužuje v horizontálním směru a znamená i odkázanost na *lidské ty*. Jedině člověk druhého pohlaví je pro člověka adekvátním partnerem. V teologické antropologii se tak hovoří o vzájemné pomoci muže a ženy a jejich rozsáhlém doplnění včetně komunikace, v čemž se naplňuje lidské bytí člověka. Jde o vzájemnou odkázanost, sounáležitost, důvěru a blízkost ženy a muže. Lidský život se podle tohoto pojetí může zdařit jen ve společenství, jež se zakládá na přiřazení obou pohlaví. Člověk se představuje jako dialogická bytost, která existuje ve vztahu ke svému osobnímu protějšku, v zodpovědnosti před stvořitelem a v tom, že je bližním.³⁹⁸

Tyto výpovědi mají v základu odpovídající biblická místa: „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil*“ (Gen 1,27); „*I řekl Hospodin Bůh: Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou (...) Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest (...) Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem. Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se*“ (Gen 2,18.23-25).

Pastorální konstituce II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* klade v této souvislosti otázku s objasněním: „Co však je člověk? Vyslovil a vyslovuje sám o sobě mnoho různých, i protichůdných názorů, v nichž se často buď povyšuje na absolutní měřítko všech věcí, nebo poníží až k zoufalství; odtud jeho bezradnost a úzkost. Církev se do těchto obtíží dovede vžít a poučena Božím zjevením může na ně dát odpověď popisující pravý stav člověka, vysvětlující jeho slabosti a zároveň dávající možnost uznat jeho pravou důstojnost a povolání (...) Bůh však nestvořil člověka osamoceného; od počátku jako *muže a ženu je stvořil* (Gen 1,27). Jejich spojením vzniká první forma osobního společenství. Člověk je totiž v jádru své přirozenosti bytost společenská a bez vztahu k ostatním nemůže žít ani rozvíjet své vlohy.“³⁹⁹

Podle tohoto (Gen 2,7) obrazného představení se dá poznat něco o *způsobu existence* člověka: „je slabou látkou, je hlinou země, ke které se má vrátit.“ Je také nápadné, že je toto určení vysvětleno už při stvoření člověka, dříve než se něco vypovídá o jeho ne-identitě, o hříchu (srov. Gen 3, 19). V textu lze tak vidět jednak myšlenku slabosti člověka, jenž je sám

³⁹⁷ Srov. SCHROER Silvia / STAUBLI Thomas: op. cit., 3; Ž 8,5-9.

³⁹⁸ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 240-241.

³⁹⁹ GS 12.

v sobě slabý, ubohý. Výrazem *hā'ādām*, *Adam*, „není myšleno jednotlivé mužské bytí, nýbrž rod: člověk.“⁴⁰⁰ A protože má skoro vždy ve Starém zákoně v hebrejštině toto slovo kolektivní význam, znamená lidstvo, a v konkrétní existenci především dvojpohlavnost: *muže a ženu*. Jsou-li zmíněni odděleně, pak se nazývají *'iš a 'iššá*. „Kolektivní pojem *Adam* ale znamená, že *všichni* lidé žijí za stejné podmínky“ a tato fundamentální vzájemnost jde hlouběji než všechny dějinné rozdíly lidí v textu Gen 5,3: „... zplodil Adam syna ke své podobě, podle svého obrazu, a dal mu jméno Šét“ (srov. Gen 5,1-2; 1,26-27) a Gen 9,6: „... neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím“ (srov. 9,5-6: „*A krev*, která vás oživuje, budu vyhledávat. Budu za ni volat k odpovědnosti každé zvíře i člověka; za život člověka budu volat k odpovědnosti každého jeho bratra. Kdo prolíje *krev* člověka, toho *krev* bude prolita člověkem, neboť člověka učinil Bůh, aby byl jeho obrazem“). Je tím zdůvodněna nedotknutelnost lidského života a skutečnost, že prolitím *krve* člověka je zasažen sám Bůh (srov. Jak 3,6.9).

Člověk je tedy „reálnou, viditelnou přítomností Boha, a to jako *celý* člověk. V lidském se zjevuje božské. *Celý* člověk a *všichni* lidé jsou ve svém jediném, nerozděleném a nedělitelném lidském bytí epifanií Boha. Identita člověka je tedy určena prostřednictvím Bohem darované materiality a zároveň prostřednictvím božskosti jako Božího obrazu, spojeného se závaznou poslušností. V obou případech se jedná o *celého* člověka a člověk a obraz Boží je jako *muž a žena*. Zahrnuje úkol do budoucnosti:⁴⁰¹ ... A ve vašem srdci ať vládne mír Kristův, k němuž jste byli povoláni v jedno společné *tělo*“ (srov. Kol 3,10-15). V 1. listu Korintským (1 Kor 11,11-12) se v souvislosti se vztahem muže a ženy uvádí, že: „*V Kristu ovšem není žena bez muže ani muž bez ženy, vždyť jako je žena z muže, tak i muž skrze ženu – všechno pak je z Boha.*“

Muž i žena jsou Bohem chtěni jeden pro druhého, ve svém vlastním bytí muže i ženy i v jejich dokonalé *rovnosti*. Oba mohou ve svém protějšku objevovat „druhé já téhož lidství“.⁴⁰² Společné lidské bytí osoby je dáno v rozdílnosti žen a mužů jako konkrétní bytí ženy a konkrétní bytí muže. Zůstává tak jednota podstaty člověka. Dvojpohlavnost je zároveň více než jen nějaké dodatečné akcidentální určení a tato pohlavní rozdílnost je založena v podstatě člověka a náleží k jejímu rozvoji. Představuje se tím antropologický model

⁴⁰⁰ Srov. HASENHÜTTL Gotthold: op. cit.,157.

⁴⁰¹ Srov. tamtéž 161-162.

⁴⁰² Srov. KKC, čl. 369, 371.

s rozdílností a vzájemností pohlaví, což předpokládá dva výrazy jedné podstaty člověka, přičemž mají tyto výrazy stejný původ.⁴⁰³

Biblická teologie stvoření i vykoupení tak tkví v původní dvojpohlavnosti lidského bytí a neskýtá žádný podklad pro mravní legitimaci hierarchie pohlaví. Toto pojetí se vyjadřuje ve stejné účasti muže a ženy na zodpovědnosti za utváření stvoření, již byli Bohem pověřeni. Tato základní výpověď teologie stvoření o významu dvojpohlavnosti lidského bytí má *důsledky pro mravní utváření vztahu muže a ženy ve všech oblastech soužití*. Z toho plyne fundamentální norma, že musí vztahy mezi mužem a ženou i utváření diferenciací rolí podle pohlaví odpovídat osobní důstojnosti obou pohlaví. Jedná se o model partnerství se samostatností a se vzájemným přiřazením.

Model partnerství proto tvoří kritické měřítko, které se musí používat na vzorce individuálních vztahů i na společenské řády a struktury, jež determinují, resp. ovlivňují (např. právo, politika, hospodářství, kultura, náboženství) rozmanité vztahy mezi pohlavími od náhodných setkání přes spolupráci v zaměstnání či jinou společenskou spolupráci až k vztahu lásky a manželství. *Model partnerství* vylučuje každý druh podřízenosti a nadřazenosti, jenž by byl spojen s upíráním práv a vlastní zodpovědnosti nebo s poručením a zbavením svéprávnosti. Partnerství bude realizovatelné do té míry, do jaké se podaří etablovat participaci jako princip utváření společnosti i ve smyslu větší spravedlnosti mezi pohlavími. Tato participace požaduje nové a flexibilní přiřazování práv, rolí (očekávání od rolí) a dober pro obě pohlaví ve všech oblastech života, včetně vzdělání, práce, veřejných úřadů a pozic. Z pohledu sociální etiky se partnersko-participační a tím spravedlivější utváření vztahu mezi mužem a ženou ukazuje zároveň jako klíčová otázka rozvojové politiky, orientované na chudobu, ve smyslu vytváření a podpory lidsky důstojných životních podmínek pokud možná pro všechny ženy, muže a děti. Styl zacházení, jenž se zakládá na vzájemném uznání toho druhého jako rovnoprávné osoby, představuje normativní vzor a cílovou představu utváření osobních vztahů. Proto také *model partnerství* na základě všech aspektů vyžaduje překonávání, potlačování a společenské *odmítání každé formy násilí* ve vztazích mezi muži a ženami, prostřednictvím nichž se ženy a děti *degradují na objekt sexuálních žádostí nebo instrumentalizují pro demonstrování mužské moci*.⁴⁰⁴ To platí zvláště pro problematiku vykořisťování dětí v prostituci, a sice zejména dívek.

⁴⁰³ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 242.

⁴⁰⁴ Srov. HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: Lexikon christlichen Ethik. Band 2 (L-Z), Freiburg im Breisgau: Herder, 2003, 1119-1122.

Na formy patriarchalismu, nadvlády jednoho pohlaví nad druhým a na sociální rozdíly v souvislosti i se sexuálním zneužíváním dětí v prostituci upozorňuje také Prohlášení ke světovému étosu ve svém pokynu 4, který je nadepsán *Závazek ke kultuře zrovnoprávnění a k partnerství muže a ženy*.⁴⁰⁵ Dále signatáři tohoto Prohlášení odsuzují sexuální vykořisťování a diskriminaci pohlaví jako jednu z nejhorších forem ponížení člověka, pojetí sexuality jako negativně ničivé nebo vykořisťující síly, určování vztahu muže a ženy prostřednictvím poručníkování či vykořisťování, ztotožňování lidského naplnění se sexuální rozkoší a považují patriarchální ovládnutí či ponižování za výraz násilí a zdůrazňují nutnost se stavět na odpor proti každé formě sexuální vlastnické žádostivosti nebo sexuálního zneužívání, zejména tam, kde se jedná o děti.⁴⁰⁶

Normativní základ vztahů mužského a ženského pohlaví jsme tedy našli ve stejné osobní důstojnosti muže a ženy. Toto pojetí vychází v biblické koncepci člověka stvořeného k obrazu a podobě Boží a v jeho dokonalém provedení v Ježíši Kristu. Tato koncepce nás dovedla k vzájemné odkázanosti, sounáležitosti, důvěře, blízkosti obou pohlaví a ještě před tím k jejich rovnosti, rovnoprávnosti a k možnosti vidět ve svém protějšku druhé já téhož lidství. Toto porozumění jsme shledali jako inspirativní a praktické pro socializaci dětí i v rámci prevence před prostitucí.

I přes určitou rozdílnost pohlaví nám vyšla jednoznačně rovnost, rovnoprávnost a nutnost vidět konkrétní bytí dívky či chlapce se všemi jeho specifiky. Na těchto základech jsme vystavěli mravní utváření vztahu mezi pohlavími ve všech oblastech soužití. Dospěli jsme k modelu partnerství jako kritickému měřítku pro vzorce individuálních vztahů i společenských struktur. Rovněž jsme vyloučili jakoukoli podřízenost, zbavování svéprávnosti, vyslovili jsme jasné ne každému násilí, vykořisťování, odmítli degradaci dívek na objekt uspokojování sexuálních žádostí a instrumentalizaci pro demonstraci mužské moci, jak se s tím setkáváme v praktikách vykořisťování dívek v prostituci.

Proto lze považovat sexuální vykořisťování dětí v prostituci, ponižování druhého pohlaví, komercializaci a banalizaci stvořené sexuality za jednu z největších výzev pro křesťany a církev. Právě v ponižování, pokořování či zotročování člověka, v rychlém uspokojování rozkoše, egoistickém splňování zábavy, bezohledném komerčním zneužívání a ponižování

⁴⁰⁵ Srov. KÜNG Hans, KUSCHEL Karl-Josef: Prohlášení ke světovému étosu. Deklarace Parlamentu světových náboženství, Brno: CDK, 1997, 25.

⁴⁰⁶ Srov. tamtéž 25-26.

druhého v jeho sexualitě je nutno spatřovat nejhlubší porušování důstojnosti člověka a působení neštěstí.⁴⁰⁷

3.3 Celistvost: člověk jako duševně tělesná jednota

Porozumění člověku jako stvořenému obrazu a podobě Boží a úžasně obnovené a nabídnuté příběhem Ježíše z Nazaretu následně v návaznosti na důsledky pro mezilidské vztahy, zejména ty mezi pohlavími, rozvineme v rámci vztahu člověka k sobě samému a stále aktuální problematiky vztahu duše a těla. Samozřejmě vše v souvislosti s projednávanou teologicko-etickou reflexí sexuálního zneužívání dětí v prostituci.

V problematice prostituce se někdy či dokonce často hovoří o tom, že dotyčné osoby prodávají své tělo, nebo že zákazníci požadují těla či určité tělesné části žen, mužů či dětí v prostituci. Tomu pak odpovídají některé texty na varovných letáčkách: například ve znění *Tvé tělo patří tobě!* Naopak se někdy označuje sexuální zneužívání dětí či dokonce pojednání o prostituci jako vražda duše.⁴⁰⁸ V prvním případě jakoby se zapomínalo na psychický rozměr a v druhém zase na tělesný. Ovšem následky sexuálního zneužívání dětí i vykořisťování dětí v prostituci ukázaly na tělesné i psychické následky a následky sociální, mravní i duchovní. Závažnost celkových krátkodobých i dlouhodobých následků se projevila také v souvislosti se *strategiemi zvládnání*, dokládá ji *posttraumatická stresová porucha* i *disociační posttraumatická amnézie*. Toto vše - spolu ještě s potřebami pachatelů druhého ovládat a mít nad ním moc – vede ke zjištění, že se praktiky prostituce s dětmi týkají celé osoby dítěte a že se tak jedná o prodej celého člověka. Souviset bude tedy toto téma s pojetím člověka vzhledem k napětí tělo-duše a tím i se vztahem člověka k sobě samému. Proto bude nyní představen biblický pohled na věc, který vychází z chápání člověka jako obrazu a podoby Boží, jak jsem již předeslali.

Český překlad bible uvádí v kontextu Hospodinova stvořitelského díla toto: „*I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem*“ (Gen 2,7). Důležité pro porozumění verši je, jaký hebrejský výraz se v něm nachází. Pojmem živý tvor se překládá slovo *nefeš*, jež se pak také překládá na jiných místech

⁴⁰⁷ Srov. KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: *Weltethos christlich verstanden. Positionen, Erfahrungen, Impulse*, Freiburg im Breisgau: Herder, 2005, 161-162.

⁴⁰⁸ Srov. např. BANGE DIRK: *Definitionen und Begriffe*, in: BANGE, Dirk / KÖRNER, Wilhelm (Hrsg.): *Handwörterbuch Sexueller Missbrauch*, 47-48; ENGFER Andreas: *Formen der Misshandlung von Kindern – Definitionen, Häufigkeiten, Erklärungsansätze*, in: EGLE Ulrich Tiber, HOFFMANN Sven Olaf und JORASCHKY Peter (Hrsg.): *Sexueller Missbrauch, Misshandlung, Vernachlässigung. Erkennung, Therapie und Prävention der Folgen früher Stresserfahrungen*, 3. Auflage, Stuttgart: Schattauer, 2005, 11-12; WIRTZ Ursula: *Seelenmord. Inzest und Therapie*, Zürich: Kreuz Verlag, 2. Auflage, 1990; WIRTZ Ursula: *Vražda duše. Incest a jeho terapie*, Praha: Portál, 2005.

slovem duše. Ovšem na rozdíl od našeho chápání ovlivněného řeckým myšlením, které člověka rozkládá na tělo a duši - člověk pak podle toho má tělo a duši - zde člověk *nefeš* nemá, ale *nefeš* je a jako *nefeš* žije.⁴⁰⁹

C. Tresmontant⁴¹⁰ považuje za svorník biblického pojetí světa vtělení. K tomu cituje zejména text z listu Kolosanům: „... *aby dospěli k plnému rozvinutí chápání, které jim dá vniknout do tajemství božího, totiž Krista, v němž jsou skryty všechny poklady moudrosti a poznání*“ (Kol 2,2-3) a „... *neboť v něm tělesně přebývá celá plnost božství*“ (Kol 2,9). Podle něj je celá struktura biblického myšlení přizpůsobena Vtělení; Vtělení ji předpokládá a naopak od samého začátku ztvárňuje. Vtělení implikuje jisté pojetí konkrétní smyslové skutečnosti a dějin a je právě pravým opakem dualismu. Dát totiž v daném člověku „tělesně přebývat celé plnosti božství“, znamená spojovat oba póly, které řecký dualismus odděloval, dvě protikladné skutečnosti, které jsou si nekonečně vzdáleny: smyslovou skutečnost a skutečnost srozumitelnou.

Z platónského hlediska je vtělení, pokračuje Tresmontant, upadnutím do těla, *ensomatosis*. Dualismus staví tak i *tělo* a duši proti sobě. V biblickém pohledu, který nezná dualitu *těla* a *duše*, není vtělení upadnutím do *těla*. To, co se v bibli nazývá *tělem*, se nekryje s tím, čemu tak říká Platón, Plotin a po nich Descartes. Odtud je možno pak přikročit k porozumění onomu *ho logos sarx egeneto*, Slovo se stalo *tělem* (Jan 1,14). Podle Tresmontanta se tedy biblická antropologie vyznačuje dvěma významnými rysy:⁴¹¹

chybí zde dualismus *těla* a duše, což má samozřejmě závažné důsledky, a setkáváme se zde se zcela novou dimenzí – s biblickým pojmem ducha, *ruach*, který se pak v Septuagintě překládá slovem *pneuma*, jež se pak objevuje často v Novém zákoně, zejména výrazně u Pavla. Tato nová dimenze uvádí jistou dialektiku, kterou nelze redukovat na platonickou antinonii *duše-tělo*. Dialektiku, jež vládne vztahům mezi člověkem a tou nadpřirozenou částí v něm, která ho hněte a povolává k údělu, který by bez ní nemohl předvídat a v nějž by nemohl doufat.

V bibli je tedy člověk chápán vždy celostně a jednotlivé pojmy překládané jako tělo, duše, duch či srdce představují určité aspekty či způsoby jeho života nebo jeho celého.⁴¹² Tyto základní antropologické pojmy či tato antropologická gramatika ohledně člověka označují celého člověka v konkrétní jednotě jeho existence, a to z různých hledisek či aspektů:

⁴⁰⁹ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 242.

⁴¹⁰ Srov. TRESMONTANT Claude: Bible a antická tradice, Praha: Vyšehrad 1970, 78-80.

⁴¹¹ Srov. tamtéž 81-98.

⁴¹² Srov. více MILFAIT René: „Tělo a krev“. Biblicko-antropologická studie eucharistického jednání, Praha: Sít', 2005, 7-36.

Pojem *básár* - překládaný jako tělo - vyjadřuje celého člověka v jeho slabosti, křehkosti, nespolehlivosti, pomíjivosti, chatrnosti, chudobě, náchylnosti k vině a hříchu, v jeho vztahu k lidskému společenství, k rodině. V kontextu problematiky lze konkrétněji zmínit řád pohlavního života a jeho zákaz pohlavního styku s příbuznými (srov. Lv 18,6.12.17; 20,19; 21,2; 25,49), kde se vyskytuje pojem *prokrvené tělo* pro pokrevně, tělesně příbuzného (še'ēr) na rozdíl od *básár* jako právníckého termínu pro rodinného příbuzného. I *básár* má počítky jako duše či srdce (srov. např. Jb 14,22; Ž 6,3; Jer 23,9);

výraz *nefeš*, který se právě překládá jako duše, pak znamená život vázaný na tělo, živé tělo, živou bytost, která k něčemu směřuje a něco potřebuje, tělesnou nebo duševní touhu, člověk proto nemá *nefeš*, ale je *nefeš*. Jedná se o živého celistvého člověka. Původně tento výraz znamenal hrtan či hrdlo, dýchání a tedy sílu člověka k životu. Neexistuje ale dýchání bez dýchacího orgánu, proto ani duše bez těla;

výraz *ruach* vystihuje opět celého živého člověka s jeho vlastním smýšlením a chtěním, jeho vitalitu a vášnivost, člověka s vědomým prožíváním svého já, člověka, jenž je pod Božím vedením ve službě dějinám spásy, je z(plno)mocněným, znamená dynamický vztah mezi Bohem a člověkem, sféru božské moci, v níž člověk žije;

léb(áb) se překládá nejčastěji jako srdce a znamená rozumného člověka v jeho hluboké dimenzi, jeho nejvnitřnější jádro, z něhož vychází dobro i zlé myšlenky a činy, v něm dělá člověk osobně a svobodomyšlně ta poslední rozhodnutí. Vyjadřuje jednotu rozumu, emoce a vůle, etický a duchovní postoj člověka.⁴¹³

Biblická antropologie není proto dualistická, ani duchovně-monistická, ani materialistická. Důležité je hledisko inkarnační, kde v inkarnaci přijímá Boží Syn lidské *tělo*.⁴¹⁴ Toto pojetí se opírá o hymnus apoštola Pavla, který je předáván v listu Filipským (srov. Fil 2,5-11): „*Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí. A v podobě člověka se ponížil, v poslušnosti podstoupil i smrt, a to smrt na kříži*“ (Fil 2,5-8). A.-P. Rethmann dále konstatuje, že „víra, která se v těchto větách vyjadřuje, chrání - za prvé- před podceněním lidské *tělesnosti*: Boží Syn přijal lidské *tělo*. Současně chrání před redukováním člověka na jeho *tělesné* funkce: člověk je více než jeho *tělo*. *Tělo* je přesto to, co umožňuje člověku existenci ve světě a solidární existenci. Každá antropologie, která by ráda nosila jméno *křesťanská*, musí

⁴¹³ Srov. HASENHÜTTL Gotthold: op. cit., 169-171; KUNETKA František: Úvod do liturgie svátostí, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 172-173; SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 242-243; WOLFF Hans Walter: op.cit., 2002; RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 12-13.

⁴¹⁴ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Der Mensch und sein Leib nach dem Tod, Praha: manuskript, 2003; RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 13.

směřovat k této základní myšlence. Dualistické myšlení nezapadá do křesťanského obrazu člověka.⁴¹⁵ Člověka nelze proto nikdy najít jen jako *tělo* nebo jen jako *duši*: „To, co nazýváme naší niterností, je niternost *tělesně* konkrétního ducha, *vtěleného* ducha. A to, co nazýváme zevnějškem člověka, je vnějšek právě tohoto *vtěleného* ducha,“ proto je každé - i jen sublimní - rozhodnutí ducha *ztělesněným* rozhodnutím.⁴¹⁶

Negativně pohlíží na tělo pojetí člověka jako duše či jako osoby v těle. Biblický model ale hovoří o přijatém, integrovaném těle do osoby, jež patří do personality člověka. Proto může být řeč o těle v osobě, která je diferencovaným celkem. Můžeme-li tedy pohlížet na člověka jako na *oduševnělé tělo* a *ztělesněnou duši*, není tělo objektem stojícím proti *já* člověka, ale předpokladem, že člověk může říci *já*. Tělo se také považuje za jedinou součást světa, jež se pociťuje zevnitř a vnímá zvenku. Tělo se ve své materiální substanci proměňuje, a proto člověk neztrácí svou identitu a kontinuitu. Člověk je ve světě přítomný a činný tak, že se jeho každý úkon má projevovat jako ztělesnění ducha a zduchovnění těla.⁴¹⁷

Tělesnost v celistvém novozákonním pohledu na člověka hraje důležitou roli v jednání a při soudu: „Vybízím Vás, bratří, pro Boží milosrdenství, abyste sami sebe (v poznámce: svá těla) přinášeli jako živou, svatou, Bohu milou oběť; to ať je vaše pravá (v poznámce: rozumná, tj. ne ceremoniální) bohoslužba“ (Řím 12,1); „Vždyť se všichni musíme ukázat před soudním stolcem Kristovým, aby každý dostal odplatu za to, co činil ve svém životě, ať dobré či zlé“ (2 Kor,5,10). Tam, kde se objevuje diferenciaci těla a ducha, ducha, duše a těla, chtějí se zdůraznit jednotlivé aspekty člověka, které se však nestaví proti sobě: „Neboť já, ač tělem vzdálen, duchem však přítomen...“ (1 Kor 5,3); „Žena (...) dívka (...) svatá tělem i duchem“ (1 Kor 7,34); „Sám Bůh pokoje nechť vás cele posvětit a zachová vašeho ducha, duši i tělo bez úrazu a poskvrny do příchodu našeho Pána Ježíše Krista“ (1 Tes 5,23).

Pojem těla může ale v některých případech symbolizovat něco negativního: „Ve své nejvnitřnější bytosti s radostí souhlasím se zákonem Božím; když však mám jednat, pozoruji, že jiný zákon vede boj proti zákonu, kterému se podřizuje má mysl, a činí mě zajatcem zákona hříchu, kterému se podřizují mé údy“ (Řím 7,22-23); „Jak ubohý jsem to člověk! Kdo mě vysvobodí z tohoto těla smrti?“ (Řím 7,24); „Nechť tedy hřích neovládá vaše smrtelné tělo, tak abyste poslouchali, čeho se mu zachce; ani nepropůjčujte hříchu své tělo za nástroj (zdroj) nepravosti, ale jako ti, kteří byli vyvedeni ze smrti do života, propůjčujte sami sebe

⁴¹⁵ Tamtéž 2.

⁴¹⁶ RAHNER Karl: Der Leib in der Heilsordnung, Freiburg: Schriften zur Theologie 12, 1975, 407-427, zde: 418-420, in: RETHMANN Albert-Peter: Der Mensch und sein Leib nach dem Tod, 2-3; RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 13.

⁴¹⁷ Srov. KUNETKA František: op. cit., 176-177.

a své tělo Bohu za nástroj (zdroj) spravedlnosti“ (Řím 6,12-13). Vyjadřuje se tak ohrožení člověka vinou, hříchem, slabostí, smrtí a nabízí síla k překonání tohoto a ke službě spravedlnosti.⁴¹⁸

A tělo může rovněž prozrazovat i celkovou duševní rozháranost dítěte (jeho tvář, držení těla, chůze, ruce, pohyby, oči). Zvláště se pak sepjetí duše a těla projeví v sexualitě jako v prožitku, který doslova zachvátí duši, v našem případě dítě v něm samém. V prostituci se sexualita a něžnost redukuje na tělesnou zkušenost. Přitom se v sexualitě prolíná tělesná i duševní zkušenost. Nedají se zde oddělovat pocity duševní a tělesné. Zkušenost tělesného prožívání utváří svou trvalostí či opakováním, jak se to děje v prostituci s dětmi, i cítění duše dítěte a jeho porozumění sobě samému, tzn. jeho morální identitu. Mluvíme-li v této souvislosti o duši dítěte, jedná se tak o jeho identitu, jeho sebeporozumění, vztah k sobě samému i k okolnímu světu.⁴¹⁹

Sociální učení církve zdůrazňuje, že z chápání člověka v jeho tělesně duševní jednotě vyplývá „pouto, jež váže rozum a svobodnou vůli se všemi tělesnými a smyslovými schopnostmi. Lidská osoba, včetně těla,“ a to je důležité, aby si uvědomili ti, co mají něco co činit s prostitučními praktikami s dětmi, „je zcela svěřena sama sobě a právě jako jednota duše a těla je též subjektem vlastních morálních úkonů. Skrze světlo rozumu a s pomocí ctnosti lidská osoba objevuje ve svém těle předznamenání, význam i příslib vlastního darování se...“⁴²⁰ Tělesný rozměr rovněž jako srdce podléhá vzhledem k svému poranění hříchem scestným sklonům, které jej chtějí učinit otrokem a obětí.⁴²¹

Proto lze označit obraz člověka v biblickém pojetí jako holistický či syntetický a vztahový. Duše není částí člověka, ale jedním aspektem a výrazovou formou. Nebezpečné důsledky má naopak ono štěpení na duši a tělo, když se pak vše, co je na člověku viditelné a hmatatelné, učiní jen vnější věcí a tedy pouhým materiálem a subjektivita, vůle, já člověka se vidí jen v jedinečné, nesmrtelné a nemateriální duši. Může z toho plynout i chápání, že se tělo stává pouhým prostředkem pro účely duše či dokonce pouhým automatem, který se chová podle pevně stanoveného schématu podnět-reakce. Z uvedeného je možno vnímat, jaké důsledky tak může mít diskriminační nepoměr nesmrtelná duše a bezcenné tělo.⁴²²

⁴¹⁸ Srov. DAUTZENBERG Gerhard: Leib, Leiblichkeit. II. Biblisch-theologisch, in: LThK, Band 9, Freiburg im Breisgau: Herder, Sonderausgabe 2006,765-766.

⁴¹⁹ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 15-16.

⁴²⁰ JAN PAVEL II.: Encyklika Veritatis splendor. O základech morálního učení církve z 6. srpna 1993, čl. 48.

⁴²¹ Srov. PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 127 a 128.

⁴²² Srov. GRAF Michael: Mensch mit Leib und Seele. Eine kurze Überblick und einige Bemerkungen zum Leib-Seele-Problem, in: GRAF Michael, MATHWIG Frank, ZEINDLER Matthias (Hrsg.): op. cit., 234-235.

Právě v prostituci s dětmi hraje pro pachatele tělo dětí roli pouhého materiálu pro uspokojení jejich potřeb a pouhého automatu, který má reagovat na jejich popudy. Dítě je pro pachatele něčím a ne někdo.

Z druhé strany je však třeba chránit i aspekt duše dítěte. To, co se páchá na těle dítěte či ono musí konat na těle někoho jiného, zasahuje přece i jeho psychiku. A obraz člověka v teologické antropologii ukázal, že hovoří-li se o duši člověka, myslí se tím živý člověk, jemuž se nesmí nic (zlého) přivodit. Pojem duše tak dostává ochrannou funkci, a sice na základě toho, že i schopnost trpět spočívá v duši, resp. schopnost přijmout utrpení a vyrovnat se s ním. Rovněž se snahou chránit pojem duše prostřednictvím správného porozumění souvisí skutečnost, že z toho, co na člověku, tedy i na dítěti, pouze vidíme, nelze odečítat, čím nebo kým je, ani že je to vše, co o něm lze vypovědět.⁴²³

Z toho vyplývá, že si prostituční pachatelé neberou či nekupují jen tělo dětí, ale celé živé dítě. A pro ty děti, které se v prostituci nabízejí, tedy platí, že se dávají všanc či prodávají jako celé bytosti. Proto nemůže být beztrestná činnost těch, kteří sex za odměnu od dětí vyžadují, a nemůže být řeč o smlouvě, protože se zde s člověkem zachází jako se zbožím, je celkově instrumentalizován. Holistické pojetí člověka a seznamování s ním od dětství tak hraje významnou roli v jejich ochraně a v prevenci tak závažného sociálně nežádoucího jevu, jakým je vykořisťování dětí v prostituci.

Problém označovaný jako tělo-duše se tak týká jádrové oblasti lidského bytí. Zejména asi můžeme pravdivost tohoto tvrzení spatřovat tehdy, je-li normalita lidského života ohrožena či poškozena. Tím více se může projevit důležitost toho, že k někomu jinému i k sobě samým přistupujeme jako k někomu, kdo je jako celý někdo, a ne něco. Různé prožitky, nemoci, zkušenosti, traumata či názory mohou sice člověka velmi změnit, ale stále se jedná o tutéž osobu s její nepřetržitou tělesnou kontinuitou. Může dojít vzhledem k různým podnětům a vlivům k vnitřní změně člověka, ale nejedná se o změnu provedenou na člověku zvnějšku. Stále tedy i přes velká poškození zůstává jako protějšek tento člověk, a ne nějaký nový člověk. Je pak důležité mu pomoci, aby se znovu našel a navracel do života. Takového člověka, jenž se stal či je pasivním objektem změny, lze sice považovat za toho, kdo už není tím starým člověkem v tom smyslu, že je méně tím, kým byl, ale nelze ho odmítnout jako člověka, kdo se stal někým jiným.⁴²⁴

Prostředí prostituce s dětmi zanechává na dětech vnější i vnitřní stopy. Jako pasivní objekty změny jsou stále touž osobou dítěte s její nepřetržitou tělesnou kontinuitou a vyžadují

⁴²³ Srov. tamtéž 246.

⁴²⁴ Srov. tamtéž 244-245.

celostnou pomoc v době zapojení do prostituce i při znovuzacheňování do života v případě vystoupení z tohoto prostředí. Jsou stále někým, někdo. Podobně lze uvažovat i o pachatelích a práci s nimi. I když druhé redukuje na něco, páchají trestné činy a pokřívají i obraz člověka na sobě samých, nepřestávají být také někým a touž osobou.

S dětmi v prostituci se zachází jako s předmětem a přitom musí často snášet různé formy násilí a tedy prožívat sekundární traumata. Vše znamená lidsky nedůstojné podmínky, zacházení, které je pod úroveň lidské důstojnosti. Ovšem to, kým každé dítě jako lidská bytost je, nezávisí na tom, jak je a jak se s ním zachází. I přes všechny negativní zkušenosti zacházení a prožitků zůstává každé dítě člověkem. Nicméně chování, s nímž se setkává, ovlivňuje nějak, i když ne na objektivní rovině, jeho ontologický status. A to z toho důvodu, že je pro něj jako pro člověka, s nímž se zachází jako s věcí – snad si můžeme dovolit poznamenat jako „pod psa“ -, nepodstatné, že je a zůstává podle objektivně neutrálního popisu člověkem. Významu to pro něho nabývá teprve a jen tehdy, když z tohoto ontologického nálezu vyplývá odpovídající *postoj*. Z toho je zřejmé, že to, co se má či nemá konat, není oddělitelné od toho, co vůbec je a se děje. Tím se nemyslí naturalistický chybný závěr, ale naopak připomíná fakt, že *bez* bytí (Sein) není možné to, co má být, co se požaduje (Sollen), a zároveň že se z bytí neodvozuje to, co má být, co se požaduje. Jedná se tak o konstatování, že by i zde etika stála bez překlenovacích principů (Brückenprinzipien) nezávazně vedle ontologie a že zase nemůže z popisu – toto je člověk – vyplývat preskripce – *proto* je třeba zacházet lidsky – bez dalších premis. Z toho důvodu byla zmínka o vlivu chování na ontologický status člověka, konkrétně dítěte v prostituci. Totiž proto, že tento status má význam jen tehdy, jestliže získal svou závažnost, a tu nezíská ze sebe sama, ale z *rozhodnutí* či z toho, že *nelze odmítnout názor, že má být* tento status relevantní.⁴²⁵

Různá chtění a přání se také vtěluje do jednání. A ztělesnění je zase podmínkou uskutečňování já člověka, jež si postupně osvojuje své tělo, které k němu patří. Tento proces zrání či přisvojování těla závisí na tom, jak na něho zejména v dětství druzí pohlížejí, jak se jej dotýkají a jak jej objímají, jinými slovy, zda byl v lásce přijat či odmítnut nebo dokonce zvěčněn. Proto je třeba pohlížet na tělesnost jako formu existence osoby jako na personálně zprostředkovanou a tím i dějinnou.⁴²⁶

Zkušenosti se zacházením s vlastním tělem dětí v prostituci ukazují, že stav těla utváří celého člověka, proto je nutná pro sebeutváření při celistvém vnímání – tedy i vnímání sebe – poctivá pozornost věnovaná tělesnosti. Tato pozornost vůči svému vzhledu může souviset

⁴²⁵ Srov. tamtéž 245.

⁴²⁶ Srov. HAERRNER Gerd: Leib, Leiblichkeit. I. Philosophisch, in: LThK 6, 764.

s citlivostí pro tělesnou atraktivitu i s nutností, učit se rozumět vlastnímu tělu i druhým lidem a umět se do nich vcítit. Sociální uplatnění a s ním spojené vědomí vlastní hodnoty určují také důvěra či nedůvěra, sympatie či antipatie, pozitivní nebo negativní předsudky. Vzhledem ke své tělesnosti může i osoba dítěte zažít negativní i pozitivní zkušenosti: na jedné straně zranitelnost, to, že je vystavena násilí, vydáno někomu napospas, na straně druhé zkušenosti pomoci a záchrany. Proto představují tělesnost a smyslovost také médium intimity a ochrany před dotěrností a vtíravostí a stud hraje důležitou úlohu při vlastní ochraně prostřednictvím zachování odstupe vůči jakýmkoli vykořisťujícím prostitučním sexuálním praktikám.⁴²⁷

Z jednoty těla a duše se odvozují všechna práva dítěte, jež mu náleží jako člověku. Sexuální či sexualizované násilí, které se působí na jeho těle, se působí dítěti samému. V lidské důstojnosti dítěte jde o jeho tělesně duševní celistvost. Dítě nemá své tělo k dispozici jako věc, ale je i tělem, na něž se nesmí ale zase redukovat. Každé dítě je konkrétní lidskou bytostí ve svém těle. Být člověkem přitom znamená i pro dítě učit se přijímat samo sebe v jednotě těla a duše, přitakávat sobě samému a v síle takového přitakání přijímat i druhé. Jestliže se ale sexualita při vykořisťování v prostituci tak redukuje na tělesnost, že nevyjadřuje přijetí druhého člověka, ale stává se prostředkem k uspokojení tělesných a dalších potřeb druhých, vznikají hluboké rány ve vědomí vlastní hodnoty. Dítě je hluboce zraněno ve své schopnosti milovat, tzn. ve své morali. Není už schopno přijímat sebe i druhého jako člověka s tělem a duší. Tělesnou lásku není schopno vnímat jako výraz celistvé lásky. Proto bude potřebovat ke svému uzdravování jiné formy náznaků upřímné lásky.⁴²⁸

V prostituci s dětmi vlastně pachatel říká, uspokoj nebo musíš uspokojit mé potřeby, já si zaplatím a to, co chci, taky dostanu; ty budeš dělat, co já chci, ty máš totiž takovou cenu nebo tyto praktiky mají takovou cenu. Ještě dochází také k vyhrůžkám či vydírání. Vše jistě působí na konkrétní dítě, na jeho status, sebepojetí a vědomí vlastní hodnoty i na vztah k jeho tělesnosti a potažmo sexualitě. Děti se nenaučí vnímat potřeby své tělesnosti a přibývá počet těch, kteří si různé nemoci léčí bez lékaře či dokonce nemají ani zájem o lékařské prohlídky a testy na závazná onemocnění. Sexuální praktiky spojované s jejich tělem utvářejí celou jejich bytost. A nestačí v žádném případě dítěti i potažmo pachateli a okolí říct, že je a zůstává člověkem a že když to takto funguje, jde, že to takto také má být. Je proto nutné na základě těchto zkušeností jasně konstatovat a rozhodnout, že lidská důstojnost je nedotknutelná, že není možné za žádných okolností a ze žádných důvodů dítě takto instrumentalizovat

⁴²⁷ Srov. EID Volker: Leib, Leiblichkeit. IV. Theologisch-ethisch, in: LThK 6, 767.

⁴²⁸ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 16-17.

a zneužívat. Současně je třeba solidárně jednat a nabízet a vykonávat zejména v rodině, škole a církvích zodpovědnou sexuální výchovu zakotvenou v důstojnosti každého člověka.

Zmíněná blízkost sexuality s tělesností člověka a současně s jeho celostním pojetím nás vede k tomu, že se budeme právě lidskou sexualitou v kontextu lidské důstojnosti a zpracovávané problematiky, v níž se stává spolu s dítětem zbožím, zabývat v další kapitole.

3.4 Lidská sexualita

Poznatky z prostředí vykořisťování dětí v prostituci ukázaly, jak se sexualita funkcionalizuje, vytrhává z partnerského vztahu vzájemné lásky, zneužívá pro mocenské a zbožní účely, jak se osoba dítěte či některé její pohlavní části redukuje na předmět k uspokojování potřeb druhých. Dochází tak k prodeji lidské osoby a její sexuality. Zkušenosti různých profesí a výsledky studií zaznamenaly současně nedostatečné znalosti dětí o sexualitě. Návrh nového trestního zákoníku zařazuje trestný čin kuplířství do hlavy III Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Celostní pojetí člověka neštěpilo lidskou bytost a nesnižuje ani nepřeceňuje tělo. Vztah muže a ženy našel svůj normativní základ ve *stejně osobní důstojnosti ženy a muže* a vyloučil každé praktiky ovládnutí a vykořisťování. Dvojvládnost je založena v podstatě člověka a náleží k jejímu rozvoji. Odpovídá jí antropologický model s vzájemností a rozdílností pohlaví. Model partnerství proto vytvořil kritické měřítko pro vzorce individuálních vztahů i pro společenské řády a struktury a *odmítl každou formu násilí ve vztazích, prostřednictvím nichž se ženy a děti degradují na objekt sexuálních žádostí nebo instrumentalizují pro demonstrování mužské moci.*

Proto přichází další související krok, a sice nahlédnutí do teologicko-etického pojetí lidské *sexuality*. Toto pojetí ještě před tím pohlédne na situaci znalostí a zkušeností dětí ohledně sexuality a její výchovy v rodině a ve škole, aby mohlo porozumět a doporučit určité kroky pro jednání.

3.4.1 Sexuální chování se znalostmi o sexualitě v ČR

Přitom nelze opomenout odborné informace, které sdělují, že v ČR mládež přistupuje k sexu zodpovědněji, než dříve, doba prvního styku se pohybuje od 17 do 18 let, klesá počet sexuálních partnerů průměrného Čecha, mladí méně střídají partnery a více používají antikoncepci, klesá i počet potratů.⁴²⁹ Roste ale významně počet sexuálně zneužitých dětí do 15 let a u chlapců intrafamiální forma zneužití, pouze menšina zneužití je oznámena, narůstá rovněž počet žen s opakovanou sexuálně agresivní zkušeností (mezi 16. a 25. rokem), převaha

⁴²⁹ Srov. WEISS Peter: Sexuální kontrarevoluce, in: Psychologie dnes 5 (2007) 7-9.

těchto agresivních zkušeností je v rámci manželských či partnerských vztahů a opět se oznamuje jen nepatrné množství případů. Zvyšuje se počet českých mužů se zkušeností s komerčním sexem, v komerčních sexuálních stycích roste obecně zastoupení nekoitálních sexuálních aktivit, nedostatečné je používání kondomů při komerčním sexu.⁴³⁰

Studie o sexuální výchově v ČR dokládají, že hlavním zdrojem informací o sexualitě jsou pro české muže a ženy jejich vrstevníci, tzn. kamarádi a známí, rodina a škola se uplatňují naprosto nedostatečně.⁴³¹ Studie o sexuální výchově a komunikaci o sexualitě v rodině provedená v roce 2001 mezi studenty a uční středních škol a odborných učilišť ve věku 17-18 let přinesla tyto výsledky ohledně obsahu a průběhu sexuální výchovy, získávání informací o sexualitě a postojů k sexualitě a k sexuální výchově.⁴³²

Nejčastěji získávají dospívající informace o sexualitě a pohlavním dospívání od spolužáků či kamarádů (81 %) a z médií (66 %). Polovina získala informace od matky, 47 % od učitelů, 40% od partnera či partnerky a pouze 23 % od otce. Tito mladí lidé si přitom přejí informace o sexualitě a pohlavním dospívání nejvíce od partnera a od rodičů, tzn. od blízkých osob, s nimiž je poji hlubší citový vztah. A polovina z nich chce se svými dětmi v budoucnu mluvit o sexualitě více, než s nimi mluvili jejich rodiče.

Ve třech čtvrtinách byla tématem sexuální výchovy láska a partnerské vztahy, v polovině hodin se mluvilo o pohlavním dospívání, antikoncepci, pohlavně přenosných chorobách a o pohlavním styku. Jen bohužel v necelé třetině hodin bylo tématem nebezpečí sexuálního zneužívání.

Vlastní matka či otec poskytly jako nejdůležitější sdělení o sexualitě formu varování před těhotenstvím nebo před pohlavně přenosnými chorobami. Pouze zanedbatelná část považoval za nejdůležitější sdělení, že by se měla sexualita spojovat s láskou.

Dvě třetiny respondentů uvedly, že se mohly v rodině zeptat na tyto otázky, jedna třetina to hodnotila negativně. Přitom je jich naprostá většina přesvědčena o tom, že by se jim mělo dostávat již ve školním věku úplných a otevřených informací o všech otázkách pohlavního života.

Z porovnání obou studií vyplývá, že většina české populace dostává informace o sexualitě od svých vrstevníků a že je velmi důležitá a požadovaná sexuální výchova zejména v rodině a ve škole. Vážným nedostatkem zůstává nedostatek odpovídajících poznatků o sexuálním zneužívání dětí.

⁴³⁰ Srov. WEISS Petr, ZVĚŘINA Jaroslav: Sexuální chování v ČR - situace a trendy, Praha: Portál 2001, 93, 118, 124.

⁴³¹ Srov. tamtéž 125-129.

⁴³² Srov. ŠILEROVÁ Lenka: Sexuální výchova. Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě, Praha: Grada 2003, 29-31.

3.4.2 Biblické porozumění

Biblické vyprávění o stvoření uvedlo, že „*I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země a vdechl mu v chřtípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem*“ (Gen 2,7). Tato reflexe vysvětluje, že je člověk vázán na tělesnost a podroben zákonům materiality i v oblasti pohlavnosti. Přitom je stvořen s orientací na svého stále živého Původce. Tato vertikální vztažnost poskytuje oživující osu bytí, jež zajišťuje i skutečné bohatství vztahu muže a ženy. Jestliže se však tato základní orientace ze strany člověka ohrozí či odstraní, přináší to úbytek života, ztrátu vědomí toho, že je člověk přijat a naplňován životem, a tím pocit onoho pouhého nicotného bezcenného prachu bez opory. Právě obraz vysazené zahrady Eden a do ní postaveného člověka (srov. Gen 2,8) znamená život důvěrné blízkosti člověka se svým Stvořitelem. Vzájemnou vztažnost a blízkost, vnitřní sounáležitost, vzájemné obšťastňující obdarování protějškem, osobní společenství muže a ženy zahrnující tělesné i duševní a duchovní společenství, vzájemnou pomoc i porozumění vyjadřují biblické obrazy „vytvoření ze žebra, kost mých kostí, tělo z mého těla“ a zachycená radost z tohoto obdarování (srov. Gen 2,18.21-23). Toto pojetí a tato zkušenost vylučují patriarchální despotismus, vztahy nadřazenosti a podřízenosti a naopak představují zásadní rovnost obou pohlaví. To se pak ale mění po vyprávění o pádu do hříchu.⁴³³

Načrtnuté pojetí a zprávy na podkladu vyprávění o stvořitelském řádu podtrhují tedy *rovnocennost a rozdílnost pohlaví*, vzájemnou důvěru a průzračnost vztahu vyjádřenou obrazem nahoty (srov. Gen 2,25). Toto se mění prvotním hříchem, což oba vnímají („otevřely se jim oči“; „poznali, že jsou nazí“, srov. Gen 3,7) a potřebují před sebou ochranu (srov. Gen 3,7.21).⁴³⁴ Lidská vina a hřích narušuje původní Boží program i v této oblasti. Nastupuje vnitřní rozpolcení, nevyrovnanost, hluboká trhлина, nadřazenost a podřízenost do vztahu mezi pohlavími. Láska se dostává do osudu viny a hříchu. Muž a žena se začínají obviňovat, hrozí nebezpečí pouhých vztahů závislosti, utlačování, jež porušuje lidskou důstojnost. Vinou a hříchem jsou ohroženy i významy pohlavnosti a sexuality. Přesto zůstává Bůh garantem lidského společenství a možnost vydařeného vztahu mezi mužem a ženou trvá. On je schopen léčit a zakrývat lidské slabosti a rány i v této oblasti vztahů, darovat sílu k odpuštění a k překonávání vzájemného obviňování, nabízí nové smíření a přátelství, které umožňuje opět důvěru, věrnost a správné místo sexuality ve vztazích mezi lidmi.⁴³⁵ Krásně hovoří

⁴³³ Srov. FRALING Bernhard: *Sexualethik. Ein Versuch aus christlicher Sicht*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1995, 112-113.

⁴³⁴ Srov. HOSSFELD Frank-Lothar: *Sexualität. II. Biblisch-theologisch*, in: LThK 9, 512.

⁴³⁵ Srov. FRALING Bernhard: *op. cit.*, 116, 121-122.

o lásce, která je silnější než smrt, a o jedinečnosti i neprodejnosti lásky Píseň písní (srov. Pís 6-8) a naději dává výrok vložený do Ježíšových úst v evangeliích: „*A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!*“ (Mk 10,9; srov. Mt 19,6).

V každém případě rozumí biblické podání o sexualitě jako daru od Boha, který se uznává střízlivě a netabuizuje ani nesakralizuje, nezbožšťuje. Lze připomenout, co v této souvislosti konstatuje biblická antropologie: *osobní důstojnost muže i ženy* se zdůvodňuje tím, že je člověk stvořen k Božímu obrazu a podobě (srov. Gen 1,26; 5,1nn.; 9,6; Mdr 2,23; Ž 8), pozitivně se hodnotí a zdůrazňuje u lidí *oboupohlavnost* (srov. Gen 1,27; 2,18) i jejich *tělesně duševní jednota* osobního uskutečňování života, jež se má uskutečňovat v tom, že se muž a žena stanou jedním tělem (srov. Gen 2,24).⁴³⁶ Biblické porozumění ve znění „*Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem*“ (Gen 2,24) znamená psychickou, duševní i duchovní *celistvost* včetně sexuality i překonání vazby na rodiče novým závazkem v totálním společenství života a ukazuje na jedinečnost a zvláštnost lásky muže a ženy. Muž i žena mohou vnímat svůj protějšek jako dar od Hospodina a jako jeho odpověď na otázku, zda On člověka ještě miluje. To pak zahrnuje úctu k druhému i úctu ke vztahu muže a ženy jako k určitému tajemství.⁴³⁷

Nicméně již Starý zákon zpravuje o tom, že se muž chová jako vlastník ženy, a právní ustanovení pak toto vlastnictví chrání: „*Když někdo svede pannu, která nebyla zasnoubena, a vyspí se s ní, vezme si ji za ženu a dá za ni plné věno. Jestliže by se její otec rozhodně zdráhal mu jí dát, zaplatí svůdce obnos ve výši věna panen*“ (Ex 22,16); „*Určete mi jakkoli veliké věno i dar. Dám vám, oč mě požádáte, jen mi tu dívku dejte za ženu!*“ (Gen 34,12); „*Nesesmilniš!*“ (Ex 20,14); „*Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního (...) vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu*“ (Ex 20,17; srov. Dt 5,21).

Uvážíme-li, že se v příběhu Ježíše Krista nabízí každému člověku spojení s živým Bohem, najdeme v tomto nezlomném příklonu naději i na uzdravení křehkosti lásky mezi mužem a ženou. Ve vzájemném přijetí a příklonu lásky muže a ženy se mohou oba měnit a zakoušet, že jsou hodni lásky. Potvrzuje se i humanita vložená do těchto vztahů. Zároveň ale platí, že je tato humanita ohrožena, že ji lze korumpovat. A zase dojde-li ke korumpování, umožňuje se osvobození a uzdravení. Tato zkušenost se opírá o specifickou láskyplnou solidaritu kříže Ježíše Krista, jež platí pro ty, kdo trpí, i pro ty, kdo ztroskotali.⁴³⁸

⁴³⁶ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Sexualität. IV. Theologisch-ethisch, in: LThK 9, 519-520.

⁴³⁷ Srov. FRALING Bernhard: op. cit., 113-115.

⁴³⁸ Srov. tamtéž 130-132.

I přes pozitivní hodnocení sexuality znala raná církev nebezpečí a zneužití s ní spojená, jak dosvědčuje novozákonní literatura: na začátek svévolných lidských činů v rámci katalogu neřestí řadí necudnost (πορνεία), nečistotu, bezuzdnost (srov. Gal 5,19), stejně tak zve k ovládnutí neuspořádaných sklonů, přičemž jmenuje také „smilstvo, necudnost, zlou touhu a hrabivost, která je modloslužbou, a způsobuje Boží hněv“ (srov. Kol 3,5-6), odsuzuje prostituční praktiky jako hřích proti vlastnímu tělu: *„Tělo však není pro smilstvo, nýbrž pro Pána, a Pán pro tělo. Bůh, který vzkřísil Pána, vzkřísí svou mocí i vás. Nevíte, že vaše těla jsou údy Kristovými? Mám tedy z údu Kristových učinit údy nevěstky? Rozhodně ne! Což nevíte, že kdo se oddá nevěstce, je s ní jedno tělo? Je přece řečeno ‚budou ti dva jedno tělo‘. Kdo se oddá Pánu, je s ním jeden duch. Varujte se smilstva! Žádný jiný hřích, kterého by se člověk dopustil, netýká se jeho těla; kdo se však dopustil smilstva, hřeší proti vlastnímu tělu. Či snad nevíte, že vaše tělo je chrámem Ducha svatého, který ve vás přebývá a ježž máte od Boha? Nepatříte sami sobě! Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem oslavujte Boha“* (1 Kor 6,13b-20). Pederastie se na jiných místech odsuzuje pod názvy smilníci, zvrhlíci (srov. 1 Kor 6,9; 1 Tim 1,10).⁴³⁹ Přísné odmítnutí prostitučních praktik v listu Korintským vychází z toho, že vztah k Vzkříšenému i ke skutečnosti vzkříšení určuje také vztah k vlastnímu tělu, že se sexuální kontakt dotýká celého člověka a že se vylučuje osobní vztah a dochází tak k desintegraci sexuality.⁴⁴⁰ A to ještě není řeč o prostitučních praktikách s dětmi!

Ve všech uvedených negativních případech se vyzývá k proměně a ta je možná. Lidé v prostituci jsou respektováni v jejich lidské důstojnosti a nabízí se jim opětovné nabytí sebeúcty (srov. Lk 7,36-50).

3.4.3 Základní norma sexuální etiky

Pohlavnost se týká celého člověka, tzn. i celého dítěte a souvisí s jádrem jeho osobnosti. I zde je tělo materiálním výrazem osoby a stává se prostředkem sebevýkladu, proto hovoříme o důstojnosti těla.⁴⁴¹

Sexualita umožňuje prostřednictvím vytváření společného života v tělesné, duševní a duchovní oddanosti partnerů uskutečňování sociálního rozměru jejich existence, jež může transcendovat do služby životu v plození a výchově dětí. Rodiče proto mohou jako matka

⁴³⁹ Srov. REISER Marius: Sexualität. Neues Testament, in: LThK 9, 515.

⁴⁴⁰ Srov. FRALING Bernhard: op. cit., 251-252.

⁴⁴¹ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 17.

a otec prožívat společnou základní formu mravní zodpovědnosti za jejich dítě. Sexualita tak dostává kromě vzájemného obohacení a doplnění partnerů nový existenciální význam.⁴⁴²

Z toho plyne, že sexualita může podporovat lidské zrání a vzájemné obohacování, vnímání a uskutečňování určitých hodnot, ale že současně chybný výklad jejího smyslu naopak působí odlidštění, rozpor se sebou samým a s tím, co je v člověku lidské, a tak se dotýká mravního řádu. Zacházení se sexualitou také souvisí s předchozími rozhodnutími, s postojeovými životními vzorci a odpovídá tak tomu, zda se pohlavní určení muže či ženy integruje do osobního uskutečňování života, zda se chápe jako služba realizaci lidské lásky a zda je někdo schopen lidským způsobem milovat tělesně a vidět i v těle druhého osobu.⁴⁴³

Princip vzájemnosti se může i v oblasti sexuality zneužít egoismem, jenž degraduje osobu na pouhý objekt, i nesprávně pochopeným totálním altruismem, který je nakonec sebedestruktivní a máří skutečnou lásku. Tento princip vzájemnosti staví na schopnosti člověka vést zodpovědně svůj život a poznávat, co je dobré pro něj i pro jeho bližní, ovšem opět se ale může někdo odvolávat na tzv. svobodu a zneužívat ji tím, že výhradně a bezohledně hledá jen svůj prospěch. Může to vyjádřit i pohled na sexualitu jako na rozsáhlé médium komunikace, jež slouží jako řeč těla vzájemnému poznání, porozumění a sdílení. Trefně tento směr úvahy vystihuje biblické pojetí, které označuje pohlavní spojení muže a ženy výrazem: „*I poznal člověk svou ženu...*“ (srov. např. Gen 4,1). Tím se konstatuje, že pohlavní spojení je více než vykonání soulože a že zahrnuje porozumění celému člověku s účastí těla, duše, ducha a všech smyslů. Proto lze na pohlavnost nahlížet jako na médium, v němž se mohou lidé vzájemně otevírat a bezprostředním způsobem si porozumět. Setkávají se i ve své zranitelnosti a křehkosti a mohou zakoušet něhu.⁴⁴⁴

Vyjádření učitelského úřadu církve po II. vatikánském koncilu rozumí sexualitě v širším smyslu, než jen jako „sobecky pěstované erotické přitažlivosti, která velice rychle a uboze vyprchá“⁴⁴⁵ či aktu plození: „...*sexualita, při níž se muž a žena navzájem darují úkonem, který je vlastní a vyhrazený manželům, naprosto není něco čistě biologického, ale týká se nejvnitřnějšího jádra lidské osoby jako takové. Uskutečňuje se opravdu lidským způsobem jenom tenkrát, když je začleněna do lásky, s jakou se muž a žena sobě navzájem až do smrti bezvýhradně zavazují. Úplné tělesné sebeodevzdání by byla lež, kdyby nebylo znamením a plodem úplného osobního sebeodevzdání, zahrnujícího celou osobu i v její časové dimenzi.*

⁴⁴² Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Sexualität. IV. Theologisch-ethisch, in: LThK 9, 520.

⁴⁴³ Srov. FRALING Bernhard: op. cit., 138-139.

⁴⁴⁴ Srov. HÄMMERL Alfons: Glück in der Liebe. Christliche Sexualethik nach menschlichem Maß, in: GRUBER Hans-Günter und HINTERSBERGER Benedikta (Hrsg.): Das Wagnis der Freiheit. Theologische Ethik im interdisziplinären Gespräch. Johannes Gründel zum 70. Geburtstag. Würzburg: Echter, 1999, 258-260.

⁴⁴⁵ Srov. GS 49.

Kdyby si člověk něco vyhrazoval, například možnost rozhodnout se v budoucnu jinak, už tím by jeho sebeodevzdání nebylo úplné. ⁴⁴⁶ Zodpovědné plození se dále podle tohoto dokumentu „dotýká struktury osobních hodnot“ a „harmonický rozvoj těchto hodnot“ vyžaduje „nutný, svorný příspěvek obou rodičů.“ ⁴⁴⁷

Proto je možno přikročit ke stanovení pozitivní a posléze negativní základní normy sexuální etiky. Nejprve pozitivně formulované hledisko: Sexuální vztahy musí odpovídat étosu lidské důstojnosti, který normativně rozvíjí vzájemnou úctu muže a ženy, v jejímž rámci si oba projevují respekt jako subjekty a nositelé osobní důstojnosti i v oblasti pohlavního společenství. Intenzita a výrazová forma sexuálního vztahu musí k tomu, aby byla považována za mravně dobrou a přiměřenou, odpovídat skutečnému vztahu partnerů a stupni jeho závaznosti. Proto se také zdůrazňuje pro eticky zodpovědnou integraci lidské sexuality pozitivní norma monogamie, jak se může vyjadřovat úctou a věrností v manželství. Z tohoto důvodu znamená vlastní úkol morálního výchovy ve zrání k partnerské věrnosti a schopnosti lásky mezi osobami využití sexuální energie k rozvoji vlastní identity a k společnému utváření svobodně zvolených životních cílů v manželství a rodině; vyjádříme-li toto negativně, nesmí se partner oddělovat od oddanosti a zneužívat jako pouhý prostředek k účelu uspokojení vlastních potřeb, nesmí tedy chybět respekt k partnerovi i k jeho sexuální identitě a k jeho sebeurčení. ⁴⁴⁸

Přitom je třeba připomenout, že veškeré negativní zkušenosti z dětství a předčasné formy sexuality a jejich případná fixace na krátkodobý zážitek mohou zpožďovat či dokonce blokovat vývoj k schopnosti lásky mezi osobami. ⁴⁴⁹

Jestliže tedy znamená humanizace sexuality její personalizaci a vyjadřuje-li se osobní vztah v sexualitě, bude zřejmé, že jsou prostituční praktiky v rozporu se smysluplným prožíváním sexuality a že není možné koupit tento osobní vztah. K vykořisťování dětí v prostituci vedou kromě zkušeností ve vlastní rodině i společenské poměry, včetně pojetí sexu a přeseexualizované atmosféry, jak lze spatřovat v sexuální redukci člověka na určité části těla, ve zvěčňování druhého, ve využívání jen některých jeho částí či vlastností, v růstu násilí a nenávisti a jejich následné erotizaci. Na straně poptávky i nabídky se tak mohou setkat lidé i s poškozeným sexuálním vývojem. Tuto degradaci toho, co je lidské, lze pak vidět na rovině

⁴⁴⁶ JAN PAVEL II.: *Familiaris consortio*. Apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981, Praha: Zvon, 1992, čl. 11.

⁴⁴⁷ Srov. tamtéž.

⁴⁴⁸ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: *Sexualität*. IV. Theologisch-ethisch, in: *LThK* 9, 521-522.

⁴⁴⁹ Srov. tamtéž 522-523.

individuálního vztahu i na rovině udržování tohoto stavu jako prvku toho, co nazveme sociální vinou či strukturálním hříchem.⁴⁵⁰

Právě v problematice komercializace sexu v prostituci s dětmi se potvrzuje, že nelze sexualitu omezovat jen na určité tělesné zóny a zapomínat na to, že se dotýká lidského srdce, doslova středu člověka, že musí zůstat spojena s upřímnou a pravdivou láskou, jež požaduje důvěru a věrnost a potřebuje jako fundament rovnoprávné partnerství mezi dvěma lidmi. I v oblasti sexuality jde o plně vydařený život člověka a jeho štěstí. Láska a sexualita souvisí s opravdovou vzájemnou péčí, s poskytováním opory, se soudržností, s bezpečím, jistotou a lidskou vřelostí. Svévolným a násilným narušením tak intimní sféry tak zranitelných a celkově nezralých lidských bytostí umírá důvěra poškozené osoby dítěte. To zase brání životu lásky a neumožňuje se plně prožívání sexuality.⁴⁵¹

Zkušenosti dětí a dospělých v ČR ukázaly, že většina české populace dostává informace o sexualitě od svých vrstevníků a že se považuje za velmi důležitou a požaduje sexuální výchova zejména v rodině a ve škole. Vážným nedostatkem zůstává, že chybí odpovídající poznatky o sexuálním zneužívání dětí.

Spoluautorka křesťansky interpretované 4. instrukce projektu světový étos, Angela Rinn-Maurer, upozorňuje správně na skutečnost, že se v oblasti sexuality zvláště ukazuje, jak mohou lidé žít tragicky mimo své vlastní určení. Sexualitou jako darem Božím se pohrdá a pokřivuje se. Zejména pro mladistvé je těžké najít zralý vztah k vlastnímu tělu a každé narušení vývoje v tomto směru má závažné důsledky. Proto jsou sexuální ataky dospělých vůči dětem nejen opovrženímhodné jako násilné činy, ale mají také strašné psychické a sociální následky. Spolu s narušením intimní sféry umírá i důvěra člověka a bez důvěry není možná láska a bez lásky se zase nemůže sexualita plně prožívat. Láska jako dar Boží a láskyplná blízkost s druhým člověkem, jež se poznává a prožívá jako vlastní určení, přináší štěstí a naplnění. Existují také životní okolnosti, za nichž jsou lidé postaveni před rozhodnutí volit ne mezi nevinou a vinou, ale kdy je každé rozhodnutí zatížené vinou. Boží bezpodmínečné a láskyplné ano chce člověka nést i v těchto situacích. Toto Boží ano nemaže následky lidské slabosti, ale omezuje je. Prasklina v zrcadle zůstává, ale nemůže ho úplně zničit. Žádné lidské poblouznění nic nemění na tom, že je partnerský vztah dvou lidí jedinečným Božím darem.⁴⁵²

Někteří však demonstrují sexuálními projevy a činy svou moc a převahu.

⁴⁵⁰ Srov. FRALING Bernhard: op. cit., 249-251.

⁴⁵¹ Srov. KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: op. cit., 162-164.

⁴⁵² Srov. tamtéž 163-164, 166.

Sexuální vykořisťování dětí v prostituci tak představuje tvrdou depersonalizaci sexuality a tím odlidštění osoby a vztahů. Je perverzí lásky a sexuality a tím Božího daru. Lidská osoba ve své sexualitě se zde stává pouhým zbožím k uspokojování potřeb druhých. Nerespektuje se zasazení sexuality do celostního rozvoje osobnosti ani do celkového vztahu mezi mužem a ženou. Tím se naopak působí bolestné následky dětem i v oblasti porozumění sexualitě a narušují se jejich budoucí partnerské vztahy. Často se sklízí plody sexuálního zneužívání, nedostatečné či chybějící sexuální výchovy a sexualizace reklamy, komunikace či násilí na straně poptávky i nabídky.

3.5 Lidská osoba jako účel o sobě

Praktiky v oblasti vykořisťování dětí v prostituci činí z dítěte a jeho sexuality i ze sexuality zákazníků zboží. Dochází k jednoznačné instrumentalizaci člověka a jeho některých pohlavních částí k egoistickému uspokojení potřeb druhých, zejména těch, jimž jde o zisk. Člověk, zvláště zranitelné dítě, se zde nerespektuje ve své nezadatelné a nezcizitelné důstojnosti, ale má pro pachatele pouze určitou cenu po určitou dobu. Svůj ceník mají i různé požadované sexuální praktiky. Odnášejí to děti, jimž vše působí krátkodobé i dlouhodobé, někdy dokonce celoživotní, následky.

Duchovní impulsy židovsko-křesťanské tradice, jak jsme je představili na základě interpretace centrálních biblických textů, tvoří kořeny nedotknutelné lidské důstojnosti každé lidské bytosti. A právě pojem lidská důstojnost je nenáboženským vyjádřením biblických svědectví. V souvislosti s reflektovanou problematikou, kde se setkáváme s výrazy poptávka a nabídka, cena a ceny ohledně celého člověka a jeho sexuality, aplikujeme proto následně pojem lidské důstojnosti v kontrastu k ceně a hodnotě, jak jej nacházíme v morální filozofii Immanuela Kanta. Tím si rovněž připravíme půdu pro vysvětlení pojmu osoby a principu personality i pro probrání lidských práv.

Důležité postavení zaujímá pojem lidské důstojnosti tedy ve filozofii Immanuela Kanta a odtud dále v právní tradici.

Když myslí I. Kant ve svém díle *Základy metafyziky mravů* na hypotetický imperativ, připomíná, že „*neví předem nic o tom, co bude obsahovat, pokud není dána podmínka*“; jestliže však myslí kategorický imperativ čili zákon mravnosti, „*ví ihned, co obsahuje. Neboť ježto imperativ obsahuje kromě zákona pouze nutnost, aby maxima byla tomuto zákonu přiměřená, ale zákon neobsahuje žádnou podmínku, jíž by byl omezen, pak nezbyvá nic než*

*obecnost zákona vůbec, jemuž má být maxima jednání přiměřená, a jedině tuto přiměřenost předvádí imperativ vlastně jako nutnou.*⁴⁵³

Tento – pro Kantovu morální filozofii – centrální pojem kategorický imperativ s použitím překladu řeckého slova κατηγορειν jako žalovat, obviňovat, vytýkat, dosvědčit, vypovídat, dokazovat⁴⁵⁴ znamená nestrpět žádný odpor, být *bezpodmínečně platný*. Kategorický imperativ je tedy příkaz, jenž platí vždy, bezpodmínečně a zavazuje k určitému způsobu jednání, nezávisle na účelu nebo cíli, kterého chceme prostřednictvím jednání dosáhnout. Obsahuje tak, že je mravní příkaz platný kategoricky, naprosto, bez každého „když a ale“, tedy znamená musíš, což ale zahrnuje můžeš, jinak by totiž ono musíš bylo nesmyslné. Bezpodmínečnost mravního požadavku svědčí o svobodě člověka k mravnímu jednání.⁴⁵⁵ Kategoricko-morální imperativy mravnosti jsou kategorické proto, že je jejich platnost a závaznost nezávislá na našich subjektivních zájmech a sklonech. A takový kategorický imperativ přikazuje jednání jako absolutně nutné, aniž by se přitom předpokládal subjektivní zájem na jednání.⁴⁵⁶

Vzpomeňme krátce na rozlišování pojmů morálka, mravnost a etika v teologické etice a v mravnostní kriminalitě, jak bylo obsahem příslušných, výše uvedených kapitol.

Kant tedy konstatuje, že musí existovat něco, co je v sobě dobré, a proto nepodléhá vnějšímu ohodnocení jako ceně na trhu, co je apriorní dobro, jako bezpodmínečné ustanovení, a označuje tak *bezpodmínečnost lidské důstojnosti*.⁴⁵⁷

Kant tento kategorický imperativ různě formuloval. První formulace zní: *„jednej tak, aby se maxima tvé vůle vždy mohla zároveň považovat za princip všeobecného zákonodárství.“*⁴⁵⁸ Ovšem tato formulace nestačí k tomu, aby sloužila u každého lidského jednání jako směrnice, protože se toto zákonodárství vztahuje jen na vnější řád sociálního života, ale mravnost má co činit nejen s tím, co je třeba řídit prostřednictvím zákonů. Zákon může člověka zavazovat k tomu, aby nezabíjel, nekradl, ale už ne k tomu, aby pomohl bližnímu,⁴⁵⁹ tedy se například věnoval prevenci, potírání a pomoci a podpoře v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí. Proto Kant formuluje znovu: *„jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na*

⁴⁵³ KANT Immanuel: Základy metafyziky mravů, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990, 83-84.

⁴⁵⁴ Srov. PRACH, Václav: Řecko – český slovník, Praha: Skriptum, 1993, 294.

⁴⁵⁵ Srov. MÜLLER Ludolf: *Moralisches Gesetz und Menschenwürde bei Kant, Schopenhauer, Nietzsche und Solowjow*, in: LORENZ Rolf. J., MIETH Dietmar und MÜLLER Ludolf (Hrsg.): *Die „Menschenwürde des Menschen“ – beim Wort genommen*, Tübingen: A. Francke Verlag, 2003, 3-4.

⁴⁵⁶ Srov. SCHÖNECKER Dieter / WOOD Allen W.: *Immanuel Kants „Grundlegung zur Metaphysik der Sitten“*. Ein einführender Kommentar, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2002, 108-109.

⁴⁵⁷ Srov. HEUSER, Stefan: op. cit., 141.

⁴⁵⁸ KANT Immanuel: op. cit., 84.

⁴⁵⁹ Srov. MÜLLER Ludolf: op. cit., 4.

*základě tvé vůle stát obecným přírodním zákonem.*⁴⁶⁰ Jednání je mravní jen tehdy, když je vhodné nejen v sobě, ale když se současně shoduje s nejvyššími hodnotami. Takovou nejvyšší hodnotu pojmenovává i Kant a teprve tím dokončuje svůj systém morální filozofie, přičemž tedy potřetí formuluje⁴⁶¹ kategorický imperativ: *„jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“⁴⁶²

Před formulací vysvětluje: *„Má-li tedy existovat nejvyšší praktický princip, který je vzhledem k lidské vůli kategorickým imperativem, musí to být takový, který z představy toho, co je nutně účelem pro každého, poněvadž je to účel sám o sobě, tvoří objektivní princip vůle, a proto může sloužit za obecný praktický zákon. Základem tohoto principu je to, že rozumná přirozenost existuje sama o sobě jako účel.*“⁴⁶³ Pod pojmem lidstvo, lidství rozumí Kant nejen celek všech lidí, ale i lidské bytí, skutečnost, že je někdo člověkem, a tak požaduje, že člověk ve svém zacházení s lidmi nesmí každého člověka považovat *pouze* za prostředek a takto používat, ale vždy také jako *účel*, což znamená jako bytost, která má hodnotu sama v sobě, a tuto nezadatelnou hodnotu každého člověka Kant nazývá *důstojností*.⁴⁶⁴

Kant pak vykládá povinnosti s tím spojené nejprve vůči sobě a konstatuje: *„Člověk však není žádnou věcí, a proto ani něčím, čeho by se dalo použít jako pouhého prostředku, nýbrž musí být vždy v každém svém jednání považován za účel sám o sobě. Nesmím tedy nijak disponovat s člověkem v mé osobě, mrzačit ho, kazit nebo usmrtit.*“⁴⁶⁵ Právě z dítěte vykořisťovaného v prostituci dělají pachatelé věc, používají ho jako pouhého prostředku, disponují s ním jako s objektem, způsobují mu závažné následky, narušují jeho celostní vývoj a usmrcují v něm důvěru a život zdařilého dětství. Je to výzva i pro mladistvé, kteří sami příležitostně vstupují do prostituce.

Pokud jde o nutné či závazné povinnosti k druhým, pokračuje Kant takto: *„...pak ten, který má v úmyslu jim něco lživě naslibovat, nahlédne hned, že si chce posloužit druhým člověkem pouze jako prostředkem, jako by tento druhý člověk v sobě zároveň neobsahoval žádný účel. Neboť ten, jehož chci tímto slibem užít ve prospěch svých záměrů, nemůže naprosto souhlasit se způsobem, jak s ním jednám, a tedy nemůže to být on sám, který činí účel tohoto jednání svým obsahem. Zřetelně bije do očí tento rozpor s principem druhých lidí tehdy, vezmeme-li v úvahu příklady útoků na svobodu a vlastnictví jiných. Neboť zde jasně vysvítá, že ten, kdo*

⁴⁶⁰ KANT Immanuel: op. cit., 84.

⁴⁶¹ Srov. MÜLLER Ludolf: op. cit., 5.

⁴⁶² KANT Immanuel: op. cit., 91. V německém znění *„Handle so, daß du die Menschheit sowohl in deiner Person, als in der Person eines jeden anderen jederzeit zugleich als Zweck, niemals bloß als Mittel brauchest“*, srov. in: SCHÖNECKER Dieter / WOOD Allen W.: op. cit., 147; MÜLLER Ludolf: op. cit., 5.

⁴⁶³ Tamtéž.

⁴⁶⁴ Srov. MÜLLER Ludolf: op. cit., 5-6.

⁴⁶⁵ KANT Immanuel: op. cit., 92.

*porušuje lidská práva, zamýšlí si posloužit osobou druhých jako pouhých prostředků, aniž by přihlédl k tomu, že jako rozumné bytosti mají být vždy zároveň ctěni jako účely, tzn. jako ti, kteří musí mít v sobě možnost obsahovat účel téhož jednání.*⁴⁶⁶

Podle Kanta mají rozumové bytosti jako účel stanovující a autonomií obdařené bytosti absolutní hodnotu – důstojnost, přičemž rozlišuje mezi relativní hodnotou relativních účelů a absolutní hodnotou objektivních účelů, kde to, co má jen relativní hodnotu, má *cenu*, a to, co má absolutní hodnotu, má *důstojnost*; Kant také místo o absolutní hodnotě objektivních účelů hovoří o vnitřní hodnotě, to znamená o důstojnosti objektivních účelů. Tyto objektivní účely jsou účely samy o sobě⁴⁶⁷ a Kant uvádí svou tezi: „*Rozum vztahuje tedy každou maximu této obecně zákonodárné vůle ke každé druhé vůli a rovněž ke každému jednání vůči sobě samému, a to nikoli z důvodu nějaké jiné praktické pohnutky či budoucího prospěchu, nýbrž z ideje důstojnosti rozumné bytosti, která neposlouchá žádný zákon než ten, který si zároveň dává. V říši účelů má vše buď nějakou cenu, nebo důstojnost. Namísto toho, co má cenu, lze klást i něco jiného jako ekvivalent, ale co naproti tomu je povzneseno nad jakoukoli cenu, a co proto nepřipouští žádný ekvivalent, má důstojnost. (...) ale to, co tvoří podmínku, za níž výhradně může něco být účelem o sobě, nemá pouze relativní hodnotu, tzn. nějakou cenu, nýbrž hodnotu, tzn. důstojnost. Tak je moralita podmínkou, za níž výhradně může být rozumná bytost účelem samým o sobě, protože jen na jejím základě je možné, aby rozumná bytost byla zákonodárným členem v říši účelů. A tak tedy jedině mravnost a lidství, pokud je lidstvo k ní způsobilé, mají důstojnost.*“⁴⁶⁸

V říši účelů má tedy vše buď *cenu*, nebo *důstojnost*. Na místo toho, co má cenu, se může také dát něco jiného jako ekvivalent; co je oproti tomu povýšeno nad každou cenu, a tedy nedovoluje žádný ekvivalent, má *důstojnost*. Co má cenu, má také hodnotu v sobě, ale může se vyvážit něčím jiným. Co má *důstojnost*, nemůže vstoupit do zvážení dober, už vůbec ne zvážení zboží, nemůže se vyvážit, vyrovnat. Co má tedy *cenu*, může vstoupit do konkurence s jiným dobrem – zbožím, které má zrovna tak svou *cenu*. Kde se stanoví *cena*, tam se předpokládá zvážení/vyrovnaní statků, resp. zboží. Kde se za něco platí, uvede se předem za určité zboží určitá částka, vynáší se soud o přednosti/významu hodnoty. Člověk může prodat určitou věc, kterou již nepoužívá, za určitou *cenu*. Může také chtít ze sběratelské vášně získat něco za každou *cenu*. Takovou *cenu* může být finanční obnos, nebo ale také jiná

⁴⁶⁶ Tamtéž.

⁴⁶⁷ Srov. SCHÖNECKER Dieter / WOOD Allen W.: op. cit., 140-142.

⁴⁶⁸ KANT Immanuel: op. cit., 96-97.

ekvivalentní věc – zboží. Také se hovoří o nákladech spojených s určitým jednáním, o ceně, která se musí vzít v potaz, aby se dosáhlo určitého cíle.⁴⁶⁹

Mít cenu tedy znamená, že mohu být něčím jiným nahrazen a tím používán jako prostředek pro něco jiného, oproti tomu mít důstojnost znamená být účelem sám o sobě. Podle Kanta je důvodem toho, že má lidská přirozenost důstojnost, *mravní autonomie člověka*, tím se myslí jeho možnost se ve svobodě podřídít mravnímu zákonu, tedy moci být mravním. Mít důstojnost pro Kanta znamená vlastnit nárok *nebýt instrumentalizován v jádru své osoby*. S žádným člověkem se tak nesmí zacházet pouze jako s prostředkem pro uskutečňování účelů druhých. Ze subjektu lidské důstojnosti se nesmí učinit pouhý objekt použití cizí vůle. Dále se důstojnost každého člověka nesmí přepočítávat, zúčtovat za jiné účely, protože by jinak nebyla důstojností, ale *jen hodnotou* mezi jinými.⁴⁷⁰

Kant vnímal, že zjevné rozšiřování produkce a směny zboží lidi stále více omamuje, proto se chtěl tomuto přemáhajícímu tlaku v říši pouhých prostředků postavit, a sice prostřednictvím zákonů, které se sice odvolávají na svobodu, ale mají tutéž závaznost jako přírodní zákony: svoboda, autonomie a důstojnost jsou tak centrálně spojeny s jádrem osobnosti člověka, že se i rozum chápe jen jako prostředek pro tuto říši účelů, tedy rozum neposkytuje člověku důstojnost, ale člověk má důstojnost proto, že je účelem sám o sobě, a tato důstojnost nemůže být nahrazena žádným ekvivalentem.⁴⁷¹ Co je nesměnitelné a neopakovatelné, co nelze již dále odvodit, se tak stává absolutním protipólem produkce zboží a je *mravně neprodejné*.⁴⁷² Každé dítě je jako účel o sobě nositelem důstojnosti, je proto nesměnitelné, jedinečné a neopakovatelné a nesmí se stávat zbožím a je mravně neprodejné. Nemá cenu vyjádřenou penězi či jinou hodnotou či odměnou a cenu zboží nemá a nesmí mít ani jeho sexualita. Pachatelé si ze svých dětských obětí činí pouhý objekt své svévole.

Lidská důstojnost u Kanta označuje hodnotu, které je člověk bezpodmínečně zavázán, kterou nelze směnit za něco jiného, vyvážit něčím jiným. Co má cenu, nemá tuto povahu. Koho něco nezajímá, jako například sport či určitý druh kultury, může si najít jiný druh zábavy jako ekvivalent, náhradu. Ale pro morální jednání neexistuje ekvivalent, toto jednání není možno nějak vyvážit, nelze za něj zaplatit nějakou cenu. „Něco stát“ může moralita v jiném smyslu, když někdo i přes odpor zůstane věrný svému svědomí, když dokonce

⁴⁶⁹ Srov. HERMANN Axel: op. cit., 7.

⁴⁷⁰ Srov. Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG: op. cit., 23-24.

⁴⁷¹ Srov. NEGTE Oskar: Das Unwiederholbare: Wandlungen im Kulturbegriff der Würde, in: Concilium 2 (2003) 160-161.

⁴⁷² Srov. tamtéž 154-155.

v případě mučednictví zaplatí cenou svého života.⁴⁷³ Vystihují to například i tyto biblické verše: „*Bylo za vás zapláceno výkupné, nebudte otroky lidí!*“ (1 Kor 7,23) a „*Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem a svým duchem, jež obojí náleží Bohu, oslavujte Boha*“ (1 Kor 6,20).

Důstojnost v pojetí Kanta znamená *zákaz totální instrumentalizace člověka*.⁴⁷⁴ Sebeúčel osoby tedy zabraňuje jednostranným pokusům instrumentalizovat člověka a projevuje se zvláště v situacích lidí, kteří nedisponují nebo nemohou disponovat vodítkem, jak se této instrumentalizaci bránit. K tomuto ultimativnímu sebeúčelu osoby směřuje přirozenost osoby, která se také otevírá pro dynamiku biografického, osobnostního vývoje, aniž by se v nich rozpouštěla. Přirozenost osoby je tedy dějinami pro způsob její neuzavřenosti. Bytí osoby člověka podle porozumění člověku jako obrazu Božímu přísluší kvalita, která mu byla předána před vším stáváním se subjektem a individualizací a kterou nemusí nejprve dokazovat – je účelem o sobě. Člověk jako osoba je tedy více než suma své biografie: ačkoli má své dějiny, obsahuje tento nadbytek. Bytí osoby také ukazuje, že není jednoduchou odečitatelnou kvalitou ani pouhou složeninou vlastností, ale nenahraditelným a nedisponovatelným subjektem, který se stává.⁴⁷⁵ I každé dítě je účelem samo o sobě. Pachatelé trestných a nemravných činů komerčního sexuálního zneužívání si je zcela instrumentalizují. Instrumentalizují se i ty děti, které samy do prostituce vstupují. K obojímu je třeba vyslovit jasný, bezpodmínečný zákaz a těmto dětem znovu zdůraznit: „*Bylo za vás zapláceno výkupné, nebudte otroky lidí!*“ (1 Kor 7,23) a „*Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem a svým duchem, jež obojí náleží Bohu, oslavujte Boha*“ (1 Kor 6,20).

W. Pannenberg v této souvislosti uvádí: „... *Osoba je já jako tvář, prostřednictvím níž se projevuje tajemství ještě neuzavřených dějin individua na cestě k sobě samému, ke svému určení (...)* Zvláštní důstojnost osoby je založena v tajemství jejích ještě neuzavřených dějin, v nichž je na cestě ke svému určení, k tomu být sám sebou.“⁴⁷⁶

Ve filozofii novověku a moderny se pojem *osoby* používá jako praktický pojem přisouzení, aby se označil morální status člověka: člověku se tedy připisuje bytí osoby, protože je podle založení individuálním mravním subjektem a tak bytostí, které přísluší na základě její přirozenosti zásadně a nezávisle na aktuálním uskutečnění a výkonu schopnost, resp.

⁴⁷³ Srov. ROTTER Hans / VIRT Günter: Neues Lexikon der christlichen Moral, Innsbruck: Tyrolia, 1990, 489-490.

⁴⁷⁴ Srov. AMMICHT QUIN Regina: Wessen Würde ist unantastbar? Mensch, Maschine und der Würde-Diskurs, in: Concilium 2 (2003) 167.

⁴⁷⁵ Srov. WILLS Jean-Pierre: Person und Subjektivität, in: WILLS Jean-Pierre / MIETH Dietmar (Hrsg.): Grundbegriffe der christlichen Ethik, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1992, 126-127.

⁴⁷⁶ PANNENBERG Wolfhart: Person und Subjekt, in: Identität, Reihe Poetik und Hermeneutik, hg. von O. Marquard und K. Stierle, München: 1979, 419, in: WILLS Jean-Pierre: Person und Subjektivität, in: op. cit., 126.

způsobilost se určovat ve svobodě prostřednictvím rozumu k jednání, která tím vstupuje do vědomého vztahu k sobě samému i ke svému okolí, přejímá zodpovědnost a povinnosti, sleduje cíle a zájmy a jež může utvářet svůj život při vědomí své minulosti a budoucnosti jako otevřený koncept k jedinečnému, nezaměnitelnému osudu. Přitom je důvodem přisouzení personality mravní bytí subjektu, kritériem tohoto připsání lidské bytí, zvláště když neexistuje mravní subjekt jinak, než ve formě tělesného lidského individua, jež se vyznačuje prostřednictvím původní jednoty těla a vlastního já.⁴⁷⁷

Důstojnosti člověka tak přísluší určitá jednání, pokud jsou morálně motivována, a tato stejná důstojnost všech lidí se také předpokládá v přikázání lásky k bližnímu a má své důsledky: uzнат všechny lidi jako mně rovné, milovat lidi nejen kvůli sobě samému, když mi prokázali dobro či jsou mi nakloněni, ale kvůli nim samým, včetně nepřátel, protože jim náleží stejný sebeúčel. Také to znamená legitimitu lásky k sobě samému, jinak by se opět nerespektoval sebeúčel vlastní osoby.⁴⁷⁸

Lidská důstojnost není totiž žádný atribut, který by jednotlivé osobě náležel nebo byl popisem nějakých jejích zvláštních vlastností. Lidská důstojnost se ukazuje v jednání, prostřednictvím něhož se vztahujeme k druhému, abychom na něho pohlíželi jako na člověka jako jsme my sami, i když jeho projevy a činy poukazují na nelidskost. Člověk tím respektuje sám sebe, když vidí člověka i v pachateli trestných činů⁴⁷⁹ komerčního sexuálního zneužívání dětí, aniž by ho identifikoval s jeho trestným činem. I zde platí známá a náročná zásada: umět rozlišovat mezi člověkem a hříchem.

Přestože se provinují proti lidské důstojnosti svých obětí a jednají i proti své důstojnosti, k níž patří uskutečňovat mravnost, a ne pošlapávat samotný základ mravnosti, neztrácejí svou lidskou důstojnost, jsou tito pachatelé nadále voláni, aby jednali mravně dobře a správně, jsou stále adresáty mravního požadavku, jak to plyne z možnosti obrácení, kterou mu Bůh podle Nové smlouvy stále nabízí, i když jednoznačně straní obětem bezpráví a pojmenovává hříchy.⁴⁸⁰ Tento důsledek později rozvine v tématech o lidské vině, hříchu, obrácení, odpuštění, lásce k bližnímu, účelu trestu a opci pro chudé.

Tento pachatel má právě pomocí tohoto stanoviska nárok na autentické lidské bytí, ne tedy na čestné lidské bytí, ale lidské bytí, které apeluje jen na každého druhého člověka, aby ho i přes tak kruté a zavrženíhodné činy jako takového uznal. Tato vzájemnost a solidarita

⁴⁷⁷ Srov. WILDFEUER G. Armin: Person, Personalität, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1349-1350.

⁴⁷⁸ Srov. ROTTER Hans / VIRT Günter: op. cit., 490-491.

⁴⁷⁹ Srov. VALADIER Paul: Der Mensch in seiner Unwürdigkeit, in: Concilium 2 (2003) 179.

⁴⁸⁰ Srov. ROTTER Hans / VIRT Günter: op. cit., 491.

odpovídá tedy uznání společného lidského bytí, společné lidské důstojnosti. Apeluje na pochopení situace a na citlivost, jak najít správné jednání. Nemá tak nic společného s bagatelizováním a omlouváním těchto závažných činů, ani s morálkou nebo politikou soucitu.⁴⁸¹

Taková láska, takový přístup vzájemného uznání lidské důstojnosti, člověka jako účelu o sobě, může způsobit u druhého – obětí, pachatelů, různých zúčastněných pracovníků, – vědomí jejich vlastní lidské důstojnosti a tomu odpovídajících smýšlení, jednání a životních podmínek a ztělesňovat Boží stvořitelenskou lásku, která lidskou důstojnost vytváří a nezpochybňuje.⁴⁸²

Je-li lidská důstojnost myšlena jako sebeurčení na základě vlastní hodnoty každého člověka, platí to tím i pro druhého. Přitom je třeba odkrývat konkrétní důstojnost ponížených a utlačených lidí, přičemž lze objevit, že naši vlastní důstojnost respektujeme skutečně jen tehdy, jestliže začínáme činit vše pro to, abychom chránili důstojnost těchto ponížených a utlačených. Můžeme konstatovat, že zde „*právo přechází do osvobozující povinnosti lidskosti a obojí bojuje proti zneužívání svobody osoby ke svobodě silnějšího proti slabšímu. Jde o to, aby mohli ponížení a utlačení odhalovat nelidskost ponižujícího a utlačovatele a své vlastní odlidštění, což znamená, že ponižování a útlak ničí lidskost z obou stran, a sice různým způsobem: skrze zlo a skrze utrpení. Osvobození ponížených od utrpení ponížení a útisku jde v obrácení ruku v ruce s osvobozením utiskovatele od hříchu ponižování. V tomto osvobozujícím činu se lidé pozvedají ke své důstojnosti. Důstojnost se zde stává silou odporu proti pohrdání a zbavení práva.*“⁴⁸³

Právo a mravnost spolu působí a bojují proti zneužívání svobody osoby pachatele proti svobodě slabšího dítěte, proti nelidskosti pachatele a ponížení a odlidšťování oběti a současně v rámci osvobozování dětských obětí i pachatelů od viny a hříchu. Obě skupiny aktérů se osvobozujícím činem mají pozvedat ke své důstojnosti a tato důstojnost je zde silou odporu proti pohrdání a zbavování práv těch nejzranitelnějších a nejslabších. Právo a mravnost tak spolupracují, vzájemně se potřebují, doplňují a předpokládají, jak jsme již ostatně výše prezentovali.

Samařan také nepečuje o zraněného na okraji cesty proto, že respektuje jeho schopnosti v oblasti rozumu, svobodné vůle nebo paměti, ani proto, že by byl příslušníkem jeho vlastního

⁴⁸¹ Srov. VALADIER Paul: op. cit., 178-179.

⁴⁸² Srov. tamtéž.

⁴⁸³ KÖPCKE-DUTTNER Andreas: Die Würde der Schwachen ist die Würde der Starken. Zum Gespräch zwischen der Rechtsphilosophie und der Heilpädagogik, in: LORENZ Rolf. J., MIETH Dietmar und MÜLLER Ludolf (Hrsg.): op. cit., 20-21, 27.

náboženského společenství, nebo na základě solidarity, která by ho k tomu ve jménu transcendentálních náboženských principů zavazovala. Ale jednoduše proto, že tento neznámý „bez vlastností“, který má bolesti, nemůže se hýbat, mlčí, sténá a je vydán násilí lidí, je ponechán – svěřen jeho dobrotě, bdělé pozornosti, lidskému soucítění. Pečuje tak o něj kvůli jeho lidskému bytí v nouzi, které je ponecháno jeho rukám. Samařan prokázal lidskou důstojnost, a to ne proto, že by v tomto zraněném člověku v nouzi viděl vládnout zákon morálky nebo triumfující rozum, ani proto, že by ho vnímal jako autonomní a dospělý morální subjekt. Ale proto, že v něm poranění tohoto člověka vzbudila úctu ke zdeformovanému lidskému bytí. Uplatnil tak lidskou důstojnost tím, že se na své cestě nevyhnul tomuto člověku v nouzi jako kněz či levita, ale konkrétně a účinně na sebe vzal zátěž znetvořeného lidského bytí bez jakéhokoli charakterového rysu vznešené lidské důstojnosti. Podobností tak otevírá perspektivu morálky solidarity, která zakládá úctu k lidské důstojnosti v naší společné „nedůstojnosti“, ve vlastnosti slabého nebo zdeformovaného lidského bytí bez čestných rysů a zvláštních vlastností, které by se rozlišovaly podle specifických kvalit – projevuje se vzájemný respekt, když člověk ctí v druhém jeho holé lidské bytí.⁴⁸⁴

Taková morálka solidarity je nutná vzhledem k dětským obětem prostituce, jimž také někdo deformuje jejich lidské bytí, pohled na sebe, na své tělo, sexualitu, druhé lidi a svět vůbec. Tyto děti zasluhují úctu, i když je jejich lidské bytí zdeformováno. Vyzývá rovněž k tomu, abychom se vyhýbali pouhým prohlášením a odsuzováním, odstraňovali mentalitu nezájmu či lhostejnosti a abychom něco na různých úrovních konali.

Máme-li stále na mysli hlavní aktéry problematiky vykořisťování dětí v prostituci, tzn. děti a pachatele, a nezapomínáme-li i na všechny ostatní aktéry, včetně celé společnosti a církve, můžeme předložit tento postojový vzorec jako výzvu: „Samaritán nejedná z náboženské poslušnosti nebo na základě věrnosti heteronornímu předpisu transcendentálního původu; velká síla evangelijního textu spočívá v tom, že představuje toto jednání jako logický *důsledek povinnosti lidskosti*, prostřednictvím níž Samaritán vyjadřuje svou vlastní lidskou důstojnost a současně uznává v tom, kdo je zraněn, *rovnocennou lidskou důstojnost* (...) je to člověk ve své nedůstojnosti, který může žádat o úctu, neboť i přes jeho fyzickou, psychologickou nebo morální nouzi, nebo právě v ní svědčí ještě o ‚nicotnosti conditio humana‘, a prostřednictvím svého utrpení apeluje na každého ve své důstojnosti jako člověk. *Lidská důstojnost* znamená svěřit se vzájemné péči a usilovat o to, být schopen se

⁴⁸⁴ Srov. VALADIER Paul: op. cit., 178-179.

vším rozumem a senzibilitou obstát v tomto hluboce lidském úkolu, který předpokládá tuto vzájemnou zodpovědnost.“⁴⁸⁵

Kantův kategorický imperativ „*jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze jako prostředek*“ se týká každého dítěte, které má svou důstojnost jako účel sám o sobě. Slyšet by to měli všechny děti, zejména ty, které dobrovolně vstupují do prostituce, dále pachatelé a další dospělí.

Zaznamenali jsme, že si právě z dětí vykořisťovaných v prostituci dělají pachatelé věci, používají je jako pouhý prostředek, disponují jimi jako s objektem, způsobují jim závažné následky, narušují jeho celostní vývoj a usmrcují v něm důvěru a život zdařilého dětství.

Dále vyplynulo, že je každé dítě jako účel o sobě nositelem důstojnosti, která každého bezpodmínečně zavazuje, je proto nesměnitelné, jedinečné a neopakovatelné a nesmí se stávat zbožím a je mravně neprodejně. Nemá cenu vyjádřenou penězi či jinou hodnotou či odměnou a cenu zboží nemá a nesmí mít ani jeho sexualita. Pachatelé si ze svých dětských obětí činí pouhý objekt své svévole.

Pachatelé trestných a nemravných činů komerčního sexuálního zneužívání si děti plně instrumentalizují a tak nerespektují tento bezpodmínečný závazek lidské důstojnosti. Instrumentalizují se samy i ty děti, které samy do prostituce vstupují. K obojímu je třeba vyslovit jasný, bezpodmínečný zákaz a těmto dětem znovu zdůraznit: „*Bylo za vás zapláceno výkupné, nebudte otroky lidí!*“ (1 Kor 7,23) a „*Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem a svým duchem, jež obojí náleží Bohu, oslavujte Boha*“ (1 Kor 6,20). Tento bezpodmínečný zákaz spolu s dalším zdůvodněním nás přivede k začlenění prostitučních praktik s dětmi do činů, které jsou vždy samy o sobě zlé.

Protože se potvrdilo, že lidská důstojnost není žádný atribut, který by jednotlivé osobě náležel nebo byl popisem nějakých jejích zvláštních vlastností, ale že se ukazuje v jednání, prostřednictvím něhož se vztahujeme k druhému, abychom na něho pohlíželi jako na člověka jako jsme my sami, i když jeho projevy a činy poukazují na nelidskost, jak to reprezentují projevy a činy těchto pachatelů. Člověk tím respektuje sám sebe, když vidí člověka i v nich. Připomněli jsme náročnou zásadu, že je uměním rozlišovat mezi člověkem a hříchem. Také jsme přislíbili, že tento důsledek později rozvine v tématech o lidské vině, hříchu, obrácení, odpuštění, lásce k bližnímu, účelu trestu a opci pro chudé.

Právo a mravnost mohou a mají spolu působit a bojovat proti zneužívání svobody osoby pachatele proti svobodě slabšího dítěte, proti nelidskosti pachatele a ponížení a odlidšťování

⁴⁸⁵ Tamtéž 180.

oběti a současně v rámci osvobozování dětských obětí i pachatelů od viny a hříchu. Obě skupiny aktérů se osvobozujícím činem pozvedají ke své důstojnosti a tato důstojnost je silou odporu proti pohrdání a zbavování práv těch nejzranitelnějších a nejslabších. Právo a mravnost tak mohou a mají spolupracovat, vzájemně se potřebovat, doplňovat a předpokládat. Odkázali jsme proto na pozdější kapitolu o vztazích práva a morálky.

Postojový vzorec a jednání milosrdného Samařana odhalily a nabídly morálku solidarity, a to jako nutnou vzhledem k dětským obětem prostituce, jimž pachatelé deformují jejich lidské bytí, pohled na sebe, své tělo, sexualitu, druhé lidi a svět vůbec. Došly jsme k závěru, že tyto děti zasluhují úctu, i když je jejich lidské bytí zdeformováno. Vyzvali jsme rovněž k tomu, abychom se vyhýbali pouhým prohlášením a odsuzováním, odstraňovali mentalitu nezájmu či lhostejnosti a abychom něco na různých úrovních konali.

3.6 Lidská svoboda

Seznámení s fenoménem komerčního sexuálního zneužívání dětí a zde zejména s jeho formou prostitucí ukázalo, že pachatelé děti různě svádějí, obelhávají, celkově manipulují, ovládají, zabraňují jim v rozhodování a jednání, činí si z nich a jejich sexuality zboží. Děti jsou tak instrumentalizovány a je jim jako věcem připisována určitá cena. Také byla řeč o dětech, které vstupují do prostituce samy a dobrovolně, ať už na základě prožitého týrání, zanedbání či zneužití v rodině či blízkém okolí nebo kvůli tlaku okolí a snaze si vydělat na jisté věci a tak si kompenzovat nějaké nedostatky. Děti jsou rovněž, jak jsme viděli, do prostituce prodávány svými rodinami kvůli ekonomické a sociální situaci. Proto se řekne, že je svoboda takových dětí omezována či jsou jí zbaveny, ale mluví se i dobrovolnosti. Je pak složitější otázkou, nakolik se jedná o skutečně svobodné rozhodnutí při silných vlivech traumatických zážitků, nenaplněných základních životních potřebách a sociální či ekonomické situace.

U pachatelů jsme zase odhalili různé motivy a cíle a skutečnost, že se většinou nejedná o pedofily v úzkém slova smyslu, ale osobnosti, které si komerčními sexuálními praktikami kompenzují nedostatky své osobní zralosti, vztahových schopností s dospělými partnery či své zážitky z dětství. I když jim zcela přisuzujeme vinu z hlediska práva i etiky, nevyklučujeme tím otázku, jak jsou tyto lidé skuteční svobodní a co nám vše pomáhá porozumět svobodě člověka. Zaměřili jsme se v této souvislosti i na mravní kompetenci jedince.

Zmínili jsme rovněž trestné činy proti svobodě, bezpodmínečný nárok mravnosti, principy lidská důstojnost, rovnost a svoboda, bez nichž se neobejde žádná morálka ani právo, jak jsme více rozvedli v pojednání o vztahu mravnosti a morálky. Svobodu člověka jako antropologickou konstantu tak nemůžeme pominout ani v kontextu naší problematiky.

Pojem svobody se používá tedy v různých kontextech (v etice, právu, humanitních vědách, politice), má více dimenzí a opírá se rozličné metafyzicko-antropologické předpoklady.

Pojmem svoboda se vyjadřuje svoboda jedinců (*individuální svoboda*) i svoboda sociálních celků a institucí (*kolektivní, sociální, politická, národní svoboda*), i když je původním subjektem svobody lidský jedinec schopný jednat, jemuž se připisuje schopnost určovat vůli prostřednictvím rozumu. Proto se svoboda hodnotí jako základní antropologické určení a označuje se pomocí ní důvod možnosti a nevyhnutelnosti člověka utvářet svůj život, své vztahy k sobě samému, ke světu i k sociálním souvislostem. Morálně-mravní význam svobody spočívá v tom, že je, jak jsme se dozvěděli při definování mravnosti, předpokladem mravnosti, zodpovědnosti, připočtení něčeho (imputace) i nutnou (i když ne dostačující) podmínkou toho, že se člověk stává objektem morálních soudů a sociálních reakcí. Svoboda je darem i úkolem zároveň a tvoří takto jádro sebeporozumění člověka jako mravního subjektu.⁴⁸⁶

Svoboda spolu se zodpovědností se považují za klíčové kategorie, jež určují lidskou osobu. Svoboda se chápe jako základní předpoklad pro zdařilé individuálně-sociální bytí osoby a jako faktum rozumu. Proto je člověk konstituován jako svobodná bytost a svoboda není veličinou o sobě a v sobě, ale je vždy vztažena ke svobodě (či svobodám) druhých. Jako něco bezpodmínečného ji lze ale pouze předpokládat, přestože tvoří základ humánních výkonů jako jsou mravnost, právo či komunikace. Toto bezpodmínečné v člověku se pak považuje za důvod závaznosti toho, co se eticky požaduje.⁴⁸⁷

3.6.1 Pojem svobody v právu a psychoterapii (psychologii)

Výše jsem uvedli, že se pojem svobody používá v různých kontextech, tedy i v právu humanitních vědách, které zastávají důležitou úlohu v potírání vykořisťování dětí v prostituci. Opírá se přitom o rozličné metafyzicko-antropologické předpoklady.

V teorii práva se o tématu svoboda pojednává v rámci právní antropologie a její kapitoly Postavení člověka v právu.⁴⁸⁸

Kategorie svobody a rovnosti jsou zařazeny mezi základní kategorie, jimiž se určuje postavení člověka v právu, a mezi základní principy, které slouží vůbec k pochopení systému práva a jeho společenského poslání. Předpokládá se, že se lidé nerodí svobodní, ale že jsou do svobody uváděni. Odkazuje se již na antické právo římské a jeho pojetí svobody (*libertas*), že

⁴⁸⁶ Srov. WILDFEUER Armin G.: Freiheit, in: DÜWELL Marcus (Hrsg.): Handbuch Ethik, Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung und Carl Ernst Poeschel Verlag GmbH, 2002, 352.

⁴⁸⁷ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 83-84.

⁴⁸⁸ Srov. KNAPP Viktor: Teorie práva, Praha: C. H. Beck 1995, 14-21.

je přirozenou možností činit, co je komu libo, jestliže mu v tom nebrání násilí nebo právo. V současném právu vyhláší a garantuje svobodu a rovnost ve článku 1 Listina základních práv a svobod: „Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech.“ Podle toho se mluví o svobodě i o svobodách, které jsou subjektivními veřejnými právy. Obecně se zde svoboda chápe jako možnost se chovat podle své vůle. To zahrnuje vědomí svého vlastního chování i způsobilost ovládat své chování, tedy rozpoznávací a určovací způsobilost. (Důležité rozlišení vzhledem k výmluvám pedosexuálů a pedofilních lobby.) Chováním se rozumí materiální i duchovní či intelektuální. Zejména se zdůrazňuje negativní vymezení svobody, tzn. nedostatek donucení. Pod donucením si lze představit donucení fyzické, dále zejména psychické, jež se může konat přímou hrozbou i tísní či krajní nouzí. (To je důležité zejména v kontextu vykořisťování dětí v prostituci.)

Vychází se z faktu, že neexistuje svoboda neomezená, absolutní. Princip svobody je totiž spojen s principem rovnosti. Svoboda jednoho je tedy omezena stejnou svobodou každého jiného, nikdo se proto nesmí chovat tak, že by omezoval svobodu druhého. Úkolem práva je tak chránit i omezovat svobodu jedince. Rovnovážným omezením svobody jedince je, když není možno v dané historické situaci řešit rozpor mezi společenským zájmem na ochraně svobody jedince a jiným společenským zájmem jinak, než omezením svobody jedince, nebo když by byla společenská újma bez omezení svobody jedince větší než společenská újma, která vznikne omezením svobody jedince. (Opět podnětné pro úvahy o trestu odnětí svobody pachatelů trestných činů souvisejících se sexuálním zneužíváním dětí v prostituci.)

Mluví se proto o *postulátu společensky nezbytného omezení svobody jedince*.

Pojetí svobody v právní filozofii chrání svobodu jedince i proti němu samému. (Podnětná poznámka pro dobrovolné prostituční chování mladistvých a s tím souvisejí smlouvané, očekávané a případně plněné či neplněné odměny od zákazníků či kuplířů. Takové dítě nemá totiž žádnou šanci na to, jak si právně vymoci svou odměnu. Pachatelé se vůbec jednak nebudou přiznávat, protože jim hrozí trestní postih, zároveň by i případná smlouva byla neplatná. Může se jednat o důležité sdělení zejména děvčatům, která si sexem vydělávají na studium či oblečení. A i kdyby došlo k soudnímu řízení, těžko by taková děvčata mohla uplatňovat náhradu škody za různé následky ve své osobnosti.) Souvisí to s otázkou, do jaké míry se může někdo zříci své svobody či ji závazně omezit ve prospěch někoho jiného. Stále totiž hrozí nebezpečí nátlaku, které spočívá ve zneužívání ekonomické nebo jiné tísně, závislosti na jiném, nezkušenosti, nedostatku psychické odolnosti druhého. Právě se zde uvádí problematika označená za dispozici s vlastním tělem, resp. jeho částmi. Nikdo se tak nemůže vzdát způsobilosti k právům. Základní práva a svobody jsou *nezadatelné a nezczitelné*, proto

jsou vyňaty i z dispozice samého subjektu. Jakýkoli úkon v rozporu s tím by byl právně zdánlivým bez právních následků. Opět lze odkázat na článek 1 Listiny a shrnout, že „omezení svobody člověka nakládat s vlastní svobodou je ochranou jeho svobody.“⁴⁸⁹

Komentář k *trestnému činu* obchodování s lidmi zařazenému do hlavy trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti uvádí, že je *osobní svoboda* v nejširším slova smyslu objektem tohoto trestného činu, tedy nejen volný pohyb, ale i svoboda rozhodování v podstatě ve všech sférách života člověka.⁴⁹⁰

V disciplíně, jež hraje jednu ze stěžejních rolí v pomoci dětským obětem vykořisťování v prostituci, při soudním řízení i následně v procesu resocializace pachatelů, tzn. v psychologii a psychoterapii, se pojem svobody minimálně předpokládá. Praktická nebo užitá psychologie, především psychoterapie rozvíjí možnosti uzdravení poruch způsobů chování, přičemž má za cíl obnovit psychické zdraví. Usiluje o to, aby *dialogicky* pomocí určitých kategoriálních interpretačních schémat zpracovala předchozí emocionální události konkrétního nemocného člověka, aby byl opět schopen *svobodně sám sebe určovat*, když porozumí příčinám tlaku utrpení, který vyvolal jeho onemocnění, a vědomě spolupracuje na řešení svého konfliktu.

Cílem psychoterapie je tak *osvobození člověka* od psychických nátlaků, které mu brání v tom, aby žil skutečně jako člověk, tedy jako *k sobě samému osvobozená bytost*. Takový cíl je morálním cílem, který od terapeuta vyžaduje vysokou míru zodpovědnosti. Psychoterapie, která se opírá o poznatky psychologie, je tím stejně tak vědou v praktickém ohledu a opírá se o *morální étos*. Přesto nejde praktické psychologii primárně o *mravnost* ve vlastním slova smyslu; nechce totiž seznamovat člověka s moralitou a podmínkami morálního jednání, ale uzdravit ho a tím mu znovu umožnit, aby morálně jednal bez tlaku utrpení. Praktická psychologie *nezdůvodňuje* měřítko morálního jednání, ale *předpokládá* je, aniž by se dotazovala na jejich legitimitu. Psychoterapie se tak nepokouší vysvětlovat moralitu jednání, ale usiluje o to, aby objasnila genezi faktičnosti těchto jednání; například tím, když v psychoanalytickém rozhovoru odhaluje prožitky z raného dětství jako příčiny určitých anomálií v chování nebo konfliktů. To znamená, že se snaží pacientovi či klientovi ozřejmit faktory, které ho omezují, determinují v jeho jednání, a tak obnovovat jeho schopnost interakce.⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Srov. tamtéž 21.

⁴⁹⁰ Srov. ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: op. cit., 1365.

⁴⁹¹ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 121-122.

Společným cílem psychoterapeutického setkání je zmírnění nebo odstranění psychického utrpení a podpora rozvoje člověka, jenž potřebuje pomoc. V našem případě zejména dítěte jako oběti. V terapeutické roli je někdo, kdo je kvalifikovanou osobou, jež jedná vědomě a je schopna své jednání reflektovat.⁴⁹² I tato osoba potřebuje pro svou činnost zázemí, oporu a podporu.

V psychoanalytické terapii jde tedy podstatně o *svobodu* a *moralitu*, ale v popředí je aspekt uzdravení, nikoli hledisko dobra a zla. Pokud tedy psychoanalýza uznává svou odkázanost na etický fundament, je disciplínou ve službě moralitě a svobodě. Proces uzdravení je spíše pojat jako morální dění. Pokud se ale vyváže ze spojení s etikou, hrozí nebezpečí, že potlačí základní etické kategorie, bagatelizuje zlo, pokud by místo pojmů lidské *krutosti* a *zlomyslnosti* používala jen pojmy jako *frustrace* a *agrese*, a tím hledala příčiny chybného lidského chování či doslova nelidského chování výhradně mimo jedince a úplně vynechala prvky viny a zodpovědnosti jedince. Toto nebezpečí existuje tam, kde se mluví jen o nelidských tlacích, aniž by se současně ozřejmilo, do jaké míry může člověk sám tyto tlaky vyvolávat a také zase vyrovnávat.⁴⁹³

3.6.2 Svoboda z teologicko-etického pohledu

Aby mohl někdo jednat mravně kompetentně, potřebuje k tomu svobodu jako základní možnost a podmínku uskutečňovat sebe a své jednání na základě sebeurčení. Tato otázka vlastní charakteristiky mravní kompetence se klade na pozadí společenských i individuálních orientací pro jednání. Ovšem jednání označené jako svobodné ještě nemusí být samo mravním nebo mravně kompetentním jednáním. Mravní kompetence jednajícího subjektu se prokazuje tím, že si tento subjekt při svém usuzování a jednání pokládá otázku na rozumnost a že se vztahuje na základní předpoklady lidského života a na své individuální zkušenosti. Mravní kompetence se pak naplňuje převzetím zodpovědnosti za své jednání a usuzování. Základní podmínkou takto přičitatelného jednání je právě lidská svoboda.⁴⁹⁴

Bez schopnosti svobody by mohl člověk pouze reagovat na vnější okolnosti a nemohl by jednat na základě sebeurčení, nemohl by být jako určený jiným učiněn zodpovědným a volán k zodpovědnosti za své jednání. Člověk se přitom cítí být ve svém konání a jednání

⁴⁹² Srov. HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1450.

⁴⁹³ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 123.

⁴⁹⁴ Srov. GREIS Andreas: Freiheit. Die Grundlage konkreter Sittlichkeit, in: HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 129.

ovlivněn zvnějšku i sebou samým. Proto závisí téma zodpovědného lidského jednání na svobodě a určení člověka.⁴⁹⁵

Svoboda jako základní podmínka možnosti zodpovědného lidského jednání – *svoboda vůle* – se rozlišuje na *svobodu od něčeho (negativní svobodu)* a na *svobodu k něčemu (pozitivní svobodu)* a realizuje se v životě člověka jako *svoboda rozhodnutí* a *svoboda jednání*. Člověk se tak může svobodně rozhodnout pro nějaký cíl a volit mezi více možnostmi jednání tu, která se mu jeví jako rozumná. Nejedná tedy libovolně, ale je vyzván k tomu, aby byl v tomto smyslu zákonem sám sobě (*autonomie*). Pojem *negativní svobody* jako svobody od něčeho, jako nezávislosti na omezení, překážkách a nátlacích, resp. nepřítomnosti omezení, překážek a nátlaků (donucení) vychází ze skutečnosti, že jsou lidé zásadně schopni reflektovat a kontrolovat svou vůli a své pudy a že se mohou pomocí rozumu oprostit od trvalého tlaku instinktivního chování. Člověk tak má sám možnost jednat a jeho konání neospravedlňuje lidská přirozenost. Na to navazuje pojem *pozitivní svobody* jako svobody k něčemu, jako schopnosti vstoupit skutečně svým chtěním a jednáním do vztahu, rozhodovat, volit cíle a prostředky, dávat tím vlastnímu chtění a jednání směr. Přitom může objekt a uspořádání (poměry) nejen přijímat, ale je moci i stanovovat. Pozitivní svoboda znamená, že člověk může začít nějaké jednání ze sebe sama. Je tedy schopen se pro jednání sám motivovat a tím se stává příčinou svých jednání a za ně zodpovědným. Přitom negativní svoboda konstituuje pouze možnost svobody a je tak nutným předpokladem pozitivní svobody, která – jako svoboda stanovující jednání - zase dává teprve negativní svobodě smysl tím, že se někdo osvobozuje od něčeho, aby byl svobodný pro něco. Syntéza pozitivní a negativní svobody se označuje podle Kanta *svobodou vůle* a pojem svobody tak zastupuje možnost vykonávat jednání ze sebe sama nezávisle na vnějších vlivech.⁴⁹⁶

Svobodu vůle odlišuje od libovůle, od svobody bez pravidel (*regellose Freiheit*) to, že je svévolné jednání vedeno vnitřními a vnějšími popudy, jako jsou pocity, chuť nebo nátlak skupiny, a tak je určováno jiným, je tedy heteronomní. A svoboda člověka musí být podle Kanta určována autonomií, tedy konceptem sebezákonnodárství (*Selbstgesetzgebung*) a ne prostřednictvím libovůle. Pravidlem této autonomie je Kantův kategorický imperativ: „jednej tak, aby se mohla maxima tvé vůle vždy zároveň považovat za princip obecného zákonodárství.“⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ Srov. tamtéž 130.

⁴⁹⁶ Srov. GREIS Andreas: op. cit., 143, 131; WILDFEUER Armin G.: op. cit., 353.

⁴⁹⁷ KANT Immanuel: op. cit., 84, 99; Srov. v německém znění „Handle so, daß die Maxime deines Willens jederzeit zugleich als Prinzip einer allgemeinen Gesetzgebung gelten könne“ in: SCHÖNECKER Dieter / WOOD Allen W.: op. cit., 126; GREIS Andreas: op. cit., 131-132.

Tento imperativ zahrnuje aspekt *napodobitelnosti* (Nachvollziehbarkeit) a *univerzálnosti* (Universalisierbarkeit) maximy jednání: každý je tak nabádán k tomu, aby přezkoumával, zda se mohou důvody jeho jednání objasnit také ostatním lidem, a aby zajistil, že mohou být tyto podněty všeobecnou orientací pro jednání. Jedinec tak musí své jednání směřovat podle toho, zda jsou jeho přesvědčení a motivace, které vedou k jednání, pochopitelné i pro ostatní. Svoboda si kvůli sobě samé a ze sebe samé stanovuje skrze zmíněné aspekty omezení, člověk si tím dává zákon (Sich-selbst-Gesetz-sein), jehož mravní kvalita se vyjadřuje v principiální zodpovědnosti za jednání a v umožnění humánního soužití. To vytváří centrální místo svobody v kontextu morálního myšlení a jednání. Nevylučuje se tím, že se člověk orientuje také podle vnějšího zákonodárství (např. státního), člověk se ale nezavazuje zodpovědnosti, aby přezkoumával různá ustanovení z hlediska jejich právě platné správnosti a rozumnosti, a netvrdí se, že si člověk sám formuluje všechny zákony pro jednání.⁴⁹⁸

Svoboda vůle tak zastupuje možnost provádět jednání ze sebe sama, schopnost chtít dobro i schopnost formulovat maximy jednání, aby se toto dobro uskutečňovalo. Takto chápané svobodě připisuje Kant pozici základního lidského práva, čímž se podtrhuje význam svobody jako centrální antropologicko-etické kategorie. *Svoboda vůle* se podle toho na základě smyslově zakusitelného jednání vyhodnocuje jako základní podmínka pro toto jednání, prokazuje se tím jako a priori daná schopnost vykonávat jednání, chtít dobro a formulovat maximy jednání tak, že slouží tomuto cíli.⁴⁹⁹

Oblast použití obou aspektů pojmu svobody – tedy negativního a pozitivního – je zásadně dán klasickým rozlišováním *vnitřní svobody* ve smyslu *svobody vůle a rozhodnutí* (*libertas volendi* – svoboda jako možnost chtít) a *vnější svobody* ve smyslu *svobody jednání* (*libertas agendi* – svoboda jako možnost jednat, resp. jako daná možnost konat, co subjekt chce s ohledem na jeho vnější poměry).⁵⁰⁰

Rozlišování pojmů *svoboda rozhodnutí* a *svoboda jednání* jako faktorů svobody, které člověk využívá ve svém jednání, dává odpověď na otázku, jak se konkretizuje svoboda v životě člověka. *Svoboda rozhodnutí* zastupuje vnitřní prostor rozhodování, označuje schopnost si stanovovat cíle a hledat rozumové prostředky a cesty, jak tyto cíle uskutečňovat. Člověk se může rozhodnout pro něco nebo proti něčemu, resp. volit mezi dvěma alternativami. Předpokladem je tak výskyt alternativ pro rozhodování. Ve volbě rozumné možnosti jednání a přesvědčení, která by rád zastával, se člověk ukazuje jako autonomní.

⁴⁹⁸ Srov. GREIS Andreas: op. cit., 132.

⁴⁹⁹ Srov. tamtéž 133.

⁵⁰⁰ Srov. WILDFEUER Armin G.: op. cit., 353.

Současně se musí vyrovnávat i s vnějšími vlivy a rozhodnutí učiněné ve svobodě se potom stává vnitřní motivací pro vnější jednání. Pojem svobody rozhodnutí konkretizuje převážně pojem *pozitivní svobody*. Pojem *svobody jednání* se zaměřuje na vnější prostor jednání a dovoluje volit mezi více možnostmi jednání, jež se nabízejí. Člověk tak může uskutečňovat své cíle, které si stanovil na základě požadavku svobody rozhodnutí. Tento pojem tak představuje primárně konkrétní pojmu *negativní svobody* a zastává nezávislost subjektu jednání v konkrétní situaci a osvobozuje od toho, že někdo může jednat tak a ne jinak. Svoboda jednání je však právě omezena prostřednictvím vnějších daností, jako jsou např. ekonomické nebo politické tlaky.⁵⁰¹

Pojem svobody jednání se vztahuje k jednání, jež plyne z určení vůle a prostřednictvím něhož se má dosáhnout toho, co se chce. Svoboda jednání je *instrumentální* svoboda, to znamená svoboda volit mezi více možnými prostředky a cestami, které mohou vést k žádanému cíli. Svoboda jednání má své hranice u faktičnosti, protože se jen v ideálním případě podaří skutečně provést jednání, které je optimální k uskutečnění cíle. Možnosti jednání a tím i svoboda jednání jsou často omezené, požadují se kompromisy, nebo někdy existuje jen jediná a ještě k tomu špatná cesta, jež možná mine cíl, či je dokonce v extrémním případě nemožné každé jednání. Svoboda jednání *činit to, co se chce jako dobro*, je omezena konkrétní situací, nedostatečnými zdroji, nešťastnými okolnostmi či nepředvídatelnými překážkami. Tím se lidská svoboda ukazuje jako principiálně konečná.⁵⁰²

3.6.3 Dimenze svobody

V souvislosti s pojmem a koncepcemi svobody se vyskytují různé typologizace: v návaznosti na Kantovo rozlišení transcendentální, praktické vnitřní (učení o ctnosti) a praktické vnější (právní učení) svobody se rozděluje *politická* („reálná“, vnější, speciálně politická svoboda člověka), *morálně-praktická* („praktická svoboda“ v kontextu mravního určení vůle) a *transcendentální dimenze* svobody (otázka po ospravedlnění svobody vzhledem k obecné kauzální souvislosti přírody); dále se rozvíjí na základě ohrožení svobody prostřednictvím rozmanitých forem nátlaku (donucení) a násilí (constrains, compulsions a coercions) *internal negativ*, *internal positiv*, *external negativ* a *external positiv freedom* (interní negativní, interní pozitivní, externí negativní a externí pozitivní svoboda); na základě předchozí čtyřnásobné typologie se doporučuje kompletní a jednotné popsání struktury pomocí schématu (A) je svobodné od (B) konat nebo nekonat nebo být nebo mít (C) kvůli, na základě, ve světle (D),

⁵⁰¹ Srov. GREIS Andreas: op. cit., 133-134.

⁵⁰² Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 169-170.

přičemž platí, že (A) se vztahuje k osobám schopným jednat, (B) jedná s negativní vnitřní a nebo i s vnější svobodou, (C) znamená svobodu rozhodnutí o činu, (D) odkazuje na pozitivní vnitřní a vnější svobodu.⁵⁰³

Negativní interní svoboda spočívá v nepřítomnosti psychických a fyziologických překážek a zábran, a tak v nezávislosti na vnitřním určení přirozenosti nebo psychofyzických mechanismech, jakými jsou například tělesné potřeby, pudy, sklony, psychické patologie, které by člověku bránily v tom, aby byl subjektem svého chtění a jednání.

Pozitivní interní svoboda ve smyslu svobody vůle a rozhodnutí (*liberum arbitrium*) je přítomna tehdy, když se vyskytují všechny interní (psychofyzické) faktory jednání a podmínky, které přispívají k tomu, resp. umožňují, že člověk i přes přirozené danosti a vlivy a navzdory jim určuje sebe na základě rozumu, stanovuje si vlastní cíle a prostředky k dosažení těchto cílů, popř. je volí k sledování svých zájmů a vůbec vytváří hodnotové orientace a může nastolovat řád či určovat pravidla, za něž pak nese zodpovědnost. Člověk je sám původcem svého určitého a ne jiného chtění (*So-und-nicht-anders-Wollen*). Hovoří se o *svobodě volby či rozhodnutí*, jež spočívá ve schopnosti se rozhodnout pro určité chování nebo jeho opomenutí, pro určité jednání, resp. mezi obsahově určitými protiklady, které se ukazují prostřednictvím poznání.⁵⁰⁴

Autonomie se určuje jako vlastnost lidské vůle vytvářet si spontánně obsahová určení vůle.

U vnější svobody jde o uskutečňování učiněného rozhodnutí, resp. o realizaci určitého konkrétního rozhodnutí vůle. Jde tedy o prostor pro jednání vůle, přičemž se opět rozlišuje negativní a pozitivní aspekt svobody jednání.⁵⁰⁵

negativní vnější svoboda spočívá v nezávislosti na vnějších nátlacích (donuceních) či překážkách, které omezují či determinují jednání a které brání subjektu jednání v tom, aby konal to, co chce. Tento rozměr svobody spočívá tedy v nezávislosti na vnějším určení přirozenosti (*fyzická svoboda*), jež stojí v cestě realizaci chtění a stanovených cílů, v nezávislosti na osudu, prozřetelnosti a náhodě, prostřednictvím nichž by se omezoval či dokonce zcela odstranil prostor pro jednání subjektu. Negativní vnější svoboda ve smyslu *politické* či *společenské svobody* spočívá v nezávislosti na politické moci i na tlacích (donuceních) společenského života, které jako překážka jednání pocházejí z nadindividuálních, jaksi přirozeně daných sociálních a kulturních struktur, institucí, norem či konvencí. Tato svoboda je dána také tehdy, když vlastnímu konání a chtění neodporuje

⁵⁰³ Srov. WILDFEUER Armin G.: op. cit., 353.

⁵⁰⁴ Srov. tamtéž 353-354.

⁵⁰⁵ Srov. tamtéž 356-358.

právní nebo mravní zákaz a jednání je proto právně dovoleno (*legalita, právní svoboda*), popř. když odpovídá étosu. Úsilí o nezávislost na sociálním nátlaku (donucení) odpovídá myšlenka *osvobození (liberatio)* od světonázorových, politických, společenských, ekonomických, náboženských, kulturních (tradic) nátlaků (donucení). Svoboda se tak stává programem humanity. Program osvobozování je motivován a nesen nárokem svobody, jenž se interpretuje přirozenoprávně, a v důsledku toho, na základě formálně stejné svobody a důstojnosti všech, je třeba utvářet politickou obec jako systém koexistujících svobod tak, aby byla uznána negativní práva jedince na svobodu (svoboda svědomí, vědy, výuky, tisku atd.) vůči vlivu státu a společnosti jako prepozitivní práva na ochranu (obranná práva) a aby se skrze politickou obec pro všechny zaručil prostor pro jednání formálně stejných svobod. S odvoláním na Kanta se uvádí, že *svoboda* (nezávislost na nutící svévoli každého), pokud může podle všeobecného zákona existovat se svobodou každého druhého, je jediným, původním právem, přiznaným každému člověku silou jeho lidství. Toto představuje základní myšlenku moderního étosu lidských práv i důvod ospravedlnění nutnosti demokratického ústavního státu, v němž se zaručují prostory pro svobodu občanů prostřednictvím společně ujednaného práva (zachovávání právního státu) a mocenského monopolu státu jako prostředku zachování míru, dále skrze politickou participaci (demokracie), pozitivní práva na nároky (sociální stát) i princip subsidiarity. Možnost svobody jedince ve státě přitom zůstává vázána na částečné zřeknutí se svobody.

Pozitivní externí svoboda spočívá v tom, konat skutečně to, co člověk podle možnosti může, a tak také prosazovat prostřednictvím jednání ve skutečnosti to, co by měl a chtěl, uskutečňovat stanovené cíle, resp. uspokojovat vlastní potřeby a moci naplňovat svá přání. Může se jako reálná možnost utvářet svým jednáním individuální i společný světa života - tedy přírodní i sociální prostředí - označovat jako *svoboda jednání (libertas agendi)* nebo *svoboda činu (libertas actionis)*. S ohledem na sociální a politické rámcové podmínky pro jednání spočívá pozitivní externí svoboda ve skutečné participaci na politickém procesu utváření mínění a vůle (občanská práva na svobodu, resp. politická participační práva), v etablování spravedlivého politického a sociálního řádu a v aktivním spoluutváření vlastní společenské politické sféry, jež je odlišná od státu (občanská společnost).

3.6.4 Svoboda a determinace

Člověk je v konkrétní situaci vystaven různým vlivům, nárokům a dispozicím. Tuto skutečnost zohledňuje etická reflexe, která bere vážně člověka s předpoklady jeho života a jež se zaměřuje na to umožnit mu jednání. Tato problematika se řeší v rámci vztahu svoboda

a determinace. Svoboda a determinace vytvářejí vzájemně celek, jenž se musí řešit pro každé konkrétní jednání. A sice i přesto, že existují dvě krajní, nesmiřitelné pozice: první je představa *absolutní svobody*, jež popírá jakoukoli determinaci, a tvrdí, že neexistují vnější vlivy, jenom omezení stanovená samotným člověkem; tvrzení o *determinovanosti*⁵⁰⁶ všech událostí živé i neživé přírody zase neguje každou formu svobodného jednání. Všechna jednání se odvozují z logických důsledků a přírodních zákonitostí, zejména z principu kauzality, tedy ze zásady, že má každé dění exaktně stanovitelnou příčinu. Tomuto zákonu kauzality se podrobuje i lidská vůle. Zdánlivá svoboda je determinována prostřednictvím psychických procesů a jim odpovídajících fyziologických základů bioelektrické a biochemické povahy.

Proti první pozici hovoří pak zkušenost, že je jednání omezeno vnějšími, neovlivnitelnými danostmi, a proti druhé pozici skutečnost, že už reflexe determinací nabízí možnost se vůči nim vztahovat.⁵⁰⁷ Jestliže by platilo, že jsou svoboda a lidská důstojnost pouhou iluzí, protože je lidské chování determinováno výlučně genetickou výbavou a zesílením nebo oslabením vrozených tendencí k chování pomocí určitých podmiňujících mechanismů (Konditionierungsmechanismen) jako jsou například odměna a trest, pak by nemělo smysl mluvit o morálním jednání člověka, protože moralita předpokládá svobodu a zodpovědnost. A místo etiky, jež promýšlí vztah morálky a morality se zájmem o svobodu, by se jednalo o technologii chování, která lidi podle libosti manipuluje prostřednictvím perfektního podmiňování (Konditionierung) a kontroly a snaží se je vycvičit k *automatické ctnosti*.⁵⁰⁸

Jako předpoklad přijmeme, že je člověk nějak determinován a že tento fakt neumí úplně prohlédnout. Že svoboda neleží v nějakém bodě mimo determinaci, ale je v ní uložena.⁵⁰⁹ Jinak by chyběl základ právního řádu, demokratické ústavy a morálky. Princip metodického determinismu chápe lidské činnosti výhradně jako produkt vnějších, to znamená kauzálně mechanických působení. V novověké etice naopak spočívá morální výkon ve stanovení cíle na základě svobody a kvůli svobodě. Svoboda jako svoboda vůle se tím stává principem a kritériem morálního jednání. Všichni lidé se uznávají jako svobodní, mají právo na svobodné sebeurčení. Jako lidé žijeme v určitých – fyziologických, biologických, etnologických, geografických, ekonomických, společenských – podmínkách. Nechá-li se člověk bezprostředně určovat svou smyslovostí (Sinnlichkeit) (pudy, instinkty, žádostivostí, pocity, vášněmi, potřebami, zájmy) a jestliže se tak dostává do úplné závislosti na

⁵⁰⁶ Determinismem se rozumí námitka, že je lidské chtění a jednání určeno (determinováno) celkem příčinných podmínek (Antezedenzbedingungen) takovým způsobem, že nastává nevyhnutelně a bez alternativy, a proto nutně, srov. in: WILDFEUER Armin G.: op. cit., 352.

⁵⁰⁷ Srov. GREIS Andreas: op. cit., 134-135.

⁵⁰⁸ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 164.

⁵⁰⁹ Srov. MIETH Dietmar: Kleine Ethikschule, 2. Auflage, Freiburg im Breisgau: Herder, 2004, 83.

determinujících faktorech, hovoří se *heteronomii* či určení jiným, cizím (Fremdbestimmung). Nemyslí se, že by člověk mohl aktem své vůle odstranit, resp. zbavit platnosti příčiny (přírodní zákony), které determinují jeho smyslovou přirozenost a tím jeho empirickou vůli. Ale člověk může tyto determinanty *jako takové* poznat, zaujmout k nim postoj a s kritickým odstupem rozhodnout, zda to, co přirozeně (nevázaně) chce, schválí také jako rozumová bytost a může tak skutečně chtít, resp. má nebo nemá chtít. Prostřednictvím tohoto aktu kritického přezkoumání sebe sama jako *přirozenosti* činí člověk rozdíl mezi tím *nechat se určovat* (Sich-bestimmen-Lassen) a *určovat sebe sama* (Sich-selbst-bestimmen).⁵¹⁰

Z hlediska empirie je prvním způsobem určování vůle heteronomie, protože člověk prožívá sebe od začátku jako bytost, jež něco určitého chce, aby uspokojila své potřeby. Jaké má tyto potřeby a jak je uspokojuje závisí pak na jeho přirozené výbavě a na vnějších vlivech. Potřeby a přání se mohou také vytvářet a sugerovat uměle (nábor a reklama), prokazovat cílenými procesy učení. Z pohledu empirie je člověk manipulovatelný prostřednictvím výchovy, socializace, psychologie, náboženství a proto produktem určení jinými různého druhu. I tam, kde si myslí, že má svobodu volby a může se rozhodovat podle své libosti, může už být jeho volba předem rozhodnuta bez jeho přičinění (např. tzn. vymývání mozků, manipulace), takže je jeho domnělá svoboda pouze subtilní formou nesvobody. Etika proto klade otázku, zda toto může být *celé* určení člověka, zda má či musí výlučně poslouchat tlaky své přirozenosti a poměrů, v nichž žije. Princip heteronomie není závazným, normativním principem, protože se nemůže všeobecně přikazovat, že by se měl každý nechat vést výhradně svými potřebami, neboť by to mělo za následek, že by silní uspokojovali své potřeby na úkor slabých. Tím by se diskvalifikoval princip heteronomie jako *závazný pro všechny*, protože by bylo jeho dodržování pro většinu beze smyslu a ještě by poštvál lidi proti sobě a činil z nich nepřátele, místo aby je spojoval.⁵¹¹

Jak je patrné, člověk má schopnost poznat determinanty a zaujmout k nim postoj. Svoboda je pak schopnost odhalovat determinanty a vztahovat se k nim buď tak, že je potvrdí či odmítne. To předpokládá cvičení vědomí, aby rozpoznávalo co možná nejvíce vlivů. Spontánnost lidské vůle ale není spoutána silami, které na člověka působí. Jinak by bylo třeba hovořit o nemoci, když se nepodaří dosáhnout způsobilost k jednání či ji získat, jak o to usiluje bytostné já člověka. Hovoří se pak například o chorobných závislostech. Spontánní svobodná vůle může zaujmout postoj k člověku samému a jeví-li se síla vůle těžko proveditelná, je vůle *nemocná* teprve tehdy, když vzniká například fyzická závislost na

⁵¹⁰ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 165-166.

⁵¹¹ Srov. tamtéž 167-168.

návykových látkách. I tito lidé mohou ale skrze spontánní vůli rozlišovat mezi závislostí a nezávislostí. Školou vůle je jednání, v němž je možno spatřovat, kde je zdroj rozhodnutí. Vůle předchází jednání v cílevědomém a pregnantním smyslu. Taková jednání nejsou tedy *neuvědomělá, mimovolná* jako to, co konáme, když posloucháme naše potřeby. Vlastně eticky relevantní jednání jsou teprve ta, v nichž se spontánně rozvíjí vůle a rozhodnutí. Obráceně je zase vůle etická teprve tehdy, když se ukazuje v jednání, protože by se jinak mohlo mluvit o pouhých záchvatech (návalech) vůle, které zůstávají v oblasti toho, co je nezávazné.

Výrazem *spontánní* se rozumí bytostné já jako zdroj jednání. Protože je možno považovat jednání za identické s člověkem samým ve svobodě vůle, není možno tuto svobodu kromě člověka samého odvozovat z ničeho, co v něm působí. Tím se nepopírají popudy člověka, ale počítá se s tím, že s nimi umí tak zacházet, že determinanty posiluje nebo zmírňuje. Nějaký člověk povýšil popudy na motiv teprve tehdy, je-li motiv jeho jednání spontánní a svobodný. Profiloval je, identifikoval se s nimi či se jim ubránil a distancoval se od nich. Svoboda totiž nemá jiného původce než člověka samého. Tlaky zvnitřnělé socializací jsou jen *materiálem* svobody, což ale neznamená, že jsou „voskem v ruce svobody“, který lze libovolně formovat. Tento materiál stanovuje této formě hranice, ale nedominoval nad ní. Etika jako uvažování o sporné morálce je možná proto, že může mít člověk myšlenky, jež jsou sice doprovázeny tělesnými jevy (především v mozku), ale nejsou s nimi identické. Neexistuje přeci jen pouhý systém podnět-reakce, v němž se člověk hýbá jako loutka. Člověk je schopen tyto závislosti reflektovat a tato schopnost vyjádřit sebe sama přesahuje sumu průběhu funkcí. Proto se říká, že je člověk *transcenduje*. Svoboda není neobsazeným prostorem v bytostném já člověka, ale schopnost koncentrace tohoto bytostného já, pomocí níž se zachází s prostorem pro rozhodování, s popudy a polemikami v bytostném já člověka. Proto je přesnější než otázka „jak jsem skutečně svobodný?“ - jež předpokládá sice omezený rozsah svobody, ale s určitým dosahem -, otázka „jsem skutečně svobodný?“, protože pomáhá očišťovat motivy a pohnutky a být zcela sám sebou v tom, co člověk chce a koná.⁵¹²

3.6.5 Morální svoboda

Závazným (všeobecně platným) principem určení vůle pro každého člověka může být jen princip, jehož následování se může stejným způsobem požadovat od každého. Od každého se ale může požadovat, aby – bez ohledu na to, po čem bezprostředně touží – nejprve zaujal odstup od uspokojení své žádosti a přezkoumal její oprávnění. Tím, že se osvobozuje od tlaků onoho heteronomního nechat se určovat, aby mohl autonomně určovat, co může legitimním

⁵¹² Srov. MIETH Dietmar: op.cit., 84-86.

způsobem chtít, teprve používá svou *morální svobodu*. Morální svoboda (*libertas moralis*) spočívá v moralitě konstituující zásadní schopnosti *moral agent* moci se záměrně rozhodovat ve prospěch dobra i zla, a to i přes znalost rozdílu toho, co je dobré a co zlé. To znamená, že poznatek o dobru ještě sám automaticky nevede k volbě dobra. Jinak bychom ani nemohli rozlišovat mezi tím, co je pravdivé a co špatné, a vznášet nárok na pravdu. Morální svobodou se myslí svoboda, jež se bytostně vztahuje na svobodu druhého, spojuje se se svobodou druhého a v kooperaci se svobodou druhého uznává svobodu jako bezpodmínečný praktický princip (jako to, co je naprosto závazné).

Uznání svobody jako toho, co je bezpodmínečné (ve smyslu ne empiricky podmíněné) v morálním chtění, se projevuje v tom, že si vůle sama dává na základě svobody a kvůli svobodě zákon (viz Kantův kategorický imperativ). Znamená to základní pravidlo či normu, podle něhož se omezuje svévolná svoboda chápána jako indiferentní svoboda bez pravidel, aby se vytvářela a zachovávala svoboda ve vlastním, tedy morálním smyslu. Morální svobodu charakterizuje rozpor, protože je bezmeznou bezpodmínečnou svobodou, ale přesto se kvůli svobodě omezuje svobodou druhého a zabývá tím, co je podmíněné. To je další důvod, proč lze považovat s ohledem na lidskou vůli za nesprávnou alternativu svoboda *nebo* determinace, pokud není člověk ani absolutně svobodný v tom smyslu, že pro jeho chtění neexistují žádné empirické příčiny, ani absolutně determinovaný ve smyslu, že je jeho chtění výlučně určeno empirickými příčinami. Svoboda *a* determinace jsou naopak aspekty, s nimiž se morální praxe člověka chápe eticky jako dějinná realizace toho, co je bezpodmínečné v tom, co je podmíněné, jako to, co je normativní v tom, co je faktické, a jako rozum v přirozenosti.

Popíšeme-li dále lidskou praxi jako sledování určitých materiálních cílů, prokazuje se moralita takové praxe přezkoumáním cílů, o něž se usiluje, právě podle principu svobody. Podle tohoto principu jsou morálně oprávněné jen ty cíle, které realizují svobodu tím, že otevírají člověku nové prostory svobody nebo odstraňují stávající nesvobody. Morálně jedná ten, kdo svobodu jako to, co se bezpodmínečně požaduje, schvaluje jako naprosto požadované (*schlechthin zu Wollende*) před vším, co se chce empiricky, a ve své praxi realizuje. Morální svoboda je *důvodovou svobodou pro jednání* (*handlungsbegründende Freiheit*). Z morální svobody nutně neplyne svoboda jednání, takže dobré vůli může být odepřen úspěch i přes veškerou snahu. Ke *chtění* dobra totiž patří moralita, ke *konání* dobra také štěstí. Morální svoboda není něčím, co má, resp. co může vnímat člověk od přirozenosti, ale morální svobodu musí člověk získat v praxi a pro praxi a výchova k dospělosti znamená pedagogické uvádění do autonomního disponování sebou (*Selbstverfügung*), do správného používání svobody, prostřednictvím něhož se určuje individuum jako svobodný jedinec mezi

dalšími svobodnými jedinci. Principu morální svobody jsou zavázány i základní svobody, jež jsou zákonně garantovány v demokratických ústavách a jež nejsou bezmezné a bez pravidel. Tento princip má na mysli svobodu všech lidí, ne jen několika lidí a tím nesvobodu všech ostatních.

Proto se morálně odsuzují a nezasluhují jména svobody tzn. pervertované svobody, jako jsou svoboda tisku, která manipuluje skutečností, svoboda svědomí, která sleduje jen osobní prospěch, svoboda vlastnictví, jež se zneužívá k vykonávání moci a k utlačování.⁵¹³

3.6.6 Prozatímní závěry

Pojem svobody sehrává důležitou roli v řešení problematiky vykořisťování dětí v prostituci. Vyskytuje a předpokládá se i v hlavních disciplínách, které se zúčastní potírání a předcházení tomuto fenoménu. Ukázali jsme to na příkladu teorie práva, trestního práva, psychologie s psychoterapií a teologické etiky. Toto zjištění bude mít význam i pro vzájemnou spolupráci těchto disciplín. Lze kvitovat, že se trestné činy proti svobodě dostávají z hlavy VIII do hlavy II pod názvem *Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství*, dělené dále na díl 1 *Trestné činy proti svobodě*, kam spadá hned jako první trestný čin podle § 146 Obchodování s lidmi i § 147 (srov. původní § 216a Obchod s dětmi) Svěření dítěte do moci jiného. Vezmeme-li dále v úvahu, že se trestné činy Kuplířství (§ 166; srov. § 204 - beze změny), Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167) rovněž posunuly z původní až osmé hlavy proti lidské důstojnosti do hlavy III *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*, kam také spadá trestný čin pohlavní zneužívání (§ 165; srov. § 242 a § 243 - beze změny), dostávají se nám trestné činy, které hlavně souvisí s vykořisťováním dětí v prostituci, do prvních tří hlav a zejména do chráněného zájmu lidské svobody a lidské důstojnosti. Tím se pohybujeme v oblasti ochrany základních etických principů, resp. mravnosti.

Svoboda je klíčovou kategorií, jež určuje lidskou osobu. Tvoří základní předpoklad pro zdařilé individuálně-sociální bytí osoby. Svoboda je vždy vztažena ke svobodě (či svobodám) druhých. Jako něco bezpodmínečného se předpokládá a přitom tvoří základ humánních výkonů jako jsou mravnost, právo či komunikace.

Obecné chápání svobody jako možnosti se chovat podle své vůle platí i pro pachatele. Zahrnuje tak vědomí jejich vlastního chování i způsobilost ovládat své chování, tedy jejich rozpoznávací a určovací způsobilost. Vyplývá z toho nutnost nerespektovat výmluvy

⁵¹³ Srov. PIEPER Annemarie: op. cit., 168-171.

pedosexuálů ohledně například věku obětí a sexuální provokace dotyčných dětí. Pachatelé přitom často používají donucení, tzn. že zneužívají nouzi těchto dětí nebo že jim vyhrožují. V tomto právním pojetí jde o negativní vymezení svobody.

Princip svobody je v právu spojen s principem rovnosti. Tomu odporuje i každá diskriminace pohlaví. Právo chrání svobodu dítěte a proto právem rovnovážně omezuje svobodu pachatele. Omezení svobody v trestu odnětí svobody pachatelů v oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí lze považovat za společensky nezbytné omezení jejich svobody. Právo chrání svobodu takového mladistvého proti němu samému, jenž se sám z různých důvodů dává všanc v komerčním sexu, a to nejen tím, že právo trestá kuplíře a zákazníky, ale rovněž sdělením, že se nemůže osoba mladistvého vzdát své způsobilosti k právům. Nelze tedy v tomto případě přijmout, že na to má mladistvý právo na základě své svobody. Všechny úkony, které by s tím byly v rozporu, jsou bez právních následků. A vzhledem k tomu, že zde mladistvý instrumentalizuje sebe a činí se své sexuality zbožím, můžeme konstatovat, že i když rozumíme různým důvodům a příčinám, chceme je léčit a měnit, že jedná nemorálně, protože se proviňuje proti základům mravnosti, tzn. proti své důstojnosti a nezadatelné a nezcizitelné svobodě. Praktiky páchané na dětech v prostituci jsou popřením jejich osobní svobody, a to nejen ohledně rozhodování v pohlavních vztazích. I z toho všeho je patrná nutnost vzájemné odkázanosti a spolupráce práva a etiky na tomto poli.

Dětské oběti v dětském či dospělém věku pomáhá psychoterapie k tomu, aby mohlo opět určovat samo sebe, aby mohla taková osoba žít skutečně jako člověk, jako k sobě samé osvobozená bytost z praktik zotročení, ovládnutí, manipulace, instrumentalizace, zvěcnění a jejich následků. Jde jí o ozřejmění, odstraňování a zmírňování následků a o umožnění celostního rozvoje dítěte. Přitom psychoterapie předpokládá základní etické principy. Vždyť se jedná o osvobozovací proces.

Když se tato disciplína věnuje i pachatelům a jejich uzdravujícímu procesu, nezapomíná na otázku jejich viny a zodpovědnosti, nesmí tedy i přes hledání příčin bagatelizovat závažnost takové viny. Znovu se zde prokazuje vzájemná odkázanost a spolupráce s etikou a nakonec i právem. Vychází nám nutnost disciplinární spolupráce těchto disciplín ve prospěch dětí. A slova o uzdravujícím a osvobozujícím procesu takových lidských osob zve hned pastorační pracovníky, aby se zapojili, když se hlásí k dílu Ježíše Krista, jenž jedná na místě Hospodina, který vysvobozuje ty, kteří jsou obětí zotročení, bezpráví, života v lidsky nedůstojných podmínkách (srov. např. Ex).

Různé strategie pachatelů ukazují, že sice využívají své svobody se rozhodovat a jednat, ale že přitom porušují svobodu druhých a jednají proto nemorálně. Útočí totiž na základní

předpoklady lidského života. Stejně mravně nekompetentně jednají mladiství, kteří se sami nabízejí za úplatu či jinou výhodu. Obě skupiny jsou zodpovědné za své konání, i když jsou nějak ovlivňovány zvenku i svou osobností a svým životním příběhem. Trestně zodpovědní jsou přitom správně jen pachatelé.

U dětí, které byly sexuálně zneužity či týrány a zanedbány hlavně v rodině, v důsledku toho se dostávají do prostituce, je silně omezena negativní i pozitivní svoboda. Můžeme rozumět tomu, že jsou tato určení příliš silná na tak nezralého, zranitelného a zraněného jedince. Proto je nelze právně stíhat, ani vinit z nemorálního jednání. Ony jsou oběťmi. Nelze proto hovořit o dobrovolné prostituci v pravém slova smyslu. Současně od nich těžko můžeme očekávat, že mají vzhledem ke svému věku a stupni zralosti uskutečňovat pozitivní svobodu a vzít vše do svých rukou. Pozitivní svoboda je spíše výzvou pro nás ostatní a aktivní rozhodování a jednání ve prospěch těchto dětí a v rámci prevence a resocializace pachatelů. Ze strany pachatelů je pak třeba hovořit o jasné svévoli. Proto je nutné, aby se jim v během výkonu trestu a po něm nabízel proces osvobození od této svévole směrem ke skutečné lidské svobodě.

Praktiky komerčního sexu s dětmi narušují humánní soužití a pachatelé je nemohou v žádném případě činit všeobecnou orientací. Ve vykořisťování dětí v prostituci je popřena jednoznačně svoboda rozhodnutí i jednání. Děti nedosahují toho, co chtějí a potřebují, ale jen pachatelé tím, že tuto jejich svobodu popírají, dosahují uspokojení svých potřeb a zájmů. Svoboda těchto dětí je ještě k tomu omezena situací, nedostatečným nasycením jejich základních životních potřeb, traumatizací sexuálního zneužití od blízké osoby a nedostatečnými možnostmi rozvoje osobnosti. Jejich svoboda je také konečná, resp. není nekonečná.

Dětem, s nimiž se setkáváme v prostituci, brání traumata v tom, aby se stávaly subjektem svého chtění a jednání, proto můžeme konstatovat, že je jejich negativní interní svoboda porušena. Ale pachatelé se nemohou na tuto svobodu vymlouvat v tom smyslu, že byli ovládnuti tělesnými potřebami, pedofilními sklony či nějakými psychofyzickými mechanismy. Jejich volba různých prostředků a strategií dosvědčila, že jasně sledovali své zájmy a to i ti, kteří jsou pedofilové, a tedy se rozhodli pro toto jednání a realizovali jej. Pozitivní interní svoboda byla přítomna.

Negativní vnější svoboda je u dětí v prostituce také popřena. Nejsou totiž většinou nezávislé na vnějších donuceních a překážkách, které omezují či determinují jejich jednání a brání jim v jednání, které odpovídá jejich možnostem a potřebám. Omezuje se či dokonce zcela odstraňuje prostor pro jednání těchto dětí. Upírá se jim možnost uspokojovat vlastní

potřeby a moci naplňovat svá přání. Porušena je proto i pozitivní vnější svoboda. Takové děti se rovněž neúčastní procesu utváření veřejného mínění. Právě ty děti, které přežily tyto praktiky, by měly být svědky těchto událostí, a ovlivňovat boj proti tomuto fenoménu a participovat na tomto boji.

Pachatelé ani jejich obhájci se nemohou odvolávat na determinaci pedofilní orientace ani u těch, kteří jí jsou skutečně postiženi. Tito lidé mohou k této pohlavní úchylce zaujmout postoj. Promyšlené strategie a typologie pachatelé v oblasti CSEC vylučují takovou determinaci. Naopak je třeba zohlednit silný vliv prožitého sexuálního zneužití a dalších negativních sociálních faktorů u dětí, které jsou na základě toho vtaženy do prostituce. Vymlouvat se na takové vnější či vnitřní vlivy nemohou ti mladiství, kteří vstupují dobrovolně do prostředí sexbyznysu. Nabízí se jim jiné možnosti, jak své důvody řešit. Pomoci může otázka, zda jsou skutečně svobodní, když vstupují, a proč se tomu neubrání.

Jde z hlediska morální svobody o pervertovanou svobodu, jež nerespektuje bezpodmínečnou závazek svobody své (u dobrovolně vstupujících) nebo druhých (u pachatelů) a která naopak dává přednost před tímto bezpodmínečným požadavkem svým zájmům či potřebám. Proto můžeme prohlásit vykořisťování dětí v prostituci i z pohledu pojednání o svobodě za útok na samý základ mravnosti, tedy za nemravné či nemorální jednání.

Docházíme rovněž k závěru, že zde běží o porušení základních lidských práv, kde právě lidská důstojnost a svoboda představují centrální principy. Z toho důvodu následně přikročíme k probrání lidských práv a zvláště práv dítěte v kontextu zpracovávané problematiky. Navážeme tím i na definování komerčního sexuálního zneužívání dětí a jeho jednotlivých forem v mezinárodních lidskoprávních dokumentech. Paradigmatem právního systému je právě lidská důstojnost.

3.7 Paradigma lidské důstojnosti v právním systému

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte v preambuli tohoto dokumentu uznávají, že „dítě musí v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění,“ a mají přitom na zřeteli, že „musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity.“⁵¹⁴

⁵¹⁴ Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 283.

Praktiky vykořisťování dětí v prostituci znamenají jasné pošlapání toho, co zaznělo v preambuli, a nenaplnění stanovených cílů se zase stává faktorem, který podporuje či umožňuje páchaní těchto zločinů a nemravných jednání.

Charta základních práv Evropské unie prohlašuje, že se „zakládá na nedílných a univerzálních hodnotách důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity. Odvolává se na zásady demokracie a právního státu. Do středu svého jednání staví osobu přičemž (...) zakládá prostor svobody, bezpečí a práva.“⁵¹⁵ Po kapitole I Důstojnost člověka, která zahrnuje články s odpovídajícími právy a zákazy, následuje kapitola II Svobody, opět obsahující články s příslušnými právy s tím, že na základě čl. 6 má „každá osoba právo na svobodu a bezpečí.“⁵¹⁶ Potom přichází kapitola III Rovnost, jež, ještě blíže uvedeme, zahrnuje články o nediskriminaci, o rovnosti mužů a žen a práva dítěte, a následně kapitola IV Solidarita, znovu s příslušnými články o právech a zákazech.⁵¹⁷ Je-li řeč o každé osobě, týká se to i každého dítěte.

Souvislost nalzáme s pojednaným tématem o dvojpohlavním člověku a vztazích mezi pohlavími a později se budeme zabývat solidaritou jako konkretizací důstojnosti člověka.

To, že objasnění právního pojmu důstojnosti probíhá v předprávním sebeidentifikačním procesu (*In-sich-Prozeß*), upozorňuje na další okolnost *pozitivního určení* tohoto pojmu: protože se *důstojnost* považuje za nejobecnější označení toho, co člověka tvoří v jeho podstatě, může se dosáhnout bližšího vysvětlení pojmu jen z podstaty člověka. Z toho vyplývá zvláštní role pro obraz člověka. Při při výkladu prvních článků Ústavy Spolkové republiky Německo se poukazuje na skutečnost, že výklad prvního článku této ústavy stojí vždy jednou nohou na půdě antropologie, protože obsah toho, co je v základu článku 1 odst. 1 jako danost bytí a co obsahuje jako výpověď o hodnotě, vyplývá z obrazu člověka.⁵¹⁸

Každý výrok o lidské důstojnosti je v tomto smyslu spojen s obrazem člověka, bez ohledu na to, zda se to předpokládá výslovně nebo mlčky. Na základě toho se konstatuje, že kvalita subjektu, která tvoří jeho vlastní hodnotu, náleží člověku jako člověku a že každý konkrétní jedinec je tímto specifickým způsobem člověk. Tuto kvalitu subjektu nemohou lidé získat jako schopnost, ani ztratit, ale je jim propůjčena, jak jsme již výše potvrdili, pouze z moci jejich lidského bytí, takže člověk i kdyby chtěl, se jí nemůže zříci.⁵¹⁹

⁵¹⁵ Charta der Grundrechte der Europäischen Union, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 343.

⁵¹⁶ Srov. tamtéž 344.

⁵¹⁷ Srov. tamtéž 347-350.

⁵¹⁸ Srov. ENDERS Christoph: Die Menschenwürde in der Verfassungsordnung. Zur Dogmatik des Art. 1 GG, Tübingen: Jus Publicum, Beiträge zum öffentlichen Recht, Band 27, Mohr Siebeck, 1997, 17.

⁵¹⁹ Srov. tamtéž 18-19.

Lidská důstojnost náleží stejným způsobem každému člověku jako člověku nezávisle na jeho pohlaví, rase, na nějakých vlastnostech, výkonech, stavech nebo na sociálním a kulturním kontextu. Z toho vyplývá rovnost důstojnosti všech lidí. Tato rovnost se týká existence, života každého člověka. Důstojnost náleží každému člověku ve všech fázích jeho lidského života, to znamená včetně samozřejmě dětství. Není proto potřeba a hlavně vůbec možné ji chtít teprve učinit předmětem přiznání. Důstojnost si nemůže nikdo sobě samému či lidé navzájem přiznávat, ale mohou ji pouze uznat jako již předem danou. Jinak by byla v dispozici některých skupin a náležela by jen některým lidem. Ztratila by se rovnost a univerzalita. Uznání lidské důstojnosti každého člověka znamená uznávat ji jako takovou, která je už nezávisle na faktickém uznání. Jinak by opět platilo, že je možno ji buď respektovat, nebo nerespektovat.⁵²⁰

Negativní pojem lidské důstojnosti, tedy definice podle případu porušení, je reakcí na zjištění, že je sotva proveditelný všeobecný nárok zaměřený na respektování lidské důstojnosti, jak je snahou pozitivního určení. Jde o přístup, který usiluje o to, propůjčit důstojnosti normativní kontury pomocí negativní formulace. V této souvislosti lze uvést formuli o objektu, kdy je lidská důstojnost jako taková dotčena, když se konkrétní člověk snižuje, znehodnocuje na objekt, na pouhý prostředek, na nahraditelnou veličinu. Jedná se tak o negativní formulaci synonyma kvality subjektu, totiž o příkaz respektovat člověka jako sebeúčel, účel sám o sobě. Opět zůstává v předprávní oblasti a je přitom zřejmé, že se odvolává na I. Kanta a že chce počítat s všeobecným souhlasem. Případy porušení lze popsat jen podle příkladu, což vede k technice příkladu, která si od případu porušení – v události heuristického ověření – slibuje objasnění pojmu vztažené na situaci. Pro správnost – nutně - kazuistických výsledků tohoto postupu zde ovšem stále jen zůstává obraz člověka, který zakládá vědění o zranitelnosti, porušitelnosti lidské důstojnosti.⁵²¹

Na základě postavení pojmu lidské důstojnosti se ptáme obrazu člověka na danosti bytí, které odhalují elementární věcný obsah, jenž se nezávisle na výkladu prostřednictvím různých vědeckých a světonázorových směrů jeví jako přístupný pohledu každého člověka. Také a právě tam, kde se definice důstojnosti nahlíží jako problematická na základě své pojmové otevřenosti, je na druhé straně věčným pevným bodem, že existuje něco samozřejmého, co se vyplatí postavit mimo spor a zvažování.

Už předmět výpovědí lidskoprávních dokumentů a ústavy – pozemské nejvyšší dobro lidská důstojnost – tvoří bezpochyby její zvláštní význam a závažnost. Proto se musí každé

⁵²⁰ Srov. PÖLTNER Günther: op. cit., 50-51.

⁵²¹ ENDERS Christoph: op. cit., 20-22.

zacházení s těmito závaznými texty vypořádat s oním *telos*, zaměřeným na člověka jako člověka, který podle toho stejným způsobem popisuje nejdalekosáhlejší i nejzávažnější z možných cílů ochrany. Teleologický pohled zodpovídá otázku po smyslu a účelu určení s poukazem na podstatu člověka. Tento základní postoj lze stručně vyjádřit slovy: „onen jediný bod ideální fikce, který představuje lidská osoba, nutí zásadně k vytvoření technických zřetelů svobody, jež odrážejí stejnorodost porušeného nejvyššího dobra v stejnorodosti ochrany.“⁵²²

Nyní je otázkou, jaké je konkrétní obsahové utváření pojmu důstojnosti a jaká je jeho právně závazná platnost. Akceptace důstojnosti zahrnuje ve své radikalitě maximální morální komponentu závazku. Aby garantovala univerzální platnost, potřebuje ale transformaci z čistě *etické roviny na právní úroveň*, aby se z morálního závazku stala závazná právní pozice ve smyslu subjektivního práva. Exekutivní funkce právního řádu tak navazuje na etické paradigma lidské důstojnosti a rozvíjí na něm právní legitimaci a normativní působnost. Přitom se etický závazek může na základě prvku dobrovolnosti formulovat radikálně, protože adresát má volbu, zda jej uzná, nebo odmítne. V právu se naopak formuluje nárok, který otevírá normativní nutnou platnost také pro ty, kdo neakceptují - nebo ne v tomto rozsahu - morální konzistenci obsaženou v právní normě.⁵²³

Z toho plyne u tak bazálního nároku, jakým je lidská důstojnost, problém, zda to platí také v tomto případě. Lidská důstojnost není totiž jen rozhodujícím rozlišujícím kritériem pro definici člověka, ale má také konstitutivní význam tím, že odůvodňuje člověka teprve jako člověka. Důstojnost tedy nemá pouhý dodatkový význam, ale pro člověka konstitutivní funkci. Tím se vysvětluje, že každému člověku náleží trvale existence „vlastnosti důstojnost“. Tím je jako zakládající rodový znak také nutně vyňata z rozhodování o jejím přiznání nebo odebrání. Vůči pozitivnímu právu ve smyslu celkového právního řádu má charakter toho, co je uloženo předem (*der Charakter des Vorgegebenseins*). Právní řád má proto primárně funkci toto dobro chránit a zabezpečit, když se lidská důstojnost zásadně uznává jako právní kategorie. Tím se stává předřazený konsensus jako legitimační základ pro platnost důstojnosti jako právní kategorie nadbytečným.⁵²⁴

Dále je však potřeba se ptát, jaký *pojmový obsah* má právní pojem důstojnosti, protože se jedná při analýze rozsahu subjektivního práva na důstojnost o neurčitý pojem, který dostává

⁵²² Tamtéž 22-24.

⁵²³ Srov. KILZ Gerhard: Die Geltung des Menschenwürdeparadigmas im Rechtssystem, in: NICHT Manfred, WILDFEUER Armin (Hg.): Person – Menschenwürde – Menschenrechte im Disput, Münster: LIT Verlag, 2002, 178-179.

⁵²⁴ Tamtéž 179.

konkrétní právní závaznou dimenzi prostřednictvím odpovídajících kroků konkretizace. Tyto kroky jsou opět vázány na kontext a musí vzít na vědomí relevantní mimoprávní etické a antropologické aspekty, aby se dosáhlo všeobecně platné definiční báze. Tímto způsobem se zajišťuje jádrová oblast lidské důstojnosti, která je zbavena libovolného určení. K tomu patří, že každý člověk je automaticky nositelem subjektivního práva na uznání své důstojnosti. Protože je-li tato důstojnost předem spojena s člověkem, nepotřebuje její uznání žádný další důvod platnosti. Také je třeba zkoumat, v jaké fázi procesu vývoje člověka existuje důstojnost jako subjektivní právo. Právní řád totiž musí zabezpečit optimální ochranu právního statku důstojnosti, a musí proto zamezit mezerám v platnosti a volit extenzivní přístup interpretace zajištěný odbornými poznatky.⁵²⁵

3.7.1 Obsahové prvky pojmu důstojnosti

Při používání pojmu lidské důstojnosti je potřeba se také zaměřit na *způsoby života*, v nichž se důstojnost člověka zpřítomňuje ve své plnosti, a pak je i chránit, protože důstojnost není jen dobrem mezi ostatními dobry, ale podmínkou možnosti, že se člověk uskutečňuje jako člověk a že je sám život něčím hodnotným a že vnímáme, že je pro člověka nezbytností zpřítomňovat ve svém životě to, co je dobré a spravedlivé.⁵²⁶

Při konstatování, že je osoba se svou bezpodmínečnou a neztratitelnou důstojností cílem a měřítkem veškerého zodpovědného lidského jednání, vyjdeme v kontextu naší problematiky z provedené reflexe biblického pojetí člověka stvořeného k obrazu a podobě Boží a z Kantova praktického imperativu.

Nedotknutelná důstojnost lidské osoby představuje proto nejvyšší etický princip pro všechny lidi a znamená především zásadní určení mravně dobrého a správného jednání, a to v oblasti individuálního i státního či církevního konání: každého člověka je nutno respektovat kvůli němu samému a nikdo nesmí být obětován výhradně jako prostředek k cizímu účelu.⁵²⁷ Proto je také lidská důstojnost úzce spojena s mravností, přičemž lze na základě toho říci, že kdo respektuje tuto důstojnost, nemůže jednat jinak než morálně, a z druhé strany je možno říci, že se v uskutečňování mravnosti respektuje lidská důstojnost. Morální jednání tak respektuje důstojnost rovnocenné rozumové a svobodné bytosti. Lidé se tím principiálně

⁵²⁵ Tamtéž 179-180.

⁵²⁶ Srov. HEUSER Stefan: op. cit., 159, 163, 175.

⁵²⁷ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 56.

zříkají toho, že se budou zneužívat a zvěčňovat.⁵²⁸ Každé jednání v prostředí vykořisťování dětí v prostituci je podle toho jednoznačně nemorální.

Tím se vytváří nedostupný, nedisponovatelný, právně žalovatelný životní prostor, jenž si lidé musí vzájemně přiznat, aby se mohli respektovat jako svobodné rozumové bytosti. Dalším sledovaným zájmem budou bezprostřední etické důsledky a závazný obsah této důstojnosti.⁵²⁹

Vypracování obsahových prvků lidské důstojnosti patří k fixaci jádrové oblasti důstojnosti. Na tyto prvky se vztahuje garantování důstojnosti. Je tak třeba garantovat nutné podmínky pro postavení subjektu, což jsou *bazální funkční podmínky*, bez nichž se již předem nemůže rozvíjet svoboda jednání uložená v podstatě člověka. V tomto případě se rozlišují roviny podmínek, které garantují existenci, subjekt a příležitosti.⁵³⁰

Nejprve budou zmíněny *podmínky garantující existenci*. Pro rozvoj rozumového potenciálu člověka je základním předpokladem biologická existence. Integrita biologického základu člověka je tedy nutnou podmínkou, bez níž se nemůže realizovat v člověku uložená možnost, aby se sám organizoval a určoval své formulované cíle. Člověk má proto subjektivní právo na respektování svého života. Takto ústavněprávně zaručená lidská důstojnost má charakter obranného práva i charakter výkonu. To znamená, že je stát také zavázán zajistit univerzální lidskou důstojnost, tedy činit aktivní opatření k její realizaci a k jejímu zabezpečení. Nevylučuje se tím legitimování práva zasáhnout do pozice tělesné nedotknutelnosti, resp. života, aby se odvrátily újmy na jiných právních dobrech. Tím se také rozlišuje, že ne každé poškození právního dobra život, resp. tělesné nedotknutelnosti, představuje zároveň porušení lidské důstojnosti. Děje se tak teprve tehdy, když se může u určitých osob v konkrétním porušení právního dobra konstatovat všeobecné odmítnutí těchto právních pozic. Lidský život je v každé fázi svého vývoje odejmut dispoziční kompetenci státu i jiných osob. Garance lidské důstojnosti přitom zavazuje stát, aby vytvořil právní rámcové podmínky, které tuto ochranu zabezpečí, a to včetně ochrany a umožnění příležitostí celostního rozvoje člověka. Týká se to i aspektu materiálního zabezpečení. Proto zahrnuje garance lidské důstojnosti i komponenty sociálního zabezpečení, aby se občanům zajistila základna pro vedení života i v ekonomickém ohledu. Cílem takového poskytnutí pomoci je *vedení lidsky důstojného života*. Základní vybavení ekonomickými prostředky poskytuje prostřednictvím státu právně

⁵²⁸ Srov. HEIMBACH-STEINS Marianne (Hg.): *Christliche Sozialethik. Ein Lehrbuch. Band 1: Grundlagen*, Regensburg: Friedrich Pustet, 2004, 41-42.

⁵²⁹ Srov. GRUBER Hans-Günter: *op. cit.*, 56.

⁵³⁰ Srov. KILZ Gerhard: *op. cit.*, 180-195; GRUBER Hans-Günter: *op. cit.*, 56-59; HEUSER Stefan: *op. cit.*, 137-138.

závazné základní zajištění všech občanů, kteří nejsou schopni si zabezpečit zachování života. Zaručení lidské důstojnosti má tedy význam pro zabezpečení sociálně biologické existence člověka. Stát je zavázán tento nárok aktivně realizovat prostřednictvím právního řádu, například trestního zákona.

Dále se jedná o *podmínky garantující subjekt*. Jádrem zaručení lidské důstojnosti je ochrana člověka před jeho zvěcněním, při němž se používá jako prostředek k dosažení cíle a v důsledku toho se neguje jeho specifická vlastní důstojnost. Garance důstojnosti jako právní kategorie tedy zahrnuje funkci, která zabezpečuje subjekt. Člověk tak nesmí být vystaven procesu nebo rozhodnutím, které principiálně zpochybňují jeho postavení subjektu ve smyslu autonomní bytosti. Je vyloučeno zacházení, které obecně upírá osobě autonomii rozhodování.

Subjektivní nárok na důstojnost zamezuje instrumentalizování člověka, prostřednictvím něhož mu připadá jen status objektu. Tak jednoznačně nerespektují vlastní hodnotu člověka a tím porušují jeho důstojnost takové fenomény, jako jsou různé moderní formy otroctví. Aby nedošlo k relativizaci specifické důstojnosti člověka, musí stát vzít na vědomí i další standardy garance důstojnosti, jak to lze dokumentovat na výkonu trestu, kde je třeba nezávisle na myšlence resocializace zajistit určité základní vybavení a zacházení. Z ideji lidské důstojnosti a z ní plynoucí zásady rovnosti vyplývá, že je každá lidská osoba jedinečnou, nenahraditelnou skutečností bez ohledu na duševní postižení, tělesné onemocnění, nějakou nouzi či na nedostatek podmíněný věkem nebo dokonce bez ohledu na provinění. V etickém hodnocení tedy nerozhoduje, nakolik někdo rozvinul své lidské vlohy a sebe jako osobnost. Každý má tak nezadatelnou, nezczizitelnou důstojnost a nesmí se nikdy používat jako pouhý prostředek k účelu, který leží mimo něj.

Dalším hlediskem této funkce je *zabránění ekonomizaci, komercializaci lidského bytí*. Ta probíhá, když se člověku dostává stále více funkce zboží. Tato převaha toho, co je ekonomické, vede nutně k tomu, že se zúčastněným připíše charakter zboží a že se nevnímají jako autonomně jednající subjekty. Člověk je proto více než pouhý faktor produkce, jenž je možno výlučně hodnotit podle aspektu efektivity a výkonnosti.

Další oblastí, kde je možno sledovat ekonomizaci člověka a tím i zpochybnění jeho důstojnosti, je oblast sociální péče. Na tomto trojúhelníku sociálních výkonů se podílí státní instituce, ti, kdo poskytují výkony, a osoby, které péči potřebují. Jestliže by v této souvislosti byla ze strany státu nastolována pravidla, která vedou k tomu, že se dopředu ztěžuje nebo dokonce vylučuje humánní péče orientovaná na potřeby člověka, bylo by otázkou, zda je to ještě slučitelné s ústavní garancí lidské důstojnosti. Zaručení lidské důstojnosti naopak

zavazuje zákonodárce k tomu, aby vytvářel rámcové podmínky, které předem vylučují takovou ekonomizaci jedince a které při výkonech sociální práce zohledňují specifickou důstojnost člověka.

Dalším zabezpečením postavení člověka jako subjektu je uznání *všeobecného práva na osobnost*. To není sice výslovně uvedeno v katalogu základních lidských práv, lze jej ale odvodit z garance lidské důstojnosti. Právo na osobnost má rozsáhlou funkci zajistit rámcové struktury, které jsou nezbytné pro realizaci individuálního rozvoje.

Z uvedeného lze vyrozumět, že se podle systematiky ústavy neomezuje právem na osobnost lidská důstojnost, naopak nalézá hranice *právo na svobodný rozvoj osobnosti u řádu podle ústavy a u mravního zákona*, tedy u práv všech právních subjektů. Individuální práva na svobodu dostávají kontury svobody pro všechny mimo svévolné sebeurčení. *Lidsky důstojné soužití* těch, kteří autonomně jednájí, formuje jejich svobodu, a právě prostřednictvím lidské důstojnosti je stanovena praxe svobody, v níž se může zpřítomňovat lidská důstojnost ve společném životě. Prostřednictvím takového příkazu lidské důstojnosti dostává svoboda každého formu spravedlnosti, jež je vždy také spravedlností pro druhé.

Lidská důstojnost není hned bezprostředně použitelným právním ustanovením. Zvláštní postavení mezi zajištěním základních práv ve vztahu k ochraně lidské důstojnosti a respektu k ní zaujímá *svobodný rozvoj osobnosti*. Jde o existenci poslední chráněné vlastní sféry, která přísluší člověku mocí jeho lidského bytí. To, co vykrystalizovalo u substance lidské svobody přes lidskou důstojnost, tedy mocí zvláštní (primárně věcné) blízkosti rozvoje osobnosti k onomu určení oblasti ochrany, je bezvýhradně zabezpečená svoboda, která se může považovat za jádrovou oblast všech způsobů rozvoje osobnosti. Pojem práva na osobnost představuje jednotný pojem, a proto jednotný princip rozvoje osobnosti. Přesto se všeobecné právo na osobnost považuje za „nejmenované právo na svobodu“, protože znamená sebeurčení jako takové nebo nejbezprostřednější právní přenesení myšlenky sebeurčení. Uvádí se, že v určitém ohledu je sice idea individuálního sebeurčení ve formě osobní souvislosti v základu dalších základních práv, přesto zakouší svou nejčistší podobu v syntéze nejjobecnějšího, (věcně) nespécifikovaného právního zajištění individuální svobody s nejvyšším principem lidské důstojnosti, jenž je konstituující a potud nespécifický, protože se stejně vztahuje k zabezpečením všech základních práv. Základní podmínky důvěrnější osobní

sféry života označují tak zejména závažné momenty všeobecného sebeurčení, aniž by jejich zabezpečení znehodnocovalo vnější právní svobodu.⁵³¹

Celkově můžeme konstatovat, že je stát v oblasti funkce zajišťující subjekt zavázán nejen restrikcí vlastního jednání, ale musí také vytvářet odpovídající *rámcové podmínky*, které předem *vylučují redukování jedince na pouhou pozici objektu*.⁵³²

Konečně přicházejí *podmínky garantující příležitosti* a připomínají, že tato třetí rovina zaručení důstojnosti znamená, že se člověku poskytnou podmínky, které mu nabízejí možnost, aby vnímal své potenciální příležitosti rozvoje a participace. Ještě silněji než na druhé rovině je třeba vytvořit přiměřeně právně normovanou infrastrukturu, která nejen umožňuje, ale dokonce podporuje realizaci potenciálů rozvoje, které spočívají v osobě. V rámci garance důstojnosti se jedná o bezprostřední komponentu výkonu. Na prvních dvou úrovních se formulovaly a normovaly primárně absolutní minimální standardy pro základní zabezpečení autonomie člověka, zde se jedná o *aktivní povinnost podpory a pomoci*. Tyto podmínky garance důstojnosti zajišťují, že se zjednávají předpoklady pro konkrétní uskutečňování kvality subjektu. Jde v této souvislosti také o aspekt, že se odstraňují strukturální překážky, které ztěžují či dokonce vylučují nutný rozvoj pro utváření a vývoj osobnosti. Stát tak má aktivní zodpovědnost za podporu.

Také *právo na dětství* obsahuje normování podmínek garantujících příležitosti, které se zaměřují na dosažení optimálního rozvoje dítěte. Aktivní role dítěte v rodině se posiluje procesně-právní pozicí v soudním řízení. Stát zasahuje do *rodičovské zodpovědnosti* jen v tom případě, kdy je ohroženo blaho dítěte. To platí tam, kde už rodiče nejsou garantem podpory dítěte, ale zabraňují právě uskutečňování příležitostí. Při strategii řešení konfliktů jde o to, zabezpečit právní pozici dítěte, která vyplývá z jeho lidské důstojnosti. Stát tak musí u podmínek garantujících příležitosti vykonávat aktivní politiku intervence a podpory. Platí to i při zjištění, že je tento odpovídající závazek spojen se značnými finančními prostředky.⁵³³

3.7.2 Lidská důstojnost jako pojem mezinárodního práva

Po druhé světové válce, při morálním a politickém probuzení, zaujímá koncept lidské důstojnosti přednostní místo v mezinárodních dokumentech, v ústavách a zákonodárství mnoha zemí.

⁵³¹ Srov. ENDERS Christoph: op. cit., 442-446; BVerfGE 54, 148 (153), BVerfGE 49, 286 (298), BVerfGE 50, 290 (337ff.), BVerfGE 72, 155 (170), BVerfGE 79, 256 (268), BVerfGE 72, 155 (170, 173), BVerfGE 90, 263 (270f.).

⁵³² Srov. KILZ Gerhard: op. cit., 191.

⁵³³ Srov. tamtéž 191-194.

Tato ustanovení, uznaná a ratifikovaná převážnou většinou států, vytváří etický horizont moderního lidstva, a důstojnost každého člověka se tak stává společným ideálem všech národů a národností, a sice nejen na základě morální a náboženské přiměřenosti, ale s ohledem na mírový a spravedlivý rozvoj lidského společenství. Důstojnost tak dostává politickou dimenzi, jejíž uznání podmiňuje svobodu, spravedlnost a mír, a každého nabádá k tomu, aby jednal bratrsky.⁵³⁴ Pokus závazně písemně stanovit respektování lidské důstojnosti tak vzniká při vědomí bezmoci důstojnosti. Takto je možno ji chápat jako krizový fenomén.⁵³⁵ Za nejvíce bezmocné přitom můžeme označit děti.

Tak prohlašuje lid spojených národů v preambuli Charty spojených národů „znova svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti...“⁵³⁶

Preambule Všeobecné deklarace lidských práv připomíná tato slova a začíná už tím, „že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezczizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě.“⁵³⁷ Mezi všechny členy lidské rodiny patří samozřejmě i děti.

Sociální encyklika *Pacem in terris*⁵³⁸ považuje tuto Deklaraci za „významný krok na cestě k vytvoření právního a politického řádu všech národů světa“, protože je v ní „slavnostně uznána osobní důstojnost všech lidí, každému člověku se zde přiznává právo svobodně hledat pravdu, jednat podle mravních norem, dožadovat se spravedlnosti, vést život důstojný člověka a jiná práva, která s uvedenými souvisejí.“⁵³⁹ Tato osobní práva je třeba podle encykliky účinně chránit a „pramení přímo z osobní důstojnosti, a proto jsou právy všeobecně platnými, neporušitelnými a neproměnnými.“⁵⁴⁰

Na Všeobecnou deklaraci lidských práv navazuje Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, v jehož úvodu státy, které jsou smluvní stranou tohoto Paktu, uznávají v souladu s Chartou Organizace spojených národů „vrozenou důstojnost a rovná a nezczizitelná práva všech členů lidské rodiny za základ svobody, spravedlnosti a míru ve

⁵³⁴ VALADIER Paul: op. cit., 173.

⁵³⁵ AMMICHT QUIN Regina: op. cit., 167.

⁵³⁶ Charta spojených národů. Sjednána na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané ve dnech 25. dubna až 26. června 1945 ve San Francisku, a dne 26. června 1945 podepsána, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 19.

⁵³⁷ Všeobecná deklarace lidských práv. Přijata Valným shromážděním dne 10. prosince 1948 rezolucí č. 217/III-A, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 27.

⁵³⁸ Srov. JAN XXIII.: *Pacem in terris*. Encyklika o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě z 11. dubna 1963, in: Sociální encykliky (1891-1991), 175-221.

⁵³⁹ Tamtéž čl. 144.

⁵⁴⁰ Tamtéž čl. 145.

*světě a tato práva odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti.*⁵⁴¹ Tento Pakt představuje konkretizaci Všeobecného prohlášení o lidských právech a převádí jeho zásady do mezinárodního práva. Univerzalistické chápání lidské důstojnosti, jež náleží člověku už jako členu lidské rodiny bez potřeby dodatečných podmínek výkonů nebo předpokladů,⁵⁴² uznávají státy i v preambuli Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.⁵⁴³ Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace také bere v úvahu, že je „Charta Organizace spojených národů založena na zásadách *důstojnosti* a rovnosti všech lidí ... a že Všeobecná deklarace lidských práv prohlašuje, že všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní co do *důstojnosti* a práv ... a že je nezbytné rychle zajistit porozumění pro *důstojnost* lidské osobnosti a úctu k ní.“⁵⁴⁴ Nelze pochybovat o tom, že výraz všichni lidé či lidská rodina, zahrnuje i každé dítě. Již děti by se měly v pravý čas učit porozumění pro důstojnost lidské osobnosti a úcty k ní.

Stejná a nezadatelná práva všech členů lidské společnosti rovněž v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání „vyplývají z přirozené *důstojnosti* člověka.“⁵⁴⁵

Na zásady spojené s lidskou důstojností, které byly obsaženy v Chartě spojených národů a ve Všeobecné deklaraci lidských práv, se odvolává v úvodu své preambule i Úmluva o právech dítěte.⁵⁴⁶ Podle preambule Charty základních práv Evropské unie se „při vědomí svého duchovně-náboženského a mravního dědictví Unie zakládá, jak bylo již uvedeno, na nedělitelných a univerzálních hodnotách *důstojnosti člověka*, svobody, rovnosti a solidarity.“⁵⁴⁷ Kapitola I této Charty je nazvána *Důstojnost člověka* a článek 1 [*důstojnost člověka*] uvádí: „*Důstojnost člověka je nedotknutelná. Je ji nutno respektovat a chránit.*“⁵⁴⁸ Tato kapitola dále obsahuje článek 2 [právo na život], článek 3 [právo na nedotknutelnost], kde odstavec (1) stanovuje, že „*každá osoba má právo na tělesnou a duševní nedotknutelnost*“, článek 4 [zákaz mučení a nelidského nebo ponižujícího trestání či zacházení] a článek 5 [zákaz otroctví a nucené práce], ve kterém odstavec (1) určuje, že

⁵⁴¹ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Přijat dne 16. prosince 1966 rezolucí Valného shromáždění Organizace spojených národů, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 41.

⁵⁴² Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG: op. cit., 28.

⁵⁴³ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Přijat dne 16. prosince 1966 rezolucí Valného shromáždění Organizace Spojených národů, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 91.

⁵⁴⁴ Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace. Přijata rezolucí Valného shromáždění Organizace spojených národů dne 21. prosince 1965, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 123.

⁵⁴⁵ Srov. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Sjednána Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1984, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 155.

⁵⁴⁶ Srov. Úmluva o právech dítěte, in: op. cit., 283.

⁵⁴⁷ Charta der Grundrechte der Europäischen Union. Nizza 2000, n: K. P. Fritzsche, op. cit., 343.

⁵⁴⁸ Tamtéž 344.

„nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“, a odstavec (3) konstatuje, že „obchod s lidmi je zakázán.“⁵⁴⁹ Vykořisťování dětí v prostituci znamená jednoznačně porušení těchto práv této kapitoly. Nerespektuje a nechrání se jejich důstojnost, porušuje se právo na tělesnou a duševní nedotknutelnost. Je-li spojeno s obchodem s dětmi, představuje formu otroctví.

Všeobecné prohlášení UNESCO ke kulturní rozmanitosti z roku 2001 ve svém úvodu zdůrazňuje své přesvědčení, že jsou „rozšiřování kultury a výchova ke spravedlnosti, svobodě a míru nezbytné vzhledem k *důstojnosti člověka* a posvátným závazkem pro všechny národy.“⁵⁵⁰ V části nadepsané Kulturní rozmanitost a lidská práva a jejím článku 4 – lidská práva jako záruky pro kulturní rozmanitost se upozorňuje na to, že „obrana kulturní rozmanitosti je etickým imperativem, který je nerozlučně spjat s respektováním *lidské důstojnosti*. Vyžaduje závazek respektovat lidská práva a základní svobody, zejména práva osob, která patří k menšinám nebo původním národnostním skupinám. Nikdo nesmí porušovat lidská práva a základní svobody s odvoláním na kulturní rozmanitost, tak jak jsou písemně stanovena ve všeobecně uznaných mezinárodních úmluvách, ani omezovat jejich rozsah.“⁵⁵¹ Tak nelze kulturně ospravedlňovat obřízku děvčat, protože porušuje lidskou důstojnost a z ní vycházející základní práva a svobody.

Také Prohlášení o lidských právech v islámu z Káhiry v roce 1990 v odstavci a) článku 1 konstatuje, že „všichni lidé tvoří jednu rodinu, jejíž členové jsou spojeni prostřednictvím podřízením se Bohu a skrze původ od Adama. Všichni lidé jsou si rovni ve smyslu *základní lidské důstojnosti* i základních práv a základních povinností, bez jakékoli diskriminace na základě rasy, barvy kůže, jazyka, pohlaví, náboženské víry, politické příslušnosti, sociálního statusu nebo jiných uvážení. Pravá víra je zárukou pro požívání takové *důstojnosti* na cestě k dokonalosti člověka.“⁵⁵² Článek 11 v odstavci a) pak připomíná, že „se lidé rodí svobodní, nikdo nemá právo je zotročovat, ponižovat, utlačovat nebo vykořisťovat, a nemůže existovat podrobení, kromě nejvyššímu Bohu.“⁵⁵³ Fenomén CSEC právě porušuje tato práva a děti zotročuje, utlačuje, podrobuje si a vykořisťuje.

Lidská důstojnost tak představuje matrix-princip, část podstavce, na němž spočívá filozofie lidských práv a z něhož vychází právo lidských práv, základ všech textů, které stanovují základní práva, tedy hodnotu všech hodnot, která zahrnuje všechny ostatní a všechny ostatní

⁵⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁵⁰ Allgemeine Erklärung zur kulturellen Vielfalt (UNESCO), in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 375.

⁵⁵¹ Tamtéž 376-377.

⁵⁵² Die Kairoer Erklärung über Menschenrechte im Islam, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 355.

⁵⁵³ Tamtéž 358.

odůvodňuje.⁵⁵⁴ Je ji možno nově objevit zejména tam, kde se ztratil smysl pro jedinečnost člověka a přesahující hodnotu každé osoby.⁵⁵⁵ Takovou názorně bolestnou oblastí, kde se ztratil smysl pro jedinečnost lidské bytosti a její přesahující hodnotu, je fenomén CSEC, včetně formy prostituce.

Formulace lidsko-právních dokumentů o důstojnosti a stejných právech všech lidí zdůrazňují stejnou důstojnost všech lidí jako výraz *uznání*, ne připsání na základě kolektivního přiznání. Zároveň se tím vyjadřuje základní rys člověka samého, pokud je člověkem. V těchto formulacích se skrývá základní antropologická výpověď o univerzalitě a rovnosti: důstojnost každého člověka je dána jeho existencí, je předmětem uznání a spočívá v možnosti člověka být svobodný (Frei-sein-Können).⁵⁵⁶

Každý člověk se zde pojímá jako bytost rozumu a svobody, přičemž se svobodou nerozumí aktuální výkon svobody, protože ne všichni lidé jsou toho schopni, někteří ještě ne a někteří už ne. Proto lidskoprávní dokumenty vyjadřují principiální možnost člověka být svobodný spojenou s jeho existencí.⁵⁵⁷

Lidská důstojnost existuje jen v singuláru, zatímco lidská práva v plurálu. Proto je lidská důstojnost jejich kořenem a současně cílem všech lidských práv. A protože je lidská důstojnost jedna a nedělitelná, představují lidská práva celek. Není možno je tedy ani oddělovat, ani omezovat a ani rozdílně oceňovat. Jen prostřednictvím jejich vyrovnání se respektuje lidská důstojnost.⁵⁵⁸ Ze stejné lidské důstojnosti vyplývá stejné právo každého dítěte na blaho, i jeho lidská práva jsou výrazem respektování lidské důstojnosti a její ochrany.⁵⁵⁹

S ohledem na používání pojmu lidské důstojnosti v mezinárodních lidskoprávních dokumentech bylo tedy třeba zodpovědět otázku, jak *odůvodnit* tento nárok a jak *obsahově určit* lidskou důstojnost, tedy obsahově určit obraz člověka. Pojem lidské důstojnosti vyjadřuje etickou zásadu, že každý člověk vyžaduje stejným způsobem jako člověk úctu a respekt. Nárok odůvodnění je také splněn prostřednictvím etablování a vytvoření mezinárodní ochrany lidských práv. Odvolávání se na lidskou důstojnost samo nestačí, její požadavek implikuje právní ochranu celého člověka ve všech jeho dějinně podmíněných a měnivých životních vztazích. Zachování úcty a respektu ke každému člověku pak může

⁵⁵⁴ Srov. VERSPIEREN Patrick: Menschenwürde in der politischen und bioethischen Debatte, in: Concilium 2 (2003) 145.

⁵⁵⁵ Srov. tamtéž 150.

⁵⁵⁶ Srov. PÖLTNER Günther: op. cit., 49.

⁵⁵⁷ Srov. tamtéž 51.

⁵⁵⁸ Srov. HERMANN Axel: op. cit., 8.

⁵⁵⁹ Srov. ROTTER Hans / VIRT Günter: op. cit., 492-493.

a musí být jediným kritériem pro lidskoprávní požadavky a jejich realizaci ve všech kulturách a společnostech.⁵⁶⁰ Každé dítě má právo na takovou ochranu a úctu.

Pojem lidské důstojnosti se vztahuje na to, co přísluší člověku jako takovému a všem lidem ve stejné míře bez ohledu na životní situaci,⁵⁶¹ bez ohledu na původ, stupeň vývoje, vzdělání, vlastnictví atd., co označuje celek všech hodnot, který je člověku a všem lidem vlastní.⁵⁶² *Důstojnost člověka* je nezávislá i na příslušnosti k určitému společenství či státu a nemusí být teprve státem nebo jiným politickým či sociálním celkem člověku přisouzena a současně mu také nemůže být žádnou obcí odepřena či odejmuta, naopak, všechna individua, společenství a instituce se musí podle ní jako fundamentálního kritéria jednání orientovat.⁵⁶³ Není-li vázána lidská důstojnost ani na stupeň vývoje, náleží i každému dítěti a i všechny instituce a společenství se podle ní musí orientovat jako podle fundamentálního kritéria i v oblasti pomoci dětským obětem vykořisťovaným v prostituci.

Důstojnost je zde tedy spojena se statusem člověka jako takovým, vztahuje se tedy jen na znaky a schopnosti, které jsou dány již lidským bytím o sobě, zatímco vlastnosti, prostřednictvím nichž se lidé odlišují od sobě rovných, jako jsou například společenská pozice, příslušnost k určitému stavu, výkonnost, momentální dispozice, pohlaví a věk, se definují jako podřízené. Proto lidská důstojnost znamená stejnou důstojnost všech a právě nic specifického pro osobnost. Lidská důstojnost není pouze popsána a jen se o ní neinformuje, ale musí být také respektována při jednání a právně chráněna. To spočívá na jedné straně v nutnosti, aby se tyto společné potenciality aktualizovaly v individuální biografii, na straně druhé v konstituční konečnosti a slabosti člověka. V obojím ohledu je důstojnost zranitelná, a sice samotným nositelem i druhými. Proto zahrnuje lidská důstojnost to, že se člověk se zřetelem na to, co jej činí člověkem, nikdy nevystihne, nevyčerpá tím, jakým ho lze shledat, a potud přesahuje všechny popisy, pojmy, diagnózy a představy. Konkrétní možnosti rozvoje, resp. hranice zasahování jsou vyznačeny lidskými právy. Současně se stát zavazuje, že v rozsahu své platnosti zajistí každému člověku podporu a pomoc v nezaviněných situacích nouze.⁵⁶⁴ Proto i každé dítě v prostituci má právo na podporu a pomoc státu.

V lidské důstojnosti obsažený závazek považovat *moralitu* za nejvyšší potencialitu a měřítko lidského bytí a jednání a s člověkem tak nikdy nezacházet jen jako s prostředkem,

⁵⁶⁰ Srov. HERMANN Axel: op. cit., 10.

⁵⁶¹ Srov. ROTTER Hans / VIRT Günter: op. cit., 489.

⁵⁶² Srov. VORGRIMLER Herbert: Neues Theologisches Wörterbuch, Freiburg im Breisgau: Herder, 2000, 412.

⁵⁶³ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Selbstbestimmung-Fremdbestimmung-Menschenwürde. Auskünfte christlicher Ethik, 140-141.

⁵⁶⁴ Srov. HILPERT Konrad: Menschenwürde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1174-1175.

ale vždy také jako s účelem o sobě, poslouží na základě konstituční slabosti, faktických, lidmi způsobených porušení, také jako opačný obraz: z něho vychází kritická, apelativní a stimulační síla, takže se slabé stránky, porušování a nebezpečí upřímně vnímají, jednáním zmírňují a pokud možno odstraňují, resp. pomocí prevence se jim zabraňuje. To se projevuje zejména tam, kde jedinec nebo celé skupiny nemohou sami přednést své zájmy, nebo jim v konkurenci se zájmy druhých nemůže být zjednána odpovídající váha.⁵⁶⁵ Regulativní funkce lidské důstojnosti, jak se vyjadřuje v církevním sociálním učení, že „*lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem i cílem všech společenských institucí...*“,⁵⁶⁶ potřebuje ovšem převedení do etických a právních norem a konkretizaci v nich. Jinak hrozí této argumentaci nebezpečí, že ztratí svou normativní účinnost mezi prázdným stereotypním zaklínáním a pouze asociativním použitím pro všechno.⁵⁶⁷ Zranitelnost dětí, jejich slabost, porušení lidské důstojnosti fenoménem CSEC vyžaduje upřímné vnímání, zmírňování následků či jejich odstraňování i zabraňování prostřednictvím prevence.

Lidská důstojnost má své místo i ve *Všeobecném prohlášení lidských povinností* prohlášených Generálním shromážděním OSN.⁵⁶⁸ Také proto, jak se uvádí v preambuli, „že je uznání *důstojnosti* všech členů lidské rodiny a stejných a nezcizitelných práv základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě a že zahrnuje povinnosti a odpovědnosti („responsibilities“).“ Toto prohlášení má poskytnout společné měřítko pro všechny národy a národnosti s tím cílem, aby každý jedinec a každá společenská instituce mohli přispívat k pokroku společností a k osvětě všech jejich členů. Snahou tohoto dokumentu je obnovit a posílit proklamované závazky Všeobecné deklarace lidských práv: plné přijetí *důstojnosti* všech lidí, jejich nezcizitelnou svobodu a rovnost a jejich vzájemnou solidaritu. Hned článek 1 první části *Fundamentální principy pro lidskost* obsahuje, že „*každá osoba*, bez ohledu na pohlaví, etnický původ, sociální status, politické přesvědčení, jazyk, věk, národnost nebo náboženství, má povinnost zacházet se všemi lidmi *lidsky*.“ Následující článek pokračuje: „*Žádná osoba nesmí podporovat nelidské chování bez ohledu na jeho způsob, lidé mají povinnost zasazovat se o důstojnost a sebeúctu* všech ostatních lidí.“⁵⁶⁹

Již v tomto prohlášení se objevují základní principy důstojnost, svoboda, rovnost a solidarita, stejně jako potom v Chartě základních práv EU, kde jsou to nadpisy prvních čtyř

⁵⁶⁵ Srov. tamtéž 1179.

⁵⁶⁶ GS 25.

⁵⁶⁷ Srov. HILPERT Konrad: Menschenwürde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1179-1180.

⁵⁶⁸ Srov. SCHMIDT Helmut (Hrsg.): Allgemeine Erklärung der Menschenpflichten. Ein Vorschlag, München: Piper Verlag, 1997.

⁵⁶⁹ Tamtéž 25-27.

kapitol, jak jsme zmínili. S dětmi v prostituci se zachází naopak hrubě nelidsky. Naopak je třeba podporovat v rámci výchovy a vzdělávání a ne teprve až v procesu terapie povinnost jednat s lidmi lidsky, s úctou a zasazovat se o důstojnost a sebeúctu všech ostatních lidí, včetně dětí. Lhostejnost vůči tomuto zasazování znamená podporu opačného, nelidského chování.

3.7.3 Lidská důstojnost jako ústavní princip

V preambuli Ústavy České republiky vyjadřují občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku odhodlání „budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu *nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody* jako vlast rovnoprávných svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti...“⁵⁷⁰ K tomuto odhodlání je třeba vychovávat a vůbec s ním seznamovat.

Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky v článku 1 hlavy první *Obecná ustanovení* uvádí: „Lidé jsou svobodní a rovní v *důstojnosti* i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné“;⁵⁷¹ v čl. 3 odst. (1) se pak praví: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“; čl. 7 hlavy druhé *Lidská práva a základní svobody* oddílu prvního konstatuje, že: „(1) *Nedotknutelnost osoby* a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. (2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“; v čl. 9 odst. (1) se píše: „Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám“; čl. 10 zajišťuje, že: „(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho *lidská důstojnost*, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. (2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. (3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě“; v čl. 13, že „nikdo nesmí porušit listovní

⁵⁷⁰ Úplné znění zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených ústavními zákony č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb. a č. 515/2002 Sb., in: ÚZ, č. 368, podle stavu k 14. 2. 2003, Sagit, 5.

⁵⁷¹ Úplné znění usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb., in: ÚZ, č. 368, podle stavu k 14. 2. 2003, Sagit, 16.

tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů.⁵⁷² Každé dítě tak podle Ústavy právo na ochranu před vykořisťováním v prostituci.

Ve Spolkové republice Německo tvoří lidská důstojnost na základě čl. 1 ústavy: „*Důstojnost člověka je nedotknutelná. Respektovat a chránit ji je závazkem veškeré státní moci*“ „střed hodnotového systému ústavy“ a bázi i důvod platnosti základních práv. Garance lidské důstojnosti je přitom trojí:⁵⁷³ je měřítkem pro všechna rozhodnutí platného práva, cílem veškerého státního jednání a základem pro základní práva, která jsou jedinci přiřknuta. Věty jsou formulovány jako mravní axiom a učiněny základem právního řádu a státního soužití.⁵⁷⁴

Respektování lidské důstojnosti znamená, že stát musí nejen nečinit vše, co ji poškozuje, musí tedy respektovat člověka stále jako osobu, nesmí jej učinit disponibilním objektem státního jednání, nesmí jej zneužívat jako prostředek k cíli. Ochrana lidské důstojnosti rovněž znamená, že stát musí konat vše, aby působil proti porušování lidské důstojnosti, a to i prostřednictvím třetí osoby. Lidská důstojnost představuje nejvyšší právní princip.⁵⁷⁵

Lidská důstojnost tak přednostně slouží jako základ a nejvyšší referenční veličina právního řádu, který stát definuje jako podobu a nástroj politické svobody, a ne jako sebeúčel. Podle svého obsahu se její nárok na platnost vztahuje na celou oblast mravního vedení života jedince i společenského soužití. Respektování a ochrana lidské důstojnosti je zároveň nejvyšším úkolem jednání státu.⁵⁷⁶ *Lidská důstojnost* je tak základem všech právních řádů, prostřednictvím nichž jsou chráněna a garantována lidská práva, která vyvstávají právě z lidské důstojnosti.⁵⁷⁷

Respektování a ochrana lidské důstojnosti každého dítěte, zvláště dítěte jako oběti vykořisťování v prostituci, má být proto nejvyšším úkolem jednání státu.

Funkce článku s právním pojmem *lidské důstojnosti* zaručuje soudržnost legality a legitimacy tím, že vztahuje pozitivní právo k žité spravedlnosti. Tento pojem se také nemusí eticky odůvodňovat, ale sám odůvodňuje mnohotvárný étos, v němž lidé zůstávají v očekávání důstojnosti člověka a hájí lidskou důstojnost tím, že trvají na její bezpodmínečné platnosti. Kdyby se totiž vnašela do příslušných článků ústav potřeba etického odůvodnění tohoto právního pojmu lidské důstojnosti, upouštělo by se od jejich charakteru zákona, jenž

⁵⁷² Tamtéž 16.

⁵⁷³ „*Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt*“, in: DEUTSCHER BUNDESTAG: Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin: op. cit., 29; BVerfG, Urteil vom 5. Juni 1973, BVerfGE 35, 202 (25).

⁵⁷⁴ Srov. MÜLLER Ludolf: *Moralisches Gesetz und Menschenwürde bei Kant, Schopenhauer, Nietzsche und Solowjow*, in: op. cit., 2.

⁵⁷⁵ Srov. HERMANN Axel: op. cit., 5.

⁵⁷⁶ Srov. HILPERT Konrad: *Menschenwürde*, in: op. cit., 1173.

⁵⁷⁷ Srov. VORGRIMLER Herbert: op. cit., 412.

trvá na vnitřní souvislosti legality a legitimacy. Zde se nejedná o morální konvence, které by se mohly měnit způsobem odůvodnění.⁵⁷⁸

Skutečnost, že právní pojem lidské důstojnosti zaručuje soudržnost legality a legitimacy, přestože se v člancích Ústavy nedefinuje a neodůvodňuje, ukazuje na potřebnost vzájemného vztahu práva a mravnosti a na jejich vzájemné působení v boji i proti vykořisťování dětí v prostituci.

Přiznání se k nezadatelným a nedotknutelným lidským právům v těchto dokumentech lze chápat jako ústavní rozhodnutí pro důstojnost člověka, lidská práva pak vidět jako funkci, jako politicko-právní výraz lidské důstojnosti, která však není popsána podle skutkové podstaty, protože se jedná o pojem, který má své kořeny ve filozofii a teologii.⁵⁷⁹ Autoři ústav ale vědomě rezignovali na to, aby princip lidské důstojnosti odůvodnili určitými světonázorovými a filozofickými přesvědčeními, přestože tento ústavní princip aktualizuje a zachovává humanisticko-univerzální prvky křesťanství, aniž by se vázal na jejich náboženské odůvodnění. Zásadě lidské důstojnosti v ústavě lze tak rozumět jako principu, jenž sice vzešel z určité kulturní tradice, ale zároveň může být platný pro všechny lidi a právě v moderní pluralistické společnosti tvoří bázi vzájemného respektu. A je-li nedotknutelná, znamená to, že je vyjmuta z jinak platné lidskoprávní argumentace zvažování, a tak tam, kde je dotčena, platí absolutně bez možnosti srovnání dober. V tom se lidská důstojnost jako základ lidských práv odlišuje od základních práv, protože tato práva se mohou v zásadě omezit, zatímco lidská důstojnost jako subjektivní právo i jako cíl státu není přístupná zvažování s dalšími právními statky.⁵⁸⁰

Jako nedotknutelná nesmí být důstojnost člověka porušena, poškozena, a sice už proto, co to znamená a přináší, že může být porušena, jak to ukázaly hrůzné události totalitních režimů 20. století⁵⁸¹ a ukazuje i vykořisťování dětí v prostituci.

Jednoznačné stanovení lidské důstojnosti každého člena rodiny lidstva bez jakéhokoli rozdílu a tím rovnosti v důstojnosti slouží proto jako legitimování prohlášení o základních právech, „jež už žádná společnost nemůže nedocenit.“⁵⁸²

Lidská důstojnost a lidská práva jsou tedy v ústavě úzce spojena, přičemž lidská práva vyplývají ze základu lidské důstojnosti, a lidská důstojnost zase potřebuje konkretizování skrze lidská práva. Ústava vychází z toho, že je lidská důstojnost uložena (předem

⁵⁷⁸ Srov. HEUSER Stefan: op. cit., 147-148.

⁵⁷⁹ Srov. HERMANN Axel: op. cit., 11, 31.

⁵⁸⁰ Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG. Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin: op. cit., 30, 32; BVerfG, Beschluss vom 3. Juni 1987, BVerfGE 75, 369 (380).

⁵⁸¹ Srov. MÜLLER Ludolf: op. cit., 1.

⁵⁸² Srov. VERSPIEREN Patrick: op. cit., 143.

ustanovena) a že se netvoří teprve prostřednictvím ústavy. Lidská důstojnost i základní práva platí pro všechny lidi, aniž by pro to musely být nejprve podány určité výkony či splněny určité kvality. Lidská důstojnost tak není certifikát, který by jedinec mohl získat na základě předložení důkazů o určitých výkonech a schopnostech, není tedy výsledkem připsání skrze třetího, ale je univerzálním statutem, jenž přísluší všem lidem jako takovým, opět jsou přitom nepodstatné státní příslušnost, věk, intelektuální zralost, určité stadium fyzického, psychického nebo morálního vývoje, komunikační schopnost a nepředpokládá se ani schopnost vnímání a tím také ne vědomí o vlastní důstojnosti, ani chování, jež lidské důstojnosti odpovídá, protože se v rámci celkového pohledu na člověka zohledňuje, že k podstatě člověka patří také jeho nedokonalost, nedostatečnost a individualita, že je tedy člověk také tělesná, nedokonalá a zranitelná bytost, kde se musí zajistit respekt právě těm, kteří jsou zejména odkázáni na ochranu.⁵⁸³

Proto z toho německý Spolkový ústavní soud vyvozuje, že je s pojmem *lidské důstojnosti* „spojen sociální nárok na hodnotu a respekt člověka, který zakazuje, aby se z člověka dělal pouhý objekt státu nebo aby se vystavoval zacházení, jež principiálně zpochybňuje jeho kvalitu subjektu. *Lidská důstojnost* v tomto smyslu je nejen individuální důstojnost každé osoby, ale důstojnost člověka jako bytosti rodu. Každý ji má bez ohledu na své vlastnosti, výkony a svůj sociální status. Je vlastní také tomu, kdo nemůže na základě svého tělesného nebo duševního stavu smysluplně jednat. Dokonce se neztrácí ‚nedůstojným‘ chováním.“⁵⁸⁴ Každé dítě bez ohledu na svůj věk tak má podle tohoto nálezu důstojnost a důstojnost neztrácí ani pachatelé trestných činů souvisejících s vykořisťováním dětí v prostituci.

Zmíněné ústavní články a jejich interpretace se tedy odvolávají na svobodu a tím danou nesměnitelnost a nezastupitelnost svobodného sebeuskutečňování, to znamená na charakter subjektu člověka. Žádného člověka nelze učinit objektem a zvěcnit,⁵⁸⁵ jak jsme již výše několikrát připomněli.

Lidská důstojnost jako ústavní princip má podle uvedených myšlenek funkci utváření právního života i právní kultury. Má význam pro všechny oblasti sociálního života, odvozují se z ní subjektivní právní nároky, které se realizují v právním řádu. Lidská důstojnost je právní pojem, který se může, jak jsme výše doložili, obsahově konkrétně vyjádřit,

⁵⁸³ Srov. DEUTSCHER BUNDESTAG. Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin: op. cit., 30-31, 33-34.

⁵⁸⁴ BVerfG, Beschluss vom 20. Oktober 1992, BVerfGE 87, 209 (228), in: DEUTSCHER BUNDESTAG. Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin: op. cit., 31.

⁵⁸⁵ Srov. HEIMBACH-STEINS Marianne (Hg.): op. cit., 41.

a představuje zároveň filozofickou, resp. teologicko-etickou kategorii, pomocí níž se její pojmový obsah zásadně utváří. Proto je třeba na základě její funkce uživatelského rozhraní respektovat - při konkrétním právním uvádění a používání lidské důstojnosti jako parametru pro hodnocení jednání - kromě právních kategorií i relevantní teologicko-etické kategorie. Garance lidské důstojnosti je tak interdisciplinární projekt, při němž musí při řešení problémových oblastí spolupracovat všechny dotyčné disciplíny, aby lidská důstojnost jako ústavní princip kompletně zůstávala fundamentem v měnících se okolních vlivech.⁵⁸⁶

3.7.4 Prozatímní závěry

Bezpodmínečná a neztratitelná důstojnost – hlavně dítěte – je cílem a měřítkem veškerého individuálního i státního, nestátního a církevního jednání v oblasti potírání vykořisťování dětí v prostituci. Dětské oběti jsou obětovány pachateli jako prostředky pro cizí účely. Děti jsou zneužívány a zvěčňovány v tomto nemorálním a protiprávním jednání.

Obsahové prvky právního pojmu lidské důstojnosti představují fixaci jádrové oblasti tohoto pojmu. Jejich naplňováním se lidská důstojnost garantuje. Jedná se o bazální funkční podmínky pro postavení subjektu, aby se mohla rozvíjet svoboda jednání uložená v člověku. Rozlišili jsme podmínky, které garantují existenci, subjekt a příležitosti.

Státní garance univerzální lidské důstojnosti nevylučuje a naopak vyžaduje právo zasáhnout do tělesné nedotknutelnosti pachatelů, zatknout je a umístit do vězení, když porušují lidskou důstojnost a svobodu dětí. Stát je totiž takto vázán, aby vytvářel podmínky pro bezpečí, ochrany a celostní rozvoj každého dítěte. Děti mají také právo na vedení lidsky důstojného života. Kde se toto právo porušuje komerčním sexuálním zneužíváním, tam je stát zavázán použít vůči pachatelům trestní právo a dětem tento nárok zajistit.

V prostituci se principiálně zpochybňuje postavení dítěte jako subjektu a dítě se instrumentalizuje a dostává se mu role pouhého objektu. Postavení subjektu a ochranu před zvěčněním mu přitom zabezpečuje jeho lidská důstojnost. Idea lidské důstojnosti a z ní vycházející princip rovnosti platí i pro pachatele těchto trestných činů v rámci zacházení s nimi při výkonu trestu a po něm, jak ještě dále přiblížíme. Garance subjektu rovněž zahrnuje zákaz ekonomizace, komercializace každého dítěte. A právě v prostituci se mu dostává funkce zboží. Pachatelům už pak jde jen o to, kolik přinese peněz či jiných výhod.

⁵⁸⁶ Srov. KILZ Gerhard: Die Geltung des Menschenwürdeparadigmas im Rechtssystem, in: NICHT Manfred, WILDFEUER Armin (Hg.): op. cit., 194-195.

Tato garance je důležitá i pro sociální práci, aby stát vytvářel takové rámcové podmínky, které umožní nestátním organizacím, jež se angažují ve prospěch dětských obětí, aby mohly kontinuálně a plně vykonávat svou činnost.

Právní paradigma lidské důstojnosti zajišťuje každému dítěti právo na svobodný celostní rozvoj jeho osobnosti i právo na dětství. Pro ostatní z toho vyplývá povinnost aktivní pomoci a podpory zejména tam, kde jsou tato práva porušena. Stát pak zasáhne do rodičovské zodpovědnosti, když jsou rodiče vtaženi do trestných činů souvisejících s prostitucí s dětmi, a je povinen vykonávat politiku aktivní podpory, včetně té finanční, aby se dítěti garantovaly příležitosti pro jeho uzdravování, rehabilitaci a znovuzacheňování do společnosti.

Obsahové prvky právního paradigmatu lidská důstojnost by měly představovat důležitou složku výchovy a vzdělávání dětí i dospělých, a to i jako prevence fenoménu CSEC.

Z důvodu porozumění lidské důstojnosti jako právnímu paradigmatu jsme představili a respektujeme relevantní teologicko-etické kategorie. Zejména pak v tak závažném a otřesném porušování lidské důstojnosti dítěte, jakým je prostituce, vyžaduje její garantování interdisciplinární spolupráci zúčastněných disciplín.

Právní pojem lidské důstojnosti zaručuje soudržnost legality a legitimacy, přestože se v člancích Ústavy nedefinuje a neodůvodňuje, ukazuje dále na potřebnost vzájemného vztahu práva a mravnosti a na jejich vzájemné působení v boji i proti vykořisťování dětí v prostituci.

Každé dítě bez ohledu na svůj věk tak má na základě tohoto právního paradigmatu důstojnost a důstojnost neztrácí ani pachatelé trestných činů souvisejících s vykořisťováním dětí v prostituci. Tento opakovaný nálezný bude později základnou pro účel trestu odnětí svobody a spojenou resocializaci.

Zmíněné mezinárodní lidskoprávní dokumenty i ústavní články a jejich interpretace se odvolávají na svobodu a tím danou nesměnitelnost a nezastupitelnost svobodného sebeuskutečňování, to znamená na charakter subjektu člověka. Žádného člověka proto nelze učinit objektem a zvěcnit, jak se to děje s dětmi v prostituci.

Respektování a ochrana lidské důstojnosti každého dítěte, zvláště dítěte jako oběti vykořisťování v prostituci, má být proto nejvyšším úkolem jednání státu. Každé dítě má právo na takovou ochranu a úctu. Lidská důstojnost není vázána ani na stupeň vývoje, náleží tedy každému dítěti a všechny instituce a společenství se podle ní musí orientovat jako podle fundamentálního kritéria i v oblasti pomoci dětským obětem vykořisťovaným v prostituci.

Prohlášení o lidských povinnostech obsahuje stejně jako například Charta základních práv EU základní etické a právní principy důstojnost, svobodu, rovnost a solidaritu. S dětmi v prostituci se ale zachází naopak hrubě nelidsky. Je tedy třeba podporovat v rámci výchovy

a vzdělávání a ne teprve až v procesu terapie povinnost jednat s lidmi lidsky, s úctou a zasazovat se o důstojnost a sebeúctu všech ostatních lidí, včetně dětí. Lhostejnost vůči tomuto zasazování by vlastně znamenala podporu opačného, nelidského chování.

Fenomén CSEC porušuje lidská práva a děti zotročuje, utlačuje, podrobuje si a vykořisťuje. Zranitelnost dětí, jejich slabost, porušení lidské důstojnosti vyžaduje upřímné vnímání, zmírňování následků či jejich odstraňování i zabraňování prostřednictvím prevence.

Tato bolestná oblast ukazuje, co to znamená, když se ztratil smysl pro jedinečnost lidské bytosti a její důstojnost. Lidská důstojnost a lidská práva jsou v lidskoprávních dokumentech i v Ústavě úzce spojená. Lidská práva vyplývají ze základu lidské důstojnosti a lidská důstojnost zase potřebuje konkretizování prostřednictvím lidských práv. Proto dále navážeme pojednáním o lidských právech a zvláště o právech dítěte jako lidských právech zvláště zranitelné skupiny.

4. Lidská práva

Jedním ze základních tematických okruhů etiky práva a jejich centrálních otázek, včetně otázky spravedlnosti, je problematika lidských práv, jejímž eticko-normativním základem je lidská důstojnost či důstojnost osoby, která se podstatně týká legitimace lidských práv, ne jejich platnosti. Lidská práva představují pro moderní právní řády kritické měřítko pro přezkoumání pozitivního práva a jeho dalšího rozvoje. Tvoří také hraniční kámen na cestě k mezinárodnímu právnímu společenství a řádu. Jako nutný cíl se uvádí, že se důstojnost člověka stává závazným základem veškerého lidského jednání a všech normativních řádů. Kultura lidských práv se chápe jako právní kultura, která ukazuje na skloubení práva a etiky a na nezbytnost jejího celosvětového uskutečňování pro růst mezinárodní i národní spravedlnosti. V moderních komplexních společnostech jsou lidská práva zasažena především tam, kde je *důstojnost člověka k volnému užítí*. V této souvislosti je třeba zmiňovat speciálně práva slabých a poškozených, mezi něž patří také děti, které potřebují zvláštní ochranu, aby mohly rozvíjet svou důstojnost.⁵⁸⁷

Z pohledu teologické etiky znamená lidská důstojnost, že každé lidské bytosti náleží v každé fázi jejího individuálního vývoje a nezávisle na jejích vlastnostech a výkonech bezpodmínečná hodnota, která zakazuje, jestli přejdeme k negativnímu způsobu vyjádření, každé instrumentalizující zúčtování, jak k tomu dochází v prostituci. Respektování lidské důstojnosti se naplňuje teprve v uznání lidských práv. Respektování lidské důstojnosti totiž vyžaduje, aby se zohledňovaly rozmanité rozměry osobní existence, které vyplývají z určení

⁵⁸⁷ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge, op. cit., 271-273.

člověka ke svobodě a zodpovědnosti a z jeho materiálních, duševních, individuálních a sociálních potřeb. Dostáváme se tím k základním nárokům lidské bytosti, které nabývají právní podoby prostřednictvím formulace lidských práv. Jedná se o základní práva na osobní svobodu, na politické a společenské spolupůsobení a o práva sociální. Je vhodné doplnit, že základní práva na svobodu mají také charakter práv na ochranu proti třetím osobám a na podporu. Politika, jež se orientuje na představený obraz člověka, bude mít za úkol přispívat k společenskému uznání těchto základních práv a konkrétně je prosazovat v optimální rovnováze pro všechny lidi v národním i mezinárodním společenství.⁵⁸⁸

To byl jeden z důvodů, proč jsme si připravili půdu prezentací právního paradigmatu lidské důstojnosti v mezinárodních lidskoprávních dokumentech i v Ústavě ČR.

Angažovanost proti bezpráví i angažovanost za právo předpokládá dále objasnění problematiky odůvodnění práva. Teologicko-etická reflexe se pak může chopit biblických motivů a opcí a vztáhnout je ve smyslu principiálních cílů na aktuální otázky,⁵⁸⁹ mezi něž jistě patří i problematika dětské prostituce.

Otevřené zůstává v ústavách pluralistických společností, jak jsme výše podotkli, obsahové odůvodnění lidských práv už proto, že lze různě argumentačně podložit otázku, kdo je člověk a co znamená bytí osoby. Není také úkolem svobodného ústavního státu, aby zodpovídal otázku původu a smyslu lidské existence. Může jen uznat lidská práva jako předstátní předpoklad a nakládat s nimi světonázorově neutrálně a naplňovat svůj závazek, že chrání člověka jako nositele nezadatelných práv a že vytváří prostory, v nichž se komunikativně mezi všemi občany objasňují a prohlubují nosné předpoklady státu.⁵⁹⁰

Problematika lidských práv souvisí s otázkou, zda a nakolik se mohou – kromě formálních kritérií legitimity pozitivního práva - uvést *materiální normy*, které mají přirozeněprávní status a z principu je akceptují všichni, kdo užívají rozumu. Je třeba se tedy ptát, zda je možno – kromě formálních principů jako jsou *bonum faciendum malum vitandum*, Kantova formulace kategorického imperativu, zlaté pravidlo – formulovat přirozeněprávně zakotvené normy, jimž náleží pravdivost a univerzální platnost, protože jsou rozumové, všeobecné, tzn. intersubjektivní, intersystémové a interkulturní.⁵⁹¹

Takové přirozeněprávní materiální normy pak musejí představovat základní étos a formulace přirozeněprávní kriteriologie pro pozitivní právo tedy znamená, že „*se na bázi*

⁵⁸⁸ Srov. BAUMGARTNER Alois: Personalität, in: HEIMBACH-STEINS Marianne (Hg.): op. cit., 268-269.

⁵⁸⁹ Srov. ANZENBACHER Arno: Křesťanská sociální etika. Úvod a principy, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, 27.

⁵⁹⁰ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge, op. cit., 223.

⁵⁹¹ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Selbstbestimmung-Fremdbestimmung-Menschenwürde, 23.

*skromné antropologie činí výroky, které nezahrnují celek lidského bytí a jeho možností, ale formulují minimum toho, co musí náležet každému člověku jako báze pro jeho další subjektivně a potom také kulturně ovlivněné sebeuskutečňování, jeho základní práva, bez nichž není možná další, v plném smyslu lidská existence, nebo je jen možná ve významně omezené míře. Takové minimum se požaduje v lidských právech.*⁵⁹²

Přirozené právo ve formě univerzálních lidských práv je otevřené pro další nutné konkretizace dobrého lidského bytí. Přitom se ale omezuje na formulování základních práv každého člověka ve formě obranných, sociálních a participačních práv, bez nichž je další konkretizace humánního lidského bytí znemožněna nebo podstatně omezena.⁵⁹³ Jedná se totiž o „jádrovou součást životních podmínek a možností“.⁵⁹⁴

Jejich respektování se požaduje od každého státu, bez jejich respektování ztrácí řád obce svou legitimitu. Idea lidských práv je regulativním principem pro formulaci prepozitivně právního minimálního konsensu, pro legitimování a kritiku pozitivního práva. Materiální podoba tohoto konsensu je v této argumentaci – na rozdíl od esencialistického chápání přirozeného práva - dějinná a praktický rozum se v ní rozvíjí v procesu. Kodifikovaná lidská práva jsou tak přiměřenou formou novověkého kritického přirozeného práva a představují historickou odpověď na humanitární katastrofy a jiné hrozby pro lidstvo.⁵⁹⁵

4.1 Znaky lidských práv

Lidská práva jsou tedy práva a jako práva mají zvláštní přednost. Také lidská práva upravují poměry mezi právními subjekty a adresáty a vztahují se na určité obsahy.

Následnými 10 znaky se pokusíme vyznačit to, co se dnes rozumí pod *lidskými právy*:⁵⁹⁶ lidská práva jsou vrozená a nezvratná (1), předstátní (původ před vznikem státu) (2), individuální (3), rovná (4), morální (5), právní (6), univerzální (7), fundamentální (8), vzájemně závislá (9), kritická (10).

Kvalifikace *vrozená a nezvratná* znamená, že nemohou být ani získaná, ani zasloužená, ani propůjčená, nýbrž mají oprávnění pouze na základě lidského bytí. Přesto je určení lidských práv jako vrozených myšleno v metaforickém smyslu, aby se zdůraznila jejich zvláštní přednost. Jednou uznaná jako vrozená, nemohou být také opět vzata či pozbyta. Zůstávají oprávněním, které není vázáno na žádné výkony, zásluhy nebo splnění povinností. Sice je

⁵⁹² Tamtéž 23-24.

⁵⁹³ Srov. tamtéž 24.

⁵⁹⁴ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 301.

⁵⁹⁵ Srov. RETHMANN Albert-Peter: op. cit., 24-25.

⁵⁹⁶ Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 16-17.

s právy spojena také povinnost respektovat práva těch druhých, ale nerespektování může vést jen k různým druhům kritiky nebo sankcí, ale ne ke ztrátě lidských práv. Ani zločinec nemůže pozbyt svých lidských práv. Lidé jsou a zůstávají lidmi také v extrémních případech: nejsou k dispozici jakékoli strategii dehumanizace. Přesto existují výjimečné a nouzové situace, ve kterých mohou být lidská práva na určitý čas omezena, ale také za nejextrémnějších podmínek zůstává jádro lidských práv - jako je právo na život nebo zákaz mučení - pevné, stálé a není možno jej žádným způsobem omezit.

V kontextu problematiky vykořisťování dětí v prostituci proto můžeme konstatovat, že vrozená a nezvratná lidská práva se týkají každého dítěte bez ohledu na to, jak si plní své různé povinnosti. Rovněž ale – i když omezeným způsobem vzhledem k výkonu trestu - pachatelů, i když ubližují dětem.

Označení lidských práv jako *předstátních* odkazuje na to, že občan (už) není služebníkem státu, který svým občanům kromě jiného propůjčuje nebo poskytuje lidská práva, nýbrž stát je povinen lidská práva, která předcházejí státnímu právu a která nejpředněji odůvodňují legitimitu státní demokratické vlády, uskutečňovat a chránit. V procesu vývoje lidských práv nezůstává však stát jediným adresátem.

Stát i ostatní členové společnosti tak musí podle předstátního znaku uskutečňovat i chránit lidská práva každého dítěte.

Znak *individuální* znamená, že nepostradatelnou podmínkou lidských práv je skutečnost, že ve středu stojí jednotlivec se svými zájmy o ochranu a rozvoj a že se nepodřazuje a neobětuje žádnému společenství a žádné politické obci. Přesto ukazuje debata o rozvoji lidských práv, že se nejedná o výlučnou nebo vždy také dostačující podmínku, jak chránit jednotlivce. Diskuse o kolektivních lidských právech poukazuje na doplňující rozměr, ale nikoli na alternativu, protože také kolektivně ustanovená ochrana musí prospívat jednotlivci. Všeobecná deklarace lidských práv v článku 2, nadepsaném *zákaz diskriminace*, stanovuje: „Každý je oprávněn ke všem právům a svobodám, jež stanoví tato Deklarace, bez jakéhokoli rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.“⁵⁹⁷

Lidská práva mohou tedy být jako lidská práva jen *rovná*, nebo jsou místo toho jen zvláštními právy. Zde máme co do činění s antidiskriminačním jádrem lidských práv. Především se přitom jedná o rovné zacházení státu s občany. Tato rovnost ovšem implikuje také stejné uznání lidských práv občanů navzájem. Má práva nacházejí své hranice ve

⁵⁹⁷ Všeobecná deklarace lidských práv, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 29.

stejných právech těch druhých. Jakékoli demonstrování mužské moci vůči druhému pohlaví a jakákoli diskriminace na základě pohlaví představuje porušení tohoto diskriminačního jádra.

Tato dimenze lidských práv pak odkazuje přímo na *morální* jádro: „idea lidských práv má své morální východisko v morálním závazku uznávat všechny ostatní jako subjekty stejných práv. Je to morální respekt k individuálnímu sebeurčení každé osoby, který odůvodňuje práva ve smyslu morálních nároků. Lidská práva jsou dílčí skupinou morálních práv.“⁵⁹⁸ Některá lidská práva nepřesáhla status slabších, jen morálních práv, to znamená, že se ještě nestala silnými juristickými právy.

Statusem slabých lidských práv začínala původně práva dítěte, když představovala morální či politické apely. Úmluva o právech dítěte jako stěžejní dokument už ale obsahuje právně závazná práva dítěte, tedy tzv. silná práva.

Označení *právní* lidská práva upozorňuje na to, že od těchto slabých práv je třeba odlišovat silná lidská práva, totiž opatření morálních lidskoprávních nároků mocí sankce, legitimní mocí prosazování, jejich konkretizaci jako základních práv nebo jako prvků mezinárodního práva a jejich přednost před obvyklým právem.

Charakteristika lidských práv jako *univerzálních* práv označuje nejprve nárok platnosti a nikoli už popis reálně existující univerzální platnosti. Nárokem zde je, že se v lidských právech vyjadřuje – a to mimo tradici a kulturní rozdíl - tradiční a na kultuře nezávislé jádro zájmů, hodnot a rozvojových šancí lidí, které jsou hodny ochrany. Toto jádro je možno uzнат všude.

Kvalifikace lidských práv jako *fundamentálních* vypovídá za prvé o tom, že zde nemohou existovat libovolné obsahy, které jsou nahlíženy jako hodné ochrany a rozvoje, nýbrž že směřjí lidská práva chránit jen takové oblasti života, které se považují za fundamentálně důležité a pokládají za nepostradatelné pro zachování lidské důstojnosti. Uznání jednoho práva jako fundamentálního v tomto smyslu a tím přijetí do kategorie lidských práv, je vždy konfliktní politický proces, pro nějž se zatím vytvořily uznané postupy v různých institucích (např. komise lidských práv). Také znamená, že nejsou lidská práva ničím statickým, ale že jsou otevřená k tomu, aby reagovala na nová nebo nově vnímaná nebezpečí.

Dokladem takového otevření a reagování na nově vnímané nebezpečí je Úmluva o právech dítěte a především její opční protokol o obchodu s dětmi, o dětské pornografii a prostituci, dále protokol z Palerma a na něj navazující Konvence Rady EU o potírání obchodu s lidmi, zejména se ženami a dětmi.

⁵⁹⁸ LOHMANN Georg: Menschenrechte zwischen Moral und Recht, in: GOSEPATH Stefan und LOHMANN Georg (Hrsg.): Philosophie der Menschenrechte, Frankfurt/M.: Suhrkamp Verlag, 1998, 89.

Můžeme pokračovat a zopakovat, že lidská práva existují jen v plurálu. Značný počet těchto lidských práv tvoří souvislost práv, která se vzájemně podmiňují. Tato souvislost je dvojitá: komplementární a nabitá napětím. Když například někdo porušuje právo na vzdělání, porušuje tím i právo vyjádřit svůj názor. Ale pak druhý typ souvislosti ukazuje, že právo říci svůj názor je omezeno právem toho druhého, např. nebýt uražen nebo diskriminován. K ideji lidských práv patří také triáda, že lidé ochranu potřebují, jsou jí hodni a schopni. Tato myšlenka kritizuje poměry, v nichž není ještě důstojnost člověka chráněna a jeho práva se porušují, a směřuje ke změně „poměrů“, aby mohli lidé utvářet svůj život se sebeurčením bez diskriminace. V tomto smyslu jsou lidská práva *kritickým* stimulem trvalé změny.⁵⁹⁹ Takovou ochranu potřebují a jsou jí hodni a schopni zvláště všechny děti, včetně těch, které jsou obětí prostituce. Lidská práva jsou *kritickým* stimulem trvalé změny i v této oblasti.

Lidská práva označují základní práva, která náleží, jak jsme již zdůrazňovali, každému člověku jako člověku (tedy ne teprve tehdy, pokud je členem určitého společenství, pokud disponuje určitými znaky nebo vlastnostmi [barva kůže, pohlaví, náboženská a politická přesvědčení, věk atd.], nebo protože přináší určité výkony), a proto mohou být všemi lidmi stejným způsobem nárokována. Jejich nárok na platnost je univerzální, existuje tedy také tam, kde partikulární právní řády odmítají jejich uznání nebo jimi pohrdá politická praxe. Jako práva, která jsou vázána pouze na lidské bytí, tvoří vůči ostatnímu právu nadřazený druh práv; to ale právě nevylučuje to, že jsou jednotlivá lidská práva či celé katalogy lidských práv právně pojaty a učiněny součástí určitého právního systému.⁶⁰⁰

Na rozdíl od obvyklých právních norem chtějí být lidská práva nejen bezpodmínečná v tom smyslu, že nepodléhají žádnému časovému, prostorovému a skupinově specifickému omezení, nýbrž také v tom smyslu, že jejich závaznost leží před každou technickou formulací, před každým aktem uvedení v platnost a také před zaručením pomocí sankcí. Tento zvláštní ráz nároku bezpodmínečné závaznosti se často vyjadřuje prostřednictvím charakteristiky lidských práv jako předprávních, nadstátních, nadpozitivních, resp. vrozených, nezczitelných, nezadatelných, nedotknutelných. Neobsahuje exkluzivitu, nýbrž odkazuje na etický horizont původu a smyslu těchto norem a na jejich požadavek, aby byly nejen mravním ideálem a apelem, ale také právem zprostředkovány a na této zprostředkované cestě (ne bezprostředně

⁵⁹⁹ Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 14-19; MAIER Hans: Lidská práva – nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci, in: HANUŠ Jiří (ed.): Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci, Brno: CDK, 2001, 8-10.

⁶⁰⁰ Srov. HILPERT Konrad: Menschenrechte und Theologie. Forschungsbeiträge zur ethischen Dimension der Menschenrechte, Freiburg: Universitätsverlag Freiburg 2001, 25; HILPERT Konrad: Menschenrechte. 2. Theologisch-ethisch, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1163.

jako morální požadavek na jednotlivý mravní subjekt) uvedeny v účinnost v prostoru veřejnosti a politiky. Slučitelnost s lidskými právy tím dostává zároveň funkci kritického měřítka pro posouzení materiální a (pokud obsahuje požadavek univerzalizace) také formální spravedlnosti pozitivních právních norem. Pokud tedy lidská práva naléhají na uskutečňování mravních norem v politickém utváření společnosti a na druhé straně činí pozitivní právo kritizovatelné se zřetelem na etickou ideu spravedlnosti, tvoří rozhraní práva a mravnosti.⁶⁰¹

Rovina, na níž byla implementace lidských práv do pozitivního práva historicky poprvé a až dodnes rozhodujícím způsobem urychlena, je státní ústavní právo. Jejich uznání a zajištění na této úrovni znamená hluboké sebeomezení státního výkonu moci, které je v mnoha ústavách nejen výslovně přiznáno, nýbrž také prostřednictvím zákazů explicitně kvalifikováno jako nezrušitelné. Daleko obtížněji se utváří právní pozitivizace lidských práv v jejich nároku na univerzální platnost na úrovni mezinárodního práva. To spočívá v tom, že až do poslední doby byly uznány jako subjekty mezinárodního práva pouze suverénní státy a mezinárodní organizace, ne ale jednotlivá individua. Skutečných kroků na cestě k mezinárodněprávnímu přijetí lidských práv se mohlo proto dosáhnout jen nepřímo prostřednictvím vlastního závazku respektovat a chránit jednotlivé nebo celé skupiny lidských práv, a to skrze husté sítě mezistátních smluv.⁶⁰²

Jako další rovinu sociálního uplatňování lidských práv (ovšem jen) jako normativního vzoru a měřítka politického utváření soužití je třeba uvést, když se uskutečňování lidských práv pronásledovaných nebo poškozených lidí zastávají světonázorové skupiny, sociální hnutí a volná sdružení (tzv. nevládní organizace). Mezi nimi přísluší zvláštní význam hlásání a praktické sociální práci křesťanských církví na základě jejich velikosti, institucionalizace a celosvětových vazeb. Taková sociální implementace, ačkoli je účinná pod prahem právní pozitivizace, může na jedné straně vytvořit nebo posílit podmínky přijetí do právní pozitivizace. Na straně druhé může ale také ve fázích nerespektování, stagnace a podkopání skrze mocenské skupinové zájmy udržovat v kolektivní paměti a vyžadovat alespoň morální silou ideu a nárok lidských práv.⁶⁰³

Příkladem zastávání se uskutečňování lidských práv dětí v oblasti vykořisťování dětí v prostituci je sociální práce nevládních organizací a občanského sdružení v rámci církve, jak doložíme konkrétně v další části.

⁶⁰¹ Srov. HILPERT Konrad: op. cit., 25-26; HILPERT Konrad: Menschenrechte. 2. Theologisch-ethisch, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1163-1165.

⁶⁰² Srov. HILPERT Konrad: op. cit., 26.

⁶⁰³ Srov. tamtéž 26-27.

Globálně tedy ve stále silnější míře, ale také uvnitř společností krystalizují lidská práva jako společný základ etických přesvědčení a životních stylů, které se stále více pluralizují, a chrání tím soužití před lhostejností a relativismem, aniž by ale závazně předepisovala určitou teoretickou nebo světonázorovou koncepci.⁶⁰⁴

Znalost, dodržování a prosazování lidských práv, zejména práv dítěte, mohou tak sehrát v pluralitní společnosti významnou roli v boji proti fenoménu CSEC. Předpokládá a vyžaduje to opět společnou součinnost práva a mravnosti ve výchově a vzdělávání.

4.2 Práva dítěte

4.2.1 Součást společných dokumentů

Všichni lidé mají, jak jsme již podtrhli, podle lidskoprávních dokumentů *stejnou lidskou důstojnost a stejná lidská práva*: například se prohlašuje v preambuli Charty spojených národů víra v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu *lidské osobnosti*;⁶⁰⁵ preambule Všeobecné deklarace lidských práv vyjadřuje vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv *všech* členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě a že zneuznání a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, v čl. 1 se konstatuje, že „*všichni* lidé se rodí svobodní a rovni v důstojnosti i právech,“ v čl. 3, že „*má každý* právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“, v čl. 6, že „*má každý* právo, aby byla všude uznána jeho právní osobnost;“⁶⁰⁶ článek 2 odstavec 1 *Prohlášení k právu na rozvoj* uvádí, že „*člověk* je centrálním subjektem rozvoje a měl by být aktivním nositelem a uživatelem práva na rozvoj;“⁶⁰⁷ káhirské prohlášení o lidských právech v islámu z roku 1990 stanovuje v čl. 1 odst. a), že „*všichni* lidé tvoří jednu rodinu, ..., že jsou si všichni lidé rovni ve smyslu základní lidské důstojnosti, tak jako v základních právech a základních povinnostech, ...“, v čl. 8, že „*každý* člověk má právo, aby sám vnímal svá práva a povinnosti,“ v čl. 11, že „*se lidé* narodili svobodní, nikdo nemá právo je zotročovat, ponižovat, utlačovat nebo vykořisťovat, a nemůže existovat žádné podrobení, kromě nejvyššímu Bohu,“ v čl. 17, odst. b), že „*každý* má právo na lékařskou a sociální péči“ a v odst. c), že „*stát* zajišťuje právo jedince na *lidsky důstojný život*, který mu umožňuje, aby uspokojoval všechny své potřeby a potřeby jeho příbuzných, včetně výživy, oblečení, přístřeší, výchovy, lékařské péče a všech dalších *základních potřeb*,“ v čl. 18, odst. a), že

⁶⁰⁴ Srov. HILPERT Konrad: op. cit., 26.

⁶⁰⁵ Charta spojených národů, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 19.

⁶⁰⁶ Všeobecná deklarace lidských práv, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 27-29.

⁶⁰⁷ Erklärung zum Recht auf Entwicklung, 4. Dezember 1986, Resolution 41 / 128 der UN-Generalversammlung, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 365.

„každý má právo na bezpečnost sebe sama, ... na jistotu své cti ...“, v čl. 20, že „... není dovoleno vystavovat člověka fyzickému a psychickému mučení nebo každé formě ponižování, krutosti nebo zneuctění...“ a v čl. 23, odst. a), že „moc je odpovědnost, její zneužití a její zlovolné využívání je zakázáno, aby mohla být garantována základní lidská práva,“⁶⁰⁸ přesto se v čl. 7 ozývá v odst. a) speciální „právo každého dítěte, a to od chvíle jeho narození, vůči rodičům, společnosti a státu na řádnou péči, výchovu i materiální, hygienickou a morální péči. Plod a matka musejí být chráněni a zvláště o ně musí být pečováno,“ v odst. b) se píše, že „rodiče a ti, kteří vykonávají tuto funkci, mají právo zvolit druh výchovy, který považují pro své děti za správný, s tím předpokladem, že přitom zohlední zájem a budoucnost dětí v souladu s etickými hodnotami a principy šaríy.“⁶⁰⁹

*Charta základních práv Evropské unie*⁶¹⁰ ve své preambuli deklaruje, že „... se Unie zakládá na nedělitelných a univerzálních hodnotách důstojnosti člověka, svobody, rovnosti a solidarity. (...) Staví osobu do středu svého jednání, přičemž zakládá unijní občanství a prostor svobody, bezpečnosti a práva. (...) Vykonávání těchto práv je spojeno s odpovědnostmi a povinnostmi jak vůči druhým lidem, tak také vůči lidskému společenství a budoucím generacím ...“ V kapitole I, nadepsané *Důstojnost člověka*, čl. 3 odst. 1 se pak stanovuje, že „každá osoba má právo na tělesnou a duševní nedotknutelnost,“ v čl. 5 odst. 1, že „nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví“ a v odst. 3, že „je obchod s lidmi zakázán.“ Kapitola II s názvem *Svobody* v čl. 6 uvádí, že „každá osoba má právo na svobodu a bezpečnost,“ v čl. 7, že „každá osoba má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, svého bydlení i své komunikace,“ čl. 8 odst. 1, že „každá osoba má právo na ochranu údajů, které se jí týkají a vztahují se k ní,“ v čl. 15 odst. 1, že „každá osoba má právo pracovat a vykonávat svobodně zvolené nebo přijaté povolání.“

Kapitola III *Rovnost* deklaruje v čl. 21 nediskriminaci a zákaz diskriminací zejména také kvůli „věku nebo sexuální orientaci“. Přesto se v této kapitole objevuje speciální článek, a sice čl. 24 o *právech dítěte*: na základě něho mají děti „nárok na takovou ochranu a péči, která je nutná pro jejich blaho.“ Na jejich názor se bude brát zřetel v záležitostech, které se jich týkají, a to způsobem, který odpovídá jejich věku a stupni zralosti (1); dobro dítěte musí představovat přednostní zvážení u všech opatření veřejných či soukromých zřízení, jež se děti týkají (2); „každé dítě má nárok na pravidelné osobní vztahy a přímé kontakty s oběma rodiči, kromě případů, kdy to odporuje jejich dobru“ (3).

⁶⁰⁸ Die Kairoer Erklärung über Menschenrechte im Islam, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 355, 357, 358, 359, 360, 361.

⁶⁰⁹ Tamtéž 357.

⁶¹⁰ Charta der Grundrechte der Europäischen Union, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 343-350.

Pro blaho dětí je nutná jejich ochrana před prostitucí a péče o ty, které se do ní dostaly. Zkušenosti těchto dětí je potřeba vnímat, a to nejen u soudu, ale i v prevenci. Příkladem toho, kdy je škodlivé pro děti udržovat vztahy s rodiči, je zapojení těchto rodičů do trestné činnosti spojené s vykořisťováním dětí v prostituci.

Stejně tak se čl. 32 kapitoly IV *Solidarita* věnuje zákazu dětské práce a ochraně mladistvých na pracovišti. Čl. 34 *sociální jistota a sociální podpora* deklaruje v odst. 1, že „Unie uznává a respektuje právo na přístup k výkonům sociální jistoty a k sociálním službám, které v případech ... nebo věku i při ztrátě pracovního místa zajišťují ochranu ...“, v odst. 3 pak to, že „aby se potíralo sociální vylučování a chudoba, uznává a respektuje Unie právo na sociální podporu a podporu na bydlení, která všem, kteří nedisponují dostatečnými prostředky, zajišťuje lidsky důstojné bytí ...“

Evropská sociální charta, resp. *Revidovaná charta*⁶¹¹ obsahuje kromě sociálních práv univerzální povahy hospodářská a sociální práva výlučného charakteru, poskytovaná určitým *zvlášť chráněným skupinám osob*. Jde nad rámec běžně poskytovaných práv a uvádí jako jedno z nejdůležitějších práv právo *dětí a mladých osob na ochranu*:⁶¹² v čl. 7 „*Děti a mladiství mají právo na zvláštní ochranu proti tělesným a mravním nebezpečím, kterým jsou vystaveni*“ a „*matky a děti mají, nezávisle na existenci manželství a na rodinněprávních vztazích, právo na přiměřenou sociální a hospodářskou ochranu.*“⁶¹³

Právo na zvláštní ochranu před tělesným a mravním nebezpečím tak mají děti vykořisťované v prostituci, ale i ostatní, vystavené například provozování prostituce dospělými v okolí jejich bytů, domů či škol, jak to zohledňuje i nový návrh trestního zákoníku ČR zařazením nového trestného činu Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167), jak jsme uvedli v kapitole o trestných činech souvisejících s dětskou prostitucí.

Dále je důležitý v souvislosti s právy dítěte a fenoménem CSEC čl. 7 Revidované charty: odst. 1: „*minimální věk pro připuštění k zaměstnání stanovit na 15 let, s výhradou výjimek pro děti, které jsou zaměstnány určitými lehčími pracemi, které neohrožují ani jejich zdraví, ani jejich morálku, ani jejich výchovu;*“ odst. 8: „*zakázat práci v noci pro osoby mladší 18 let, s výjimkou určitých prací, stanovených ve vnitrostátním právu;*“ odst. 10: „*zajistit zvláštní*

⁶¹¹ Původní Evropská sociální charta byla podepsána 18. října 1961 v Turínu, nabyla pak účinnosti v roce 1965, dále byl přijat Dodatkový protokol k této chartě ve Štrasburku v roce 1988, Pozměňující protokol byl potom podepsán v roce 1991, pak přišel Dodatkový protokol zakládající systém kolektivních stížností sjednaný ve Štrasburku v roce 1995 a revidovaná Evropská sociální charta jako nejnovější nástroj sociální a ekonomické ochrany práv jednotlivců v rámci Rady Evropy pak vstoupila v platnost 1. července 1999: ŠIŠKOVÁ Naděžda: *Dimenze ochrany lidských práv v EU*, Praha: ASPI Publishing, 2003, 162-164.

⁶¹² Tamtéž 165.

⁶¹³ Europäische Sozialcharta, Teil I, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 326.

ochranu proti *tělesným a mravním nebezpečím*, jimž jsou děti a mladiství vystaveni, zejména proti nebezpečím, jež nepřímou nebo přímo vyplývají z jejich práce.“⁶¹⁴

Ústava České republiky jako příklad vztahu ratifikované mezinárodní smlouvy a vnitrostátního právního řádu ve svém čl. 10 hlavy první *Základní ustanovení* uvádí, že „vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“⁶¹⁵

Je třeba připomenout, že Česká republika ratifikovala Úmluvu o právech dítěte, jež byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, a pro tehdejší Československo vstoupila v platnost dnem 6. února 1991 a byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.⁶¹⁶ Česká republika jako jeden z nástupnických států byla přijata za člena OSN 19. ledna 1993 a převzala všechny právní předpisy zaniklého státu o základních lidských právech, tedy i Úmluvu o právech dítěte a převzala ústavním zákonem ČNR č. 4/1993 Sb. všechny závazky, které pro ČSFR ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva, tzn. že Úmluvou je ČR vázána od 1. ledna 1993. Úmluva je tedy mezinárodní smlouvou ve smyslu zmíněného čl. 10 Ústavy ČR, je tedy bezprostředně závazná a má přednost před zákonem. Některé články Úmluvy svým obsahem odpovídají ustanovení Listiny základních práv a svobod, vyhlášené pod č. 2/1993 Sb., která je součástí ústavního pořádku České republiky a jež má sílu ústavního zákona a ostatní zákony s ní musí být v souladu.⁶¹⁷

ČR tak převzala i další mezinárodní lidskoprávní dokumenty, které zajišťují dětem základní lidská práva i potřebnou ochranu. Ovšem Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii nebyl Českou republikou dosud ratifikován. Tato skutečnost je také předmětem kritiky České republiky, jak je to uvedeno v *Závěrečných doporučeních Výboru pro práva dítěte*, v bodu D8: Zvláštní ochranná opatření, čl. 61. odst. (e) „Výbor je znepokojen skutečností, že dosud nebyl ratifikován Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii“ a v čl. 62. odst. (e) „Výbor doporučuje, aby účastnický stát ratifikoval Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii,“ když se toto

⁶¹⁴ Tamtéž 328-329.

⁶¹⁵ Úplné znění zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených ústavními zákony č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb. a č. 515/2002 Sb., in: ÚZ č. 368, podle stavu k 14. 2. 2003, 5.

⁶¹⁶ Srov. Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 327.

⁶¹⁷ Srov. Druhá periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte (za období od 1. ledna 1995 do 31. prosince 1999), I. Obecná opatření v rámci implementace, A. Úvod, čl. 1., 2., 5., http://www.detskaprava.cz/soubory/crc_zprava.pdf (10. 10. 2005).

doporučení objevuje ještě v čl. 69 bodu D9 Ratifikace dvou opčních protokolů.⁶¹⁸ Protokol v preambuli „bere také náležitě v úvahu význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický vývoj dítěte“ a v čl. 1 (přesto) zakazuje prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii.⁶¹⁹

Již zmíněná *Listina základních práv a svobod* jako součást ústavního pořádku České republiky v odst. 1 čl. 32 hlavy čtvrté *Hospodářská, sociální a kulturní práva* konstatuje, že „... zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena,“ v odst. 3, že „dětí narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva,“ v odst. 4, že „dětí mají právo na rodičovskou výchovu a péči...“ a v čl. 42 odst. 3 hlavy šesté *Ustanovení společná*, že „pokud dosavadní předpisy používají pojmu »občan«, rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.“⁶²⁰ Přestože se zdůrazňuje, že se základní práva a svobody zaručují každému člověku, tedy i každému dítěti, jsou děti ještě samostatně speciálně zmíněny.

4.2.2 Specifická lidská práva zvláště zranitelné skupiny

Všichni lidé na tom ovšem nejsou stejně v okolnosti, že se nestanou oběťmi porušování lidských práv, a v možnostech, že mohou svá práva stejně artikulovat. Z této okolnosti se ve vývoji mezinárodní ochrany lidských práv vytvořil druh posílené ochrany pro zvláště zranitelné skupiny. Ačkoli byli ženy, děti, migranti a uprchlíci jako lidé vlastně vždy už zahrnuti do stávajících ochranných mechanismů, byly pro ně znovu vyvinuty dodatečné mechanismy ochrany kvůli dosavadním reálným poškozením nebo kvůli zvláštní situaci obětí. Pomocí těchto mechanismů se lidská práva nerozkládají do zvláštních práv, nýbrž jsou vybavena z perspektivy oběti podle mimořádné zranitelnosti mimořádnou ochranou, jež může nejlépe umožnit užívání stejných práv pro tyto skupiny.⁶²¹

Lidská práva pro zvláště ohrožené skupiny nejsou žádná zvláštní práva, tedy i práva dětí jsou nezadatelná lidská práva, jež zároveň patří k právům, která jsou nejvíce a nejčastěji

⁶¹⁸ Výbor pro práva dítěte: Závěrečná doporučení: Česká republika., CRC/C/15/Add.201. Třicáté druhé zasedání. Projednávání zpráv předložených účastnickými státy podle článku 44 Úmluvy. Doporučení přijata na 862. schůzi konané dne 31. ledna 2003. Příloha č. 2 k usnesení vlády České republiky ze dne 10. září 2003 č. 898.

V anglickém jazyce na stránkách Vysokého komisaře OSN pro lidská práva:

www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/doc/session32.htm a v českém jazyce na stránkách Ligy lidských práv: www.llp.cz (10. 10. 2005).

⁶¹⁹ Srov. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>

⁶²⁰ Listina základních práv a svobod, in: ÚZ číslo 368,16-21.

⁶²¹ Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 114.

porušována.⁶²² Zde konkrétně prostřednictvím činů v rámci komerčního sexuálního zneužívání.

Práva dětí jsou lidská práva, protože i děti jsou přece lidé, kteří vzhledem k zákonitostem svého vývoje potřebují zvláštní ochranu a zvláštní podporu a péči. Jsou-li práva dětí lidskými právy, pak to, co prospívá dětem, prospívá zároveň všem lidem; a v souvislosti s fenoménem CSEC a porušováním práv dětí lze obecně říci, že to platí i naopak. Jestliže se dospělí i ve spolupráci s dětmi vehementně zasazují o to, aby se děti nestávaly oběťmi násilí a vykořisťování, pak budou lépe chráněny nejen děti, ale bude *lidštější* klima ve společnosti a světě.

Na socializační etapu chápání dětství, dítěte a jeho práv tak navázala *etapa podpory a pomoci dítěti*, jejímž vrcholem, resp. základnou ohledně práv dětí a jejich zajištění je již vícekrát zde zmíněná *Convention on the Rights of the Child – Úmluva o právech dítěte*.⁶²³

Dosažené poznání o významu a základních potřebách dítěte a dětství, pohled na dítě jako nositele lidských práv s potřebou posílit jeho ochranu jako zvláště zranitelné skupiny lidí prostřednictvím specifických lidských práv se odráží v obsahovém zaměření práv, která byla formulována v Úmluvě o právech dítěte.⁶²⁴

1. *dítě má právo na přežití*, tzn. na naplnění svých existenciálních základních potřeb jako je výživa, bydlení a přístup k lékařské péči;
2. *dítě má právo na rozvoj*, aby se mohlo optimálně vyvíjet, má být tedy respektováno jako jedinec s možností tohoto rozvoje, který potřebuje najít a potvrdit svou identitu, k tomu potřebuje právo na vzdělání, na svobodu myšlení a náboženského vyznání, potřebuje úctu před stáváním se sebou, emočně kladné prostředí, porozumění a lásku, respekt vůči jeho individualitě, která stále více sama utváří svůj život;
3. *dítě má právo na ochranu*, zejména před špatným zacházením, zanedbáváním, vykořisťováním, včetně toho sexuálního, má tedy právo být ochráněno před každou formou zneužívání;
4. *dítě má právo na spoluurčování*, jež zahrnuje právo respektovaného jedince ve společnosti na svobodné vyjádření názoru a spoluurčování záležitostí, které se týkají jeho života, ale také právo na vstup do sdružení a svobodně se shromažďovat.

⁶²² Srov. tamtéž.

⁶²³ Srov. Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 282-327; LOPATKA Adam: Význam Úmluvy o právech dítěte, in: KOVAŘÍK JIŘÍ a kol.: Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby, České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2001, 18.

⁶²⁴ Srov. ECPAT: Kinderechte sind Menschenrechte, – Unsere Thematik, <http://www.ecpat.de/thematik/thematik.kinderrechte/content.html> (10. 12. 2005); BŮŽEK Antonín, MICHALÍK Jan: Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, 10.

Jedná se tedy o kroky snahy účinně prosazovat práva dítěte na rovnost nezávisle na rase, náboženství, původu, pohlaví, na zdravý tělesný a duševní vývoj, na jméno a státní příslušnost, na dostatečnou výživu, na bydlení a lékařskou péči, na zvláštní péči, když je dítě postižené, na lásku, porozumění a péči, na bezplatnou výuku, na hru a odpočinek, na okamžitou pomoc při katastrofách a nouzových situacích, na ochranu před krutostí, zanedbáváním a zneužíváním, na ochranu před pronásledováním v duchu sourozenectví, obepínajícího celý svět, a v duchu míru.⁶²⁵

Avšak tuto Úmluvu nevyzdvihuje nad předchozí dokumenty v oblasti práv dětí jen obsahová úplnost, nýbrž v první řadě skutečnost, že zde jsou děti poprvé výslovně uznány jako svébytní nositelé všeobecných lidských práv a že seznam těchto práv nemá jen status prohlášení – tedy doporučení – nýbrž *úmluvy* (závazné pro státy, které ji podepsaly). K obsahovým akcentům Úmluvy patří přednostní zájem dítěte jako základní měřítko, jako nejvyšší hledisko u všech opatření, jež se týkají dětí, všechny činnosti týkající se dítěte mají tedy brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy.⁶²⁶

Úmluva přitom nečiní žádné konkrétní návrhy na katalog kritérií blaha dítěte. Příslušný výbor OSN samozřejmě poukázal na to, že je třeba předpisy této úmluvy chápat jako celek a že tak blaho dítěte vyplývá ze vzájemného vztahu jednotlivých předpisů, z ducha Úmluvy. Uvnitř tohoto rámce pak přece jen poskytují ustanovení článků 2, 3, 6 a 12 základní principy pro přezkoumání dalších článků Úmluvy a představují také *základní principy práv dětí*, které jsou rovněž konstitutivní pro určení blaha dítěte: *nediskrimace, nejlepší zájem dítěte, ochrana, přežití a rozvoj, respektování názoru a účasti dítěte*.⁶²⁷

Děti jsou specifickou skupinou, vzhledem k lidským právům zvláště zranitelnou, a týkají se jich také specifické problémy.⁶²⁸ Práva dětí patří k právům, jež jsou nejčastěji a nejvíce porušována, a děti samy nejsou – opět vzhledem k svému vývoji – schopny svá nezadatelná práva dostatečně prosadit a bránit ve světě dospělých. Práva dítěte jsou tak všeobecnými právy, zároveň ale i právy určité skupiny, která mají tuto skupinu chránit.⁶²⁹

⁶²⁵ Srov. <http://www.kinderkulturkarawane.de/2003/kinderrechte/kinderrechtskonvention.htm> (10. 12. 2005); HILPERT Konrad: op. cit., 179.

⁶²⁶ Srov. Úmluva o právech dítěte, čl. 3, in: Práva dětí v dokumentech, 10-11.

⁶²⁷ Srov. LENHART Völker: op. cit., 138; Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 10, 12, 15; KROUPOVÁ Alena: op. cit., 33.

⁶²⁸ Srov. VERHELLEN Eugeen: The Convention on the Rights of the Child, in: VERHELLEN Eugeen (ed.): Collected papers presented at the **fifth** International Interdisciplinary Course on Children's Rights - No. 6, Ghent (Belgium): Children's Rights Centre, University of Ghent, December 2000, 13, 19-20.

⁶²⁹ Srov. KROUPOVÁ Alena: Práva dětí na přelomu druhého a třetího tisíciletí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, 32.

Úmluva obsahuje preambuli s 13 paragrafy a 54 článků. Články lze rozdělit na tři hlavní části:⁶³⁰

- 1) čl. 1 – 41: hlavní články, které definují práva dítěte a závazky státních smluvních stran;
- 2) čl. 42 – 45: procedury pro monitorování implementace Úmluvy;
- 3) čl. 46 – 54: formální ustanovení, jež regulují nabytí účinnosti Úmluvy.

Text preambule vysvětluje pozadí vzniku Úmluvy a uvádí důvody pro její přijetí. I když neobsahuje závazné principy, poskytuje odkazy, v jejichž světle se mohou články interpretovat. Odvolává se tedy na základní principy OSN, ustanovení důležitých smluv a prohlášení o lidských právech, jak jsme je prezentovali výše.

Práva, jež jsou garantována touto úmluvou, jsou obsažena v člancích 1 – 41. Jedná se o individuální nebo prováděcí články, které se zabývají právy dítěte nebo povinnostmi vůči nim. Tato práva jsou považována za stejně důležitá a vzájemně závislá.⁶³¹

Mezi obecnými ustanoveními nalezneme v čl. 1 pokus o definici dítěte: „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí *každá lidská bytost mladší osmnácti let*, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁶³²

V čl. 3 je *the best interests of the child* primárním požadavkem ve všech rozhodnutích, jež se týkají dítěte, který musí poskytnout stát: „*Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“⁶³³ Nejdůležitějším zájmem dítěte je „*jeho plný a harmonický vývoj v rodinném prostředí, v ovzduší štěstí, lásky a porozumění, bez jakékoli diskriminace nebo vykořisťování, s potřebnou ochranou a pomocí, která dítěti umožní plně přejímat zodpovědnost ve společnosti*“. Tento nejlepší zájem dítěte nelze tedy chápat odděleně od zájmů společnosti.⁶³⁴

V tomto kontextu jsou pak důležité články 5 – 18: čl. 5 specifikuje, že se státy zavazují respektovat práva a odpovědnosti rodičů či jiných kompetentních osob, když „*směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.*“⁶³⁵ Rodiče mají podle čl. 18 společnou a prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a „*základním smyslem jejich péče musí být přitom zájem dítěte.*“⁶³⁶

⁶³⁰ Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 7; VERHELLEN Eugeen: op. cit., 20.

⁶³¹ Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 21.

⁶³² Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 10.

⁶³³ Tamtéž 10.

⁶³⁴ Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 20.

⁶³⁵ Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 11-12.

⁶³⁶ Tamtéž 18.

V překladu textu se objevuje pojem *zájem dítěte*, ač v anglickém originále stojí *the best interests of the child*, tedy *nejlepší zájem dítěte*.⁶³⁷

V rámci problematiky komerčních forem sexuálního zneužívání dětí je vhodné zmínit také článek 9 odst. 1, který pojednává o oddělení dítěte od rodičů: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové *oddělení je potřebné v zájmu dítěte*. Takové určení může být nezbytné v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči...“⁶³⁸ Ve stejném duchu hovoří čl. 24 odst. c Charty základních práv EU, jak jsme výše citovali. V nejlepším zájmu dítěte pak je, aby bylo z takového rodičovského prostředí vysvobozeno.

Dalším možným dělením je rozdělení podle *3 hlavních cílů*:⁶³⁹

- a) *právo na sebeurčení*: určitý počet všeobecných lidských práv je tedy nyní uznán pro děti a tak stvrzena aplikace na děti;
- b) *právo na ochranu*: Úmluva obsahuje ustanovení, jež jsou adresována specifickým potřebám dětí a speciálně jejich zranitelnosti, mezi jiným právo na ochranu před škodlivými formami dětské práce (čl. 32) a před všemi formami vykořisťování, včetně sexuálního (čl. 34, 35, 36). Tato ustanovení ukládají v případě dětí mnohem přísnější požadavky a povinnosti než všeobecné nástroje lidských práv;
- c) *specifická práva*: jsou to práva, jež platí specificky nebo dokonce exkluzivně pro děti: čl. 9, 10, 11, 21 a nejlepším příkladem je pak čl. 31.

Úmluva se také zaměřuje na poskytnutí ochrany *specifickým kategoriím dětí*: zvláštní ochrana má tak být poskytována uprchlickému dítěti nebo dítěti, které o status uprchlíka usiluje,⁶⁴⁰ zvláštní péče, výchova a profesní příprava se má zajistit postiženým dětem,⁶⁴¹ právo užívat vlastní kulturu i jazyk a vyznávat vlastní náboženství nesmí být upíráno dětem menšin a domorodých obyvatel⁶⁴² a právo na speciální péči mají děti postižené ozbrojenými konflikty.⁶⁴³ Zajišťuje tedy speciální ochranu práv dětí a pozornost pro děti, které žijí ve zvláště těžkých podmínkách, přitom nezapomíná na podporu a ochranu práv běžného dítěte,

⁶³⁷ Srov. Convention on the Rights of the Child, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 296.

⁶³⁸ Tamtéž 13.

⁶³⁹ Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 23.

⁶⁴⁰ Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, čl. 22, in: Práva dítěte v dokumentech, 21-22.

⁶⁴¹ Srov. tamtéž, čl. 23, 22-23.

⁶⁴² Srov. tamtéž, čl. 30, 28-29.

⁶⁴³ Srov. tamtéž, čl. 38, 32.

jež žije v běžných podmínkách.⁶⁴⁴ Ve zvláště těžkých podmínkách žijí děti vykořisťované v prostituci a nelze zapomínat na podporu a ochranu práv ostatních dětí, zejména těch ohrožených.

Někdy se práva dětí dělí na tzv. 3 P's, tedy *tří P* jako na okruhy vzájemně propojených požadavků na dosažení co nejlepšího prospívání dítěte a také jako soubor jeho práv:⁶⁴⁵

Provision (zajišťování přežití a rozvoje dítěte): práva, která poskytují přístup k určitým dobrům a službám (např. na vzdělání, zdravotní péči);

Protection (ochrana dítěte): právo na rodičovskou a společenskou péči a právo být chráněn před určitými činy, různými ohroženími a nepříznivými situacemi (např. špatné zacházení, vykořisťování, zneužívání, tedy včetně všech forem sexuálního vykořisťování a zneužívání, obchodu s dětmi);

Participation (účast dítěte na životě společnosti): právo jednat za určitých okolností (dělat věci samostatně dle své kompetence), vyjadřovat se k záležitostem, které se jej týkají, a právo na účast na veřejném životě. Také právo být řádně zastoupeno.

Toto dělení ukazuje na to, že hlavní podíl práv dětí tvoří sociální služby a ochrana⁶⁴⁶ a že se v rámci tématu CSEC jedná zejména o okruh práv na ochranu a následně na sociální pomoc.

Úmluva je výsledkem desetiletého procesu jednání a poradenství zástupců vlád, právních expertů, pedagogů, náboženských skupin a zástupců organizací pomáhajících dětem z celého světa. Žádná úmluva nebyla dosud podepsána tolika státy, dnes je uznána 191 státy (jen ratifikace Somálie a USA ještě chybí). Úmluva o právech dítěte se vyznačuje také tím, že je jedinou úmluvou OSN o lidských právech, v níž je v samotném dokumentu zakotvena nedělitelnost práv. Dobře se to dá ukázat na právu na vzdělání, které je v Úmluvě spojeno s právem na rozvoj.⁶⁴⁷

Úmluva je centrálním, trvalým nástrojem politiky OSN, jenž je zaměřen na zlepšování osudu dětí, obsahuje celý katalog práv dítěte jako lidské bytosti a práva občanská, sociální, kulturní a politická jsou pojednána stejným způsobem.⁶⁴⁸

UNICEF rozděluje práva dětí dále do těchto čtyř kategorií: *Práva na přežití* (survival rights, Überlebensrechte) jako je právo na výživu, bydlení, lékařskou péči; *práva na rozvoj* (development rights, Entwicklungsrechte) jako je právo na vzdělání, náboženskou svobodu, svobodu myšlení, právo na hraní; *práva na ochranu* (protection rights, Schutzrechte) jsou

⁶⁴⁴ Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 19.

⁶⁴⁵ Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 23; DUNOVSKÝ Jiří: Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly, Praha: Grada Publishing, 1999, 59-61.

⁶⁴⁶ Srov. VERHELLEN Eugeen: op. cit., 24.

⁶⁴⁷ Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 120-121.

⁶⁴⁸ Srov. LOPATKA Adam: op. cit., 18-19.

práva, která chrání před vykořisťováním, sexuálním zneužíváním, svévolným oddělením od rodiny; *práva na účast* (participation rights, Teilnahmerechte).⁶⁴⁹

Přijetí práv dětí do kánonu lidských práv zdůrazňuje, že lidské bytí nezačíná teprve u dospělého. Prostřednictvím práv dětí se přiznává lidskoprávní ochrana nejslabší skupině společnosti. Na rozdíl například od práv žen nemohly děti ale samy stát za svými právy, a proto to byl také dost zdlouhavý proces. Podobně jako u dalších zvláště zranitelných skupin lze u vývoje práv dětí ale velmi jasně poznat, jak z rozhořčení z utrpení, které je působeno dětem, vznikl popud k uznání práv. Jako novinky, jež vycházejí z práv dětí, se zdůrazňují:⁶⁵⁰

1. Změna z perspektivy soucitu k perspektivě práv. Už nejde o zohlednění potřebnosti, závislém na dobré vůli, nýbrž o požadování a respektování práv.
2. Mezi velkými mezinárodními úmluvami o lidských právech je Úmluva o právech dítěte jediná, jež podle postulátu nedělitelnosti integruje občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva.
3. Uznání dětí jako subjektů lidských práv a zohlednění nedělitelných lidských práv také obsahuje, že děti nemají být jen chráněny a že se o ně má pečovat, nýbrž že mají také participační práva a že ještě chybí, aby se dětem zabezpečil prostor pro rozhodování, jenž jim přísluší.

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, se zavázaly, že budou předkládat prostřednictvím generálního tajemníka OSN zprávy o opatřeních, která byla přijata k uskutečňování práv, uznaných touto úmluvou, o pokroku, jehož bylo dosaženo, případně o obtížích při plnění příslušných závazků. Jedná se o časový interval dvou let ode dne, kdy se státy staly smluvní stranou úmluvy, a poté každých pět let.⁶⁵¹

4.3 Prozatímní závěry

Lidská práva obecně i práva dítěte jako rozšířená lidská práva zvláště zranitelné skupiny zajišťují dostatečně ochranu dětí před jejich vykořisťováním v prostituci. Přesto tento sociálně nežádoucí jev narůstá a ukazuje tak na potřebu lidská práva dětí lépe dostávat do vědomí lidí a prosazovat je.

Všech deset uvedených znaků lidských práv platí i pro práva dítěte. Kodifikovaná lidská práva dítěte představují přiměřenou historickou odpověď i na hrozbu sexuálního

⁶⁴⁹ Srov. FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 137.

⁶⁵⁰ Srov. DAVID Paulo: Implementing the Rights of the Child. Six Reasons Why the Human Rights of Children Remain a Constant Challenge, in: International Zeitschrift für Erziehungswissenschaft, July 2002, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 122.

⁶⁵¹ Srov. Úmluva o právech dítěte a komentář, čl. 44, in: Práva dítěte v dokumentech, 39-40.

vykořisťování dětí. Formulování základních práv každého člověka ve formě obranných, sociálních a participačních práv chce zabezpečit konkretizaci humánního lidského bytí, protože se jedná o jádrovou součást životních podmínek a možností.

V kontextu problematiky vykořisťování dětí v prostituci jsme konstatovali, že se vrozená a nezvratná lidská práva týkají jednak každého dítěte bez ohledu na to, jak si plní své různé povinnosti, současně i pachatelů, i když sami děti odlidšťují. Předstátního znak znamená výzvu pro stát i ostatní členy společnosti, aby uskutečňovali i chránili lidská práva každého dítěte. Znaky individuální a rovná zakazují jakoukoli diskriminaci na základě věku či pohlaví. Silná lidská práva náleží každému dítěti. Lidská práva smějí chránit jen takové oblasti života, které se považují za fundamentálně důležité a pokládají za nepostradatelné pro zachování lidské důstojnosti. Současně jsou otevřená, aby odpovídala na nová nebezpečí, jak to právě dokumentují práva dítěte i v oblasti fenoménu CSEC.

Lidskoprávní ochranu potřebují a jsou jí hodni a schopni zvláště všechny děti, včetně těch, které jsou obětí prostituce. Lidská práva se stávají kritickým stimulem trvalé změny i v této oblasti.

Lidská práva mají zároveň funkci kritického měřítka pro posouzení materiální a (pokud obsahuje požadavek univerzalizace) také formální spravedlnosti pozitivních právních norem. Lidská práva naléhají na uskutečňování mravních norem v politickém utváření společnosti a činí pozitivní právo kritizovatelné se zřetelem na etickou ideu spravedlnosti, čímž tvoří rozhraní práva a mravnosti. Příkladem takového politického utváření je sociální práce nevládních organizací a občanského sdružení v rámci církve, které se zastávají uskutečňování lidských práv dětí v oblasti vykořisťování dětí v prostituci.

Znalost, dodržování a prosazování lidských práv, zejména práv dítěte, jsme zhodnotili tak, že mohou a mají sehrát v pluralitní společnosti významnou roli v boji proti fenoménu CSEC. Předpokládá a vyžaduje se přitom společná součinnost práva a mravnosti ve výchově a vzdělávání.

Lidská práva pro zvláště ohrožené skupiny děti jsme neshledali žádnými zvláštními právy, ale právy nezadatelnými lidskými, jež jsou rovněž a závažně porušována konkrétně prostřednictvím činů v rámci komerčního sexuálního zneužívání. Znalost, dodržování a prosazování základních principů práv dítěte reprezentuje důležitou součást prevence a potírání fenoménu CSEC.

Jev vykořisťování dětí v prostituci ve spojení s lidskými právy dítěte vyzývá všechny aktéry společnosti k solidárnímu jednání, když se zde tak nelidským způsobem pošlapává lidská důstojnost těch nejzranitelnějších a nejslabších spoluobčanů. Proto můžeme přejít

k principu solidarity, který jsme několikrát uvedli v souvislosti s lidskou důstojností a z ní vycházejících lidskoprávních dokumentů.

5. Princip solidarity

Dětské oběti vykořisťování v prostituci patří k těm, jejichž důstojnost je v současné době nejhrubším způsobem porušena. Tyto sociálně nežádoucí praktiky podporuje řada příčin a faktorů. Zvláštní zájem zaslouží nejen již oběti, ale rizikové či zejména ohrožené děti. A pak jsou tady pachatelé se svým selháním, se svou vinou, trestem a potřebou resocializace. I ti neztrácejí svou lidskou důstojnost, i když závažně porušili důstojnost těch nejzranitelnějších a nejslabších lidských bytostí, přivodili jim celostní následky často na celý život a nakonec se provinili i proti své důstojnosti. Dovedou se organizovat a držet při sobě. Tím vším jsou zasaženy základy právního společenství. Tyto jevy se tak týkají nejen zúčastněných aktérů, ale společnosti jako celku, jejích občanů a institucí. Existuje národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, mezinárodní úmluvy, nevládní organizace, které se věnují pomoci dětským obětem i jinak boji proti tomuto fenoménu, snahy o potírání se dějí na mezinárodní úrovni i na úrovni jednotlivých států. Tím, co naopak silně podporuje páčání těchto trestných činů, je lhostejnost, mentalita dívání se stranou či předstírání, že tento jev u nás neexistuje či se nás netýká.

Oproti tomu představuje solidarita jako konkretizace důstojnosti osoby a uskutečňování tohoto mravního nároku jeden z hlavních principů sociální etiky, přičemž se pohybuje na rozhraní individuální etiky a etiky struktur. Pojem solidarity se také stal právním pojmem, jak to dokumentuje Charta základních práv EU. Solidarita vyznačuje étos sociální práce. Proto bude dále tento pojem pojednán v kontextu zpracovávané problematiky.

Nejprve nahlédneme do etymologie slova a zjistíme, že pochází z latinského *solidus* (pevný, celý, jistě založený), *solidum* (pevný základ, půda, základna) či *in solidum obligari* (společná zodpovědnost za celek). Na základě toho se pojmem solidarita vyjadřuje vědomí, že lidé stojí na stejné půdě a nacházejí se ve stejné situaci. Z toho plyne požadavek myslet a jednat podle této vzájemné odkázanosti a vzájemnosti, moci společně dosahovat svých cílů v této kooperaci a ochotě převzít společnou zodpovědnost.⁶⁵²

Podle toho se solidarita váže k určitému společenství a k procesům vzájemné identifikace, které v něm probíhají. S tím jsou spojena vzájemná očekávání jedince a skupiny: jedinec se

⁶⁵² Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: HEIMBACH-STEINS (Hg.): op. cit., 283; RETHMANN Albert-Peter: Selbstbestimmung-Fremdbestimmung-Menschenwürde, 171; BAUMGARTNER Alois: Solidarität. I. Begriffsgeschichte, in: LThK 9, 706.

identifikuje s osudem skupiny soucítěním, společnou radostí, zodpovědností a společným závazkem. Je dotčen a osloven tím, co se ve skupině děje a zda celek či jeho část potřebuje pomoc. Z druhé strany je situace člena morální výzvou pro skupinu. Tento obousměrný pohyb vyjadřují výrazy typu pomáhat si, zaručit se za sebe, zastávat se druhého, jeden za všechny, všichni za jednoho. Tento reciproční princip tak označuje v solidárním společenství vzájemný závazek jedince vůči skupině a skupiny vůči svým členům. Zatím se chápání solidarity týká jen určitého společenství bez přesahu k těm, kdo stojí mimo něj. Dojde-li k překročení vlastních hranic, vzniká nová sounáležitost a i onen jiný se může stát bližním a tím každý každému bližním, tento jiný může mít podíl na životě svého bližního a skupiny a jeho nouze je i naší záležitostí. Vyžaduje to ale umět se vžít, vcítit do situace druhých, zejména těch slabých, zranitelných a poškozených, nasadit se pro ně a postavit se na jejich stranu. Taková solidarizace znamená na podkladě základní opce - že každý člověk má právo, aby prosazoval své oprávněné zájmy, a tedy nejen ti, kdo realizují jen své vlastní zájmy – snažit se vmyslet do pozice druhého a rozumět mu v jeho situaci a podle jeho specifických potřeb.⁶⁵³

Takové solidarizování potřebují zejména dětské oběti vykořisťování v prostituci a děti, které vzhledem k nenasyceným základním životním potřebám a dalším životním okolnostem představují zvláště ohrožené skupiny. Utrpení a nouze každého takového dítěte jako bližního je záležitostí nejen jeho okolí, ale celé společnosti a jejích jednotlivých členů jako jeho bližních. Tyto děti mají také právo na artikulaci a prosazování svých oprávněných práv. Výzvou je umět se do nich vcítit, vžít do všeho, co musely prožít, a rozumět jejich specifickým potřebám.

Solidarita s trpícími se proto může považovat za základní motiv jednání v sociální práci, aktéři v ní mohou za sebou stát v odporu proti nelidským životním podmínkám, tedy veškerým společenským i politickým strukturám a dalším jevům, které odporují rozvoji lidské důstojnosti, a utrpení druhých se může stát kritériem a vážným případem solidární lásky.⁶⁵⁴ solidarita proto náleží vzhledem k lidské nouzi a sociální chudobě přednostně sociálně slabým, vykořisťovaným, zbaveným svých práv, chudým a vyloučeným. Teologicko-etické pojetí solidarity sice navazuje na sociologické chápání - jež vidí hlavně zkušenost sounáležitosti na základě společných předpokladů, motivů, přesvědčení, zájmů, které ale mohou být velmi rozmanité -, se nicméně vztahuje k lidskému bytí člověka samého, které je společné všem lidem. Solidaritu lze tak považovat za etický postoj, který znamená ono stát za

⁶⁵³ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: op. cit., 283-284; RETHMANN Albert-Peter: op. cit., 172.

⁶⁵⁴ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 93-103; BAUMGARTNER Alois: Solidarität. I. Begriffsgeschichte, in: LThK 9, 709.

sebou v odporu proti životním podmínkám, které odporují osobní důstojnosti a rozvoji člověka. Svou roli v tomto vymezení hrají procesy vzájemné identifikace a znalosti o následcích nelidských životních podmínek. Vyplývá z toho také poznatek, že se potom forma solidarizování, jež popírá nárok osobní důstojnosti nebo zohledňuje jen vlastní skupinu a její zájmy a cíle, označí jako deficitní. Taková tzv. skupinová solidarita se stává skupinovým egoismem. V této souvislosti lze poznamenat, že příhodný příklad reprezentují pachatelé sexuálního vykořisťování dětí, zejména ti organizovaní.

Skutečnou solidaritu lze naopak poznat podle toho, že se uskutečňování blaha menšího celku prokazuje jako předpoklad uskutečňování blaha celku a naopak. Každý člověk v nouzi má přece jako osoba nárok na pomoc a blízkost bližních. Jeho situace se tak neřeší vyloučením a stigmatizací, ale společenskou osvětou a bezpodmínečným přijetím. Jako bližní a součást společnosti má nárok na solidaritu celé společnosti. Opět nás napadnou na prvním místě děti v nouzi, zvláště ty, které jsou obětmi jakéhokoli ubližování.

Lze konstatovat, že právě na tom, jak společnost zachází s lidmi na okraji, s chudými, s fyzicky a psychicky poškozenými, je možné poznat její humanitu. Solidarita jako postoj náklonnosti a pozornosti vůči těm, kteří potřebují pomoc, znamená etický základ jednání, který motivuje k tomu, abychom se identifikovali s marginalizovanými a nejslabšími členy společnosti. Univerzálním základem solidarity, tohoto zvláštního postoje univerzální zodpovědnosti za cizí utrpení, je respekt k osobní důstojnosti každého člověka a kritériem pro míru a rozsah solidární náklonnosti, sounáležitosti a lásky je nouze a utrpení druhého.

Teologická etika pohlíží tedy na solidaritu z hlediska individuálně etického a z perspektivy etiky ctnosti jako na základní postoj, smýšlení a motiv jednání, které člověka uschopňují k tomu, aby se dal do služby druhým, resp. určitému společenství. Zároveň ale reflektuje solidaritu z pohledu sociální etiky či etiky struktur jako procesy vzájemné identifikace a povinnosti pomoci a podpory mezi jedincem a společenstvím. Takto se pojem solidarity analyzuje podle důležitosti pro možnosti rozvoje jedince a výstavbu společnosti. Proto se hovoří o solidaritě jako sociálním a právním principu. Z právního pojmu vyplývá, že mnohé z toho, co by jedinec vzhledem ke své potřebě podpory mohl na základě morálního aspektu solidarity jen očekávat, se mu právně zajišťuje. A zase služby, které pro jedince vyvstávají z ideje solidarity, se pro něj stávají právní povinností. Pojem solidarity je zaměřen na člověka jako osobu a zakládá se na vzájemnosti stejné důstojnosti všech, v čemž má své měřítko pro

výkon solidarity uvnitř nějakého společenství a otevírá pohled nad vlastní skupinové zájmy. Tím chrání před nebezpečím skupinového egoismu.⁶⁵⁵

Toto nebezpečí představuje pod rouškou solidarity pohrdání druhými a jejich ničení, jak můžeme doložit na praktikách například skupin organizovaného zločinu i v oblasti prostituce. A tento poznatek, že je možné uvažovat i o deficitní, skupinově egoistické a vylučující solidaritě, že nelze solidaritu ztotožnit se sociálním fenoménem semknutí či sjednocení, vede k otázce, co pak činí solidaritu pozitivním morálním pojmem a sociálněetickým principem. Jak už jsme naznačili, morální princip solidarita respektuje veškerou pospolitost a vzájemnost lidí, jež je mezi sebou spojuje a vzájemně zavazuje. Tuto skutečnost a zkušenost však překračuje a zakládá nejjednodušší společenství ve stejné osobní důstojnosti všech a každého jednoho, kdo je nositelem lidského bytí. Zde můžeme připomenout nenahraditelné židovsko-křesťanské duchovní kořeny, které v člověku vidí Boží obraz a jeho vrcholnou obnovenou podobu v Ježíši Kristu. Nejhlubší morální ospravedlnění má tak solidarita v zaměření na člověka jako osobu a tím se rovněž stává principem utváření společnosti a měřítkem toho, zda je solidarizování v nějakém uskupení hodnotné, či deficitní, zda se jedná o solidaritu, nebo skupinový egoismus.⁶⁵⁶

Na základě toho lze usvědčit organizované skupiny, které působí v oblasti vykořisťování dětí v prostituci, a různá lobby pedofilů či pedosexuálů ze skupinového egoismu často zastíraného řečmi či prohlášeními o lásce k dětem či kavalírských činech v jejich prospěch nebo ve prospěch rodin dětí. Jde jim však pouze o své zájmy a potřeby a děti k tomu slouží jen jako nástroje, jimž se ničí osobnost a život. Nerespektuje se tedy jejich osobní důstojnost.

Viděli jsme a došli k závěru, že je utrpení a nouze každého dítěte - a zejména vykořisťovaného v prostituci - jako bližního záležitostí jeho okolí i celé společnosti a jejich jednotlivých členů jako jeho bližních. I tyto děti mají také právo na artikulaci a prosazování svých oprávněných práv. Výzvou pro nás je umět se do nich vcítit, vžít do všeho, co musely prožít, a rozumět jejich specifickým potřebám.

Solidarita s trpícími považujeme za základní motiv jednání v sociální práci, aktéři v ní za sebou stojí v odporu proti nelidským životním podmínkám, tedy veškerým společenským i politickým strukturám a dalším jevům, které odporují rozvoji lidské důstojnosti. Utrpení těchto dětí se stává kritériem a vážným případem solidární lásky.

⁶⁵⁵ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität. I. Begriffsgeschichte, in: LThK 9, 709; GRUBER Hans-Günter: op. cit., 98.

⁶⁵⁶ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: op. cit., 287-289.

Teologicko-etické pojetí solidarity navázalo na sociologické chápání, nicméně se specificky vztahuje k lidskému bytí člověka samého, které je společné všem lidem. Formu solidarizování, jež popírá nárok osobní důstojnosti nebo zohledňuje jen vlastní skupinu a její zájmy a cíle, jsme odhalili jako deficitní a označili ji jako skupinový egoismus. Za vhodný příklad nám posloužili pachatelé sexuálního vykořisťování dětí, zejména ti organizovaní.

Pohled teologické etiky na solidaritu je jednak z hlediska individuálně etického a z perspektivy etiky ctnosti a zároveň i z pohledu sociální etiky či etiky struktur. Proto se hovoří o solidaritě jako sociálním principu. Pojem solidarita je také principem právním, z něhož vyplývá, že mnohé z toho, co by jedinec mohl na základě morálního aspektu solidarity jen očekávat, se mu právně zajišťuje.

Usvědčili jsme organizované skupiny, které působí v oblasti vykořisťování dětí v prostituci, a různá lobby pedofilů či pedosexuálů ze skupinového egoismu. Jde jim pouze o své zájmy a potřeby a děti k tomu slouží jen jako nástroje, jimž se ničí osobnost a život. Nerespektují osobní důstojnost dětí.

Protože ani pachatel tak závažných trestných činů neztrácí svou důstojnost, je třeba zachovat solidaritu i vůči němu. Myslí se tím eticky odůvodněná pomoc při resocializaci ve výkonu trestu i po něm v rámci společensky organizovaného smíření a umožnění nového začátku. Na základě jejich osobní důstojnosti a v návaznosti na probrané téma solidarity vázané na osobní důstojnost každého člověka se dále budeme zabývat – s nutnou dávkou pokorného vědomí, že se jedná o velmi citlivé a náročné pojetí při znalosti následků ublížení dětem - reflexí teologické etiky vzhledem k pachatelům.

6. Tajemství lidské viny a hříchu

K člověku také vzhledem k jeho možnosti svobody patří, že může zklamat, provinit se či selhat. Jedním z nejzávažnějších a společensky velmi nebezpečných současných projevů viny a hříchu jsou trestné činy související s vykořisťováním dětí v prostituci. Právem jsou také z velké části zařazeny do trestných činů proti lidské důstojnosti. Vina je jednoznačně na straně pachatelů, a ne na straně dětí.

Vina a hřích patří k základním pojmům reflexe teologické etiky. Vina a hřích souvisí s událostmi a vztahy osobního životního příběhu jednotlivého člověka, se sociálním soužitím skupin, společností a jedinců a s protichůdnými nároky. Chápe se jako rezignace, anonymita uskutečňování života, lhostejnost vůči vlastním možnostem, popírání sebe, jako přestoupení zákona, necitelné chování vůči druhému, odepření pomoci či jako řízení se předsudky. O vině a hříchu se hovoří, když někdo něco špatného či nesprávného koná či naopak nekoná tam, kde

má konat, kdy zůstává pasivním, něco opomíjí nebo se jen přizpůsobuje poměrům či trendům a módám. Vina a hřích také ukazují, že poznatky o tom, co je dobré a správné, nevedou rovnou k dobrému a správnému jednání a že se lidé dostávají do situací, v nichž neví či nemohou vědět, co je vůbec dobré a správné. Člověk tak naráží na sebe sama, na podmínky konkrétních situací a na překážky od druhých lidí.⁶⁵⁷ Stejně jsme poznamenali, že dostatečně zajištěná ochrana dětí prostřednictvím lidských práv ještě neznamená, že se tato práva narůstajícím způsobem neporušují.

Nejprve se podíváme na téma lidské viny a následně na tajemství hříchu.

6.1 Morální vina

Z filozoficko-antropologického hlediska se používá pojem vina v několika významech: ve smyslu *debitum*, tedy dlužného, ještě nezaplaceného, chybějícího plnění; ve smyslu *culpa*, tedy zavinění jako pochybení vůči normativně danému cíli jednání; ve smyslu způsobených škod prostřednictvím pochybení; konečně ve smyslu existenciální viny, tedy zaostání za vlastními ideály či životními možnostmi. U morální viny je předpokladem skutečnost, že člověk při svobodném rozhodování stojí před pra-alternativou dobra a zla a že má konat dobro a nekonat zlo. Při provinění proti normě se jedná o morální vinu jen tehdy, když platí morální požadavek bezpodmínečně. Proto nezakládá ještě *eo ipso* morální vinu provinění proti pozitivnímu zákonu, jehož základem není morální požadavek.⁶⁵⁸

Už z toho je zřejmé, že se pachatelé v kontextu naší problematiky dopouštějí morální viny ve všech významech (*debitum* i *culpa*). Proviňují se proti bezpodmínečnému mravnímu požadavku.

Z etického hlediska se o vině hovoří tehdy, když se prokáže diskrepance mezi tím, co se má, a tím, co se učinilo, když se tedy nesplňují určité morální nároky nebo dochází k provinění proti přesvědčením, maximám a principům života a jednání. Osobně význačná diskrepance mezi morálně-mravními nároky a jejich splněním, která vznikne v rozhodnutí, jednání a nekonání, se pak označuje jako vina. Zmíněnou diskrepancí se rozumí objektivní povinnost (*Schuldigkeit*). Tato povinnost předchází osobní vině, existuje nezávisle na subjektu jednání a vystihuje fakt, že se subjektu jednání ze strany společnosti, přírody, ostatních lidí nebo Boha předkládají určité požadavky, jimž je zavázán určitým postojem či jednáním.

⁶⁵⁷ Srov. HUNOLD Gerfried W.: Schuld. Vom Scheitern und Neuanfang alltäglichen Lebens, in: HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 278.

⁶⁵⁸ Srov. FUCHS Thomas: Schuld, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1543-1544.

Ano, souvisí s tím otázka normativnosti a odůvodnění toho, co se požaduje (des Gesollten). Na oprávněné povinnosti se přitom nahlíží z perspektivy podpory života, smyslu jednání, osobního rozvoje a teologického povolání ke svatosti a jako na relační dění. O subjektivní nebo osobní vině je možno hovořit tam, kde se toto relační dění narušuje, kde někdo v rozporu s lepším nahlédnutím a rozumem odmítá tyto povinnosti vůči druhým. Předpoklad a kritéria osobní viny mravního subjektu představují nahlédnutí (úsudek), svoboda - možnost jednat (svoboda jednání) a možnost jednat jinak (svoboda rozhodnutí). Dochází-li alespoň částečně vědomě a přinejmenším v zárodcích ke svobodnému rozhodnutí proti sobě, svému svědomí a svému přesvědčení, může být řeč o subjektivní vině. Vinu jako čin (aktuální vina) je třeba přičítat jednajícímu subjektu jako původci. Osobní vinu lze proto označit za porušení vlastní identity, za odcizení vlastnímu bytostnému já. Tato porucha se pak různě projeví jako zanedbání (opomenutí) sebe sama či prohřešek vůči sobě (Selbstverfehlung), jako ztráta vlastní integrity a identity (Selbstverrat), jako odmítání druhých (Selbstzentrierung) či odmítnutí sociální angažovanosti (závazku) a humánního utváření světa (Selbstisolierung). Člověk se takto může stávat vinným, proviňovat se, být shledán vinným a být vinen. Jako vinu lze chápat uvedený čin (aktuální vina), výsledek takového činu i špatné postoje a základní opce (habituální vina), které mohou vyplývat ze skutečnosti, již vytváří způsobený čin a jež stále znovu lidi dostihuje.⁶⁵⁹ U pachatelů dochází k diskrepanci mezi jejich jednáním a požadovanými etickým principy. Pachatelé jsou si dobře vědomi, že je takové jednání považováno za nemravné a trestné. Proviňují se proti dětem i proti svému bytostnému já. Proviňovat se mohou ale také ti, kdo nekonají tam, kde mají ve prospěch dětí či dokonce pak ve prospěch resocializace pachatelů konat. Odmítají tím sociální angažovanost a účast na humánnějším utváření světa. Vinou je u pachatelů konkrétní čin, následky u dětí, nesprávné postoje a opce, které v sobě mají a které svými činy ale mohou také šířit.

Tématem vyznání viny je tak zodpovědnost vzhledem k tomu, co se požaduje, vzhledem k prohřešku vůči sobě samému, vzhledem k rozporu se sebou samým v tom, k čemu se cítí být někdo nezbytně vyzván. Přesahuje proto morální či právní přídělení viny, které se obrací na obviněné jednoznačně jako na původce toho, co se jim připisuje. Vyznání viny se sděluje těm nebo vyslovuje před těmi, jimž (nebo sobě samému) někdo zůstal něco dlužen či se proti nim provinil. Může se jednat o bližní jako oběti dotyčného, o zástupce právního či správního řádu, o Boha jako poslední instanci vši zodpovědnosti, o vlastní já, jemuž člověk dluží

⁶⁵⁹ Srov. HUNOLD Gerfried W.: Schuld. Vom Scheitern und Neuanfang alltäglichen Lebens, in: HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 279-281.

zachování své identity a integrity a které o to usiluje či zápasí ve vyznání viny. Své specifické místo má vyznání viny v kontextu víry.⁶⁶⁰

Můžeme dodat a tím i předeslat, že se v židovsko-křesťanské tradici sleduje nejen geneze viny, ale i její budoucnost, vina se nahlíží v kontextu Boží lásky a spravedlnosti, jeho touhy po záchraně každého člověka a možnosti smíření a odpuštění. Pachatelé jsou kvůli svým obětem i kvůli sobě samým vyzváni, aby pravdivě vyznali svou vinu. Vinu by tak měli přiznat a vyznat i ti, kdo dětem před tím ublížili např. sexuálním zneužitím či nenaplněním jejich základních životních potřeb a práv. Zde se to bude týkat zejména rodičů či jiných nejbližších vztahových osob.

Z psychologického hlediska se vina chápe jako dlužné plnění vzhledem k druhému nebo provinilý čin proti němu. Při připsání viny – sociálním i právním – se vychází z toho, že lidské jednání není pudově determinováno a že člověk disponuje dostatečnou schopností své chování řídit.⁶⁶¹

Vina může být i na straně společnosti, sociálních struktur, systémových podmínek a institucí, které vykonávají manipulující, politickou, ekonomickou a sociální moc s proviněním proti základním principům solidarity, svobody a lidské důstojnosti a jsou tak označeny za nespravedlivé. Lidé by rádi jednali, ale za těchto okolností nemohou a cítí se být bezmocní vůči mocenským systémům a strukturám života. Hovoří se proto o tzv. strukturální či sociální vině. Vina se může stát nástrojem ovládnutí, protože je člověk jako sociální bytost ve svém rozhodování a jednání zapojen do sociálních souvislostí, je propojen se svým okolím. Tato pojetí však nemají zpochybňovat či zužovat svobodu, porozumění mravnímu subjektu a jeho odpovědnosti, ani zbavovat svéprávnosti. Jde o snahu o objektivní, subjektivní, individuální, sociální a strukturální určení pojmu vina.⁶⁶²

Ke zkrácenému pojmu a pojetí tak komplexního dění, jimž je vina, může docházet také tím, že se ve vědě či veřejnosti zdůrazní jen jeden určitý moment:

Ize uvést *individualistické zkrácení* či *zúžení*, jež nezohledňuje sociální kontext viny, nerespektuje vlivy nadindividuálních uspořádání života a souvislost osobní a strukturální, sociální viny; *kazuistická schematizace viny* zužuje osobní vinu tím, že ji spojuje s konkrétními morálními prohřešky a tak váže jen na tyto platné normy. Člověk se setkává pouze s katalogem příkazů a zákazů a pomocí tohoto katalogu se lidé navzájem shledávají

⁶⁶⁰ Srov. KULESSA E. Margareta: in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1547-1549.

⁶⁶¹ Srov. FUCHS Thomas: op. cit., 1545.

⁶⁶² Srov. HUNOLD Gerfried W.: Schuld. Vom Scheitern und Neuanfang alltäglichen Lebens, in: HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 281-283.

vinnými (tzv. *morálka viny*). Takový morální pohled na život nedovoluje setkávat se s živým Bohem a s bližním. Toto zúžení skutečnosti a pojmu viny zapomíná na to, že se mravní vina nachází v kontextu osobního rozhodování a jednání, že se dotýká životní opce člověka v jeho přesvědčeních a maximách ohledně konkrétní orientace vlastní praxe jednání;

ontologicko-existenciální zkrácení chápání a pojmu viny jako vlastní zaostání za danými šancemi a možnostmi života odporuje mravní zkušenost, že každé lidské rozhodnutí a volba vylučuje jiné životní alternativy. Sama svoboda rozhodování nemůže být dostatečným kritériem pro skutečnost viny, protože za subjektivní vinu nelze přece považovat již existující zodpověditelná jednání člověka, která učinil ve svobodě, i když svou volbou zmenšuje alternativy svého jednání;

právnícký pojem viny ji zkrátí tím, že zdůrazní hlavně prvek vnějších regulačních nároků. Předpokládá se přitom jen význam stávajícího právního systému, ale již ne osobní znalost přečinu. Společnost předkládá jednotlivci právně fixované požadavky a selhání vůči nim se označí za vinu ve smyslu sociálně škodlivého chování, které se takto projeví v provinění proti zákonům. Měřítkem takto chápané viny je jen právo a morálka zákonů a takové porušení pravidel je užšího rozsahu než morální vina. V morálním smyslu vinen může být pak ten, kdo využije mezery v zákonech a není v právníckém smyslu shledán vinným. Právnícká vina takto fixovaná na vnější platnost zákonů se primárně chápe jako vina určená jiným (*fremdbestimmte Schuld*) na rozdíl od mravní viny, kterou se rozumí autonomní vina – nevázaná na faktické přestoupení společenských pravidel a norem - určená svobodou, nahlédnutím (úsudkem), vůlí a rozhodnutím.⁶⁶³

U trestných činů souvisejících s vykořisťováním dětí v prostituci nejde přece hlavně o provinění proti zákonům, ale morální vina ukazuje na to, že se jedná o porušení lidské důstojnosti dotyčných dětí, jež působí závažné následky. Morální vina pachatelů je autonomní vinou. Proto lze mluvit u mladistvých, kteří dobrovolně vstupují do prostituce, o morální vině, i když nedochází k právnícky pojaté vině. Proviňují se totiž proti své integritě a identitě, zavírají si možnosti svého rozvoje a života. Přitom je vhodné nezapomínat na sociální vlivy okolí a společnosti.

Důležité pojetí představuje vzhledem k projednávané problematice a speciálně v rámci vztahu práva a etiky pojem viny v trestním právu. Jedná se tam o normativní pojem, který znamená dávat záminku k výtce. Hlavní předpoklady pro vinu zde tvoří schopnost člověka se provinít, trestní zodpovědnost, vhléd do charakteru bezpráví a očekávanost příkázaného

⁶⁶³ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 283-285.

jednání. Státem trestané jednání předpokládá mravní seburčení lidské osoby. I v případě nejzávažnějších trestných činů, kdy dochází k nerespektování a popírání důstojnosti druhých lidí, se nemůže princip viny používat způsobem, který by ničil lidskou osobu pachatele. Z toho tedy, že někdo porušil lidskou důstojnost druhého, neplyne právo na to, aby se nerespektovala a popírala jeho lidská důstojnost. Jde přitom o kategorické omezení používání principu viny v kontextu rozlišování mezi osobou a jejími činy. Rozumí se tím rozdíl mezi vynesným soudem nad trestnými činy a soudem nad osobou, jež je spáchala. Míra viny, důstojnost a integrita osoby tak spolu představují nepřekročitelné hranice pro státní trestání. Zaručuje se tím i humanita výkonu trestu.⁶⁶⁴

6.2 Osobní hřích

Je třeba ale rozlišovat mezi touto trestněprávně stíhanou vinou a hřichem. Hřichem můžeme označit převrácení základního určení člověka jako osoby, která je určena k tomu, aby odpovídala Božímu obrazu, odpovídala na Boží oslovení a v tomto rámci měla soužití s dalšími bližními a ostatním stvořením. Na podkladu Pavlovy Velepísně lásky (srov. 1 Kor 13) znamená hřích postoj, který se zbavuje životní a komunikační souvislosti víry, naděje a lásky, a naopak působí a je určen nesmířeností, beznadějí a bezcitností. Oproti tomu se trestní právo odvolává na korelaci viny a trestu.⁶⁶⁵

Hovoří-li se z křesťanského hlediska o vině a hřichu, vychází se z teologického pohledu na člověka stvořeného ke svobodě a k společenství s živým a stále jednajícím Bohem. Proto je hřích zaviněné provinění proti této svobodě, odmítnutí (zamítnutí) stvořené závislosti na tom, kdo je *absolutním odkud a kam a smyslem* člověka, a tím odmítnutím daru jeho přízně, náklonnosti a postavení. Na základě své svobody člověk může vnímat, že jej někdo totálně chce, miluje, že si na něj kvůli němu samému, kvůli jeho rozvoji a plně vydařenému životu činí nárok, ale současně zůstává člověk v této závislosti svobodný.

Protože není svoboda jen dílčí vlastností člověka, neomezuje se zneužití svobody pouze na ohraničené oblasti, ale vztahuje se na celého člověka. Má-li hřích původ ve svobodném činu lidské osoby, není pouze intrapersonální událostí (usazenou jen ve svém původci), ale zahrnuje celou skutečnost života a projevuje se jako taková existenciální skutečnost ve všech vztazích, v nichž člověk žije. Jako odcizení svému původci nachází tento hřích svou konkrétní podobu v jednotlivých tělesně duševních provedeních, tedy v jednotlivých hříších. Tyto jednotlivé konkrétní hříchy lze pozorovat v konání, v nekonání, v rozhodnutí, jež redukuje

⁶⁶⁴ Srov. tamtéž 328-331.

⁶⁶⁵ Srov. tamtéž 326-328.

svobodu a dotýká se vnitřní integrity jednání konkrétního člověka, oslabuje jeho vůli a zatemňuje jeho úsudek, v provinění proti lidské solidaritě, které narušuje základní vztahy lásky k bližnímu a spravedlnosti. V této souvislosti je řeč o tzv. sociálním hříchu, jenž označuje strukturální rozměr lidského bezpráví, jak to dokládá například nerespektování a porušování lidských práv. Sociální hřích nezavazuje jedince zodpovědnosti, pochází také z činu osoby a je zamítnutím stvořené závislosti na původci a autorovi programu lidského života.⁶⁶⁶

Teologicko-etické hledisko pojímá hřích jako antropologickou zkušenost lidské viny a její hlubokou dimenzi ve vztahu člověka s Bohem. Téma lidské viny tak dostává svou vertikálu a hřích lze označit jako teologickou interpretaci viny, která se vždy projevuje jako narušení vztahu s Bohem. Ten, kdo páchá hříchy, se stává hříšníkem. Na věčné rovině tak není rozdíl mezi vinou a hříchem, teologické pojednávání o hříchu předpokládá porozumění lidské vině. Na základě teologie stvoření se hřích a hříchy nebagatelizují, nicméně lze o hříchu uvažovat tam, kde se člověk může svobodně rozhodnout pro něco nebo proti něčemu a to také uskutečňuje. Hřích představuje sílu, jež ničí život, znamená rozpor s druhými a s Bohem, do něhož se člověk dostává svým rozhodnutím a jednáním: rozpor člověka jako zodpovědného stvoření se sebou samým (Selbstwiderspruch) jako výsledek zaviněného jednání, porušování a ničení vztahových struktur světa a společnosti, které odpovídají řádu stvoření, a odmítnutí nabízeného naplněného života v Bohu, jinými slovy odmítnutí přislíbené, zajištěné spásy a životní perspektivy křesťanského poselství.⁶⁶⁷

Z uvedeného je možno vyrozumět, že křesťanské porozumění zahrnuje více než pouhé morální posouzení lidského selhání a viny. Hříchem ve vlastním smyslu rozumí přerušování osobního vztahu mezi člověkem a Bohem, nerespektování Boží vůle v chování člověka, které ničí společenství a život. Nejde tedy o pouhé přestoupení zákona, hřích má totiž svou duchovně osobní dimenzi. Hřích také negativně působí na lidské soužití a na společenství, protože lidský egoismus a lidská svévole jsou v rozporu se sociálním rozměrem lidského života a tím popřením přikázání lásky. Takové zlo narušuje a ničí život a soužití, naopak, stručně řečeno, dobro slouží lidskému životu a soužití v jeho individuální, sociální a transcendentální dimenzi, a buduje je. Hřích, provinění a vinu je rovněž snahou – kvůli tomu, aby se odlehčilo společnosti - přesouvat na podmínky, na charakterové danosti,⁶⁶⁸ či jej

⁶⁶⁶ Srov. HÖVER Gerhard: Schuld und Sünde, in: WILS Jean-Pierre, MIETH Dietmar: Grundbegriffe der christlichen Ethik, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1992, 282-283.

⁶⁶⁷ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 285-286.

⁶⁶⁸ Srov. GRÜNDEL Johannes: Sünde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1760-1761.

bagatelizovat ve smyslu chybného růstu, psychologické slabosti, omylu či nevyhnutelného následku nepřiměřených společenských struktur.⁶⁶⁹

Proto zdůrazňuje výklad katolického učení pro dospělé rozdíl mezi chybou a hříchem a hříchu se podle této interpretace dopouští ten, kdo koná zlo vědomě a úmyslně, přičemž hřích narušuje vztahy k Bohu, bližnímu i k sobě samému, protože „zasahuje osobu v jejím bytí a v její hodnotě,“⁶⁷⁰ člověk se tak proviňuje proti určení vlastní osoby, proti lásce k bližnímu i proti zodpovědnosti za stvoření.⁶⁷¹ Hřích podle učení církve člověka umenšuje a brání mu, aby dosáhl plnosti, jeho skutečnost potvrzuje zkušenost, že je člověk nakloněn i ke zlu, zapleten do mnoha špatností, nevidí a nerespektuje závazné zaměření na svůj poslední cíl, je sám v sobě rozdělen, prožívá svůj individuální i společný život jako dramatický zápas mezi dobrem a zlem a není schopen sám nápor zla skutečně přemoci.⁶⁷²

Hřích znamená smýšlení i čin. Rodí se totiž v srdci člověka, v převráceném nastaveném smýšlení, projevuje se v konkrétním činu, jenž zase ještě upevňuje špatný základní postoj.⁶⁷³ Hřích tak „*strhává ke hříchu; opakování týchž skutků plodí neřest. Z toho vyplývají zvrácené náklonnosti, které zatemňují svědomí a zkreslují konkrétní hodnocení dobra a zla. Takovým způsobem má hřích tendenci se šířit a upevňovat, ale nemůže zničit až do základů mravní smysl.*“⁶⁷⁴

Svým hříchem ubližují pachatelé dětem, ale i sobě a celé společnosti.

6.2.1 Biblické porozumění

Pojem hřích a hříchy se vyskytuje na mnoha místech Starého i Nového zákona. O tajemství lidské viny a hříchu se však pojednává v mnoha vyprávěních, podobenstvích a příbězích, kde se tento termín nepoužije. Podobně toto platí například pro pojem a skutečnost lidské svobody.

Přesto je možno přednostně zmínit některé základní hebrejské výrazy, které se česky překládají slovem hřích. Nejvíce se vyskytuje slovo *chattá*, jež znamená v profánním i právním užití sejít s pravé cesty, kterou určuje zákon či Bůh, šlápnout vedle: „*Pošetilstí si člověk podvrací cestu (...)* Křivý svědek nezůstane bez trestu, neunikne ten, kdo šíří lži...“ (Př 19,3a.5); dále minout cíl: „*Kdo hřeší proti mně, činí násilí své duši; všichni, kdo mě nenávidí, milují smrt*“ (Př 8,35); být nevěrný: „*Prohřešil jsem se. Odejdi ode mne...*“ (2 Král 18,14a);

⁶⁶⁹ Srov. KKC, čl. 387.

⁶⁷⁰ Dar víry. Výklad katolického učení pro dospělé, Praha: Zvon, 1993, 157.

⁶⁷¹ Srov. KKC, čl. 1872, 1874.

⁶⁷² Srov. GS 13.

⁶⁷³ Srov. GRÜNDEL Johannes: Sünde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1761.

⁶⁷⁴ KKC, čl. 1865.

nesplnit slib: „*Já sám se za něho zaručuji, můžeš mě volat k odpovědnosti. Jestli ti ho nepřivedu a nepostavím před tebe, prohřešil jsem se proti tobě na celý život*“ (Gen 43,9); sejít z cesty je možné taky na základě omylu: „...*Když se někdo neúmyslně prohřeší proti kterémukoli příkazu Hospodinovu něčím, co se dělat nesmí (...) provinil se*“ (Lv 4,2.27); výraz *ávón* pak znamená úmyslné sejít z cesty, něco pokřiveného, svévolného, pokažené nitro, smýšlení, jež nesouhlasí s Boží vůlí, nepravost (srov. Iz 65,7), provinění: „*Ale ten, kdo něco spáchá úmyslně, (...) hanobí Hospodina. Takový bude vyobcován ze společenství svého lidu. Pohrdl Hospodinovým slovem a porušil jeho příkaz (...) Lpí na něm vina*“ (Nu 15,30-31; srov. Ezd 7,19); „*opět se nad námi slituje, rozšlape naše nepravosti.*“ (Mi 7,19a); význam *réša* vystihuje přestoupení normy příkazu, jednání proti povinnosti-zpronevěření se, převrácenost: „*Když se spravedlivý odvrátí od své spravedlnosti a bude se dopouštět bezpráví podle všech ohavností, jichž se dopouští svévolník, měl by žít? Žádné jeho spravedlivé činy, které konal, nebudou připomínány, zemře za to, že se zpronevěřil, za svůj hřích, kterým se prohřešil*“ (Ez 18,24);

prorocká literatura a proroci označují pojmem *pěša* vzpouru, odmítnutí, zpronevěření, zradu, odpadnutí, odstoupení, nevěnost vůči Bohu: „*Četné jsou naše nevěnosti vůči tobě a naše hříchy svědčí proti nám, naše nevěnosti se nás drží, známe svoje nepravosti: nevěnost a zapírání Hospodina, odklon od našeho Boha, řeči o útisku, odpadnutí, v srdci nápady a úvahy o klamných věcech. Právo je úplně potlačeno, spravedlnost stojí někde v dáli, pravda klopýtá po náměstí, a co je správné, nemůže vstoupit.*“ (Iz 59,12-14);

výraz *ašám* vyjadřuje následek hříšného aktu, vnitřní stav po něm, z něhož jako viny, provinění dále vychází další jednání: „*Po tom všem, co na nás přišlo pro naše zlé skutky a pro naši velikou vinu, jsi nás ty, Bože náš, nepotrestal za naše nepravosti, jak jsme si zasloužili, ale dal jsi nám takto vyváznout*“ (Ezd 9,13).

Obecně je jádrem hříchu porušení smlouvy a tím proviněním proti lidem i Bohu a neplněním slibů a povinností. Narušuje společenství s Bohem, s lidmi i srdce samotného hříšníka, který je v sobě rozložen.⁶⁷⁵ Vnitřními následky absolutizace vlastního já jsou rozsáhlé odcizení a disociace člověka od sebe sama, od přírody a bližních, hřích se představuje v objektivizacích lidského jednání a silně spoluurčuje situaci lidské svobody a jeho následky redukuje či ničí život jedince i celku. Starozákonní pojetí hříchu specificky zachycuje komplexní strukturální souvislost zaviněného provinění, závažnost objektivně uvažované skutkové podstaty i teologicko-etické dimenze události viny. Kritizuje se kulticko-

⁶⁷⁵ Srov. NOVOTNÝ Adolf: op. cit., 223-225.

rituální zkrácení chápání viny a obrácení, nerespektování sociálního řádu, který odpovídá smlouvě s Hospodinem, vykořisťování a utlačování chudých, pomlouvání Božího daru a selhání vzhledem k úkolu, prostřednictvím něhož se má uplatnit život z daru svobody. Vina a hřích se hříšníkově otevírá ve vyznání před Hospodinovou tváří a v tomto vyznání může hříšník zakusit své odtržení od Boha a propastnost své viny.⁶⁷⁶

Tyto souvislosti vystihují slova vložena v Novém zákoně do úst Ježíši z Nazaretu, jako například o stromu a ovoci ve smyslu ovoce jednání: „Dobrý člověk z dobrého pokladu svého srdce vydává dobré a zlý ze zlého vydává zlé“ (Lk 6,45); „... Jak může být vaše řeč dobrá, když jste zlí? Čím srdce přetéká, to ústa mluví. Dobrý člověk z dobrého pokladu srdce vynáší dobré; zlý člověk ze zlého pokladu vynáší zlé (...) Neboť podle svých slov budeš ospravedlněn a podle svých slov odsouzen“ (Mt 12,34-35.37); „...ale co z člověka vychází, to jej znesvěcuje (...) Co vychází z člověka, to ho znesvěcuje. Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovážlivost. Všecko toto zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka“ (Mk 7,15b.20-23; Mt 15,17-19: zde ještě *křivá svědectví*; srov. např. Mt 5,22.28).

Neobstojí ani spojení strachu, snad zhrzenosti a nerozvíjení osobního potenciálu, zanedbání osobnostního rozvoje, jak to ukazuje podobenství o hřívnách a neužitečném služebníkovi (srov. Mt 25,14-30). Provinění a hřích také představuje nekonání tam, kde byl člověk vyzván, aby konal, jak to vyjadřuje podobenství o posledním soudu: „... Hladověl jsem, a nedali jste mi jíst, žíznul jsem, a nedali jste mi pít, byl jsem na cestách, a neujali jste se mne, byl jsem nahý, a neoblékli jste mě, byl jsem nemocen a ve vězení, a nenavštívili jste mě. Tehdy odpoví i oni: Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného, nahého, nemocného nebo ve vězení, a neposloužili jsme ti? On jim odpoví: Amen, pravím vám, cokoliv jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili“ (Mt 25,42-45).

V kontextu pojetí víry sděluje stejný smysl i příběh o milosrdném Samaritánovi, který se jako jediný – na rozdíl od chrámového personálu – nevyhne člověku v nouzi, je naplněn soucítěním, koná, zapojuje přitom i ostatní a jedná tak jako bližní (srov. Lk 10,29-37). Mentalita dodržování přikázání (srov. Mk 10,17-22) ani naučené náboženské věty bez dopadu na lidský život (srov. Mk 12,28-34; Lk 10,25-28) k účasti na věčném životě a k následování Ježíše z Nazaretu nestačí. Apoštol Pavel vypočítává rovněž činy lidské svévole v určitém katalogu: „necudnost, nečistota, bezuzdnost, modlářství, čarodějství, rozbroje, hádky, žárlivost, vášeň, podlost, rozpory, rozkoly, závist a vraždy, opilství, nestřídmost a podobné

⁶⁷⁶ Srov. HÖVER Gerhard: op. cit., 283-284.

věci“ (Gal 5,19-21) Kořen vidí v touhách lidské přirozenosti a ve zneužití lidské svobody (srov. Gal 5,16-17.13).

Křesťané by tak měli čelit zlu v osobních dějinách i v dějinách společnosti a světa způsobem svého Mistra, který se silám zla nevyhýbá, překonává je, je věrný lidství Boha ve všech zkouškách a podobách zla, vpisuje do dějin logiku bezbranné lásky „projevenou až do krajnosti“ (srov. Jan 13,1), vytváří usmířený svět, protože naplňuje své poslání vůči všem, s nimiž se setkává, zejména vůči nemocným, trpícím, vyloučeným ze společnosti a hříšníkům, má důvěru v jejich svobodu, reflektuje jejich zranění zlem a touží osvobodit zajatou svobodu těchto lidí pro nový život, k tomu, aby „konala pravdu a kráčela v pravdě, aby ji vytvářel, rozvíjel a zachraňoval“ a aby jeho svědkové „svědčili o síle této spásy, která má zdroj v něm a která rodí svět vysvobozený od zla a smrti.“⁶⁷⁷

Biblický autor a svědek pečlivě pozoruje existenci zla nejen vně člověka, ale jeho kořeny v každém jedinci a stopy, které zanechává. Tím také přisuzuje zodpovědnost za zlo člověku a Bůh se na něm nepodílí, nedělá mu žádné ústupky, naopak pomáhá lidem se od zla hříchu osvobodovat a je absolutně spravedlivý. O člověku se uvažuje jako o bytosti, která se zmítá mezi dobrem a zlem, jež nesměřuje od přirozenosti k dobru, ale vstupuje do života se sklonem k dobru i zlu s jakousi vrozenou ambivalencí, v tomto smyslu se společným dědictvím – proto se někdy hovoří o dědičném hříchu -, přičemž ovšem nemá každý stejnou šanci toto rozlišovat a volit. Z tohoto důvodu by se měly respektovat přednostně potřeby těch, kteří jsou poškozováni již od začátku svého života. Z této ambivalence lze vyčíst hranice i velikost člověka a lidí a potřebu udávat svému životu osobní směřování v malých i velkých rozhodnutích, která život vyžaduje, v tom, kým jsme a co jak zpracováváme. V pozadí je solidární a zodpovědná svoboda⁶⁷⁸ a výzva a nabídka volit mezi dvěma cestami, mezi životem a smrtí, jak to dokumentují například tato biblická slova: „*Hleď, předkládám ti dnes život a dobro, smrt a zlo. Prikazuji ti dnes, abys miloval Hospodina, svého Boha, chodil po jeho cestách a dbal na jeho přikázání, nařízení a ustanovení. Pak budeš žít...*“ (Dt 30,15-16)

V Novém zákoně znamená pojetí hříchu právě odmítnutí této nabídky života, odmítání člověka nechat se obdarovat Boží milostí, odpor vůči omilostňujícímu sebesdělení Boha v Ježíši Kristu, jež zakládá život. Označuje se tak hluboce zhoubný a nešťastný akt odmítnutí tajemství živého Boha, které se projevuje ve strachu a v převrácené a nesmyslné či dokonce zvrácené lásce k tomu, co znamená zlo. Vystihuje se popírání základního určení stvoření

⁶⁷⁷ Francouzská biskupská konference: Pozvat současnou společnost k životu z víry. Dopis francouzským katolíkům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 47-49.

⁶⁷⁸ Srov. GAILLOT Jacques, GOMBAULT Alice, DE LOCHT Pierre: Ein Katechismus, der Freiheit atmet, Küssnacht: Edition K. Haller, Schweiz 2004, 168-169.

a touha být jako Bůh. Tato touha po vlastní moci a po tom, být sám mocností, lpění na vlastní konečnosti, vede člověka k tomu, že chce získávat své já v dostupných jistotách, přemáhají ho závist a zloba a naopak ztrácí svou sílu jeho svoboda a láska. Náboženský zákon jako úhrn mravního požadavku člověk zneužívá jako prostředek vlastní pojistky a sebeospravedlňování a neznamena pro něj setkání s vyjádřením Boží vůle, která zakládá a podporuje život. Skutečnost hříchu se také promítá v rozporu mezi chtěním a konáním ve vlastním já člověka, mezi dobrem, o něž usiluje a jemuž přitakává, a nechtěným, ale stále dosahovaným zlem, mezi poznanými požadavky zákona a bezmocí je naplnit. Důvod tohoto rozštěpení, ztracenost této situace spočívá podle Nového zákona v hříchu.⁶⁷⁹

Nelze také přehlédnout, že *existence, skandál nahého zla* v různých projevech lži, nenávisti, násilí, zneužívání, znásilňování, vykořisťování jsou velkou zkouškou pro víru v milujícího, dobrotivého a věrného Boha, pro důvěru mezi lidmi a že vyvolává pocity viny a bezmocnosti. V této souvislosti připomínají autoři Dopisu francouzským katolíkům se snahou pozvat současnou společnost k životu víry, že se násilí a zlo rodí v srdci a v nitru lidí, kteří tak mají na základě své svobody zodpovědnost, a konstatují, že „*uznání zla, které spáchala, je součástí důstojnosti lidské bytosti a zdůrazňuje její odpovědnost ve vztahu k činům, které působí a které mohou zranit nebo i zničit jiné. Tváří v tvář zkušenosti zla zahrnuje křesťanská víra tento prvotní poukaz na osobní svobodu.*“⁶⁸⁰

Povzbuzením a nadějí přitom může být biblické svědectví o tom, že „*slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce. Není tvora, který by se před ním mohl skrýt. Nahé a odhalené je všechno před očima toho, jemuž se budeme ze všeho odpovídat*“ (Žid 4,12-13). Proto i mnozí křesťané jako svědkové nového stvoření dávají svůj život až do krajnosti, když čelí zkouškám zla a „*otevívají cesty vzkříšení,*“ zejména svým jednáním tam, kde „*lidské bytosti trpí, zoufají si a očekávají vysvobození,*“ když hájí a mají hájit „*lidskost proti všemu, co ji znetvořuje, nespravedlnost, násilí, pohrdání slabými a malými.*“⁶⁸¹

6.2.2 Tajemství hříchu v učitelství církve

V listu Tesalonickým je pak řeč o tajemství nepravosti, která skrytě působí a někteří v ní nacházejí zalíbení (srov. 2 Tes 2,7.12). Na základě tohoto textu a vědomí toho, že ve skutečnosti hříchu hrají roli mnohé příčiny, se hovoří o *tajemství viny a hříchu*, jehož nejtemnější a nejhlubší podstatu představuje neposlušnost člověka, jenž jedná svévolně a tím

⁶⁷⁹ Srov. HÖVER Gerhard: op. cit., 285-286.

⁶⁸⁰ Francouzská biskupská konference: op. cit., 48.

⁶⁸¹ Tamtéž 50.

neuznává vládu Boha nad svým životem, vůči Bohu, jeho zákonu, morálním zásadám, které mu Bůh dal zápisem do lidského srdce a potvrzením a dovršením svým sebesdělením. Bůh se tak plně vylučuje či se s ním přerušuje spojení.⁶⁸²

Autor prvního listu Janova konstatuje, že „*každá nepravost je hřích, ale je i hřích, který není k smrti*“, a současně varuje před hříchem, „*který je ke smrti*“ (1 Jan 5,16-17). Souvisí s tím i výrok ze závěru tohoto listu, že „*nikdo, kdo se narodil z Boha, nehřeší, ale Syn Boží jej chrání a Zlý se ho ani nedotkne*“ (1 Jan 5,18). Odtud pochází rozlišování *hříchu smrtelného* a *hříchu všedního či lehkého*. Hříchem, který vede ke smrti (pros thanaton), se rozumí duchovní smrt, ztráta pravého života, života věčného, zavržení či vyloučení Boha.⁶⁸³ Jedná se proto o opak toho, v čem spočívá podle evangelisty Jana věčný život: „... *když poznají tebe, jediného pravého Boha, a toho, kterého si poslal, Ježíše Krista*“ (Jan 17,2-3). Poznání znamená osobní společenství, přátelství a soužití. Dělení hříchu na smrtelný a všední vychází z hodnocení podle závažnosti. Smrtelný hřích ničí v srdci člověka lásku, spolupůsobí v něm tyto tři podmínky: čin, jenž má za předmět závažnou věc, jeho spáchání s plným vědomím a plným, svobodným souhlasem. Předpokládá se poznání hříšnosti činu, vědomí, že tento čin odporuje Božímu zákonu, dostatečně svobodný souhlas pro osobní rozhodnutí. Přítěžující okolností je tvrdost srdce a skutečnost, kdy pachatel předstírá nevědomost. Jako nejtěžší se označuje zlomyslně spáchaný hřích s vědomou volbou zla. Zmírnit odpovědnost za těžkou vinu může *nedobrovolná nevědomost*, když se zohledňuje fakt, že dobrovolný a svobodný ráz viny mohou oslabit například vnější nátlak či patologické poruchy.⁶⁸⁴

Katechetická tradice v této souvislosti ještě uvádí *hříchy do nebe volající*, k nimž se řadí:⁶⁸⁵ *krev Ábela* (srov. Gen 4,10-13), *sodomský hřích* (srov. Gen 18,20-21; 19,13), *nářek utiskovaného lidu v Egyptě* (srov. Ex 3,7-10), *nářek cizince, vdovy a sirotka* (srov. Ex 22,20-23), *nespravedlnost vůči zaměstnanci /najaté osobě/* (srov. Dt 24,14-18; Jak 5,4-6). Zvláště varují texty Nového zákona před farizejskou a zákonickou mentalitou (srov. např. Mt 23,1-36; Mk 8,14-21) a před sváděním druhých, zejména těch nejslabších (mezi nimi hlavně děti) ke hříchu: „*Kdo by svedl k hříchu jednoho z těchto nepatrných, kteří ve mne věří, pro toho by bylo lépe, aby mu pověsili na krk mlýnský kámen a potopili ho do mořské hlubiny. Běda světu, že svádí k hříchu! Svody sice nutně přicházejí, ale běda tomu, skrze koho přijdou...*“ (Mt 18,6-7; srov. Mk 9,42; Lk 17,1-2)

⁶⁸² Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio et paenitentia*. Posynodální apoštolská adhortace o smíření a pokání v dnešním poslání církve z 2. prosince 1984, čl. 14, Praha: Zvon, 1995.

⁶⁸³ Srov. tamtéž, čl. 17.

⁶⁸⁴ Srov. KKC, čl. 1854-1861.

⁶⁸⁵ Srov. tamtéž, čl. 1867, s. 467-468.

Těžkou vinu způsobují vzhledem ke své závažné látce, závažnému předmětu také *vnitřně těžké a smrtelné hříchy*, které jsou samy o sobě a v sobě samých bez ohledu na okolnosti vždy těžce nepřipustné.⁶⁸⁶ V tradici morální teologie se tedy smrtelným hříchem (*peccatum mortale*) rozumí základní rozhodnutí nebo záměna cíle prováděné v otázce plně odpovědného, svobodně schváleného závažného provinění (*materia gravis*) i nejnvnitřněji poznaná a schválená mravní lhostejnost. Přitom se nezapomíná na komplexnost lidského jednání, na mnoho faktorů, které mohou omezovat svobodu a zodpovědnost, a na opatrnost při dělení na smrtelný a lehký hřích, protože mnoho zraňujících hříchů (*Wund-Sünde*) sice nevytváří hned smrtelný hřích, ale mohou člověka stále více disponovat k rozhodnutí proti Boží vůli⁶⁸⁷ a jednotlivé skutky mohou zcela změnit základní zaměření člověka.⁶⁸⁸

6.2.3 Actus intrinsece malus

Pachatelé v oblasti prostituce s dětmi se snaží v některých případech vydávat své delikty za *kavalírské činy* ve prospěch dětí a jejich rodin⁶⁸⁹ a některé děti, jak bylo zmíněno, samy vstupují do prostitučních praktik za účelem zisku či jiného prospěchu. Pomineme-li věrohodnost těchto uváděných, zejména oněch kavalírských motivů, je otázkou, zda mohou vůbec některé cíle, okolnosti a podmínky mravně ospravedlnit činy v oblasti vykořisťování dětí v prostituci.

V tradici morální teologie se totiž hovoří o jednáních, která jsou vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl sama o sobě špatná a morálně nepřijatelná – tzv. *actus intrinsece malus*.⁶⁹⁰

Katechismus katolické církve označuje v kontextu pojednání o mravní bonitě skutků takové skutky, které jsou „vzhledem k závažnosti předmětu samy o sobě a samy v sobě, nezávisle na okolnostech a úmyslech vždy nepřipustné,“ a zdůrazňuje přitom, že „jsou některé konkrétní způsoby chování, jejichž volba je vždy chybná, protože zahrnuje zvrácenost vůle, to je mravní zlo. Není dovoleno konat zlo, aby z toho vzešlo nějaké dobro.“⁶⁹¹ „Činy vnitřně

⁶⁸⁶ Srov. JAN PAVEL II.: Reconciliatio et paenitentia, čl. 17.

⁶⁸⁷ Srov. GRÜNDEL Johannes: Sünde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1761-1762.

⁶⁸⁸ Srov. JAN PAVEL II.: Veritatis splendor. Encyklika o základech morálního učení církve z 6. srpna 1993, čl. 70, Praha: Zvon, 1994.

⁶⁸⁹ Srov. např. ECPAT Deutschland: Sexuelle Ausbeutung von Kindern. Kein Kavaliersdelikt sondern eine strafbare Handlung. Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung. Schulungsmaterialien für die Reisebranche, Freiburg: ECPAT Deutschland 2001, 10.

⁶⁹⁰ Srov. KORFF Wilhelm: Actus intrinsece malus, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 18; DEMMER Klaus: Akt. Theologisch-ethisch, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 37-38; FONK Peter: Das Gewissen. Was ist das – wie es wirkt – wie weit es bindet, Kevelaer: Topos, 2004, 99nn.

⁶⁹¹ KKC, čl. 1756 a 1761.

nedovolené bez ohledu na vedlejší okolnosti, v nichž je subjekt koná,“ uvádí učitelský úřad církve i ve svém dalším dokumentu,⁶⁹² a pokračuje, že jsou „vždy těžce nepřípustné pro svůj předmět“, a jestliže je pak někdo koná s „dostatečným vědomím a svobodně“, má vždy těžkou vinu.⁶⁹³

Vnitřní zlo, vnitřní špatnost těchto činů nemůže odstranit dobrý úmysl ani okolnosti, ale jen zmírnit, jak by bylo možné v této souvislosti uvažovat o mladistvých, kteří z určitých pomáhajících důvodů či na základě strpěného zanedbání, týrání či sexuálního zneužívání sami vstupují do prostituce. Ovšem okolnosti ani deklarované úmysly u jednání s „nenapravitelně špatným, vnitřně hanebným“ předmětem nemohou nikdy toto jednání změnit v jednání „subjektivně čestné a obhajitelné pro svou volbu“, protože se přece nemohou stát „ospravedlnitelnými vinami či hříchy“,⁶⁹⁴ jak se zase chtějí dívat na činy vykořisťování dětí v prostituci obhajoba a výmluvy pachatelů.

O některých takových činech pojednal už II. vatikánský koncil ve své pastorální konstituci o církvi v dnešním světě: „Všechno, co je přímo proti životu (...) cokoli porušuje nedotknutelnost lidské osoby (...) co uráží lidskou důstojnost, jako nelidské životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, obchod se ženami a mladistvými (...) všechny tyto věci a jim podobné jsou opravdu ostudné, vnášejí nákazu do lidské civilizace a poskvřňují více ty, kteří je dělají, než ty, kteří trpí bezpráví, a velice zneuctívají Stvořitele.“⁶⁹⁵ Odvolávání se na svobodu a svobodu svědomí, jak to mohou činit pachatelé či samy děti v rámci dobrovolné prostituce, má tedy své hranice. Vytyčuje je v tomto případě zpochybnění základních mravních hodnot, když někdo porušuje práva druhých. Tuto skutečnost zachycuje i text německého Katechismu pro dospělé,⁶⁹⁶ který mezi jednání, jež „jasně ničí společenství a nemají nic do činění s právem na svobodu svědomí,“ řadí také *ublížování dětem*.

Takové činy se proviňují proti fundamentálním lidským právům, které zajišťují lidsky důstojnou existenci, protože zpochybňují tyto nezpochybnitelné minimální podmínky lidského bytí. K těmto právům se řadí i právo na život a tělesnou nedotknutelnost, právo na sebeurčení a svobodný rozvoj osobnosti. S úctou k osobní důstojnosti každého člověka a tedy i dítěte je neslučitelné jakékoli nucení k sexuálním praktikám, protože je nutno chránit prostor

⁶⁹² JAN PAVEL II.: *Reconciliatio et paenitentia*, čl. 17.

⁶⁹³ Tamtéž.

⁶⁹⁴ JAN PAVEL II.: *Encyklika Veritatis splendor* o základech morálního učení církve, čl. 81.

⁶⁹⁵ GS 27.

⁶⁹⁶ Srov. *Vyznání víry církve. Překlad 2. dílu katolického katechizmu pro dospělé* (Vydala Německá biskupská konference 1985), České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Sdružení sv. Jana Neumanna, 1999, 143.

sexuální intimity. Takové činy jsou proto vždy zakázány a nikdy nejsou dovoleny. Od důstojnosti člověka nelze nikdy požadovat pokořující zkušenost vydání se napospas, využití strachu a ponížení. Nelze to ani nikdy ospravedlňovat na základě vnějšího prospěchu.⁶⁹⁷

Toto pojetí v sobě špatných jednání souvisí také s faktem, že v morálním jednání jde o to, zda se člověk, tedy i dítě, zdaří ve své lidském bytí a kvalitě jako osoba, nebo zda ztroskotá. Nejde tedy o poměr vnějších dober či jejich sumu. Proto se pak hovoří o způsobech lidského chování či o jednotlivých lidských činech, které už na základě své vnitřní struktury jednání právě odporují tomu, co napomáhá zduchovat člověka jako lidské osoby. Jsou proto naprosto neslučitelné s uznáním osoby a představují porušení absolutních práv, a to bez ohledu na jejich předvídatelné následky. Považují se za neslučitelná s osobní důstojností člověka, protože zasahují do nezpochybnitelných minimálních podmínek lidského bytí. Musí se proto chránit kvůli možnosti svobodného mravního sebeurčení. Jsou morálně zavrženíhodné proto, že se proviňují proti nezadatelným či „absolutním“ právům lidské osoby.⁶⁹⁸

Praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci zasahují a poškozují celou osobu dítěte v její tělesně duševní jednotě. Ani tělo není nějakým vnějším dobrem vůči osobnímu sebeuskutečňování člověka. Není tedy v čistě instrumentálním vztahu k vlastnímu bytostnému uskutečňování dítěte, ať už se jedná o ducha, duši, rozum či mravní sebeurčení. I lidská osoba dítěte se ve všech svých činech představuje prostřednictvím nezpochybnitelného výrazového média – ve svém těle a skrze své tělo. Respekt vůči osobní důstojnosti člověka přece zahrnuje i nedotknutelnost jeho tělesného bytí. Lidské bytí osoby dítěte a jeho mravní svoboda také podléhá jako konečná lidská bytost zákonitostem tělesně duševní jednoty. Tělo zde znamená hranice svobody a subjekty schopné morálního jednání se mohou vzájemně respektovat jen tehdy, když se cítí ve svém výrazovém prostředku tělesné existence. Tím se také zajišťuje svobodný prostor pro možný rozvoj lidské osoby jako účelu o sobě. Bezprostředním respektem k tělesnému životu se projevuje i úcta k zpřítomnění svobody člověka, k reprezentaci jeho osoby, jeho tělesně duševní jednoty. K nezpochybnitelným existenčním podmínkám lidského bytí tak patří i tělesnost praktického života. Antropologický princip tak ukazuje, že se důstojnost osoby rozvíjí jen v její tělesné existenci. Tato tělesná existence má tak účast na této důstojnosti, protože se může určení člověka k rozumné existenci uskutečňovat jen v tělesnosti jeho praktického bytí.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Srov. FONK Peter: op. cit., 106-107.

⁶⁹⁸ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 208-210.

⁶⁹⁹ Srov. tamtéž 215-218.

Předměty činů, mezi něž lze řadit i praktiky vykořisťování dětí v prostituci, nelze zaměřit k Bohu, protože „zcela odporují dobru člověka jako osoby, tj. bytosti stvořené k Boží podobě;“ jejich úmysl nelze považovat za dobrý, neboť nesměřuje k „dobru určité osoby vzhledem k jejímu poslednímu cíli.“⁷⁰⁰

Jako absolutní zákazy označují rovněž jádrovou oblast lidského soužití se zvráceným chováním. Humánní rozum pak rozpoznává étos lidské důstojnosti i v oblasti lidské pohlavnosti. Proto zahrnuje mravně personální charakter manželství a jeho požadavek manželské lásky na oba partnery s jejich osobním bytostným já a s jejich vzájemným bytím jako subjektů monogamní strukturu a věrnost. Ještě jasnějším případem bezvýjimečné zavrženíhodnosti jsou násilné sexuální delikty jako provinění proti uznání osobní důstojnosti každého člověka. Jsou v rozporu s minimálními podmínkami lidské svobody. Tím, že ji porušují, ohrožují možnost mravního sebeurčení. Současně jsou také v rozporu s mravně personální strukturou lásky. Činí-li někdo druhého proti jeho vůli a s využitím jeho tělesné slabosti objektem vlastních sexuálních žádostí, dává tím jasně najevo, že nerespektuje svobodu a osobní sebeurčení. Právě ponížení lidské důstojnosti, které je vždy a bez výjimky zavrženíhodné a jež není možno ospravedlnit vnějším prospěchem, se představuje v bezbrannosti oběti, v pokořující zkušenosti vydání na pospas, cíleném využívání strachu v oblasti zvláštní duševní zranitelnosti, což se týká zejména dětí.

⁷⁰⁰ JAN PAVEL II.: Encyklika *Veritatis splendor*, čl. 80 a 82.

6.3 Sociální vina a strukturální hřích

Pojem strukturální hřích či sociální hříchy se snaží postihnout souvislost lidské viny a hříchů se sociálním systémem, v němž žijí lidé jako pachatelé a oběti. Chce zároveň poskytnout kvalitativní kategorii pro zhodnocení, obžalobu a apel pro společenské mechanismy, které zapříčiňují utrpení.⁷⁰¹

Důležitým tématem je i pro oblast vykořisťování dětí v prostituci, kde v souhře příčin a faktorů hrají roli například chudoba, poměry v rodině, sociálně politická a ekonomická situace po změně politického režimu, nedostatečná trestněprávní úprava, nedostatečné vzdělávání v oblasti sexuality, práva, mravnosti a etiky, nesprávné zacházení s oběťmi či potenciálními rizikovými skupinami či dětmi ze strany státních orgánů nebo širší veřejnosti, nebo dokonce nezáměr, lhostejnost vzhledem k tomuto sociálně nežádoucímu jevu zamlčování a jeho zamlčování.

Na hřích se nahlíží jako osobní čin, přesto může někdo *spolupracovat* na hříších druhých a mít za tyto hříchy *spoluzodpovědnost*. Děje se tak přímo a dobrovolně, nařízením, radou, chválou či schvalováním, neoznámením nebo nezabráněním, když je povinnost oznámit či zabránit, ochranou těch, kteří spáchali hříchy. Ukazuje se tím další působení hříchu, když činí z druhých spoluviníky, spoluhrášky a vyvolává mezi nimi žádosť, násilí a nespravedlnost. Na základě hříchů vznikají rovněž instituce a společenské poměry, které „jsou v protikladu k Boží dobrotě. Tyto struktury hříchu jsou výrazem a důsledkem osobních hříchů. Přivádějí své oběti k tomu, aby samy páchaly zlo.“⁷⁰² Na nebezpečí či negativní projevy vzájemné závislosti mezi lidskou osobou a lidskou společností poukazuje i Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě II. vatikánského koncilu: „Lidská osoba získává ze společenského života mnoho pro to, aby dostala svému povolání, a to i náboženskému; nelze však popřít, že společenské prostředí, v němž lidé žijí a jímž jsou od malička obklopeni, je často odvádí od konání dobra a navádí ke špatnosti. Je jisté, že poruchy tak často se vyskytující ve společenském pořádku zčásti pocházejí z napětí v hospodářských, politických a sociálních strukturách. Ale jejich hlubší kořen je lidská pýcha a sobectví, jež rozvracejí i společenské prostředí. Kde je řád věcí postižen následky hříchu, člověk, rodící se již s náklonností ke zlému, nalézá nové podněty k hříchu; ty nemůže překonat bez rozhodného úsilí a bez pomoci milosti.“⁷⁰³

⁷⁰¹ Srov. HILPERT Konrad: Strukturelle Sünde, in: LThK 9, 1051.

⁷⁰² KKC, čl. 1868-1869.

⁷⁰³ GS 25.

Nechce se tím však snižovat či popírat hřích jako svobodný čin lidské osoby, ani přenášet nebo svalovat hříchy jednotlivců na vnější příčiny, jakými jsou například struktury, systémy lidského společenství, protože by se tak odstraňovala důstojnost a svoboda jedince, jež se projevuje v odpovědnosti za provinění, za spáchaný hřích a vyjadřuje něco, co je jednotlivci vlastní a na jiného nepřenositelné. Zachycuje se ovšem zkušenost, že může být někdo vázán, omezen, hnán, tísněn mnoha závažnými okolnostmi, vnějšími příčinami, sklony a zvyky společenského prostředí, které omezují jeho svobodu a ovlivňují tíhu viny. Je zde pak řeč o *společenském hříchu* a jeho významech:⁷⁰⁴

první význam se týká každého hříchu a vyjadřuje skutečnost, že i ten nejintimnější, nejtajnější hřích a v nejvyšší míře náležející k jedinci má dopad na ostatní, a působí *zákon sestupu* a vytváří *společenství hříchu*, když strhává také ostatní;

druhý význam zahrnuje hříchy proti *lásce k bližnímu*, proti *spravedlnosti* ve vztazích mezi jednotlivci, mezi jednotlivcem a společností, mezi společností a jednotlivcem, proto sem spadají všechny hříchy proti *právům lidské osobnosti*, proti *osobní nedotknutelnosti*, proti *svobodě, důstojnosti a cti* bližního, proti *společnému dobru* a jeho požadavkům v celé oblasti občanských práv a povinností, dále hříchy *provinění či zanedbání politických a ekonomických vůdců i sdružení výrobců*, kteří se nestarají moudře o zlepšování společnosti, také *pracovníků*, kteří si zase neplní své povinnosti a tím nezajišťují svou prosperitu, prosperitu svých rodin a společnosti;

třetí význam ukazuje vztahy mezi *různými společenstvími*, kde nevládne spravedlnost, svoboda, mír mezi jedinci, skupinami a národy.

Hovoří-li církevní představitel o společenském hříchu vyzývá přitom všechny, aby „vážně a statečně usilovali o změnu těch neblahých poměrů a krajně nesnesitelných podmínek,“ podtrhuje nutnost změny smýšlení přímo či nepřímo zaangažovaných, a při řeči o okolnostech zdůrazňuje, že žádná okolnost, instituce, orgán, společnost nejsou samy o sobě subjektem morálních činů a současně připomíná, že *sociální hříchy* jako jevy nebo společné zvyklosti různých sociálních skupin jsou „*zároveň důsledkem, nahromaděním a spojením mnoha osobních hříchů*. Jde převážně o osobní hříchy jako toho, kdo působí a podporuje bezpráví nebo ho využívá, tak toho, kdo, ačkoli určitým způsobem může přispívat k vyvarování se, odstranění nebo alespoň omezení některých společenských zel, zanedbává tuto možnost z línosti, ze strachu a pro hanebné spiklenecké mlčení, kvůli zatajování spoluúčasti na zločinu nebo z nedbalosti nerozhodné povahy; tak toho, který jako příčinu svých výmluv

⁷⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II.: *Reconciliatio et poenitentia*, čl. 16.

*uvádí, že svět nelze změnit; tak také toho, který se snaží vyhnout námaze a nepříjemnostem a předstírá lícené důvody vyšší důležitosti. Provinění tedy padají na hlavy osob.*⁷⁰⁵

Na tento dokument navazuje Jan Pavel II. v sociální encyklice o starosti církve o sociální otázky⁷⁰⁶ a píše o *strukturách hříchu*, které jsou „vždy spojeny s *konkrétními skutky* osob, které takové struktury zavádějí, utvrzují a ztěžují jejich odstranění. A tak sílí, šíří se a stávají se zdrojem dalších hříchů tím, že podmiňují a svazují lidské chování.“ „Hřích“ a „struktury hříchu“ se označují za kořen zla a jako podnět k takovému pohledu se uvádí „vůle třikrát svatého Boha, jeho plán s lidmi, jeho spravedlnost a jeho milosrdenství;“ a tento „*nekonečně milosrdný Bůh, Vykupitel člověka, Pán a Dárce života*, vyžaduje od lidí přesně stanovené postoje, projevující se též v určitém jednání vůči bližnímu nebo ve vyvarování se jistého chování.“⁷⁰⁷ Dále zdůrazňuje dvě hlavní souvislosti mezi „jednáním a postoji, jež se protíví Boží vůli a dobru bližního,“ a „strukturami, které z nich vznikají“:

nezřízenou honbu za ziskem a touhu po moci s úmyslem vnucovat jiným svoji vůli a zesiluje svou výpověď výrazem „*za každou cenu*“ a vysvětlí, že se „*jedná o vládu* lidské svévole se všemi možnými následky.“ Považuje tyto postoje sice za oddělitelné, současně ale za „*nerozlučně spojené*“.⁷⁰⁸

Za překážky a ohrožení „na cestě k plnému rozvoji“ člověka, společnosti, lidstva považuje *vnitřní křehkost* lidských úmyslů a činů, nepředvídatelnou proměnlivost vnějších okolností, opět připomenutou honbu za ziskem a touhu po moci. Jedná se přitom o překážky hospodářské a o *hlubší postoje*, které člověk pokládá za absolutní hodnotu a které jsou „ukazatelem vztahů každého člověka k sobě samému, k bližním, k lidským společnostem, i k těm nejvzdálenějším, a také k přírodě.“ Cestu překonávání takových praktik a „struktur hříchu“ vidí jedině ve „*zcela jiném postoji*“ opřeném o Boží milost, a to v úsilí o dobro bližního a v ochotě v duchu evangelia „zapřít sám sebe“ pro druhého, „místo abychom ho zneužívali,“ ve službě druhým, „místo abychom ho utlačovali pro vlastní prospěch.“⁷⁰⁹

V závěru pak shrnuje, že hlavní překážkou, jež znemožňuje přístup k „*lidštějšímu životu*“ a k opravdovému osvobození člověka a lidstva, je „*hřích* a *struktury hříchu*, které vznikají z toho, jak hřích postupně roste a šíří se.“ Ve „strukturách hříchu“ se hřích páchá snadněji a „je možné hřešit sobectvím, honbou za ziskem a touhou po moci“ i „vzhledem k naléhavým potřebám nesčetného množství lidí trpících nedostatečným rozvojem *strachem, nerozhodností*“

⁷⁰⁵ Tamtéž 36-37.

⁷⁰⁶ Srov. JAN PAVEL II.: *Sollicitudo rei socialis*. Encyklika o starosti církve o sociální otázky z 30. prosince 1987, in: *Sociální encykliky (1891-1991)*, 351-408.

⁷⁰⁷ Tamtéž, čl. 36.

⁷⁰⁸ Tamtéž, čl. 37.

⁷⁰⁹ Tamtéž, čl. 38; srov. Mt 10,40-42; 20,25; Mk 10,42-45; Lk 22,25-27.

a v podstatě zbabělostí“, a to hlavně proto, že je v „sázce důstojnost lidské osoby“, jejímiž jsme „odpovědnými dlužníky v každé dějinné situaci“ a „obraz dnešního světa jí neodpovídá.“⁷¹⁰ V této souvislosti lze ještě uvést další sociální encykliku Jana Pavla II.,⁷¹¹ v níž se hovoří o individuálním, sociálním, regionálním a národním bezpráví, o nahromadění nenávisti a hněvu a o nebezpečí „polevení morální síly a cílevědomé snahy vydávat svědectví pravdě“.⁷¹²

Pojmy *nevědomá* či *nadosobní vina* a *strukturální hřích* předpokládají nahlédnutí hodnoty a odpovídající míru dobrovolnosti a obsahují i skutečnost a zkušenost, že jedinec může být zapleten či vtažen do zlého a nespravedlivého dění, že v tomto světě existují konflikty, které nelze řešit jednoduše bez viny, že se vina a hřích označují za osobně zodpovědnou událost, zároveň za osud, zaslepenost či slepotu, lenost či pohodlnost, nepochopitelnou spoluvinu, ztělesnění rozmanité zlomyslnosti lidstva.⁷¹³

6.4 Prozatímní závěry

I bez zmínky následků a jiných přitěžujících okolností lze konstatovat mravní nesouhlas, protože se jedná o vnitřní neslučitelnost se svobodou a rozumem osoby. Praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci jsou dokladem toho, že pachatelé nerespektují své oběti, neváží si jich či jimi dokonce pohrdají. Z druhé strany jsou oběti pokořeny, poníženy a zahanbeny v takové oblasti, jež je hlavní pro jejich vlastní sebeúctu a prožívání vlastní identity. Představuje-li prostor sexuální intimity určitou „předsiň ochranného prostoru svobody a osobního sebeurčení“, nemůže být nikdy dovoleno někoho nutit proti jeho vůli k sexuálním praktikám. Zejména děti tak mají absolutní právo na ochranu před činy proti sexuálnímu sebeurčení, které porušují fundamentální lidská práva. Ženatí pachatelé se ještě k tomu dopouštějí cizoložství, protože porušují jednotu různých významů lidské sexuality a začlenění jednotlivých manželských aktů do celku manželského života.⁷¹⁴

Praktiky sexuálního vykořisťování dětí v prostituci se tak mohou řadit k jednání, co se nikdy a žádných okolností nesmí konat (*actus intrinsece malus*). Takové činy se totiž neslučují s osobní důstojností každého dítěte a s jeho uznáním jako mravního subjektu. Opět je zde tak ve hře otázka po člověku a pravdě o něm, po jeho důstojnosti a povolání a po

⁷¹⁰ Tamtéž, čl. 46, 47.

⁷¹¹ Srov. JAN PAVEL II.: Centesimus annus. Encyklika Jana Pavla II. ke 100. výročí Rerum novarum z 1. května 1991, in: Sociální encykliky (1891-1991), 409-473.

⁷¹² Tamtéž, čl. 27.

⁷¹³ Srov. Srov. GRÜNDEL Johannes: Sünde, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1762-1763.

⁷¹⁴ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: op. cit., 228-232.

mravních důsledcích, které z toho plynou. Prostituce s dětmi je proto vždy a za všech okolností morálně neakceptovatelná, protože instrumentalizuje dítě, činí z něho věc pro uspokojení potřeb druhých a pro zisk, porušuje jeho základní lidská práva. Mravní nedovolenost platí jistě pro okruh pachatelů, současně ale i pro ty děti, které jsou součástí tzv. dobrovolné prostituce, i když nejsou jejich činy správně právně hodnoceny jako trestné, jak to dokumentuje představený trestný čin Svádění k pohlavnímu styku. Poskytuje se rovněž orientace pro zařazení těchto trestných činů do příslušné hlavy trestního zákona. Konstatováním mravní nedovolenosti za všech okolností a cílů se chrání jejich lidská důstojnost zejména ohledně vlastního zvěčnění a tak vztahu k sobě, aby se neprodávaly, chrání se jejich svoboda mravního sebeurčení před nimi samými a rozumění místu a významu sexuality v mezilidských vztazích.

Pojem strukturální či sociální hřích vyjadřuje tedy souvislost mezi lidským hříchem a sociálními systémy, v nichž žijí lidé jak pachatelé a oběti a poskytuje kvalitativní kategorii pro hodnocení, obvinění společenských mechanismů a apely na tyto mechanismy, které způsobují utrpení. Provinění a hříchy jako nadosobní dění mají ničivé důsledky pro společenství a mohou vyvolávat na základě sociální sounáležitosti a generační souvislosti nové bezpráví. Zohledňuje se tak souvislost konstitucionální hříšnosti člověka jako dispozice k hříchu (hovoří se tzv. dědičném hříchu), individuálně přisouditelných hříchů jako postojů a činů i negativního působení ve společenství lidí. Berou se také v úvahu komplexní zapříčinění zlého konání, účast jedince jako nositele určitých společenských rolí na řetězcích jednání s nepředvídatelnými či nepřehlednými následky a kulturně etablované struktury nebo struktury, jež vznikají jako vedlejší účinek vlastní dynamiky procesních společenských systémů a které zabraňují procesu stávat se subjektem či jej poškozují a ničí: jako příklady takových strukturálních či sociálních hříchů lze jmenovat právní vylučování či faktické zanedbávání některých skupin obyvatelstva (dětí, ženy, cizinci), vykořisťovatelské systémy mezd, asymetrické obchodní vztahy, státní ideologickou indoktrinaci, závislost fungování správy na korupci a protekcionismu, obchod se zbraněmi, nepřátelství vůči dětem.

Hříchy konkrétních struktur se tedy týkají směrnic, pravidel, rozhodovacích kompetencí, dělení moci a mají opět v základu určité pojetí člověka. Pohled teologické etiky upozorňuje na to, že nelze chápat strukturální hřích tak, že se stále klasicky předpokládá u hříchu jednotlivý subjekt, protože by struktury dostávaly quasi osobní status a následně by se demonizovaly, jak to vyjadřují výroky typu „mohou za to poměry či zákony,“ a odcizovala by se lidská zodpovědnost. Na druhou stranu může přepjaté lpění na osobním charakteru každého hříchu vést k bagatelizování hříchů tím, že se zřejmá účinnost hříchů v oblasti sociálních

systémových souvislostí chápe jen jako důsledek nebo kumulace mnoha jednotlivých osobních hříchů. Vidí-li se však souvislost lidského hříchu a hříšnosti struktur jako vzájemné působení a ne jako lineární kauzalita, nemusí dojít k redukovaným pohledům. U tohoto vzájemného působení pak lze rozlišovat tři kvalitativně odlišné, ale časově i z perspektivy dotyčného subjektu spojené druhy zapříčinění:

1) *generující* (vytvářející) – hříšné konání jednotlivých osob se dále rozšiřuje v soužití lidí a usazuje tam; 2) *sedimentující* (tvořící sediment) – myslí se vlivy, zvyklosti, očekávání) a 3) *disponující* – zvyklosti a přijatelnosti, jež naznačují, resp. zavírají určité možnosti jednání. Strukturálním hříchem se nemyslí kolektivní vina, protože kategorie strukturálního či sociálního hříchu trvá na odpovědnosti jedince za sociální bezpráví, ale současně ji vztahuje na rozmanité a složité sociální souvislosti viny, které neumožňují přesně vyložit osobní vinu. Proto byly vypracovány základní postuláty sociální filozofie a etiky, aby bylo možno nespravedlivé struktury poznávat a měnit. K takovým postulátům se řadí lidská práva, rozdělení a kontrola moci a pohled na sociální problémy z perspektivy nejzranitelnějších občanů – princip opce pro chudé.⁷¹⁵

Na vinu a hřích je třeba pohlížet také ve směru do budoucnosti. I vinu a hřích v oblasti vykořisťování dětí v prostituci není nutno vylučovat z vlastní identity či přesouvat na obětní beránky. Je možné se k ní postavit s osobní zodpovědností a tak ji změnit a překonat. V pojetí křesťanské etiky neznamená totiž vina a hřích to, co je poslední, ale tzv. předposlední skutečnost, kdy nejde jen o odstraňování viny prostřednictvím trestu, ale kde se nabízí účast na bohatství Božího smíření, jak jej zprostředkovává Ježíš Kristus.⁷¹⁶

To platí přesto a současně právě proto, že jsme praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci zařadili mezi činy, které jsou vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl samy o sobě zlé (*actus intrinsece malus*). Znamenají tedy závažnou morální vinu a hřích, který vede ke smrti.

Vina vyžaduje v tomto kontextu trest a nápravu. Vzhledem k osvobozujícímu, výkupnému dílu Ježíše Krista má taková vina a hřích možnost odpuštění u člověka, který se otevře pozvánce k Božímu smíření a je tak ochoten obrácení.⁷¹⁷

Šanci mají všichni zúčastnění aktéři, včetně rodičů zatížených v těchto případech vinou, dětí, které dobrovolně vstupují do praktik komerčního sexu, i pachatelů. Nikdo se nemusí

⁷¹⁵ Srov. tamtéž 1736-1739; srov. HILPERT Konrad: Strukturelle Sünde, in: LThK 9, 1052.

⁷¹⁶ Srov. WERBICK Jürgen: Schuld. VI. Theologisch-ethisch, in: LThK 9, 282.

⁷¹⁷ Srov. GRÜNDEL Johannes: Sünde. V. Theologisch-ethisch, in: LThK 9, 1130.

vymlouvat, obviňovat druhé, lhát, ale svou vinu a hříchy zodpovědně řešit a tím i překonávat. Chrání si tím i vlastní identitu a integritu.

Dříve než nabídneme možnost zacházení s vinou a hříchem, které vede k odpuštění, smíření a novému začátku, budeme pokračovat ještě v konkrétní ukázce, v níž se kloubí osobní a sociální vina.

6.5 Chudoba jako sociální vina a hřích

Podle uvedených zkušeností zejména sociální práce je jedním z hlavních faktorů, které podporují vykořisťování dětí v prostituci, chudoba, a to jak ekonomická, tak emocionální i sociální. Citovaný Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o obchodu s dětmi, *dětské prostituci* a dětské pornografii ve své preambuli také zmiňuje mezi faktory - které je třeba holisticky řešit v rámci odstraňování tohoto fenoménu - *zaostalost, chudobu, ekonomické rozdíly, nespravedlivou sociálně-ekonomickou strukturu, nefunkční rodiny, nedostatečné vzdělání*.

Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech jako výstup Světové vrcholné schůzky o dětech, organizované OSN,⁷¹⁸ v článku 6 konstatuje, že „metla chudoby a ekonomická krize, hlad a ztráta domova deptají denně miliony dětí.“

Vrcholná konference o dětech *A World Fit for Children*, pořádaná OSN v květnu 2002 v New Yorku, pak navázala na Světovou vrcholnou konferenci o dětech z roku 1990. O 12 let později se tedy mělo přezkoumat, zda a jak se akční plán realizoval.⁷¹⁹ Závěrečný dokument tohoto vrcholného summitu o dětech, schválený 10. května 2002, byl nazván *A World fit for Children* a jeho oficiální verze je dostupná v sedmi jazycích.⁷²⁰ Mezi dosavadními zkušenostmi (II) se v článku 12 uvádí, že stále mnoho dětí trpí *chudobou*, vylučováním a diskriminací, „*dětství milionů lidí ničí nebezpečná a vykořisťující práce, prodej dětí a obchod s dětmi*, včetně mladistvých, tak jako další formy *zneužívání, zanedbávání, vykořisťování a násilí*“; současně je známo, že „značný počet dětí žije bez rodičovské

⁷¹⁸ Srov. Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech. Světová vrcholná schůzka o dětech OSN, New York 30. září 1990, in: Práva dítěte v dokumentech, 45-67.

⁷¹⁹ Srov. Weltkindergipfel: Fit für Kinder? Kinderrechte sind Menschenrechte, Kindernothilfe Themenheft, 23; Původně se měla tato vrcholná schůzka OSN konat ve dnech 19. a 20. září 2001 v New Yorku. Vzhledem k událostem 11. září stejného roku byla druhá vrcholná schůzka o dětech přeložena a po skoro dvouletém přípravném procesu proběhla ve dnech 8. – 10. května 2002 v New Yorku; KROUPOVÁ Alena: Práva dětí na přelomu druhého a třetího tisíciletí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, 32.

⁷²⁰ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf (12. 2. 2006). Zde je použit vlastní překlad z oficiálního textu v německém jazyce.

podpory, mezi nimi sirotci, děti ulice, vnitřně vysídlené děti a uprchlické děti, děti zasažené *obchodem s dětmi, sexuálním a hospodářským vykořisťováním* a uvězněné děti“ (článek 16); *chronická chudoba* je v článku 18 označena jako největší překážka, jež stojí v cestě „krytí potřeb, ochrany a podpory práv dětí,“ která nejtvrdějším způsobem zasahuje děti, protože „poškozuje jádro jejich možností rozvoje – jejich tělo a jejich ducha, které jsou ještě ve vývinu.“

U chudoby dětí se někdy rozlišuje devět rozměrů:⁷²¹ materiální chudoba, zanedbané vzdělání, duchovní či kulturní chudoba, chudoba sociální, chybějící hodnoty, duševní/psychická/emocionální chudoba, zanedbání, špatná péče, poškození spojené se specifickým cizinců.

V této souvislosti se pak hovoří o ekonomických a sociálně kulturních znacích či konceptech chudoby:⁷²²

ekonomické představují nedostatečné zabezpečení materiálními statky a službami, sociálně kulturní připomínají i nemateriální potřeby lidí, mezi nimiž jmenují například nerovné možnosti vzdělání. Na tyto koncepty navazuje dělení chudoby na absolutní, relativní a tranzitorní:

absolutní chudobou se zde myslí život na úplném okraji existence, přežívání s nedostatkem, ve stavu zanedbanosti či zpustnutí a ponižování, mezi něž můžeme v kontextu projednávané problematiky zařadit právě i děti v prostředí prostituce, děti ulice a závislé na omamných a psychotropních látkách. Pojem absolutní chudoby pak zahrnuje nedostatečný příjem pod stanovenou existenční hranicí. Příjem peněz a naturálií prostě nestačí k uspokojení základních existenciálních potřeb;

tzv. společnosti blahobytu definují koncept *relativní* chudoby podle prostředí například určité země (např. 50-60% průměrného příjmu). Může se tím proto označit nedostatečné zabezpečení či nedostatečná péče vzhledem k materiálním i nemateriálním zdrojům lidí určitých sociálních vrstev ve srovnání s danou společností, sociální zkrácení ve srovnání s průměrným životním standardem obyvatelstva;

sociálně kulturní ochuzení či diskriminace znamená nedostatek účasti na životě společnosti vzhledem k nedostatku financí. Může se ještě rozlišovat terciární chudoba, jež vyplývá ze sociální nebo kulturní deprivace;

⁷²¹ Srov. <http://www.de.wikipedia.org/wiki/Armut> (7. 5. 2007); NUSCHELER Franz: Armut. Ökonomisch-strukturell, in: LThK 1, 1009-1010; HUBER Wolfgang: Gerechtigkeit und Recht. Grundlinien christlicher Rechtsethik, Gütersloh: Chr. Kaiser, zweite, durchgesehene Auflage, 1999, 193.

⁷²² Srov. tamtéž.

tranzitorní (dočasná) chudoba vyjadřuje situaci, kdy jsou v určité době neuspokojeny základní potřeby člověka a pak zase určitou dobu ano. Toto kolísání může být cyklické (např. v době před žněmi) nebo necyklické (např. na základě neštěstí, katastrofy).

Oproti tomu představuje *strukturální* chudoba situaci osoby, jež patří k určité skupině žijící na okraji společnosti, jejíž všichni členové spadají pod hranici chudoby, aniž by měly možnost se z této skupiny na okraji vymanit. Někdy je zde řeč o nové chudobě většinou nezaměstnaných skupin na okraji průmyslových zemí, jejichž posunu do absolutní chudoby brání sociální síť sociálního státu. Začarovaný kruh chudoby v této souvislosti popisuje stav, kdy potomci těchto lidí žijí také celý svůj život v chudobě například kvůli nedostatečné či úplně chybějící sexuální výchově a s tím spojeným těhotenstvím v ranném věku;

ještě se hovoří o *potírané* a *skryté* chudobě, přičemž ta první označuje příjemce služeb základního zabezpečení či sociální pomoci jako chudé, a druhé jmenované označení zachycuje osoby, které nevyužily nárok na tyto služby či výkony, proto se v tomto kontextu poukazuje na šedou zónu chudoby. Celkově lze říci, že je chudoba výsledkem komplexní směsice externích a interních, ekonomických, politických, kulturních a psychosociálních faktorů.

Podle Zprávy UNICEF o stavu dětí ve světě 2006⁷²³ žijí milióny dětí zejména v rozvojovém světě jako *neviditelná součást společnosti*, tedy jako *de facto vyloučené*. Nemají ochranu a stávají se tak předmětem různých forem vykořisťování a zneužívání: patří mezi ně děti *bez formální identity*, které nejsou registrovány a nemají tak přístup k životně důležitým službám a péči státu (sociální a zdravotní péče, vzdělávání); dále děti *bez rodičovské péče* (bez rodiny), k nimž lze počítat *sirotky*, které nemají ochranu a citové zázemí, ztrácejí kvůli tomu i možnost školní docházky, vzdělání a rovněž *děti ulice*; dále děti, které se *předčasně dostávají do role dospělých*, k nimž náleží například děti zneužívané pro sex v ozbrojených konfliktech, časná manželství zejména dívek, které se tak dostávají do podřízeného postavení i v sexuálním životě, ztrácí přístup ke vzdělání a je díky svému věku ohrožena rizikovým porodem; také *zneužívané děti*, zejména ty obchodované v sexuálním průmyslu; oběti *diskriminace*, zvláště podle pohlaví; dále je uvedena právě *chudoba* (např. že 1 ze 2 dívek ve věku základní školní docházky nemůže chodit do školy, 1 z každých 3 dětí ve věku do 5 let trpí podvýživou a celkem se jedná o 42 miliónů dětí) a *HIV/AIDS*.

⁷²³ Srov. The State of The World's Children: 2006: "Excluded and Invisible" (Situace dětí ve světě: 2006: "Vyloučeny a neviditelné"), <http://www.unicef.cz/index.php?pg=2&id=93&zp=1> (7. 5. 2007).

Studie UNICEF o situaci dětí v 21 industriálních zemích⁷²⁴ sledovala a srovnávala hlavní aspekty rozvoje dětí na základě šesti dimenzí: materiální situace, zdraví, vzdělání, vztahy k rodičům a vrstevníkům, způsob života a rizika, vlastní zhodnocení dětí. Jednotlivé země byly seřazeny v tabulce podle průměrné hodnoty všech dimenzí od nejlepší po nejhorší. Česká republika se umístila na 15. místě s průměrnou hodnotou 12,5, což znamená umístění ve spodní třetině tabulky. Nejhoršího výsledku (19 z maximálního čísla 21) dosáhla v dimenzi vztahy k rodičům a vrstevníkům a ve vlastním zhodnocení dětí (hodnota 17).

Biblické pojetí chudoby nabízí několik aspektů na základě různé terminologie:⁷²⁵ „*Chudáka nenávidí všichni jeho bratři, tím spíš se mu vzdalují jeho přátelé...*“ (Př 19,7); „*Také se kolem něho shromáždili všichni utlačovaní, všichni stíhaní věřitelem a všichni, jejichž život byl plný hořkosti...*“ (2 Sam 22,2); „*Sedmého roku ji necháš ležet ladem. Nebudeš ji obdělávat, aby jedli ubožáci z tvého lidu...*“ (Ex 23,11); „*Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utištěnému a potřebnému bratru*“ (Dt 15,11); „*Nebudeš šířit falešnou pověst. Nespráhneš se se svévolníkem, aby ses stal zlovolným svědkem. Nepřidáš se k většině, páchá-li zlo. Nebudeš vypovídat ve sporu s ohledem na většinu a převracet právo. Ani nemajetnému nebudeš v jeho sporu nadřezovat (...) Nebudeš převracet právo ubožáka v jeho sporu (...) Nebudeš brát úplatek, neboť úplatek oslepuje i ty, kdo mají oči otevřené, a vede k překrucování záležitostí spravedlivých. Nebudeš utlačovat hosta...*“ (Ex 23,1-8); „*Nebudeš utiskovat ani odírat svého druha*“ (Lev 19,13); „*Tužbu pokorných vyslycháš, Hospodine, jejich srdce posiluješ, máš pozorné ucho, zjednáš právo sirotkovi, právo zdeptanému, člověk na zemi už nebude vzbuzovat strach*“ (Ž 10,17-18); „*Radu poníženého ostouzíte, ale Hospodin je jeho útočiště*“ (Ž 14,6); „*Otec sirotků, obhájce vdov je Bůh...*“ (Ž 68,6; srov. Dt 10,18); „*...nýbrž bude soudit nuzné spravedlivě, o pokorných v zemi bude rozhodovat podle práva...*“ (Iz 11,4); „*Toto praví Hospodin: Pro trojí zločin, ba pro čtverý, toto neodvolám, protože za stříbro prodávají spravedlivého a ubožáka pro pár opánků. Baží dostat hlavy nuzáků do prachu země, pokorné zavádějí na scestí, syn i otec chodí za nevěstkou, a tak znesvěcují moje svaté jméno...*“ (Am 2,6-7); „*Odpověděl jim: Jděte, zvěstujte Janovi, co jste viděli a slyšeli: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium. A blaze tomu, kdo se nade mnou neurází*“ (Lk 7,22-23); „*Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské*“ (Mt 5,3); „*Zacheus se zastavil a řekl Pánu: Polovinu svého jmění, Pane, dávám chudým, a jestliže jsem někoho*

⁷²⁴ Srov. UNICEF: Nachrichten. G 12054, Nr. 1/2007, www.unicef.de (7. 5. 2007).

⁷²⁵ Srov. FABRY Heinz-Josef: Armut. I. Biblisch, in: LThK 1, 1005-1008; PÄPSTLICHER RAT FÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 323-324.

ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně“ (Lk 19, 8); „Ježíš na něj s láskou pohleděl a řekl: Jedno ti schází. Jdi, prodej všechno, co máš, rozdej chudým a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne!“ (Mk 10,21).

Chudoba tedy znamená omezení svobody a práv, izolaci, utlačování, utrpení kvůli nedostatku, bídu, ponížení, situaci určitých skupin obyvatelstva na okraji, oběti vykořisťování, znevýhodnění, prostě mravní zlo. Současně je patrný zájem o ochranu práv těch, kdo jsou považováni žijící v chudobě. Péče o ně se stává spravedlností, představuje podstatnou funkci Hospodina a úkol mesiáše, utrpení a stav chudých nemusí už být jejich výsledkem jejich konání, naopak zejména prorocká tradice spatřuje v chudobě výsledek sociálních restrukturalizací a nespravedlivých postupů ve společnosti a požaduje étos solidarity. Péče o chudé a uzdravující služba znevýhodněným a poškozeným patří k základnímu znaku jednání rané církve. Dostatek zdrojů může být prostředkem pomoci a nápravy, ale bohatství může znamenat překážku v následování Ježíše Krista.

Z teologicko-etického hlediska se téma chudoby týká smýšlení a duchovní disponibility, ochoty zřít se ve prospěch potřebných, materiálního rozměru, připravenosti pro růst Boží vlády, stává se tak konkrétním znamením lásky k bližnímu, konkretizací solidarity se skutečně chudými tohoto světa. Chudoba v komplexním smyslu slova představuje výzvu pro odpovídající konání, chudým se dokonce dostává přednostního práva, jak tuto volbu vyjadřuje princip sociální etiky *opce pro chudé*, kdy se chudí stávají úplnými subjekty církve a společnosti a opatření k odstraňování strukturální chudoby mají přednost.⁷²⁶

Tyto postoje a přístupy vycházejí zejména z pojetí církve a jejího poslání, jak je vytyčil II. vatikánský koncil: *„Jako Kristus vykonal dílo vykoupení v chudobě a v pronásledování, tak je i církev povolána vydat se toutéž cestou, aby lidem zprostředkovala plody spásy. Ježíš Kristus, ačkoli má božskou přirozenost (...), zřekl se sám sebe a vzal na sebe přirozenost služebníka (Flp 2,6-7) a kvůli nám on, ačkoli bohatý, stal se chudým (2 Kor 8,9). Stejně církev, třebaže ke splnění svého poslání potřebuje lidské prostředky, není ustanovena k tomu, aby hledala pozemskou slávu, nýbrž aby šířila pokoru a odříkání i svým příkladem. Otec poslal Krista hlásat radostnou zvěst chudým (...) uzdravit zkroušená srdce (Lk 4,18), hledat a zachránit, co zahynulo (Lk 19,10). Podobně církev zahrnuje láskou všechny postižené lidskou slabostí, dokonce v chudých a trpících vidí obraz svého chudého a trpícího zakladatele. Snaží se zmírnit jejich bídu a chce v nich soužití Kristu“;*⁷²⁷ *„Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí*

⁷²⁶ Srov. HOLDEREGGER Adrian: Armut. Theologisch-ethisch, in: LThK 1, 1010-1011.

⁷²⁷ LG 8.

*a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu (...) Proto také toto společenství cítí, že je opravdu těsně spojeno s lidstvem a jeho dějinami.*⁷²⁸

Chudoba spolu se sexuálním zneužitím tvoří hlavní faktory, které přispívají k vykořisťování dětí v prostituci. Oběti těchto zločinů můžeme současně označit jako chudé tohoto světa a této doby. Roli zde hraje chudoba v komplexním pojetí a její všechny koncepty a aspekty. Celkově rovněž představuje výzvu pro přednostní preventivní, uzdravující, osvobozující konání ve prospěch jejích obětí, a to opět na úrovni všech oněch konceptů a aspektů. Vzhledem k tomu, čeho se na dětech a potažmo na své lidské důstojnosti dopouštějí pachatelé těchto činů, lze je přeneseně zařadit mezi chudáky. Ze všeho uvedeného vyplývá pro církve a křesťany přednostní zájem a péče o oběti vykořisťování dětí v prostituci, když v nich - jako v jedněch z těch nejvíc trpících a chudých současného světa - může spatřovat dokonce samotného Ježíše Krista. Nelze přitom zapomínat na spravedlivý pastorační přístup i k pachatelům.

Tomuto přístupu se pokusíme položit základy poté, co pohlédneme z hlediska sociální etiky na lidskou práci. Vede nás k tomu návaznost na téma chudoby a s tím spojené nezaměstnanosti či obtížné zaměstnatelnosti jako jednoho z faktorů, které podporují vykořisťování dětí v prostituci, a skutečnost, že Mezinárodní organizace práce, jak jsme předeslali v první části práce, řadí dětskou prostituci mezi nejhorší formy dětské práce. Budeme zjišťovat, zda je vůbec možné zde hovořit o práci.

7. Lidská práce

Mezinárodní organizace práce (ILO) prokazuje velké a také úspěšné nasazení v boji proti nejhorším formám práce dětí. Takové formy poškozují další vývoj dětí a jsou v každém případě neslučitelné ve svých tvrdých a vykořisťovatelských projevech s lidskou důstojností. Boj proti práci dětí je proto naléhavý cíl mezinárodní ochrany lidských práv.

Vícekrát zmiňovaná *Úmluva č. 182 Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce* ve své preambuli mimo jiné uznává, že je práce dětí z velké části způsobena chudobou, že dlouhodobé řešení spočívá v trvalém hospodářském růstu, který vede k sociálnímu pokroku, zejména k zmirňování chudoby a k všeobecnému vzdělání. Odkazuje také na Úmluvu o právech dítěte a na Dodatkovou úmluvu OSN o odstraňování otroctví, obchodu s otroky a otroctví podobných zařízení a praktik z roku 1956.

⁷²⁸ GS 1.

Mezinárodní organizace práce tím chce posílit a podpořit boj proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, tedy i proti prostituci, jehož jednotlivé projevy řadí mezi „nejhorší formy práce dětí“. Proto bude dále představeno pojetí práce v sociální etice, aby se ukázalo, zda je vůbec možno hovořit u vykořisťování dětí v prostituci o formě práce.

Sociologický slovník definuje práci (work, labor) jako plánovitou a vědomou činnost, kterou člověk vykonává s nasazením fyzických a duševních sil a která směřuje k uspokojení lidských potřeb, rozumí se tím většinou práce za mzdu, ale významně je ve společnosti zastoupena i práce neplacená (např. v domácnosti, při zájmových činnostech), placená neoficiálně nebo ohodnocená protislužbami nebo dobrovolná, práce poskytuje různé hodnoty, jako např. způsob obživy, osvojení si dovedností, strukturování času, sociální kontakty, sebehodnocení. Pod heslem *práce domácí* (housework) je pak pod bodem 2 uvedena „výdělečná práce vykonávaná nikoli na pracovišti, ale ve vlastním domácím prostředí. Umožněna je rozvojem techniky, především vznikem osobních počítačů;“ heslo *práce sociální* (social work) představuje práci zaměřenou na zlepšení sociálního postavení lidí chudých nebo deviantních; jejím cílem je odhalení a náprava sociálních problémů a k současným principům sociální práce patří důraz na osobní růst, autonomii, rovnost.⁷²⁹

V návaznosti na sociologickou definici práce, vymezení pojmu „nejhorší formy práce dětí“ a slovník každodenního jazyka, který používá výrazu sexuální služby, se nesmí přehlédnout i skutečnost, že ve druhé polovině 20. století nabývá hlavního významu v pojmu práce sektor služeb.⁷³⁰ Citovaný autor se odvolává na německého sociologa Gerharda Schmidtchena,⁷³¹ jenž upozorňuje na sebeporozumění těch, kdo pracují ve společnosti služeb, a na odlišné aspekty práce služeb od produktivní práce v užším slova smyslu. V souvislosti s vykořisťováním dětí v prostituci bude vhodné zmínit zejména čtvrtý aspekt, který říká, že „význam či hodnota služeb není dána jimi samotnými, ale poptávkou. Poptávka je takřikajíc externí určující faktor. Potud práce ve službách vykazuje svým způsobem vnější determinaci.“⁷³² Poptávka, jak se ukazuje a jak již bylo uvedeno, hraje hlavní roli v otázce komerčního sexuálního zneužívání dětí, i když je zde samozřejmě zpětná vazba s nabídkou.⁷³³

⁷²⁹ Srov. JANDOUREK Jan: Sociologický slovník, Praha: Portál, 2001, 191.

⁷³⁰ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce, in: FIALA Petr / HANUŠ Jiří / VYBÍRAL Josef (ed.), Katolická sociální nauka a současná věda, Brno: CDK a Vyšehrad, 2004, 127.

⁷³¹ Srov. SCHMIDTCHEN Gerhard: Ethik und Protest. Moralbilder der Weltkonflikte junger Menschen, Opladen 1992, 177-181.

⁷³² RETHMANN Albert-Peter: Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce, in: op. cit., 128.

⁷³³ Srov. např. VANÍČKOVÁ Eva: Diskuse na konferenci „Rozvoj nových konceptů prevence k ochraně dětí před komerčním sexuálním vykořisťováním v kontextu profilů pachatelů německých sexuálních turistů“ konané ve dnech 06.-07.12.2004, Zámek Mostov u Chebu. Vlastní poznámky autora.

V širším slova smyslu se práce chápe jako cílevědomá činnost člověka, jež k němu podstatně náleží, neomezená na placenou produkci či na produkci materiálních dober. Ten, kdo vykonává nějakou práci, která má hodnotu pro něj nebo pro druhé, tím vlastně *utváří svět*. Společně s tímto utvářením světa patří k práci s ohledem na lidské cíle překonávání nedostatkovosti statků a rozvoj vloh a schopností člověka. Zda se jedinci umožní a usnadní sebeuskutečňování v práci a tím i jeho životní štěstí, či naopak ztěžuje odcizením, záleží také na společenské organizaci práce. Společenský řád má usilovat o to, aby všem zúčastněným umožňoval, aby měli podíl na sociálním životě a uspokojovali své potřeby. Měřítkem pro vytváření společného hospodářství je potom ohled na práva těch, kdo pracují. Ti mají mít možnost, aby se jim přizpůsobovaly pracovní podmínky a aby se účastnili rozhodovacích procesů.⁷³⁴

U zločinů spojených s vykořisťováním dětí v prostituci by se svět spíše perverzně deformoval. Dochází při nich k porušování základních lidských práv člověka. Současně je vhodné zmínit, že nezaměstnanost spojená s následnou chudobou se může stát živnou půdou pro prodej dětí v prostituci. Jedná se tak o výzvu pro stát a jeho sociální politiku.

V kontextu projednávané problematiky budou výchozími texty pro biblicko-teologické nálezy ohledně pojetí práce tyto zkušenosti biblických svědků: „*Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil*“ (Gen 2,15); „*Ať lidé panují nad (...) A Bůh jim požehnal a řekl jim: Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad ...*“ (Gen 1,26b.28); „*A spočinou na tobě všechna tato požehnání, když budeš poslouchat Hospodina, svého Boha: Požehnaný budeš (...) na poli (...) plod tvého života...*“ (Dt 28,2-6); „*Hospodin stvořil člověka ze země (...) a dal jim moc nade vším, co je na zemi. Podle své vůle je vybavil silou...*“ (Sir 17,1-3nn.); „*...Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou, všechno mu pod nohy kladeš*“ (Ž 8,7); „*Neštví se za bohatstvím, z vlastního rozumu toho zanech*“ (Př 23,4); „*Svévolníka výdělek z jeho práce zklame, kdežto kdo rozsévá spravedlnost, má mzdu jistou. Tak spravedlnost vede k životu, kdežto kdo se žene za zlem, spěje ke smrti. Hospodin má v ohavnosti lidi falešného srdce (...) Zlý zaručeně nezůstane bez trestu...*“ (Př 11,18-21); „*...Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši (život), a čím bude to, co jsi nashromáždil? Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem*“ (Lk 12,20-21); „*...hovíte svým zálibám a honíte všechny své dělníky*“ (Iz 58,3); „*...Pamatujte na tento den, kdy jste vyšli z Egypta, z domu otroctví. Hospodin vás odtud vyvedl pevnou rukou*“ (Ex 13,3); „*Synu, svou nemoc nepodceňuj, ale pros Hospodina, a on tě uzdraví. Zanech přestoupení, vztáhni své ruce*

⁷³⁴ Srov. KERBER Walter: Arbeit. IV. Sozialethisch, in: LThK 1, 921-923.

k dobru a očisti srdce od každého hříchu“ (Sir 38,9-10); „...neboť Bůh sám vás vyučil, jak se máte mít mezi sebou rádi“ (1 Te 4,9); „Bude někdo učit Boha vědomostem? On soudí přece i vysoko postavené“ (Jób 21,22).

Používaný pojem pracovat či práce v uvedených místech zachycuje lidské činnosti i Boží působení. Člověk má stvoření kultivovat a chránit, má dále předávat Boží požehnání. V žádném případě se ale nesmí jednat o násilné ovládnutí a vykořisťování. Lidská práce dosahuje svého cíle na základě dodržování Božího nasměrování. Práce je také znamením významnosti člověka a přivádí jej do Boží blízkosti. Práce má funkci udržovat život a existenci člověka. Naopak se odmítá bezměrné hromadění či spoléhání se na získané bohatství. Celistvé pojetí člověka vylučuje polarizaci tělesné a duševní činnosti. Člověk nesmí práci zneužívat k utlačování. Stejně pojmy se pak přenášejí na Boží spásné jednání, takže Bůh osvobozuje, zachraňuje, vyvádí ze sevření a otroctví, uzdravuje, učí, soudí.⁷³⁵

Na biblické pojetí navazuje encyklika *Laborem exercens*, když se věnuje „spiritualitě práce“ a připomíná, že je práce „vždy činností osoby“ a tím se jí „účastní celý člověk, *tělo i duch*, bez ohledu na to, zda je to práce tělesná či duševní.“ Rovněž „celému člověku je určeno slovo živého Boha, poselství spásy.“ Aby se pak „dostalo práci konkrétního člověka smyslu, jaký má před Bohem a kterým je práce zapojena do díla spásy jako jeho obvyklý, a zároveň obzvláště důležitý prvek a součást,“ vyžaduje se „nutné vnitřní úsilí lidského ducha, doprovázené vírou, nadějí a láskou.“⁷³⁶ Dále se konstatuje, že člověk stvořený k Božímu obrazu má na Stvořitelově díle účast, dále jej rozvíjí a doplňuje; práce proto musí „ponechávat vnitřní prostor, v němž se člověk, tím že se stává tím, kým má z vůle Boží být,“ připravuje na absolutní cíl svého života.⁷³⁷ Člověkem práce je označen i Ježíš Kristus, jenž přiřazen ke „světu práce“, má pro ni uznání a úctu, hledí na ni s láskou, vidí v ní „zvláštní rys podobnosti člověka s Bohem, Stvořitelem a Otcem“.⁷³⁸

Již toho je patrné, že není možno v případech prostituce s dětmi hovořit o práci, protože vůbec nekultivuje a nechrání lidskou bytost dítěte, nepředává požehnání, ba naopak ničí a degraduje život a celou osobu dítěte. Znamená pak v mnoha případech násilné ovládnutí a skoro vždy vykořisťování. Pachatelé při ní hromadí mnoho peněz. Ani oni se ale nevyhnou smrti a Hospodinu neuniknou ani s tím spojené korupční praktiky. Jednoznačně odporují prostituční praktiky s dětmi Božímu dílu i v tom, jak se vrcholně projevilo v postojích slovesch

⁷³⁵ Srov. REITERER V. Friedrich: Arbeit. I. Biblisch-theologisch, in: LThK 1, 917-918.

⁷³⁶ Srov. JAN PAVEL II.: Laborem exercens. Encyklika o lidské práci ze 14. září 1981, čl. 24, in: Sociální encyklika (1891-1991).

⁷³⁷ Srov. tamtéž, čl. 25.

⁷³⁸ Srov. tamtéž, čl. 26.

a činech Ježíše Krista. Takto poznáný Bůh naopak vidí tyto zločiny a chce děti osvobodovat, zachraňovat, uzdravovat, učit je zdařilému životu a vyslovuje soud nad pachateli. Ve své lásce ale i jim nabízí ještě možné osvobození a uzdravení z praktik, které páchají, a z toho, nač spoléhají.

Rozhodujícím faktorem v praktikách prostituce s dětmi je zisk skrze uspokojení potřeb zákazníků. Plně se tedy ztrácí dítě, jež je pouhým prostředkem dosahování těchto cílů. Proto bude dále v centru zájmu dítě jako osoba a lidská práce z hlediska důstojnosti a dobra člověka, jak to nabízí i *sociální encyklika Laborem exercens*:⁷³⁹

Již v části encykliky nazvané *Práce z hlediska objektu*, tedy z hlediska toho, co člověk koná, se uvažuje o technice jako o protivníkovi člověka, který si z člověka udělá otroka (odstavec 5).⁷⁴⁰ Část encykliky nadepsaná *Práce z hlediska subjektu: člověk-subjekt práce* staví do středu pozornosti člověka samotného. Člověk je subjektem práce jako osoba, tedy jako Boží obraz má utvářet tento svět, protože je „schopný plánovitě a účelně činnosti, schopný rozhodovat o sobě a tíhnoucí k sebeuskutečnění“ (odstavec 6). Různé činnosti pak mají sloužit k uskutečňování lidství člověka, „*k splnění osobního povolání, které je mu vlastní právě proto, že je člověk.*“ Jako základ a trvalé jádro křesťanské nauky o lidské práci je uvedena pravda, že „*lidská práce má svou hodnotu mravní, která je přímo a bezprostředně spjata se skutečností, že ten, kdo ji koná, je osoba, že je to uvědomělý a svobodný neboli o sobě rozhodující subjekt.*“

Proto je třeba hledat kořeny důstojnosti práce zejména v její subjektivní stránce. Prvním základem hodnoty práce je sám člověk a s tím souvisí i mravní závěr: „ačkoli je pravda, že člověk je určen a povolán k práci, přece má především *práce sloužit člověku, a ne člověk práci.*“ Každá práce je dále měřena „*hlavně mírou důstojnosti samotného subjektu práce neboli osoby: člověka, který ji koná.*“ Konečným cílem jakékoli práce je a zůstane vždy člověk sám. Odstavec 7 nadepsaný *Ohrožení správného řádu hodnot* poukazuje na nebezpečí, že se zachází s lidskou prací jako se „*zbožím svého druhu.*“ Podle objektivního hlediska existuje mnoho různých prací a vzhledem k subjektu se hovoří pouze o jedné a neopakovatelné práci (odstavec 8). Odstavec 9 *Práce – důstojnost osoby* připomíná, že práce je pro „*člověka dobrem*“, a to nejen „*užitečným*“ či „*užitkovým*“, ale dobrem „*důstojným*“ neboli „*odpovídajícím důstojnosti člověka, tedy dobrem, které tuto důstojnost vyjadřuje a rozmnožuje.*“ Pro bližší určení mravního významu práce se zdůrazňuje právě toto a dále se říká, že „*práce je dobro člověka, dobro jeho lidství – neboť prací člověk nejen*

⁷³⁹ Srov. tamtéž.

⁷⁴⁰ Tamtéž.

přetváří přírodu a přizpůsobuje ji svým potřebám, ale také *uskutečňuje sebe jako člověk, a jistým způsobem se tak dokonce stává více člověkem.*“ Varuje se před tím, že objektivní stránka práce převáží nad stránkou subjektivní a že vezme či zmenší člověku jeho důstojnost a jeho nezadatelná práva (odstavec 10).⁷⁴¹

II. vatikánský koncil, na nějž se odvolává i zmíněná encyklika, poskytuje pravidlo pro lidskou práci: *„aby byla podle Božího plánu a Boží vůle v souladu s pravým dobrem lidstva a ponechala člověku jako jedinci i jako členu společnosti možnost rozvíjet své povolání do plnosti.*“⁷⁴² Na základě spirituality práce je ovoce lidské práce nahlíženo jako součást nového dobra, domova spravedlnosti, který pro člověka otevřel a zpřístupnil svým dílem Ježíš z Nazaretu.⁷⁴³ Myslí se tím zkušenost atmosféry a hodnot absolutního cíle lidského života, běžně nazývané nebe, tedy plného porozumění, štěstí, lásky a pokoje člověka.

Biblické aspekty pojmu práce prokázaly, že svěřená vykonávaná vláda člověka není despotická, ani proti rozumu, ani trestem a ani únikem. Člověk má nahlížet to, co je mu svěřeno, jako cenný dar. Neporozumění lidské práci a její zkreslení je důsledkem přerušení důvěrného a harmonického vztahu člověka s Bohem (srov. Gen 3,6-8). Místo toho nastupuje touha po absolutní vládě nad ostatním bez ochoty se podřídit vůli Stvořitele, tedy touha být bohem (srov. Gen 3,5). Práce je zdrojem přiměřených životních podmínek a účinným prostředkem proti chudobě (srov. např. Př 10,4).

Z moudrosti roste požadavek spravedlnosti, který usvědčuje pachatele nepráva a pomáhá tomu, aby ti, kteří žijí v chudobě či na jejích hranicích nepropadli pokušení tuto situaci řešit prodejem dětí do prostituce: *„Neprávem nabyté poklady neprospějí, kdežto spravedlnost vysvobodí od smrti. Hospodin nedopustí, aby hladověl spravedlivý, kdežto choutkám svévolníků činí přítrž“* (Př 10,2-3); *„Lepší je maličko se spravedlností než mnoho výtěžků s bezprávím“* (Př 16,8). Za vrchol biblického učení o práci se považuje přikázání o volnu při sabatu (srov. Dtn 5,12-15; Ex 20,8n.; Žid 4,9-10), jež otevírá člověku možnost plné svobody, chrání před zneužitím práce k utlačování druhých, k dobrovolnému nebo vnucenému zotročení, před každou formou tajného či veřejného vykořisťování. Rovněž se nezapomíná na skutečnost, že hromadění statků na jedné straně, může vést k tomu, že tyto statky chybí druhým (srov. Ex 23,10-11). Den sabatu jako den osvobození od toho, co je zlé, a výzvu k praktikování solidárního soužití lidí, tak připisuje práci velký význam začátku nového stvoření (srov. např. Mt 12,9-14; Mk 2,27).

⁷⁴¹ Srov. tamtéž.

⁷⁴² GS 35.

⁷⁴³ Srov. JAN PAVEL II.: Laborem exercens.

Protože práce zapojuje člověka do díla stvoření i díla spásy (vysvobození), představuje zásadní dimenzi lidské existence. Stává se tak prostředkem posvěcení a oduševnění, vyjadřuje se v ní plnost lidskosti člověka, neboť člověk může ve svém svobodném a zodpovědném jednání projevit vnitřní vztah ke Stvořiteli a svůj kreativní potenciál, když utváří tento svět a bojuje proti záludnostem hříchu.⁷⁴⁴

Jak již bylo patrné z encykliky *Laborem exercens*, rozlišují se u lidské práce dva významy, a sice objektivní a subjektivní. Zatímco objektivní význam znamená celek používaných činností, zdrojů, nástrojů a technik, jedná se v subjektivním smyslu o jednání člověka jako dynamické bytosti, která je schopná konat různé věci, které patří k pracovnímu procesu a odpovídají jeho osobnímu povolání. V tomto smyslu se práce vyvíjí stabilně, není totiž závislá na tom, co člověk konkrétně uskutečňuje, ani na způsobu činnosti, ale „jedině a pouze na jeho důstojnosti jako personální bytosti“. Tím se poukazuje na zdůvodnění hodnoty a důstojnosti práce a na problém organizace hospodářských a společenských systémů, které mají respektovat práva člověka. Proto tato subjektivita propůjčuje práci její vlastní hodnotu, jež zakazuje ji učinit pouhým zbožím či neosobní součástí procesu produkce. Práce je totiž podstatným výrazem lidské osoby, která není určena k tomu, aby z ní někdo dělal pouhý nástroj produkce či pouhou pracovní sílu. Lidská práce je podstatně na osobu zaměřena a orientována.⁷⁴⁵

Již nepřijatelná práce dětí se považuje za druh násilí, za vykořisťovatelské podmínky odpovídající otroctví a tím za závažné porušení lidské důstojnosti dítěte.⁷⁴⁶

Tím více je v praktikách vykořisťování dětí v prostituci subjektivní stránka práce jednoznačně popřena a celé dítě, nejen jeho požadované sexuální výkony a jeho tělo, je zbožím pro uspokojování egoistických potřeb druhých. Je porušena jeho lidská důstojnost a není možno v tomto případě vůbec hovořit o práci.

Jak jsme výše doložili, Mezinárodní organizace práce řadí dětskou prostituci mezi nejhorší formy práce dětí. Činí tak jistě v rámci svého úsilí potírat tento jev. Sociálně etické pojetí práce však nedovoluje vůbec v tomto případě hovořit o práci. Proto navrhuje, aby se o vykořisťování dětí v prostituci vůbec nemluvalo jako o práci.

Přivedl nás k tomu jednak vrchol biblického učení o práci - přikázání o volnu při sabatu (srov. Dtn 5,12-15; Ex 20,8n.; Žid 4,9-10), jež člověku otevírá možnost plné svobody, chrání před zneužitím práce k utlačování druhých, k dobrovolnému nebo vnucenému zotročení, před

⁷⁴⁴ Srov. PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: Kompendium der Soziallehre der Kirche, čl. 255-259, 261, 263.

⁷⁴⁵ Srov. tamtéž, čl. 270-272.

⁷⁴⁶ Srov. tamtéž, čl. 296.

každou formou tajného či veřejného vykořisťování. Současně nezapomíná na to, že hromadění statků na jedné straně, může vést k tomu, že tyto statky chybí druhým (srov. Ex 23,10-11). Práci tak připisuje velký význam začátku nového stvoření (srov. např. Mt 12,9-14; Mk 2,27) a výzvu k praktikování solidárního soužití lidí tento Den sabatu jako den osvobození od toho, co je zlé. Vše znamená pravý opak toho, co se děje v prostituci: popření svobody, utlačování těch nejslabších, jejich zotročení, vykořisťování, chudoba na jedné straně, hromadění majetku a výhod pachatelů na straně druhé. Ukazuje se stvoření propadlé hříchu a nepraktikuje se solidární soužití lidí, ale skupinový egoismus.

Práce má zapojovat člověka do díla stvoření i díla spásy (vysvobození), představovat zásadní dimenzi lidské existence, stávat se tak prostředkem posvěcení a oduševnění, vyjadřovat plnost lidskosti člověka. V prostituci se jedná o dílo zotročení, o zvěcnění a ubíjení života a vyjadřuje se nelidskost člověka.

Subjektivní smysl práce znamená jednání člověka jako dynamické bytosti a musí odpovídat jeho osobnímu povolání. V tomto smyslu se práce vyvíjí stabilně, je závislá jediné a pouze na důstojnosti člověka jako personální bytosti. Tato subjektivita propůjčuje práci její vlastní hodnotu, jež zakazuje, aby se učinila pouhým zbožím či neosobní součástí procesu produkce. Práce je podstatným výrazem lidské osoby, z níž si nikdo nesmí dělat pouhý nástroj produkce či pouhou pracovní sílu.

Samu nepřijatelnou práci dětí je nutno považovat za druh násilí, za vykořisťovatelské podmínky, které odpovídají otroctví a tím za závažné porušení lidské důstojnosti dítěte. Tím více to platí pro praktiky vykořisťování dětí v prostituci, kde je subjektivní stránka práce jednoznačně popřena a celé dítě, nejen jeho požadované sexuální výkony a jeho tělo, je zbožím pro uspokojování egoistických potřeb druhých. Porušuje se jeho lidská důstojnost a není proto vůbec možno v tomto případě hovořit o práci.

8. Nutný trest, obrácení, smíření a odpuštění

Sociálně nežádoucí jev označovaný jako *dětská prostituce* se považuje za trestný čin, resp. vykořisťující praktiky páchané na dětech pachateli, jak to vyjadřuje i český trestní zákoník. V trestním zákoníku nenajdeme přímo název *dětská prostituce* či komerční sexuální zneužívání dětí, ale hovoří se v této souvislosti o trestných činech souvisejících s tímto fenoménem. Vina je připisována jednoznačně pachatelům a ne tedy správně dětem. Tyto praktiky jsme rovněž zařadily z morálního hlediska do kategorie *intrinsece malum*, tzn. vždy mravně zlé bez ohledu na okolnosti a úmysl pachatele. Představují tak závažnou vinu a hřích a vyžadují právní trest. Etický princip a paradigma právního systému – idea lidské důstojnosti

– náleží každému člověku, tedy i pachatelům tak závažných zločinů. V křesťanské etice pak vina a hřích nemají poslední slovo. Nabízí se vyrovnání s vinou a hříchem, smíření, změna smýšlení a jednání, odpuštění a náprava. Jde rovněž o ochranu (dalších) dětí jako potenciálních obětí. S tím úzce souvisí také pojetí a účel trestu, a to i v těchto případech, s tím související celková péče o osoby ve výkonu trestu i posléze následné začlenění do společnosti po odpykání trestu odnětí svobody.

8.1 Účel trestu

Nejprve nahlédneme do pojetí trestu v trestním právu ČR, jak se o něm pojednává v trestním zákonu a komentáři k němu v rámci společných ustanovení o trestech:⁷⁴⁷

trest představuje spolu například s povinností náhrady škody jeden z právních následků spáchaného trestného činu. Mezi netrestními následky lze jmenovat ztrátu zaměstnání, jež plyne ze ztráty vyžadované bezúhonnosti. Tresty jsou právními prostředky k dosažení účelu trestního zákona. Za nežádoucí jednání a jednání škodlivé pro společnost musí pachatel počítat s újmou v podobě trestu. Preventivně výchovnou funkci plní trestní zákon tím, že stupnice druhů trestů a trestních sazeb za jednotlivé činy vyjadřuje hodnotový úsudek o stupni zavržitelnosti a v opačném pořadí hodnotovou stupnici takto chráněných společenských zájmů a vztahů. Bezprostřední realizaci účelu trestního zákona a trestu představuje pak výkon trestu, přičemž újma není cílem nebo smyslem trestu, ale jen nezbytným prostředkem pro dosažení jeho účelu. Proto se trest v trestním právu ČR charakterizuje jako specifický následek spáchaného trestného činu, který je stanovený zákonem a vynutitelný státem. Ukládají ho soudy v trestním řízení a obsahuje negativní hodnocení činu a jeho pachatele, působí tomuto pachateli určitou újmu. Je zvláštním druhem právní sankce. Tato sankce je stanovena v rámci trestní odpovědnosti za naplnění skutkové podstaty trestného činu, resp. jejích zákonných znaků. Na základě řečeného se účel trestu vymezuje podle § 23 takto: „(1) Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. (2) Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.“⁷⁴⁸

Komentář k odstavcům a jejich jednotlivým prvkům uvádí, že trest není sám o sobě účelem, že nepředstavuje odplatu za spáchaný trestný čin. *Za základní účel* se tak považuje

⁷⁴⁷ Srov. ŠÁMAL Pavel/PÚRY František/RIZMAN Stanislav: Trestní zákon. Komentář – I. Díl (§ 1 až § 90), Praha: C. H. Beck, 6. doplněné a přepracované vydání 2004, 177-183.

⁷⁴⁸ Tamtéž 178.

ochrana společnosti. Jde přitom o to zabránit odsouzenému v dalším páčání, vychovat ho a tím působit výchovně i na další členy společnosti. Trest vzhledem k tomuto určení ochrany, včetně ochrany práv a svobod jednotlivých občanů, znamená prostředek sebeobranu společnosti. V této souvislosti funkce ochrany se tak dále hovoří o represí, o individuální a generální prevenci. Hlavním účelem u mladistvých pachatelů je vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj se zřetelem k dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, k osobním vlastnostem, rodinné výchově a k prostředí, jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.⁷⁴⁹ Zde nelze nezpomenout na Úmluvu o právech dítěte a její článek 40, který dětem v konfliktu se zákonem – obviněným, obžalovaným nebo uznaným vinným – uznává právo na „takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.“⁷⁵⁰ S trochou dávkou ironie bychom mohli dodat, zda je vůbec co rozvíjet, myslí se tím rozvoj smyslu pro důstojnost a čest a s tím spojenou úctu k lidským právům, zda se s těmito skutečnostmi měly děti kde setkat.

Výchova pachatele – individuální prevence – se v trestním právu považuje za náročný účinek trestu. Pachatel si při něm má uvědomit škodlivost dalšího páčání, má dokázat změnit své negativní postoje k chráněným zájmům a být schopen respektovat právní řád. Trestní právo si je vědomo toho, že toto vše nezajistí zábranná (represivní funkce trestu). Proto poukazuje na složité zacházení s pachateli, jež se snaží o odstranění negativních, kriminogenních rysů v jejich osobnostech a ve společenských vztazích, v nichž žijí. Pachatel se tak má stát aktivním účastníkem výchovného vlivu, nejen jeho objektem. Trest se tedy realisticky považuje jen za jeden z prostředků výchovného působení a zdůrazňuje se odstraňování kriminogenních defektů osobnosti pachatele cestou rozvoje a posilování pozitivních prvků jeho osobnosti, jeho sociálně užitečných vztahů, zvyků, zájmů. Trestní právo si zde uvědomuje, že tyto potřeby přesahují jeho možnosti, a nechápe se jako všelék k odstraňování negativních jevů. A bezprostředně navrhuje a požaduje, aby se na výchovném působení na pachatele podílely i další preventivní a výchovné prostředky a instituce a aby se tak vytvářel ucelený a funkční výchovný systém během trestu i po něm.⁷⁵¹

Komentář k trestnímu zákonu označuje dále jednotu individuální a generální prevence (ta se má uskutečňovat skrze individuální prevenci, působit na ostatní členy společnosti) ve

⁷⁴⁹ Srov. tamtéž 179.

⁷⁵⁰ Úmluva o právech dítěte a komentář, in: Práva dítěte v dokumentech, 33.

⁷⁵¹ Srov. ŠÁMAL Pavel/PÚRY František/RIZMAN Stanislav: op. cit., 180.

výchovném působení trestu. Zákaz ponížení důstojnosti ve výkonu trestu dokumentuje humanitu trestního práva a trestání. Takové negativní vymezení účelu trestu spočívá v tom, že jeho účelem právě není působení zbytečného utrpení pachateli a ponižování jeho lidské důstojnosti. Naopak respektování osobnosti odsouzeného má představovat předpoklad jeho úspěšné převýchovy a resocializace, aby se mohl opět zařadit do života jako řádný občan.⁷⁵²

Návrh zákona v rámci rekodifikace trestního práva hmotného uvádí v novém znění trestního zákoníku v hlavě V *Trestní sankce*, jejím dílu 1 a § 37 *Obecné ustanovení pro ukládání trestních sankcí* a § 38 *Přiměřenost trestních sankcí* tyto skutečnosti:⁷⁵³ trestní sankce není možno pachateli uložit kruté a nepřiměřené a jejich výkonem nesmí být ponížena lidská důstojnost; je nutno je ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného činu a je třeba současně přihlížet i k chráněným zájmům poškozených osob. Díl 2 v oddíle 1 *Obecné zásady pro ukládání trestů* ve svém § 39 kromě jiného konstatuje, že se povaha a závažnost trestného činu určuje zejména podle významu dotčeného konkrétního chráněného zájmu, způsobu provedení činu a jeho následků.⁷⁵⁴

Není příliš potřeba připomínat, jaký obrovský význam mají chráněný zájem lidské důstojnosti dítěte, dále způsoby často záluďných strategií a celkových následků pro děti v případech jejich vykořisťování v prostituci.

Přes tyto závažné a společensky nebezpečné činy pachatelů je třeba upozornit na hlavní zásady ustanovení § 2 Zákona o výkonu trestu odnětí svobody:⁷⁵⁵ trest se může vykonávat jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody (odst. 1); jednání musí být takové, jež zachovává zdraví odsouzeného, podporuje postoje a dovednosti, které pomáhají k návratu do společnosti a umožňují vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Odsouzení mají dle stejného zákona také svá práva, včetně na sociální a duchovní služby a uspokojení kulturních potřeb (§ 16, § 20, § 21), jimiž se sledují humanitární cíle. Odsouzený má samozřejmě své povinnosti (§ 28) a aby se dosáhlo účelu výkonu trestu, stanovuje se každému odsouzenému program zacházení (§ 40, § 41) jako základní forma cílevědomého a komplexního působení. Na naplňování účelu trestu se počítá s účastí církví, náboženských společností, zájmových sdružení občanů, nevládních organizací a dalších orgánů a institucí, které se snaží vytvářet podmínky pro jeho samostatný způsob života (§ 43).

⁷⁵² Srov. tamtéž 182-183.

⁷⁵³ Srov. <http://www.portal.justice.cz/ms>.

⁷⁵⁴ Srov. tamtéž.

⁷⁵⁵ Srov. Zákon č. 169/1999 Sb. (platný od 1. 7. 2004) ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění změny 52/2004 Sb., systém ASPI.

Ve věznicích proto pracují stabilní týmy zaměstnanců Vězeňské služby, které se skládají ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatelů a dozorců, a z kvalifikované a pověřené osoby k duchovenské službě.⁷⁵⁶ Znění § 35 téže vyhlášky zajišťuje odsouzeným ochranu proti neoprávněnému násilí a jakýmkoli projevům ponižování lidské důstojnosti, urážkám a výhrůžkám. Není žádným tajemstvím, že právě pachatelé sexuálních deliktů na dětech bývají vystavováni různým ponižováním a urážkám.

O trestu lze hovořit jako o opatření, jež odpovídá na provinění proti normě a demonstruje nesouhlas s tímto proviněním. Trest potvrzuje platnost normy a má většinou formu vynuceného způsobení zla.⁷⁵⁷

Trestní právo se zabývá státním, trestně postihnutelným zákazem mravně zavrženého jednání. A dostáváme se opět do důležitého vztahu práva a etiky s tím spojené otázky, zda a v jakém rozsahu mohou a smějí být prosazovány mravní požadavky pomocí trestního práva. Je přitom zřejmé, že nejde o inkorporaci úplného etického konceptu do trestního práva, ale spíše o zřetel morálního minima. Stále tak platí rozlišování legality a morality a potřeba definovat trest podle práva. Na trest je možno pohlížet z perspektivy smíření, která vyžaduje, aby se odsouzeným připomínala a posilovala jejich zodpovědnost. Určitým způsobem pojatý účel trestu tak může umožňovat pokrok v mravní kompetenci pachatelů a pachatelek.⁷⁵⁸

Na legitimitu trestu jako instituce se snaží odpovědět různé teorie trestu se svými slabými i silnými stránkami.⁷⁵⁹ teorie odplaty, teorie speciální prevence a teorie generální prevence. *Teorie odplaty* spatřuje účel trestu v státně regulované retrospektivní odezvě na neprávo spáchané v minulosti. Zlem trestu (*malum passionis*) se tak vyrovnává vina (*malum actionis*). Trest má podle toho smysl sám v sobě a proto se tato teorie označuje jako absolutní či retribuční. Předpokládá, ale neodůvodňuje nutnost trestu. Neodpovídá na otázku, proč a kdy se má trestat. Chybí tedy měřítko, podle něhož se má trestat, a odpověď na to, v jakých případech zmocňuje a zavazuje lidská vina stát k tomu, aby trestal.

Oproti tomu se teorie *relativní* či *prevenční* obrací na zamezení neprávu v budoucnosti a jejich zásada zní, že se trestá proto, aby se bezpráví nespáchalo. Tato teorie má pak dvě varianty: nejprve bude pojednána *speciální prevence*, jež spatřuje účel trestu v tom, že se předchází novým deliktům pachatelů. Cestou je zlepšení, tedy resocializace, nebo odstrašení. Opět tato teorie neuvádí odůvodnění nutného státního zásahu a ani tento trestající zásah

⁷⁵⁶ Srov. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Změna: 378/2004 Sb. a 243/2006 Sb., systém ASPI – stav k 2. 11. 2006, poslední stav textu 345/1999 Sb.

⁷⁵⁷ Srov. MOHR Georg: Strafe. I. Philosophisch-anthropologisch, in: LThK 9, 1022.

⁷⁵⁸ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 322-325.

⁷⁵⁹ Srov. tamtéž 332-337; MOHR Georg: Strafe. I. Philosophisch-anthropologisch, in: op. cit., 1022-1023.

obsahově neomezuje. Zapomíná se tak na souvislosti s měnícími se morálními představami ve společnosti, s vědeckými poznatky a dalšími dějinnými faktory. Potom je složité stanovit, co je vlastně potřeba zlepšovat. Určitá skupina obyvatel s odchýlným chováním by se mohla ptát, proč by si nemohla rozvíjet svůj způsob života. Například v kontextu projednávaných sexuálních deliktů na dětech v prostituci by se takto mohli projevit pedofilové. K tomu jsou už potřebná určitá kritéria, jež stanoví sankce za odchýlné chování.

Teorie *generální prevence* sází na odstrašení veřejnosti. Snahou je působit psychologicky na veřejnost, poskytovat sílu k utváření mravů a tak vychovávat. Opět se ale neodpovídá na otázku, které chování se má trestat a jak se má omezit státní trestání. Také se nedá říci, že by tím kriminalita klesala. Účel trestu se tak vlastně neobrací na pachatele, kteří se jeví jen jako nástroje státní výchovy a tím jako pouhé prostředky, a ne jako účely sami o sobě, jak to vyžaduje respektování lidské důstojnosti.

Žádná z těchto teorií tedy nemůže odůvodnit legitimitu trestního práva a vysvětlit způsob fungování. Proto se objevila *sjednocovací teorie*. Spojuje použitelná hlediska jednotlivých předchozích teorií a proto nepředstavuje koherentní koncepci.

Pravidla takové potřebné koherentní koncepce připomíná a rozvíjí W. Huber v rámci tématu právo trestního práva.⁷⁶⁰

východiskem je základní výkon státního trestního jednání a stanovení jeho legitimních úkolů. Právo trestu odůvodňuje v rámci práva. Trestní právo hrozí tresty, ukládá je a vykonává. Zakazuje tedy, odsuzuje a vykonává. A jde proto o legitimitu a hranice těchto kroků. Úkolem státu je zajistit svým občanům prostřednictvím *zákazů* relativně neohrožené soužití, a proto definuje předměty právní ochrany, jejichž porušení zpochybňuje bezpečné soužití. Plyne z toho subsidiární charakter trestního práva, který nemá smysl sám v sobě. Dalším z toho plynoucím důsledkem je, že zákonodárce není oprávněn a zavázán, aby vybavil určité chování trestem už pouze proto, že se považuje za nemorální. Jestliže totiž takové jednání neporušuje chráněný právní zájem, chybí oprávnění proti němu postupovat trestněprávně. Omezená státní pohrůžka trestem neobsahuje bezprostřední mravní soud o jednání, jež už není ohroženo trestem. Bylo by chybným závěrem vyvozovat z vlastního omezení trestního práva mravní lhostejnost vůči všem sexuálním jednáním a s tím spojenými způsoby života.

Už zde je třeba v rámci tématu práce upozornit na to, že tím svou mravní legitimitu nedostávají jednání - například homosexuální a heterosexuální promiskuita, prostituce dospělých, manželská nevěra, platba sexem u dospělých za nějaký výhodný kontrakt či

⁷⁶⁰ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 337-341.

dosažení určité výhody či titulu, erotizovaný reklamní prodej výrobků, nesymetrické (intelektuálně, osobnostně, vzdělanostně, materiálně) sexuální vztahy s osobami, které opouští ústavní zařízení po dosažení 18. roku věku, ale jejich psychický, sociální, mentální a mravní vývoj je na úrovni dítěte, čehož využijí ti (zejména pedosexuálně orientovaní), kteří jim nabídnou za to bydlení a různé věci-, i když nejsou postihována trestním právem. To, co není zakázáno trestním právem, nelze hned prohlašovat za mravně legitimní. Použití trestního práva k bezprostředně morálním účelům není slučitelné s vlastním chápáním svobodného právního státu. Jinak by sloužilo jako nástroj morálního poručníkovaní. Úkolem státu ale je informovat občany o tom, kterých zásahů do práv druhých je nutno se kvůli bezpečnému soužití zdržet. A v tom je smysl zákazů trestního práva. Působí tak na celou veřejnost, a nejen na potencionální pachatele. Všichni se dozvídají o společně uznaném právním řádu.

U *odsuzování* hraje velkou roli, že trestní právo zachovává a podporuje důvěru ve spolehlivost práva. Rozhodujícím úkolem trestního práva je, že vyrovnává zachovávání právního společenství a ochranu osobní důstojnosti. Osobní důstojnost obžalovaných a odsouzených se musí uplatnit v utváření trestního řízení a výkonu trestu. Pojem osobní důstojnosti má přitom své předpoklady: člověk je schopen zodpovědnosti i se provinít.

Nyní lze navázat otázkou oprávnění *výkonu trestu* a opět se přitom orientovat na měřítko relativně neohroženého soužití. Výkon trestu je nutno opětovně posuzovat podle respektování osobní důstojnosti odsouzených. Cílem takového výkonu trestu je znovuzачlenění do právního společenství, integrace, proto se může organizovat podle hlediska resocializace. Proto se v této souvislosti hovoří o trestním právu jako o *ultima ratio* sociální politiky.

Proto je důležité rozlišovat mezi hříchem, morální vinou a právně relevantní vinou. Pak už nelze považovat trestní právo za trestní právo odplaty a nejde o vyvážení či vyrovnání viny odpykáním. Lidská svoboda se totiž uskutečňuje jen ve společenství s druhými a teologická etika odtud rozvíjí porozumění státnímu trestání na základě myšlenky relativně bezpečného soužití v právním společenství. Současně zdůrazňuje důstojnost člověka jako mez veškeré státní moci. Podporuje tedy trestní právo, které je v pohrůžce trestem, v ukládání trestu a ve výkonu trestu slučitelné s *důstojností lidské osoby*. Na vztah právního společenství a pachatelů pohlíží z perspektivy smíření. Cíl státního trestání tak představuje znovuzачlenění pachatelů do právního společenství. Zejména má takové pojetí důsledky pro výkon trestu z hlediska resocializace. Zákaz a soud jako dva samostatné prvky státního trestního práva nestačí. Je třeba zohlednit všechny tři prvky, tedy k těmto dvěma zmíněným ještě přidat výkon trestu, aby se trestu rozumělo podle práva, jež umožňuje vztahy vzájemného uznání. Vyplývá z toho i potřeba působit proti ničení a ohrožování vztahů vzájemného uznání. Trestní

právo proto informuje prostřednictvím svých zákazů o tom, které právně chráněné zájmy se považují za podstatné kvůli vzájemnému uznání. Trestní právo dále odsuzuje provinění proti takovým zákazům a zaručuje tím právní jistotu. Trestní právo také vykonává takové rozsudky s tím cílem, aby se pachatelé znovuzačlenili do právního společenství. Právě tím, že je trestní právo ve službě právnímu společenství jako společenství vzájemného uznání, uplatňuje nutně ve svých základech i výkonech elementární předpoklad vzájemného uznání, a sice respekt k důstojnosti každé lidské osoby. Platí to i vůči pachateli trestné činnosti. Aby se lidská důstojnost nestávala neslučitelným prostředkem morálního donucení, zakazuje trestní právo jen to, co se musí zakázat kvůli vzájemnému uznání a bezpečnému soužití.⁷⁶¹

Hrubě je právě porušena lidská důstojnost dětí při jejich vykořisťování v prostituci, kdy nejsou vůbec respektovány jako subjekty, ale zneužívány jako předměty většinou vnuceného uspokojení vlastních egoistických zájmů a potřeb. Jsou zde ohroženy a ničeny základy trestního práva i společenství vzájemného uznání a jeho bezpečné soužití. Proto jsou související činy trestním právem zakázány a zároveň se ve výkonu trestu respektuje lidská důstojnost pachatele i těchto závažných deliktů.

Z hlediska teologicko-etické reflexe je u tématu trest vůbec předpokladem, že může být potrestaný učiněn zodpovědným za jednání, jež je definováno jako trestné, a že zavržení takového činu a způsobení určitých sankcí se děje podle pravidel instancí, která je k tomu oprávněna. Cizí je jí každá forma trestání, jež je pouhou reakcí neuspořádaných pocitů a potřeby slepé odvety, resp. msty. Zakazuje se tak udělat z někoho unáhleně oběť (viktimizace) z důvodu pouhého porušení řádu a tím tendenčně instrumentalizovat pachatele kvůli vyššímu dobru společnosti. Zde se nám současně připomíná téma souvislosti individuální a sociální viny a k tomu individuální viny a sociálně uloženého trestu. Ukazuje se nemožnost způsobit vnějším uložením trestu vnitřní obrácení a potvrzení trestu jako subjektivního pykání. Proto lze v nutném státním trestání vidět určitý nástroj k umožnění stabilního a pokojného sociálního soužití lidí, protože chrání ty nejelementárnější chráněné zájmy, je schopen zlepšovat a stále testovat způsobilost, spolehlivost a přiměřenost.⁷⁶²

Pohled do bible v kontextu tématu trest a deliktů spojených s vykořisťováním dětí v prostituci ukáže, že již Starý zákon zná náhradu škody (srov. např. Ex 21,18-22; Pš 6,31; 2 Sam 12,6), účel trestu jako odstrašení (generální prevence) (srov. např. Dtn 17,13) i jako speciální prevence ke zlepšení skrze výchovné působení (srov. Dtn 21,18), proroci chápou návrat do spoutanosti, odcizení od Hospodina, od zdroje života a od záchrany jako Boží trest

⁷⁶¹ Srov. tamtéž 341-343.

⁷⁶² Srov. HILPERT Konrad: Strafe. V. Theologisch-ethisch, in: LThK 9, 1026-1028.

za spáchané bezpráví (srov. Např. Oz 8,13; Mi 3,9-12; Iz 5). V této souvislosti bude vhodné uvést - vzhledem k odmítání zodpovědnosti za své činy u pedosexuálů a k jejich různým výmluvám – právě toto prorocké biblické svědectví: „*Běda těm, kdo říkají zlu dobro a dobru zlo, kdo vydávají tmu za světlo a světlo za tmu, kdo vydávají hořké za sladké a sladké za hořké!*“ (Iz 5,20). Podle Nového zákona náleží spravedlivé státní moci právo trestat pachatele: „...*Jednáš-li špatně, máš proč se bát, neboť nenese meč nadarmo; je Božím služebníkem, vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo. Proto je nutno podřizovat se, a to nejen z bázně před trestem, nýbrž i pro svědomí*“ (Řím 13,4b-5). Poslední slovo v otázce lidské viny a hříchu má však nakonec Hospodin, a to i u těch, kteří uniknou spravedlivému právnímu trestu. Bůh Ježíše Krista nabízí cíl svého trestání ve výzvě se obrátit, změnit smýšlení a jednání a dojít spásy.⁷⁶³

Pachatelé v oblasti vykořisťování dětí v prostituci se samozřejmě proviňují proti právnímu řádu. Zejména je však potřeba mít na zřeteli, že se proviňují proti konkrétním dětem, jimž ubližují. Proto má důležité místo v problematice překonávání kriminality, v racionálním zacházení s pachateli ve smyslu jeho výchovy a bezpečnosti společnosti tzv. *vyrovnání pachatel-oběť*, které se snaží přenést konflikt z roviny provinění proti právnímu řádu znovu na rovinu sociální interakce mezi zúčastněnými osobami. Trestní právo totiž definuje konflikt mezi osobami jako konflikt mezi osobou pachatele a právním řádem. Konkrétní poškození osoby se tím stává abstraktní skutkovou podstatou.⁷⁶⁴

Snaha o toto vyrovnání zahrnuje například nápravu škody pachatelem jako aspekt výměry trestu, když se předpokládá, že náhrada škody nutí odsouzeného k vypořádání se svým činem a má význam pro zdařilou speciální prevenci. Jestliže jsme zaznamenali určující měřítko trestního práva přispívat v případě konfliktu k obnově právní jistoty a právního smíru, pak hraje důležitou roli i zpracování bezprostředního konfliktu pachatele a oběti. Vyrovnání pachatel-oběť se tak neomezuje na náhradu škody, ale konflikt se zpracovává za účasti nějakého prostředníka. Vzniklé škody se napravují finančním obnosem. Tyto úvahy patří už do trestního procesu a zapojují se ještě silněji do výkonu trestu a spojují tam s úkolem resocializace. Tím se zohledňuje při utváření výkonu trestu i oběť.⁷⁶⁵

Tyto myšlenky je třeba uplatnit právě v rámci trestního řízení a výkonu trestu s pachateli trestných činů souvisejícími s vykořisťováním dětí v prostituci, kde jde hlavně o zisky a dětem se působí celkové následky často na celý život. Pachatelé by mohli například platit

⁷⁶³ Srov. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER Ludger: Strafe. III. Biblisch-theologisch, in: LThK 9, 1024-1025; MÜLLER Gerhard Ludwig: Strafe. IV. Systematisch-theologisch, in: LThK 9, 1025-1026.

⁷⁶⁴ Srov. MARX Reinhard, WULSDORF Helge: op. cit., 276; HUBER Wolfgang: op. cit., 347.

⁷⁶⁵ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 347-348.

dětem částky, které mohou využít na terapii, vzdělání, bydlení, stravování.

Účelem trestu je tedy podle trestního práva chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Výkonem trestu nesmí být současně ale ponížena lidská důstojnost. Úmluvu o právech dítěte přiznává dokonce dětem v konfliktu se zákonem právo na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

Pachatel se má stát aktivním účastníkem výchovného vlivu, nejen jeho objektem. Trest se realisticky považuje jen za jeden z prostředků výchovného působení a zdůrazňuje se odstraňování kriminogenních defektů osobnosti pachatele cestou rozvoje a posilování pozitivních prvků jeho osobnosti a jeho sociálně žádoucích vztahů. Zjistili jsme, že si trestní právo uvědomuje, že tyto potřeby přesahují jeho možnosti. Bezprostředně proto samo navrhuje a požaduje, aby se na výchovném působení na pachatele podílely i další preventivní a výchovné prostředky a instituce a aby se tak vytvářel ucelený a funkční výchovný systém během trestu i po něm. Toto považujeme v rámci teologické etiky za výzvu i pro církve a jiné zákonem uznané náboženské společnosti.

Respektování důstojnosti odsouzeného představuje předpoklad pro jeho úspěšnou převýchovu a resocializaci. Trestní právo se v našem případě zabývá státním, trestně postihnutelným zákazem mravně zavrženíhodného jednání. Na trest je třeba pohlížet i z perspektivy smíření, která vyžaduje, aby se odsouzeným připomínala a posilovala jejich zodpovědnost. Takto pojatý účel trestu tak má umožňovat pokrok v mravní kompetenci pachatelů a pachatelek. Teologická etika rozvíjí porozumění státnímu trestání na základě myšlenky relativně bezpečného soužití v právním společenství a současně zdůrazňuje důstojnost člověka.

Praktiky vykořisťování dětí v prostituci ohrožují a ničí základy trestního práva i společenství vzájemného uznání a jeho bezpečné soužití. Proto trestní právo tyto související činy zakazuje a zároveň ve výkonu trestu respektuje lidskou důstojnost pachatele.

Pachatelé se provinují proti konkrétním dětem, jimž ubližují. Proto má důležité místo v problematice překonávání, v racionálním zacházení s pachateli ve smyslu jeho výchovy a bezpečnosti společnosti tzv. vyrovnání pachatel-dítě jako oběť. Tím se zohledňuje při utváření výkonu trestu i dítě jako oběť. Kromě trestu odnětí svobody by měli pachatelé vykonat finanční náhradu. Případnou potřebnou roli prostředkování mohou sehrát připravení

členové církve či přímo vězeňské duchovenské služby.

U pachatelů, které se nepodaří odsoudit, či kteří odmítají vinu a nabízenou resocializaci a smíření, můžeme spolehnout na poslední a nejvyšší spravedlnost, totiž na to, že poslední slovo v otázce lidské viny a hříchu má Hospodin. Tento Bůh Ježíše Krista nabízí cíl svého trestání: vyzývá k obrácení, ke změně smýšlení a jednání a nabízí tak odpuštění a záchranu.

Takový postoj a přístup vyžaduje ale zahrnutí pachatelů do skupiny těch, vůči nimž platí láska k nepřítelům, aniž by nějak bagatelizovala spáchané bezpráví a vinu. Tato láska bude nyní dalším naším tématem, aby mohla dále podnítit ochotu ke změně smýšlení, jednání, postojů a smyslu a umožnit odpuštění a smíření.

8.2 Láska k nepřítelům

Pachatelé zločinu jsou pro své oběti a okolí známými lidmi, nebo naopak cizími. Jsou to lidé zatížení vinou a hříchem. Jak je to teď se vztahem k nim v obou případech? Platí i zde láska k nepřítelům ve smyslu lásky k hříšníkovi? Má se jimi pohrdat, mají a smí se nenávidět a (navždy) odsoudit? Lze vlastně v tomto případě vůbec hovořit o lásce, nejednalo by se pak o nějakou zvrácenou lásku? A co se myslí láskou, zatím také není řečeno.

V Matoušově evangeliu zaznívá v rámci Ježíšovy horské řeči tato šestá antiteze: „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítel svého. Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé. Budete-li milovat ty, kdo milují vás, jaká vás čeká odměna? Což i celníci nečiní totéž? A jestliže zdravíte jenom své bratry, co činíte zvláštního? Což i pohané nečiní totéž? Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,43-48).*

Jak vůbec rozumět tomuto textu a lze ho aplikovat i na pachatele praktik vykořisťování dětí v prostituci? Mají tito pachatelé a nakonec i děti, které samy dobrovolně vstupují do prostituce, právo na odpuštění? Z textu vycházejí i další otázky: kdo je vlastně bližní a kdo nepřítel? Proč máme milovat své nepřátele a lze to vůbec a je to spravedlivé vůči obětem, neznamená to bagatelizovat vinu a hřích a znovu traumatizovat oběť?

Tato práce straní jednoznačně dětem, které jsou oběťmi prostitučních praktik, a je pro přísné právní tresty pro pachatele. V souvislosti s tím rozumí samotným postiženým dětem, jejich skutečným blízkým osobám, vyšetřovatelům, státním zástupcům, soudcům, psychologům

a psychoterapeutům, sociálním a pastoračním pracovníkům i široké veřejnosti, že se v nich při zjištění o sexuálním zneužívání dětí v prostituci a při pohledu na následky a při představě

páchaných praktik a ničení dětství dítěte objeví vůči pachatelům různé negativné pocity a touhy. Dále směřuje porozumění vzhledem k morální kritice těch mladistvých, kteří si dobrovolně vydělávají v sexbyznysu. Přes tato konstatování a porozumění bude v následujících krocích tématem, zda je konečným řešením nenávisť k pachatelům, jejich odsouzení a opovrhování jimi v různých fázích řízení i v procesu znovuzacheňování do společenského života a zda je rovněž správné a rozumné zůstat u morálního odsuzování dětí, které jsou v prostituci dobrovolně.

Zkušenosti ukazují, že i otázka „kdo je můj bližní“ může být motivována egoisticky, aby si někdo omezil požadavky či změkčil radikální pokyn, který z ní vyplývá. Na druhou stranu zase neklást si tuto otázku může vést k tomu, že se koná neprávo a že se neví, co je právo a neprávo. Dalším požadavkem, který vychází z přikázání lásky, je interpretace toho, co znamená láska k nepřítelům.⁷⁶⁶

Byla-li řeč o šesté antitezi, pak se tato antiteze zaměřuje na tezi „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítel svého*“ (Mt 5,43). V linii tohoto uvažování lze připomenout ještě další biblické texty: „*Nebudeš se mstít synům svého lidu a nezanevřeš na ně, ale budeš milovat svého bližního jako sebe sama. Já jsem Hospodin*“ (Lev 19,18) a „*Hladoví-li ten, kdo tě nenávidí, nasyť jej chlebem, žízni-li, napoj ho vodou, tím shrneš řeřavé uhlí na jeho hlavu a Hospodin ti odplatí*“ (Př 25,21), což rezonuje s novozákonním sdělením „*Jestliže má tvůj nepřítel hlad, nasyť ho, a má-li žízeň, dej mu pít; tím ho zahanbíš a přivedeš k lítosti. Nedej se přemoci zlem, ale přemáhej zlo dobrem*“ (Řím 12,20-21).

Z analýzy těchto textů plyne, že nelze omezovat lásku jen na přátele a přitom nenávidět nepřátele, že přikázání lásky k nepřítelům už patří do lásky k bližním a nepřítel mezi bližní a že se bližním myslí někdo, kdo je příslušníkem stejné národnosti, spoluobčan, přítel, důvěrník, společník. Jestliže by někdo miloval jen ty, kdo mu udělali něco dobrého, nemusel by je milovat kvůli nim samým, ale sobecky kvůli sobě. Přece se může za zdáním lásky či solidarity skrývat vina a hřích. A vylučování nepřátel z přikázání lásky může odhalit, že není ještě láska k přátelům skutečná. Lásku k nepřítelům lze tak považovat za kritérium mravního smýšlení a za test lidského nitra, zda tam jsou či nejsou zlé myšlenky a postoje. Podle Ježíšova mravního poselství se pojem bližní rozšiřuje na všechny lidi, to znamená i na ty, jimiž se pohrdá.⁷⁶⁷

⁷⁶⁶ Srov. WOLBERT Werner: Was sollen wir tun? Biblische Weisung und ethische Reflexion, Freiburg: Herder, 2005, 77.

⁷⁶⁷ Srov. tamtéž 80-81.

I žalmista se ve svém neklidu ptá Hospodina, zda nemá nenávidět ty, kdo nenávidí Hospodina, a dívat se s odporem na ty, kdo se zvedli proti Hospodinu, ale prosí ho současně o poznání, aby jednal správně (srov. Ž 139,21). Apoštol Pavel v již zmíněném listu doporučuje: „*Nikomu neodplácejte zlým za zlé. Vůči všem mějte na mysli jen dobré (...) Nechtějte sami odplácet, milovaní, ale nechte místo pro Boží soud, neboť je psáno: Mně patří pomsta, já odplatím, praví Pán*“ (Řím 12, 17-19). Prorok Ezechiel tlumočí zase tento Boží pohled na věc: „*Kdyby se svévolník odvrátil ode všech svých hříchů, jichž se dopouštěl, a dbal by na všechna má nařízení a jednal podle práva a spravedlnosti, jistě bude žít, nezemře. Žádná jeho nevěrnost, jíž se dopustil, mu nebude připomínána, bude žít pro svou spravedlnost, podle níž jednal. Což si libuji v smrti svévolníka? je výrok Panovníka Hospodina. Zdalipak nechci, aby se odvrátil od svých cest a byl živ?*“ (Ez 18,21-23).

A možná někoho překvapí, že již v antice mimo židovsko-křesťanskou tradici vyzývá na základě filantropie, která zde představuje celek mravně požadovaného chování, Hierokles z Alexandrie k tomu, že musíme vykonávat spravedlnost nejen vůči těm, kteří se k nám zachovali spravedlivě, ale i vůči těm, kteří konali neprávem, a to z toho důvodu, abychom se nedostali nespravedlivou odplatou do stejně chybného postoje, protože všichni patříme do lidského rodu.⁷⁶⁸ A v argumentaci dále připojuje, že „se nesmí stát, abychom byli vůči dobrým lidem dobrými lidmi a vůči špatným špatnými lidmi.“⁷⁶⁹

Argumentuje tedy společným lidským bytím, nemluví o nepříteli, ale o tom, kdo koná neprávem či bezprávím, a varuje před nebezpečím rozdvojení postojů a tím, abychom se nenechali vtáhnout na jejich úroveň. Jde mu také o to, aby se pachatel neprávem choval jinak.

Toto přání milovat toho, kdo se dopustil bezpráví proto, že je člověkem a že je snahou, aby změnil své jednání, nijak nepoškozují bezpodmínečnost a radikalitu lásky k nepřátelům a naopak chce zabránit tomu, aby nebylo v kontextu lásky k nepřátelům lhostejné, zda se onen provinilec chová jinak či beze změny, protože cílem není jen výkon mé lásky, ale také postoj lásky toho druhého.⁷⁷⁰

Pachatel prostitučních praktik s dětmi také tvrdí, že má rád či miluje děti a že zde touží po něčem dobrém pro něj i pro ně, přesto nelze považovat tyto pachatele za přátele dětí a společnosti a nestačí jimi jen opovrhnout a zavřít je do vězení bez zájmu na tom, aby se změnili a toto bezpráví na dětech už nekonali.

⁷⁶⁸ Srov. Hieroclis in aurem Pythagoreorum Carmen Commedtarius VII 10-13 passim, in: WOLBERT Werner: op. cit., 83.

⁷⁶⁹ Tamtéž 84.

⁷⁷⁰ Srov. tamtéž 85.

V případě hříšníka se může jednat o někoho, kdo sice nemá vůči mně zlé úmysly a je vůči mně dobře nakloněn, ale spáchal závažné bezpráví vůči někomu jinému a je mu to známo, že koná bezpráví. Bůh však podle biblických svědků miluje hříšníka a stále mu nabízí možnost účasti na svém životě, volá ho k dobrému a správnému jednání, to znamená k obrácení. Tento hříšník se provinil svým hříchem proti Bohu i proti mravnímu určení člověka, tedy lidské důstojnosti oběti i proti své důstojnosti. Tomuto pachateli je dále adresován mravní požadavek, aby se prostřednictvím nabídky odpuštění rozhodl pro dobro a jednal jako člověk podle svého určení. Na základě tohoto je možno je zařadit mezi bližní a lásku k němu lze chápat jako správnou, požadovanou lásku na naději, pokud mu otevírá možnost změny smýšlení a jednání. Bez této možnosti obrácení pachatele by zbývaly už jen nenávist a pohrdání. Křesťanský postoj a čin chce vést k záchraně pachatele, ke smíření i k ochraně nevinné oběti a nechce zůstat u zatvrzení hříšníka. Jinak by mohlo jít jen o odplatu a ne o překonání zla.

O takové lásce nelze hovořit jako o falešné či zvrácené, naopak o mravně přikázané, protože odpovídá Božímu postoji. A vůbec nemá co do činění s nějakou lhostejností vůči bezpráví, vůči mravnímu zlu v tomto světě.⁷⁷¹ Bůh na základě biblického svědectví a zkušeností je Bohem, který slyší a vidí bolesti lidí, neprávo pachatelů, bezohlednost zotročování nevinných a zasahuje, aby vysvobodil a nabízel skutečný lidský život (srov. např. Ex 2,24; 3,7-10).

Hříšník je přitom povinen napravit škody. Láska k nepřátelům se týká nejprve smýšlení a pak konání, přičemž na rovině smýšlení nemůže existovat nějaký střed mezi nenávistí a láskou, protože buď se hříšník uznává jako rovný člověk, jako bližní, jako účel sám o sobě, jako člověk se svou lidskou důstojností, nebo ne. To pak má své důsledky pro konání v jeho prospěch, kde pak možno rozlišovat *signa specialia caritatis* (např. speciální modlitby, osobní návštěvy a projevy přátelství, větší dobrodiní) a *signa communia caritatis* (např. dát jíst a pít, oblečení).⁷⁷²

Proto se také tento postoj nevylučuje se straněním obětem bezpráví a jejich přednostní péči, zejména pokud jde o děti. Proto je třeba nabízet a poskytovat všestrannou pomoc – zejména v oblasti základních životních potřeb - i dětem, které jsou v prostituci, i když nehodlají či nemohou z tohoto prostředí vystoupit. Potom lze konat návštěvy ve vězení, snažit se pachatele přimět k uznání viny, hříchu a k nápravě následků, pomáhat jim při znovuzačleňování do společnosti. Pak mohou být i zatčení, vyšetřování, soud, trest a jeho

⁷⁷¹ Srov. tamtéž 87-88.

⁷⁷² Srov. tamtéž 90-91.

výkon a případná léčba projevem smýšlení a konání ve smyslu lásky k nepřátelům a hříšníkům a mohou přerušit spirálu neoprávněného násilí, nenávisti a msty.

Pachatele tak závažných trestných a nemravných činů, jakými jsou praktiky vykořisťování dětí v prostituci, jsme zařadili do výzvy lásky k nepřátelům, aniž bychom ale jakkoli bagatelizovali jejich vinu, hřích a spáchané bezpráví a aniž bychom přestali stranit obětem a sledovat jejich nejlepší zájem.

I když pachatelé tvrdí, že mají rádi děti a chtějí něco dobrého pro ně, nelze je považovat za přátele dětí, stejně jako nestačí jimi pohrdnout a zavřít je na nějaký čas do vězení a morálně třeba i nadále uvrhnout do doživotního opovržení. Jde také o to, aby se změnili a toto zlo už více nekonali.

Přání a výzva učít se milovat i toho, kdo se dopustil bezpráví, chce vyloučit lhotejnost vůči jeho dalšímu smýšlení a jednání a staví na společné důstojnosti. Svým činem se provinil proti Bohu i proti mravnímu určení oběti i svému.

Pachatel prostitučních praktik s dětmi také tvrdí, že má rád či miluje děti a že zde touží po něčem dobrém pro něj i pro ně, přesto nelze považovat tyto pachatele za přátele dětí a společnosti a nestačí jimi jen opovrhnout a zavřít je do vězení bez zájmu na tom, aby se změnili a toto bezpráví na dětech už nekonali. Je mu i nadále adresován mravní požadavek, aby se prostřednictvím nabídky odpuštění rozhodl pro dobro a jednal jako člověk podle svého důstojnosti. Na základě toho je možno jej zařadit mezi bližní a lásku považovat za lásku na naději, pokud mu otevírá možnost změny smýšlení a jednání. Křesťanský postoj proto nechce zůstat stát u zatvrzelého viníka a hříšníka, u nenávisti a pohrdání, ale usiluje o záchranu pachatele, o smíření i o ochranu nevinné oběti dítěte.

Láska k nepřátelům se týká smýšlení i konání. Lze tak považovat za kritérium mravního smýšlení a za test lidského nitra, zda se tam vyskytují nebo nevyskytují zlé myšlenky a postoje. Podle Ježíšova mravního poselství se pojem bližní rozšiřuje na všechny lidi, to znamená i na ty, jimiž se pohrdá. Můžeme zde tedy s pokorou hovořit o radikalizované lásce k bližnímu jako lásce k nepřátelům pachatelům.

Někteří pachatelé vykořisťování dětí v prostituci vydávají, jak jsme se dozvěděli, své praktiky za kavalírský počin, jimž mají přispívat potřebným dětem. Tím jen zakrývají skutečné egoistické motivy a zájmy. Dále je však třeba konstatovat, že nelze mít rád děti jako oběti a současně nenávidět pachatele či pohrdat těmi dětmi, které si prostitucí přivydělávají. I oni patří do oblasti lásky k bližnímu a určování toho, co je právo a neprávo. Jedná se v tomto případě o jeden z nejnáročnějších zkoušek mravního smýšlení. Tento univerzální nárok platí, i když v něm lze selhat či selhávat.

Pro církve a křesťany především to znamená podnět k určitému konání během výkonu trestu i po něm.

8.3 Metanoia

Pachatelé vykořisťování dětí v prostituci jsou jasně zatíženi vinou a dopouštějí se závažného hříchu. O morální vině a hříchu lze hovořit i u mladistvých, kteří vědomě a dobrovolně vstupují do prostitučního prostředí. Všichni jsou zahrnuti do přikázání lásky k nepřítelům a hříšníkovi a mají na základě své důstojnosti a Boží nabídky možnost dojít odpuštění. Z jejich strany se však požaduje upřímná lítost nad spáchanými činy, poznání a uznání porušení lidské důstojnosti. Mají tedy možnost se změnit v oblasti smýšlení i jednání, mohou řešit své morální provinění. Mohou se tzv. obrátit. Vina a hřích mají i sociální rozměr. Bude proto důležité načrtnout, co takové obrácení obnáší a znamená. Navazujeme tím i na účel trestu a život po něm.

Pojem *obrácení* vyjadřuje z antropologického pohledu nejprve skutečnost, že člověk má při vši své omylnosti a schopnosti chybovat a proviňovat se možnost sebekorektury. Teologicky pak připomíná zkušenost, že se lidé stále znovu proviňují a člověk je i přes veškerou svou snahu odkázán na odpuštění. Člověk je schopen jednat a pojem obrácení obsahuje analytický i korigující prvek. Morální teologie po Tridentském koncilu chápala obrácení jako komplexní jednání, jež se skládá ze sebepoznání, distancování se, nápravy a adresného osobního závazku, přičemž se ono sebepoznání spojuje s nahlédnutím vlastní viny a její formulace ve vyznání, distance s lítostí, náprava se smírem a cílený osobní závazek s předsevzetím už takto nekonat. V duchu II. vatikánského koncilu se základem v biblickém porozumění se pak v teologické etice řadí obrácení k rovině jednání, v níž se promítají postoje a životní směřování osoby, na základě nichž se taková osoba rozhoduje. Více se tím projevuje intenzivnější sebereflexe a celostní účast osoby. Činy pokání se proto - v této rozhodnosti pro nově objevený koncept sebe sama na rozdíl od zkušenosti viny - ukazují jako tělesně vyjádřená, podpůrná symbolická jednání, jež odrážejí nově získané nebo hledané vyrovnání, zaměření či směřování.⁷⁷³

Systematicky o *obrácení* (μετάνοια) pojednává G. Hasenhüttl a předkládá přitom osm aspektů tohoto pojmu:⁷⁷⁴

⁷⁷³ Srov. HILPERT Konrad: Umkehr, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1873-1874.

⁷⁷⁴ Srov. HASENHÜTTL Gotthold: op. cit., 490-495.

uvozuje je tím, že připomíná, že se může člověk provinit nejen tím, že něco nesprávného vykoná či tím, že nekoná tam, kde má konat, ale také tím, že připouští, že se něco nesprávného druhému děje. Dále podotýká v návaznosti na tajemství viny v životě člověka, že nejde o to, abychom se z viny nějak vyvíňovali, ani to, abychom upadali do mechanismu strachu a ztráceli tak horizont naděje. Proto pojem a skutečnost obrácení znamená nezůstat stát u selhání, ale chopit se nových možností, zkusit začínat znovu. Nyní následuje oněch osm aspektů:

1. zde obrácení znamená identifikaci s hříšníky, odstraňování bariér (*Entgrenzung*) v mezilidském vztahu. Nejedná se tedy o obrácení k zákonu, k normě, k tomu, co je zadané, ale otevření se směrem dopředu, otevření se dialogu. Znamená vstupovat do vztahovosti, aniž by se vylučovaly určité skupiny lidí či určití lidé. Jde pak o skutečný příklon ke stvoření, o pravý obrát k lidem. Tento aspekt se opírá o ježíšovskou praxi, jak je známa z evangelií;
2. znamená uvolnění, osvobození (*Freisetzung*) z toho, co je, vyjití (exodus) ze stávajícího stavu. Tím se otevírají nové možnosti. Člověk se nepřipoutává na stávající poměry, ale počítá s pozitivními možnostmi. Jedinec může zaujmout odstup k sobě samému a uvědomit si svou svobodu prostřednictvím činnosti osvobození. Člověk je schopen proměny a to dodává jeho životu nový smysl, nový horizont smyslu. Jde tedy o změnu smyslu a člověk se může nově uskutečňovat podle nového smyslu, podle změněného smýšlení; oba dva aspekty představují návrat k sobě samému, uvědomění si sebe sama, testování své vnitřní situace, ve smyslu toho, když jde někdo do sebe; ale
3. nemyslí se tím intelektuální niternost, nýbrž *uvědomění si horizontu smyslu života*, pro nějž se člověk rozhoduje. Jedinec přitom poctivě vnímá sebe a pravdivost svého bytostného já. Komunikaci pak umožňuje uvědomění si dvojznačnosti lidského bytí, přičemž se dotyčný neuzavírá do sebe a neulpívá na svém já a rovněž neutíká před svým sebeurčením proto, aby se zbavoval sebe sama;
4. proto je obrácení jako *akt rozhodnutí* sebeuskutečňováním a tedy znamená změnu úsudku, směru uskutečňování, jednotlivého činu a praxe, představuje nové sebeurčení člověka v jeho uskutečňování;
5. v křesťanském pojetí je toto sebeurčení vázáno na orientaci, kterou je *způsob existence Ježíše Krista*. Kdo je pak ochoten se obrátit, začít nově, dostává se do Boží blízkosti, do Boží sféry, v níž může živého Boha zakusit. Tato skutečnost ukazuje na zdánlivý paradox, že se člověk ve svém svobodném sebeurčení nechává určovat tím, co k němu přichází.

Žije tak ve vztahu, cítí se v něm být obdarován, chápe sebe podle tohoto obdarování a v Ježíšově modelu spatřuje možnost, jak utvářet svůj život pod Boží vládou;

6. takové obrácení vede k *radosti* z (nového) utváření života. Tato radost plyne z důvěry, že lze dvojznačnost lidského bytí překonat. Před životem tohoto člověka se objevuje pevné pozitivní znaménko, že je mu Bůh blízko;
7. obrácení se proto týká *celého života* tím, že jej člověk uskutečňuje, neplatí jen pro jednotlivý čin. Znamená úplně novou orientaci, ono základní rozhodnutí (*optio fundamentalis*), jež směřuje jednotlivá rozhodnutí u konsekventního jednání. Poukazuje se tím na stálou revizi základního směřování celého života, hodnot a měřítek, jak se předkládají podle toho, co je, a jak reprezentují obecné chápání člověka. Vztahuje se k teoretickému i praktickému rozumu. Μετάνοια se stává silou, jež nově určuje život, mění smysl všeho a nově určuje i vztahy a poměry;
8. proto navazuje *sociální* rozměr obrácení. Obrácení neznamena nějaký privátní jednotlivý akt mezi Bohem a lidskou duší, ale zprostředkovává se sociálně. Osvobozování, které zahrnuje, je společenským problémem. Vychází se z toho, že je svoboda možná jen tam, kde zajišťují svobodu druhým, tedy v činnosti osvobozování. Taková svoboda je solidární. Staví se na tom, že vládne-li někde nesvoboda, je zpochybněno i moje obrácení a moje svoboda. Vyjadřuje se naděje, že vina a hříchy jsou překonatelné. Proto je možno hovořit o společenství věřících jako o společenství naděje a solidarity, které nikoho nevyklučuje z možnosti odpuštění a obrácení. V tomto aspektu se odkazuje na některá biblická místa a církevní dokumenty: „Což to je půst, který si přeji? Den, kdy se člověk pokořuje, kdy hlavu sklání jako rákos, žínici obléká a popelem si podestýlá? Dá se toto nazvat postem, dnem, v němž má Hospodin zalíbení? Zdalipak půst, který já si přeji, není toto: Rozevřít okovy svévole, rozvázat jha, dát ujařmeným volnost, každé jho rozbít? Cožpak nemáš lámat svůj chléb hladovému, přijímat do domu utištěné, ty, kdo jsou bez přístřeší? Vidíš-li nahého, obléknout ho, nebýt netečný k vlastní krvi? Tehdy vyrazí jak jitřenka tvé světlo a rychle se zhojí tvá rána. Před tebou půjde tvá spravedlnost, za tebou se bude ubírat Hospodinova sláva“ (Iz 58,5-8); „Toto praví Hospodin zástupů: Vynášejte pravdivé rozsudky a ať každý prokazuje svému bratru milosrdenství a slitování. Neutiskujte vdovu a sirotka, bezdomovce a trpícího, nikdo ať ve svém srdci nezamýšlí proti bratru nic zlého“ (Za 7,9-10); „...Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za

mnou. Tu mu ti spravedliví odpovědí: Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtiti jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít? Kdy jsem tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě? Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou? Král odpoví a řekne jim: Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili“ (Mt 25, 34a-40); „...Podobně církev zahrnuje láskou všechny postižené lidskou slabostí, dokonce v chudých a trpících vidí obraz svého chudého a trpícího zakladatele. Snaží se zmírnit bídu a chce v nich sloužit Kristu. Kristus byl ovšem svatý, nevinný, neposkvrněný (Žid 7,26), nepoznal hřích (srov. 2 Kor 5,21) a přišel jen usmířit hříchy lidu (srov. Žid 2,17); v církvi však jsou i hříšníci; je zároveň svatá i stále potřebuje očišťování a jde trvale cestou pokání a obnovy.“⁷⁷⁵

Můžeme zde ještě koncilové texty doplnit: obrácení chápou jako jen počátek k tomu, aby člověk poznal, „že když byl vyrván hříchu, je uváděn do tajemství Boží lásky a že Bůh ho volá, aby se s ním osobně spojil v Kristu. Neboť působením Boží milosti nastupuje nově obrácený duchovní cestu, na které se vírou již účastní tajemství smrti a vzkříšení a přechází od starého člověka k člověku novému (...) Tento přechod s sebou nese pokračující změnu smýšlení i chování; má se navenek projevit společenskými důsledky...“⁷⁷⁶

Opět jsou zmíněny kromě změny smýšlení a jednání i společenské důsledky. A v souvislosti s pojetím strukturální viny a hříchu je proto možné politicky rozšířit porozumění obrácení jako komplementárnímu pojmu strukturální viny a hříchu. Odůvodnit to lze propojením rozličných individuálních jednání a aktérů v komplexitě různých postupů. Je možno upozornit na nutné procesy uvědomění si a mnohé kroky změny smýšlení jedince, prostřednictvím nichž se může provádět kolektivní obrácení. Obrácení jedince se totiž dotýká změny v jednání, chtění i vidění. Takové obrácení se požaduje i od církve jako součásti společnosti.⁷⁷⁷

Vrátíme-li se k systematizaci Gottholda Hasenhüttla, ten shrnuje křesťanskou μετάνοια do „nového způsobu existence člověka, který se orientuje podle Ježíše Krista a v aktu rozhodnutí se navrací k sobě samému tak, že osvobozen od toho, co je předem dáno, odstraňuje z mezilidských vztahů bariéry a tento výkon zahrnuje všechny oblasti skutečnosti i celý život a působí solidaritu, resp. společenství.“⁷⁷⁸

⁷⁷⁵ LG 8.

⁷⁷⁶ AG 13.

⁷⁷⁷ Srov. HILPERT Konrad: Umkehr, in: op. cit., 1875-1876.

⁷⁷⁸ HASENHÜTTL Gotthold: op. cit., 495.

Μετάνοια se interpretuje na bázi biblických svědectví (srov. Mk 1,2-6; 1,4.14; Mt 3,2; 4,17; Lk 3,1-6) jako působení toho, že se nitro člověka doslova *převrátí* a *obrábí* k Bohu. Jde tedy

o prvek *lítosti*, o moment pravého obrácení se k Otci a k bližnímu, vůči němu se dotyčný provinil a o prvek „obnovení rovnováhy a souladu porušené hříchem“ a „obrácení na cestě i za cenu vlastního sebezapření.“⁷⁷⁹ V této linii se vyjadřují i *Obřady pokání*,⁷⁸⁰ které již v úvodním sdělení označují pokání za konání, jež „nás vnitřně obrací a uschopňuje, abychom se mohli vrátit zpět.“ Na první místo úkonů kajícího řadí lítost, kterou vysvětluje jako „bolest duše nad spáchaným hříchem a jeho odsouzením, spojeným s předsevzetím už nehřešit,“ a pokračuje dokonce konstatováním, že „*Kristovu království se totiž přibližujeme pouze vnitřní proměnou celého člověka (metanoia), která působí, že jsme zasaženi tou Boží svatostí a láskou, která se v poslední době projevila na Synu a která nám byla plně uštědřena (sr. Žid 1 2; Kol 1,19 a j.; Ef 1,23 aj.), a začneme přemýšlet, soudit a pořádat svůj život. Na této lítosti srdce závisí pravdivost pokání. Obrácení má totiž zasahovat člověka v jeho nitru, aby mu den ze dne dodávalo většího světla a uvádělo ho do stále většího souladu s Kristem.*“⁷⁸¹

Ve středu křesťanského poselství nestojí vina, hřích, ani odvěta za vinu, ale hříšný člověk a pozvání, aby se nechal přijmout do smíření, které již připravil Ježíš Kristus. Poslední slovo v lidském životě nemusí tak mít vina a hřích, neboť podle křesťanské etiky patří do rámce smíření a nového začátku. Přiznání viny a vyznání hříchu vytváří most mezi minulostí a budoucností člověka, protože představuje předpoklady pro překonání selhání. Obrácení nabízí nový začátek a korekturu života v každé fázi, v níž se člověk nachází ve vině či hříchu, protože stále platí směřující Boží náklonnost, možnost osvobození a uvádění do nových zkušeností konkrétní životní praxe. Vykupující a osvobozující Boží působení může přivádět k životu z osvobozené, vykoupené svobody a požaduje určité důsledky, jako jsou ukončení nepřátelství, odstraňování předsudků, nespravedlností v osobním i společenském životě, překonávání přesvědčení, která činí lidi nesvobodnými, i různých nereflektovaných a nekriticky přijímaných tradic a tabu v životě.⁷⁸²

Jednoduše, nicméně krásně a hluboce přibližuje skutečnost obrácení novozákonní podobností o milosrdném Otci a dvou ztracených synech, resp. o marnotratném synovi (srov. Lk 15,11-32). V konkrétních postavách a jejich rozhodování, postojích a jednání nabízí role či

⁷⁷⁹ JAN PAVEL II.: *Reconciliatio et paenitentia*, čl. 26.

⁷⁸⁰ *Obřady pokání*, Praha: Česká liturgická komise, 1982.

⁷⁸¹ Tamtéž, Úvod, čl. 6.

⁷⁸² Srov. HUNOLD Gerfried: op. cit., 286-287.

model, v němž může najít člověk všech dob, v nich obstát či selhat. Příběh neopomíná ani vliv společenské situace. Podobnost může proto posloužit i pro potírání praktik prostituce s dětmi.

V souvislosti s nabídkou obrácení, spravedlností a láskou, s milosrdenstvím a s zvláštním důrazem na důstojnost člověka je možno se inspirovat důrazy výkladu encykliky o Božím milosrdenství.⁷⁸³

poukazuje na každé porušení smlouvy lásky a na každé provinění a na promarněné dědictví milosti a důstojnosti. Tzv. marnotratný či ztracený syn má jako syn svou důstojnost v domě svého otce a nouze, do níž se dostane, mu má připomenout tuto ztracenou důstojnost, na niž před tím nemyslel, když se rozhodoval. Příběh vykresluje právě tento zoufalý osud ztracené důstojnosti a vědomí promrhaného synovství. Rozhodnutí, jež pak koná ve stavu a situaci nouze, bídy, porušené důstojnosti jako důsledku viny, odhaluje, že v něm dozrálo vědomí ztracené důstojnosti. Přitom uznává svou vinu s jejími následky a očekává řešení podle norem spravedlnosti. Svým jednáním také urazil otce a dotkl se ho. Přesto se vydává na cestu. Jeho jednání, jež porušilo jeho vlastní důstojnost, však nebylo otci lhostejné, naopak jej bolelo. A jejich vztah tím nebyl odstraněn, ani jednáním zrušen. Otec, jenž představuje Boha, jak jej interpretuje a ztělesňuje Ježíš z Nazareta. Tento otec zůstal věrný svému otcovství, své lásce. Tento postoj a následné konání pohoršuje staršího syna, budí u něj odpor a závist. Otec si ale uvědomuje, že bylo *zachráněno* a v určitém smyslu *znovunalezeno lidství* ztraceného syna. Vždyť tento člověk byl vlastně mrtev zaživa a zase žije. Hlavní roli v otcově věrnosti sobě samému hraje důstojnost a lidství marnotratného syna. On pečuje o důstojnost svého syna. V kořenu je láska, jež je schopná se sklánět ke každému ztracenému člověku, ke každé lidské bídě, zejména k té morální. Ten, kdo se s takovou láskou setká, necítí se být ponížným, ale znovu nalezeným a znovu oceněným. Syn se mohl navrátit k pravdivému sebepoznání i poznání svých činů. Vztah, jenž se při tomto milosrdenství uskutečňuje, staví na společném prožitku toho, kdo je člověk, na společné zkušenosti důstojnosti člověka. Smysl podobnosti ukazuje na soucítící pozornost, která vnímá zlo ve v člověku a ve společnost, zároveň na znovucenění, jako „*dobývání dobra zpod všech vnějších nánosů zla, které je na světě a v člověku*“. V tomto smyslu je milosrdenství zásadním obsahem Kristova mesiášského poselství a základní silou jeho poslání.⁷⁸⁴

Pojem obrácení zahrnuje tedy prvek analytický i korigující. Vztahujeme jej zde zejména na

⁷⁸³ JAN PAVEL II.: *Dives in misericordia*. Encyklika o Božím milosrdenství z 30. listopadu 1980, Praha: Zvon, 1996, čl. 5-6.

⁷⁸⁴ Tamtéž, čl. 6.

pachatele, dále na ty mladistvé, kteří dobrovolně vstupují do prostituce, ale i na ostatní členy společnosti a organizace.

V reflexi viny a hříchu se projevují i postoje a životní směřování osoby, na základě nichž se rozhoduje. Jedná se tak o celostní účast osoby. Činy pokání se proto v rozhodnutí pro nově objevený koncept svého života ukazují jako tělesně vyjádřená, podpůrná symbolická jednání, jež právě odrážejí nově získané nebo hledané vyrovnání, zaměření či směřování.

Shledali jsme, že se člověk může provinit tím, že něco nesprávného vykoná, dále tím, že nekoná tam, kde má konat, rovněž tím, že připouští, že se něco nesprávného druhému děje. Proviňuje se tak samozřejmě pachatel, ale i ti, kdo o těchto trestných a nemravných činech vědí, ale nekonají, i široké veřejnosti, státních orgánů či církve, které připouštějí, že se prostituce s dětmi děje, a nic proti tomu nedělá.

Pojem a skutečnost obrácení znamená nezůstat stát u selhání, ale chopit se nových možností, zkusit začínat znovu, což představuje nabídku a výzvu pro různé aktéry v různém ohledu. Jistě pro pachatele, ale i pro ty, kdo se jim mohou či mají věnovat.

Zjistili jsme aspekty obrácení, které lze použít i oblasti naší problematiky: nejprve jde o navázání dialogu, o vstup do vztahu s dotyčnými, aniž by se vylučovali například pachatelé; při obrácení jde o změnu smyslu i smýšlení, o návrat k sobě samému a uskutečňování života podle nově nabytého smyslu; vyžaduje se poctivé vnímání sebe sama a pravdivost bytostného já; představuje změnu úsudku, směru uskutečňování, praxe, nové sebeurčení člověka, podle něhož se uskutečňuje; dostává možnost se orientovat podle způsobu života, pojetí člověka i Boha, jak ukazuje Ježíš Kristus; nabízí se život v Boží blízkosti; týká se celého života s novým základním rozhodnutím a se stálou revizí nové orientace; vina a hříchy jsou překonatelné, nemají a nemusí mít poslední slovo v životě člověka. Vlastní svoboda je solidární v tom, že jí jde o to, aby se osvobodili ti, kdo jsou zotročováni.

Specifické místo v procesu obrácení má církev jako společenství naděje a solidarity. Porozumění obrácení jsme zařadili jako komplementární pojem k strukturální vině a hříchu. V nabídce obrácení jde o to, aby se zachraňovalo a v určitém smyslu znovunalezalo lidství těch, kdo selhali či trpí. Usiluje se o to, aby ten, kdo je na základě své viny vlastně mrtev zaživa, zase žil. Přístup milosrdenství se zakládá na společné důstojnosti člověka, na empatické pozornosti, která vnímá zlo v člověku a ve společnosti, a na opětovném ocenění člověka i přes všechny nánosy zla, které jsou v něm, na něm a ve světě.

8.4 Role odpuštění a smíření

Praktiky související s vykořisťováním dětí v prostituci byly zařazeny do kategorie *intrinsece malum*, vina a hřích byly shledány na straně pachatelů, případně u těch mladistvých, kteří si tím vědomě a dobrovolně přivydělávají, ačkoli sami neprožili sexuální zneužívání a nenutí je k těmto činům jiné okolnosti. Nebyly zapomenuty i strukturální vina a hřích, jak potvrzují hlavní faktory, a sice chudoba a vůbec nenaplnění základních životních potřeb dětí, dále porozumění významu sexuality v lidském životě a partnerských vztazích, jež převládá ve společnosti, a s tím nedostatky v sexuální výchově a ve vzdělávání v oblasti mravnosti a práva. Představili a odůvodnili jsme smysl trestu odnětí svobody pachatele a výzvu se podílet na jeho resocializaci. Je proto na místě přemýšlet o odpuštění, zejména ze strany obětí, jejich blízkého přátelského okolí a vůbec veřejnosti? Je vůbec možné a vhodné pachateli odpustit, má na to právo a lze to vůbec požadovat od obětí? S tím souvisejí další otázky, a sice zda je možné smíření, jak odpuštění a smíření odůvodnit a jaký je cíl takového uvažování a jednání, aby se při všem nebagatelizovala vina a hřích a nezpůsobovala další traumatizace skutečných obětí.

Petr se ptá v evangeliu podle Matouše, kolikrát má odpustit, když proti němu někdo zhřeší, jestli až sedmkrát. A dostává z Ježíšových úst odpověď, že až sedmdesátkrát sedmkrát (srov. Mt 18,21-22). W. Wolbert upozorňuje u tématu odpuštění na kázání Josepha Butlera (1692-1752), jenž odpuštění chápe jako zřeknutí se zášti (resentment) vůči pachateli a zdůrazňuje důležitost emocionální reakce na bezpráví a sebeúctu oběti, přičemž uvádí tyto čtyři prvky aktu odpuštění:⁷⁸⁵

poškozený jedinec, který je volán k odpuštění; bezpráví ze strany pachatele; oběť má být ochotna překonat negativní pocity vůči pachateli a čtvrtým prvkem je, že je nutno nadále respektovat pachatele jako osobu. U pojmu zášti, pocitů odvety (resentment) dále rozlišuje aspekt prchlivé, okamžité zlosti či hněvu, který patří k výbavě člověka jako instinkt, je vyvolán nespravedlností, zraněním, aktuálně prožitým bezprávím a slouží ke zmírnění nebo zabránění bezpráví, k vlastní sebeobraně, ale ne k vykonání spravedlnosti. Druhým aspektem je promyšlený *resentment*, vyvolaný krutostí a nespravedlností, je spojen s přáním, aby došlo k potrestání činů, aspekt je zaměřen proti nepravosti a zločinu, tedy proti bezpráví obecně, není proto projevem zlomyslnosti.

Resentment je proto možné považovat za legitimní, může být totiž protiváhou falešného soucitu a benevolence, překážkou pro páchaní bezpráví a má principiálně zmírňovat zlo a ne

⁷⁸⁵ Srov. WOLBERT Werner: op. cit., 150-152.

ho zvětšovat. Může totiž vyústit i do msty a odvety, a proto výzva k odpuštění zakazuje toto zneužití, při němž by mohlo docházet k tomu, aby se vyvolala stejná reakce v objektu odvety, při němž se zruší úcta k druhému jako k osobě a někdo ze sebe udělá soudce ve vlastní věci. To pak odporuje obecnému závazku lásky a blahovůle či přízně. Překonávat je třeba tento *resentment*, ale ne oprávněné rozhořčení a nevoli (indignation) proti zlu.

Při páchaných praktikách vykořisťování dětí v prostituci jsou děti ponižovány a je narušena jejich sebeúcta. Zažívané bezpráví v nich vzbuzuje pochopitelné obranné mechanismy včetně zloby a odporu vůči pachateli. Některé oběti jsou pachateli tak manipulovány, že je nějakým způsobem omlouvají, či se necítí být například při dobrovolné prostituci mladistvých tak poníženy a svou sebeúctu tím nevnímají jako narušenou, nebo je omlouvají jiní kvůli zmírňujícím okolnostem jejich nějaké obtížné situace nebo v případě, že se jedná o osobu blízkou. Pak ale nelze hovořit o odpuštění, ale spíše o benevolenci či prominutí (condonation, Nachsicht).

O takovou benevolenci by se mohlo také jednat tehdy, když je sice oběť pachatelem zraněna, ale chce s ním dále spolupracovat. Zde se alespoň primárně z vlastních zájmů neřeší spáchané bezpráví a nezpracovávají jeho následky. Ani není možné tyto záležitosti zamést pod koberec tím, že se bude poukazovat na skutečnost, že všichni přece potřebujeme odpuštění. V případech prostituce s dětmi dochází ze strany pachatelů k *neodpustitelnému bezpráví* v tom smyslu, že nelze mluvit o polehčujících okolnostech a že jsou dětské oběti celostně závažně zasaženy. U těchto dětí se ale nesmí začít při jejich odborné ochraně a péči o ně s apelem na odpuštění, protože by se jednalo o momentální přetížení vzhledem k náročnému nesplnitelnému požadavku a silám a možnostem těchto dětí. Ublížení, jež nemělo vůbec nastat, je velmi závažné a vztah mezi pachatelem a obětí silně narušen, zejména když pochází pachatel z blízkého okolí dítěte. Paradoxem cesty k odpuštění právě ale je, že má smysl, jestliže byla důvěra zklamána či zneužita a vztah je zničen a nyní má být postupně obnovován.⁷⁸⁶

Je však otázkou, zda je odpuštění v takovém případě slučitelné se sebeúctou oběti a s její lidskou důstojností. I jako v odůvodnění potřebné lásky k hříšníkovi je možno zde ve výzvě k ochotě odpustit odkázat na respektování lidské důstojnosti pachatele a jeho účelu sama o sobě. Jak se již ukázalo, odporovalo by odpuštění sebeúctě oběti, když by se udělalo unáhleně. Také se nesmí potlačovat emocionální reakce na prožité bezpráví a nejprve se musí získat zpět sebeúcta oběti. Praktiky pachatelů jasně vypovídají o nerespektování důstojnosti

⁷⁸⁶ Srov. tamtéž 153-155.

dětské oběti, a proto se musí oběti objasnit, že je takové konání nesprávné a že by benevolence znamenala vlastně potvrzení tohoto nerespektování lidské důstojnosti. Dále je nutno, aby oběť kvůli opětovnému nabytí sebeúcty trvala na charakteru bezpráví takových činů, na jejich rozporu s jejich vlastní lidskou důstojností a aby se hledaly odpovědi na otázku, proč se tak stalo a děje. Jinak by se nakonec mohla cítit vina oběť, způsobovala by se oběti další traumata a opět porušovala jejich důstojnost, když by se tyto činy a bolestné zkušenosti obětí popíraly, a nemohlo by dojít ke skutečnému odpuštění.⁷⁸⁷

V této souvislosti budou představeny různé důsledky bezpráví, jak je uvádí J. Hampton:⁷⁸⁸

oběť zakouší zacházení jako ponižující (demeaning) a urážející, ale nepochybuje o své důstojnosti; oběť pochybuje o svém sebehodnocení a její znevažování a degradace (diminishment) vede k pochybování o sobě, jež je zase umožněno buď tím, že se bezpráví stává důkazem pro její menší hodnotu, než jakou měla v dřívějším sebecenění, nebo nižší sebehodnocení působí způsob jednání pachatele.

Jak je tedy důležité, aby dítě přiměřeně svému věku něco slyšelo o důstojnosti člověka i jeho vlastní důstojnosti a o konkrétních důsledcích. Znamená to stěžejní bod prevence a v případě upadnutí do prostituce lepší podmínky pro vystoupení a zpracovávání následků.

Pro zpracování a překonání různých pocitů oběti je nutné, aby je vnímala, poznala, uznala a mohla sdělit třeba i samotnému pachateli a aby je uznal jako oprávněné rovněž pachatel, který prosí o odpuštění. Ovšem odpuštění neznamená zapomenout ani sebeklam, ale nespojovat už vzpomínky na události s přáním odvety či msty, i když rána zůstává. Vydařené smíření může také umožnit hlubší budoucí vztah. S ochotou odpustit se nevyklučuje trvání na spravedlivém soudním procesu a žádost o náhradu škody, protože se zohledňují zájmy oběti, společnosti i pachatele. Odpuštění současně garantuje, že se oběť i pachatel uznávají jako účely samy o sobě a že se obnovuje tato zásadní rovnost. To ovšem neznamená, že se musí vždy zachovat status quo, když je vztah důvěry zničen natrvalo, nebo že pachatel musí zůstat na své dosavadní funkci.⁷⁸⁹

Odpuštění přece nachází svůj plný smysl tehdy, když je žádost o něj spojena s upřímnou snahou o obrácení, o změnu smýšlení i jednání. Každé vyznání viny totiž musí obsahovat

⁷⁸⁷ Srov. tamtéž 155-156.

⁷⁸⁸ Srov. MURPHY Jeffrey / HAMPTON Jean: Forgiveness and Mercy, Cambridge: 1994 (=1988), 49nn., in: WOLBERT Werner: op. cit., 156-157.

⁷⁸⁹ Srov. WOLBERT Werner: op. cit., 157-158.

ujištění, že se zlý čin nikdy neměl stát. Jinak by se mohlo odpuštění zneužít k potvrzení vykonaného bezpráví a pachatel by ho mohl znovu dopustit.⁷⁹⁰

I v oblasti trestných činů souvisejících s prostitucí s dětmi budou pachatelé, kteří žádají o odpuštění, kteří přijímají nabídnuté odpuštění a tím minimálně implicitně vyznají svou vinu, ale i ti, kteří se odpuštěním nezabývají, zvláště když stále popírají svou vinu. Tam, kde pachatel uzná vinu, uznává i důstojnost oběti a oběť zase v aktu odpuštění uznává pachatele jako osobu. Umožňuje se tak oboustranná sebeúcta. Zejména v případech, kdy pachatel potlačuje hanbu za svůj čin, může léčivě prospět krok ze strany oběti. Komplikace s vzájemným uznáním nastává tehdy, když je pachatel lhostejný. Potom působí odpuštění jen na oběť, jež jehož prostřednictvím může jinak nahlížet svou situaci. K tomuto jednostrannému aktu odpuštění potřebuje oběť ale velkou dávku sebeúcty, už se zbavit nenávisti a neakceptovat signály pachatelů o své degradaci. Život obětí už pak není ovládán pocity proti pachatelům a jejich vlastní sebehodnocení už neovlivňuje poselství vysílané verbálně či neverbálně pachateli.⁷⁹¹

Vést děti jako oběti prostituce v pravý čas k odpuštění může tedy prospět jim samým. Potřebují, aby si byly vědomy své důstojnosti, získávaly sebeúctu a nenechaly si život a vlastní obraz o sobě sama určovat pocity, které pocházejí ze zkušeností bezpráví, a z toho, co si z nich pachatelé učinili. Může jim pomoci i v oblasti možného budoucího vydařeného zodpovědného partnerského vztahu.

Odpuštění není tedy neslučitelné se sebeúctou oběti, je však otázkou, zda je možno ho spojit s respektem k mravnosti jako k účelu sama o sobě. Proto je nejprve třeba zopakovat, že odpuštění předpokládá alespoň ze strany oběti poznatek o tom, že se jedná o spáchané bezpráví. A teprve potom lze učit rozdílu mezi činem a pachatelem jako původcem činu, který se jako morální bytost provinil i proti své důstojnosti, a připomenout, že důstojnost oběti i pachatele se odůvodňuje tím, že je člověk schopen mravnosti, a ne podle toho, jak mravnost praktikuje. Ochota odpustit tak svědčí o fundamentální rovnosti oběti a pachatele. U některých pachatelů nebo u těch, kteří dobrovolně porušují svou mravnost, lze pak poukázat také na to, že mohli sami prožít nějaký těžký životní příběh, že mohli být jako děti zanedbávání, týrání či sexuálně zneužívání, a tím sami obětí, z níž se stal pachatel.⁷⁹²

Odpuštění není možné nadiktovat a lacině očekávat zejména v tak závažných případech, jakými jsou praktiky vykořisťování dětí v prostituci. Výzva a doporučení křesťanské morálky

⁷⁹⁰ Srov. SCHUSTER Josef: Vergebung der Sünden, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1931.

⁷⁹¹ Srov. WOLBERT Werner: op. cit., 158-160.

⁷⁹² Srov. tamtéž 160-161.

ukazuje na její specifikum, na božský původ křesťanského poselství a na potřebu darovaného vnitřního uzdravení. Smíření s druhými lidmi předpokládá smíření se sebou samým. Cítí-li se někdo vlivem terapie a Ježíšových slov a jeho božské uzdravující síly vnitřně jednotnější, svobodnější, spokojenější, šťastnější, zacelenější a smířený, může tuto zkušenost sdělovat i vůči okolí a naplňovat tak výzvu, aby byl „dokonalý“, resp. celistvý jako je nebeský Otec (srov. Mt 5, 48).

Také je dobré nezapomínat, že výzva milovat své nepřátele potřebuje nejprve směřovat vůči sobě samému vzhledem k různým negativním životním zkušenostem, zvláště těm z dětství, aby takový člověk začal trpělivěji, tolerantněji, šlechetněji a jednotněji zacházet se sebou samým. Učit se akceptovat jiné lidi tak, jak jsou, předpokládá přijímat sebe sama a stávat se celistvým. A stávat se celistvým člověkem a žít integrálně nabízí a umožňuje Boží síla důvěry, jak ji zprostředkovává Ježíš Kristus. Proto lze na základě biblického svědectví (srov. Mt 5, 9; 5, 49) doložit jednotu zkušenosti, že se lidé stávají Božími syny a dcerami tím, že působí mezi sebou smíření, a současně, že mohou působit toto smíření proto, že jsou smíření s Bohem a se sebou samými. Je možno na základě Ježíšovy zkušenosti očekávat, že ten, kdo se snaží překonávat nenávist dobrotou, uvolní různé strachy, zoufalství a agrese, které jsou v pozadí, a tyto se budou chtít vybijet na něm samém, dříve než bude možné je objasnit.⁷⁹³

Citovaná odpověď o potřebě odpuštění *sedmdesátkrát sedmkrát* – postavená samozřejmě na hluboké duchovní zkušenosti – chce prolomit začarovaný kruh logiky strachu, který roztáčí spirálu nenávisti a násilí další nenávistí a násilím, prostřednictvím zkušenosti důvěry a smíření a zkušenosti, že jsme všichni navzájem potřebujeme v životě odpuštění.⁷⁹⁴

Zde se také nabízí specifická služba křesťanů a církví v oblasti sociálně nežádoucího jevu vykořisťování dětí v prostituci a jeho následků. Vyžaduje to opět odborné znalosti a osobní duchovní zkušenost smířenosti s živým Bohem prostřednictvím Ježíše Krista.

⁷⁹³ Srov. DREWERMANN Eugen: Das Matthäus Evangelium. Bilder der Erfüllung, Erster Teil: Mt 1,1-7,29, Olten: Walter, 2. Auflage, 1992, 500, 502-503, 506, 508-509.

⁷⁹⁴ Srov. DREWERMANN Eugen: Das Matthäus Evangelium. Bilder der Erfüllung, Zweiter Teil: Mt 8,1-20,19, Düsseldorf: Walter, 1994, 455, 458.

C. DŮSLEDKY PRO KONÁNÍ

1. Interdisciplinární spolupráce

Fenomén komerčního sexuálního zneužívání dětí je *multidisciplinární problematikou*, jež vyžaduje *interdisciplinární přístup a setkávání*. V pojednání o tématu svobody jsme načrtli vzájemnou potřebnost etiky a psychoterapie, která hraje důležitou roli v péči o děti, které prožily sexuální zneužití či prostituční praktiky, i při resocializaci pachatelů. Nyní zdůrazníme hlavně potřebu vzájemného působení práva a etiky a následně důležitost teologické etiky pro sociální práci. Právo, zejména trestní, a sociální práce mají stěžejní místo v potírání vykořisťování dětí v prostituci a zahrnují pachatele i oběti. Sledujeme přitom místo teologické etiky v této interdisciplinaritě a nepomíjíme potřebu stálé spolupráce všech zúčastněných aktérů (státní správa a orgány a nevládní organizace, policie, státní zástupci, soudci, sociální pracovníci, psychologové, psychiatři, psychoterapeuté, lékaři, sociální pediatři, pastorační pracovníci, média, mediálně známé osobnosti) při potírání vykořisťování dětí v prostituci. Nejprve však postavíme společnou základnu interdisciplinární komunikace a spolupráce.

1.1 Společná báze

Důležitou otázkou je přitom *společná báze interdisciplinární komunikace a spolupráce*. Stále komplexnější výzvy individuálního a společenského života totiž přesahují kapacity jednotlivé vědy pro řešení problémů a vyžadují spolupráci různých oborů. *Interdisciplinarita* představuje skutečnost, kdy různé vědecké disciplíny provádějí společný výzkumný projekt. Teologická disciplína pěstuje interdisciplinaritu kvůli aktuálnímu představení křesťanské víry a kvůli blahu a záchraně člověka, tzn. jednak když své obvyklé předpoklady předkládá v kritickém dialogu s dalšími vědami a promýšlí je, dále když se snaží vnášet do vědeckého dialogu zachované, nenahrazené, kritické a osvobozující vzpomínky.⁷⁹⁵

Společným místem setkání teologické etiky a humanitních věd je *materiální objekt*, tzn. předmět výzkumu, tedy *člověk*, přičemž vlastní základ diskuse netvoří čistě znalost empirických faktů, ale oblast předpokládaného a filozoficko-teologicky zprostředkovaného *obrazu člověka*.⁷⁹⁶

V rámci procesu etického poznání se hlavní funkce, a sice funkce, jež konstituuje smysl, přisuzuje *filozofické a teologické antropologii*. Pro objasňování *mravních norem* je zase třeba

⁷⁹⁵ Srov. METTE Norbert: Interdisziplinarität, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 875-876.

⁷⁹⁶ Srov. BRANTL Johannes: Verbindende Moral. Theologische Ethik und kulturenvergleichende Humanethologie, Freiburg i. Ue.: Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 2001, 19-20.

nejprve zjistit věcné poznatky humanitních a sociálních věd, jež však nejsou schopny se vyslovit ohledně smyslu člověka. Zmíněná antropologie je pak prostřednictvím integrující syntézy schopna zařadit empirické poznatky jednotlivých věd do kontextu fundamentálních výpovědí o člověku, do celkového obrazu a tím je přenést z věcné roviny do roviny smyslu, jinými slovy vymezit horizont smyslu lidského života. Pak lze na tomto pozadí formulovat *mravní závaznosti*, které se jako konkrétní normy jednání dají do služby uskutečňování kompletně zdařilého lidského života. Antropologie má i kritickou funkci korektury, když varuje jednotlivé vědy před redukcionistickou absolutizací dílčích poznatků, protože člověk je přece víc než pouhá funkční jednotka biochemických procesů nebo jen schéma podráždění, podnět a reakce. Teologickou etiku zase upozorňuje na to, aby nedovožovala své *mravní požadavky* z podstaty lidské přirozenosti, která je vzdálená realitě a abstraktní, ale aby je stále znovu přezkoumávala podle jejich humánní přiměřenosti a správnosti s ohledem na empirické věcné poznatky. Bází interdisciplinaritě mezi teologickou etikou a humanitními vědami je tedy otázka po člověku a základních podmínkách a smyslech jeho existence.⁷⁹⁷

Morální teolog *Alfons Auer* vnesl ve svém díle *Autonomní morálka a křesťanská víra* do dialogu etiky tento *sekvenční trojkrok: základ humanitních věd, antropologická integrace, etická norma*.⁷⁹⁸

S odkazem na A. Auera, jenž připisuje filozofické antropologii centrální postavení, můžeme spolu s jeho žákem dodat, že základní určení existence člověka je otevřeno jeho racionalitě. Úkolem filozofické antropologie pak je, aby spojovala specifické poznatky humanitních věd o reálné celkové situaci člověka, aby vůbec reflektovala smysl lidské existence a smysl světa, jenž je koncentrován v lidské osobnosti. Filozofická antropologie zde tedy vystupuje jako integrující pozadí etického normování. Teologie tím ale není bez funkce, ale její kritická, integrující a stimulující funkce musí vůči tomuto trojkroku dodatečně prokázat své místo. Teologické rozvinutí učení o stvoření v jeho relevanci pro *mravní závaznost* probíhá dále ve speciální etice. Přitom lze poznamenat, že není antropologie bez Boha, bez učení o konečnosti člověka a jeho náchylnosti ke hříchu. Antropologie spojuje deskriptivní a preskriptivní stránku otázky člověka, a proto se musí chápat jako teologická. Tato koncepce antropologického integrování jako báze všeobecně závazného etického normování sleduje zájem, aby mohlo být to, co je etické, komunikabilní s ohledem na to, co je *morální* v pluralitní společnosti. Jde tedy o společnou bázi porozumění pro lidi s velmi

⁷⁹⁷ Srov. tamtéž 20-21.

⁷⁹⁸ Srov. AUER Alfons: *Autonome Moral und christlicher Glaube*, 2. Aufl., Düsseldorf: Patmos, 1971, 1995, 36-46.

rozdílným vyznáním, nebo pro lidi, kteří mají odstup k věděni o víře, jež interpretuje zjevení. Tato koncepce se tak nezajímá primárně o *mravní jednání* ve významu spásy, kde se *mravní akt* ukazuje z perspektivy své důležitosti pro spásu a kde jde více o ortopraktické provádění víry, o milost a hřích, o eschatologickou motivaci, ale považuje to, co je *mravní*, za zodpovězení otázky po vnitrosvětské pravdě a správnosti a po nových výzvách v problematice nalézání *mravního úsudku*. Jde tak především o komunikační bázi *mravní závaznosti*. Teologické antropologii však samozřejmě zůstává významná funkce, protože je základnou *křesťansky integrované mravnosti* považované za spirituální horskou stezku v protějšku k *osobně přisvojené mravnosti* a v jejím předčení. Má kritickou, stimulační a integrační funkci pro nalezení *mravních instrukcí* s ohledem na tři stupně toho, co je mravní, tedy sociálně uloženo – osobně přisvojeno – křesťansky integrováno.⁷⁹⁹

1.2 Společné působení práva s etikou

Z rozlišování morality a politické spravedlnosti, osobní a institucionální mravnosti vyplynulo, že příkazy a zákazy osobní mravnosti jako takové nepatří hned k politické spravedlnosti. Morální příkazy a zákazy jako takové nejsou součástí spravedlivého právního řádu, stejně jako nelze posuzovat mravní dovolenost podle právní dovolenosti. Pak je možno kritizovat určité typy argumentace zákonů nebo soudních rozsudků, které se bezprostředně odvolávají na morální příkazy nebo zákazy. To ale nevylučuje, že jsou určitá morální dobra zároveň právními statky, předměty právní ochrany. U politické spravedlnosti nejde o mravnost osobní touhy, ale o institucionalizované soužití, o mravní zvládání konfliktů konkurujících si svobod jednání, včetně mravního řádu aspektů vzájemné odkázanosti. U této spravedlnosti tak jde jen o právní statky.⁸⁰⁰

Právní řád jako donucovací řád je potřeba proto a natolik, pokud už zásadně nezabírá moralita, tedy proto, že nejsou lidé čisté rozumové (morální) bytosti. Proto je právní řád tzv. ne-morálním doplněním a alternativou morálního řádu. Na rozdíl od nepřípustné etizace filozofie práva a moralizace státní právní praxe není princip politické spravedlnosti odvozen z principu subjektivní morality. Osobní mravnost se nepředpokládá pro oblast práva i z perspektivy mravnosti. Moralita je spojena se svobodným souhlasem subjektů, proto

⁷⁹⁹ Srov. MIETH Dietmar: Antropologie und Ethik, in: M. Graf, F. Mathwig, M. Zeindler (Hrsg.): op. cit., 351-358; AUER Alfons: op. cit., 22-28, 160-197.

⁸⁰⁰ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 39-40.

nemůže být zajištěna právním řádem, a snaha zavazovat právní systém moralitou by vedla k tomu, že by se bránilo cíli, tedy moralitě.⁸⁰¹

Ve vztahu práva a mravnosti má jít o kritickou i sebekritickou analýzu toho, co je nebo má být měřítkem práva, a o otázku, ve kterých oblastech není tento nárok ještě naplněn. Proto chce právněetický dialog formulovat dynamické principy, které přispívají k další humanizaci státního i mezinárodního práva.⁸⁰²

Právo a politická spravedlnost sice nepředpokládá moralitu a moralita zase nepředpokládá právo a tuto spravedlnost, ale oba aspekty spravedlnosti zůstávají ve vztahu, nelze je jednoduše oddělit. Vedle pojmu politické spravedlnosti jako mravnosti právního řádu označuje pojem osobní či subjektivní spravedlnosti osobní životní postoj ve vztahu k bližním, osobnostní znak, subjektivní ctnost. Nejedná se přitom jen o to, aby se konalo to, co je správné, ale aby se to konalo na základě určitého smýšlení, tedy proto, že je to správné, a ne třeba proto, že by byl člověk jinak potrestán či sociálně odsouzen. Tato osobní spravedlnost se projevuje například tam, kde se někdo i přes větší moc a inteligenci nepokouší druhé poškozovat, znevýhodňovat a podvádět, nebo kde své konání ať už jako zákonodárce, soudce, učitel, rodič, spoluobčan směřuje podle politické spravedlnosti i tehdy, když za ní skutečně platné právo zaostává, když má mezery a dovoluje prostor pro uvážení nebo když je vysoce nepravděpodobné prosazení pozitivních právních předpisů.⁸⁰³

Osobní spravedlnost se tak ukazuje i tam, kde se rezignuje na právně možné znevýhodnění druhých, nebo kde skutečné právo zaostává za politickou spravedlností. Kromě toho je osobní spravedlnost předpokladem toho, že se vytváří skutečný a účinný zájem o poznání a prosazování spravedlivých právních řádů.⁸⁰⁴

Politickou spravedlnost musí lidé poznávat, uznat a skutečně realizovat. Osobní spravedlnost je pak podpůrným subjektivním předpokladem pro to, že se lidé skutečně zajímají o poznání, uznání a realizaci spravedlivých právních řádů a že se zasazují o rozvoj spravedlivých právních řádů i tehdy, když jsou dotčeni nespravedlností, nebo z ní profitují. Současně je osobní spravedlnost důležitou mezí, normou občanů proti sklouznutí politického společenství do nepřehlednutelných poměrů bezpráví. Kromě toho se bez subjektivního přesvědčení

⁸⁰¹ Srov. tamtéž 41.

⁸⁰² Srov. RETHMANN Albert-Peter: Selbstbestimmung – Fremdbestimmung – Menschenwürde, 14-15.

⁸⁰³ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 42.

⁸⁰⁴ Srov. AUER Alfons: op. cit., 152-153.

o spravedlnosti určitých příkazů a zákazů ztrácí pravděpodobnost jejich veřejně-právní ochrany.⁸⁰⁵

Politická spravedlnost se zase projevuje v uskutečňování osobní spravedlnosti. Právní instituce otevírají člověku možnost, aby se orientoval a aby kanalizoval své popudy, aby tím jeho aktivity neunikaly chaoticky do různých stran. Pomáhají jedinci objasňovat a zajišťovat jeho vnímání a jeho chování a ulehčují mu od stálého zatěžování vědomí etickými reflexemi.⁸⁰⁶

Právo a mravnost nejsou homologické ani heterologické, ale analogické. Tato analogie se zakládá v konečné, sociální a rozumové bytosti člověka. Věc práva a věc mravnosti nejsou identické, ale v postupech právní legality a mravní normativity existují obdoby. Morální princip spravedlnosti, který konstituuje právo, je pro mravnost dílčí oblastí. A pro právo je zase dílčí oblastí perspektiva mravní zodpovědnosti. O analogii lze hovořit tam, kde je obdoba bez identity a kde tato obdoba vychází ze společné báze.⁸⁰⁷

Můžeme proto konstatovat, že právo a mravnost nejsou dva koncentrické kruhy, ale spíše kruhy, které se protínají, jejichž středy představují póly, mezi nimiž existuje napětí. Nejedná se tak o identitu, ani o disparitu, ale o polaritu. Důležitou roli hraje ozřejmování autenticity toho, co je mravní, a argumentačně přesvědčivé odůvodňování.⁸⁰⁸

Etika jako reflexe stávajících étosů (ethoi), tedy žitých morálních přesvědčení, zkoumá jako etika práva kritéria legitimacy právního řádu a odkazuje na principy a materiální základní normy, které předcházejí pozitivnímu právu. Chce přispívat k humánnímu právnímu řádu společnosti, k humanizaci celé společnosti a k dalšímu rozvoji práva. Společnost potřebuje reflexi nosných etických základů. Étos lidských práv představuje minimální konsensus, který však také není chráněn před opětovným porušováním. V základu pozitivního práva stojí jako měřítko obraz člověka s lidskou důstojností, kterého není možno vykazovat ve finančních hodnotách i jiných materiálních hodnotách.⁸⁰⁹

Idea nedotknutelné osobní důstojnosti člověka a nároku *univerzálně platných lidských práv*, který z toho plyne, tak nabyla centrálního etického významu a získala skrze konstituci moderních ústavních států také ryze právní závaznost. A právě tato skutečnost vytváří úplně nové předpoklady pro kompetenci pozitivního práva ve věcech morálky. Etickým orientačním bodem tohoto práva je právě *člověk jako morální subjekt*, tedy osoba pojednávaná ve své

⁸⁰⁵ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 43.

⁸⁰⁶ Srov. AUER Alfons: op. cit., 153.

⁸⁰⁷ Srov. MIETH Dietmar: op. cit., 128.

⁸⁰⁸ Srov. AUER Alfons: op. cit., 156-157.

⁸⁰⁹ Srov. RETHMANN Albert-Peter: op. cit., 28-29.

důstojnosti a sebeúčelu jako svobodná a na základě rovnosti. Takovým orientačním bodem tak už není v sobě uzavřený, společensky a nábožensky předem daný a pro všechny závazný svět morálních představ. To nevyklučuje možný pluralismus v představách o morálce a v ní zastávaných přesvědčení a pozic. Společnosti zavázané lidské důstojnosti jsou proto pluralistické společnosti, které považují nárok základních lidských práv za integrální moment svých ústav. Právo se musí na základě etických předpokladů vyhnout tomu, aby ze sebe učinilo jednoduše prováděcí nástroj partikulárně zastávaných morálních přesvědčení, tedy prodlouženou ruku morálky určitých skupin, tím spíše skupinového egoismu. Jeho úloha spočívá v tom, že bude nástrojem řešení konfliktů, který se zaměřuje na to, aby se zabezpečila schopnost jednání společnosti právě v setkávání různých přesvědčení, a to při co možná nejvyšší míře zachování *důstojnosti a svobody* všech zúčastněných.⁸¹⁰

Protože právo utváří všechny souvislosti lidského života, musí zahrnovat všechny životní oblasti, v nichž je předně ve službě člověku a společnosti a získává odtud své určení. Má tak každému poskytovat právní jistotu a zvyšovat blaho společnosti. Zvláštní roli dostává vyrovnání oběť – pachatel, jak jsme jinde zdůranili, kde se přesouvá konflikt z roviny provinění proti právnímu řádu na rovinu sociální interakce mezi zúčastněnými osobami. Východiskem pro právněetické zhodnocení trestního práva je nakonec vnitřní důvod práva, který se vyjadřuje ve vztazích osobního uznání.⁸¹¹ Vyjádříme to těmito slovy: „*Očekávané bezpečí ve vzájemném zacházení, to je vnější funkce práva, která podporuje život. (...) Poskytování vztahů uznání a zachovávání očekávaného bezpečí, to je základní smysl práva, jenž odpovídá lásce. A do té míry je právo nejen vhodný, ale nezbytný prostředek pro uskutečňování smíření v soužití lidí.*“⁸¹²

Kromě toho směřuje moderní právo k tomu, aby do svých procesů hledání různých norem a do procesů rozhodnutí integrovalo co možná nejširší spektrum *znalosti věci a odborných vědomostí*. To mu také propůjčuje kompetenci, kterou většinou jednotlivé mravní subjekty vůbec nedisponují, a tak právní ustanovení nabízejí množství pravidel jednání, která jedince instruují a zavazují také ve veskrze morálně chápaném smyslu ohledně toho, co koná či nekoná. Jedinci se tak může jevit konkrétní podoba toho, co je *mravně závazné*, spíše jako zprostředkovaná právem než jeho vlastními individuálními schopnostmi pochopení. Právo tak může fungovat v určité míře jako *ekvivalent morálky*. Toto určité převedení mravních požadavků do práva (Verrechtlichung) se ale liší od tradičního legalismu tím, že se zde právu

⁸¹⁰ Srov. KORFF Wilhelm: Recht. Theologisch-ethisch, in: HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: op. cit., 1471-1472.

⁸¹¹ Srov. MARX Reinhard / WULSDORF Helge: op. cit., 276-277.

⁸¹² REUTER Hans-Richard: op.cit., 178.

na základě jeho zpětné vázanosti na svobodnou ústavu připisuje principiální nezrušitelná funkce služby *lidské důstojnosti a zodpovědnosti subjektu*, musí tedy přes všechny oblasti regulace a různé normy chránit v co nejširším rozsahu morální status subjektu člověka.⁸¹³

Právo má vliv na praxi občanů, a to včetně mravní praxe. S tím souvisí také otázka, zda může být právo předpokladem mravnosti. Nelze přitom připustit, aby se právní struktury zaměňovaly s mravním legitimováním a aby hrály právní normy roli v odůvodnění mravních norem. Proto není právo logickým předpokladem mravnosti. Normativní mravnost a mravní praxe nejsou ale identické. Mravní praxe se často prokazuje jako sociálně ovlivněná veličina, ne tedy jako osobně osvojená. Právo je zase socializační faktor prvního řádu, zvláště když se podle morálněpsychologických výzkumů vyskytuje v etice zřídka logicky předpokládaná autonomie mravního subjektu. Z toho vyplývá, že právo sice není logickým předpokladem mravnosti, ale že je *empirickým předpokladem mravní praxe*. Spravedlivé právo je dále předpokladem pro to, že se může vytvářet mravní praxe i mravní reflexe. To znamená, že jsou poměry bezprávní, například tam, kde ve strukturách pokulhávají lidská práva, špatnými podmínkami pro vytváření mravní reflexe a mravní praxe. Kdo chce tedy mravnost, nesmí zanedbávat právo.⁸¹⁴

Tato odkázanost se filozoficky a teologicky odůvodňuje ze vztahu etické reflexe a dějinné, společenské praxe. Od politické praxe se požaduje, aby se orientovala podle zodpovědnosti za právo a spravedlnost, což potvrzuje stanovení lidských práv jako ústavních práv. Stanovování hodnot ve společnosti a právní statky v právu se vzájemně podmiňují. Významem práva pro praxi se ale ještě nedokazuje jeho význam pro mravnost. Myslíme tím význam dějinně empirický a plyne z toho, že je třeba mravnost a praxi rozlišovat, ale ne oddělovat. To platí nejen proto, že mravnosti nejde jednoduše jen o reflexi etických norem, ale také o praxi, včetně jejích strategií a taktik. A také platí, že to, co je *mravně správné*, se nemůže jednoduše dedukovat z axiomů a kontrolovat podle principů, ale musí se evokovat teprve v experimentu mravní praxe. Bere-li mravnost své východisko z praxe také na rovině reflexe a tím i ve formě vědecké etiky, pak je rozhodující, jakou má člověk ve společnosti možnost, aby žil *mravní praxi*. Spravedlivé právo je empiricky nutné pro umožnění praxe mravní svobody a ta zase stimuluje úroveň reflexe mravních principů a norem. Jestliže tedy právo nepovažujeme za prodlouženou ruku mravnosti nebo za ochranu mravního minima, ale jestliže se samostatně vůči mravnosti vztahuje na společné kořeny v *konečném, sociálním a rozumovém lidském bytí*, ukazuje se, jak dalece je právo empirickým předpokladem

⁸¹³ Srov. KORFF Wilhelm: Recht. Theologisch-ethisch, in: op. cit., 1473-1476.

⁸¹⁴ Srov. MIETH Dietmar: op. cit., 131-132.

mravnosti - i když ne logickým -, protože právo konkretizuje abstraktní mravní svobodu člověka. Takové úvahy jsou důležité pro lidské chování a reflexi i pro sociálně terapeutický přístup etiky, který vychází z defektních skutečností a ne z perfektních cílových představ, který akceptuje konkrétní osvobození jako předpoklad mravní svobody a nepojednává praxi jen jako problém aplikace mravních zásad.⁸¹⁵

Dietmar Mieth si pak uvědomuje námitku, zda neexistuje nebezpečí, že se etika rozpustí například v právní, politické či pedagogické strategii, a odpovídá, že toto nebezpečí existuje jen tehdy, když se mravnost neakceptuje jako logický předpoklad práva a tím zásad spravedlnosti politických a jiných strategií. Proto dále zdůrazňuje, že analytický předpoklad mravních maxim jako jsou například spravedlnost a svoboda, patří ke struktuře odůvodňování práva. Zároveň platí, že je dějinný proces rozvoje humánní mravnosti vložen do dějinného rozvoje humánního práva.⁸¹⁶

1.3 Právo dítěte na vzdělání

Zakotvovat zkvalitnění výchovy k lidským právům na základních a středních školách do rámcových vzdělávacích programů, včetně vzdělávacích programů pro pedagogy, podpory dotačního řízení MŠMT nestátních neziskových organizací, které se v této oblasti angažují, a zveřejňovat příklady takových dobrých praxí na webových stránkách MŠMT, ukládá Plán úkolů boje proti CSEC na období 2006 – 2008.⁸¹⁷

Vzhledem k prostitučnímu vykořisťování bulharských dívek i dalších nezletilých bez doprovodu lze v rámci vzdělání a výchovy využívat tzv. Modrou školu. Jedná se o Zařízení pro děti – cizince, které vzniklo v gesci MŠMT na základě usnesení vlády ČR č. 395/2002 o Koncepci umístění, vzdělávání a výchovy dětí s jazykovou bariérou, včetně nezletilých žadatelů o azyl bez doprovodu, v zařízeních ústavní výchovy. Zde se pravidelně setkávají zástupci orgánů státní správy, samosprávy a nevládních organizací, aby řešili problematiku nezletilých cizinců bez doprovodu.⁸¹⁸

Je třeba přitom vztít v potaz, jaké procento dívek a chlapců si dovede představit sebe, jak řeší závažnou sociální situaci komerčním sexem za jak závažnou ve srovnání s dalším rizikovým chováním ji děti považují. Tato skutečnost znamená i výzvu pro zodpovědnou sexuální výchovu.

⁸¹⁵ Srov. tamtéž 133-136.

⁸¹⁶ Srov. tamtéž 136.

⁸¹⁷ Srov. MV ČR: op. cit., 4.

⁸¹⁸ Srov. tamtéž 25-26.

Adresáty vzdělávání o lidských právech nemají být teprve dospělí, ale už co možná nejdříve a přiměřeně podle věku děti. Jednak z důvodu prevence takového sociálně nežádoucího jevu jako je vykořisťování dětí v prostituci a ochrany před ním, jednak kvůli holistickému uskutečňování lidské osoby dítěte a jeho účasti na spoluutváření společnosti a světa v dětském i potom v dospělém věku, také z důvodu respektování a uznávání práv druhých a splňování z toho plynoucích povinností a odpovědností. Pěkně to demonstruje projekt EU Dětská práva vytvořený Nadací naše dítě,⁸¹⁹ který děti seznamuje pomocí ilustrovaných listů v kombinaci s textem dětského psychologa Jiřího Kovaříka s právy dítěte a právy druhých lidí na základě jednotlivých článků Úmluvy o právech dítěte. Dokládá to již úvodní list dokumentu, který je nadepsán *I děti mají svá práva* a oslovuje děti takto: „Máš právo využívat všech svých práv. Máš svá práva, i když jsi dítě. Práva zajišťují každému člověku spravedlivé zacházení. Každý člověk má svá práva – ty, tví rodiče, sourozenci, příbuzní, sousedé, přátelé. Všichni lidé na celém světě.“⁸²⁰

V souvislosti s komerčním sexuálním zneužíváním dětí je možno ještě zmínit list 17, jenž dítěti sděluje, že má právo na život v bezpečí, právo na ochranu před násilím a špatným zacházením: „*Ano, je to tak – máš právo na život v bezpečí. A také právo na ochranu před násilím a špatným zacházením. A stejná práva mají i ostatní. Tvou povinností je toto právo uznat a chránit. Ani ty nesmíš s druhými špatně zacházet či je zneužívat.*“⁸²¹ Podobné výukové materiály jsou pak připraveny i pro rodiče a pedagogy.⁸²²

Úmluva o právech dítěte se tak stále více stává vztahovým bodem a klíčovým textem pro vzdělávání v oblasti lidských práv, často také ve spojení s Všeobecnou deklarací lidských práv. Jako spojovací bod slouží často právo na vzdělání. Článek 29 Úmluvy o právech dítěte obsahuje právě shrnutí práva na vzdělání a na vzdělání v oblasti lidských práv: „1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k: rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu; k výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů.“⁸²³

Úmluva o právech dítěte zavazuje smluvní státy také k tomu, aby seznamovaly děti a dospělé s právy dětí, aby umožňovaly dětem prosazování jejich práv: „Státy, které jsou

⁸¹⁹ Nadace naše dítě: Dětská práva, Vím, co smím?, Praha: Portál, 2002.

⁸²⁰ Tamtéž.

⁸²¹ Tamtéž.

⁸²² Srov. <http://www.detskaprava.cz/prava/pdf/4.pdf>.

⁸²³ Úmluva o právech dítěte, in: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, 309.

smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.“⁸²⁴

Poskytnout každému dítěti přístup ke vzdělání, tzn. všem dívkám a chlapcům přístup k bezplatnému, obligatornímu a kvalitativně dobrému základnímu školnímu vzdělání a možnosti jej ukončit, patří k hlavním vytyčeným zásadám dokumentu *A World Fit for Children* a jeho úsilí o vytváření spravedlivého světa vůči dětem.⁸²⁵

Právě děti jsou prvními nositeli lidských práv a prvními adresáty vzdělávání v oblasti lidských práv. „Totiž jen tehdy, když už děti rozvíjejí vědomí svých práv, mohou dospělí vnímat v dostatečné míře jejich lidská práva! Jen když už děti prožívají, že jejich svobody a práva mají hranice u svobod a práv těch druhých, nebudou jako dospělí špatně rozumět lidským právům jako nějakému exkluzivnímu oprávnění. Jen když už děti zakusí, že Ali a Shula sice jinak vypadají, ale nemají menší hodnotu než Julia a Marek, snadněji praktikují jako dospělí uznání a toleranci.“⁸²⁶

Práva dětí také dovolují stavět most solidarity k těm dětem po celém světě, jejichž práva jsou porušována prostřednictvím prostituce, pornografie, obchodu s dětmi, dětské práce, války nebo mučení. Na lidských právech se dá také ukázat, jak rozdílně a nerovně se dětství utváří a že jsou děti rozličně náchylné pro porušování lidských práv podle toho, zda jsou chlapci nebo děvčata, nebo také podle své etnické, kulturní, náboženské nebo sociální příslušnosti.⁸²⁷

Výchova ke kultuře lidských práv bude sledovat tyto cíle:⁸²⁸

posilovat respekt k lidským právům a základním svobodám; rozvíjet smysl pro respektování sebe sama i druhých a pro hodnotu lidské důstojnosti; rozvíjet postoje a chování, které povedou k respektování práv druhých; zajistit skutečnou rovnost mezi muži a ženami a rovné příležitosti žen ve všech oblastech; podporovat porozumění a uznání kulturní diverzity, zejména ve vztahu k různým národním, etnickým, náboženským, jazykovým a jiným menšinám a komunitám; podněcovat lidi k aktivnějšímu občanství; podporovat demokracii, sociální rozvoj, sociální spravedlnost, společenskou shodu, solidaritu a přátelství mezi lidmi a národy; podporovat aktivity mezinárodních institucí zaměřených na vytvoření kultury míru, které se zakládají na univerzálních hodnotách lidských práv, na mezinárodním porozumění, toleranci a nenásilí.

⁸²⁴ Tamtéž 321.

⁸²⁵ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf.

⁸²⁶ FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 172-173.

⁸²⁷ Srov. tamtéž 173.

⁸²⁸ Srov. BRANDER Patricia, GOMES Rui, KEEN Ellie a kol.: KOMPAS. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům, Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, Česká národní agentura MLÁDEŽ, 2006, 18.

Pro toho, kdo bude pedagogicky pracovat v oblasti lidských práv, bude klíčovým aspektem vštěpování smyslu pro respekt ke každé lidské bytosti a chránit tak děti před tím, aby i samy v budoucnu porušovaly lidská práva druhých. Proto je třeba vychovávat k lidským právům, aby si děti i dospělí uvědomovali vůbec existenci lidských práv a porozuměli jim a aby byli schopni rozpoznat případy jejich porušování. Dále rozvíjet schopnosti a dovednosti, které jsou nutné pro obranu lidských práv, a prohlubovat respekt k lidským právům, aby se zamezovalo jejich záměrnému porušování.

Je třeba tak jednat v oblasti *učení o lidských právech, učení pro lidská práva a učení se prostřednictvím lidských práv*.⁸²⁹

v prvním případě půjde o *znalosti* jako klíčové pojmy: lidská důstojnost, svoboda, rovnost, solidarita, spravedlnost, nediskriminace, práva a povinnosti, také o vědomí, že koncept lidských práv poskytuje rámec pro vyjednávání a dohodu na normách chování v rodině, ve škole, v místním společenství a v širším světě. Děti se seznámí s občanskými i sociálními právy, s právními, etickými a duchovními zdroji, s hlavními dokumenty a s orgány a organizacemi, které se zabývají podporou a ochranou lidských práv. V našem kontextu i s těmi, které se věnují boji proti vykořisťování dětí v prostituci;

učení pro lidská práva se pak myslí příslušné *dovednosti*: aktivní naslouchání a komunikace, schopnost obhájit vlastní práva i práva druhých, kritické myšlení, jež vyhledá informace a dovede je kriticky zhodnotit, které rozpozná manipulaci. Dalšími dovednostmi jsou schopnost spolupráce a řešení konfliktu, způsobilost se zapojit do sociální skupiny a jednání zaměřené na podporu a ochranu lidských práv v lokálním i globálním měřítku;

konečně učení se prostřednictvím lidských práv znamená tyto *postoje a hodnoty*: smysl pro zodpovědnost za vlastní jednání, za osobní rozvoj a sociální změnu, zvědavost, otevřenost a uznání odlišnosti, empatii a solidaritu, závazek podporovat ty, jejichž práva jsou ohrožena, smysl pro lidskou důstojnost sebe i druhých bez rozdílu, smysl pro spravedlnost, snahu dosáhnout ideálů svobody a rovnosti.

Vzdělávání dětí i dospělých v oblasti práv dítěte a lidských práv, včetně paradoxně tak závažné problematiky sociálněpatologických jevů a zločinů, jakými jsou projevy komerčního sexuálního zneužívání dětí, sehrávat důležitou roli při porozumění a zprostředkování toho, co znamená mravnost, morálka, etika. A to zejména v zemi, jakou je Česká republika, kde neprobíhá systematická výuka disciplíny etika. Skrze to, co je silně nemravné, nemorální, trestné, by se mohlo rozumět tomu, kým je člověk, co znamená lidská

⁸²⁹ Srov. tamtéž 19.

důstojnost, jedinečnost a rovnost všech lidí a jejich právo na nedotknutelnost a plně vydařený život.

Děti je tedy nutno seznamovat s jejich právy, učit je stále a systematicky dle stupně vývoje a věku eticky myslet a jednat, stejně tak jim zprostředkovat potřebné poznatky o fenoménu CSEC a jeho bezpodmínečném zákazu. V pluralitní společnosti by tak mohla výuka etiky ve školách být postavena právě na lidských právech a třeba na projektu světový étos, který nabízí a objasňuje různé etické tradice. Připravení zástupci židovsko-křesťanské tradice by pak mohli vstupovat do výuky a prezentovat specifikum své morálky, resp. duchovní impulzy lidských práv.

1.4 Teologická etika a sociální práce

Důležitým aktérem v oblasti potírání vykořisťování dětí v prostituci jsou sociální pracovníci, ať už státní či ti z nestátních organizací. Zejména se jejich činnost týká pomoci dětem, ale nelze zapomínat na pomoc při resocializaci pachatelů. Teologická etika i sociální práce mají přitom svůj předmět a cíl. I sociální pracovník ale hledá ve své činnosti odůvodnění etického rozhodnutí a jednání. Proto bude pojednán vzájemný vztah obou disciplín. Ještě předtím bude sociální práce definována.

Podle Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW) se rozumí sociální prací „profese, která se zasazuje za sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích, uschopnění (empowerment) a osvobození (liberation) lidí s tím cílem, aby podporovala jejich blaho. Opírá se přitom o teorie lidského chování a sociálních systémů a intervnuje v místech, kde na sebe lidé vzájemně působí ve svém okolí. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“⁸³⁰ Mezi zvláště relevantními dokumenty pro sociální práci zde IFSW uvádí Všeobecnou deklaraci lidských práv a Úmluvu o právech dítěte. Již v předmluvě se konstatuje, že je pro profesionální činnost sociálního pracovníka nezbytné *etické vědomí* a že je jeho schopnost a způsobilost *eticky jednat* podstatným aspektem kvality nabízených služeb. Po definování sociální práce vysvětluje IFSW *ony základní principy* lidských práv a lidské důstojnosti, přičemž uvádí, že je sociální práce založena na respektu k neodmyslitelné rovnosti a důstojnosti všech lidí, z níž pak vyplývají práva a tím i úkoly pro sociální pracovníky: podporovat a chránit fyzickou, psychologickou, emocionální a spirituální integritu a blaho každé lidské osoby. Toto sdělení se pak specifikuje ve čtyřech bodech:

⁸³⁰ <http://www.ifsw.org/en/p38000223.html> (17. 5. 2007). Vlastní překlad.

Respektování práva na sebeurčení, podpora a prosazování práva na participaci, zacházení s každou osobou jako s celostně pojatou a identifikace a rozvoj silných stránek.⁸³¹

Dalším zmíněným základním principem je sociální spravedlnost, u níž se sociální pracovníci hlásí k zodpovědnosti za to, že se budou zasazovat za sociální spravedlnost ve vztahu ke společnosti i ve vztahu k těm, s nimiž pracují. Tentokrát se tato skutečnost konkretizuje v pěti bodech:

Obžaloba negativní diskriminace například na základě věku, gender či pohlaví, sociálně ekonomického statusu, fyzických vlastností, dále rozpoznávání a uznávání kulturní a etnické pestrosti, spravedlivé rozdělování zdrojů, kritika nespravedlivé politiky a praxe a posledním bodem je solidární činnost. Sociální práce tak bojuje prostřednictvím solidarity s poškozenými za zmírňování chudoby a osvobozování bezbranných a utlačených.⁸³²

Z definice a jejího rozvedení je patrné, že je základem sociální práce lidská důstojnost každého člověka a podpora sociálních poměrů, které poskytují bezpečí a možnosti rozvoje tím právě, že chrání tuto důstojnost. Určující orientací proto budou zkušenosti bezpráví a jejich příčiny. Jedním z nejbolestnějších projevů bezpráví na těch nejzranitelnějších a nejslabších je komerční sexuální zneužívání dětí.

Teologická etika má za cíl plně zdařilý život člověka a soužití lidí. Její proprium, tedy horizont víry v osobním rozhodnutí pro osobu Ježíše Krista a s tím spojený obraz člověka (jedinečnost, rovnost) a osvobozujícího Boha, který straní těm, jejichž práva jsou porušena, a jenž a zve lidi k zodpovědnosti za tento svět a jeho humanitu. Zahrnuje existenciální zážitek víry i celkovou zkušenost smyslu. Na základě Ježíšova poselství o Boží vládě svobody, práva, spravedlnosti, pokoje, milosrdenství a lásky jde v praxi hlavně o jednající osobu, o model zdařilého lidského bytí, o zpřístupnění perspektivy smyslu. Z osvobozující křesťanské víry vyplývá závazek k osvobozujícímu jednání. Jedná se tedy o překrytí pojetí sociální práce a teologické etiky v oblasti obrazu člověka, etických opcí i cílů, které představuje osvobozování a uschopňování chudých a vyloučených i humanizace společnosti.⁸³³

Jestliže pojmem sociální práci jako institucionalizovanou formu společenské solidarity,⁸³⁴ dojdeme k předmětu sociální práce, a sice k člověku z hlediska jeho začlenění do společnosti. Zkušenosti sociální práce nabízejí poznatky o významu, hodnotách a možnostech

⁸³¹ Srov. tamtéž.

⁸³² Srov. tamtéž.

⁸³³ Srov. HUNOLD Gerfried W./LAUBACH Thomas/GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 3; PINDL Michael: Glaube. Leitperspektive theologisch-ethischer Reflexion, in: HUNOLD Gerfried W./LAUBACH Thomas/GREIS Andreas (Hrsg.): op. cit., 54, 62-64; LIENKAMP Andreas: Parteinahme für eine Solidarität mit den Armen. Impulse einer Theologie Sozialer Arbeit für die Gesellschaft, in: KROCKAUER Rainer, BOHLEN Stephanie, LEHNER Markus (Hrsg.): op. cit., 265-266.

⁸³⁴ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 7-11.

společenského soužití. Tyto poznatky se pokouší empiricky odůvodnit a rozšiřovat sociální věda. Materiálním objektem sociální práce je člověk a formálním objektem, tedy cílem a úhlem pohledu na materiální objekt, je zabraňování, odhalování a zvládání sociálních problémů. Sociální práce se snaží pomáhat lidem v sociálně zanedbaných situacích a tím je uschopňovat k tomu, aby svůj život a své soužití utvářeli na základě sebeurčení. Lze proto hovořit o institucionálním pověření sociální práce stát s profesionálními prostředky solidárně při lidech v jejich sociálně těžkých situacích a nouzi, aby mohli dosáhnout stavu svého lidského bytí, kdy jsou schopni se sami přijímat se sebeúctou a vést samostatný život. Společnost tím institucionálně odpovídá na nutnost solidární pomoci nejslabším členům. To se stává také měřítkem individuálního i institucionálního jednání v sociální práci. Takto pojaté sociální práci jako osobně zprostředkované formě společenské solidarity jde proto o účinnou praxi pomoci a podpory lidem v těžkých sociálních situacích a vylučuje se tím pouhá sociální technologie či pragmatismus.⁸³⁵

I když již byla představena disciplína teologická etika, můžeme před vymezením teologické etiky jako vztahové disciplíny sociální práce krátce shrnout, že je etika praktickou vědou, která se snaží dát odpověď na otázku, jak musí člověk být a jednat, aby se jeho život zdařil. Nedělá to ale popisně, ale usiluje kriticky jednání vést. Chce posloužit v orientaci a poradenství těm, kteří jednají. K tomu je však potřeba najít a racionálně zdůvodnit hodnoty a normy, aby se mohlo rozlišovat dobré a špatné jednání. Dále je nutno se poradit o tom, jak se tyto hodnoty a normy mohou zodpovědně prosazovat v konkrétním jednání, a co je přitom třeba zohlednit.⁸³⁶

Z toho také vychází důležitá funkce teologické etiky pro sociální práci:⁸³⁷ sociální práce zasahuje do života lidí, kteří se v sociální nouzi nalézají nebo ji vyvolávají, jak se děje u dětí jako obětí sexuálního zneužívání v prostituci a jejich pachatelů. Jestliže jde o dosažení odpovídajícího stavu lidského bytí, musí mít již předem sociální práce představy o tom, co vyznačuje takové zdařilé lidské bytí, které fyzické, psychické a sociální předpoklady musí být, aby mohli lidé vést zdařilý život. V rámci preventivních opatření i intervencí sociální práce jsou proto potřeba cíle jednání s ohledem na jejich hodnotu pro zdařilý život a zdařilé soužití. Sociální pracovníci tedy musí zdůvodnit, kterých dober a hodnot se drží, aby posloužili ochraně a podpoře lidského bytí svěřených osob. V kontextu projednávané problematiky prostituce s dětmi bychom se mohli ptát, proč vlastně pomáhat

⁸³⁵ Srov. tamtéž 10-11.

⁸³⁶ Srov. tamtéž 20.

⁸³⁷ Srov. tamtéž 21-22.

těmto dětem, proč se angažovat, i když třeba tyto děti v prostitučním prostředí zůstanou či se k němu vrátí, proč usilovat o resocializaci pachatelů a všem tak zasahovat do jejich života. K tomu všemu potřebují sociální pracovníci určité hodnoty a normy.

Teologická etika tak upozorňuje sociální práci na základy a cíle jednání. A naopak sociální práce poskytuje etické reflexi zkušenosti své praxe o možnostech a významu sociálního života pro zdařilý lidský život a ona je pak může zahrnout do nalézání hodnot a norem. Další pomocí ze strany etické reflexe je příspěvek pro zodpovědné prosazování těchto hodnot a norem v konkrétních situacích. Jak například zdůvodnit odejmutí dětí rodičům, kteří se zapojili do trestných činů komerčního sexuálního zneužívání svých dětí? Které aspekty je třeba v konfliktních situacích zohlednit, aby se jednalo o eticky zodpovědné rozhodnutí? Etika zde může nabídnout určitá kritéria a orientační body.

Upozorní na několik skutečností:⁸³⁸ že je nutno respektovat *lidskou důstojnost* jako nejvyšší, před-pozitivní princip, nabídne určitý obraz člověka a umožní kritiku porušování tohoto obrazu. Teologická etika zde vidí člověka jako Boží obraz, jako doslova druh živé Boží sochy či plastiky, prostřednictvím níž je Stvořitel činný ve svém stvoření. Ale neopomene připomenout zkušenosti bolesti a utrpení, konečnosti a smrti, ztroskotání a viny i hříchu. Teologická etika dá také impuls k úctě k životu při zohlednění trvalého rozvoje i zranitelnosti člověka.

Dále může vysvětlit, co znamená závazek lidské důstojnosti a sociální spravedlnosti. Rozpomene se přitom na biblická svědectví o *opci pro chudé*, zanedbané a vyloučené (srov. např. Ž 9,13; 12,6; 14,6; Jak 2,5). Tento Bůh se prokazuje a osvědčuje jako ten, kdo chrání chudé a vrcholně to projeví ve svém jedinečném zmocněnci Ježíši z Nazaretu, který se s chudými dokonce ztotožňuje (srov. Mt 25,40). A ti, kdo chtějí svého Mistra následovat a nazývat se křesťany, v něm mají směr svého vědomí a jednání a jejich praxe lásky a solidarity vůči chudým a s nimi se stává určujícím kritériem křesťanské existence a věrohodnosti. Přitom je třeba sledovat, kdo jsou ti konkrétní chudí a co tvoří příčiny a důvody jejich chudoby a vyloučení. Zde pojednáváme konkrétně z pohledu teologické etiky například o sexuálně zneužívaných dětech v prostituci a o jejich pachatelích. Můžeme proto hovořit o opci pro chudé v kontextu dětských obětí i těch, kteří jako pachatelé ztroskotali.

V kontextu sociální práce může následně teologická etika vyvodit i z opce pro chudé, aby se podporovalo zmocnění (empowerment) slabých a slabými učiněných, stigmatizovaných, přehlížených a nerespektovaných či určovaných cizími. A může z toho vyjít profesionální

⁸³⁸ Srov. LIENKAMP Andreas: op. cit., 267-273.

koncept jednání ve smyslu konstrukce možností pro sebeurčení. Aspekt teologické etiky přispívá k tomu, aby se lidé a skupiny stávali *subjekty* utváření svých životních podmínek a sociálního prostoru. Teologická etika tak vidí potřeby lidí i jejich politický potenciál a způsoby každodenní solidarity. V pozadí toho je uznání druhých v jejich jinakosti, respekt k autonomii člověka, respektování jeho důstojnosti, zodpovědnosti a rozhodnutí svědomí.

Na základě svého obrazu člověka připustí možnost *viny*, zajištění *odpuštění* a umožnění *nového začátku*. S tím bude souviset i potřeba *náhrady škody*. Opět se může teologická etika rozpomenout na zkušenosti milosrdného, osvobozujícího Boha, který volá a vyzývá k poznání a uznání viny, k obrácení, odpouští vinu a umožňuje tak nový začátek (srov. např. Sir 28,2; Mt 6,12; 18,21n.; Lk 11,4; 17,4).

Teologickoetický aspekt rovněž v kontextu sociální práce poukáže na konstitutivní podmínku zdařilého lidského bytí, a sice na bezpodmínečnou a univerzální *solidaritu*. Závazek takové solidarity překračuje hranice rodiny, okruhu přátel, obce, státu či Evropy. Nebude se přitom bát poukázat na zkušenosti utrpení a jejich příčiny a posoudí společenské fenomény a procesy z perspektivy vyloučených, zranitelných a poškozených. Spolu se sociálními pracovníky a pracovníky pozvedne hlas proti nespravedlnosti a stane se *obhájkyní* těch, kdo jsou obětí strukturální chudoby, násilí, zanedbání, sexuálního vykořisťování a vyloučení.

Z dialogu teologické etiky a sociální práce, jež se orientuje podle lidských práv, může vzejít diakonická a politicky osvobozující teologie jako referenční věda sociální práce a poskytovat spolu s ní *naději* na humanizaci systému a životních podmínek ve smyslu konvergujících opcí, motivace a solidárně kritického doprovázení.

2. Princip personality na všech úrovních

Vykořisťování dětí v prostituci představuje v současné době jedno z nejzávažnějších porušení lidské důstojnosti, při němž dochází k úplné instrumentalizaci lidské osoby, k jejímu zneužívání jako pouhého prostředku pro egoistické účely druhých, ke komercializaci lidského bytí a jeho sexuality. Konkrétní dítě se zde stává zbožím a trpí mnohými následky i v budoucnosti. Tím je okrádáno o své dětství, zamezují se mu možnosti celkového rozvoje osobnosti a pokřivuje celkový pohled na sebe, druhé a svět. Považujeme tyto činy za vrcholně nemravné a je správné, že se považují současně za trestné činy. Je potřeba informovat o tomto instrumentalizujícím zúčtování dítěte a říkat mu na všech úrovních jasné ne a současně zdůrazňovat důstojnost každého dítěte.

Pachatelé trestných a nemravných činů komerčního sexuálního zneužívání si děti plně instrumentalizují a tak nerespektují tento bezpodmínečný závazek lidské důstojnosti. Instrumentalizují se samy i ty děti, které samy do prostituce vstupují. K obojímu je třeba vyslovit jasný, bezpodmínečný zákaz a těmto dětem znovu zdůraznit: „*Bylo za vás zapláceno výkupné, nebud'te otroky lidí!*“ (1 Kor 7,23) a „*Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem a svým duchem, jež obojí náleží Bohu, oslavujte Boha*“ (1 Kor 6,20).

Každé dítě považujeme za lidskou bytost stvořenou k Božímu obrazu a podobě a v Ježíši Kristu jako vrcholně sděleném obrazu člověka pro něj spatřujeme krajní cíl a nejvyšší naplnění jeho života, vzor pravého lidského bytí a tak porozumění tomu, co může i pro něj znamenat život ve svobodě, lásce, radosti, pokoji, spravedlnosti a solidaritě. V každém dítěti, i když je obětí prostituce, vidíme živý obraz Boha samého, který nachází své plné objasnění v tajemství Krista a jenž je povolán k tomu, aby stále hlouběji poznával sebe právě v tomto tajemství. Tvrdíme, že kdyby mohlo více dětí a dospělých poznat osobně smysl příběhu Ježíše z Nazaretu, jeho pojetí člověka a Boha, jeho postoje, smýšlení, slova a činy, vládly by lepší vztahy a bylo by méně dětských obětí sexuálního vykořisťování a méně pachatelů. Proto navrhuje, aby se smysl relevantních biblických příběhů zařazoval do výchovy, vzdělávání i terapie dětí. Lze využít jejich uzdravujícího potenciálu.

V tomto smyslu je pak třeba vysvětlovat povolání a pověření člověka k lásce k bližnímu, k lásce k cizím a dokonce k lásce k nepřítelům. Je třeba takto otevírat tuto morální komunikaci, jež je trvale schopná univerzalizace.

Na základě těchto duchovních impulsů a lidských práv, včetně lidských práv dítěte, je nutno vštěpovat a připomínat, že každý člověk je nositelem osobní důstojnosti a už není možno mu odebrat. Taková lidská důstojnost je nedotknutelná a představuje hlavní měřítko všech zúčastněných pro posouzení a řešení problematiky dětské prostituce. Každé dítě má právo, aby mohlo poznávat a žít skutečné lidství.

Tím pokládáme fundament pro požadované budování *pozitivního vyladěného sebepojetí* dítěte, čímž se myslí vědomí svého obrazu a hodnoty, které je významnou součástí terapie, rehabilitace, prevence i ochrany před návratem do prostitučního prostředí. Záleží přitom na sociální komunikaci s dítětem, jež má vést prostřednictvím vědomí vlastní důstojnosti k sebedůvěře a lásce k sobě.⁸³⁹

Načrtnutí židovsko-křesťanského pojetí člověka ukázalo stvořenost, vztahovost, celistvost i kreativitu postavenou na daru svobody a rozumu, s tím spojenou schopnost sebereflexe,

⁸³⁹ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit., 57.

překročení sebe sama, plánovaného úsudku a výhledu, zkušenost sebe jako otevřeného projektu a toho, že je člověk (za)dán sám sobě (Selbstaufgegebenheit), dále zkušenost zranitelnosti, slabosti, viny a hříchu, stálého ohrožení včetně takového, že zaostane za nárokem svého určení a povolání, což umožňuje a požaduje utváření sociálního prostředí v souladu s lidskou důstojností. Jako mravnímu subjektu, jenž je schopen jednat na základě sebeurčení a svobodného rozhodnutí, rozlišovat to, co je dobré a zlé, správné a nesprávné, je mu možno přičítat jeho konání a nekonání a tím je volán z zodpovědnosti před sebou samým, před svými bližními a před Bohem. Proto si člověk má uvědomovat svou *omezenost a sebeuskromnění*, aby nechtěl zasednout místo, jež patří jen Bohu, a tak si nehrál na falešného boha, který druhé utlačuje, ovládá a vykořisťuje, a zároveň si má být vědom zvláštního *vyvolení být spolupracovníkem* živého a osvobozujícího Boha - jak nám jej vrcholně ztělesňuje Ježíš Kristus - v dějinách spásy. Ten zaslubuje také uzdravení, záchranu, smíření a otevírá novou budoucnost.⁸⁴⁰

Pachatelé vykořisťování dětí v prostituci právě představují jedny z těch současných falešných bohů, které je třeba volat k zodpovědnosti. Každý člen společnosti je volán k pozornosti vůči těmto sociálně nežádoucím jevům a k odpovídajícímu jednání v rámci svých možností a své pozice. Tomuto zodpovědnému vyvolení odporuje mentalita dívání se stranou, dělání, že se u nás tento fenomén nevyskytuje a nás netýká, či dokonce lhostejnost. Tyto negativní postoje nejsou neutrální, ale jako nekonání tam, kde má člověk konat, vlastně podporují toto ubližování dětem, protože dávají prostor pachatelům.

Proto z křesťanského pojetí člověka jasně zaznívá poselství i pro děti, jejich rodiče, další blízké vztahové osoby, učitele, sociální pracovníky, policisty, státní zástupce, soudce, advokáty, lékaře, psychology a psychoterapeuty, pastorační pracovníky a pachatele zapojené do vykořisťování dětí v prostituci, že důstojnost lidské osoby – tedy bezpodmínečná hodnota - náleží každé lidské bytosti v každé fázi jejího individuálního vývoje, nezávisle na jejích vlastnostech a výkonech a znamená zákaz každého *instrumentalizujícího zúctování*. Výstižně to vyjadřuje uvedený Kantův kategorický imperativ ve znění: „*jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“

V různých rozměrech představenému křesťanskému obrazu člověka odpovídá filozofický pojem *osoba*. Myslí se tím bytí, které se stává a je schváleno a garantováno Původcem života. V této skutečnosti spočívá lidská důstojnost. Každý člověk od svého počátku je nejprve

⁸⁴⁰ Srov. BAUMGARTNER Alois: Personalität, in: HEIMBACH-STEINS Marianne (Hg): op. cit., 267-268.

osobou, která se stává, rozvíjí a zraje, a není tedy osobou tím, že se stává, uskutečňuje. Osoba se proto neodvozuje z vyjmenovaných vlastností či schopností. Jinak by se netýkalo takové bytí osoby a s tím spojená důstojnost některých lidí, například dětí. Důsledkem řečeného pak je, že je člověk jako osoba zodpovědný za bytí osoby své i druhých, a to z individuálněetického hlediska ohledně zacházení se sebou samým i s druhými, i z hlediska sociální etiky ohledně řádu a uspořádání soužití, které musí zohledňovat důstojnost lidské osoby.⁸⁴¹

K lidské osobě patří otevřenost vůči transcedenci, vůči tomu, co je stvořeno, vůči celku a neohrazenému horizontu bytí. Každý člověk existuje jako jedinečná a neopakovatelná bytost, jež je schopna chápat, ovládat i určovat sebe sama. Lidská osoba si tedy může jako inteligentní bytost uvědomovat své činy, je kořenem inteligence, vědomí a svobodných činů, ale nedefinuje se pomocí této inteligence, tohoto vědomí a této svobody. Lidská osoba ve své neopakovatelné jedinečnosti zakazuje každý pokus ji vtěsnávat do jakýchkoli mocenských praktik, z čehož plyne pro jednotlivce i pro politické a sociální instituce a jejich zástupce požadavek *respektovat každého člověka jako osobu a podporovat úplný rozvoj jeho osoby*.⁸⁴²

To, co patří k lidské osobě dítěte, je jí třeba také přiměřeným způsobem zprostředkovat. Takové sdělení může sloužit jako *prevence* prostituce nebo pak jako součást procesu *terapie a znovuzačleňování* do života společnosti. Každé dítě je neopakovatelně jedinečné a nesmí se vtlačovat do mocenských a vykořisťovatelských praktik prostituce. Naopak má právo na respekt a podporu svého celkového rozvoje. Lidská osoba nedefinovaná dle činů dává šanci i pachatelům, aby byli i přes odpovídající trest respektováni jako osoby a aby se jim umožnilo, že si zodpovědně uvědomí své činy, postaví se k nim čelem i se dále bude rozvíjet jejich osoba správným směrem.

Požadovanou úctu k lidské důstojnosti i každého dítěte lze doložit i slovy II. vatikánského koncilu: „...každý musí považovat bližního, nikoho nevyjímaje, za druhé já a musí mít ohled především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka (srov. Jak 2,15-16) (...) máme naléhavou povinnost chovat se jako bližní vůbec ke každému člověku, a kdekoli se s ním potkáme, poskytnout mu účinnou službu...“⁸⁴³ Účinnou službu potřebují zejména rizikové skupiny dětí a již oběti prostitučních praktik.

Respekt a podpora zejména dětí je závazkem i pro politické a sociální instituce, už proto, že „se spravedlivá společnost může uskutečňovat jen v úctě k transcendentní důstojnosti

⁸⁴¹ Srov. ORTH Peter: Theologische Perspektiven in der Altenhilfe, in: KROCKAUER Rainer, BOHLEN Stephanie, LEHNER Markus (Hrsg.): op. cit., 205-207.

⁸⁴² Srov. PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 130 a 131.

⁸⁴³ GS 27.

lidské osoby.“⁸⁴⁴ Tím se ukazuje poslední cíl takové společnosti, proto „*Společenský řád a jeho rozvoj tedy musí být neustále zaměřen k dobru lidských osob, neboť uspořádání věcí má být podřízeno řádu osob, a ne naopak...*“⁸⁴⁵

Proto stejný koncil zdůraznil, že „*lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem i cílem všech společenských institucí...*“⁸⁴⁶ Lidská osoba ve své bezpodmínečné hodnotě – důstojnosti je tedy posledním, nezpochybnitelným měřítkem společenského řádu a utváření sociálních struktur a tímto měřítkem tak není relativní, v zásadě zúčtovatelná hodnota vlastností a výkonů. Různé instituce ve společnosti prokazují své etické oprávnění tím, že zajišťují a umožňují - ne potlačují nebo maří - funkční podmínky uskutečňování a rozvoje lidského osobního bytí. Z tohoto důvodu se hovoří o principu personality jako o *sociálním principu* či jako principu sociální etiky a v tomto smyslu o etice sociálních struktur. O správném a nesprávném jednání tak musí být řeč na rovině jedince i na rovině společenských struktur, které svými normami, institucemi, zákony a předpisy toto chování určují. Jako lidské produkty se pak mohou a mají měnit.⁸⁴⁷

Určité změny představuje novela trestního zákoníku, jež řadí trestné činy související s prostitucí s dětmi do jiných hlav a tyto hlavy i jinak pojmenovává, i když by se dalo uvažovat zařazení všech souvisejících trestných činů s fenoménem komerčního sexuálního zneužívání dětí do společné hlavy a podle jednotlivých jevů je také pojmenovat (viz dále). Dále je třeba, aby bylo skutečně dítě a jeho práva ve středu zájmu procesu vyšetřování a soudního řízení a aby se ze strany státu i společnosti více celkově podporovaly a cenily nevládní organizace, které se věnují pomoci zasaženým dětem a prevenci tohoto fenoménu. Téma vykořisťování dětí v prostituci by se mělo také stát jedním z předních témat politické reprezentace na různých úrovních.

Skutečné společenské změny jsou ale stejně účinné trvalé a tam, kde se zakládají na změnách osobního chování, a skutečný morální řád společenského života je možný tehdy, když vychází z osoby člověka a k ní se vztahuje. Lidským osobám přísluší rozvoj mravních způsobů chování, které jsou zásadní pro skutečně lidské soužití.⁸⁴⁸

Pro znalost mravních způsobů jednání bude i v rámci předcházení vykořisťování dětí v prostituci nutná znalost vůbec pojmu a obsahu lidské důstojnosti člověka, z ní vycházejících lidských práv a zejména práv dítěte, významu sexuality v lidském životě a zákazu činit z ní

⁸⁴⁴ PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 132.

⁸⁴⁵ GS 26.

⁸⁴⁶ GS 24.

⁸⁴⁷ Srov. BAUMGARTNER Alois: op. cit., 265-267.

⁸⁴⁸ Srov. PÄPSTLICHER RAT RÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 134.

zboží. Třeba je zdůrazňovat také skutečnost, že se člověk neproviňuje jen tím, co nesprávně koná, ale i tím, co nekoná, kde má konat, mezi čímž lze jmenovat lhostejnost. Tím se může podpořit i angažované a solidární jednání ve prospěch těch, kdo jsou nejzranitelnější, byli zraněni, i těch, kdo selhali.

Je na místě, když děti i dospělí vědí, že se nesmí krást, ubližovat zvířatům, lhát, sprostě nadávat, brát drogy, pít alkohol, malovat graffity na cizí majetek, ovšem musí si především být vědomy toho, že se „lidská osoba v žádném případě nesmí instrumentalizovat pro cíle, které leží mimo její vlastní rozvoj,“ který se podle sociálního učení církve může „zcela a s konečnou platností naplnit jen v Bohu a jeho plánu spásy.“ Proto se nesmí život člověka, ani vývoj jeho myšlení, jeho dobra a ani ti, kdo s ním sdílí jeho osobní a rodinný život, „podrobovat nespravedlivým omezením ve vnímání jeho vlastních práv a svobody.“⁸⁴⁹ V návaznosti na to je nutné, aby i veřejné autority věnovaly bdělou pozornost každému porušování osobní důstojnosti člověka a omezování jeho svobody, zejména když se jedná o ty nejslabší a nejzranitelnější členy společnosti, a zasazovaly se za praktické a účinné prosazování lidských práv,⁸⁵⁰ zde konkrétně práv dítěte.

Personalita je základní a klíčovou kategorií toho, co je etické, – a skrze to zprostředkovaně také práva a jeho institucí – a sice jako schopnost přivést k jednotě vlastní vědění, chtění a vnější skutečnost za aktuálních dějinných podmínek a kromě toho se v průběhu času osvědčit jako biograficky kontinuální identické bytostné já. Identifikace sebe sama jako mravního subjektu je přitom možná jen ve spojení s uznáním druhých jako osob, protože se lidské bytí už podle svého původu konstituuje ve vztahu a uskutečňuje se po celý život ve vzájemné interakci s druhými. A tento antropologicky odůvodněný charakter reciprocity přisouzení, resp. uznání personality nalézá svůj zásadní výraz v *zákazu zvěčnit osobu nebo s ní zacházet jako s věcí*, v respektování každého druhého jako bezpodmínečného účelu o sobě, jenž to nepotřebuje ospravedlňovat, i v normativním zaměření utvářet struktury a instituce společnosti podle způsobilosti člověka. Speciální výraz najde uznání personality ve formách terapie, které směřují k tomu, aby posilovaly ty vztahy, jejichž součástí je člověk jako konkrétní osoba.⁸⁵¹

Naznačené antropologické poznatky filozoficko-teologické tradice představily pomocí pojmu osoby člověka jako individualitu v socialitě, jako někoho, kdo se ve své důstojnosti o sobě zásadně vyznačuje vztahy. Tento člověk jako obraz Boží je osoba, je na Boha odkázán

⁸⁴⁹ Tamtéž čl. 133.

⁸⁵⁰ Srov. tamtéž.

⁸⁵¹ Srov. tamtéž 1356-1357.

a vděčí mu za svou celou existenci jako svému stvořiteli. Člověk jako tělesně duševní individuum je účelem o sobě a tvoří jedinečnou svébytnost, která vždy představuje nezcizitelnou jednotu a celistvost.

A člověk ve své nedisponovatelnosti jako *osoba* je posledním měřítkem křesťanské sociální etiky, idea osoby se stává nosným normativním kritériem, podle něhož se pak rozvíjí celá logika sociálněetických principů. Tato normativita, odvozená z bytí lidské osoby, nalézá svůj výraz v *principu personality*, který předchází všem sociálním strukturám a procesům a který zahrnuje, že společenská zařízení jsou zde kvůli lidské osobě a mají sloužit jejímu rozvoji, bezpečí a jistotě. Personalita je tak principiálním výchozím a cílovým bodem křesťanské sociální etiky⁸⁵² a proto i reflexe problematiky vykořisťování dětí v prostituci.

3. Výchova k celostnímu pojetí člověka

Dítě se stává v prostituci zbožím jako celé, tzn. v tělesně duševní celistvosti. Nelze proto hovořit o tom, že se prodává jen tělo, nebo zase zraňuje jen duše. Na toto zjištění poukazují tělesné i psychické následky a pojetí člověka jako tělesně duševní jednoty.

Hermeneutika biblické antropologické gramatiky nás přivedla k celostnímu chápání člověka a k odmítnutí jeho štěpení na duši a tělo. Aspekt a hledisko *básár*, překládané jako tělo, představilo celého člověka s jeho slabostí, křehkostí, nespolehlivostí, chudobou, náchylností k vině a hříchu a s jeho vztahem k lidskému společenství. Můžeme takto pohlédnout na děti s jejich slabostí, křehkostí, zranitelností, chudobou a na pachatele, kteří podleli náchylnosti k vině a hříchu a narušili tím lidské společenství kromě toho, že ublížili konkrétním dětem. Rovněž výraz *nefeš*, překládaný jako duše, vyjadřuje živého celistvého člověka, který něco potřebuje, k něčemu směřuje a po něčem touží. Děti potřebují naplnění svých základních životních potřeb a odtud práv, mají směřovat k rozvoji své osobnosti a touží po lásce, přijetí, uznání, bezpečí, radosti. Místo toho jsou jako oběti prostituce jen instrumentalizovány pro uspokojení potřeb druhých, redukovány na tělesné funkce a okrádány o své dětství.

Tělo dítěte patří jasně do jeho personality. V prostituci se degraduje tělo dítěte na pouhý materiál či automat, proto se dítě stává něčím a přestává být někým. Současně je třeba chránit aspekt duše, který trpí a s utrpením se musí vyrovnat. Holistické pojetí člověka a seznamování s ním od dětství nutně proto patří do výchovy a vzdělávání a sehrává významnou roli v ochraně dětí a v prevenci tak závažného sociálně nežádoucího jevu, jakým je vykořisťování dětí v prostituci.

⁸⁵² Srov. tamtéž 154-155.

Zkušenosti s tím, jak na tělo zejména v dětství druzí pohlížejí, jak se jej dotýkají a jak jej objímají, jinými slovy, zda bylo dítě v lásce přijato či odmítnuto nebo dokonce zvěčněno, má vliv na proces zrání či přisvojování těla. Vztah k vlastnímu tělu je obětí silně narušen a tím i vztah k sobě samým celkově. Proto je třeba prezentovat tělesnost jako dějinnou formu existence osoby. Tělesnost a smyslovost také představovat jako médium intimity a ochrany před dotěrností a vtíravostí a pěstovat spolu s tím stud při vlastní ochraně prostřednictvím zachování odstupu vůči jakýmkoli nebezpečným praktikám.

Dítě je a zůstává i přes prostituční praktiky stále *někým*, nikdy není a nesmí být jen něčím. Někdo a ne něco je i na základě své osobní důstojnosti pachatel, jenž si z druhých činí jen *něco*.

Každému dítěti, zejména oběti sexbyznysu a dětem rizikovým, je potřeba zprostředkovat zkušenost, že je celé hodno lásky, že stojí za to, aby bylo milováno kvůli jemu samému. Také je nutno ho učít celistvě přijímat sebe samého se silnými i slabými stránkami, možnostmi i mezemi, aby mohlo jako takové a jedinečné utvářet svůj život a prostředí, v němž žije. Půjde to, aby (zase) mohla čistota, upřímnost, radost dítěte rozzářit jeho oči, jeho tělo. Každé dítě má totiž právo na jednání, které nezraňuje jeho důstojnost. Na tuto skutečnost navazují jeho základní lidská práva, jež ho chrání v jeho tělesné integritě. Duše dítěte je zranitelná, proto má každé dítě právo na ochranu. Zranitelná duše se vyjadřuje prostřednictvím těla. Proto je třeba děti učít, že jejich tělo má svou důstojnost a že je hodno ochrany, protože se v něm dotýkáme lidské duše. I v problematice vykořisťování dětí v prostituci se musí v tomto smyslu prokázat idea lidské důstojnosti.⁸⁵³

Proto je třeba v rodině, škole, v církvi, při případné psychoterapii, sociální práci dětem i dospělým, včetně pachatelů, zprostředkovat celostní pojetí člověka s významem jednotlivých aspektů a jejich začlenění do osoby.

4. Výchova ke kultuře rovnoprávnosti mezi pohlavími

Normativní základ vztahů mužského a ženského pohlaví spatřujeme ve stejné osobní důstojnosti muže a ženy. Toto pojetí kotví v biblické koncepci člověka stvořeného k obrazu a podobě Boží a v jeho dokonalém provedení v Ježíši Kristu. Tato koncepce nás vede k vzájemné odkázanosti, sounáležitosti, důvěře, blízkosti obou pohlaví a ještě před tím k jejich rovnosti, rovnoprávnosti a k možnosti vidět ve svém protějšku druhé já téhož lidství. Toto porozumění může být inspirativní a praktické pro socializaci dětí i v rámci prevence

⁸⁵³ Srov. RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007) 16, 18.

v oblasti prostituce. Vychází zde jednoznačně i přes určitou rozdílnost rovnost a rovnoprávnost a nutnost vidět konkrétní bytí dívky či chlapce se všemi jeho specifiky.

Na těchto základech je nutno stavět mravní utváření vztahu mezi pohlavími ve všech oblastech soužití. Vychází nám z toho model partnerství jako kritické měřítko pro vzorce individuálních vztahů i společenských struktur a vyloučení jakékoli podřízenosti, zbavování svéprávnosti, jasné ne každému násilí, vykořisťování, odmítnutí degradace na objekt uspokojování sexuálních žádostí a instrumentalizace pro demonstraci mužské moci, jak se s tím se vším setkáváme právě v praktikách vykořisťování zejména dívek v prostituci.

Právě diskriminaci podle pohlaví uvedl ve své preambuli zmíněný *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, o obchodu s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii* jako jeden z hlavních faktorů, které přispívají k vykořisťování dětí v prostituci a které je proto třeba odstraňovat. Stejně potom zdůrazňuje již svým názvem *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi*⁸⁵⁴ i jeho preambule a další články: v preambuli se zavazují smluvní státy k tomu, že budou konat „účinné kroky k zabránění a potírání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi“, jedním z hlavních účelů tohoto dokumentu je „prevence a boj s obchodováním s lidmi se zvláštním zřetelem na ženy a děti“, každý členský stát má brát při aplikaci ustanovení článku o pomoci a ochraně obětí obchodování s lidmi „ohled na věk, pohlaví a zvláštní potřeby obětí obchodování s lidmi, v jednotlivých případech na zvláštní potřeby dětí“ (článek 6 odstavce 1-6). Mezi faktory, které podporují praktiky obchodování s lidmi, tedy i vykořisťování prostitucí dětí, se řadí vedle chudoby, nezaměstnanosti i *nedostatek rovných příležitostí*. Rovněž školení v této oblasti by se mělo zaměřit také na respekt k lidským právům a na *citlivé záležitosti týkající se dětí a rozdílu mezi pohlavími* (článek 10 odstavec 2).

*Konvence Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi*⁸⁵⁵ navazuje v témž duchu: ve své preambuli považují členské státy obchodování s lidmi za porušení *lidských práv a zločin proti lidské důstojnosti a integritě lidské bytosti*, pojednávají jej v souvislosti s otroctvím obětí a kromě jiného konstatují, že všechny akce nebo iniciativy proti obchodování s lidmi musí být nediskriminační, musí brát v potaz *genderovou rovnost*; kapitola I *Cíle, rozsah, princip nediskriminace a definice* označuje jako cíle této Konvence

⁸⁵⁴ Srov. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, <http://www.unodc.org/palermo/convensumm.html>; United Nations Convention against Transnational Organized Crime. A/AC.254/L.230/Add. 1, Vídeň, 17.-28. července 2000, <http://www.unodc.org/palermo/theconvention.html>.

⁸⁵⁵ Srov. Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings. Adopted by the Committee of Ministers on 3 May 2005 at the 925th meeting of the Ministers' Deputies, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/de/lvb/124030.htm>.

předcházet obchodování s lidmi a potírat jej za garance *genderové rovnosti*, chránit lidská práva obětí, navrhnout komplexní rámec pro ochranu a pomoc obětem a svědkům, když se opět garantuje *genderová rovnost*; rovněž implementace opatření smluvními stranami, zejména opatření na ochranu a podporu lidských práv obětí, bude zabezpečena také *bez diskriminace z důvodu pohlaví* (článek 3).

Připomeňme i zkušenosti, že hlavní dynamikou sexuálního zneužívání dětí rodiči je *zneužití moci*, a to i s kompenzací nedostatku asertivity na veřejnosti, v souvislosti s obranou proti pocitům bezmoci a prázdnoty, proti vnitřní nejistotě.⁸⁵⁶ V návaznosti na to upozorníme i na čtyři rizikové faktory, které přispívají ke vzniku sexuálního zneužití dítěte vlastním nebo nevlastním otcem. Souvisejí také s kulturním kontextem, v němž tzv. *paternální incest probíhá*:⁸⁵⁷ prvním rizikovým faktorem je *tradice dominantní a silné role mužů v sexuálních vztazích*, druhým *tendence mužů sexualizovat své emoční potřeby*, dále *neschopnost mužů identifikovat se s potřebami dětí* a konečně *subjektivní přesvědčení otců o „posvátné“ roli v rodině*, jež je předurčuje k zvláštním právům a privilegiím. Jedním z takových privilegií je *privilegium přivlastňování si jednotlivých členů rodiny*. Výchova k takové slepé poslušnosti a instrumentalizace dítěte může být přípravou a výchozím bodem pro sexuální vykořisťování dítěte se zapojením rodiny či mimo ni.

Je třeba vychovávat k genderové rovnosti jako opaku genderové nerovnosti, nikoli jako opaku genderové rozdílnosti, a prosazovat ji ve společnosti, aby se skutečně projevovala ve všech sférách soukromého i veřejného života.⁸⁵⁸

Výše uvedené doplnění a konkretizace filozofie Úmluvy o právech dítěte - *Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech* jako výstup *Světové vrcholné schůzky o dětech*, organizované OSN, zdůrazňuje jako jeden z hlavních úkolů a závazků všeobecné posílení role žen a jejich *zrovnoprávnění*. *Dívkám se již od dětství musí podle článku 12 dostat rovnoprávného zacházení i příležitosti*.⁸⁵⁹

Dokument *A World fit for Children*, který o dvanáct let později reflektuje a rozvíjí tuto světovou schůzku, stanovuje zásadu *nevynechat žádné dítě*: všechna děvčata a všichni chlapci se rodí svobodní a rovni v důstojnosti a právech a proto musí skončit všechny formy

⁸⁵⁶ Srov. PÖTHE Peter: Sexuální zneužívání v rodině, in: WEISS Petr a kol.: Sexuální zneužívání. Pachatelé a oběti, Praha: Grada Publishing, 2000, 93.

⁸⁵⁷ Srov. FINKELHOR David: Child Sexual Abuse: New theory and research, New York: Free Press, 1984, in: PÖTHE Peter: Sexuální zneužívání v rodině, in: op. cit., 93.

⁸⁵⁸ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit., 66.

⁸⁵⁹ Srov. Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech, in: Práva dítěte v dokumentech, 46-48.

diskriminace. V této souvislosti zde můžeme doporučit další dvě zásady: *poskytnout každému dítěti přístup ke vzdělání*: všem dívkám a chlapcům se musí dostat přístupu k bezplatnému, obligatornímu a kvalitativně dobrému základnímu školnímu vzdělání a možnosti jej ukončit; *chránit děti před ubližováním a vykořisťováním*: děti se musí chránit před všemi činy násilí, zneužívání, vykořisťování a diskriminace i před všemi formami terorismu a zájímání jako rukojmí. V souladu s těmito zásadami a cíli se má společně utvářet svět, „v němž mohou všechny dívky a všichni chlapci prožívat své *dětství* – dobu hraní a učení, v níž jsou *milováni, respektováni a ceněni*, v níž se podporují a chrání jejich *práva* bez diskriminace, v níž jsou tím nejdůležitějším jejich *bezpečí* a jejich *blaho* a ve které se mohou vyvíjet ve zdraví, míru a *důstojnosti*.“⁸⁶⁰

Helmut Schmidt konstatuje ve své předmluvě k *Všeobecnému prohlášení lidských povinností* navržených *InterAction Council* při příležitosti 50. výročí přijetí Všeobecné deklarace OSN o lidských právech: „Bez vědomí odpovědnosti jednotlivce může svoboda upadnout do nadvlády silných a mocných. Proto je stálým úkolem politiků a občanů států, aby udržovali v rovnováze práva a odpovědnosti.“⁸⁶¹ Šestá část tohoto prohlášení nazvaná *vzájemný respekt a partnerství* (čl. 16 - 18) uvádí, že všichni muži a všechny ženy mají povinnost prokazovat ve svém partnerství vzájemný respekt a porozumění a že mají partneři vnímat odpovědnost za péči o blaho toho druhého (čl. 16); rozumné rodinné plánování je odpovědností každého páru a vztah mezi rodiči a dětmi má obrážet vzájemnou lásku, respekt, úctu a péči (čl. 18).

Proto je důležité poukazovat na pevné kořeny rovnosti, rovnoprávnosti, nediskriminace v rámci obou pohlaví a vychovávat k nim.

Protože jsou vztahy mezi pohlavími silně spojovány se sexualitou a vzhledem k zpracovávané problematice této práce uvedeme instrukci projektu světový étos - která sama dává do souvislosti závazek ke kultuře zrovnoprávnění a partnerství mezi pohlavími se sexualitou a smutnými zkušenostmi sexuálního vykořisťování -, na závěr výzvy k zodpovědné sexuální výchově.

5. Zodpovědná sexuální výchova

Zneužitá sexualita v prostituci a její chybný výklad působí odlidštění, rozpor se sebou samým a s tím, co je v člověku lidské. Dochází k depersonalizaci sexuality. Správně pojatá

⁸⁶⁰ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf.

⁸⁶¹ SCHMIDT Helmut (Hrsg.): op. cit., 8.

a uskutečňovaná sexualita musí podporovat lidské zrání a vzájemně obohacovat, umožňovat vnímání a uskutečňování určitých hodnot.

Jako pozitivní základní normu sexuální etiky je nutno představit sexuální vztahy, které odpovídají étosu lidské důstojnosti, který normativně rozvíjí vzájemnou úctu muže a ženy. V tomto rámci si oba projevují respekt jako subjekty a nositelé osobní důstojnosti i v oblasti pohlavního společenství. Intenzita a výrazová forma sexuálního vztahu musí odpovídat skutečnému vztahu partnerů a stupni jeho závaznosti. Proto se musí eticky zodpovědná lidská sexualita integrovat do partnerské úcty a věrnosti. Vlastním úkolem morálního výchovy je proto zrání k partnerské věrnosti a schopnosti lásky mezi osobami, využití sexuální energie k rozvoji vlastní identity a k společnému utváření svobodně zvolených životních cílů v manželství a rodině. Plyne z toho, že se partner nesmí oddělovat od oddanosti a zneužívat jako pouhý prostředek k účelu uspokojení vlastních potřeb, jak se to právě děje v prostitučních praktikách s dětmi.

Humanizace sexuality znamená její personalizaci a musí vyjadřujovat v sexualitě osobní rovnoprávný vztah. Je třeba proto bránit přeseexualizované atmosféře ve vlastní rodině i ve společnosti, sexuální redukci člověka na určité části těla, zvěčňování druhého, využívání jen některých jeho částí či vlastností, růstu násilí a nenávisti a jejich následné erotizaci.

Sexualitu nelze omezovat jen na určité tělesné zóny a zapomínat na to, že se dotýká celého lidské bytosti a doslova jejího středu člověka. Sexualita musí zůstat spojena s upřímnou a pravdivou láskou, jež požaduje důvěru a věrnost a potřebuje jako fundament rovnoprávné partnerství mezi dvěma lidmi.

Sexuální vykořisťování dětí v prostituci jsme odhalili jako záludnou depersonalizaci sexuality a tím odlidštění osoby a vztahů, jako perverzi lásky a sexuality a tím Božího daru. Lidská osoba dítěte se zde ve své sexualitě stává pouhým zbožím k uspokojování potřeb druhých. Sexualita není v těchto případech zasazena do celostního rozvoje osobnosti a do celkového vztahu mezi mužem a ženou. Dětem se pokřivuje porozumění sexualitě a narušují se jim budoucí partnerské vztahy. Živnou půdou pro tyto praktiky jsou sexuální zneužití, nedostatečná či chybějící sexuální výchova a sexualizace reklamy, komunikace či násilí.

Dochází rovněž k porušení sexuálních práv, práv na sebeurčení ve věcech sexuality, jak to můžeme vyjádřit pomocí *Deklarace sexuálních práv*, která se týká sexu a lidské sexuality pro každou lidskou bytost. Byla přijata ve Valencii 20. června 1997 účastníky 13. světového

sexuologického kongresu a v kontextu komerčního sexuálního zneužívání dětí lze uvést pošlapávání také těchto práv:⁸⁶²

1. práva na svobodu, které vylučuje všechny formy sexuálního donucování či nátlaku, násilí, vykořisťování a zneužívání v jakoukoli dobu a v jakýchkoli životních situacích, přičemž je boj proti násilí považován za sociální prioritu;
2. práva na autonomii, integritu a bezpečnost těla, které garantuje pocit radosti ze svého těla a radost z těla bez násilí, zahrnuje kontrolu nad vlastním tělem a potěšení z vlastního těla bez mučení, zohavení a jakéhokoliv násilí;
3. práva na sexuální rovnost, které se vztahuje na osvobození od všech druhů diskriminace;
4. práva na sexuální zdraví, včetně diagnostiky, léčby a nezbytných znalostí HIV-AIDS-STD;
5. práva na široké, objektivní a faktické informace o lidské sexualitě, která vytváří předpoklad pro správné rozhodování v oblasti sexuálního života;
6. práva na dostatečnou sexuální výchovu, která vytváří předpoklad pro naplnění kvality života, týká se dětí i dospělých a tohoto procesu by se měly zúčastnit všechny společenské instituce;
7. práva svobodně se stýkat, které zahrnuje možnost uzavřít manželství nebo je neuzavřít;
8. práva svobodné a odpovědné volby s tím cílem, aby všechny děti byly chtěné a milované;
9. práva na soukromí a schopnost činit samostatná rozhodnutí o sexuálním životě v kontextu etiky jednotlivce a společnosti (sexualita je zde formulována jako proměnlivý a dynamický rozměr člověka vytvářený interakcí mezi jednotlivcem a společností) s tím, že racionální a uspokojivé zkušenosti ze sexuality jsou požadavkem pro lidský rozvoj (opačné zkušenosti jej narušují);
10. sexuální zdraví je základním a fundamentálním lidským právem. Deklarace apeluje v závěru na to, aby každá společnost všemi prostředky podporovala respektování uvedených sexuálních práv, a zavazuje i Českou republiku k tomu, aby potírala všechna protiprávní jednání s tím spojená; při kriminalizaci sexuálního zneužívání se přitom postupuje rozdílně podle *objektu* ochrany, a v tomto kontextu opět se zvýšeným zájmem o ochranu a řádný celostní rozvoj dětí. Tato práva je potřeba sdělovat, vysvětlovat je a zajisti jejich dodržování.

Na základě smyslu biblického svědectví je třeba respektovat děti v prostituci stále v jejich lidské důstojnosti a nabízet jim opětovné nabytí sebeúcty (srov. Lk 7,36-50).

⁸⁶² Srov. Deklarace sexuálních práv, in: CHMELÍK Jan a kol.: op. cit., 11-12; VANÍČKOVÁ Eva: Formy komerčního sexuálního zneužívání dětí, in: Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, 26; VANÍČKOVÁ Eva, PROVAZNÍK Karel, HADJ-MOUSSOVÁ Zuzana, SPILKOVÁ Jana: op. cit., 42-43.

K základním sexuálním právům tak patří právo na dostatečnou sexuální výchovu, která vytváří předpoklad pro naplnění kvality života, týká se dětí i dospělých. Tohoto procesu by se měly zúčastnit všechny společenské instituce. S tím souvisí i právo na široké, objektivní a faktické informace o lidské sexualitě, která pak vytváří předpoklad pro správné rozhodování v oblasti sexuálního života.

Zakotvovat i zkvalitnění sexuální výchovy na základních a středních školách do rámcových vzdělávacích programů, včetně vzdělávacích programů pro pedagogy, podpory dotačního řízení MŠMT nestátních neziskových organizací, které se v této oblasti angažují, a zveřejňovat příklady takových dobrých praxí na webových stránkách MŠMT, ukládá i Plán úkolů boje proti CSEC na období 2006 – 2008.⁸⁶³

Když se mluví v rámci sexuální výchovy o sexu a sexualitě, myslí se tím „celý komplex různých jevů, činností, slov, které se jakkoli týkají lidské tělesnosti a sexuality,“ proto se sexuální výchovou rozumí „dlouhodobé působení“, které zahrnuje informace, komunikaci o sexualitě, dále to, co lidé dělají, jak se chovají v různých situacích, jaké vzory dětem poskytují a jak se děti celkově vychovávají, včetně rodinných tradic, vztahů k dítěti a partnerovi, postojů a hodnot, rodinné situace.⁸⁶⁴

Z toho je patrné, že sexuální výchova v rodině i ve škole nemá být jen informacemi o pohlavním styku a antikoncepci. Lenka Šilerová ve své knize věnované sexuální výchově dále připomíná,⁸⁶⁵ že je důležité rozvíjet u dítěte vůbec vztah k vlastnímu tělu, k přijetí vlastní tělesnosti a tím k sobě samému a k sexualitě. Zprostředkovat je potřeba také biologické rozdíly mezi pohlavími a pravdivě a přiměřeně o biologických změnách v období puberty. Od dětství prováděná sexuální výchova může zmenšit nebezpečí sexuálního zneužití a odtud i komerčního sexuálního zneužívání dětí. Děti se tedy musí dozvědět, že jejich pohlavní orgány jsou místem, jehož se nikdo jiný kromě lékaře a rodičů při hygieně nesmí dotýkat, a zároveň že děti nesmí nikdo nutit, aby se dotýkaly těchto orgánů druhých lidí. Jestliže se jim to přihodí, mají mít možnost se svěřit důvěryhodné osobě. Lépe se budou bránit sexuálnímu zneužití či lépe pak popisovat, že k němu došlo, když znají správné anatomické názvy pro pohlavní orgány.

Důležité je, aby se dítě dozvědělo, že sexuální život patří do stabilního a důvěrného vztahu, že je spojen s láskou, se vzájemným poznáváním, úctou a zodpovědností. Jednostranné chápání jen na fyzické úrovni vede k citovému oploštění, k sobectví a k neschopnosti navázat

⁸⁶³ Srov. MV ČR: op. cit., 4.

⁸⁶⁴ Srov. ŠILEROVÁ Lenka: op. cit., 10.

⁸⁶⁵ Srov. tamtéž, 11-18.

partnerský vztah trvalejšího charakteru. Zejména v kontextu vykořisťování dětí v prostituci je třeba upozornit na to, že první pohlavní styk jako významný zážitek může ovlivnit prožívání sexuality na dlouhou dobu. Pro zdařilou sexuální výchovu je potřeba se také umět orientovat v množství nejrůznějších informací o sexualitě, s nimiž a se sexuálními symboly se děti setkávají na stránkách časopisů, internetu, v televizních pořadech či v reklamách. Jinak bude těžké ovlivnit jejich působení na děti. Lze na tom vysvětlit, jak se sexualita používá ke komerčním důvodům, například k prodeji výrobku, ke zvýšení sledovanosti televize. A můžeme dodat v souvislosti s naší problematikou, že pak už není daleko ke komercializaci sexuality samotné, k jejímu prodeji a kupování. Ochranu potřebují děti rovněž před tlakem vrstevnické skupiny. Proto je nutný rozvoj vzájemné důvěry mezi rodiči a dětmi. A rozhovory o tělesnosti a sexualitě zase mohou tuto vzájemnou důvěru posilovat. Pak mohou mít i důvěru se svěřit se zkušenostmi nabídek komerčního sexu, když ovšem nebudou sami rodiče pachateli či spolupachateli.

Diskuse o sexualitě mohou sloužit k vytváření a uvědomování si vlastních postojů a hodnot a k reflexi postojů a hodnot druhých. Můžeme zde doplnit, že i něco tak nemravného a trestného jako je sociálně nežádoucí jev označovaný jako dětská prostituce může paradoxně vést k zamyšlení nad tím, co je člověk, jeho tělesnost a jaké místo má sexualita v lidských vztazích a životech. Najednou nemusí řeči o zasazení sexuality do osobního a zodpovědného vztahu lidské lásky mezi dospělými připadat někomu jako moralizování.

Při sexuální výchově dětí bude hrát rozhodující roli součinnost rodiny, školy a pak třeba církve. Za nejpřirozenější prostředí pro sexuální výchovu se považuje rodina.⁸⁶⁶

A to zejména kvůli blízkosti a intimitě. Sexualita, sexuální jednání rodičů a rozhovory o sexualitě se tak mohou spojovat s atmosférou lásky, blízkosti, intimity, citlivosti, důvěry, sdílení, upřímnosti a otevřenosti. V rodině se sdílejí hodnoty ohledně mezilidských vztahů vůbec, partnerských vztahů, peněz, volného času. Přirozený prostor rodiny v oblasti práce, zábavy, různých aktivit, celkového soužití je i přirozeným místem pro rozhovory o sexualitě, dospívání a lásce. Významně ovlivňuje děti v této oblasti vzájemný vztah rodičů a jejich vztah k dětem. Roli tak hraje vztah, vzor a poučení. Děti mohou poznat, že sexualita má velkou hodnotu, že je Božím darem, výrazem vzájemného obdarování a integrálním způsobem vyjádření lásky, že je záležitostí intimní, že se o ní nemlčí, ale současně že o ní nelze mluvit s každým a za všech okolností.

⁸⁶⁶ Srov. tamtéž 19-23, 24-28, 32-44, 75-76; AUGUSTYN Józef: Józef: Sexuální výchova v rodině a ve škole. Cíle, zásady, metody, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 21-29.

Sexuální výchova patří do školního vzdělávání na všech stupních škol. Školy si mohou systematicky zvát i odborníky různých profesí a nezůstávat jen na biologické rovině poučení. Rodiče by se měli zajímat o obsah a způsob takové výuky a stávat se třeba i jejími aktivními přispěvateli. Pozitivní sexuální výchova má pozitivní vliv na dítě a jeho celostní vývoj, je přínosná i pro vztah rodičů a dětí a rodičů mezi sebou. Využít lze i odborné literatury, odborníků a společenství církve. Důležité je, aby byli aktéři pravdiví a upřímní, byl u nich soulad mezi slovy a činy, aby neponižovali děti a druhé lidi třeba kvůli jiné orientaci, aby sdělovali informace a odpovědi přiměřeně věku a rozumovým schopnostem dětí, začínali v raném dětství a dále pokračovali a využívali pro to spontánně nastalé okamžiky a situace, ale i aktivně působili. Měly by se respektovat hranice, kam je možno zařadit intimní sexuální život rodičů, protože pro dítě může být rizikové a zraňující, když by se stalo svědkem sexuálních zážitků dospělých nebo bylo vystaveno situacím, které vyvolávají silné sexuální podněty, které děti nedokáží citově ani rozumově zpracovat (např. nahota dospělých lidí, pornografické materiály). Děti by se měly proto učit klepat při vstupu do místnosti a nevstupovat do koupelny, když je tam někdo jiný. Současně je třeba ale respektovat i jejich soukromí.

Celkový vývoj dětí, to jací jsou a budou, jak vnímají a budou vnímat, jak se hodnotí a budou hodnotit, obecně tedy vztahy k sobě i druhým lidem, ovlivňuje i vývoj tělesnosti, sexuality, sexuálních vztahů a zkušenosti a zážitky s tím spojené. Děti potřebují získat již v raném dětství základní jistotu ohledně sexuality a tělesnosti a v pubertě umět přijímat změny, aby měly základ pro přiměřené sebevědomí a sebedůvěru, sebeúctu a tím pro rozvoj zodpovědné sexuality. Upozornit je nutno na skutečnost, že dospívající, kteří mají spory se svými rodiči, nebo podléhají jejich silné autoritě, mohou použít sexualitu jako vyjádření vzdoru a demonstraci nezávislosti. Provádějí pak pohlavní styk právě z pocitu vzpoury nebo jako únik z neuspokojivého rodinného prostředí. Hledá u sexuálních partnerů pozornost, porozumění, blízkost a lásku, kterou nemají od rodičů, a to často za každou cenu. Krátkodobými sexuálními vztahy mohou také vyjadřovat agresi, negativní pocity, vztek, bolest, postoje či vztahy, frustraci, životní nespokojenost, a sice hlavně tam, kde nejsou naučeny, že je sexualita spojena s láskou.

Prevenčí před sexuálním zneužíváním dětí v prostituci bude i „uplatňování studu a skromnosti v jednání i oblékání“, správná intimita, sebeovládání, respektování každého dítěte jako jedinečné a neopakovatelné osoby, diskutování mravního rozměru zacházení se

sexualitou, poskytovat informace o sexualitě v širším kontextu výchovy k lásce a s citlivostí i jasným a srozumitelným způsobem a ve vhodnou dobu.⁸⁶⁷

Sexuální výchova je „právem a povinností rodičů“,⁸⁶⁸ „setkávají se při ní fyzické, psychické a duchovní aspekty svobody a vliv společenských vzorů, přirozený pud a mocné sklony vložené do lidské tělesnosti; všechny tyto faktory jsou spojeny v implicitním vědomí důstojnosti lidské osoby, povolání ke spolupráci s Bohem a zároveň poznamenané křehkostí. V křesťanském domově mají rodiče sílu vést děti k pravé křesťanské zralosti jejich osobnosti podle postavy Krista...“⁸⁶⁹

Proto je možno nabídnout a doporučit pro sexuální výchovu, včetně rovnoprávného a partnerského utváření vztahu mezi pohlavími i v pluralitní společnosti a multikulturním světě, Prohlášení ke světovému éthosu a jeho 4. závazek ke kultuře rovnoprávnosti a partnerství mezi mužem a ženou:⁸⁷⁰

„mnoho lidí se ve všech regionech a náboženstvích snaží o život v duchu partnerství muže a ženy, o zodpovědné jednání v oblasti lásky, sexuality a rodiny. Přesto všude na světě existují odsouzené formy patriarchalismu, nadvlády jednoho pohlaví na druhým, vykořisťování žen, sexuální zneužívání dětí i nucená prostituce. Sociální rozdíly na této zemi vedou ne zřídka k tomu, že se zejména ženy a dokonce děti z méně rozvinutých zemí cítí být nuceny používat prostituci jako prostředek boje k přežití.

- A. *Z velkých starobylých náboženských a etických tradic lidstva zaslechneme příkaz: nesemilníš! Nebo pozitivně: respektujte a milujte se navzájem! Rozpomeňme se proto znovu na důsledky tohoto prastarého příkazu: nikdo nemá právo, aby druhého ponižoval na pouhý objekt své sexuality, aby jej dostával do sexuální závislosti nebo v ní držel.*
- B. *Odsuzujeme sexuální vykořisťování a diskriminaci podle pohlaví jako jednu z nejhorších forem ponižení člověka. Kde se – dokonce ve jménu náboženského přesvědčení – hlásá vláda jednoho pohlaví nad druhým a toleruje se sexuální vykořisťování, kde se podporuje prostituce nebo se zneužívají děti, tam je přikázán odpor. Nikdo ať se nemýlí: neexistuje skutečná lidskost bez partnerského soužití!*
- C. *Proto by se už mladí lidé v rodině a škole učili, že sexualita zásadně není negativní ničivou nebo vykořisťovatelskou silou, ale silou kreativně utvářející. Má funkci utváření*

⁸⁶⁷ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: Lidská sexualita: pravda a význam. Zásady pro výchovu v rodině. Praha: Karmelitánské nakladatelství 2000, čl. 48-63.

⁸⁶⁸ Srov. JAN PAVEL II.: Familiaris consortio, čl. 36.

⁸⁶⁹ PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: op. cit., čl. 48.

⁸⁷⁰ PARLAMENT DER WELTRELIGIONEN: Erklärung zum Weltethos, 4. September 1993, Chicago, U.S.A., <http://www.weltethos.org/index3.htm> (27. 10. 2006).

společenství, jež přitakává životu, a může se rozvíjet jen tehdy, když se žije v zodpovědnosti za štěstí také partnera.

- D. Vztah mezi mužem a ženou nemá být utvářen poručnictvím nebo vykořisťováním, ale láskou, partnerstvím a spolehlivostí. Lidské naplnění není identické se sexuální rozkoší. Sexualita má být výrazem a potvrzením partnersky žitého vztahu lásky. Některé náboženské tradice znají také ideál dobrovolného zřeknutí se rozvíjení sexuality. Také dobrovolné zřeknutí může být výrazem identity a naplněním smyslu.*
- E. Společenská instituce manželství se při všech kulturních a náboženských rozdílech vyznačuje láskou, věrností a trvalostí. Chce a má garantovat mužům, ženám a dětem bezpečí a vzájemnou podporu i zajišťovat jejich práva. Ve všech zemích a kulturách se má zapracovat na ekonomických a společenských poměrech, které umožňují lidsky důstojnou existenci manželství a rodiny a především také starších lidí. Děti mají právo na vzdělání. Rodiče nemají využívat děti a děti rodiče; jejich vztah má být naopak nesen vzájemnou úctou, uznáním a péčí.*
- F. Být skutečně člověkem znamená v duchu našich velkých náboženských a etických tradic toto:*
- a. Místo patriarchálního ovládní nebo ponižování, jež je výrazem násilí a často plodí protinásilí, vzájemnou úctu, porozumění, partnerství;*
 - b. Místo každé formy sexuální vlastnické žádostivosti nebo sexuálního zneužívání vzájemný ohled, toleranci, ochotu ke smíření, lásku.*

*Na úrovni národů a náboženství se může praktikovat jen to, co už se žije na úrovni osobních a rodinných vztahů.*⁸⁷¹

Jeden z autorů prohlášení, Hans Küng, komentuje pozadí tohoto textu tak, že považuje za jednu z největších výzev pro křesťany, aby bojovali proti zneužívání a vykořisťování dětí, proti každé formě ponižování ženy, proti každé komercializaci a banalizaci Bohem chtěné sexuality. Při vážném zájmu o zdar lidského života a úsilí o štěstí musí být podle něj jasné, co osvobozuje k lidskému bytí a co člověka pokořuje, zotročuje a ponižuje. A právě rychlé uspokojování rozkoše, egoistická zábava, bezohledné zneužívání druhého a jeho sexuality hluboce zraňují důstojnost člověka a působí neštěstí namísto štěstí. Sexualita nesmí být nedůstojně omezována na tělesné zóny, ale vyžaduje především střed člověka, jeho srdce. Sexualita totiž nesmí nikdy ztratit vazbu na lásku a láska je odvahou srdce, požaduje důvěru a věrnost, potřebuje jako fundament rovnoprávné partnerství mezi dvěma lidmi. Při pohledu

⁸⁷¹ Tamtéž 13-14; srov. KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: op. cit., 159-161.

na komerční vykořisťování a ponižování dětí a dospělých se nabízí otázka, zda už nikdo neslyší, nezná přikázání „*nesesmilníš!*“, to znamená „*nezneužívej sexualitu!*“, „*nenech se ovládat žádostivostí!*“ Etické a náboženské tradice to formulují i pozitivně: „*respektujte, milujte se navzájem!*“ Tento imperativ má lidi napřimovat a povzbuzovat, ne spoutávat a sužovat. Nesmí se tak při tématu lásky a sexuality zanedbávat rozměr péče, vzájemné opory, soudržnosti, bezpečí, lidského tepla mezi ženou a mužem, mezi rodiči a dětmi. Zejména dětem by se měl v době nezřízeného a perverzního poblouznění věnovat zvláštní zřetel a k nim by měla být upřena naše zodpovědnost.⁸⁷²

A tato zodpovědnost je společná pro rodiče, školy, ústavní zařízení pro děti, církve a jednotlivé křesťany, jiná uznaná náboženství, občanská sdružení, nevládní organizace, stát, obce, média i veřejně známé osobnosti.

6. Bezpodmínečný zákaz

Praktiky vykořisťování dětí v prostituci zařazujeme mezi činy, které jsou vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl sama o sobě špatné a morálně nepřijatelné – tzv. *actus intrinsece malus*. Považujeme je vzhledem k závažnosti předmětu vždy za chybnou volbu, protože zahrnují zvrácenost vůle, to je mravní zlo. Porušují nedotknutelnost lidské osoby, její sebeurčení a svobodný rozvoj osobnosti, urážejí lidskou důstojnost a způsobují nelidské životní podmínky. I bez ohledu na následky porušují se fundamentální nezadatelná lidská práva, tím zpochybňují nezpochybnitelné minimální podmínky lidského bytí, základní mravní hodnoty a ničí se společenství lidí. Jsou neslučitelné s úctou k osobní důstojnosti každého dítěte. Nutí dítě k sexuálním praktikám a zasahují tím do chráněného prostoru sexuální intimity jako předsíně ochranného prostoru svobody a osobního určení. Vyžadují od dítěte nepožadovatelnou zkušenost pokořujícího se vydání napospas, využívají strach, nouzi a ponižení. Nemůže být nikdy dovoleno někoho nutit proti jeho vůli k sexuálním praktikám.

Proto podporujeme jejich bezpodmínečný zákaz. Zabraňují zdaru dítěte jako lidské osoby. Zcela odporují dobru člověka jako osoby, tj. bytosti stvořené k Boží podobě, a jejich úmysl nelze považovat za dobrý, neboť nesměruje k dobru dítěte vzhledem k jeho poslednímu cíli. Jedná se o zvrácené chování v lidském soužití. Považujeme je za zavrženíhodné, a to bez výjimky. Jsou rovněž v hluboké rozporu s mravně personální strukturou lásky. Pachatelé totiž činí dítě většinou proti jeho vůli a s využitím jeho tělesné slabosti objektem vlastních sexuálních žádostí. Tím dávají jasně najevo, že nerespektují svobodu a osobní sebeurčení. Zavrženíhodné je vždy a bez výjimky právě toto ponižení lidské důstojnosti. Není možno je

⁸⁷² KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: op. cit., 161-163.

ospravedlnit žádným vnějším prospěchem. Takové nemorální praktiky je nutno současně považovat za trestné činy s vysokou společenskou nebezpečností.

Děti tak mají absolutní právo na ochranu před těmito činy.

7. Změny v trestněprávní úpravě

Stávající trestněprávní úprava sice dovoluje stíhat činy související s dětskou prostitucí, přesto ji považujeme za nedostatečnou, i když podporujeme, že návrh rekodifikace trestního zákoníku ČR mění pořadí hlav a zařazuje některé tyto trestní činy do hlavy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Hlavu trestné činy proti lidské důstojnosti bychom zařadili na první místo, protože lidská důstojnost je etickým principem a paradigmatem práva. Zde pak mohly být uvedeny trestné činy v sexuální oblasti. Trestné činy proti životu a zdraví by mohly následovat za trestnými činy proti svobodě, protože svoboda opět znamená princip a tedy spolu s lidskou důstojností základ mravnost a hlavní principy práva, kdežto život a zdraví patří k předmravním dobrům, které je možno za určitých okolností obětovat.

Je možno ocenit, že nový návrh již neobsahuje trestný čin Ohrožení mravnosti (§ 205), ale pojmenovává jej podle jej Šíření a přechovávání pornografie (§ 168), i když explicitně nezaznívá přímo vykořisťování dětí v pornografii. Ale trestá se i držení a pojem mravnost se nevyhrazuje jen oblasti pornografie jako její protiklad. Bohužel hlavně související trestný čin s dětskou prostitucí zůstává nazván Kuplířství. Potěšující je, že již oba tyto trestné činy spadají do hlavy trestných činů proti lidské důstojnosti, a ne jako v stávající úpravě do hlavy páté Trestné činy hrubě narušující občanské soužití, kam spadal i § 204 (kuplířství). Jednak se úplně ztrácí, který chráněný zájem se porušuje a komu se ubližuje, současně se zde neobráží mezinárodně uznávané označení fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Považovali bychom za vhodnější všechny trestné činy související s jednotlivými formami tohoto fenoménu zařadit do společné hlavy trestných činů proti lidské důstojnosti a svobodě a nazvat je v souladu s používanými názvy, resp. ještě nahradit pojem dětská prostituce výrazem vykořisťování dětí v prostituci, pojem dětská pornografie výrazem vykořisťování dětí v pornografii a ponechat správně užívaný termín obchod s lidmi, tzn. i s dětmi. Vede nás k tomu jednak skutečnost, že se tak lépe vyjádří obsažené prvky sexuálního zneužívání a zisku, o nějž hlavně jde, když dítě i jeho sexualita a sexualita zákazníků a konzumentů dostává zbožní charakter, zároveň že se tím vyhneme podezření a chápání, že se zde jedná o „dětskou“ prostituci či pornografii ve smyslu méně závažné, dokonalé, profesionální, s nižší kvalitou a úrovní.

Kvitujeme také vytvoření nového trestného činu Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167) a uvádění výrazu děti v souladu s Úmluvou o právech dítěte místo mládeže v hlavě IV Trestné činy proti rodině a dětem. Ovšem i předchozí trestné činy byly proti dětem, proto by stálo za zváženou, zda neponechat jen rodinu. Trestný čin podle § 146 Obchodování s lidmi spadá hned jako první do hlavy II, nadepsané Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, a rozdělené na díl 1 Trestné činy proti svobodě. Sem se v souvislosti s tím řadí i § 147 (srov. původní § 216a Obchod s dětmi) Svěření dítěte do moci jiného, aniž by bylo hned patrné, že se jedná o negativní svěření a ještě v tak závažné věci.

Trestné činy související s fenoménem CSEC tak zůstávají stále bohužel rozptýleny do různých hlav zvláštní části trestního zákona a nereagují v tomto smyslu dostatečně na tento fenomén. Závažné rozdíly najdeme potom ještě mezi chápáním a vysvětlováním pojmu mravnost v tzv. mravnostní kriminalitě a mezi porozuměním těmto pojmům v teologické etice.

8. Nové porozumění mravnosti v mravnostní kriminalitě

Výchova dítěte se má v souvislosti se sociálně nežádoucím jevem prostituce vést podle komentáře k trestnímu právu v souladu se zásadami morálky občanské společnosti. Není však řečeno, co znamená morálka občanské společnosti v pluralitní společnosti. Prostituce se považuje za jeden z projevů zpustnutí, který zpravidla vede k morálnímu úpadku jednotlivce a k neschopnosti usměrňovat způsob svého života v souladu s obecnými morálními zásadami občanské společnosti. Není opět sděleno, co se myslí morálním úpadkem. Prostituce byla odsouzena také pro svou pohlavní nevázanost. Prostituce se objevuje s výrazem nemravný život, který je veden v rozporu se zásadami morálky. Je zařazena i do kategorie zahálčivého života, kam se řadí i různé formy tzv. sexuálních služeb, které jsou hodnoceny jako nežádoucí z hlediska zájmů společnosti.

Hodnocení morálního narušení pachatele má ale širší záběr, když zohledňuje egoismus, touhu po moci a zisku, charakterové vlastnosti, postoje k základním principům a hodnotám, na nichž je vybudován právní stát, zacházení se sexualitou.

Píše se dále o ochraně dětí před jednáním v sexuální oblasti. Porušenou svobodu se myslí osobní svoboda člověka ve smyslu svobody pohybu, svobodné rozhodování o pohlavních vztazích, osobní svoboda, morální zásady.

Společným rysem trestných činů v mravnostní kriminalitě je jejich spjatost s pohlavním pudem. Sociálně tolerované sexuální chování i sexuální morálka se zde považují za

nejproměnlivější a nejmnohotvárnější jevy sociální a kulturní historie lidstva. Kriminalita spojená s prostitucí se hodnotí jako různé možnosti získání peněz cestou uspokojení sexuálních potřeb jiného, čímž sexualita získává zbožní charakter a je prostředkem k výdělečnému cíli.

Sexuální morálka je v tomto pojetí proměnlivá, může se změnit tlakem společnosti, je tedy bez měřítka, podle něhož ji lze hodnotit. Vzniká tím nebezpečí, že se mohou časem objevit názory, že je sex s dětmi od určitého věku legitimní a že může být spojen s projevem nějaké péče či odměny, když jsou dnes například děti rychleji fyzicky vyspělé a potřebují si nějak přivydělat.

Pojem mravnost se nepovažuje za právní kategorii, ale ani za etickou. Její pravidla prý nejsou nikde sepsána a kodifikována a jsou tak určována společenským konsenzem. Jen zčásti se prý překrývají nebo ztotožňují s pravidly chování upravenými právním řádem. Jestliže považujeme z lidskou důstojnost za etický princip a právní paradigma, je podle tohoto pojetí plně k dispozici k volnému užití.

Mravnost byla v mravnostní kriminalitě rovněž představena jako příkrý protiklad pornografie a prostituce a zařazena spolu s mravním chováním, mravním kodexem mezi základní společenské principy chování. Obecně se prý mravnost definuje jako soustava mravních norem, společenských názorů, citů a společensko-etických sankcí a v kontextu mravnostní kriminality za společensko-regulativní soubor norem chování daného společenského řádu. Mravnost je prý vnějším faktorem, který ovlivňuje chování a konání jednotlivce ve společnosti. Ve společnosti se prý chápe většinou v užším pojetí, tzn. že je spojována především se sexuálním životem a že se přesně takto v obecné rovině chápe i z pohledu objektu ochrany trestního zákona.

Morálka nám byla představena jako historicky a kulturně podmíněný soubor hodnotících soudů, zvyků, názorů, ideálů a pravidel, jimiž se lidé řídí ve svém jednání, a etika jako teorie morálky.

Při dalším výkladu mravnostní kriminality už jsme našli větší přiblížení k člověku: byla řeč o tom, že se jedná o protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, do mravního a tělesného vývoje, do nejcitlivější sféry osobní integrity. Osobní svoboda a lidská důstojnost byly v této souvislosti zmíněny jako pouhé společenské atributy chráněné ve všech demokratických zemích.

Pojem sexuální mravnost a trestné činy proti ní souvisel s definováním trestných činů proti lidské důstojnosti a byly vymezeny jako jednání, která zasahují do oblasti mravních názorů

společnosti na sexuální vztahy. Opět jsme touto interpretací zůstali na úrovni sexuální morálka postavené na názorech ve společnosti.

Můžeme tedy připomenout hlavní prioritu demokratického trestního práva, a sice ochranu důstojnosti člověka, jeho práv a svobod. Tato orientace trestněprávní ochrany má vytvářet prostor pro rozvoj lidské osobnosti a pro lidské aktivity a významně k nim přispívat. A konstatovat, že se v mravnostní kriminalitě sice používá pojem mravnost, ale ve smyslu sexuální morálky, jinými slovy, že se zde nejedná o mravnost, jak ji definuje teologická etika, že se redukuje na sexuální morálku jako názor společnosti, a to ještě bez měřítka pro posouzení správnosti tohoto dějinného názoru. To sebou přináší nebezpečí zneužití a nečekaných změn.

Proto doporučujeme i v rámci spolupráce disciplín používat a rozlišovat pojmy etika, mravnost, morálka dle vědecké disciplíny teologická etika, jak jsme je výše představili. Tím získáme i ono měřítko pro posouzení názorů na sexuální morálku ve společnosti. Pomůžeme tak i porozumění člověku, jeho sexualitě a pořadí hlav zvláštní části trestního zákona a komentáři k jednotlivým trestným činům souvisejícím s vykořisťováním dětí v prostituci. Budeme rovněž v souladu s mezinárodními lidskoprávními dokumenty, např. s uvedenou Chartou základních práv EU a jejími základními principy a kapitolami důstojnost, svoboda, rovnost a solidarita.

9. Požadavky principu solidarity

Teologická etika nabízí pohled na solidaritu z hlediska individuálně etického a z perspektivy etiky ctnosti i z pohledu sociální etiky či etiky struktur. Proto je stanovena jako sociální princip. Je také principem právním, z něhož vyplývá, že mnohé z toho, co by jedinec mohl na základě morálního aspektu solidarity jen očekávat, se mu musí právně zajistit.

Ze solidarity jako morálního principu založenému na osobní důstojnosti každého člověka a pospolitosti a vzájemné odkázanosti lidí vyplývá i v kontextu problematiky vykořisťování dětí v prostituci několik požadavků:

Nárok solidarity je principiálně univerzální, vztahuje se proto na všechny lidské bytosti a nesnese výlučnost. Solidární závazky v rodině, sousedství, místní obci, v státním právním společenství, v Evropě se musí otevírat vůči rozsáhlejšímu solidárnímu společenství. Tím se mohou vyhnout skupinovému egoismu, neztrácet svou kvalitu a být naopak otevřenými vůči blahu rozsáhlejších oblastí života.⁸⁷³

⁸⁷³ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: op. cit., 290.

Vztahy v rodině se tak mají utvářet podle skutečné solidarity, čímž se i děti učí solidaritě, jež přesahuje jejich rodinu, a zároveň se rodina může otevřít vůči dění ve svém okolí, zejména jsou-li tam děti v zařízení ústavní výchovy, děti v sousedství či ve škole postižené syndromem zneužívaného, týraného či zanedbávaného dítěte, děti ulice, romské rodiny či dokonce známé oběti prostituce. Taková rodina může s dětmi o takových záležitostech diskutovat, vysvětlovat, učit porozumění a podat nějak sama či ve spojení s dalšími nebo jako součást nějakého občanského sdružení, sportovního klubu nebo farnosti a sboru ruku k dílu a takovým dětem se věnovat a pomáhat jim. Stejně tak je povinností obce sledovat narušené děti či rodiny a zejména přímo výskyt sociálně nežádoucích jevů, mezi něž prostituce s dětmi patří. A zase, nevyskytuje-li se přímo tento jev v daném místě, může pomoci obcím, kde je výskyt vysoký. Český stát se také zavázal k potírání vykořisťování dětí v prostituci ve své zemi a k pomoci obětem, nicméně se nemusí přestat zajímat o dětské oběti v sousedních zemích či v Evropě nebo v silně zasažených zemích a nabídnout jim určitou pomoc. Příkladem jsou například projekty Roter-Keil-Net či Missio-Aachen ze SRN, které se věnují problematice doma i ve světě. Evropská unie se také ve svých dokumentech zavázala řešit tuto problematiku, přesto kromě pomoci svým jednotlivým státům nemá zapomínat na ohniska problémů dětí jinde ve světě. Stejnou výzvu představuje pojetí solidarity pro církve, jejich farnosti a sbory, různá zařízení a jednotlivé křesťany. Může se jednat o pomoc přímo obětem při jejich terapii, rehabilitaci a opětovném začleňování do života bez prostitučních praktik, dále o věnování času dětem rizikovým, tzn. třeba v dětských domovech či romských komunitách.

Navazujícím důsledkem a tím požadavkem solidarity založené na osobní důstojnosti každého člověka je, že se může každé setkání s cizím člověkem stát výzvou pro solidaritu. Žijeme v životních světech soukromí, povolání, politiky, což přináší různé zodpovědnosti. Do toho může nečekaně vstoupit někdo, kdo potřebuje naší spontánní solidaritu a reprezentuje vlastně lidství či lidstvo. Ta může jedince i určité společenství obohatit. Odpovědi spontánní solidarity znamenají uskutečňování a konkretizaci univerzálního nároku solidarity.⁸⁷⁴

9.1 Lásky k bližnímu

Krásně to vyjadřuje biblické podobenství o milosrdném Samařanovi (srov. Lk 10,25-37): Zákoník zkouší Ježíše a jeho cestu z toho, jak dosáhnout podílu na věčném životě. Chce ho vyzkoušet a nejlépe usvědčit ze špatně pojatého náboženství či z jeho neznalosti. Ví, že se

⁸⁷⁴ Srov. tamtéž.

v Zákoně píše o lásce k Bohu, k bližnímu i k sobě. Odpoví správně a je Ježíšovými slovy vyzván, aby to činil a pak bude živ. On se chce ospravedlnit a ptá se, *kdo je jeho bližní*. A tato otázka vyvolá vyprávění příběhu.

Jen Samařan se nevyhne člověku v nouzi, soucítí a dovede přitom překonat nacionální i politické tabu a nevraživosti. Má odvalu tohoto člověka v bolesti a bídě vidět, přistoupí k němu, ošetří jeho rány a zajistí další péči. Zákoník pak dostává otázku, zda byl tento Samařan bližním člověku v nouzi. On odpoví, že ano tím, že mu prokázal milosrdenství. A je vyzván, aby šel a jednal stejným způsobem.

Je tedy vyzván, aby se uměl adekvátně dívat, vnímat naléhavé potřeby druhých, aby dovedl soucítit, porozumět, posoudit a jednat. Tak mohou ti, jejichž důstojnost byla pošlapána, integrita porušena, kteří byli oloupeni o svou čest, své dětství, o nasycení svých základních životních potřeb, jejichž celostnímu rozvoji byly zasaženy kruté rány a zůstaly po nich jizvy, jejich základní práva byla porušena, kteří se stali obětí egoistického uspokojování potřeb někoho jiného, zneužívání moci, lhostejnosti, lži a sociálních poměrů, opět vnímat svou důstojnost, hodnotu, krásu, dále se rozvíjet a uskutečňovat, léčit svá tělesná i psychická zranění, zakusit důvěru, bezpečí, lásku, radost a znovu se začleňovat do života společnosti a třeba stávat oporou, obhájci těch, kteří se stali oběťmi stejným či podobným způsobem.

Z otázky „kdo je můj bližní?“, se stala výzva *komu mohu být bližním*. Tím Samařan vlastně následuje Ježíše Krista, tento vzorec postojů, smýšlení, slov a jednání plně vydařeného lidství podle záměru jeho Stvořitele. Už tím, že umí a má odvalu vidět, zahlédnout konkrétní lidi, kteří potřebují přednostně a naléhavě pomoc (srov. např. Jan 5,6.14; 6, 5;9, 1.35; 11,43). Každé dítě jako oběť vykořisťování v prostituci, každé zejména ohrožené dítě reprezentuje konkrétního člověka v nouzi, konkrétní lidství a je jednou z nejnaléhavějších výzev k solidárnímu jednání v současnosti, k spontánnímu uskutečnění a konkretizaci univerzální solidarity. Příběh o milosrdném Samařanovi taky ukázal příklad spolupráce při péči o člověka, jemuž bylo silně ublíženo. Výrazem lidské bídy a tak porušené lidské důstojnosti je i pachatel těchto činů, jenž rovněž představuje výzvu pro solidární jednání v rámci přijetí zodpovědnosti, uznání viny, resocializace a možnosti smíření a nového začátku.

Je k tomu třeba zpozorovat události a poměry Božího záchranného jednání, tedy situace spásy uvnitř dějin, protože křesťanské poselství má být školou vidění, přesného nahlížení.⁸⁷⁵ Ono totiž ani v tomto kontextu neučí „mystiku zavřených očí, ale mystiku otevřených očí,

⁸⁷⁵ Srov. tamtéž 347.

kteřá nás zavazuje k plnému vnímání cizího utrpení.⁸⁷⁶ V konceptu Boží vlády si proto křesťané a církve přiznávají odpovídající pozornost, ono *vidět* ve svém vlastním okolí zlo tím, že jsou citliví hlavně vůči utrpení těch, jimž okolnosti brání v naplněném životě, přičemž „tato pozornost nachází prominentní formu v opci pro chudé,⁸⁷⁷ zde v kontextu tématu pro dětské oběti prostituce.

Odpověď na otázku: kterými způsoby jednání jsou křesťané pověřeni podle pojmu láska k bližnímu, souvisí s porozuměním pojmu bližní, resp. s položenou otázkou v podobenství o milosrdném Samařanu: *kdo je můj bližní?* Nebo ještě jednodušeji: „*kdo mě bezprostředně nejvíce potřebuje?*“⁸⁷⁸ – buď to člověk vnímá, nebo nechá být, ale kdo tuto skutečnost zpozoruje, je tím zavázán před Bohem,⁸⁷⁹ resp. snad můžeme říci, kdo již přijal, že má takto vnímat a situaci takto vidět, posoudit a odpovídajícím způsobem jednat, je tímto postojem vázán na základě svého povolání, určení a poslání být křesťanem.

Člověk, jenž zažil násilí, zůstává bezmocný, neschopen pokračovat na své cestě, v ohrožení života. Vědomě se mu vyhýbají ti, kdo jdou opačným směrem a kdo by se ještě asi více či úplně minuli, kdyby nebyl ve stavu, v jakém je. Vidí ho, jeho stav a potřebu pomoci a ochrany a vyhýbají se mu, tedy dělají, že nevidí a neposkytnou potřebnou pomoc ti, kteří směřují do chrámu, aby tam konali své obřady. Stejně tak by se mohlo jednat o ty, kteří směřují jen do svých moderních chrámů konzumu či prohlašují, že se u nás sociálně nežádoucí jev dětské prostituce vlastně nevyskytuje.

Na své cestě životem je člověk, který je pro náboženství těch, kteří reagovali ve stylu mentality dívání se stranou, nechtěli se znečistit poskytováním služby, dali přednost rituálním povinnostem před životem a zdravím člověka v akutní nouzi, pohrdaným nepřítelem. Je ochoten pohotově odpovědět na konkrétně nastalou nouzi, porušit svůj plán a svou strategii a stává se příkladem „připravenosti překračovat hranice, i hranice svých vlastních institucí, projektů, konfesí, duchovních priorit a zájmů, přehodnocovat své postupy permanentně. Diakonie znamená překračování hranic svou podstatou.“⁸⁸⁰

⁸⁷⁶ METZ Johann Baptist: Úvahy o politické teologii, Praha: OIKOYMENH, 1994, 94; srov. MÖHRING-HESSE Matthias: Theozentrik, Sittlichkeit und Moralität christlicher Glaubenspraxis. Theologische Rekonstruktionen, Freiburg im Breisgau: Herder, 1997, 347.

⁸⁷⁷ Tamtéž.

⁸⁷⁸ DREWERMANN Eugen: Zwischen Staub und Sternen. Predigten im Jahreskreis, Düsseldorf: Patmos, 1991, 109.

⁸⁷⁹ Srov. tamtéž.

⁸⁸⁰ FILIPI Pavel: Diakonická církev – výzva tohoto tisíciletí, in: Sborník písemných materiálů z konference „Služba potřebným – výsada a závazek církve – výzva třetího tisíciletí“, Diakonie v ČR a ERC ve dnech 7. – 8. června 2002 v Brně, <http://www.diakonie.cz/soubory/sbornik.pdf> (11. 4. 2005).

Když takto jedná, mizí najednou jinak běžné předsudky a výhrady, pro zraněnou, poškozenou osobu i pro pracovníky prostoru bezpečí už není cizím, nepřítelem, ale jednoduše člověkem. Tam, kde byl strach a uzavřenost získává místo důvěra a otevřenost. Svým postojem, přístupem a jednáním mění svět a prolamuje také myšlení v kategoriích, že se musí o takové případy postarat policie, stát, charita,⁸⁸¹ a že se to mě a nás netýká, nebo že zrovna ti do toho nemají co mluvit a vstupovat. Tento solidární člověk se cítí být osobně zasažen a povolán.

Otevírá se tak v rámci problematiky vykořisťování dětí v prostituci další oblast pro ekumenické spolupůsobení a konkrétní uskutečňování mezináboženského dialogu v praxi. Mohou se tak paradoxně prostřednictvím potírání tak závažných trestných a nemravných činů odstraňovat i předsudky ze strany společnosti a státních i nevládních institucí vůči církvi.

Vidět je zapotřebí i „znamení, pomocí nichž se už Boží vláda ohlásila.“⁸⁸² I na poli problematiky sexuálního zneužívání dětí v prostituci se již delší dobu děje mnoho pozitivního v nejlepším zájmu dítěte, jeho ochrany, přežití a rozvoje, participace, a to v oblasti prevence, terénní sociální práce, stíhání pachatelů, terapie, rehabilitace, opětovného začleňování oběti do společnosti, legislativy a interdisciplinární i mezinárodní spolupráce, včetně účasti křesťanů a církve. Taková společenství křesťanů se pak stávají „*místy učení se solidaritě*“, nejsou jen pro sebe, naplňují elementární úkol diakonicko-uzdravující pastorače, tedy péči o ty, kteří jsou „*primárně dotčeni*“, a učí se chápat sebe jako ty, kdo jsou tím „*sekundárně a komplementárně zasaženi*“ a podle toho tedy utvářet svou křesťanskou praxi.⁸⁸³ Mohou tak vytvářet *alternativy* životního stylu s kvalitou života, která je dosažitelná pro všechny. Paradigma evangelia se protne s konkrétním světem lidí.⁸⁸⁴

Pro křesťany a církve má být základním projektem plně uzdraveného, spaseného života osoba Ježíše z Nazaretu a pojem následování znamenat ve zkratce křesťanskou mravnost. Tím se chápou a projevují křesťané jako osoby jako subjekty eschatické spásy Boha.⁸⁸⁵ Volbou obětí těchto trestných činů a časoprostorovým jednáním v jejich prospěch se konkretizuje i ohraničuje ona opce „*miluj svého bližního*“, aby se podpořila možnost celostního a odborného vztahu s těmito dětmi a jim pomáhajícími profesemi a aby se současně bránilo jen obecnému mluvení o „*všeobecné lásce k lidem*“.⁸⁸⁶

⁸⁸¹ Srov. DREWERMANN Eugen: Zwischen Staub und Sternen, 109.

⁸⁸² MÖHRING-HESSE Matthias: op. cit., 347.

⁸⁸³ Srov. WIDL Maria: Pastorale Weltentheologie – transversal entwickelt im Diskurs mit der Sozialpastoral, Wien: Kohlhammer, 2000, 73.

⁸⁸⁴ Srov. tamtéž 219-220, 223.

⁸⁸⁵ Srov. MÖHRING-HESSE Matthias: op. cit., 327-329.

⁸⁸⁶ Srov. tamtéž 336.

Podobenství – už samo o sobě vždy otevřené pro uskutečňování svého smyslu a své výzvy dalšími lidmi v dalších generacích – ukazuje lásku k bližnímu jako solidární náklonnost a oporu tomu, kdo právě potřebuje mou pomoc a podporu. Vážným případem skutečné, solidární lásky, lásky úplné a nedílné, je zde cizí utrpení, jež vyžaduje bdělou a bystrou pozornost. Tato láska se nechá zasáhnout utrpením druhého, je univerzální, sycená soucítěním a lidskou vřelostí, je schopna dokonce jednat ve prospěch nepřítele, který trpí. Jedná se o milosrdenství vůči trpícím, jež je cennou devizou i pro poslední soud o lidském životě.

Utrpení je v tomto podobenství rovněž kritériem pro míru a rozsah takové lásky. Prikázání lásky odpovídá na konkrétní situaci a skutečnost, jež vystupuje jako mravní nárok. Milosrdný Samařan před ní nezavírá oči, naopak se jí nechá dotknout, uváží, co tento konkrétně trpící člověk potřebuje a pomůže mu. Současně pečuje i o následky prožitého utrpení a spolupracuje s dalšími. Kdyby před tím zavřel oči, zachoval by se nelidsky.⁸⁸⁷

Toto vše lze vztáhnout na utrpení dětí v prostituci a péči o ně. Týká se to každého občana. Zavírání očí před tímto jevem by bylo projevem nelidského chování. Budeme se všichni jednou zodpovídat ze svého života a k tomu patří i tato problematika.

Bližnímu můžeme tedy být všichni každému dítěti jako oběti vykořisťování v prostituci. Ono je tím, kdo potřebuje pomoc a lásku. Jestliže se „*křesťané zásadně ve své existenci rozhodli být trpícím lidem bližními, jsou principiálně a vždy už předem bližním těm, kteří jsou v nouzi, které mají hledat a odhalovat.*“⁸⁸⁸ Svým vlastním sebeurčením se křesťané vydávají nouzi a potřebnosti druhých, nechávají si určit své situace pro jednání prostřednictvím volání o pomoc druhých a uskutečňují se skrze milující náklonnost a oporu vůči potřebným. Uskutečňují se tak v milující identifikaci s druhými, které si jako bližní ani nevybrali, ani nepřáli, kteří ale naléhavě potřebují oporu a pomoc.⁸⁸⁹ Přednostně mezi ně patří právě děti a zejména ty, jejich základní práva jsou porušena.

9.2 Osvobodovat ponížené a vykořisťované děti

Taková láska, takový přístup vzájemného uznání lidské důstojnosti, člověka jako účelu o sobě, může způsobit u druhého – obětí, pracovníků, pachatelů – vědomí jejich vlastní lidské důstojnosti a tomu odpovídajících smýšlení, jednání a životních podmínek a ztělesňovat Boží stvořitelskou lásku, která lidskou důstojnost vytváří a nezpochybňuje.⁸⁹⁰

⁸⁸⁷ Srov. GRUBER Hans-Günter: op. cit., 100-101.

⁸⁸⁸ FUCHS Otmar: Kirche für andere: Identität der Kirche durch Diakonie, Concilium 24 (1988) 286, in: MÖHRING-HESSE Matthias: op. cit., 331.

⁸⁸⁹ Srov. MÖHRING-HESSE Matthias: op. cit., 331-332.

⁸⁹⁰ Srov. tamtéž.

Je-li lidská důstojnost myšlena jako sebeurčení na základě vlastní hodnoty každého člověka, platí to tím i pro druhého. Přitom je třeba odkrývat konkrétní důstojnost ponížených a utlačených lidí, přičemž lze objevit, že naši vlastní důstojnost respektujeme skutečně jen tehdy, jestliže začínáme činit vše pro to, abychom chránili důstojnost těchto ponížených a utlačených. Můžeme konstatovat, že zde „*právo přechází do osvobozující povinnosti lidskosti a obojí bojuje proti zneužívání svobody osoby ke svobodě silnějšího proti slabšímu. Jde o to, aby mohli ponížení a utlačení odhalovat nelidskost ponižujícího a utlačovatele a své vlastní odlidštění, což znamená, že ponižování a útlak ničí lidskost z obou stran, a sice různým způsobem: skrze zlo a skrze utrpení. Osvobození ponížených od utrpení ponížení a útisku jde v obrácení ruku v ruce s osvobozením utiskovatele od hříchu ponižování. V tomto osvobozujícím činu se lidé pozvedají ke své důstojnosti. Důstojnost se zde stává silou odporu proti pohrdání a zbavení práva.*“⁸⁹¹

Samařan také nepečuje o zraněného na okraji cesty proto, že respektuje jeho schopnosti v oblasti rozumu, svobodné vůle nebo paměti, ani proto, že by byl příslušníkem jeho vlastního náboženského společenství, nebo na základě solidarity, která by ho k tomu ve jménu transcendentálních náboženských principů zavazovala. Ale jednoduše proto, že tento neznámý „bez vlastností“, který má bolesti, nemůže se hýbat, mlčí, sténá a je vydán násilí lidí, je ponechán – svěřen jeho dobrotě, bdělé pozornosti, lidskému soucítění. Pečuje tak o něj kvůli jeho lidskému bytí v nouzi, které je ponecháno jeho rukám. Samařan prokázal lidskou důstojnost, a to ne proto, že by v tomto zraněném člověku v nouzi viděl vládnout zákon morálky nebo triumfující rozum, ani proto, že by ho vnímal jako autonomní a dospělý morální subjekt. Ale proto, že v něm poranění tohoto člověka vzbudila úctu ke zdeformovanému lidskému bytí. Uplatnil tak lidskou důstojnost tím, že se na své cestě nevyhnul tomuto člověku v nouzi jako kněz či levita, ale konkrétně a účinně na sebe vzal zátěž znetvořeného lidského bytí bez jakéhokoli charakterového rysu vznešené lidské důstojnosti. Podobenství tak otevírá perspektivu morálky solidarity, která zakládá úctu k lidské důstojnosti v naší společné nedůstojnosti, ve vlastnosti slabého nebo zdeformovaného lidského bytí bez čestných rysů a zvláštních vlastností, které by se rozlišovaly podle specifických kvalit – projevuje se vzájemný respekt, když člověk ctí v druhém jeho holé lidské bytí.⁸⁹² Taková morálka solidarity je nutná vzhledem k dětským obětem prostituce, jimž také někdo deformuje jejich lidské bytí, pohled na sebe, své tělo, sexualitu, druhé lidi a svět vůbec. Tyto děti zasluhují

⁸⁹¹ KÖPCKE-DUTTNER Andreas: Die Würde der Schwachen ist die Würde der Starken. Zum Gespräch zwischen der Rechtsphilosophie und der Heilpädagogik, in: LORENZ Rolf. J., MIETH Dietmar und MÜLLER Ludolf (Hrsg.): op. cit., 20-21, 27.

⁸⁹² Srov. VALADIER Paul: op. cit., 178-179.

úctu, i když je jejich lidské bytí zdeformováno. Vyzývá rovněž k tomu, abychom se vyhýbali pouhým prohlášením a odsuzováním, odstraňovali mentalitu nezájmu či lhostejnosti a abychom něco na různých úrovních konali.

Máme-li stále na mysli hlavní aktéry problematiky vykořisťování dětí v prostituci, tzn. děti a pachatele, a nezapomínáme-li i na všechny ostatní aktéry, včetně celé společnosti a církve, můžeme předložit tento postojový vzorec jako výzvu: „Samaritán nejedná z náboženské poslušnosti nebo na základě věrnosti heteronomnímu předpisu transcendentálního původu; velká síla evangelijního textu spočívá v tom, že představuje toto jednání jako logický *důsledek povinnosti lidskosti*, prostřednictvím níž Samaritán vyjadřuje svou vlastní lidskou důstojnost a současně uznává v tom, kdo je zraněn, *rovnocennou lidskou důstojnost* (...) je to člověk ve své nedůstojnosti, který může žádat o úctu, neboť i přes jeho fyzickou, psychologickou nebo morální nouzi, nebo právě v ní svědčí ještě o ‚nicotnosti conditio humana‘, a prostřednictvím svého utrpení apeluje na každého ve své důstojnosti jako člověk. *Lidská důstojnost* znamená svěřit se vzájemné péči a usilovat o to, být schopen se vším rozumem a senzibilitou obstát v tomto hluboce lidském úkolu, který předpokládá tuto vzájemnou zodpovědnost.“⁸⁹³

Ve dnech 20. - 21. června 2005 se v Římě v rámci Papežské rady pro pastorační migraci lidí na cestách konalo *První mezinárodní setkání pastorační osvobození dívek v prostituci*, které zdůraznilo význam projednávaného fenoménu, jenž „naléhavě vyžaduje pozornost a pastorační lásku univerzální církve i místních církví,“ jak řekl předseda této rady kardinál Stephen Fumio Hamao.⁸⁹⁴ Každá strategie církve v této oblasti musí mít jako střed radostné poselství o *plném osvobození v Ježíši Kristu a lidská práva*. Vykořisťovatelé se musí převychovat a zároveň slyšet od církve i státu jasné odsouzení svých hříchů a nespravedlnosti. V závěrečném dokumentu se připomíná, že má církev pastorační zodpovědnost, aby znovu obnovila důstojnost lidí zneužitých v prostituci a aby se zasazovala za jejich osvobození a za tímto účelem také poskytovala hospodářskou, výchovnou a vzdělávací podporu. Měla by také převzít obranu jejich legitimních práv. Dále musí církev zabezpečit pastorační potřeby těchto obětí. Prostituce je zde označena jako *forma moderního otroctví*.⁸⁹⁵

Závěrečný dokument pak mezi obecně navrhuje nutný přístup na více úrovních, všichni křesťané jsou vybídnuti k solidaritě s oběťmi, zdůrazňuje se výchova vykořisťovatelů ohledně

⁸⁹³ Tamtéž 180.

⁸⁹⁴ Srov. PÄPSTLICHER RAT DER SEELSORGE FÜR DIE MIGRANTEN UND MENSCHEN UNTERWEGS; I. internationales Treffen der Seelsorge zur Befreiung der Strassenmädchen, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents_1/rc_pc (14.12.2005).

⁸⁹⁵ Tamtéž.

pořadí hodnot a lidských práv, kteří musí slyšet ze strany veřejnosti i církve jasné odmítnutí svého konání. Církev má otevřeně hovořit o této společenské bolesti a kněží i další pastorační pracovníci musí být podporováni, aby této formě otroctví čelili v rámci pastorače. Připomíná se důležitost spolupráce veřejných a soukromých organizací, spolupráce s médii, aby se zajistila správná informovanost. Křesťané jsou povzbuzeni ke spolupráci v této problematice s místními a státními úřady. Osvobození a znovu zapojení do života vyžadují přijetí a porozumění ze strany společnosti i církve. Cestu uzdravení umožní upřímná láska a podpora, která nabídne bezpečí a příležitost k lepšímu životu. Důležité je zařadit toto bolestné téma do vzdělání a výzkumu, aby se děti i ve farnostech, na setkáních mládeže a v křesťanských rodinách dozvěděly příslušné informace a souvislosti. Stejně tak by se měla tato problematika stát součástí vzdělávání pastoračních pracovníků.⁸⁹⁶

9.3 Opce pro děti

Dalším důsledkem a požadavkem solidarity odvozované od osobní důstojnosti je přednostní právo na solidární jednání u těch, jimž se brání v uskutečňování lidsky důstojného života a zabraňuje v nezkrácené lidskosti. Připomeneme-li ještě komplexně pojatý fenomén chudoby jako jednu z hlavních příčin vykořisťování dětí v prostituci, znamená opce pro chudé, ona přednostní volba pro ty, kdo reprezentují chudé tohoto světa, požadavek solidarity. Můžeme mezi ně započítat všechny ty, kdo ztrácejí ve společenské soutěži, společensky marginalizované a poškozované na základě své fyzické, psychické a duchovně-mravní konstituce.⁸⁹⁷

Citace dokumentu *Radost a naděje*⁸⁹⁸ v souvislosti s pojednáním o chudobě jasně ukázala, že církve vyzývá sebe i ostatní k společné náklonnosti a pomoci těm, kdo trpí jakoukoli nouzí a jejichž důstojnost je porušována. Osvobození těchto chudých a utlačených se dostává do centra zájmu. Přitom ale nestačí vzít v potaz konkrétní osobní potřebu pomoci jedince, ale je potřeba zkoumat a odstraňovat či alespoň zmírňovat strukturální příčiny této chudoby. Současně je třeba stranit obětem a dívat se analýzu společnosti a příčin jejich chudoby z jejich pohledu. Proto je také nutno kromě selhání a viny jedinců vidět i onu sociální či strukturální vinu. Z toho pak plyne potřeba pracovat na obrácení jedince i na změně společenských struktur. A pojem opce pro chudé volá po plném osvobození celostně chápaného člověka. Stává se tak nutným a přednostním závazkem a bezprostředním požadavkem spravedlnosti

⁸⁹⁶ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI MIGRANTŮ A ITINERANTŮ: První mezinárodní pastorační setkání se zaměřením na osvobození žen ulice (Závěrečný dokument), in: *Salve* 2 (2007) 93-98.

⁸⁹⁷ Srov. BAUMGARTNER Alois: *Solidarität*, in: op. cit., 290-291.

⁸⁹⁸ Srov. GS 1.

a nejen tedy výrazem křesťanské lásky. Je třeba těm, kdo jsou poškozeni a diskriminováni, zajistit opět účast na tom, nač mají právo.

Příkladem nepřekonatelné božské solidarity s chudými je Ježíšův životní příběh, včetně jeho ukřižování a vzkříšení. Navazuje tak na a jedná na místě osvobozujícího Boha, jak jej představují starozákonní svědkové (srov. např. Ex 2,24; 3,7-17). Boží jednání je tak bezprostředně spjata s nasazováním za ty, jejichž práva jsou porušena. Do Božího plánu záchrany jsou zahrnuti všichni lidé. V tom je možno spatřovat spravedlnost. Taková opce pro chudé ovšem neoznačuje paternalistické zacházení, ale podporu vlastní zodpovědnosti a aktivní účasti. Opět se v tom uplatňuje idea stejné důstojnosti všech lidí a tím vyloučení jakékoli diskriminace a nemožnosti aktivní společenské účasti. Uznání společenského řádu a legitimitu politické vlády můžeme proto posuzovat podle měřítka, jak se orientuje právě podle blaha slabých.⁸⁹⁹

Opce pro chudé přitom neznamena paternalismus, který zbavuje svéprávnosti a degraduje tyto chudé na pouhé objekty péče a v tomto stavu je i fixuje. Proto vyžaduje opce pro chudé kromě nasazování se proti chudobě, znevýhodnění, zanedbání, vykořisťování a vylučování i úsilí o to, aby se tito chudí stávali subjekty (empowerment). Chudí například i v podobě dětí vykořisťovaných v prostituci a pachatelé těchto zločinů se nesmějí také používat jako pouhé objekty projevované (Boží) lásky ve smyslu dobrých skutků či snahy o zviditelnění, ale musí jít stále o ně samé.⁹⁰⁰

Přednostní právo na celostní pomoc, osvobozování a péči mají děti i jako oběti vykořisťování v prostituci. Současně je třeba podporovat i jejich účast na životě společnosti a konkrétně například v prevenci komerčního sexuálního zneužívání dětí. I ostatní děti se tím mohou učit soucítění a zasaženosti utrpením druhých a účinnému jednání v jejich prospěch. Nestačí ale vidět jen jednotlivé osudy těchto dětí, ale je nutno řešit a odstraňovat souhru příčin a faktorů, které je do prostitučního prostředí přivedly - zohlednit tedy osobní i sociální vinu této chudoby. Znamená to úkol pro politickou reprezentaci, pro příslušné parlamentní výbory a příslušná ministerstva, pro politické strany, obce i další složky společnosti umět se dívat očima těchto i jiných dětí, i když nepřinášejí volební hlasy.

Proto církve zdůrazňuje přednostní opci pro chudé v komplexním chápání a konstatuje, že je tato opce způsobem vykonávání křesťanské lásky a týká se našich sociálních závazků, životního stylu, odpovídajících rozhodnutí ohledně bohatství a používání různých dober

⁸⁹⁹ Srov. HUBER Wolfgang: op. cit., 192-194.

⁹⁰⁰ Srov. LIENKAMP Andreas: op. cit., 269-270.

a musí zahrnovat všechny lidi v nouzi, zejména ty, kteří nemají naději na budoucnost.⁹⁰¹ Ježíš poznává své lidi právě podle toho, kolik vykonávají pro chudé. Hlásání radostné zvěsti chudým (srov. Mt 11,5) je znamením Kristovy přítomnosti.⁹⁰² Tedy i služba obětem vykořisťování dětí v prostituci je znamením Kristovy přítomnosti a jeho následováním.

Naopak je láska k těmto chudým neslučitelná s bezuzdnou láskou k bohatství a jeho sobeckému užívání (srov. Jak 5,1-6).⁹⁰³ Proto můžeme s katechismem i na základě slova Dekalogu „nepokradeš!“ (srov. Dt 5,19) konstatovat, že „mravní zákon zakazuje skutky, které z obchodních nebo totalitních důvodů vedou k zotročování lidí, k jejich kupování, prodávání a vyměňování, jako by to bylo zboží.“⁹⁰⁴ Jedním takovým zbožím jsou právě děti v prostituci a proto je třeba vyslovit jednoznačný mravní zákaz.

Opce pro chudé znamená z hlediska církve základní pastorační rozhodnutí pro přednostní starost o ty, kteří trpí nelidskými podmínkami a jejich křik nikdo neslyší či nechce slyšet, a obžalobu nespravedlnosti a utlačování. Představuje proto způsob praxe víry.⁹⁰⁵ Pomoc a péči je nutno nabídnout a zprostředkovat zejména dětem sexuálně zneužitým, týraným, zanedbaným a jinak strádajícím: prostě dětem spadajícím do komplexně pojaté chudoby.

Sociální učení církve proto popisuje neuspokojivou situaci velkého počtu dětí na celém světě, jimž chybí předpoklady pro celostní rozvoj i přesto, že byla přijata Úmluva o právech dítěte, a za nejzávažnější problémy označuje *obchod s dětmi*, práci dětí, *fenomén dětí ulice*, nasazování dětí do ozbrojených konfliktů, sňatky dětí, *zneužívání dětí pro obchod s pornografickým materiálem*, který se provozuje také pomocí nejmodernějších sociálních komunikačních prostředků. Znovu se připomíná, že je nutno bojovat na národní i mezinárodní úrovni proti porušování důstojnosti chlapců a děvčat, jež je způsobeno *sexuálním vykořisťováním*, osobami s pedofilními sklony a všemi druhy násilí, jímž trpí tyto lidské osoby, které nejvíce potřebují ochranu. Konstatuje se, že se jedná o trestné činy, které se musí účinně a pomocí vhodných preventivních i trestněprávních opatření potírat prostřednictvím rozhodného jednání různých autorit.⁹⁰⁶

⁹⁰¹ Srov. JAN PAVEL II.: Ansprache auf der Dritten Allgemeinen Konferenz der Lateinamerikanischen Bischöfe, Puebla (28. Januar 1979), I/8: AAS 71 (1979) 194-195, in: PÄPSTLICHER RAT FÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., čl. 182; JAN PAVEL II.: Sollicitudo rei socialis, čl. 42.

⁹⁰² Srov. KKC, čl. 2443.

⁹⁰³ Srov. tamtéž, čl. 2445.

⁹⁰⁴ KKC, čl. 2455.

⁹⁰⁵ Srov. WEBER Franz: Option für die Armen, für die Anderen, in: LThK 7, 1078.

⁹⁰⁶ PÄPSTLICHER RAT FÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: op. cit., s. 192-193; srov. Johannes Paul II.: Botschaft zur Feier des Weltfriedenstages 1996, 2-6: AAS 88 (1996) 104-107.

9.4 Boj proti komplexní chudobě

Solidarita založená na osobní důstojnosti člověka se v tomto požadavku chápe jako morální postoj jedince a celé skupiny i jako tlak na trvalou změnu, která se musí projevit v institucích a uspořádáních společenského a politického života. Považuje se za princip právního utváření společnosti a jejích sociálních struktur. K tomu ale zase potřebuje, aby byly hlavy i srdce lidí utvářeny solidaritou, jež se tak ukazuje jako princip struktur i jako ctnost.⁹⁰⁷

Chudoba ekonomická, emocionální, psychická, vzdělanostní, duchovní, mravní a kulturní vyžaduje jako druhý základní faktor, který podporuje vykořisťování dětí v prostituci, aby se na mezinárodní, státní či menší skupinové i osobní úrovni eliminovala stigmatizace, zabraňovalo vytváření sociálních marginalizovaných subkultur, aby se podporovali lidé s nižšími příjmy, zejména rodiny s dětmi, aby se snižoval stres rodin s odlišnou strukturou a funkcí.⁹⁰⁸

Jednou z hlavních deseti zásad závěrečného dokumentu *A World fit for Children* je právě *potírání chudoby a investování do dětí*. Investice do dětí a uskutečňování jejich práv lze považovat za nejúčinnější prostředek k odstraňování chudoby. Nutná jsou okamžitá opatření, která slouží k odstranění nejhorších forem dětské práce. Chronická chudoba je v článku 18 označena jako největší překážka, jež stojí v cestě „krytí potřeb, ochrany a podpory práv dětí“, která nejtvrdějším způsobem zasahuje děti, protože „poškozuje jádro jejich možností rozvoje – jejich tělo a jejich ducha, které jsou ještě ve vývinu.“ Proto musí být odstraňování chudoby a odbourávání nerovností „základním cílem všech rozvojových snah“.⁹⁰⁹

K solidaritě jedinců i sociálních struktur je proto nutné vychovávat již od dětství. Může to přispět i k prevenci prostituce s dětmi a k pomoci obětem. Tím, že je kapitola IV Charty základních práv Evropské unie nadepsána *Solidarita* a že již ve své preambuli dokument zdůrazňuje, že EU je založena na „nedílné a univerzální hodnotě důstojnosti člověka, svobodě, rovnosti a solidaritě“,⁹¹⁰ není solidarita jen ctností a morálním principem, ale i právem. V souvislosti přímo s dětmi se pak v článku 32 této kapitoly zakazuje práce dětí, která přináší hospodářské vykořisťování, poškozuje bezpečí, zdraví, tělesný, duševní, mravní nebo sociální rozvoj a ohrožuje výchovu dětí. Z dalších článků lze uvést právo na ochranu před nespravedlivým propouštěním (čl. 30), na spravedlivé a přiměřené pracovní podmínky

⁹⁰⁷ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: op. cit., 291.

⁹⁰⁸ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit., 65-66.

⁹⁰⁹ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf.

⁹¹⁰ Srov. Charta der Grundrechte der Europäischen Union, in: FRITZSCHE K. Peter: op. cit., 343, 348-350.

(čl. 31), na sociální jistotu a podporu (čl. 34) či právo na ochranu zdraví (čl. 35).⁹¹¹ Dodržování a prosazování těchto práv představuje rovněž předcházení vykořisťování dětí v prostituci. Děti a jejich rodiče se nemusí spoléhat jen na spontánní solidaritu jedinců či skupin, ale mají ji lidsko-právně zakotvenu. Větší státní i celospolečenskou podporu a ocenění by si zasloužily nevládní organizace, které se nasazují v boji proti sexuálnímu zneužívání dětí v prostituci, konkrétně v ČR projekt Šance, KARO, dále Charita ČR a La Strada.

Prohlášení ke světovému étosu nazývá druhou základní směrnicí *Závazek ke kultuře založené na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání* a v něm kromě jiného připomíná a konstatuje:⁹¹²

Na jedné straně se mnoho lidí snaží žít solidárně, na straně druhé existuje množství hladu, chudoby a bídy. Vinu mají jednotlivci i nespravedlivé společenské struktury. Mnoho lidí je bez práce a obráno o životní šance. Existují obrovské rozdíly mezi bohatými a chudými (např. němečtí pedosexuálové a české děti v prostituci a jejich rodiny), mocnými a bezmocnými. Mnohé etické a duchovní hodnoty jsou zničeny, může se proto šířit neomezená ziskuchtivost a nezřízená chamtivost, pouhé nároky a požadavky bez závaznosti. A proto zaznívá příkaz náboženských a etických tradic: *Nepokradeš! Jednej spravedlivě a čestně!* Nikdo nemá právo nikoho jakýmkoli způsobem okrádat (v kontextu našeho tématu můžeme dodat: ani o dětství, o správně zařazenou sexualitu do láskyplného, zodpovědného vztahu). Nikdo také nemá právo využívat svůj majetek bez ohledu na potřeby společnosti. Krade se právě tam, kde vládne krajní nouze, bezradnost a zoufalství, boj o přežití, bezohledná moc a bohatství jen některých. To plodí násilí. Proto by se měli již děti v rodině a ve škole naučit, že jakékoli vlastnictví zavazuje. Jen tak lze budovat spravedlivý hospodářský řád. Zejména jsou postiženy chudobou děti a ženy. Pro změnu jejich situace nestačí individuální dobročinnost a jednotlivé projekty pomoci. Je nutná spoluúčast všech států a autorita mezinárodních organizací.

Proto znamená podle této směrnice být skutečně lidský toto:⁹¹³

Místo toho, aby se hospodářská a politická moc zneužívala k bezohlednému boji o moc, musí *sloužit člověku*. Je třeba, aby se rozvíjel duch soucítění s trpícími a zvláštní péče věnovala chudým. Místo pouhého mocenského myšlení a mocenské politiky bez zábran má vládnout vzájemný *respekt*, rozumné vyrovnání zájmů, vůle k prostřednictví a ohleduplnosti. A namísto neutišitelné chtivosti peněz, prestiže a konzumu je třeba znovu hledat *smysl pro míru a skromnost*. Člověk, jenž podléhá této žádostivosti, ztrácí svou svobodu, klid, vnitřní

⁹¹¹ Srov. tamtéž 349-350.

⁹¹² Srov. KÜNG Hans, KUSCHEL Karl-Josef: op. cit., 20-22.

⁹¹³ Srov. KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: op. cit., 114.

pokoj a tím to, co jej činí člověkem. To v souvislosti naší problematiky platí hlavně pro pachatele.

Jeden ze signatářů této deklarace pak vysvětluje pozadí vzniku této směrnice, přičemž uvádí, že právě rozmach kriminálních aktivit a intrik ukazuje na potřebu nové orientace na hodnoty a tedy veřejného morálního vědomí. Je nutné, aby i dnes lidé slyšeli o ukazateli humanity v této podobě: Nepokradeš! Nebudeš podvádět a okrádat! Jednej tedy spravedlivě a férově! K dosažení je třeba ochrana právní sféry a osvobození ke spravedlivému myšlení a férovému jednání. Křesťanské zázemí této směrnice o závazku solidarity se opírá Ježíšovo zaslíbení „*Blahoslavení, kdo hladoví a žízňají po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni*“ (Mt 5,6), jež otevírá nebe naděje hlavně pro ty, kdo trpí bezprávím. Současně dává sílu k utváření poměrů podle této směrovky Boží vlády, tedy k osvobozenému a zdařilému soužití. Následování Ježíše zde vyžaduje také hlas ve stylu prorocké tradice, který pojmenuje nespravedlivé poměry a bezpráví.⁹¹⁴

Z této prorocké tradice lze zejména pachatelům vzkázat: „*Slyšte to (...) vy, kteří si hnusíte právo a překrucujete všechno, co je přímé!*“ (Mi 3,9); „*Slyšte to vy, kdo bažíte po ubožákovi a kdo chcete odstranit pokorné v zemi*“ (Am 8,4); „*...obklíčil přetvářkou (...) záłudností (...) rád klame. A říká: Ano, zbohatl jsem, získal jsem si jmění. Na ničem, čeho jsem nabyl, nelze shledat hříšnou nepravost (...) Navrať se tedy ke svému Bohu, dbej na milosrdenství a právo...*“ (Oz 12,1.8-9.7).

9.5 Politická morálnost

Ve prospěch dětí i dětí vykořisťovaných v prostituci je třeba politicky konat. Vláda ČR svým usnesením ze dne 16. srpna 2006 č. 949 bere na vědomí Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, schvaluje Plán úkolů tohoto boje, ukládá různým ministrům plnit tento Plán a vyzývá hejtmany, primátora hlavního města Prahy a starosty obcí s rozšířenou působností ke spolupráci při plnění těchto úkolů Plánu:⁹¹⁵

zvýšení nabídky a dostupnosti volnočasových aktivit dětí (gestor MŠMT);

zakotvit do připravovaných rámcových vzdělávacích programů zkvalitnění výchovy k lidským právům, ke zdravému životnímu stylu, multikulturní, mediální a sexuální výchovy na základních a středních školách (gestor MŠMT);

⁹¹⁴ Srov. KÜNG Hans: Hintergrund, in: KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: op. cit., 115-117.

⁹¹⁵ Srov. MV ČR: op. cit., 4-7, 39-52.

podporovat zakomponování spolupráce mezi školami a rodiči v oblasti sociálně patologických jevů do minimálních preventivních programů a vypracovat k tomu příslušný materiál (gestor MŠMT ve spolupráci s MZ);

rozpracovat a realizovat nové způsoby rozšiřování povědomí o CSEC, především v rizikových oblastech (gestor MV ve spolupráci s MŠMT, MPSV, MZ);

vypracovat návrh systému následné péče o osoby, které opustí zařízení ústavní výchovy (gestor MPSV a MV);

vytvořit kompletní seznam poskytovatelů služeb pro děti a jeho zveřejnění na www MŠMT (gestor MŠMT);

sjednotit a harmonizovat interní metodiky postupu Policie ČR, orgánů sociálně právní ochrany dítěte, Správy uprchlických zařízení a zařízení pro ústavní výchovu v případech nezletilých cizinců bez doprovodu.

Dalšími opatřeními Plánu jsou zvýšení ochrany dětí před nebezpečím zneužívání prostřednictvím úpravy podmínek pro práci s dětmi a mládeží (MŠMT; vzdělávací programy policistů průběžně aktualizovat v souladu s novými poznatky a právními předpisy (MV); zvýšit povědomí novinářů a mediálních profesionálů o důležitosti citlivého informování o dětských obětech trestné činnosti, zejména násilné a mravnostní a zařadit téma do Etického kodexu novinářů v ČR (MV), doporučit děkanům fakult, aby tuto problematiku začlenili do vzdělání (MŠMT), vypracovat materiál „Novináři a oběti trestné činnosti“ (MV); snižovat počet dětí svěřovaných do zařízení pro výkon institucionální péče a realizovat mediální kampaň o motivačních mechanismech pro podporu náhradní rodinné péče (MPSV); vytvořit předpoklady pro vybudování Centra pro pohřešované a zneužívané děti v ČR (MV ve spolupráci s MPSV a MS); iniciovat ustanovení specialisty na problematiku sociálně právní ochrany dítěte (zejména týraných a zneužívaných) při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (MPSV); posoudit zřízení poradního orgánu vlády pro ochranu práv dítěte (MPSV, MŠMT, MZ, MV, MS, Úřad vlády); od roku 2008 nahradit tento národní plán např. Národním plánem proti násilí na dětech (MV, MZ).⁹¹⁶

Aktuální Národní plán zdůrazňuje, že by mělo být dlouhodobým a důležitým cílem sociální politiky snižování počtu dětí svěřovaných do zařízení pro výkon institucionální péče, přičemž se připomíná, že 1. 7. 2006 nabyla účinnosti novela zákona č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, dále Národní koncepce rodinné politiky schválené usnesením vlády č. 1305/2005 a Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo

⁹¹⁶ Srov. tamtéž.

vlastní rodinu i Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2005 – 2009, který byl schválen usnesením vlády č. 854 ze dne 12. 7. 2006.⁹¹⁷

Závazky uvedené v článku 18 kapitoly čtvrté *Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech* staví na konstatování, že „dobro dětí vyžaduje *politickou činnost* na nejvyšší úrovni.“⁹¹⁸ Zdůrazněna je tak tzv. *politická morálnost* či *etika politické práce* jako jeden rozměr práv dítěte, jak se později uvádí ve sborníku z 1. národní konference na téma komerčního sexuálního zneužívání dětí: „*ochrana dětí v krizových situacích by měla patřit v současné době k nejnaléhavějším úkolům v politických rozhodnutích.*“⁹¹⁹

I české politické reprezentaci je proto důležité připomenout článek 19 této světové deklarace a jeho slavnostní závazek, že „*práva dětí, jejich přežití, ochrana a vývoj budou pro nás nejvyšší prioritou, což bude zároveň ku prospěchu všem skupinám společnosti,*“ dále *desetibodový program* (článek 20) ochrany práv dětí a zlepšení jejich životních podmínek:⁹²⁰

- (1) co nejrychlejší ratifikace a plnění Úmluvy o právech dítěte, šíření programů, které informují o právech dětí a jež respektují kulturní a společenské hodnoty v různých zemích;
- (2) na národní i mezinárodní úrovni podpora poctivé snahy o zlepšení zdravotní péče o děti;
- (3) odstraňováním hladu, podvýživy a hladomoru v dětství podporovat optimální podmínky růstu a dospívání;
- (4) posílení úlohy a postavení žen;
- (5) uznání úlohy rodiny a podpora rodičů a opatrovníků, uznání specifických potřeb dětí, které jsou oddělené od svých rodin;
- (6) programy pro snížení negramotnosti a pro přístup všech dětí ke vzdělání bez ohledu na jejich původ a pohlaví;
- (7) usilovat o ulehčení nepříznivého údělu dětí, které žijí ve zvláště obtížných podmínkách jako oběti apartheidu a cizí nadvlády, sirotků, dětí bez domova, dětí migrujících dělníků, přesídlených dětí a obětí přírodních i lidmi působených katastrof, dětí invalidních a *zneužívaných*, sociálně znevýhodněných a *vykořisťovaných*. Odstraňování *ilegální dětské práce* a propadání *drogám*;

⁹¹⁷ Srov. tamtéž 24.

⁹¹⁸ Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech, in: Práva dítěte v dokumentech, 48.

⁹¹⁹ KROUPOVÁ Alena: Práva dětí na přelomu druhého a třetího tisíciletí, in: op. cit., 34.

⁹²⁰ Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech, in: Práva dítěte v dokumentech, 48-50.

- (8) ochrana dětí před válkou a ozbrojenými konflikty, vůle poskytnout dětem mírovou a bezpečnou budoucnost, prosazování hodnot ve vzdělání jako jsou mír, porozumění a dialog. *Základní potřeby dětí* a rodin musí být zabezpečeny i v době války a v oblastech sužovaných násilím;
- (9) ochrana životního prostředí;
- (10) útok na bídu na celém světě, pozornost zejména věnovat zranitelnosti a zvláštním potřebám dětí v rozvojových zemích a zabezpečit tak dobré životní podmínky pro děti jako jednu z nejzranitelnějších skupin obyvatel.

Bylo by tedy žádoucí, aby ČR ratifikovala Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské pornografie a prostituce. Zároveň by bylo vhodné podepsat a ratifikovat výše představenou Úmluvu RE o opatřeních proti obchodování s lidmi.

Podle článku 24 světové deklarace má přijatý Plán činnosti tvořit „rámec pro konkrétnější národní a mezinárodní akce“.⁹²¹

Tento *Plán činnosti k realizaci Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech* v úvodu článku 3 konstatuje: „*Pokrok v otázkách týkajících se dětí by měl být hlavním cílem rozvoje všude ve světě.* Měl by se také stát nedělitelnou součástí širší strategie mezinárodního rozvoje pro čtvrtou dekádu OSN pro rozvoj. Dnešní děti jsou občany světa zítřka: proto jejich přežití, ochrana a rozvoj podmiňují budoucí vývoj lidstva. *Prvotním cílem národního rozvoje by tedy mělo být vybavit mladší generaci znalostmi a prostředky tak, aby její příslušníci mohli naplnit své základní lidské potřeby a dosáhnout plně svých možností.* Jejich ideální vývoj a účast na rozvoji společnosti bude formovat budoucí svět, proto jsou investice do zdravotního stavu, výživy a vzdělání dětí základem národního rozvoje.“ Úmluva o právech dítěte je v článku 4 hodnocena jako nejlepší vyjádření úsilí mezinárodního společenství o dobro dětí: „*Tato Úmluva stanoví všeobecné právní normy ochrany dětí před nedostatečnou péčí, zneužitím a vykořisťováním a zaručuje jejich lidská práva včetně přežití, vývoje a plné účasti v sociálních, kulturních, vzdělávacích a dalších procesech nezbytných k jejich individuálnímu růstu a uspokojivému životu.*“⁹²²

V části II vyzývá Deklarace ke konkrétním krokům také v těchto oblastech: co nejrychleji ratifikovat, zveřejňovat, naplňovat a monitorovat realizaci *Úmluvy o právech dítěte* jako *úplného souboru mezinárodních právních norem ve prospěch dětí a k jejich ochraně* (článek 8). Dále je zmíněna úloha *rodiny* a její prvotní odpovědnost za výchovu a ochranu dětí od raného dětství až po dospívání, místo, kde se dítě „seznamuje s kulturou, hodnotami

⁹²¹ Tamtéž 50.

⁹²² Tamtéž 51-53.

a společenskými normami. Mají-li děti dospět v plné a harmonické osobnosti, měly by vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře *štěstí, lásky a porozumění*. Současně by všechny společenské instituce měly respektovat a podporovat snahu rodičů a pěstounů vychovávat děti a starat se o ně v prostředí rodiny“ (článek 18). Počítá se však také s tím, že může dojít k *oddělení dětí od rodiny* „i v jejich *vlastním nejlepším zájmu*“ (článek 19). Pak je třeba zabezpečit *zvláštní potřeby* sirotků, vysídlených a opuštěných dětí a „je nutno se snažit, aby se s žádným dítětem nezacházelo jako se společenským vyděděncem.“ Při řešení problematiky sirotků, dětí ulice, uprchlíků nebo přesídlenců, obětí válek a přírodních i lidmi způsobených katastrof, dětí migrujících dělníků nebo žijících v jiných sociálně znevýhodněných skupinách, pracujících děti či „*mládeže uvězněné v pasti prostituce, pohlavního zneužívání a jiných forem vykořisťování*“ se musejí *základní potřeby dětí postavit na první místo*. Je nutno využít všech příležitostí k tomu, aby se v období strukturálních změn a ekonomických reforem neomezovaly programy a projekty, jež byly vypracovány ve *prospěch dětí, žen a dalších zranitelných skupin společnosti* (článek 31).⁹²³

Na začátku části III je v článku 33 stvrzena *hlavní zásada* různých akcí a spolupráce, a sice zásada, že „*děti jsou na prvním místě*.“ V bodech (i) až (vii) jsou pojednána opatření na *národní úrovni*. V bodě (iv) se doporučuje rodinám, obcím, komunitám, místním řídicím orgánům, nevládním organizacím, sociálním, kulturním, *náboženským*, obchodním a jiným *institucím a hromadným sdělovacím prostředkům*, „aby sešrály *aktivní roli* při podpoře cílů formulovaných v tomto Plánu činnosti.“ Je zmíněna zkušenost 80. let, že „výrazného pokroku v této oblasti lze dosáhnout jedině *mobilizací všech společenských odvětví*, a to i těch, pro něž obvykle nejsou otázky přežití, ochrany a vývoje dětí předmětem hlavní pozornosti. Všechny formy aktivizace společnosti, včetně účinného využití obrovského potenciálu nejnovější světové informační a *komunikační kapacity*, by se měly organizovat tak, aby se rodinám dostalo veškerých znalostí a potřebné kvalifikace k výraznému zlepšení situace, v níž děti žijí.“ Zvláštní opatření na mezinárodní úrovni pak mají podle článku 35 pomoci „vytvořit *příznivé mezinárodní klima* pro realizaci tohoto Plánu činnosti.“

Cíle v zájmu dětí a rozvoje v 90. letech jsou rozděleny na *hlavní* a na *podpůrné* a *dílčí cíle* v zájmu přežití, rozvoje a ochrany dítěte. Z *hlavních cílů* lze v kontextu práv dětí a komerčního sexuálního zneužívání dětí jmenovat celosvětový přístup k *základnímu vzdělání* a zlepšení *ochrany* dětí žijících ve zvlášť obtížných podmínkách; u *podpůrných a dílčích cílů* pozornost zdraví a výživě děvčátek a těhotných a kojících žen, rozšíření aktivit na podporu

⁹²³ Tamtéž 53-60.

raného vývoje dětí i na úrovni rodiny a obce, pro jednotlivce a rodiny zvýšit příležitosti k získání vědomostí, znalostí a hodnoty nezbytné pro jejich lepší život a konečně „zajistit lepší ochranu dětí žijících ve zvlášť obtížných podmínkách a začít likvidovat základní příčiny, jež k těmto situacím vedou.“⁹²⁴

Rovněž je nutno opakovat a naplňovat přesvědčení příslušného Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, že „odstranění obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie bude usnadněno uplatněním holistického přístupu řešícího faktory, které k těmto jevům přispívají, jako jsou zaostalost, chudoba, ekonomické rozdíly, nespravedlivá sociálně-ekonomická struktura, nefunkční rodiny, nedostatečné vzdělání, migrace mezi městem a venkovem, diskriminace podle pohlaví, nezodpovědné sexuální chování dospělých, škodlivé tradiční zvyky, ozbrojené konflikty a obchodování s dětmi,“ že pro snížení poptávky je nezbytné zlepšení veřejné informovanosti, rovněž přesvědčení o významu posilování globálního partnerství mezi všemi zúčastněnými a o zlepšení vymahatelnosti práva na národní úrovni.⁹²⁵

Vládní delegace (počet 134) i nevládní organizace (počet 250) na *Druhém světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí*, který se konal v japonské *Jokohamě* ve dnech 17. – 20. prosince 2001, společně odhlasovaly, že *Úmluva o právech dítěte* bude závazně základem závěrečného dokumentu z *Jokohamy* k ochraně dětí před komerčním sexuálním zneužíváním. Jako důležité, následné úkoly pro jednotlivé regiony a země byly mimo jiné stanoveny:

Ratifikace Opčního protokolu o obchodu s dětmi, dětskou prostitucí a dětskou pornografií; implementace Úmluvy č. 182 Mezinárodní organizace práce o odstranění nejhorších forem dětské práce; Schválení a realizace národního akčního plánu; harmonizace odpovídajících zákonů na úrovni Evropské unie; účast nevládních organizací a postižených dětí na vypracování monitorovacího systému pod kompetencí Rady Evropy.⁹²⁶

Z úst zástupců dětí zaznělo, že „se nemůže komerční sexuální zneužívání dětí odstraňovat, pokud nejsou zajištěny přežití, rozvoj, ochrana a účast dětí.“⁹²⁷ Ve svém závěrečném apelu

⁹²⁴ Tamtéž 61-67.

⁹²⁵ Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>.

⁹²⁶ Srov. Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, epd-Dokumentation, Nr. 19; 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, <http://www.unicef.org/file:///Yokohama%20Congres.htm>; KARABEC Zdeněk: II. světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, *Kriminalistika* XXXV 2 (2002), http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_02/karabec.html.

⁹²⁷ Wünsche und Hoffnungen. Ansprache der Kinder und Jugendlichen, in: Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, epd-Dokumentation, Nr. 19, 7-8.

tito zástupci slíbili, že budou usilovat o to, aby se vytvářela celosvětová síť dětí a mladistvých a aby se založil fond pro usnadněné provádění aktivit proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, a současně právě kvůli dětem celého světa požádaly, aby se zohledňovaly tyto body:

1. výchova, vzdělání ve zvládání života, rostoucí vědomí o Úmluvě o právech dítěte a potírání komerčního sexuálního zneužívání dětí pro všechny věkové skupiny jako důležité složky všech preventivních opatření.
2. Státní pomoc pro participaci dětí a mladých lidí v otázkách financí, zákonodárství a rozvoje lidských schopností.
3. Tematizovat otázku pohlaví a s tím spojený způsob výchovy, který vytváří společnost s dominancí mužů.
4. Vlády a společnosti musí začít vážně potírat korupci, protože ta je nejen překážkou v boji proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, ale také faktorem, který přispívá k jeho dalšímu rozšiřování.
5. Rozmanitá spolupráce, výměna vědomostí, možností a poznatků mezi vládními místy, nevládními organizacemi a organizacemi dětí a mládeže.
6. Příčiny komerčního sexuálního zneužívání dětí jsou rozličné, vzájemně se podmiňují a posilují. Pro lepší rozhodnutí a akce zabezpečovat výzkumy, především ohledně poptávky (lidé, kteří si kupují sex s dětmi).
7. Trestat pachatele a ne děti a mladistvé, kteří jsou oběťmi.
8. Soulad národního zákonodárství s mezinárodními úmluvami a spolupráce orgánů činných v trestním řízení.
9. Velmi důležitá role médií a zapojování mladých lidí do této práce.
10. Měly by se využívat pozitivní kulturní a náboženské hodnoty a naopak odstraňovat tradiční škodlivé praktiky;
11. Programy k ochraně dětí před komerčním sexuálním zneužíváním by se měly vypracovávat se zohledněním kulturní, politické a ekonomické rozmanitosti i individuálních rozdílů.
12. Je nutné vytvářet praktické, dlouhodobé, rozsáhlé a přístupné pomoci pro dětské oběti, včetně odpovídajících nabídek pro výstup z prostředí a terapií.
13. Jako hlavní směrnice musí sloužit pro každé zákonodárství, každý akční plán a pro všechny nabídky Úmluva o právech dítěte. *„Věříme, že když nejsou zajištěna*

*práva dětí na život, rozvoj, ochranu a participaci, nemůžeme nikdy skoncovats komerčním sexuálním zneužíváním dětí.*⁹²⁸

Vědomí o právech dítěte a citlivé chování vůči těmto právům mají podporovat také média.⁹²⁹

V. Muntarbhorn v závěrečných *orientacích* navrhuje zohlednit zejména tyto body:⁹³⁰

- zajistit efektivní ochranu práv dětí v procesu participace;
- naslouchat obětem, respektovat jejich důstojnost a sebeúctu;
- základ pro praktické jednání podle prohlášení a akčního plánu ze Stockholmu mají tvořit eliminace každé diskriminace, blaho dítěte, právo dítěte na život, přežití a rozvoj i respekt před názorem dítěte;
- děti do 18 let věku musejí být chráněny před každou formou komerčního sexuálního zneužívání, nezávisle na tom, zda daly souhlas k sexuálnímu aktu;
- je třeba zajistit, že nezletilé oběti nebudou kriminalizovány, resp. trestány;
- vytvářet sítě spolupráce tak, aby do nich byli zahrnuti všichni rozhodující aktéři, včetně ještě větší účasti dětí/mládeže a soukromého sektoru;
- výchovné programy k respektování práv dítěte;
- uznávat přínos nevládních organizací a dalších částí společnosti, posilovat dobrovolnické sítě a připravenost čestného angažmá, aby se více pomáhalo dětem a marginalizovaným skupinám.

Na závěr kongresu byl schválen dokument *Globální závazek z Jokohamy*, v němž se objevují výsledky, jichž bylo dosaženo již od kongresu ve Stockholmu a které nastiňují další směřování k posílení dětí před komerčním sexuálním zneužíváním dětí. Všechny země jsou povzbuzeny k tomu, aby ratifikovaly Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie.⁹³¹

V dokumentu *Globální závazek z Jokohamy* se znovu prohlašuje přednostní úkol, a sice *chránit a podporovat zájmy a práva dítěte na ochranu před každou formou sexuálního vykořisťování*,⁹³² a objasňují se tyto záměry:⁹³³

Opětovně podtrhnout místo a požadavek účinné realizace Úmluvy o právech dítěte a souvisejících dokumentů a zdůraznit postoj k ochraně práv dítěte před sexuálním

⁹²⁸ Tamtéž 16-17.

⁹²⁹ Srov. MUNTARBHORN Vitit: Von Stockholm nach Yokohama, In: Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, epd-Dokumentation, 11-12.

⁹³⁰ Srov. tamtéž 14-15.

⁹³¹ Srov. Die Globale Verpflichtung von Yokohama, in: Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, epd-Dokumentation, 18-20; KARABEC Zdeněk: op. cit., 4.

⁹³² Srov. Die Globale Verpflichtung von Yokohama, in: op. cit., 18.

⁹³³ Srov. tamtéž 19-20.

vykořisťováním ve formě dětské prostituce, dětské pornografie a obchodu s dětmi k sexuálnímu účelům;

znovu zavázat státy k prosazování zákonů, které se zakládají na právech dětí;

zasazovat se o potírání příčin, včetně porušování práv dítěte;

podporovat úzké propojení mezi klíčovými aktéry;

podporovat vzdělávání a osvětu, včetně vzdělávacích a školicích programů o právech dítěte;

činit vhodná opatření, aby se eliminovaly negativní aspekty nových technologií, zejména dětské pornografie na internetu, a aby se naopak využíval pozitivní potenciál těchto technologií k ochraně dětí skrze rozšiřování a výměnu informací a k vzájemnému propojování.

9.6 Spravedlivý svět vůči dětem

Vrcholná konference o dětech *A World Fit for Children*, pořádaná OSN v květnu 2002 v New Yorku, navazovala na zmíněnou Světovou vrcholnou konferenci o dětech z roku 1990. O 12 let později se přezkoumalo, zda a jak se akční plán realizoval. Současně se schválila nová deklarace a nový plán činnosti na první desetiletí nového století.⁹³⁴

Závěrečný dokument tohoto vrcholného summitu o dětech byl schválen 10. května 2002, byl nazván *A World fit for Children* a jeho oficiální verze je dostupná v sedmi jazycích.⁹³⁵ Z pohledu *komerčního sexuálního zneužívání dětí* dostává toto téma na rozdíl od první světové deklarace a jejího akčního plánu vlastní místo mezi hlavními konkrétními cíli, strategiemi a opatřeními.

V úvodním prohlášení v článku 3 potvrzují šéfové států a vlád a zástupci států svůj závazek plynoucí z cílů a zásad zakotvených v Chartě OSN a své rozhodnutí „*změnit svět pro děti a s dětmi*.“ V článku 4 se píše: „Stvrzujeme naši povinnost, činit opatření na *podporu a k ochraně práv všech dětí* – jednoho každého člověka do 18 let, včetně mladistvých. Vyjadřují své rozhodnutí respektovat *důstojnost všech dětí* a zajistit jejich *blaho*. Uznali, že *Úmluva o právech dítěte*, celosvětově nejvíce uznávaný lidskoprávní dokument všech dob, a jeho fakultativní *protokoly* tvoří úplný katalog mezinárodněprávních norem pro ochranu a blaho dětí. Kromě toho uznali význam ostatních mezinárodních dohod, které se vztahují na děti. Dále se v článku 5 stvrdili závazek „vytvářet svět spravedlivý vůči dětem, v němž *zásady* demokracie, rovnoprávnosti, nediskriminace, míru a sociální spravedlnosti, tak jako

⁹³⁴ Srov. DÜNNWELLER Bernd: Weltkindergipfel: Fit für Kinder?, in: Kindernothilfe: Kinderrechte sind Menschenrechte, Kindernothilfe Themenheft, 23; KROUPOVÁ Alena: op. cit., 32.

⁹³⁵ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf. Zde je použit vlastní překlad z oficiálního textu v německém jazyce.

všeobecné platnosti, nedílnosti a vzájemné závislosti a spojitosti všech *lidských práv*, včetně práva na rozvoj, vytvářejí základ pro trvalý lidský rozvoj, který zohledňuje *blaho dítěte*.“ Účastníci v článku 6 uznali a zavázali se, že budou podporovat *rodiče a rodiny* nebo eventuálně *opatrovníky* jako nositele hlavní péče o děti a vyjádřili svou vůli a ochotu je posilovat, aby mohli „v nejvyšší míře zajistit *péči, podporu a ochranu*.“⁹³⁶ V článku 7 jsou všichni členové společnosti vyzváni, aby se k těmto snahám připojili, a je představeno *10 následujících zásad a cílů*.⁹³⁷

1. *Děti dosadit na první místo*. Při všech opatřeních, která se dětí týkají, je blaho dítěte hledisko, které je třeba přednostně zohlednit.
2. *Potírat chudobu: investovat do dětí*. Investice do dětí a uskutečňování jejich práv patří k nejúčinnějším prostředkům odstraňování chudoby. Nutná jsou okamžitá opatření, která slouží k odstranění nejhorších forem dětské práce.
3. *Nevynechat žádné dítě*. Všechna děvčata a všichni chlapci se rodí svobodní a rovni v důstojnosti a právech; proto musí skončit všechny formy diskriminace.
4. *Pečovat o každé dítě*. Děti musejí dostat co možná nejlepší startovní životní podmínky. Jejich přežití, ochrana, růst a vývoj v dobrém zdraví a s dobrou výživou jsou základem lidského rozvoje. Je třeba podnikat opatření, která umožňují dětem, aby vyrůstaly v bezpečném prostředí, aby byly upevněny jejich zdraví, čilost a emoce a aby disponovaly sociální kompetencí a schopností se učit.
5. *Poskytnout každému dítěti přístup ke vzdělání*. Všem dívkám a chlapcům se musí dostat přístupu k bezplatnému, obligatornímu a kvalitativně dobrému základnímu školnímu vzdělání a možnosti jej ukončit.
6. *Chránit děti před ubližováním a vykořisťováním*. Děti se musí chránit před všemi činy násilí, zneužívání, vykořisťování a diskriminace i před všemi formami terorismu a zajímání jako rukojmí.
7. *Chránit děti před válkami*. Děti se musí chránit před hrůzami ozbrojených konfliktů. Stejně tak musí být v souladu s ustanoveními humanitárního mezinárodního práva chráněny děti, které žijí pod cizí okupací.
8. *Potírat HIV/AIDS*. Děti a jejich rodiny se musí chránit před ničivými účinky HIV/AIDS.
9. *Naslouchat dětem a zajistit jejich účast*. Děti jsou nahlíženy jako občané, kteří mohou vnášet mnohé vlastní schopnosti a přispívat k tomu, aby se vytvářela lepší budoucnost pro

⁹³⁶ Srov. tamtéž 7.

⁹³⁷ Srov. tamtéž 5-6.

všechny. Musí se respektovat právo dětí, aby podle svého věku a své zralosti vyjadřovaly svůj názor a spolupůsobily při všech záležitostech, které se jich týkají.

10. *Chránit zemi pro děti.* Jde o to, aby se chránilo životní prostředí, a tím i děti, a aby se co nejvíce zmírňovaly účinky přírodních katastrof a ničení životního prostředí na děti.

V souladu s těmito zásadami a cíli je sestaven akční plán, a to se záměrem, společně utvářet svět, v němž mohou všechny děti prožívat své *dětství* – dobu hraní a učení -, v níž jsou *milovány, respektovány a ceněny*, v níž se podporují a chrání jejich *práva*, v níž jsou tím nejdůležitějším jejich *bezpečí* a jejich *blaho* a ve které se mohou vyvíjet ve zdraví, míru a *důstojnosti*. Zkušenosti minulého desetiletí také podle potvrdily, že „*potřebám a právům dětí* musí náležet *přednost* při všech snahách o rozvoj“ (článek 13). Dále se konstatuje, že změny jsou možné, a právě práva dětí jsou přitom vhodným společným výchozím bodem. *Politických opatření* se musí užívat u bezprostředních *faktorů*, které se dotýkají skupin dětí nebo je vylučují, i u rozsáhlých a hlubokých *příčin nedostatečné ochrany a porušování práv dětí*. Není třeba připomínat, že jedním z hlavních současných porušování práv dítěte je právě vykořisťování dětí v prostituci.

Akční plán nejprve v článku 14 definuje svět, jenž je *spravedlivý vůči dětem*, jako *svět*, v němž „všechny děti nalézají *optimální výchozí podmínky* v životě, v němž mají přístup k dobrému školnímu *vzdělání*, jmenovitě k povinnému a bezplatnému základnímu školnímu vzdělání, a v němž dostanou všechny děti rozmanité příležitosti, aby rozvinuly své individuální *schopnosti v bezpečném a chráněném prostředí*.“ Podporu tělesného, psychologického, spirituálního, sociálního, emocionálního, kognitivního a kulturního *vývoje dětí* je nutno považovat za „*záležitost národní a celosvětové priority*“. *Rodina* je nahlížena jako základní jednotka společnosti a jako takovou je nutno ji posilovat, má nárok na rozsáhlou ochranu a podporu a ona má hlavní zodpovědnost při ochraně, výchově a vývoji dětí. Všechny *společenské instituce* mají respektovat *práva dětí*, *zajišťovat jejich blaho* i přiměřenou pomoc rodičům, rodinám, opatrovníkům a jiným pečujícím osobám, aby mohly „*děti vyrůstat a vyvíjet se v bezpečném, stabilním prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění*“ (článek 15).

Dětství je tak potřeba uznávat jako specifické období v životě člověka s jeho specifickými potřebami, jimž odpovídají i specifická práva.

Musí se učinit zvláštní opatření k tomu, aby se „podporovaly děti a instituce, zařízení a služby, které pečují o značný počet dětí žijících bez rodičovské podpory, mezi nimi sirotci, děti ulice, vnitřně vysídlené děti a uprchlické děti, děti zasažené *obchodem s dětmi, sexuálním a hospodářským vykořisťováním* a uvězněné děti (článek 16). Podporovat a posilovat se musí

i schopnost dětí *chránit sebe sama*. Proto je potřeba podle článku 17 zajistit rozsáhlé spektrum informací a služeb k podpoře přežití, rozvoje, ochrany a účasti dětí.

9.7 Práva a zájmy dětí v trestním řízení

Smluvní strany Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte jsou v článku 8 odstavec 1 vyzvány, aby přijaly příslušná opatření k ochraně práv a zájmů dětí – obětí ve všech stádiích trestního řízení, a to „zejména tím, že: uznají zranitelnost dětských obětí a přizpůsobí postupy jejich zvláštním potřebám, včetně jejich zvláštních potřeb jakožto svědků; seznámí dětské oběti s jejich právy, jejich postavením, jakož i s rozsahem, časovým rozvržením a postupem soudního řízení a způsobem vyřízení jejich věci; umožní, aby názory, potřeby a obavy dětských obětí byly při soudním řízení prezentovány a zohledněny v otázkách týkajících se jejich osobních zájmů způsobem slučitelným s procesními pravidly danými vnitrostátním právním řádem; zajistí dětským obětem během soudního řízení příslušné podpůrné služby; chrání, pokud je to potřebné, soukromí a totožnost dětských obětí a přijmou v souladu s vnitrostátním právním řádem opatření proti nepřipustnému šíření informací, které by mohly vést k odhalení totožnosti dětských obětí; zajistí, pokud je to potřebné, ochranu dětských obětí, jakož i jejich rodin a svědků svědčících v jejich prospěch, před zastrašováním a odvetou; zabrání zbytečným průtahům při projednávání věci a výkonu příkazů nebo nařízení příznávajících dětským obětem odškodnění.“⁹³⁸

Tuto otázku řeší i odstavec 4 článku 9: má se zajistit, aby měly dětské oběti „přístup k přiměřeným postupům, jejichž prostřednictvím mohou bez diskriminace získat odškodnění od osob majících právní odpovědnost.“

Plán úkolů Národního plánu boje proti CSEC na období 2006 – 2008 ukládá v této souvislosti vytvořit předpoklady pro zavedení systému bezplatných asistenčních služeb dětem, které vystupují jako svědci či jako oběti v trestním řízení (gestor MPSV ve spolupráci s MS a MV), a podporovat zřizování a vybavování výslechových místností pro traumatizované oběti a finančně je zabezpečit (gestor MV).⁹³⁹

Při zacházení s oběťmi těchto trestných činů se i v rámci systému trestního soudnictví zohlední v první řadě nejlepší zájem dítěte (odst. 3); osoby, které pracují s těmito oběťmi budou náležitě odborně připraveny, zejména v oblasti právní a psychologické (odst. 4); vhodná opatření se přijmou i „k ochraně bezpečnosti a integrity osob nebo organizací

⁹³⁸ Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>.

⁹³⁹ Srov. MV ČR: op. cit.

podílejících se na předcházení takovým trestným činům nebo na ochraně a rehabilitaci obětí takových trestných činů“ (odst. 5) a nejasnosti ohledně skutečného věku oběti nemají zabraňovat zahájení trestního vyšetřování, včetně vyšetřování zaměřeného na určení věku oběti (odst. 2).

V kontextu soudního řízení v oblasti trestných činech souvisejících s vykořisťováním dětí v prostituci a jejich práv můžeme odkázat na *European Convention on the Exercise of Children's Rights - Evropská úmluva o výkonu práv dětí*.⁹⁴⁰ Podle odstavce 4 článku 1 má každý stát při ratifikaci určit alespoň tři druhy soudních řízení v rodinných věcech, na něž se bude tato Úmluva aplikovat. V této souvislosti učinila Česká republika toto prohlášení: „Česká republika prohlašuje ... že tuto Úmluvu použije na řízení o osvojení, řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, jakož i na všechna další řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte.“ Tato Úmluva tak doplňuje ostatní mezinárodní nástroje na ochranu práv dítěte, zejména se opírá o článek 4 Úmluvy o právech dítěte a vůbec souvislost s ní, i když se nejedná o obsahové doplnění katalogu práv zahrnutých do Úmluvy o právech dítěte, ale o procedurální stránku práv dítěte a jeho postavení v rámci soukroměprávního řízení v určitých záležitostech, zejména předpokládá přijetí příslušných opatření v oblasti rodinněprávního řízení.⁹⁴¹

V preambuli se vyjadřuje přesvědčení, že by se mělo dostávat podpory *právům a nejlepším zájmům dětí* jednak tím, že „za tímto účelem by děti měly mít příležitost vykonávat svá práva, zejména v řízení v rodinných věcech, jež se jich týká;“ dále tím, že by děti měly být náležitě informovány a jejich názory by měly být patřičně brány v úvahu; nakonec při uznání významné úlohy rodičů v ochraně a podporování práv a nejlepších zájmů dětí by se měl stát v případě nutnosti zúčastnit této ochrany a podpory.⁹⁴²

Hlava I vymezuje rozsah působnosti a účel této Úmluvy a definuje použité výrazy: vztahuje se tedy na děti mladší osmnácti let (článek 1 odstavec 1), jde jí o to, aby v nejlepším

⁹⁴⁰ Srov. Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54, Sběrka mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 02.07.2001,

<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=ss01054&cd=77&typ=r>. Byla přijata ve Štrasburku dne 25. ledna 1996 a jménem České republiky tam byla dne 26. dubna 2000 podepsána. Po souhlasu Parlamentu České republiky ji ratifikoval prezident republiky a ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka Rady Evropy, depozitáře Úmluvy, dne 7. března 2001. V platnost vstoupila tato Úmluva dne 1. července 2000 a pro Českou republiku dne 1. července 2001; srov. <http://www.conventions.coe.int>.

⁹⁴¹ Srov. HÝBNEROVÁ Stanislava: *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2002, 22-23.

⁹⁴² Evropská úmluva o výkonu práv dětí, in: HÝBNEROVÁ Stanislava: op. cit., 282. V této citaci se – jak uvádí autorka publikace – jedná o neoficiální překlad: Řada Evropských úmluv č. 160; tento překlad však odpovídá oficiální anglické verzi, když uvádí jeden ze čtyř základních principů práv dítěte, tedy zde „nejlepší zájem dětí“ – „best interests of children“, na rozdíl od textu ze Sdělení ministerstva zahraničních věcí, který používá jen výraz „zájmům dětí“: srov. Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54, Sběrka mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 02.07.2001, op. cit.

zájmu dětí podporovala jejich práva, poskytovala jim procesní práva a usnadnila jejich výkon tím, „že bude zabezpečeno, aby děti, přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů, byly informovány o soudních řízeních, jež se jich týkají, a mohly se jich účastnit“ (článek 1 odstavec 2). Výraz soudní řízení (které se samozřejmě týká dítěte) zde znamená „řízení v rodinných věcech, zejména pak to, v němž jde o výkon rodičovské zodpovědnosti, o otázky pobytu a práva styku s dítětem“ (článek 1 odstavec 3). Výraz *osoba, která má rodičovskou zodpovědnost* pak znamená „rodiče a jiné osoby nebo orgány oprávněné k částečnému nebo plnému uplatňování rodičovské zodpovědnosti“ (článek 2 pod písmenem b); výraz „příslušné informace“ znamená informace, „které jsou vhodné vzhledem k věku a chápání dítěte a které jsou mu poskytovány v zájmu umožnit mu plný výkon jeho práva a jejichž poskytnutí není na újmu blaha dítěte“ (článek 2 pod písmenem d), obd.); a výraz „zástupce“ znamená „osobu, jako např. advokát, nebo orgán určený k tomu, aby jménem dítěte vystupoval před soudními orgány“. Hlava II uvádí v části A *Procesní práva dítěte* tato práva:⁹⁴³

„a) dostávat příslušné informace,

b) být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor,

c) být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.“

Výkon těchto práv je vázán na „dostatečnou schopnost dítěte chápat situaci“ (článek 3).

Zaručení těchto práv nebo možnost se jich domáhat je nutno chápat ve smyslu nejlepšího zájmu dítěte, jeho ochrany, rozvoje a participace a nesmí a nemá vést v případech vykořisťování dětí v prostituci vzhledem k nesprávnému poskytování informací a vedení konzultací k odvolávání pravdivých výpovědí a už vůbec ne k citovému či jinému vydírání nebo zastrahování ve stylu „tví rodiče či někdo jiný blízký půjdou do vězení a ty do děčáku“ apod. Jde tedy také o to, jak se odborně a citlivě příslušné informace sdělují.⁹⁴⁴

V návaznosti na tato ustanovení - i na ustanovení Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, o obchodu s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii - ohledně ochrany a podpory dětských obětí během trestního řízení lze doporučit jako přípravný materiál publikaci *Průvodce dětského svědka v trestním řízení*, kterou s podporou Evropské unie vydalo v roce 2003 Sdružení Linka bezpečí dětí a mládeže, Nadace naše dítě. Tato publikace se skládá z následujících částí: *Připrav se na roli svědka*, která je určena pro děti ve věku 5 až 9 let, *Řekni mi více o policii a soudu*, určená dětem ve věku 10 až 15 let, a *Vaše dítě jde*

⁹⁴³ Evropská úmluva o výkonu práv dětí, článek 1 odstavec 2. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54, Sběrka mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 02.07.2001, op. cit.

⁹⁴⁴ Srov. Sdružení Linka bezpečí a mládeže: *Vaše dítě jde svědčit. Informace a rady pro osoby odpovědné za výchovu dítěte*, www.detskaprava.cz (3. 6. 2005).

svědčit, určená pro osoby odpovědné za výchovu dítěte. Osoby, které pomáhají dítěti s přípravou na roli svědka, jsou vyzvány, aby se staly oporou dítěti ve všech situacích, ale také, aby neopakovaly nebo nenacvičovaly s dítětem jeho svědeckou výpověď, protože by nemusela být brána jako věrohodná. Publikace poskytuje rady, jak zajistit dítěti tuto oporu a podporu, a vyjmenovává základní pravidla pro výslech dítěte.⁹⁴⁵

Dalším právem uvedeným v Evropské úmluvě o výkonu dětských práv je právo požádat o ustanovení zvláštního zástupce z důvodu konfliktu zájmů osoby, jež má rodičovskou zodpovědnost a je vyloučena ze zastupování dítěte (článek 4 odstavec 1 v souvislosti s článkem 9), právo požadovat podle své volby pomoc vhodné osoby, jež dítěti pomůže vyjádřit jeho názor (článek 5 pod písmenem a), právo požadovat samo nebo prostřednictvím vhodné osoby nebo vhodných orgánů ustanovení zástupce či advokáta (článek 5 pod písmenem b) a právo určit si svého vlastního zástupce (článek 5 pod písmenem c).⁹⁴⁶ To bude velmi aktuální, jsou-li rodiče či jiní blízcí příbuzní zapojeni do přinucení dítěte do sexbyznysu.

Právům dítěte, garantovaným Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, odpovídají *povinnosti* soudního orgánu a zástupce dítěte: u soudního orgánu se jedná o povinnost rychlého projednání věci (článek 7), o možnost projednání věci z moci úřední, tam kde je ohroženo blaho dítěte (článek 8) a před vynesemím rozhodnutí o povinnosti:

„a) posoudit, zda má informace dostatečné k tomu, aby mohl rozhodnout v nejlepším zájmu dítěte a, je-li to třeba, opatřit si další informace, zejména od osob, které mají rodičovskou zodpovědnost;

b) pokud se podle vnitrostátních předpisů má zato, že dítě dostatečně chápe

- zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace,
- ve vhodných případech dítě vyslechnout, je-li to třeba neveřejně, buď přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů způsobem, který je přiměřený chápání dítěte, pokud to není ve zjevném rozporu s nejlepšími zájmy dítěte,

- umožnit dítěti vyjádřit svůj názor;

c) vzít názor dítěte náležitě v úvahu.“

Zástupce je podle článku 10 povinen, není-li to v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, poskytovat dítěti příslušné informace, chápe-li dítě dostatečně situaci; objasňovat dítěti – opět

⁹⁴⁵ Srov. Sdružení Linka bezpečí a mládeže: Vaše dítě jde svědčit. Informace a rady pro osoby odpovědné za výchovu dítěte, <http://www.linkabezpeci.cz>; <http://www.nasedite.cz>; <http://www.detskaprava.cz> (3. 6. 2005).

⁹⁴⁶ Srov. Evropská úmluva o výkonu práv dětí, článek 1 odstavec 2. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54, Sbírka mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 02.07.2001, op. cit.

vzhledem k dostatečnému chápání situace dítětem – důsledky projeveného názoru a možné důsledky jednání zástupce; zjišťovat názory dítěte a zprostředkovávat je soudnímu orgánu.

Závazky z práv dětí pak plynou na základě článku 12 i orgánům smluvních stran, jež mají podporovat rozvoj a výkon práv dětí i prostřednictvím těchto funkcí:

- „a) podávat návrhy na posílení právní úpravy výkonu práv dětí;
- b) vyjadřovat se k návrhům zákonů týkajících se výkonu práv dětí;
- c) poskytovat všeobecné informace o výkonu práv dětí hromadným sdělovacím prostředkům, veřejnosti a osobám a orgánům, které se zabývají problematikou dětí;
- d) zjišťovat názory dětí a poskytovat jim příslušné informace.“

Pro účely této Úmluvy byl ustaven Stálý výbor (články 16-19).⁹⁴⁷ Jako hlavní kritérium rozhodování a činnosti soudního orgánu se opět aplikuje princip nejlepšího zájmu dítěte, blaha dítěte, participace a respektuje se stupeň zralosti a porozumění v souvislosti s věkem. *Dítě je tím také chráněno před dalšími traumatizacemi a nebezpečími, což je zvláště důležité u obětí komerčního sexuálního zneužívání.*

9.8 Pravidla účinné sociální pomoci dívkám a chlapcům v prostituci

Článek 9 příslušného Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte⁹⁴⁸ pak pojednává především o prevenci a další pomoci obětem těchto trestných činů:

Přijímají, provádějí a zveřejňují se zákony, administrativní opatření, sociální politiky a programy za účelem prevence a zvláštní pozornost se má věnovat ochraně dětí, které jsou „vůči těmto praktikám obzvláště zranitelné“ (odstavec 1); informovanost široké veřejnosti, včetně dětí, o preventivních opatřeních a škodlivých následcích těchto trestných činů se provádí osvětou, vzděláváním a odbornou přípravou (odst. 2); naopak se mají přijímat opatření, jež zabraňují výrobě a šíření materiálů, propagujících tyto trestné činy (odst. 5); obětem se poskytne veškerá potřebná pomoc, včetně jejich „plné sociální reintegrace a úplného fyzického i psychického zotavení“ (odst. 3); při plnění závazků, obsažených v tomto článku, podporují smluvní státy „účast veřejnosti a zejména dětí a dětských obětí na těchto osvětových, vzdělávacích a školicích programech, a to i na mezinárodní úrovni“ (odst. 2). Mezinárodní úroveň, spolupráce, se má posílit a podporovat ve všech oblastech řešení této problematiky a mezi různými zúčastněnými aktéry, včetně pomoci dětským obětem při jejich

⁹⁴⁷ Srov. tamtéž.

⁹⁴⁸ Srov. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>.

fyzickém a psychickém zotavení, sociální reintegraci a repatriaci, včetně odstraňování příčin a poskytování finanční, technické nebo jiné pomoci (článek 10).

Důležité bude rovněž vyhledávat společenství, v nichž jsou děti vystaveny zvláštnímu riziku, a dostávat se k nim a spolupracovat s nimi (článek 2).⁹⁴⁹ V našich podmínkách se jedná asi zejména o děti v dětských domovech a diagnostických ústavech a následně o domy na půl cesty.

Účinnou podporu mohou *dívčám i chlapcům v prostituci* poskytnout nízkoprahová zařízení. Tato zařízení by měla při poskytování pomoci a poradenství zohledňovat také spojitost mezi prostitucí a drogovou závislostí. Koncepce pomoci by měly sladit zdravotnickou pomoc, poradenství v různých oblastech a poskytnutí útočiště.

Předpokladem pro to, aby se dívky a chlapci vážně zabývali výstupem z poměrů závislosti a vyrovnávali s nimi, je často teprve zabezpečení živobytí a pravidelná péče. Aby jim bylo možné nabídnout adekvátní podporu a poradenství bez předsudků, měli by ti, kdo nabízejí pomoc v těchto zařízeních, zaměřit pozornost nejen na výskyt eventuálních zkušeností sexualizovaného násilí, nýbrž také na existující kontakty dívek a chlapců s prostitučním prostředím.⁹⁵⁰

Důležitým krokem jsou nabídky dalšího vzdělávání pro odborný personál těchto pracovních oblastí. Je potřeba rovněž odstraňovat tyto mýty, které brání podpůrnému jednání: chlapci se mohou bránit, chlapcům sexuální zneužívání neškodí, oni zpracují zkušenost nejlépe tak, že na ni zapomenou, stávají se skrze sexuální vykořisťování homosexuály.⁹⁵¹

Různě intenzivní intervence jsou nutné podle věku, osobních a sociálních zdrojů dětí i v závislosti na traumatogenních faktorech činů sexuálního vykořisťování.⁹⁵²

Ne všichni sexuálně zneužití chlapci potřebují dlouhodobou terapii. Dotyční chlapci, zejména mladiství, mají často potřebu se v rámci několika málo poradenských rozhovorů sdělit a informovat o možnostech pomoci. Dlouhodobou terapii často nechtějí. Také krátkodobý kontakt s odborným pracovníkem, jenž má znalosti o strategiích pachatelů a typických reakcích chlapců na zkušenosti bezmocnosti, může dotyčným chlapcům ulehčit samostatné zpracování zkušenosti zneužívání a využití pomoci v pozdější době. Čím jsou chlapci mladší a čím masivnější byly zkušenosti sexualizovaného násilí, tím důležitější je vysvětlit, že je nutné terapeutické zpracování těchto zkušeností.

⁹⁴⁹ Srov. ILO: op. cit.; INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION: op. cit.

⁹⁵⁰ Srov. KLUGE Christiane: Mädchenprostitution, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 329.

⁹⁵¹ Srov. BOEHME Ulfret: Jungen als Opfer, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 248-249.

⁹⁵² Srov. tamtéž 249-250.

Základními předpoklady pro poradensko-terapeutické kontakty a rozhovory s dotyčnými dětmi jsou soucítění, opravdovost a pravé zájmy. Zohlední-li se zkušenosti z praxe a empirické poznatky o emocionálních reakcích a následcích, vykrytalizuje řada *hlavních témat* poradensko-terapeutických kontaktů: strachy (jako chlapec jsem selhal, jsem nebo budu homosexuál), pocity viny („dost“ jsem se nebránil, snad jsem to ale také chtěl, měl jsem erekci, peníze nebo dárky jsem přijal) a základní znejistění mužské identity jsou tedy častými psychickými reakcemi dotyčných chlapců. Protože jsou tyto pocity opět spojeny se studem, chlapci sami o nich jen zřídka hovoří. Proto je často nutný opatrně direktivní postup a tematizace pocitů a reakcí, které jsou *typické pro chlapce*.

Přítom musejí poradci a terapeuti dát chlapcům na jedné straně příležitost, aby uznali, že jsou obětí, a aby vyzkoušeli konstruktivní strategie zvládnání. Na straně druhé musejí počítat s tím, že tematizace bezmocnosti vyvolává silnější snahy chlapců, aby se předváděli jako muži a aby tuto bezmoc popírali.

Kromě pomoci dotyčným chlapcům hraje také důležitou roli poradenská pomoc rodičům či vztahovým osobám, kteří nezneužívali. Přiměřenou oporu prostřednictvím vztahových osob lze považovat za ochranný faktor proti traumatizujícímu účinku zkušeností. Dospělé vztahové osoby těchto obětí mají často strachy a nejistoty, které odpovídají strachům samotných obětí a jež mají původ v převládajících obrazech mužství. Také rodiče či vztahové osoby zneužitého chlapce se často ptají, zda je jejich syn ještě „správný“ chlapec, zda se stane díky zneužití homosexuálem nebo pachatelem, zda se nebránil atd. Kromě toho jsou poznatky o tom, že jsou vztahové osoby zneužitých dětí ve značné míře zatíženy *sekundární traumatizací*.

Pokusem, jak se setkat s těmito dětmi a nabídnout jim pomoc, jsou proto *poradenská místa* a *centra pomoci*. Jedná se o sociální práci v prostředí, jejímž východiskem není úsilí, aby se děti „obrátily“. Spíše se spolupracovníci primárně chápou jako kontaktní osoby a poradci v tomto prostředí. Takto akceptují život těchto dětí. Tím se zabrání tomu, aby se tyto děti zbavovaly svéprávnosti, a zvyšuje se šance, že časem přestanou žít jako prostituenti nebo alespoň že mohou žít s menšími poškozeními.⁹⁵³

Hlavní pracovní metodou, jak se setkat s chlapci i dívkami, kteří pohlížejí na sociální služby a tradiční nabídky pomoci s nedůvěrou, je *streetwork*. Skrze přítomnost v prostředí a na základě důvěrných vztahů bez kontrolní funkce je možno přímo nabízet různou pomoc. Kromě toho mohou streetworkeři rychle a přiměřeně reagovat na problémy.

⁹⁵³ Srov. BANGE Dirk: Jungenprostitution, in: BANGE Dirk /KÖRNER Wilhelm: op. cit., 259.

Vedle toho je pro většinu nových nabídek důležité zřízení *stálého místa*. Tam mohou tyto děti najít útočiště: mohou se tam vykoupat, vyprat prádlo, vypít kávu nebo si jednoduše odpočinout. Dále se jim může dostat poradenství, jehož obsahem jsou například informace o HIV/AIDS, o testech na AIDS, medicínské rady prostřednictvím lékaře, právní rady od právníka, pomoc se žádostmi o sociální pomoc, peníze pro nezaměstnané a hledání bytu, regulace dluhů, doprovázení při soudních řízeních, pomoc v krizích, zprostředkování nabídek školního a odborného vzdělání a doprovázení při výstupu z prostředí.⁹⁵⁴

Kromě toho připadají v úvahu skupiny s tématem sexualita, sexuální identita a (komerční) sexuální zneužívání. Důležité jsou také volnočasové nabídky, aby chlapci i dívky neredukovali svou existenci na existenci prostitutů. Je potřeba dále zkoumat fenomén prostituce, zajistit zejména vychovatelům, sociálním pracovníkům a pedagogům, kteří pracují v ústavních zařízeních, aby disponovali alespoň základními znalostmi o prostituci, a dále finančně kontinuálně zabezpečit nízkoprahová zařízení a jejich pomoc pro prostitutky, zvl. v době šíření HIV/AIDS a narůstajících sexuálních praktik bez ochrany.

Důležitou roli sehraje lékař při podezření či diagnostikování sexuálního zneužívání dítěte v prostituci, jenž může využít informace a pokyny příslušné publikace a karty:⁹⁵⁵ zhodnotí konkrétní situaci, v níž se dítě nachází (tzv. risk assessment). Čerpat může z pozorování psychosomatického zdraví dítěte, z rozhovoru s ním, z odborného gynekologického či urologického vyšetření, z přítomnosti uvedených indikátorů, z informací od doprovázející osoby či ze spolupráce s odborníky. V těchto případech může lékař využít i Etická a bezpečnostní doporučení pro kontakt s obchodovanými osobami, která přijala Mezinárodní zdravotnická organizace:⁹⁵⁶

dítě netraumatizovat a nezhoršit jeho situaci, rozpoznat dítě v prostituci a vyhodnotit další rizika, znát kontakty na Správu kriminální policie a vyšetřování, orgán sociálně právní ochrany dítěte, síť psychosociálních služeb a linek pro děti), respektovat právo na přísný režim se získanými informacemi a osobními daty, získat souhlas dítěte a jeho zákonného zástupce na další spolupráci, respektovat hodnocení situace ze strany dítěte, ochránit dítě před systémovým násilím, připravit se na neočekávaná setkání s kuplířem, respektovat právo dítěte a zákonného zástupce na informace, provést přesný zápis o provedené lékařské prohlídce do zdravotnické dokumentace.

⁹⁵⁴ Srov. SCHLICH Hans-Peter: Jungs auf der Straße – Straßenkinder und Prostitution. Aus der Arbeit der Kriseninterventionsstelle für Stricher (KISS), Streetcorner 7 (1994) 71-79.

⁹⁵⁵ Srov. VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: op. cit.; Karta pro lékaře.

⁹⁵⁶ Srov. tamtéž 51-52.

Kromě terapii dítěte, které se již stalo obětí komerčního sexbyznysu, je třeba potírat první vytypovaný faktor, který do tohoto sexbyznysu vede, totiž sexuální zneužití. Těmto dětem je nutno zajistit systémový přístup a komplexní terapii.⁹⁵⁷

Rádi se zde připojíme k výzvě vybudovat v ČR státem garantované specializované pracoviště-ústav sektoru terciální prevence, který by se věnoval v rámci terapie, resocializace a rehabilitace komplexní péči o komerčně sexuálně zneužívané děti.⁹⁵⁸ Tento záměr odpovídá i *Doporučení 190 ILO o zákazu a okamžité akci k odstranění nejhorších forem dětské práce*,⁹⁵⁹ které konstatuje, že mají mít akční programy kromě jiného za cíl chránit děti - po jejich vytažení z vykořisťování v prostituci - před odplatou a stanovovat rehabilitaci a sociální začlenění prostřednictvím opatření, jež se týkají tělesných a psychologických *potřeb* těchto dětí i potřeb vzdělání.

9.8.1 Příklady solidární praxe (best practices)

Závěrečný dokument vrcholného světového summitu o dětech *A World fit for Children* jasně deklaroval, že se musí učinit – jak jsme uvedli i v jiné souvislosti - zvláštní opatření k tomu, aby se podporovaly děti a instituce, zařízení a služby, které pečují o značný počet dětí žijících bez rodičovské podpory (sirotci, děti ulice, vnitřně vysídlené děti a uprchlické děti, děti zasažené *obchodem s dětmi, sexuálním a hospodářským vykořisťováním* a uvězněné děti (článek 16).⁹⁶⁰

Zde uvedeme některé projekty, které poslouží jako příklady osobně zprostředkované společenské solidarity při potírání lidsky nedůstojných podmínek dětí. Zároveň je naším záměrem vyzvat k cenění, podpoře jejich práce a k větší spolupráci státní správu, samosprávu, církve, média, veřejně známé osobnosti, školy, ústavní zařízení pro děti, jednotlivé občany a křesťany.

9.8.1.1 Projekt Šance v Praze

Od roku 1995 realizuje *Projekt Šance*, občanské sdružení, *První preventivní a humanitární program pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež žijící v zapomenutí v ČR*.⁹⁶¹

Zakladatelem a koordinátorem Projektu Šance je László Sümegh, jenž je současně streetworker, psychoterapeut, výtvarník. Kromě něho zde na principu dobrovolnictví působí celkem 5 osob a funguje peer-program. Projekt otevřel *streetcentrum* v ulici Ve Smečkách 28.

⁹⁵⁷ Srov. tamtéž 64-65.

⁹⁵⁸ Srov. tamtéž 99-100.

⁹⁵⁹ Srov. ILO: op. cit.; INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION: op. cit.

⁹⁶⁰ Srov. http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf.

⁹⁶¹ Srov. <http://www.sance.info/historie.php> (20. 2. 2007).

To za podpory Městské části Praha 1 a 2 a Ministerstva zdravotnictví nabízí dětem i dospělým na ulici možnost sem přijít, dostat jídlo, pro některé klienty jediné na celý den, najít hygienické zázemí, včetně sprchového koutu, kartáčků na zuby, pasty, mýdla, šamponu, krémů, papírových kapesníků, hygienických vložek, zdravotnického a preventivního materiálu. Klienti si mohou vyprat, vysušit i vyžehlit prádlo, pokud to umí, mohou dostat i náhradní oblečení. Centrum nabízí také psychosociální péči, doprovází do zdravotnických zařízení, má zázemí s řadou odborníků v různých oborech jako je sexuolog, venerolog, stomatolog, psychiatr, psycholog, praktický lékař, dále asistenty, kteří pomáhají při hledání práce či bydlení, při testech na žloutenku a HIV/AIDS. Centrum je otevřeno v úterý od 15.00 do 19.00 a ve čtvrtek od 12.00 do 16.00, kdy se klienti scházejí a probíhá komunita, jejíž součástí je kromě uvedených služeb pravidelné sledování videa, zpráv a návštěva hosta měsíce. Hlavním cílem volnočasových aktivit je přimět klienty, aby o sobě uvažovali, aby se zamysleli nad tím, co budou dělat a jíst druhý den. To vyžaduje umění naslouchat, odpustit, vytrvat v úsilí i přes neúspěch. Pracovníci centra chodí do terénu a nabízejí testy na žloutenku a HIV/AIDS.⁹⁶²

Projekt Šance buduje na adrese Nepomucká 5a, 150 00, Praha 5 *Dům Šance*, aby mohl s klienty dlouhodobě pracovat a účinněji jim pomáhat a zprostředkovat jim smysl života v jejich pocitu beznaděje. Klienti nemají sociální návyky, jsou naivní a infantilní, proto nejsou schopni ze dne na den vystoupit z ulice do pravidelnosti normální práce a řešit běžné životní situace, takže často v bydlení a práci, které jim našli pracovníci Projektu Šance, selžou. Proto je základem Domu Šance program alternativního vzdělávání, v němž budou klienti podle individuálních možností a potřeb vedeni k sociálním návykům, což vyžaduje svůj čas. V Domě je keramická, truhlářská, šicí dílna, jazyková a PC učebna, hygienické zázemí, pračka, sušička, prostor pro volnočasové aktivity, pro psychoterapii, muzikoterapii, arteterapii a dramaterapii, možnosti skýtá i zahrada u domu, její dílna, zvířata. Samozřejmě se zajišťují základní sociální potřeby: bydlení, jídlo, práce, již ztratí, když přestanou spolupracovat, program je tak spojen s nároky, pravidly, jejichž splnění dává reálné možnosti. Dům je v Praze, protože zde klienti očekávají více pracovních příležitostí a anonymitu, neboť se většinou stydí za sebe sama, i když za svou situaci úplně nemohou. Nejvíce mladých lidí žije na ulici právě v Praze. 70 % klientů Projektu Šance pochází z dětských domovů, kde sice dostávají od sponzorů dary, ale nejsou podle těchto zkušeností v podstatě připravovány na život a nemají prakticky vztahové osoby, které by se zajímaly o jejich problémy a následný

⁹⁶² Srov. <http://www.sance.info/streetcentrum.php>; http://www.sance.info/kdo_jsme.php (20. 2. 2007); <http://www.sance.info/lide.php>.

život. Asi 50 % klientů pozitivně reaguje na dlouhodobou terapii. Projekt Šance nepovažuje tyto děti za děti „na odpis“, chce jim komplexně pomoci a tak ušetřit peníze celé společnosti, jež by musela vynaložit do represivních a léčebných opatření. 40 % klientů je těžce psychicky zatížených, čím mladší jsou, tím horší zkušenosti s nimi pracovníci mají, protože ztrácejí zájem o sebe sama, o testy na HIV/AIDS a žloutenku i o očkování proti ní, nemajíce pro koho žít, už se neseperují jako dříve od drogového prostředí a prostředí jiných kriminálních aktivit, pohybují se v obchodních domech a 9 z 10 krade. V roce 2005 měl Projekt Šance 516 kontaktů, 100 dětí ve věku do 15 let. Z 50 klientů ve věku 14-15 let, kteří mají žloutenku typu C a B se chce léčit jen jeden, což zdůvodňují i tím, že se o ně stát postará, až budou nemocní, proto nechtějí ani ochranu při sexu. Klientela se pohybuje hlavně ve věku 15 - 18 let a více, přicházejí ale též zejména chlapci ve věku 12 - 13 let, kteří se zvláště bojí odhalení, protože by skončili v ústavním zařízení či v rodině, odkud utekli.⁹⁶³

9.8.1.2 Projekt KARO v Plauen (Plavno) a Chebu

Dne 28. dubna 2004 byl založeno sdružení (der Verein) *KARO* e.V., jenž tak dále pokračovalo v práci různých sociálních projektů, které působily od roku 1994 v česko-německém příhraničním regionu. *KARO* provádí od 13. června 2004 sociální práci v prostituční a drogové scéně Euroregionu Egrensis (jedná se o oblasti Aš, Cheb, Kynšperk, Sokolov, Karlovy Vary, Ostrov, Jáchymov, Chomutov, Mariánské Lázně, Vogtlandkreis a kreisfreie Stadt Plauen), tato práce je přeshraniční a zaměřená na cílové skupiny. Jako samostatné, veřejně prospěšné sdružení, které je součástí pracovního společenství *ECPAT Deutschland* e.V. na ochranu dětí před sexuálním vykořisťováním, spolkového koordinačního kruhu proti obchodu s ženami a proti násilí na ženách v migračním procesu (*KOK – Bundesweiter Koordinierungskreis gegen Frauenhandel und Gewalt an Frauen im Migrationsprozess*) a Evropského hnutí Německo e.V. (*Europäische Bewegung Deutschland* e.V.), bojuje proti nucené prostituci, sexuálnímu vykořisťování dětí, proti obchodu se ženami a dětmi. Kontaktní a krizové centrum má *KARO* v německém městě Plauen a poradnu *Marita P.* v Chebu v České republice. Vedoucí projektu je Cathrin Schauer a na české straně operuje zejména Ludmila Irmscher.

⁹⁶³ Projekt Šance: Dejte šanci dětem ulice! Každý nemá to štěstí prožít spokojený život... Pomozte nám vybudovat Dům Šance., Projekt Šance o. s. realizuje od roku 1995: První preventivní a humanitární program pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež žijící v zapomenutí v ČR. Informativní bulletin, Projekt Šance, o. s., centrum Dům Šance, Nepomucká 5, 150 00 Praha 5, telefon: 224 827 370, e-mail: info@sance.info; http://www.sance.info/dum_sance.php; SÜMEGH Laszló: Projekt Šance. Přednáška na Sympoziu o dětské prostituci, pořádané UNICEF ČR, Českou společností na ochranu dítěte a nadací CINDI a konané na 3. LF UK dne 11. 04.2006 pod záštitou Aleny Páralové, místopředsedkyně výboru pro sociální politiku a zdravotnictví PS ČR. Vlastní poznámky autora jako účastníka.

Hlavním cílem je přispívat k zamezování nucené prostituce, sexuálního vykořisťování dětí i obchodu s ženami a dětmi, k zamezování HIV/AIDS a pohlavně přenosných nemocí, dále jsou to opatření k senzibilizaci v oblasti nucené prostituce, sexuálního vykořisťování dětí i obchodu s ženami a dětmi, péče o prostituující osoby všech národností, které jsou činné v oblastech pouliční prostituce a zařízeních podobných nevěstincům, poradenství a další pomoc pro ně, pomoc při znovuzačleňování a návratu obětí do sociálních struktur v zemích původu, přebudování stávajících a podpora vytváření nových nabídek pomoci, spolupráce s vládními a nevládními organizacemi na národní i mezinárodní úrovni, práce s veřejností.

Pracovní oblasti zahrnují streetwork v oblastech pouliční prostituce a zařízeních podobných nevěstincům, poradenství, péči a další zprostředkování pomoci při výstupu z prostitučního a drogového prostředí, nabídky medicínské a sociální pomoci, opatření k prevenci, senzibilizaci a kvalifikovanosti, pěstování a rozvoj spolupráce, práce s veřejností, zajištění kvality. *Cílové skupiny* představují prostituující osoby různých národností v pouliční prostituci a v zařízeních podobných nevěstincům, děti a dospělí různých národností, kteří jsou nebo byli sexuálně zneužíváni, konzumenti omamných a psychotropních látek, děti ve vzdělávacích a volnočasových zařízeních i v dětských domovech, různé skupiny povolání v medicínské, pedagogické, sociokulturní oblasti a oblasti vyšetřování, němečtí sexuální turisté v rámci zdravotní prevence a senzibilizace v oblasti nucené prostituce a komerčního sexuálního zneužívání. Elementární součástí vyhledávající sociální práce – streetworku u cílových skupin je prevenční práce ve formě prevence chování a vztahů, jež má sloužit k minimalizaci deficitů vědomostí, vytváření objektivního zdravotního uvědomění i preventivních přístupů k ochraně před novými infekcemi se zřetelem na HIV/AIDS a pohlavně přenosné nemoci. KARO provádí v rámci streetworku tyto konkrétní úkony:

pravidelnou analýzu scény, aby se mohlo reagovat na změny;

budování kontaktů spojené s tolerantním a akceptujícím postojem;

vytváření a pěstování sítě vztahů s ženami a dětmi;

informování – specifické pro cílovou skupinu - o zdravotních rizicích v oblastech HIV/AIDS a pohlavně přenosných nemocí;

poskytování poznatků o bezpečném sexu a bezpečných sexuálních praktikách;

informování o možnostech antikoncepce a o těhotenství;

bezplatné rozdávání kondomů, gelů, injekčních stříkaček, tamponů, obvazů, menstruačních vložek, reklamních letáků a brožur;

vysvětlování nabídek poradenství a odbourávání zábran vůči možnostem pomoci;

zpracovávání otázek a problémů, jež se objevují v rámci nucené prostituce, obchodu s ženami, komerčního sexuálního zneužívání a konzumace omamných a psychotropních látek;
 prevenci násilí a dokumentování násilí na ženách a dětech a porušování jejich lidských práv;
 zjišťování a rozšiřování informací o násilných sexuálních turistech, o sexuálních turistech v rámci komerčního sexuálního zneužívání dětí;
 zjišťování a rozšiřování informací o pohřešovaných ženách a dětech;
 rozdávání čaje či vody, použitého oblečení;
 od 13.06.2004 do 31. 12. 2004 došlo v oblastech pouliční prostituce ke spojení s 605 dětmi ve věku 15 - 18 let a s 109 dětmi ve věku pod 15 let, prevenční kontakty s dětmi ve věku mezi 15 a 18 lety představuje číslo 189 a s dětmi pod 15 let počet 34;
 krizovou intervenci pro děti komerčně sexuálně zneužívané, která obsahuje zpracování životních událostí a situací, ulehčení od emočního tlaku, dále rozhovory s dětmi, jež hledají pomoc, motivování dětí k oznámení na policii, zprostředkování nouzového ubytování a doprovázení k němu, pomoc při výstupu z prostředí, doprovázení na policii, k advokátovi a při soudním jednání;
 provádění různých projektů, jako například Gentleman Projekt – prevence pro sexuální turisty a práce multiplikátorů v kontextu HIV a STD prevence v česko-německém příhraničním regionu, Projekt sociální práce zaměřené na rozvoj – taneční skupina Laco Jilo: od roku 2002 spolupracuje totiž KARO s romskou taneční skupinou Laco Jilo z Chebu, jež má 20 dětí ve věku od 5 do 17 let, z nichž mnohé pocházejí ze sociálně zanedbaných rodin, prožily násilí a zneužití a některé byly či jsou sexuálně vykořisťovány německými sexuálními turisty. V taneční skupině se učí lepšímu sociálnímu chování a dostávají věcné i peněžní dárky. Děti tak mají radost z hudby a tance, společné volnočasové aktivity, nové perspektivy, možnost odbourávat agrese a soužení, posilují si vědomí vlastní hodnoty a jejich dny dostávají alespoň určitou strukturu;

KARO e.V. vyhotovilo pedagogický koncept a právní náležitosti pro výstavbu *domu na ochranu dětí* (Kinderschutzhaus) v česko-německém příhraničním regionu. Zde by se dětem zabezpečilo útočiště, ochrana, životní prostor, medicínská, terapeutická, sociálněpedagogická pomoc, možnost smysluplně utvářeného volného času, školního vzdělání a přípravy na povolání.⁹⁶⁴

⁹⁶⁴ Srov. <http://www.karo-sozialprojekt.de/kontakt.htm>; http://www.karo-sozialprojekt.de/die_arbeit_von_karo.htm (10. 3. 2007); KARO e.V.: Grenzüberschreitende Sozialarbeit in Prostitutions- und Drogenszenen, Jahresbericht 2004, <http://www.karo-sozialprojekt.de>.

9.8.1.3 Projekt Magdala, Caritas Česká republika

Jednou z oblastí, kde působí občanské sdružení *Charita ČR*, je i pomoc obětem *obchodování s lidmi, sexuálního násilí a nucené prostituce*. Projekt Magdala nabízí pomoc ženám (i mužům) a jejich dětem a *dětem bez doprovodu*, jimž se podařilo často za dramatických okolností uniknout z prostředí sexbyznysu a které chtějí změnit způsob svého života. Tato pomoc obsahuje krizovou intervenci a následnou podporu, tedy okamžitou přímou pomoc zahrnující klidné a bezpečné prostředí, tekutiny, jídlo, ošacení, prvotní zdravotní a sociální pomoc, chráněné ubytování s utajenou adresou, právní poradenství, sociální pomoc, poradenství a osobní asistenci, podporu v péči o děti, psychologickou podporu, psychoterapii po sexuálním násilí, lékařskou pomoc, duchovní podporu, rekvalifikační a sebevzdělávací kurzy, podporu v přípravě pro hledání zaměstnání, pro vstup a setrvání na trhu práce, možnost podání žádosti o vstup do Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi (ve spolupráci s MV ČR), zprostředkování pomoci při návratu do země původu, nepřetržitou Linku pomoci Magdala (+420 737 234 078).

Od roku 2002 se zde touto problematikou zabývá Jindřiška Krpálková. Ta v rozhovoru uvádí, že se jedná hlavně o mladé ženy, včetně nezletilých, jimž se podařilo uniknout z tohoto zotročení a chtějí začít nový a svůj život. Mezi příčinami prostituce jmenuje nejprve důvody ekonomické, bídu a hlad, což vede k tomu, že se tyto ženy samy rozhodnou tímto způsobem vydělávat peníze, nebo je prodá rodina, která se rozhodne, že takto obětuje jedno dítě. Dále se zde vyskytují mladé dívky, které chtějí poznat svět, naučit se cizí jazyky, vydělat peníze, sní o dobrodružství. Také může jít o ženy, jež byly v dětství zneužívané blízkou osobou nebo znásilněné. Pak u těchto žen hrají jako příčina roli zoufalství, beznaděj, chudoba, bezradnost, neznalost, protože si myslí, že nemají jinou šanci. Je tedy otázkou, zda se v těchto případech jedná o dobrovolnou prostituci. Všechny zmíněné děti a ženy se stanou lehce kořistí obchodníků s lidmi a kuplířů sexbyznysu. Ti je někdy zbavují osobních dokumentů, prodávají z místa na místo, vyžívají si na nich touhu po moci, touhu někoho ovládat, vlastnit, někým manipulovat, udělat si z někoho „věc na prodej“ a vlastně moderního otroka, kterého navíc týrají, znásilňují. Je pochopitelné, že takové děti a ženy ztratí sebeúctu k sobě jako k lidské bytosti. Tyto děti a ženy pak potřebují kromě nasycení, ubytování, získání platných dokumentů a nalezení smysluplné práce především přijetí od ostatních lidí, potřebují poznat, že na nich někomu záleží, že má o ně někdo zájem, musí si najít zdravé a dobré prostředí k životu, nové vztahy, aby se mohly vrátit do společnosti a skutečně vystoupit z procesu sexbyznysu. Proto se charita zaměřuje hlavně na pomoc těmto obětem obchodování a tím se

také snaží získat svědectví těchto osob a chránit je. Ministerstvo vnitra pak může pronásledovat a trestat obchodníky a narušovat jejich sítě. Charita se ale také snaží vypracovat programy pro *klienty* prostitutek. Pro své „klientky“ má Charita chráněné byty a snaží se je navštěvovat a podporovat i později, kdy už se zdá, že žijí samostatně. Při takové službě se člověk nevyhne ani zklamání.⁹⁶⁵

Cílem tohoto projektu je pomoci těm, kdo byli zotročeni a zbaveni své vlastní vůle o sobě rozhodovat, znovu nalézt vlastní důstojnost a svobodu, převzít zodpovědnost za svůj další život. K dalším činnostem projektu Magdala patří práce v terénu (*streetwork*), preventivní činnost (přednášky a besedy i na školách), snaha změnit smýšlení v této oblasti (*advocacy*, *lobby* – znalosti, upozorňování na zhoubné následky u dětí jako obětí komerčního sexu, problematika léčby pachatelů, oslovení uživatelů *sexbyznysu*, vědomí spoluzodpovědnosti společnosti, spravedlivé změny v legislativě, dodržování lidských práv) a vzdělávání.

Charita spolupracuje kromě zmíněného Ministerstva vnitra s neziskovými organizacemi *Rozkoš bez rizika* a *La Strada*. Je také spolu s Diakonií členem projektu CAT (*Christian Action against Trafficking*), což je volné partnerství křesťanských organizací v boji proti obchodování s lidmi, financované programem AGIS a operované Komisí církví pro migraci v Evropě - CCME (Churches Commission for migrants in Europe). COANET (Christian organizations against trafficking net) je potom stálá síť křesťanských církví, které společně pracují v dané problematice pod záštitou CARITAS Europa a nyní také Caritas Internationalis. CAT a COANET jsou propojeny a spolupracují.⁹⁶⁶

9.8.1.4 Projekt KISS ve Frankfurtu

*Projekt KISS*⁹⁶⁷ se stal na počátku známým prostřednictvím *streetworku* v prostředí *prostitute*. Byl založen začátkem roku 1990 ve Frankfurtu. V centru sociálně pedagogické činnosti byla vyhledávací sociální práce, aby mohli pracovníci prostřednictvím osobního oslovení poskytovat v místě (nádraží, hospody) informační a poradenskou práci. Později ustoupila bezprostřední setkání a práce v prostředí mužské *prostitute* trochu do pozadí, je však stále nutná, aby se skrze osobní kontakt budovala důvěra a aby se dosud neznámí *prostituenti* seznámili s nabídkou pomoci. Prostřednictvím *streetworku* je totiž možné překonávat strachy a zábrany vzhledem k využití nabízené psychosociální pomoci. Vyhledávací sociální práce je možnost, jak *prostituentům*, kteří vykazují akutní symptomy,

⁹⁶⁵ Srov. FIŠEROVÁ Marta: Obchod s lidmi. To hlavní, co potřebují, je přijetí od ostatních lidí. S Jindřiškou Krpálkovou o pomoci obětem obchodu s lidmi, <http://www.charita.cz> (13. 5. 2006); Arcidiecézní charita Praha: Každý z nás se může stát obětí, informační leták; Caritas ČR: Projekt Magdala, informační listy.

⁹⁶⁶ Srov. tamtéž; <http://www.coatnet.org> (13. 5. 2006).

⁹⁶⁷ Srov. SCHLICH Hans-Peter: op. cit., 72-79.

zpřístupnit nabídku pomoci také mimo oficiální otevírací dobu. Streetworkeri tohoto centra rozdávají speciální informační brožury pro chlapce v prostituci, vydávají kondomy a gely a vedou rozhovory s jednotlivci i skupinové rozhovory. Přitom je pro ně předpokladem pro úspěšný kontakt s těmito chlapci akceptování jejich specifického světa. Toto akceptování je základem pro osvětovou a poradenskou práci v rámci profylaxe AIDS. A právě v procesu poradenství a péče považují tito pracovníci za základ *anonymitu, důvěru a dobrovolnost*. Dvě osoby na plný úvazek financuje společně Ministerstvo sociálních věcí Saska a město Frankfurt. Odhaduje se 500 - 600 těchto prostitutů ve Frankfurtu. S přibývajícím ztrátou atraktivity při delším pobytu je ale míra fluktuace velmi vysoká. V žargonu prostituční scény to znamená „auf Tournee gehen – jít na turné.“ Šedá zóna příležitostných a víkendových prostitutů má být významně vyšší. Na zdejší prostituční scéně se vyskytují dvě velké skupiny, které potřebují pomoc nejnaléhavěji: první skupinou je tzv. *prostitute k opatření potřebných prostředků* (Beschaffungsprostitution); druhá skupina se většinou skládá z chlapců bez bydlení a bez naděje, kteří se protloukají životem bez opory a orientace. Počet prostitutů, kteří nepocházejí z Německa, stále stoupá a činí asi 50 %. Asi 25 – 30 % tvoří ti, kteří pocházejí z bývalé NDR, stále narůstá počet prostitutů z východoevropských zemí, zejména z Rumunska, Polska a bývalé Jugoslávie. Právě tato ilegalita vytváří poměry závislosti. Asi 40 % klientů je HIV pozitivních.

Tyto procentické údaje nejsou jen zachycené hodnoty, nýbrž jsou významné pro oblasti problémů, které pak představují hlavní zájem psychosociální práce: bezdomovectví, problematika drog a závislostí, profylaxe HIV, onemocnění AIDS, problematické vztahy prostitutů a zákazníků, diskriminace kvůli sexuální orientaci, problematika násilí, dezorientace, vztahové problémy, potíže s nalezením sexuální identity, nepřátelství a nenávisť vůči cizincům.

Projekt KISS má stanoveny tyto cíle: chce přispívat k ukončení tendencí zbídačování prostitutů, podporovat rozvoj autonomního jednání a vlastní odpovědnosti, ukazovat jim možnosti integrace a reintegrace do sociálních souvislostí, odstraňovat procesy stigmatizace ohledně prostitute, ukazovat perspektivy k zlepšení kvality života, podporovat motivaci k utváření života s vlastní zodpovědností. Praktická nabídka pomoci slouží pak k odкрыtí a uspokojení základních potřeb, které jsou u mnoha prostitutů zanedbány následkem sociální nouze. Nejprve se jedná o zlepšení tělesného stavu chlapců, kteří musí žít na ulici. Kromě uspokojení základních existenciálních potřeb jako je jídlo, pití a mytí nabízí KISS prostor ochrany a odpočinku prostřednictvím chráněného rozhovoru s pracovníkem centra, v rozhovoru navzájem mezi sebou, prostřednictvím hry nebo jednoduše skrze možnost si

odpočinout. Realizace těchto základních potřeb vede k podpoře vědomí těla a zdraví a představuje tak základ pro stabilizaci životní situace. Vytvoření prostoru bez stresu a konkurence posiluje současně potenciál vlastní pomoci, protože mnozí mají díky společenské izolaci sotva možnost mluvit o svých problémech, přáních a potřebách. Prostituenti, kteří jsou bezdomovci, si zde mohou zřídit poštovní adresu, aby byli dostupní pro kontakty s úřady.

KISS je zde také k dispozici se zprostředkováním informací, aby mohli pracovníci dále pomáhat s konkrétními otázkami, které se nejčastěji týkají možností přenocování, informací o poskytování peněz pro nezaměstnané a dávek sociální pomoci, informací o zprostředkování pracovních míst, školního a dalšího vzdělání, informací o nabídkách lékařské péče, informací o kontaktních centrech pro drogově a jinak závislé. KISS se snaží prostřednictvím nabídek společných aktivit koncipovat smysluplné utváření volného času jako alternativu k nestrukturovanému průběhu dne, který se často vyznačuje prázdnotou, nudou a dezorientací. Dalším těžištěm této činnosti je poradenství podle konkrétního problému a intervence. Pro přímou a rychlou intervenci se nabízí také možnost telefonického kontaktu s příslušnými místy a úřady, poskytnutí pomoci při jednání s úřady a jinými institucemi.

Chlapci často spolu s pracovníky vyhledávají tyto instituce: cizinecký úřad, pracovní úřad, sociální referáty, nemocnice, centra s drogovou problematikou. Cílem, o nějž projekt KISS usiluje, je zlepšení životních poměrů, kromě jiného prostřednictvím cílené pomoci k výstupu z prostředí. Zde je v popředí regulace dluhů, hledání pracovních a vzdělávacích míst a bydlení. KISS se tak snaží o zajištění nebyrokratické lékařské pomoci. Prostituenti jsou totiž často v situaci, kdy potřebují naléhavě lékařskou pomoc. Nedostatečné vědomí zdraví a chybějící tělesná senzibilita jsou spoluodpovědné za ohrožení nemocemi a infekcí HIV. Ještě k tomu nemají často prostituenti zdravotní a sociální pojištění, a to mnohdy ze strachu z diskriminace. U prostituentů je relevantní zejména časné rozpoznání a léčení hlavně pohlavních a kožních nemocí.

Projekt dále nabízí psychosociální doprovázení a podporu v osobních krizích. Důvěrné rozhovory a akceptování rozdílných životních světů jednotlivých prostituentů působí v krizových situacích podpůrně a nabízí určitou míru orientace v situaci, jež je prožívána jako chaotická a bezvýhodná. Právě stabilní kontakty na osobní rovině umožňují rozvoj nových perspektiv. V popředí psychosociálního poradenství stojí osobní a skupinové rozhovory s cílem umožnit kontinuální oporu v krizových situacích a společně rozvíjet individuálně orientované životní plány. Nabídka těchto rozhovorů umožňuje také otevřeně mluvit o oblastech života, které jsou pro prostituenty relevantní, a jejich reflexi, a to bez nebezpečí,

že budou vystaveni represi, pohrdání, zesměšňování. Ve středu zájmu jsou zde přání, touhy, strachy a zkušenosti z prostituce.

9.8.1.5 Aktion missio Aachen

*Aktion missio Aachen – katolické dílo v boji proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí:*⁹⁶⁸

Děti, které se stávají „odlidštěným“ zbožím, jejichž „duše“ je požírána „hospodářským odvětvím“, jež pohrdá člověkem, jejichž tělesné, psychické, sociální, duchovní a mravní následky jsou zničující, děti, které jsou ve své vlasti a ve svém prostředí vylučovány a pohrdány, pro něž většinou neexistuje návrat do rodiny nebo do vesnice či města, z nichž pocházejí, se staly výzvou pro organizaci *Aktion Missio Aachen*, jež podporuje už několik let projekty v zemích Jihu, které vyhlásily boj *prostitučnímu turismu s dětmi*. Pracuje přitom společně s odvážnými kněžími, řeholníky, řeholicemi a lidmi bez svěcení, nositeli společného kněžství, kteří pečují o děti, ženy a muže, kteří se stali obětí *komerčního sexuálního zneužívání* (dětí), jež u nich zanechalo hluboké jizvy. Tato iniciativa si hned uvědomila, že nasazení proti tomuto fenoménu musí začít před „vlastním prahem“, tzn. v Německu, v zemi. Proto odstartovala tato organizace *akci anděl strážný* (Aktion Schutzengel), která volá po solidarizaci s oběťmi, s partnery v boji proti těmto zločinům je činná v informování společnosti a v prevenci.

Příkladem jednoho zachráněného života je následující příběh. Před několika lety nikdo nevěřil, že se bude *Pia* ještě někdy smát. Nikdo se o malé děvče nezajímal, ani matka, ani otec. Ani babička, která ji – donucena okolnostmi – přijala. *Pia* dnes říká, že vyrůstala v domě bez lásky, že si pamatuje jen na křik a bití. Nikdo ji tedy nechtěl, jedině prostituční turisté ji měli v hledáčku. *Pia* vyznává, že ji tehdy zachránil pater *Shay Cullen*, jehož označuje jako *svého ochránce*. „*Pro mě byla terapie to, co mi nejvíc pomohlo, protože jsem mohla tak brečet a křičet, jak jsem chtěla. Byl to nejlepší způsob, jak mě vysvobodit z bolesti. Čím dříve začne člověk s terapií, tím vyšší jsou šance na úspěch,*“ ohlíží se zpět *Pia*. Asi tři roky se pravidelně účastnila sezení. Právě u kněze *Shay Cullena* mohla *Pia* mluvit o svých duševních utrpeních, osvobodovat se od pocitů viny a získávat naději. Účastnila se také každou neděli eucharistické liturgie. Jako *dvanáctileté děvče* tehdy vypovídala v Německu před soudem

⁹⁶⁸ Srov. *Missio Aachen – Internationales Katholisches Missionwerk: Aktion Schutzengel, Missio Aachen 2002, 5; Missio Aachen – Internationales Katholisches Missionwerk: Aktion Schutzengel. Eine computergestützte Präsentation auf CD-ROM, Missio Aachen 2002*: tato prezentace akce anděl strážný na CD-ROMu je zamýšlena pro tyto možnosti použití: jako tematický vstup do „akce“ pro iniciativy v oblasti „misie-rozvoj-mír“, různá grémia, dále jako impulz k obsahovému utváření nedělní bohoslužby a následného „missio-Essen“ v křesťanské obci, pro práci se skupinami mládeže, birmovanců, školních tříd, pro tematické večery křesťanských obcí, pro informační stánky při různých akcích, může sloužit k osobní informovanosti a přípravě kněží, pastoračních spolupracovníků, akčních skupin, multiplikátorů.

proti německému občanovi, jenž ji brutálně zneužil na Filipínách. I tím se stala příkladem pro druhé děti. Po skončení školy chce být policistkou a chránit další děti. Již dnes bojuje společně s Shay Cullenem za práva dětí, když společně vystupují na akcích s tématem sexuálního vykořisťování dětí.⁹⁶⁹

Missio vydalo prohlášení k tématu dětské prostituce, v němž se uvádí: katolické pomocné dílo *Missio* podporuje boj proti dětské prostituci prostřednictvím četných projektů pomoci a práce na poli lidských práv v zemích tzv. třetího světa. Toto *Prohlášení* obsahuje:

- *Missio* vyzývá k silnější angažovanosti proti dětské prostituci.
- Ti, kdo jsou politicky zodpovědní, musí učinit opatření, která potírají příčiny dětské prostituce.
- Cestovní kanceláře se nesmí účastnit lukrativního obchodu – sexuálního turismu, nebo sloužit jako pomahači, když se například uzavírají smlouvy s hotely, v nichž se prokazatelně provádí prostituce.
- Justice, policie a zastupitelství si musí být vědomy toho, že dětská prostituce je organizovaný zločin s miliardovými zisky, který ve své brutalitě a důsledku nepokulhává za obchodem s drogami a zbraněmi. Jsou potřebná tomu odpovídající opatření.
- Všichni, kdo jsou v nějaké formě dotčeni dětskou prostitucí a sexualizovaným násilím (např. cestovní kanceláře, celní úředníci, rodiče, učitelé atd.) by měli prokázat občanskou statečnost a nemlčet.
- *Missio* apeluje na zákazníky, aby se podívali do svého svědomí. Dětská prostituce je hřích a zločin. Každý zákazník, jenž to uzná, ochrání tímto rozhodnutím mnoho dětí před hrubým násilím.
- Zvláště v zemích tzv. třetího světa neexistují programy pomoci pro oběti sexualizovaného násilí. Zde se musí požadovat odškodnění, aby se nabídla terapie pro děti a ženy a aby se jim umožnil opětovný vstup do normálního života.
- Účinné terapie pro pachatele musí být v Německu povinností. Odpovídající programy v Holandsku mohou přitom sloužit jako příklad: 95 % pachatelů, kteří prošli terapií, nevykazuje recidivu.⁹⁷⁰

Missio tedy vnáší do německé a evropské veřejnosti *kampaň anděl strážný*: na mezinárodních letištích, na fotbalových stadionech, ale také ve školách a na pěších zónách s cílem, aby informovala o skandální skutkové podstatě prostitučního turismu. Motivem akce anděl strážný

⁹⁶⁹ Srov. *Missio Aachen* – Internationales Katholisches Missionwerk: op. cit., 16-17.

⁹⁷⁰ Srov. tamtéž 7.

není žádný *zbožný doplněk* katolické instituce. Poukazuje symbolicky na teologické zakotvení a spirituální motivaci práce *Missia* v oblasti lidských práv, na pověření oznamovat celému světu a stvoření *dobrou zprávu* (evangelium), že je náš Bůh Bohem života, svobody a celkově lidského rozvoje v míru a spravedlnosti. Uzdravování traumatu jako součást misie a evangelizace není pro *Missio* neobvyklou asociací. Zdůrazňuje to, že je dnes ještě více než dříve potřeba učinit zakusitelnou „tělesnost“ křesťanské víry a její uzdravující a osvobozující vztah k životu. *Missio* pod tím rozumí *životní světy z víry*, které se neuzavírají do sebe, nýbrž umožňují solidaritu, a jež se stávají *politickými*.

Současně klade *Missio* otázku, zda jsou křesťanské obce schopny lokálně a celosvětově rozvíjet ze svých zdrojů (víra, bible) formy solidarity. *Missio* se v první fázi věnuje nezletilým obětem sexualizovaného násilí a jejich traumatům jako *jizvám po tomto násilí*. Už proto, že jsou právě děti vždy potenciálně těmi nejzranitelnějšími oběťmi sexualizovaného násilí se závažnými symptomy poruch celostního vývoje. Vychází z toho, že vzhledem k mnohvrstevnosti problematiky neexistují jednoduché recepty. Požadován je *celostní a kontextuální přístup*, jenž bere zřetel na dějiny jednotlivé oběti, ale také na její sociálněpolitické i kulturní prostředí. Angažmá církve a jejích aktérů vidí akce *Missio* pod pojmy *uzdravující, uzdravující obce i terapeutická metoda misie*. Pro *Missio* se jedná o *opci pro trpící lidi* v Ježíšově smýšlení, kde je *celostní uzdravení* jednoznačně konstantou jeho poslání (srov. Lk 4, 16-24). Především si *Missio* všímá toho, v čem spočívá základ Ježíšova přístupu, totiž v uschopnění ke komunikaci (mluvit, slyšet) a k novým vztahům, v možnostech utvářet život spolu s ostatními. Uzdravení, jež Ježíš tedy daruje a jež by měla darovat křesťanská víra, je *uzdravení skrze vztah*, skrze soucítění a lásku, uschopnění k pozornosti a *komunikativní kompetenci*. *Missio* chce být „církví“ – lokálně i celosvětově - jež kromě jiného přednostně buduje nosnou síť solidarity, v níž se naslouchá těm, kteří jsou raněni, kteří smějí také plakat a křičet a nalézt *profesionální pomoc*.

Misie jako nasazení se pro oběti sexualizovaného násilí spočívá - vedle práce na vědomí ve vlastní zemi a zabezpečení živobytí v záchytných a rehabilitačních centrech pro oběti komerčního sexuálního zneužívání dětí – v přispívání k rozvoji dlouhodobých perspektiv. To znamená především vzdělávání odborného personálu. Stěžejním bodem *terapeutické práce v misi* a v *mezicírkevní spolupráci na rozvoji* je pro *Missio* to, že Bůh Ježíše Krista je Bohem života a spásy, který provádí činy záchrany. *Missio* chce spolupracovat na této záchraně, na tomto uzdravování, kde se z toho, co bylo rozbito, může stát opět celek.⁹⁷¹

⁹⁷¹ Srov. tamtéž 6-8.

Z údolí smrti k nové perspektivě – „*Bože můj, kde jsi byl...*“: i takto lze pojmenovat příběh Annie, která chtěla ve věku 12 let zemřít. Její sebevražedný pokus se „náhodou“ nepovedl. Na dně už byla dlouho. Její matka ji „nechala ve štychu“. Zmizel také její otec. Tak vyrůstala u babičky, zestárlé prostitutky, jež se stala její kuplířkou. Pro rodinu to byl životní obchod. Pro Annie to však byl konec. Myslela, že ji může vysvobodit jediné smrt. Za to, že žije, vděčí řeholnici jménem Nida Viovicente, která patří ke kongregaci Sester svatého Vykupitele, jež byla založena v Madridu v roce 1864 za účelem pomoci těm, kteří jsou v prostituci. Tato sestra vybudovala v Manile dům pro děvčata *Serra's*, tedy centrum ochrany dětí. Žádný nápis na domě neprozrazuje, kdo zde bydlí, aby se děvčata mohla cítit bezpečně před prostitučními turisty, domácími „zákazníky“, kuplíři, provozovateli nevěstinců a před otčímy, strýci a učiteli, kteří mají většinou „chráněnce“ sestry Nidy na svědomí.

Celkový stav a chování Annie odpovídá i zkušenostem s dalšími dětskými oběťmi komerčního sexuálního zneužívání. Když našla útočiště v tomto domě, byla úplně zpustlá a rozrušená, nemluvila se žádným člověkem, bylo pro ni těžké se otevřít a nemohla najít slova pro své strašné tajemství, pro zločiny a násilí, které na ní bylo pácháno, pro duševní trýzně, sebevražedné myšlenky, bezmoc, beznaděj, stud. Důvěru našla nejprve ke dvěma psům, kteří patří „rodině“ domu a k rehabilitačnímu programu. Když prosí psi o „žrádlo“ a tulí se k dítěti se svou měkkou srstí, necítí se dítě na chvíli už tak osamocené. Když děvčata do domu přijdou, potřebují lékaře (některá jsou na drogách a mají sebevražedné myšlenky), postel, něco k jídlu a čisté věci, náklonnost a lásku. Dům má svůj denní program, každé dítě své úkoly. Sestra Nida je přesvědčena o tom, že kromě odborné psychosociální péče může mít pozitivní vliv na rehabilitaci děvčat víra, modlitby mohou být zbraní proti traumatu. Proto se scházejí s děvčaty večer společně k modlitbě, kulisu vytváří meditativní klavírní hudba, sestra zapaluje pro každou dívku svíčku.

Vedle Annie stojí *Yessica*, má strach, že se znovu uvidí se svým otcem, jenž ji dlouho sexuálně zneužíval, zatlačuje oční víčka, aby zadržela slzy a prosí: „*milý Bože, dej mi sílu, abych přestála soudní jednání.*“ Sestra Nida ji bude doprovázet u soudu a pečovat o ni. Osobní, konkrétní komunikaci s Bohem u těchto obětí ukazuje i *Anna*: „*děkuji, že jsi mě zachránil před těmi, kteří mě znásilňovali. Prosím za děvčata, která jsou ještě v prostituci.*“ Pak je ticho, protože bolest dětí je příliš velká. Ne každý je schopen takto komunikovat. *Modlitební boj* Annie představuje i další stránky tohoto procesu: „*sestro, nechod'te teď zase se svým Bohem,*“ nadávala zpočátku. „*Kdyby existoval Bůh, nepřipustil by to.*“ Sestra Nida odpovídá, že kdyby neexistoval Bůh, neexistoval by pak také nikdo jako ona, kdo se 24 hodin stará o děvčata jako je Annie, a navrhuje, aby si napsala, co ji trýzní, a využila k tomu

například větu z modlitby Páně „a vysvobod' nás od zlého.“ Tato modlitba tak pro ni dostává nový význam. To zlo jsou její trýznitelé, rodiče, všichni, kdo nepomohli, a také noční můry. Annie si píše též deníček. Když se Annie modlí, třese se její tělo, křičí o pomoc směrem k „nebi“: *„Kde jsi byl, když šel můj trýznitel za mnou? Když mě hodil na postel, dotýkal se mých prsou, kousal mě do rtů, tahal za vlasy? Ano, jsem tak naštvaná. Nevím, komu bych měla vynadat. Zda by pro mě bylo zdravější nenávidět lidi? Nebo sebe? Nebo celý svět? A proto nadávám tobě... Prosím, zůstaň se mnou, neboť když odejdeš, nemůžu vyjádřit svůj hněv a neexistuje nikdo, kdo by mě mohl uvádět na správnou cestu. Prosím, odpusť, když jsem taková. Jsem tak zmatená, smutná, zraněná, nemilovaná. Představ si to, od svého dětství v tebe věřím, přesto jsi to dopustil. Kde je tvůj ohnivý meč, který měl rozetnout toho, kdo znásilňoval? Mohl's mě tehdy ochránit! Ach, odpusť to. Už to nejde změnit... Prosím, slib mi, že mě nikdy už nenecháš samotnou. Amen.“* Mezitím strávila Annie tři roky v centru ochrany dětí Serra's, ráda by studovala psychologii, pak by ráda vybuodovala centrum pro ochranu dětí jako sestra Nida, aby mohla pomáhat dětem, které mají stejný osud jako ona, a bojovat proti kuplířům, jež nazývá *prodavači masa*. Sama k tomu dodává: *„Samozřejmě, že tě stíny minulosti nikdy neopustí. Důležité je, jak vzpomínku využiješ.“*⁹⁷²

Ukazuje se ve všech těchto případech uzdravující síla křesťanského poselství a současně potřeba při takovém doprovázení a terapii počítat s odmítáním Boha a s jeho falešným obrazem.

9.8.1.6 Roterkeil.net – Aktion Bosco Sevana

*Roterkeil.net – Aktion Bosco Sevana*⁹⁷³ je další organizací, jež se věnuje boji proti dětské prostituci. V roce 1996 byl katolický kněz z diecéze Münster Jochen Reidegeld poprvé na Srí Lance, byl tam poprvé zasažen fenoménem dětské prostituce a navázal tam kontakt se Salesiány Dona Bosca, kteří v této zemi provozují více domů, v nichž mohou děti již od 5 let nalézt přijetí a svůj nový domov. Jako kaplan pak v roce 1999 v Německu založil *Aktion Bosco Sevana* proti dětské prostituci, která se stala partnerem v *síti salesiáni – policie – justice – politika – sponzoři*. Na dalším kaplanském místě se později s dalšími spolupracovníky rozvinula propagační kampaň s názvem *Roterkeil*. Pod tímto názvem dnes pracuje *Aktion Bosco Sevana* v Německu a podporuje dále projekty na Srí Lance, Filipínách, v Kambodži, v Rusku, Rumunsku a v České republice. Jedná se o malou skupinu, jež chce vrazit *červený klín – den Roten Keil* do zločinných machinací pedofilní scény, která pohrdá

⁹⁷² Srov. NOWAK Jörg: Schutzengel, wo warst du? Phillippinen: Eine None hilft sexuell misshandelten Kinder, in: Missio Aachen – Internationales Katholisches Missionwerk: op. cit., 21-23.

⁹⁷³ Srov. Die Ideen hinter Roter Keil, <http://www.boscosevana.de> (11. 4. 2006).

lidmi, zde těmi nejchudšími z chudých, bezbrannými dětmi, a poskytnout jim hlas, domov a bezpečí.

Ve středu zájmu všech úvah, plánů a bojů této sítě je jednotlivé dítě a každé toto dítě si zaslouží pomoc, bezpečí, přístřeší a nový začátek. Cílem tohoto projektu je tedy „uzdravovat poničené dětské duše.“⁹⁷⁴ Dětskou prostituci považuje tato síť za jeden z nejkrutějších zločinů, který může člověk spáchat. Vychází z toho, že se těmto dětem boří svět, něco v nich umírá díky řezavé bolesti, studu, bezmoci a zlosti, což v nich hluboko neuhasitelně zapálil pachatel, pro mnohé z těchto dětí to znamená konec jejich života, ještě dříve než začal, a začátek odysey utrpení.⁹⁷⁵ Proto se snaží tato iniciativa pomáhat obětem takového organizovaného zločinu a pomáhat potírat příčiny. Informativně i finančně tuto činnost v Německu podporují i známé osobnosti, jako například fotbaloví reprezentanti Fredi Bobic, Christoph Metzelder, Sebastian Kehl a trenér Rudi Völler a další známé mediální osobnosti.⁹⁷⁶

9.8.1.7 Projekt PREDA na Filipínách

Název projektu *PREDA* je zkratkou slov *Peoples Recovery, Empowerment and Development Assistance Foundation* (Nadace pro pomoc zotavení, posílení a rozvoj lidí), což znamená nadaci, jež pomáhá lidem uzdravit se, stávat se samostatnými a rozvíjet se. *PREDA* byla založena v roce 1974 *Shay Cullenem*, knězem z Irska a členem řádu sv. Columbana, spolu s *Alexem Corpus Hermoso* a *Merly Ramirez* ve městě *Olongapo* na Filipínách.⁹⁷⁷

Shay Cullen patří k řádu, který bojuje po celém světě za lidská práva. V roce 1969 byl tento kněz poslán na Filipíny, aby tam pomáhal dětem a závislým na drogách. Město bylo tehdy domácím přístavem americké vojenské základny v *Subic Bay* a místní společnost byla velmi zkorumpovaná, co se týče sexuálního průmyslu, jenž sexuálně vykořisťoval ženy a jenž je prodával po stovkách v klubech, nevěstincích a na ulici námořníkům. Tento obchod vedl k rozšiřování zneužívání omamných a psychotropních látek a AIDS, k mnoha zničeným rodinám a ve velké míře k sexuálnímu zneužívání dětí.⁹⁷⁸

Katolický kněz *Shay* se rychle inkulturoval, naučil se místní jazyk a prokázal hluboké porozumění a solidaritu vůči trpícím a chudým. Sám k tomu v jednom rozhovoru říká: „Nevěděl jsem do té doby, že existuje něco jako obchod se sexem. Seminář mě nepřipravil na

⁹⁷⁴ Srov. Unser Ziel: Zerbrochene Kinderseelen zu heilen. Hilfsmaßnahmen und Hilfsprojekte, <http://www.boscosevana.de>.

⁹⁷⁵ Srov. Die Folgen des Missbrauchs, <http://www.boscosevana.de>.

⁹⁷⁶ Srov. Das Netzwerk konkret. Unterstützer und Sponsoren von roterkeil.net, <http://www.boscosevana.de>.

⁹⁷⁷ Srov. <http://www.preda.org/german/main/index2.html> (10. 7. 2006).

⁹⁷⁸ Srov. <http://preda.org/german/main/execom/father=20=cullen/father=20shay=cullen.html>.

realitu světa v Olongo City (...) Velmi jsem se pak modlil za tyto lidi, kteří byli tak masivně vykořisťováni prostřednictvím tohoto moderního otroctví. Ptal jsem se Boha, co bych mohl dělat, a bylo mi jasné, že jsem byl sám, bez potřebných prostředků, bez vlivu nebo moci, abych něco změnil (...) Ale byl jsem pevně rozhodnut nepřipustit, aby toto zlo takto dál pokračovalo. Církev byla ale velmi angažována ve svátostné službě (...) Cítil jsem silně, že musíme prozkoumat příčiny tohoto zla a ty pak odstraňovat. To nejhorší v této situaci pro mě bylo, že byly oběti tohoto vykořisťování přiváděny k tomu, aby se samy cítily jako hříšníci. Byly to ony, kdo měly litovat a konat pokání (...) Mnozí mladí lidé byli nešťastní, naplněni zlobou a frustracemi vzhledem k rodinným a sociálním problémům. Biskup diecéze nechtěl toto centrum, protože jsem nemohl garantovat stálé financování. Snad byl proti centru také proto, že jsem příliš otevřeně a přímo poukazoval na sociální nešvary. On a někteří kněží byli v těchto dnech velmi úzce spojeni s politickými vůdci (...) Bylo to spiknuté mlčení. Mlčet vůči zlu ale znamená s ním souhlasit a připouštět ho. Nevyslovit se a nekonat je skoro jako to, když člověk dovoluje zlu, aby stále pokračovalo (...) Prakticky bez peněz a bez podpory autorit začala práce nadace PREDA.⁹⁷⁹

Začal se zasazovat za lidská práva a chránit děti před komandy smrti, která táhla městem, aby garantovala bezpečnost amerického vojenského personálu při jeho odpočinku. Ve stovkách barů, nočních klubů a nevěstinců podél ulic města prostituovalo 16 000 žen a dětí a v sousedním Angeles dvojnásobek. Z toho byla jedna šestina nezletilých.⁹⁸⁰

Od roku 1974 tak nabízí PREDA ochranu a rehabilitaci těm, kdo jsou závislí na drogách, dětem ulice a zneužitým ženám a dětem. PREDA se tedy aktivně účastní zápasu za dodržování lidských práv a zejména *práv dětí*. V roce 1982 zahájila PREDA kampaň proti americkým vojenským základnám. Po deseti letech byly vojenské základny zavřeny. Byl schválen zákon, o nějž PREDA usilovala, jenž zjednal zvláštní hospodářskou zónu, což PREDA původně navrhovala. V roce 1989 pomáhala PREDA koncipovat v Helsinkách *závěrečný dokument o právech dětí*, který byl předlohou úmluvy OSN o právech dítěte. V roce 1993 podala PREDA u amerického soudu ve jménu filipínsko-amerických dětí žalobu o náhradu škody. V roce 1995 vytvořil prezident Fidel V. Ramos prezidiální výbor na zvláštní ochranu dětí a nařídil tvrdé zakročení proti obchodu s dětmi za účelem prostituce, kde byla PREDA. V roce 1996 se Shay Cullen a jeden právní zástupce dětí z organizace PREDA zúčastnili světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí ve Stockholmu.

⁹⁷⁹ CULLEN Shay: Es lag nun in Gottes Hand. Ein Missionar im Kampf gegen Sextourismus und Kinderprostitution, in: Missio Aachen – Internationales Katholisches Missionwerk: op. cit., 25-26.

⁹⁸⁰ Srov. tamtéž; SEABROOK Jeremy: Keine mildernden Umstände. Sexuelle Ausbeutung von Kindern und die internationale Strafverfolgung der Täter. 16 Fallgeschichten, Zürich: Limmat Verlag 2002, 34, 37-39.

V roce 1999 promlouvá Shay Cullen v Helsinkách při oslavě 10. výročí Úmluvy o právech dítěte. PREDA přispěla k tomu, že zahraniční vlády ve své zemi trestněprávně stíhají pachatele, kteří jsou jejich státními příslušníky a kteří spáchali sexuální zločiny na dětech v zahraničí. Od roku 1995 proběhlo podle slov tohoto kněze 280 úspěšných trestních procesů proti sexuálnímu násilí na dětech.⁹⁸¹

Spolu s knězem Shay Cullenem založil nadaci PREDA Alex Corpus Hermoso, který od té doby vede jako programový ředitel mnohé projekty. Zajišťuje spolupráci s dalšími nevládními organizacemi, mezinárodně bojuje za lidská práva, vede terapeutické centrum pro sexuálně zneužitá děti, program pomoci pro filipínsko-americké děti a jejich matky i vzdělávání dobrovolníků k moderování skupin dětí a mluvčích křesťanských obcí. Je kromě toho zodpovědný za spravedlivý obchod organizace PREDA a stará se proto také o obchodní využití produktů v zahraničí. Je členem filipínského oddělení hnutí *ECPAT*.⁹⁸²

Třetí osobou-zakladatelkou je žena, křesťanka, Merle Ramirez Hermoso.⁹⁸³ Vybuodovala pro dětské oběti ve spojení se spravedlivým obchodem svépomocný program, v němž se děti učí vyrábět nábytek, když rehabilitují v centru PREDA. Mnohé z těchto dětí jsou dnes obchodníky a akademickými pracovníky. V roce 1982 odhalila PREDA gang obchodníků s lidmi, který prodával děti pedosexuálům vojenské základny a prostitučním turistům. Místní úřady byly velmi pobouřeny kvůli této činnosti a zastrašovaly zákazníky programu svépomoci tak, že musela PREDA tento projekt skoro ukončit. Úřady, jež finančně těžily z činnosti sexuální mafie, se snažily zdiskreditovat hlavně osobu kněze a organizaci PREDA. Kněz však vyhrával jeden soud za druhým. Merle také založila Fair-Trade-Projekt ve prospěch malých zemědělců, jehož výtěžky pomáhají financovat pomoc obětem sexualizovaného násilí páchaného na dětech.⁹⁸⁴

Oblast činnosti projektu PREDA má svou vizi, misi a cíle. Jako *vizi* představují členové PREDA spravedlivou, svobodnou, radostnou a blahobytnou společnost, jež slouží všeobecnému blahu a respektuje lidská práva, zejména práva dětí. *Vize* společnosti, která je

⁹⁸¹ Srov. <http://www.preda.org/german/main/history/history.html>; SEABROOK Jeremy: op. cit., 37-39, 46, 48.

⁹⁸² Srov.

<http://www.preda.org/german/main/execom/alex=20corpus=20hermoso/alex=20corpus=20hermoso.html>.

⁹⁸³ V roce 2002, po 28 letech v této misi, zemřela; Shay Cullen o ní svědčí těmito slovy: „Všechny závažné úspěchy byly možné, protože Merle Ramirez Hermoso říkala ne všemu bezpráví a svou misi vykonávala ve jménu Krista. Všude kde byla, bojovala proti nespravedlnosti. ... Merle žila svůj život pro druhé... Žena víry, odvahy a rozhodnosti... Jako absolventka podnikového hospodářství se nezdála být vhodnou kandidátkou pro tuto tvrdou misi, ale její odvalu jsem považoval za znamení Boží...“:

<http://www.preda.org/german/main/execom/merle=20ramirez=20hermoso/merle=20ramirez=20hermoso.html>.

⁹⁸⁴ Srov. tamtéž; BAYER Thorsten und WILLI Elisabeth: „Der Kinderhandel ist perfekt organisiert!“

Missionspriester Shay Cullen geht gegen die Prostitution von Kindern vor, http://www.wannundwo.at/wv-3/Interview_0.html (17. 4. 2005).

vybudována na víře a ctnosti a na duchovních hodnotách, jež překonávají chudobu pomocí spravedlivého rozdělování bohatství, šancí a zdrojů. Udržuje životní prostředí a znovu jej obnovuje, buduje samostatné obce skrze účast lidí a respektuje kulturu přírodních národů a opět ji obnovuje. Jako svou *misi* vidí to, aby spolupracovali na vytváření spravedlivých zákonů a jejich dodržování, což posiluje chudé a chrání jejich práva, na prosazování zákonů, které chrání slabé a ty, kteří jsou bez ochrany, zejména děti a ženy, jež jsou vykořisťovány speciálně prostřednictvím prostituce. Dále přicházejí na pomoc sexuálně zneužitým a rozvíjejí programy spravedlivého obchodu, které pomáhají zmírňovat chudobu a vykořisťování. Aby dosáhli těchto *cílů*, pečují o záchranu, léčení a rehabilitaci sexuálně zneužívaných dětí, pátrají po pachatelích a účastní se trestního stíhání, aby chránili děti před zneužíváním sexuálním i drog, tím také před AIDS. Nabízejí školení pro vedení skupin, spolupracují s médii, aby informovali a utvářeli veřejné mínění a i tak chránili děti, nabízejí kromě toho školení o tom, jak si mohou rodiny vydělat na živobytí a tím se stát samostatnými, a umožňují prostřednictvím kapitálu, nezdaňovaných příjmů, technické podpory a přes odbytiště spravedlivého obchodu spravedlivé výděvky pro producenty.⁹⁸⁵

Činnost nadace PREDA zajišťují jednotlivá *oddělení*. PREDA má domov dětí, právní oddělení, tým Fair Trade, tým Jail Rescue, oddělení pro prevenci a práci s dětmi, konečně oddělení pro rešerše, práci s veřejností a informace:

V *domově dětí* se nabízí ochrana, terapie a léčba až pro 35 zneužitých děvčat. V tomto společenství se mohou – často otřesená, zakřiknutá - děvčata stávat radostnými a sebevědomými ženami. Jedná se o terapii s celostním přístupem. Péče je zajištěna psychology a sociálními pracovníky 24 hodin denně. Pomocí tzv. terapie pláče nebo výkřiku se dívkám umožňuje, aby daly svému hněvu a své bolesti volný průchod a aby se tak uzavíraly psychické rány ze znásilňování. Prostor pro terapii je plně vypořádán matracemi, aby se dívky, které se ve svém stavu transu válejí po zemi nebo se ve svém hněvu mlátí o zdi, nezranily. Psycholožka doprovází každodělní terapii a poskytuje dívkám útěchu. Jestliže se dívky vyplakaly, vedou s nimi psycholožky osobní rozhovory. V tomto společenství se děti učí odkládat své hrůzné zkušenosti, opět se smát a odvážit se nového začátku. Mnohé začnou znovu chodit do školy a stávají se angažovanými bojovnicemi za práva dětí a žen. Jsou-li dívky uzdraveny a jestliže byli jejich trýznitelé úspěšně odsouzeni, snaží se je sociální pracovníci organizace PREDA znovu integrovat do bezpečného prostředí jejich příbuzných nebo přátel. Podaří-li se to, navštěvují a opatrují je ještě dalších 18 měsíců spolupracovníci

⁹⁸⁵ Srov. <http://www.preda.org/german/main/mission/mission.html>.

organizace PREDA. Pro dívky, jejichž rodiny jsou rozbity, existuje možnost u nadace PREDA pracovat a mimoto navštěvovat college, aby pak vzaly svůj život do vlastních rukou.⁹⁸⁶

Činnost nadace PREDA se neomezuje jen na terapii obětí sexualizovaného násilí na dětech, nýbrž se stará také o trestněprávní stíhání pachatelů. *Právní oddělení* podniká právní kroky proti „zákazníkům“ a kuplířům, aby dívky chránilo před dalšími ataky a zjednalo jim spravedlnost. Protože neexistuje u filipínských soudů přenos pomocí videa, musí dívky často čekat ve stejném sálu jako pachatelé a snášet zlobné pohledy a zastrašující gesta těch, kteří je zneužívali. Kromě toho musí čelit přísnému křížovému výslechu, v jehož průběhu musí sdělovat často také intimní detaily činu. Aby se dívky obeznámily s těmito zatěžujícími situacemi, sehrává s nimi právní oddělení typické scény ještě před výpovědí před soudem. Také při útocích na děti ulice pomáhá právní oddělení dětem podávat trestní oznámení na jejich trýznitele. K tomu je toto oddělení odpovědné za zprávy, jež se předkládají Výboru pro lidská práva OSN.⁹⁸⁷

Oddělení *Fair Trade*, spravedlivý obchod, odpovídá filozofii nadace PREDA, která potírá nejen následky, nýbrž také příčiny chudoby, jež vyhání lidi za nadějí na práci z vesnic do měst, kde se pak ženy a děti stávají rychle oběťmi komerčního sexuálního zneužívání. Principem tohoto oddělení je, že se producentům na Filipínách za jejich umělecká ruční díla a prostředky výživy zaplatí přiměřená cena a tyto produkty jsou pak odebrány importními firmami z Evropy a Japonska a nakonec nabízeny ke koupi ve speciálních obchodech konečnému zákazníkovi. Ten sice zaplatí vyšší cenu, ale s tím vědomím, že filipínský producent a jeho rodina mohou vést život v lidsky důstojných podmínkách. Na zadní straně některých produktů prodávaných v Německu nalezne zákazník informace o právech dětí a akci anděl strážný, což je – jak již bylo představeno - kampaň misijního díla v městě Aachen proti mezinárodnímu prostitučnímu turismu s dětmi.⁹⁸⁸

Jail Rescue Team vyhledává ve věznicích ilegálně uvězněné děti a snaží se je ve spolupráci s právním oddělením vysvobodit. Dokumentuje také případy těchto dětí, zacházení s nimi a podmínky, v nichž žijí – často jsou v cele spolu s dospělými pachateli a vystaveny tak nebezpečí, že budou zneužity a nakaženy virem HIV. Od prosince 2003 provozuje nadace PREDA také domov pro nezletilé, kteří byli zachráněni z vězení, a nabízí jim tam možnost terapie. Dalším úkolem tohoto týmu je péče o děti ulice, které se často stávají obětí násilí.

⁹⁸⁶ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/c=20for=20c/c=20for=20c.html>.

⁹⁸⁷ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/legal/legal/html>.

⁹⁸⁸ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/fair=20trade/fair=20trade.html>.

Často jsou uvězněny na více dnů jen kvůli potulování se po ulicích nebo čichání lepidla a potom ve vězení zneužity hlídači.⁹⁸⁹

Oddělení *PEPS* je pro prevenční vzdělávání a práci s mládeží. Tým realizuje ve školách a obcích semináře o lidských právech, také tedy o právech žen a dětí, a o komerčním sexuálním zneužívání dětí. V roce 2000 založilo toto oddělení mládežnickou organizaci *AKBAY*, což znamená: Akce dětí a mládeže pro národ, doslova přeloženo značí toto filipínské slovo někoho, kdo pokládá ruku přes ramena druhého jako gesto přátelství. Organizace je činná v oblasti ochrany životního prostředí, lidských práv, socioekonomických projektů, vzdělávání, kultury, sportu a církve. Spolupracovníci *PEPS* doprovázejí také turné divadelní skupiny *AKBAY*, která uvádí ve světě své dílo *Once Had We a Dream* s tím cílem, aby se vytvořilo veřejné povědomí o hrůzách komerčního sexuálního zneužívání dětí.⁹⁹⁰

Oddělení *RAIN*, tedy oddělení pro rešerše, práci s veřejností, informace a spolupráci, se stará kromě informovanosti veřejnosti a přátel o politický boj za lidská práva.⁹⁹¹

9.9 Láska k nepřátelům pachatelům

Je důležité, aby státy shromažďovaly a vyměňovaly si informace o trestných činech, včetně takových, které jsou součástí mezinárodní sítě, dále aby vypátraly a stíhaly osoby, jež se účastní prodeje dětí a obchodu s dětmi nebo používání, zprostředkovávání či nabízení dětí k nedovoleným činnostem, k prostituci, k výrobě pornografie nebo k pornografickým zobrazením, a aby tyto pachatele registrovaly (článek 11).⁹⁹²

Jedním z opatření Plánu úkolů Národního plánu boje proti CSEC na období 2006 – 2008 je vytvoření nové a efektivní metody práce s pachateli ve věznicích, kteří byli odsouzeni za trestné činy násilí na dětech, a pro tyto účely vypracovat manuál, vzdělávací program, pilotně jej ověřit a zavést do praxe (gestor MS), dále připravit a iniciovat výzkumy zaměřené na typologii obětí a pachatelů, na analýzu efektivity léčby pedofilních delikventů, na analýzu příčin CSEC, na objasnění rozsahu a příčin latence (gestor MV ve spolupráci s MZ, MPSV, MŠMT, MS).⁹⁹³

Protože ani pachatel tak závažných trestných činů ale neztrácí svou důstojnost, je třeba zachovat solidaritu i vůči němu. Myslí se tím eticky odůvodněná pomoc při resocializaci ve

⁹⁸⁹ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/jail=20rescue=20team/jail=20rescue=20team.html>.

⁹⁹⁰ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/peps/peps.html>.

⁹⁹¹ Srov. <http://www.preda.org/german/main/our=20work/rain/rain.html>.

⁹⁹² Srov. ILO 190: op. cit.; INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION 190: op. cit.

⁹⁹³ Srov. MV ČR: op. cit.

výkonu trestu i po něm v rámci společensky organizovaného smíření a umožnění nového začátku.⁹⁹⁴ Opět mohou spolupracovat státní i nestátní organizace.

Z analýzy relevantních biblických textů vyplynulo, že nelze omezovat lásku jen na přátele a přitom nenávidět tyto konkrétní nepřátele dětí a mravnosti a že přikázání lásky k nepřítelům patří do lásky k bližním a nepřítel pachatel mezi bližní. Ježíšovo mravní poselství rozšiřuje pojem bližní na všechny lidi, to pro nás znamená i na ty, jimiž se pohrdá. V případě tak závažných trestných a nemravných činů je nutno tuto lásku silně radikalizovat a prosit o ni Ducha Kristova, protože sami od sebe na ni nemáme.

Těmto pachatelům nelze věřit jejich domnělé kavalírské činy a nelze je považovat za přátele dětí. Současně ale nestačí jimi pohrdnout a zavřít je na nějaký čas do vězení a morálně jimi třeba doživotně opovrhovat. Jde o to, aby se mohli změnit a toto zlo už více nekonat. K tomu je také třeba se zbavovat lhostejnosti k jejich dalšímu smýšlení a jednání.

Přání a výzva učit se milovat i toho, kdo se dopustil bezpráví, chce vyloučit lhostejnost vůči jeho dalšímu smýšlení a jednání a staví na společné důstojnosti. Svým činem se proviňuje i proti svému mravnímu určení. Je potřeba mu stála adresovat požadavek mravní požadavek, aby jednal jako člověk podle svého důstojnosti i v souladu s důstojností druhých lidí, v tomto případě zejména dětí. Jde zde o jeho záchranu i ochranu dětí. Taková radikalizovaná láska k nepřítelům se dotýká smýšlení i konání. Především pro církve a křesťany to znamená podnět k určitému konání během výkonu trestu i po něm a tak výzvu k velké službě celé společnosti.

Dále je poctivé si připustit, že nelze mít rád děti jako oběti a současně nenávidět pachatele či pohrdat těmi dětmi, které si v sexbyznysu přivydělávají. I oni patří do oblasti lásky k bližnímu a určování toho. Jedná se v této problematice o jednu z nejnáročnějších zkoušek mravního smýšlení. Tento univerzální nárok lásky platí přesto, že v něm budeme selhávat.

9.9.1 Trest a resocializace

Účelem trestu musí být i souladu s trestním právem ochrana společnosti před pachateli, zabraňování odsouzeným v tom, aby dále páchali trestnou činnost, a výchova k tomu, aby vedli řádný život. Výkonem trestu se nesmí ponižovat jejich lidská důstojnost. Dětem v konfliktu se zákonem je třeba v souladu s Úmluvou o právech dítěte přiznat a zprostředkovat i v této oblasti právo na takové zacházení, které přivodí jejich smysl pro důstojnost a čest, znovu posílí úctu k lidským právům a základním svobodám jiných a vezme

⁹⁹⁴ Srov. BAUMGARTNER Alois: Solidarität, in: op. cit., 291.

ohled na věk dítěte, napomůže znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

Jedním ze základních úkolů právního řádu právě je, aby odstraňoval možné vzájemné ohrožení svobody lidského jednání a aby každému umožňoval a zaručoval její stejnou míru. Mravním úkolem právního řádu je, aby nároky lidskoprávní důstojnosti nezůstávaly pouhým přáním, ale aby byly každému jednotlivému člověku zajištěny. Skutečné zajištění spočívá také v tom, aby se mohla subjektivní práva prosazovat pomocí donucení v případě, že do nich někdo zasáhne, ať už tyto zásahy přichází od jednotlivců, společenských skupin či státních orgánů. Tato kompetence přinucovat je tak spojena s mravním pojmem práva. Podstatným prvkem tohoto aspektu donucení je trest vězení, který, pokud a nakolik slouží ochraně stejné svobody všech členů právního řádu, je mravně zásadně legitimní právní institucí.⁹⁹⁵

Smyslem donucovací moci je umožnění právního soužití. Přitom se při prosazování stejné svobody i pomocí trestních sankcí nesmí na základě pojmu mravního práva zapomínat na opatření k usmíření. Pozornost je třeba věnovat i opětovnému začlenění trestaných do právního společenství. Právní selhání se smí právně trestat jen tehdy, když se zároveň vyloží jako mravní selhání. Smysl trestu se uskutečňuje ve vnitřním spojení zákonodárství, vykonávání soudní pravomoci a výkonu trestu, přičemž se zákonodárství zaměřuje spíše na generální prevenci, vykonávání soudní pravomoci na zprostředkování mezi trestem a smířením, výkon trestu na resocializaci.⁹⁹⁶

Je důležité, aby se pachatel stal aktivním účastníkem výchovného vlivu. Trest je třeba realisticky považovat za jeden z prostředků výchovného působení. Přitom je potřeba zdůrazňovat se důležitost odstraňování kriminogenních defektů osobnosti pachatele, a to cestou rozvoje a posilování pozitivních prvků jeho osobnosti a jeho sociálně žádoucích vztahů. Takové potřeby však přesahují možnosti trestního práva. Na výchovném působení se tak musí podílet i další preventivní a výchovné prostředky a instituce. Má se tím vytvářet ucelený a funkční výchovný systém během trestu i po něm. Toto je výzva i pro církev a jiné zákonem uznané náboženské společnosti a jejich případnou spolupráci. Ze strany katolické církve by mohli být koordinátory projekt Magdala Charity ČR v součinnosti s pracovníky vězeňské duchovenské služby.

Předpokladem úspěšné převýchovy a resocializace je respektování důstojnosti odsouzeného. Na trest je nutno pohlížet i z perspektivy smíření, která vyžaduje, aby se odsouzeným připomínala a posilovala jejich zodpovědnost. Takto pojatý účel trestu má

⁹⁹⁵ Srov. HÖFFE Otfried: op. cit., 35-36.

⁹⁹⁶ Srov. AUER Alfons: op. cit., 143-144.

umožňovat pokrok v mravní kompetenci pachatelů. Jde rovněž o relativně bezpečné soužití v právním společenství.

Neměli bychom zapomínat na fakt, že se sice pachatelé se provinují proti zákonům, ale hlavně proti konkrétním dětem, jimž ubližují. Proto musí mít důležité místo ve smyslu jejich výchovy a bezpečnosti společnosti vyrovnání pachatel a dítě jako oběť. Tím se zohlední při utváření výkonu trestu i dotyčné dítě. Doporučujeme, aby pachatelé kromě trestu odnětí svobody provedli finanční náhradu poškozeným dětem. Případnou roli prostředkování mohou na sebe vzít připravení členové církve či přímo vězeňské duchovenské služby.

Pachatelům, kterým se podaří uniknout spravedlivému trestu, či kteří odmítají vinu a nabízenou resocializaci a smíření, můžeme připomenout poslední a nejvyšší spravedlnost, před níž budou jednou stát, totiž Hospodina, jenž straní obětem bezpráví. Tento Bůh Ježíše Krista sděluje, dokud je čas, cíl svého trestání: vyzývá k obrácení a nabízí odpuštění a záchranu.

9.9.2 Obrácení pachatelů

Respektujeme důstojnost těch, kteří páchají tak strašné činy, jakými jsou praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci. Zahrnujeme je do radikalizované lásky k bližnímu, snažíme se učit vidět v nich stále lidské bytosti a odlišit od toho jejich vinu a hříchy. Kvůli nim samotným a kvůli dětem je vyzýváme k proměně.

S porozuměním přistupujeme i k dětem, které dobrovolně vstupují do prostituce, ale k ostatním členům společnosti.

V reflexi viny a hříchu se i v této oblasti ukazuje, že se v nich projevují i postoje a životní směřování osoby. Proto je potřeba pracovat v prevenci na postojích a základních rozhodnutích dětí a dospělých. Činy pokání proto musí vyjadřovat nově získané nebo hledané vyrovnání, zaměření či směřování. Měnit smýšlení a jednání je nutno v tom, že někdo něco nesprávného vykoná, dále v tom, že nekoná tam, kde má konat, rovněž v tom, že připouští, že se sexuální zneužívání prostě děje. Proviňuje se tak kromě pachatele může i ten, kdo o těchto trestných a nemravných činech ví, ale nekoná, široká veřejnost, státní orgány či církve, média způsobem svého informování.

Je třeba nezůstat stát u selhání, ale chopit se nových možností, zkusit začínat znovu, což pak představuje nabídku a výzvu pro různé aktéry v různém ohledu.

Nejprve půjde o navázání dialogu, o vstup do vztahu s dotyčnými, aniž by se vylučovali například pachatelé; při obrácení se bude jednat o změnu smyslu i smýšlení, o návrat k sobě samému a uskutečňování života podle nově nabytého smyslu. Bude se

vyžadovat poctivé vnímání sebe sama a pravdivost bytostného já, změna úsudku, směru uskutečňování, praxe, nové sebeurčení člověka, podle něhož se musí dále uskutečňovat. Nabídne se kromě terapie možnost se orientovat podle způsobu života v podání Ježíše Krista, život v Boží blízkosti. Vyžadovat se bude život s novým základním rozhodnutím a se stálou revizí nové orientace. Bude se připomínat, že vina a hříchy jsou překonatelné, že nemají a nemusí mít poslední slovo v životě člověka. Projeví se solidární svoboda.

Specifické místo v procesu obrácení může sehrát církev jako společenství naděje a solidarity. Všem zúčastněným by mělo jít o to, aby se zachraňovalo a v určitém smyslu znovunalezalo lidství těch, kdo selhali či trpí. Pachatele těchto činů považujeme za mrtvé zaživa. Přístup milosrdenství bude třeba založit na společné důstojnosti člověka a na empatické pozornosti, která vnímá zlo v člověku a ve společnosti, přesto trvá na důstojnosti všech.

9.9.3 Odpuštění a smíření

Nejprve je nutno zdůrazňovat a sdělovat zejména obětem, že došlo k obrovskému bezpráví a že je vina na straně pachatelů. Dále těmto dětem dovolit, aby si mohli prožít pochopitelné pocity nenávisti, zloby, bolesti, touhy po odvetě. Je tedy třeba posílit resentment jako aspekt odpuštění, který je zaměřen proti bezpráví obecně i konkrétně a který zabraňuje bagatelizaci viny a hříchu, benevolenci a falešnému soucitu. Odborná a pomáhající péče ale nemůže začít u dětí s výzvami k odpuštění. Může následovat postupně v procesu terapie. Je potřeba připomínat, že takové zločiny vůbec neměly nastat, že zradili důvěru a narušily či zničily vztahy. Následně bude možno poukazovat na sebeúctu dotyčných dětí a budovat ji a na důstojnost pachatele. Odpuštění nevylučuje trvání na spravedlivém soudním procesu, na náhradě škod a na tom, aby pachatel již nesměl vykonávat funkci, jež je nějak spojena s kontaktem s dětmi. Půjde o to, aby život dítěte-oběti neurčovaly pocity nenávisti a touhy po mstě.

Podaří-li se pachatele dovést k uznání své viny, dosáhneme tím toho, že uzná důstojnosti oběti. Dítě jako oběť má zase ulehčenou situaci dojít k odpuštění a uznat tak i důstojnost pachatele. Oba k tomu potřebují nutnou dávku sebeúcty. Jestliže se podaří takové dítě či již mezi tím dospělou osobu k odpuštění, chráníme ji, její pocity a sebehodnocení před signály degradace, které vysílají pachatelé, zejména ti, kteří neuznávají svou vinu a jsou lhostejní k utrpení své oběti. Při cestě k odpuštění nám jde o nejlepší zájem dítěte, o uvědomění si své důstojnosti, svobody od pocitů nenávisti či msty, od určování sebeúcty chováním a signály degradace, které pocházejí od pachatele.

Také z toho vyplývá nutnost učit a vychovávat děti již od raného věku k vědomí své důstojnosti, budovat sebeúctu a pravdivé sebehodnocení. Jde tedy o to, aby si dítě mohlo stále a přiměřeně svému věku a stupni vývoje uvědomovat, kým jako lidská bytost je.

Na cestě procesu odpuštění se nabízí specifická služba křesťanů a církví ve spolupráci s psychoterapeuty a vězeňskou duchovenskou službou. Budou-li tak konat, mohou počítat i s odporem a výčitkami. Nicméně budou jednat v duchu pověření svého Mistra Ježíše Krista jako dcery a synové pokoje.

Na samém závěru si ještě dovolíme zakončení v duchu prorocké solidarity: „*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem*“ (Mi 6, 8). U výrazu milosrdenství bychom mohli ještě pro větší porozumění doplnit solidaritu a soucítění. Toto prorokovo zjištění a konstatování je předpokladem sociální rovnováhy, zárukou udržení důstojného života a zárukou proti všem odlidšťujícím mechanismům. V tomto smyslu se pro společnost považují za nezbytné lidé milosrdní a zbožní, kteří mají soucítění a skutečně jim na lidech záleží a žijí v souladu se solidaritou vázanou na osobní důstojnost každého člověka. Také lidé přímí, nezáladní, rovní, prostí všeho křiváctví, lži a lsti. Tito lidé totiž představují, žijí, uskutečňují a zajišťují kvalitu (hodnotu) života.⁹⁹⁷

⁹⁹⁷ Srov. BENEŠ Jiří: Dvanáctka. Úvod do studia malých proroků, Praha: Teologický seminář Církve adventistů s. d., 2006, 165-166.

Závěr

Problematiku dětské prostituce jako jednu z forem fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí jsme v této práci reflektovali v rámci vědecké disciplíny teologická etika. Postupovali jsme dle vytyčených kroků v úvodu celé práce. Zvolili jsme metodiku trojkroku vidět – posoudit - jednat, když jsme sledovaný jev v první velké části A nejprve popsali z různých hledisek a podle aktérů na základě dostupných poznatků a zkušeností relevantních vědeckých disciplín a jejich reprezentantů. V druhé velké části B jsme pak na podkladě toho provedli teologicko-etickou reflexi, abychom mohli ve třetí velké části C uvést důsledky pro konání. Vnímali jsme tedy v této multidisciplinární problematice odpovídající vědecké disciplíny, vykonali jsme antropologickou integraci a představili normativní výstupy.

Nechali jsme se oslovit dětmi jako oběťmi prostitučních praktik a naslouchali jsme jim, postavili jsme se na jejich stranu a měli jsme ve středu zájmu jejich důstojnost a základní lidská práva. Viděli jsme také další rozhodující aktéry, totiž pachatele s jejich selháním, vinou, hříchem a přesto stále s jejich důstojností. Naslouchali jsme i smyslu relevantních biblických míst a živé tradici jako společenství solidarity spásy proti solidaritě odcizení a bezohledného egoismu. Propojili jsme praxi s reflexí v jednom z hlavních znamení času, jež znamená porušení lidské důstojnosti a základních lidských práv těch nejvíce zranitelných, bezbranných a bezmocných lidských bytostí. Snažili jsme se o syntézu věrnosti propriu oboru a konkrétní společensky závažné a nebezpečné problematiky, v níž se ztratil smysl pro jedinečnost lidské bytosti a její přesahující hodnotu. Kromě znamení bolesti a smrti jsme ale viděli i znamení osobně zprostředkované solidarity a boje proti nelidsky důstojným podmínkám konkrétních chudých této doby.

Sledovali jsme, co znamená a jak se projevuje v této problematice nejvyšší etický princip a paradigma právního systému, tedy idea lidské důstojnosti. Poznali jsme, že se zde s dětmi a jejich sexualitou zachází jako se zbožím, že se plně instrumentalizují pro potřeby a zájmy druhých. Jedná se s nimi tedy jako s věcí, jež se zúčtovává. Jde tak o nepřijatelnou komercializaci lidského bytí v jeho jádru. Jasně tyto praktiky vypovídají o tom, co je zde ve hře a co zde znamená člověk i jaké nevyslovené antropologické opce a předpoklady jsou v pozadí. Člověk tady není jedinečnou, rovnou lidskou bytostí s osobní důstojností, ale pouze něčím, či dokonce ničím v očích pachatelů. To vše má samozřejmě závažné následky pro oběti. V této bolestné oblasti je – snad paradoxně – možno nově univerzálně objevit, co znamená lidská důstojnost. Kromě toho, že pachatelé porušují důstojnost dětí, jednají i proti své důstojnosti a narušují bezpečné soužití. Nezcizitelná osobní důstojnost však dává šanci

i jim. Solidarita vázaná na osobní důstojnost každého člověka má pak své požadavky na jednání na různých úrovních.

V části A Komerční sexuální zneužívání dětí (CSEC) jsme na základě relevantních mezinárodních dokumentů vymezili tento fenomén a jeho formu označovanou jako dětská prostituce. Jednotlivé definice jsme přitom srovnali a viděli jejich vývoj, který odpovídá na další poznatky a zkušenosti. Předložili jsme údaje o rozsahu, zachytili, že se jednotlivá čísla rozcházejí, a byli jsme si vědomi, že je třeba počítat s tzv. šedou zónou za špičkou ledovce. Zařadili jsme k tomu názory, postoje, představy, zkušenosti a míru informovanosti dětí i dospělých ohledně komerčního sexu a zejména dětské prostituce. Sledovali jsme rovněž velký význam sexuálního zneužití dítěte jako jednoho ze dvou uváděných hlavních faktorů, které pak vedou k prostitučním praktikám. Prezentovali jsme rizikové děti, zejména tzv. obětní typy, rizikové situace a rodiny. Postupně jsme přešli pouze k dětské prostituci, rozlišili její formy, poukázali na souhrn rizikových faktorů, motivů a příčin nejprve společně pro dívky a chlapce a následně jsme se věnovali odděleně vykořisťování chlapců a dívek v prostituci. Po představení předmětu, souběhu různých okolností, motivů jsme uvedli celkové a mnohostranné následky.

Přešli jsme dále k těm, kteří tyto bolestné následky způsobují. Poznatky o nich jsou důležitou součástí prevence a vysvobození dětí. Zasadili jsme pojednání o pachatelích do schématu poptávka - nabídka, načrtli formy poptávky a její hlavní prvky. Charakterizovali jsme motivy, cíle a strategie pachatelů, naznačili jejich možnou typologii, recidivu i jejich obranné strategie proti přijetí viny a zodpovědnosti. Konali jsme tak kvůli ochraně dětí i kvůli osobám pachatelů samých. Pohled jsme pak zaměřili zejména na pedosexuální prostituční turistiky a turisty. Tato sonda byla důležitá i pro reflexi vztahu mezi pohlavími a místa sexuality v něm a v lidském životě vůbec, pro téma vina a hřích. Svou roli sehrála i poloha ČR a potřeba informovat veřejnost. Klasifikaci pachatelů jsme rozdělili na klasifikaci pro terapeutickou a diagnostickou práci a pro práci vyšetřování. Zkoumali jsme tak i chování před prvním zatčením a kontext celkového chování, tedy otázku, jak k těmto trestným činům dochází a jak probíhají. Pak jsme přikročili k související trestněprávní úpravě v ČR. Seznámili jsme se stávající úpravou a navrhovanými změnami v rámci rekodifikace trestního zákoníku, a sice v kontextu již definovaného fenoménu a jeho formy dětská prostituce. Tyto trestné činy jsme ukázali jako součást tzv. mravnostní kriminality a sledovali, jak se zde zachází s pojmy morálka a mravnost, abychom toto používání srovnali později s používáním pojmů v teologické etice. Připravili jsme si tak půdu pro aplikaci etiky práva na konkrétní závažnou společenskou problematiku. Trestný čin dle platného práva je výchozím bodem kriminologie,

jejímž předmětem je kriminalita, při níž pachatel celkově poškozuje oběť, narušuje vývoj ve společnosti, základní pravidla lidského soužití. Kriminologie sleduje i příčiny, faktory a souvislosti kriminality a vyzývá k jejímu potlačování, které má vést k větší solidaritě a k respektu k základním společenským normám. Tím jsme zhodnotili postup pojednání o viktimnosti a viktimizaci dětí vykořisťovaných v prostituci, souhrnu faktorů a příčin, charakteristiku pachatelů, představení trestněprávní úpravy a objevili i další témata pro etickou reflexi (výkon a účinky trestu, kroky předcházení, solidární jednání). Provedli jsme na závěr shrnutí s prozatímními závěry, které se týkaly rozumění pojmům morálka, mravnost a etika a jejich používání v komentáři k trestnímu právu v této oblasti a v mravnostní kriminalitě vůbec, dále řešení trestněprávní úpravy fenoménu CSEC a jeho formy dětské prostituce i pořadí hlav a zařazení souvisejících trestných činů do nich.

Hlavní priorita demokratického trestního práva – ochrana lidské důstojnosti a svobody každého člověka, tedy i každého dítěte, a tím poskytování prostoru pro celostní rozvoj osobnosti – a porušování těchto principů praktikami vykořisťování dětí v prostituci nás převedlo k druhé velké části B Lidská důstojnost: základní měřítko pro posouzení problematiky. Jako hlavní měřítko pro teologicko-etické posouzení této problematiky jsme tedy zvolili nejvyšší etický princip a paradigma právního systému, totiž ideu lidské důstojnosti.

Zpracování problematiky v rámci disciplíny teologická etika, návaznost na pojednání o mravnostní kriminalitě a důležitost interdisciplinární spolupráce nás nasměrovalo k představení teologické etiky a pojmů morálka, mravnost, etika a jejich vztahů. Logicky jsme se věnovali vztahu etiky a práva a položili přitom základní otázku etiky práva: „které právo je spravedlivé?“ a ukázali její cíle a perspektivy. Opět se projevila důležitost antropologického základu, předprávních měřítek práva a jeho základu i mravních aspektů normativní konkretizace. Nahlédli jsme vzájemně možné ovlivňování práva s morálkou a v tomto kontextu jsme ještě přesněji rozlišili pojem morálka na konvenční morálku, mravnost a moralitu a odtud vztahy konvenční morálky a práva, mravnosti a práva a morality a práva. Nahlédli jsme jejich vzájemnou potřebnost a důležité spojení v prevenci i stíhání vykořisťování dětí v prostituci. V této linii jsme pohlédli na konflikt, který může řešit určitý sociální pracovník či lékař v rámci sociální pomoci dětským obětem prostituce, když se rozhoduje, zda nahlásit zjištěný trestný čin, či poskytnout pomoc a nenahlásit. K jeho eticky zodpovědnému rozhodování a jednání jsme přispěli pojednáním o starobylém nástroji morální teologie epikii jako principu jednání pro rozhodování v konfliktní situaci. V konkrétních případech jsme s opatrností dospěli k závěru poskytnout pomoc, nenahlásit a tím raději

porušit určitý právní předpis, ale dát tak přednost naléhavějším potřebám a hodnotám, neztratit důvěru dítěte a nezpůsobit mu další traumatizaci. Provázaná hierarchie hodnot, naléhavé základní životní potřeby dítěte, které se odrazily v právech a službách, nás koncentrovaly na nejvyšší etický princip, na nedotknutelnou, nedílnou a nezničitelnou lidskou důstojnost, která musí zásadně a neomezeně určovat lidskou vůli a jednání i v těchto případech.

Tím jsme se dostali k antropologickému ukotvení a integrování této multidisciplinární problematiky: etický princip lidská důstojnost. Individuální důstojnost každého člověka jako personálně tělesné bytosti pro nás zahrnuje aspekt personální (lidské právo na sebeurčení) a tělesný (lidské právo na tělesnou integritu, život a na materiální podmínky utváření života). Pojem lidské důstojnosti se týká i každého dítěte a má své jedinečné odůvodnění v člověku stvořeném k obrazu a podobě Boží. Rozvinuli jsme toto pojetí člověka v základních vztazích jeho lidského bytí:

ve vztahu k Bohu (stvořenost), a to dle hermeneutiky hebrejského znění SZ, řeckého znění SZ, otázky žalmu 8 „co je člověk, že na něho pamatuješ?“ a následně na jedinečném symbolu pravého lidského bytí, vrcholné ukázce tohoto obrazu člověka, krajním cíli a nejvyšším naplnění lidského života v jeho svobodě, lásce, spravedlnosti a solidaritě, totiž na Ježíši z Nazaretu přijatém jako Kristu. Nevyhnuli jsme se ani negativní antropologii a jejímu pokřivenému, znetvořenému a zatemněnému obrazu člověka i Boha. Idea lidské důstojnosti se svými duchovními kořeny znamená bezpodmínečný prostor ochrany pro každého člověka, tedy i pro každé dítě a určitým způsobem i pro pachatele;

dále ve vztahu ke svému protějšku (Člověk ve dvojím vydání: ženské a mužské pohlaví). Z toho vplynula fundamentální norma, že musí vztahy mezi mužem a ženou i utváření diference rolí podle pohlaví odpovídat osobní důstojnosti obou pohlaví. Hovořili jsme o modelu partnerství. Ten tvoří kritické měřítko, které se musí používat na vzorce individuálních vztahů i na společenské řády a struktury, které ovlivňují rozmanité vztahy mezi pohlavími. Model partnerství na základě všech aspektů vyžaduje překonávání, potlačování a společenské odmítání každé formy násilí ve vztazích mezi muži a ženami, prostřednictvím nichž se ženy a děti degradují na objekt sexuálních žádostí nebo instrumentalizují pro demonstrování mužské moci;

ve vztahu k sobě (Celistvost: člověk jako duševně tělesná jednota). V lidské důstojnosti dítěte jde o jeho tělesně duševní celistvost. Dítě nemá své tělo k dispozici jako věc, ale je i tělem, na něž se však nesmí redukovat. Každé dítě je konkrétní lidskou bytostí ve svém těle. Být člověkem přitom znamená i pro dítě učit se přijímat samo sebe v jednotě těla a duše,

přítakávat sobě samému a v síle takového přítakání přijímat i druhé. Z toho vyplynulo, že si pachatelé neberou či nekupují jen tělo dětí, ale celé živé dítě. A pro ty děti, které se v prostituci nabízejí, tedy platí, že se dávají v šanc či prodávají jako celé bytosti. Porušuje se důstojnost těla a zraňuje duše.

Celostní pojetí člověka a zacházení s dítětem a s jeho sexualitou v prostituci, trestněprávní úprava a řeč o sexuální morálce v mravnostní kriminalitě nás vedly k tématu lidská sexualita. Nejprve jsme se seznámili s výzkumy ohledně sexuálního chování a znalostí o sexualitě v ČR, následně s biblickým porozuměním a nakonec jsme uvedli základní pozitivní a negativní normu sexuální etiky: Sexuální vztahy musí odpovídat étosu lidské důstojnosti, který normativně rozvíjí vzájemnou úctu muže a ženy, v jejímž rámci si oba projevují respekt jako subjekty a nositelé osobní důstojnosti i v oblasti pohlavního společenství. Intenzita a výrazová forma sexuálního vztahu musí k tomu, aby byla považována za mravně dobrou a přiměřenou, odpovídat skutečnému vztahu partnerů a stupni jeho závaznosti. Partner se nesmí oddělovat od oddanosti a zneužívat jako pouhý prostředek k účelu uspokojení vlastních potřeb, nesmí tedy chybět respekt k partnerovi i k jeho sexuální identitě a k jeho sebeurčení. Sexuální vykořisťování dětí v prostituci jsme odhalili jako tvrdou depersonalizaci sexuality a tím odlidštění osoby a vztahů. Jako perverzi lásky a sexuality a tím Božího daru. Sklízí se zde plody sexuálního zneužívání, nedostatečné či chybějící sexuální výchovy a sexualizace reklamy, komunikace či násilí na straně poptávky i nabídky.

Pojem lidská důstojnost je nenáboženským vyjádřením biblických svědectví. Výrazy poptávka a nabídka, cena a ceny dítěte a jeho sexuality, nás inspirovaly k tomu, že jsme aplikovali následně pojem lidské důstojnosti v kontrastu k ceně a hodnotě, jak jej nacházíme v morální filozofii Immanuela Kanta. Tím jsme si rovněž připravili půdu pro vysvětlení pojmu osoby a principu personality i pro probrání lidských práv. Jako výtěžek jsme získali morálku solidarity, povinnost lidskosti, která je nutná vzhledem k dětským obětem prostituce, jimž pachatelé deformují jejich lidské bytí, pohled na sebe, své tělo, sexualitu, druhé lidi a svět vůbec. Tyto děti zasluhují úctu, i když je jejich lidské bytí zdeformováno. Morálka solidarity vyzývá rovněž k tomu, abychom se vyhýbali pouhým prohlášením a odsuzováním, odstraňovali mentalitu nezájmu či lhostejnosti a abychom něco na různých úrovních konali. Dále jsme konstatovali, že se Kantův kategorický imperativ „*jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze jako prostředek*“ týká každého dítěte, které má svou důstojnost jako účel sám o sobě. Dále se ukázalo, že je každé dítě jako účel o sobě nositelem důstojnosti, která každého bezpodmínečně zavazuje, je proto nesměnitelné, jedinečné a neopakovatelné a nesmí se stávat

zbožím a je mravně neprodejný. Nemá cenu vyjádřenou penězi či jinou hodnotou či odměnou a cenu zboží nemá a nesmí mít ani jeho sexualita. Pachatelé si ze svých dětských obětí činí pouhý objekt svévole. Připomněli jsme náročnou zásadu, že je uměním rozlišovat mezi člověkem a hříchem. Právo a mravnost mohou a mají spolu působit a bojovat proti zneužívání svobody osoby pachatele vůči svobodě slabšího dítěte, současně v rámci procesu osvobození dětských obětí i pachatelů od viny a hříchu. Obě skupiny aktérů se osvobozujícím činem pozvedají ke své důstojnosti a tato důstojnost je silou odporu proti pohrdání a zbavování práv těch nejzranitelnějších a nejslabších.

Navázali jsme proto tematikou lidské svobody. Po uvedení jsme reflektovali pojem svobody v právu a psychoterapii (psychologii), v teologické etice, přičemž jsme vyznačili různé dimenze a zabývali se otázkou svoboda a determinace, či svoboda, nebo determinace? a morální svobodou. Celou kapitolu jsme jako i v předchozích případech shrnuli a vyústila nám přitom v prozatímní závěry v kontextu projednávané problematiky. Praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci jsme poznali jako nemravná jednání, která jsou útokem na samý základ mravnosti. Z hlediska morální svobody jsme odkryli pervertovanou svobodu u pachatelů a některých mladistvých, kteří příležitostně dobrovolně vstupují do sexbyznysu. Spolu s lidskou důstojností se tak porušují základní principy lidských práv.

Abychom se lidskými právy mohli podrobněji zabývat, probrali jsme před tím lidskou důstojnost jako paradigma právního systému, přičemž opět zazněla důležitost obrazu člověka a otevřela se cesta pro další konkretizaci pojmu lidská důstojnost. Konstatovali jsme, že akceptace důstojnosti zahrnuje ve své radikalitě maximální morální komponentu závazku. Aby garantovala univerzální platnost, potřebuje ale transformaci z čistě etické roviny na právní úroveň, aby se z morálního závazku stala závazná právní pozice ve smyslu subjektivního práva. Dále jsme uvedli, že právní řád má proto primárně funkci toto dobro chránit a zabezpečit, aby se lidská důstojnost zásadně uznávala jako právní kategorie. Tím se stává předřazený konsensus jako legitimační základ pro platnost důstojnosti jako právní kategorie nadbytečným. Skutečnost, že není právní pojem lidské důstojnosti prázdnou formulí, jsme prokázali dalšími kroky konkretizace, když jsme pojmenovali její obsahové prvky. Tím jsme zaznamenali fixaci jádrové oblasti lidské důstojnosti. Ukázali jsme nutnost garantovat nutné podmínky pro postavení subjektu, což jsou bazální funkční podmínky, bez nichž se již předem nemůže rozvíjet svoboda jednání uložená v podstatě člověka. V tomto případě jsme rozlišili roviny podmínek, které garantují existenci, subjekt a příležitosti. Poté jsme představili lidskou důstojnost jako pojem mezinárodního práva a jako ústavní princip. Garance lidské důstojnosti se promítla jako interdisciplinární projekt, při němž musí při řešení

problémových oblastí spolupracovat všechny dotyčné disciplíny, aby lidská důstojnost jako pojem mezinárodního práva i jako ústavní princip kompletně zůstávala fundamentem v měnících se okolních vlivech. Prozatímní závěry z tématu paradigma právního systému obsahuje vlastní podkapitola.

Lidská důstojnost je úzce spojena v mezinárodních lidskoprávních dokumentech i v Ústavě s lidskými právy. Ta z ní jako ze svého eticko-normativního základu vyplynula a konkretizovala ji. Lidskou důstojnost jsme poznali jako kořen a zároveň cíl lidských práv. Jimi jsme se dále zabývali. Vymezili jsme deset znaků lidských práv a označili je za kritický stimul trvalé změny v projednávané problematice. Prokázali jsme, že všichni lidé, tedy i děti, mají stejnou lidskou důstojnost a lidská práva, nicméně, že děti jako zvláště zranitelná skupina potřebují specifickou ochranu. Proto jsme pokračovali právy dítěte, a to nejprve jako součástí společných práv a následně jako specifickými lidskými právy zvláště zranitelné skupiny. Rozhodujícím dokumentem nám byla Úmluva o právech dítěte a její Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii. Úmluva zakotvuje nedělitelná právně závazná práva, a tedy celý katalog lidských práv dítěte. Lidská práva pro zvláště ohrožené skupiny dětí jsme neshledali žádnými zvláštními právy, ale právy nezadatelnými lidskými, jež jsou rovněž a závažně porušována, konkrétně prostřednictvím činů v rámci komerčního sexuálního zneužívání. Znalost, dodržování a prosazování základních principů práv dítěte reprezentuje důležitou součást prevence a potírání fenoménu CSEC. To jsme kromě jiného uvedli i v prozatímních závěrech kapitoly o lidských právech.

Dalším stěžejním principem spojeným s lidskou důstojností a s lidskými právy je princip solidarity. Ten jsme vážali na osobní důstojnost každého člověka. Solidarita představuje jako konkretizace důstojnosti osoby a uskutečňování tohoto mravního nároku jeden z hlavních principů sociální etiky, přičemž se pohybuje na rozhraní individuální etiky a etiky struktur. Je také právním pojmem. Vyznačuje étos sociální práce. Vyžaduje umění se vcítit a vžít do situace druhých. Považujeme ji za etický postoj, který znamená stát za sebou v odporu proti nelidským životním podmínkám, které odporují osobní důstojnosti a rozvoji dítěte. Skupinovou solidaritu pachatelů jsme odhalili jako skupinový egoismus. Utrpení dětí v prostituci je a musí být kritériem a vážným případem solidární lásky. Ani pachatel tak závažných a společensky nebezpečných činů neztrácí svou důstojnost a princip solidarity se týká i jeho. Máme tím na mysli eticky odůvodněnou pomoc při resocializaci ve výkonu trestu a po něm. Proto jsme se dále v naší reflexi zaměřili na tyto pachatele.

Nejprve jsme se zamysleli nad tajemstvím lidské viny a hříchu a uplatnili přitom již probrané antropologické předpoklady. Postupovali jsme od morální viny přes osobní hřích,

kde jsme nahlédli do biblických textů, do učitelství tradice církve a setkali se zde s pojmem *actus intrinsece malus*, jenž postihuje činy, které jsou vždy a za všech okolností bez ohledu na úmysl samy o sobě zlé a morálně nepřijatelné. Mezi tyto činy jsme zařadili praktiky spojené s vykořisťováním dětí v prostituci. Postupně jsme zohlednili i sociální vinu a hříchy. Pojem strukturální či sociální hřích vyjádřil souvislost mezi osobním lidským hříchem a sociálními systémy, v nichž žijí lidé jak pachatelé a oběti, a poskytl kvalitativní kategorii pro hodnocení, obvinění společenských mechanismů a apely na tyto mechanismy, které způsobují utrpení.

Jako konkrétní ukázka propojení osobní a sociální viny a hříchu nám posloužil jeden z hlavních faktorů, které podporují vykořisťování dětí v prostituci: chudoba. Tu jsme pojali komplexně. Chudoba spolu se sexuálním zneužitím tvoří hlavní sociální vinu a hříchy, které přispívají k vykořisťování dětí v prostituci. Oběti těchto zločinů jsme označili jako chudé tohoto světa a této doby. Roli zde hrála chudoba v komplexním pojetí a její všechny koncepty a aspekty. Celkově rovněž představila výzvu pro přednostní preventivní, uzdravující, osvobozující konání ve prospěch jejích obětí, a to opět na úrovni všech oněch konceptů a aspektů. Připomněli jsme zásadu opce pro chudé.

Tím se nám postavil most k reflexi lidské práce. Jednak souvisí vzhledem k nezaměstnanosti s chudobou a ILO zařadila dětskou prostituci mezi nejhorší formy práce dětí. Konfrontovali jsme proto osobní důstojnost subjektu práce s tímto zařazením a došli k závěru, že není vůbec možno v tomto případě mluvit o práci. Zdůraznili jsme, že samu nepřijatelnou práci dětí je nutno považovat za druh násilí, za vykořisťovatelské podmínky, které odpovídají otroctví a tím za závažné porušení lidské důstojnosti dítěte. Tím více to platí pro praktiky vykořisťování dětí v prostituci, kde je subjektivní stránka práce jednoznačně popřena a celé dítě, nejen jeho požadované sexuální výkony a jeho tělo, je zbožím pro uspokojování egoistických potřeb a zájmů druhých.

Sociálně nežádoucí jev označovaný jako dětská prostituce jsme shledali jako silně závažné a neomluvitelné nemorální a hříšné jednání ze strany pachatele. Praktiky s ním spojené vyžadují přísné právní tresty. Vyznali jsme rovněž, že vina a hřích nemají poslední slovo v teologické etice a nemusí tak mít i v lidském životě. Nabízí se vyrovnání s vinou a hříchem, smíření, obrácení a odpuštění. Pokročili jsme proto k otázce účelu nutného trestu, obrácení, smíření a odpuštění. Respektování důstojnosti odsouzeného stanovilo předpoklad pro jeho úspěšnou převýchovu a resocializaci.

Pachatelé se provinují proti konkrétním dětem, jimž ubližují. Proto má mít důležité místo v problematice překonávání, v racionálním zacházení s pachateli ve smyslu jeho výchovy a bezpečnosti společnosti tzv. vyrovnání pachatel-dítě jako oběť. Tím zohledňujeme při

utváření výkonu trestu i dítě jako oběť. Kromě trestu odnětí svobody by měli pachatelé vykonat finanční náhradu. Případnou potřebnou roli prostředkování by mohli sehrát připravení členové církve (např. projekt Magdala, Caritas ČR) či přímo vězeňské duchovenské služby.

Postoj a nabídka změny smýšlení a jednání i u těchto pachatelů ale vůbec jejich vinu a hřích nebagatelizuje. Přesto počítá s láskou k nepřítelům na rovině smýšlení i konání. Pojednali jsme tedy o lásce k nepřítelům a došli k závěru, že není správné zůstat u morálního odsouzení mladistvých, kteří sami příležitostně dobrovolně vstupují do sexbyznysu, ani u morálního odsouzení a opovržení a u právního trestu vězení v případě pachatelů. Konstatovali jsme, že nelze mít rád děti jako oběti a současně nenávidět pachatele či pohrdat těmi dětmi, které si prostitucí přivydělávají. I oni patří do oblasti lásky k bližnímu a určování toho, co je právo a neprávo. Jsme si vědomi toho, že se v tomto případě jedná o jednu z nejnáročnějších zkoušek mravního smýšlení. Tento univerzální nárok ale platí, i když v něm lze selhat či budeme selhávat.

Proto jsme nabídli možnost obrácení a uvažovali o roli odpuštění a smíření. Pojem obrácení zahrnul prvek analytický i korigující. Vztáhli jsme jej zde zejména na pachatele, dále na ty mladistvé, kteří dobrovolně vstupují do prostituce, ale i na ostatní členy společnosti a organizace. Shledali jsme, že se člověk proviňuje tím, že něco nesprávného vykoná, dále tím, že nekoná tam, kde má konat, rovněž tím, že připouští, že se něco nesprávného druhému děje. Proviňuje se tak samozřejmě pachatel, ale i ti, kdo o těchto trestných a nemravných činech vědí, ale nekonají, i široká veřejnost, státní orgány či církve, které připouštějí, že se prostituce s dětmi děje, a nic proti tomu nedělají. Specifické místo v procesu obrácení jsme určili církvi jako společenství naděje a solidarity. Porozumění obrácení jsme zařadili jako komplementární pojem k strukturální vině a hříchu. V nabídce obrácení nám šlo o to, aby se zachraňovalo a v určitém smyslu znovunalezalo lidství těch, kdo selhali či trpí. Roli odpuštění a smíření spatřujeme ve službě sebeúctě oběti.

U pachatelů, které se nepodaří odsoudit, či kteří odmítají vinu a nabízenou resocializaci a smíření, se spoléháme na poslední a nejvyšší spravedlnost, totiž na to, že poslední slovo v otázce lidské viny a hříchu má Hospodin, který straní obětem bezpráví.

Tím jsme dosáhli konce části B a navázali částí C Důsledky pro konání, kde jsme zhodnotili dosavadní postup a doporučili potřebné konání.

Hned na začátku jsme zdůraznili potřebu interdisciplinárního přístupu a setkávání a vytyčili společnou bázi takové interdisciplinární komunikace a spolupráce: otázku po člověku a základních podmínkách a smyslech jeho existence. Jednu z hlavních rolí při

potírání vykořisťování dětí v prostituci má sehrát společné působení práva a etiky, přičemž se právo a mravnost vzájemně předpokládají a potřebují. Důležitou roli musí sehrát vzdělávání dětí, a to i v oblasti lidských práv, etiky, práva a mravnosti. Uvedli jsme cíle zkvalitněné výchovy k lidským právům, pro lidská práva a prostřednictvím lidských práv. Děti je tedy nutno seznamovat s jejich právy, učit je stále a systematicky dle stupně vývoje a věku eticky myslet a jednat, stejně tak jim zprostředkovat potřebné poznatky o fenoménu CSEC a jeho bezpodmínečném zákazu.

Teologická etika i sociální práce mají svůj předmět a cíl. Sociální pracovník ale hledá ve své činnosti odůvodnění etického rozhodnutí a jednání. Pojednali jsme vzájemný vztah obou disciplín. Teologická etika upozornila sociální práci na základy a cíle jednání. A naopak sociální práce poskytla etické reflexi zkušenosti své praxe o možnostech a významu sociálního života pro zdařilý lidský život a ona je pak může zahrnout do nalézání hodnot a norem. Z dialogu teologické etiky a sociální práce, jež se orientuje podle lidských práv, vzešla diakonická a politicky osvobozující teologie jako referenční věda sociální práce a poskytuje spolu s ní naději na humanizaci systému a životních podmínek ve smyslu konvergujících opcí, motivace a solidárně kritického doprovázení.

Instrumentalizující zúčtování dítěte vyžaduje říkat na všech úrovních k této zúčtující instrumentalizaci jasné ne a současně zdůrazňovat důstojnost každého dítěte. Je třeba respektovat a prosazovat princip personaly na všech úrovních řešení problematiky. Tím jsme položili fundament pro požadované budování pozitivního vyladěného sebepojetí dítěte. Konstatujeme, že lidská osoba ve své neopakovatelné jedinečnosti zakazuje každý pokus ji vtěsňovat do jakýchkoli mocenských praktik, z čehož plyne pro jednotlivce i pro politické a sociální instituce a jejich zástupce požadavek respektovat každé dítě jako osobu a podporovat úplný rozvoj jeho osoby. Uznání personaly našel svůj zásadní výraz v zákazu zvěčnit osobu dítěte nebo s ní zacházet jako s věcí, v respektování každého druhého jako bezpodmínečného účelu o sobě, jenž to nepotřebuje ospravedlňovat, i v normativním zaměření utvářet struktury a instituce společnosti podle způsobilosti dítěte. Speciální výraz našlo uznání personaly ve formách terapie, které směřují k tomu, aby posilovaly ty vztahy, jejichž součástí je dítě jako konkrétní osoba.

Děti i dospělí je třeba vychovávat k celostnímu pojetí člověka. Tělo dítěte je třeba jasně řadit do jeho personaly. V prostituci se degraduje tělo dítěte na pouhý materiál či automat, proto se dítě stává něčím a přestává být někým. Každému dítěti, zejména oběti sexbyznysu a dětem rizikovým, je potřeba zprostředkovat zkušenost, že je celé hodno lásky, že stojí za to, aby bylo milováno kvůli jemu samému. Také je nutno ho učit celistvě přijímat sebe samého se

silnými i slabými stránkami, možnostmi i mezemi, aby mohlo jako takové a jedinečné utvářet svůj život a prostředí, v němž žije. Proto je třeba v rodině, škole, v církvi, orgánům činným v trestním řízení, při případné psychoterapii, sociální práci dětem i dospělým, včetně pachatelů, zprostředkovat celostní pojetí člověka s významem jednotlivých aspektů a jejich začlenění do osoby.

Dále je nutno vychovávat ke kultuře rovnoprávnosti mezi pohlavími a řešit projednávanou problematiku i z hlediska genderové rovnosti se zohledněním rozdílnosti. Je důležité poukazovat na pevné kořeny rovnosti, rovnoprávnosti, nediskriminace v rámci obou pohlaví a vychovávat k nim na různých úrovních.

Děti mají právo na zodpovědnou sexuální výchovu. A tato zodpovědnost je společná pro rodiče, školy, ústavní zařízení pro děti, církve a jednotlivé křesťany, jiná uznaná náboženství, občanská sdružení, nevládní organizace, stát, obce, média i veřejně známé osobnosti.

Jako morálně vždy a za všech okolností vnitřně zlé činy vyžadují praktiky vykořisťování dětí v prostituci bezpodmínečný zákaz i v podobě trestných činů a děti mají právo na ochranu před nimi. Jedná se vždy o závažnou vinu a hříchy.

Konstatovali jsme, že stávající trestněprávní úprava sice dovoluje stíhat činy související s dětskou prostitucí, přesto ji považujeme za nedostatečnou, i když podporujeme, že návrh rekonstrukce trestního zákoníku ČR mění pořadí hlav a zařazuje některé tyto trestné činy do hlavy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Hlavu trestné činy proti lidské důstojnosti bychom zařadili na první místo, protože právě lidská důstojnost je etickým principem a paradigmatem práva. Zde by pak mohly být uvedeny trestné činy v sexuální oblasti. Uvedli jsme, že bychom považovali za vhodnější všechny trestné činy související s jednotlivými formami tohoto fenoménu zařadit do společné hlavy trestných činů proti lidské důstojnosti a svobodě a nazvat je v souladu s používanými názvy, resp. ještě nahradit pojem dětská prostituce výrazem vykořisťování dětí v prostituci, pojem dětská pornografie výrazem vykořisťování dětí v pornografii a ponechat správně užívaný termín obchod s lidmi, tzn. i s dětmi. Vedla nás k tomu jednak skutečnost, že se tak lépe vyjádří obsažené prvky zisku, mocenských praktik a sexuálního zneužívání, o něž hlavně jde, zároveň že se tím vyhneme podezření a chápání, že se zde jedná o „dětskou“ prostituci či pornografii ve smyslu méně závažné, dokonalé, profesionální, ve smyslu s nižší kvalitou a úrovní. Kvitovali jsme také vytvoření nového trestného činu Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 167) a uvádění výrazu děti v souladu s Úmluvou o právech dítěte místo slova mládež.

Shledali jsme, že se v mravnostní kriminalitě sice používá pojem mravnost, ale ve smyslu sexuální morálky, jinými slovy, že se zde nejedná o mravnost, jak ji definuje teologická etika,

ale že dochází k redukci na sexuální morálku jako názor společnosti, a to ještě bez měřítka pro posouzení správnosti tohoto dějinného názoru. To sebou přináší nebezpečí zneužití a nečekaných změn. Proto jsme i v rámci spolupráce disciplín doporučili používat a rozlišovat pojmy etika, mravnost, morálka dle vědecké disciplíny teologická etika. Tím získáme i ono měřítko pro posouzení názorů na sexuální morálku ve společnosti.

Ze solidarity jako morálního principu založeného na osobní důstojnosti každého člověka a na pospolitosti a vzájemné odkázanosti lidí vyplynulo několik požadavků. Jedná se o univerzální nárok, jenž zahrnuje různé aktéry, které jsme uvedli:

vzorec postoje a jednání milosrdného Samařana s otázkou „komu mohu být bližním“ vyžaduje konkretizovanou a tím pozitivně omezenou lásku k bližnímu, v našem případě k dětem v nouzi;

je proto nutno osvobodovat ponížené a vykořisťované děti, což představuje výzvu i pro pastorační církve ve spolupráci se státními orgány i nestátními organizacemi a vzdělávání pastoračních pracovníků v této oblasti;

přednostní právo na celostní pomoc, osvobodování a péči mají děti i jako oběti vykořisťování v prostituci. Současně je třeba podporovat i jejich účast na životě společnosti a konkrétně například v prevenci komerčního sexuálního zneužívání dětí. Nestačí ale vidět jen jednotlivé osudy těchto dětí, ale je nutno řešit a odstraňovat souhru příčin a faktorů, které je do prostitučního prostředí přivedly - zohlednit tedy osobní i sociální vinu této chudoby. Znamená to úkol pro politickou reprezentaci, pro příslušné parlamentní výbory a příslušná ministerstva, pro politické strany, obce i další složky společnosti, aby se uměly dívat očima těchto i jiných dětí, i když nepřinášejí volební hlasy. Proto církve zdůrazňuje přednostní opci pro chudé v komplexním chápání a konstatuje, že je tato opce způsobem vykonávání křesťanské lásky a týká se našich sociálních závazků, životního stylu, odpovídajících rozhodnutí ohledně bohatství a používání různých dober a musí zahrnovat všechny lidi v nouzi, zejména ty, kteří nemají naději na budoucnost (Opce pro chudé);

je třeba bojovat proti komplexní chudobě na mezinárodní, národní, církevní i osobní úrovni a naslouchat přitom třeba hlasu instrukce různých náboženských, kulturních a etických tradic projektu Světový étos, totiž Závazku ke kultuře založené na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání;

zdůraznili jsme, že ve prospěch dětí i dětí vykořisťovaných v prostituci je třeba politicky konat na úrovni různých ministerstev, vlády, parlamentních výborů, krajů, obcí i na mezinárodní úrovni. K tomu jsme doporučili příslušné mezinárodní i národní dokumenty s jejich závazky (Politická morálnost);

souvisí s tím požadavek a závazek budovat svět spravedlivý vůči dětem, jehož zásady jsme uvedli;

práva a zájmy dítěte je nutno chránit a respektovat i během celého trestního řízení. Dítě tím chceme chránit před dalšími traumatizacemi a nebezpečími. Jsou k tomu k dispozici relevantní lidskoprávní dokumenty;

dále jsme představili pravidla účinné sociální pomoci chlapcům a dívkám v prostituci a následně konkrétní příklady takové účinné pomoci a solidární praxe (best practices). Mají posloužit jako příklady osobně zprostředkované společenské solidarity při potírání lidsky nedůstojných podmínek dětí. Zároveň bylo naším záměrem vyzvat k cenění a podpoře jejich práce a k větší spolupráci státní správu, samosprávu, církev, média, veřejně známé osobnosti, školy, ústavní zařízení pro děti, jednotlivé občany a křesťany. Postupně jsme představili projekt Šance v Praze, KARO v Plauen a Chebu, projekt Magdala, Caritas ČR, projekt KISS ve Frankfurtu, Aktion missio Aachen, Roterkeil.net – Aktion Bosco Sevana, projekt PREDA na Filipínách;

náročným požadavkem solidarity je solidární jednání i vůči pachatelům které jsme zařadili do nároku lásky k nepřátelům. Konstatovali jsme, že těmto pachatelům nelze sice věřit jejich domnělé kavalírské činy a nelze je považovat za přátele dětí. Současně ale nestačí jimi pohrdnout a zavřít je na nějaký čas do vězení a morálně jimi třeba doživotně opovrhovat. Jde o to, aby se mohli změnit a toto zlo už více nekonat. K tomu je také třeba se zbavovat lhostejnosti k jejich dalšímu smýšlení a jednání. Přání a výzva učít se milovat i toho, kdo se dopustil bezpráví, chce vyloučit lhostejnost vůči jeho dalšímu smýšlení a jednání a staví na společné důstojnosti. Svým činem se proviňují i proti svému mravnímu určení. Je potřeba jim stála adresovat mravní požadavek, aby jednal jako člověk podle své důstojnosti i v souladu s důstojností druhých lidí, v tomto případě zejména dětí. Jde zde o jeho záchranu i ochranu dětí. Taková radikalizovaná láska k nepřátelům se dotýká smýšlení i konání. Především pro církev a křesťany to znamená podnět k určitému konání během výkonu trestu i po něm a tak výzvu k velké službě celé společnosti;

spolu s trestem se tak požaduje resocializace. Předpokladem takové úspěšné převýchovy a resocializace je respektování důstojnosti odsouzeného. Na trest je nutno pohlížet i z perspektivy smíření, která vyžaduje, aby se odsouzeným připomínala a posilovala jejich zodpovědnost. Takto pojatý účel trestu má umožňovat pokrok v mravní kompetenci pachatelů. Jde rovněž o relativně bezpečné soužití v právním společenství. Výkonem trestu se nesmí ponižovat lidská důstojnost pachatele. Připomněli jsme, že je dětem v konfliktu se zákonem třeba v souladu s Úmluvou o právech dítěte přiznat a zprostředkovat i v této oblasti

právo na takové zacházení, které přivodí jejich smysl pro důstojnost a čest, znovu posílí úctu k lidským právům a základním svobodám jiných a vezme ohled na věk dítěte, napomůže znovuzačlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti;

je třeba nezůstat stát u selhání, ale chopit se nových možností, zkusit začínat znovu, což pak představuje nabídku a výzvu obrácení pro různé aktéry v různém ohledu. Uvedli jsme, že nejprve půjde o navázání dialogu, o vstup do vztahu s dotyčnými. Při obrácení se bude jednat o změnu smyslu i smýšlení, o návrat k sobě samému a uskutečňování života podle nově nabytého smyslu. Bude se vyžadovat poctivé vnímání sebe sama a pravdivost bytostného já, změna úsudku, směru uskutečňování, praxe, nové sebeurčení člověka, podle něhož se musí dále uskutečňovat. Nabídne se kromě terapie možnost se orientovat podle způsobu života v podání Ježíše Krista, život v Boží blízkosti. Vyžadovat se bude život s novým základním rozhodnutím a se stálou revizí nové orientace. Svou specifickou úlohu zde mohou sehrát církve;

náročná cesta k odpuštění a smíření má chránit život dítěte od nenávisti a touhy po pomstě a jeho sebeúctu, tzn. před určením něčím cizím. Jde při ní o to přivést pachatele k uznání viny a tím dosáhnout respektu k důstojnosti dítěte. Děti je třeba učit a vychovávat již od raného věku k vědomí své důstojnosti, budovat sebeúctu a pravdivé sebehodnocení. Jde tedy o to, aby si dítě mohlo stále a přiměřeně svému věku a stupni vývoje uvědomovat, kým jako lidská bytost je. Na cestě procesu odpuštění se nabízí specifická služba křesťanů a církví ve spolupráci s psychoterapeuty a vězeňskou duchovenskou službou.

Toto reflektované ubližování dětem se nějak týká náš všech jako mezinárodního společenství, českého státu, jeho politické reprezentace a orgánů, nevládních organizací, krajů, obcí, škol, zařízení institucionální péče o děti, policistů, státních zástupců, soudců, soudních znalců, advokátů, vězeňské služby, psychoterapeutů, psychiatrů, psychologů, sociálních pracovníků, sociálních pediatrů, lékařů, pedagogů, pastoračních pracovníků, novinářů, rodin, církví i jako jednotlivých občanů, včetně křesťanů. Můžeme společně uplatňovat smysl prorocké solidarity ve prospěch dotyčných aktérů. Společná osobní důstojnost každého z nás zve k vytváření lidsky důstojných podmínek a k solidárnímu osvobozujícímu jednání v rámci potírání těchto zločinů vykořisťování dětí v prostituci a předcházení jim.

Seznam literatury

- AMMICHT-QUINN Regina: Wessen Würde ist unantastbar? Mensch, Maschine und der Würde-Diskurs, Concilium, Internationale Zeitschrift für Theologie, 2/39 (2003), Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag. ISSN 0588-9804
- ANZENBACHER Arno: Křesťanská sociální etika. Úvod a principy, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-030-6
- ARCIDIECĚZNÍ CHARITA PRAHA: Každý z nás se může stát obětí, informační leták.
- ARISTOTELES: Etika Níkomachova, přeložil a poznámkami opatřil A. Kříž, Praha: nakladatelství Petr Rezek, 1996. ISBN 80-901796-7-3
- AUER Alfons: Autonome Moral und christlicher Glaube, 2. Aufl., Düsseldorf: Patmos, 1995. 3-491-77521-3
- AUER Alfons, GLÄßER Alfred, GRÜNDEL Johannes (Hrsg.) a kol.: Recht und Sittlichkeit, Freiburg i. Ue.: Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1982. ISBN 3-7278-0252-9
- AUGUSTYN Józef: Sexuální výchova v rodině a ve škole. Cíle, zásady, metody, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-331-1
- BALDERMANN Ingo, DASSMANN Ernst, FUCHS Ottmar a kol.: Menschenwürde. Jahrbuch für Biblische Theologie (JBTh), Band 15 (2000), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2001. ISBN 3-7887-1800-5
- BANGE Dirk & ENDERS Ursula: Auch Indianer kennen Schmerz. Sexuelle Gewalt gegen Jungen. Ein Handbuch, 3. Auflage, Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2000. ISBN 3-462-02467-1
- BANGE Dirk / KÖRNER Wilhelm (Hrsg.): Handwörterbuch Sexueller Missbrauch, Göttingen: Hogrefe, 2002. ISBN 3-8017-1188-9
- BAYER Thorsten und WILLI Elisabeth: „Der Kinderhandel ist perfekt organisiert!“ Missionspriester Shay Cullen geht gegen die Prostitution von Kindern vor, http://www.wannundwo.at/ww-3/Interview_0.html
- BENEŠ Jiří: Dvanáctka. Úvod do studia malých proroků, Praha: Teologický seminář Církve adventistů s. d., 2006. ISBN 80-903827-0-3
- BERKER Claudia / GROSSE-OETRINGHAUS Hans-Martin (Hrsg.): Gatäuscht, verkauft, missbraucht. Reportagen und Hintergründe zum weltweiten Kinderhandel, Zürich: Rotpunktverlag, 2003. ISBN 3-85869-252-2
- BIBLE. Písmo svaté Starého a nového zákona, Praha: Ekumenický překlad, 1985.
- BIRCK Angelika: Die Verarbeitung sexualisierter Gewalt in der Kindheit – bei Frauen in der Psychotherapie, Berlin: Behandlungszentrum für Folteropfer, 2001.
- BRANDER Patricia, GOMES Rui, KEEN Ellie a kol.: KOMPAS. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům, Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, Česká národní agentura MLÁDEŽ, 2006. ISBN 80-7203-827-3

BRANTL Johannes: Verbindende Moral. Theologische Ethik und kulturenvergleichende Humanethologie, Freiburg i. Ue.: Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 2001. ISBN 3-7278-1365-2

BROWN Raymond E., S.S., FITZMYER Joseph A., S.J., MURPHY Roland E., O.Carm. (Ed.): The New Jerome Biblical Commentary, London: Cassel Publishers Limited, 1991. ISBN 0-225-66640-5

BUNDSCHUH Claudia: Pädosexualität. Entstehungsbedingungen und Erscheinungen, Opladen: Leske + Budrich, 2001. ISBN 3-8100-2930-0

BŮŽEK Antonín, MICHALÍK Jan: Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0054-5

CARITAS ČR: Projekt Magdala. Informační listy, Praha: 2007.

CIZEK Brigitte, KERNTHALER-MOSER Irene (Hrsg.): Prostitution und Pornografie. 2. sexualpädagogische und –beraterische Fachfortbildung 10. und 11. Oktober 2001, Tagungsband, Wien: ÖIF, 2002. ISBN 3-901668-25-X

Commission Communication to the Council and the European Parliament on combating trafficking in human beings and combating the sexual exploitation of children and child pornography, 22 January 2001, 2001/0024 (CNS) and 2001/0025 (CNS), <http://www.europa.eu.int>

Convention on the Rights of the Child. Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict, <http://www.unicef.org/crc/oppro.htm>

Convention on the Rights of the Child. Optional protocols to the Convention on the Rights of the Child. Providing legal protection for children against the worst forms of exploitation, <http://www.unicef.org/crc/oppro.htm>

Council Framework Decision on combating trafficking in human beings, 19 July 2001, 2002/629/JHA, <http://www.europa.eu.int>

Council Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography, 22 December 2003, 2004/68/JHA, <http://www.europa.eu.int>

Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings. Adopted by the Committee of Ministers on 3 May 2005 at the 925th meeting of the Ministers' Deputies, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/de/lvb/124030.htm>

Council Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children, 9 October 2001, 2001/C 238/01, <http://www.europa.eu.int>

ČESKÁ SPOLEČNOST NA OCHRANU DĚTÍ za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR: Karta pro lékaře, Praha: 2006.

Dar víry. Výklad katolického učení pro dospělé, Praha: Zvon, 1993.

DEEGENER Günther: Kindesmißbrauch-erkennen, helfen, vorbeugen, Weinheim: Beltz, 1998. ISBN 3-407-22811-2

DEMMER Klaus: Christliche Existenz unter dem Anspruch des Rechtes. Ethische Bausteine der Rechts-theologie, Studien zur theologischen Ethik: Bd. 67, Freiburg i. Ue.: Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1995. ISBN 3-7278-1011-4

DEUTSCHER BUNDESTAG, Referat Öffentlichkeitsarbeit (Herausgeber): Enquete-Kommission Recht und Ethik der modernen Medizin, Berlin: Schlussbericht, Zur Sache 2/2002. ISBN 3-930341-57-3

DEUTSCHES JUGENDINSTITUT (Hrsg.): Sexueller Missbrauch von Kindern. Dokumentation der Nationalen Nachfolgekonferenz „Kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern“ vom 14./15. März 2001 in Berlin: Opladen: Leske + Budrich, 2002. ISBN 3-8100-3376-6

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM: Výroční zpráva 2004, <http://www.dkc.cz>

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3

DREWERMANN Eugen: Das Matthäus Evangelium. Bilder der Erfüllung, Erster Teil: Mt 1,1-7,29, Olten: Walter, 2. Auflage, 1992. ISBN 3-530-16891-2

DREWERMANN Eugen: Das Matthäus Evangelium. Bilder der Erfüllung, Zweiter Teil: Mt 8,1-20,19, Düsseldorf: Walter, 1994. ISBN 3-530-16892-0

DREWERMANN Eugen: Zwischen Staub und Sternen. Predigten im Jahreskreis, Düsseldorf: Patmos, 1991. ISBN 3-491-72235-7

Druhá periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte (za období od 1. ledna 1995 do 31. prosince 1999), http://www.detskaprava.cz/soubory/crc_zprava.pdf

DUNOVSKÝ Jiří a kol.: Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly, Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9

DUNOVSKÝ Jiří, MITLÖHNER Miroslav, HEJČ Karel, HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ Jaroslava: Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě, Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1201-6

DÜWELL Marcus (Hrsg.): Handbuch Ethik, Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung und Carl Ernst Poeschel Verlag GmbH, 2002. ISBN 3-476-01749-4

ECPAT: Kinderechte sind Menschenrechte, ECPAT – Unsere Thematik, <http://www.ecpat.de/thematik/thematik.kinderrechte/content.html>

ECPAT Deutschland: Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung. Schulungsmaterialien für die Reisebranche, Freiburg: ECPAT, 2000.

ECPAT Deutschland: Der Weg von der Kampagne gegen Kinderprostitution im Tourismus zur Arbeitsgemeinschaft gegen kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, <http://www.ecpat.de/wir/wir.geschichte/content.html>

ECPAT Deutschland: Sexuelle Ausbeutung von Kindern. Kein Kavaliersdelikt sondern eine strafbare Handlung. Aktiv zum Schutz der Kinder vor sexueller Ausbeutung, Schulungsmaterialien für die Reisebranche, Freiburg: ECPAT Deutschland, 2001.

Edice ÚZ: Listina základních práv a svobod, č. 368, podle stavu k 14.02.2003, Ostrava: Jiří Motloch-Sagit, 2003. ISBN 80-7208-354-6

Edice ÚZ: Trestní předpisy, č. 459, podle stavu k 2. 11. 2004, Ostrava: Jiří Motloch-Sagit, 2004. ISBN 80-7208-457-7

Edice ÚZ: Úplné znění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá ze změn provedených zákony (...) č. 70/2006 a č. 115/2006 Sb. ÚZ č. 558 podle stavu k 14. 4. 2006. Ostrava: Jiří Motloch-Sagit.

Edice ÚZ: Ústava České republiky, č. 368, podle stavu k 14. 2. 2003, Ostrava: Jiří Motloch-Sagit, 2003. ISBN 80-7208-354-6

EGLE Ulrich Tiber, HOFFMANN Sven Olaf und JORASCHKY Peter (Hrsg.): Sexueller Missbrauch, Misshandlung, Vernachlässigung. Erkennung, Therapie und Prävention der Folgen früher Stresserfahrungen, dritte, vollständig aktualisierte und erweiterte Auflage, Stuttgart: Schattauer, 2004. ISBN 3-7945-2314-8

ENDERS Christoph: Die Menschenwürde in der Verfassungsordnung. Zur Dogmatik des Art. 1 GG, Tübingen: Jus Publicum, Beiträge zum öffentlichen Recht, Band 27, Mohr Siebeck, 1997. ISBN 0940-9610

EVANGELISCHE JUGEND IM RHEINLAND (Hrsg.): Hose zu&Finger weg! Aktiv sein gegen Kinderprostitution und kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern. Ein Handbuch zum Mitdenken, Mitreden, Mitmachen, Düsseldorf: 2004. ISBN 3-00-012336-9

Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 54, Sbíрка mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 02.07.2001, <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=ss01054&cd=77&typ=r>

FIALA Petr / HANUŠ Jiří / VYBÍRAL Josef (ed.), Katolická sociální nauka a současná věda, Brno: CDK a Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7325-024-1

FIŠEROVÁ Marta: Obchod s lidmi. To hlavní, co potřebují, je přijetí od ostatních lidí. S Jindřiškou Krpálkovou o pomoci obětem obchodu s lidmi, <http://www.charita.cz>

FONK Peter: Das Gewissen. Was ist das – wie es wirkt – wie weit es bindet, Kevelaer: Topos, 2004. ISBN 3-7867-8543-0

FRALING Bernhard: Sexualethik. Ein Versuch aus christlicher Sicht, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1995. ISBN 3-506-72611-0

FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE: Pozvat současnou společnost k životu z víry. Dopis francouzským katolíkům, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

FRIEDRICH Max H. Mitarbeit: SPRINGER Käthe: Tatort Kinderseele. Sexueller Mißbrauch und die Folgen, Wien: Verlag Carl Ueberreuter, 2001. ISBN 3-8000-3823-4

FRITZSCHE K. Peter: Menschenrechte. Eine Einführung mit Dokumenten, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2004. ISBN 3-8252-2437-6

GAILLOT Jacques, GOMBAULT Alice, DE LOCHT Pierre: Ein Katechismus, der Freiheit atmet, Küsnacht: Edition K. Haller, Schweiz, 2004. ISBN 3-905585-04-9

GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Grünkram. Die Kinder-Sex-Mafia in Deutschland, Hilden/Rhdl.: Verlag Deutsche Polizeiliteratur GMBH, 1998. ISBN 3-8011-0376-5

GALLWITZ Adolf / PAULUS Manfred: Kinderfreunde-Kindermörder: authentische Kriminalfälle, Fallanalyse, Vorbeugung, Hilden: Verlag Deutsche Polizeiliteratur, 2002. ISBN 3-8011-0464-8

GERLINGER Heidi: Sehnsucht nach Liebe? Eine Analyse des Phänomens Kinderprostitution, Östringen: Verlag der Jugendwerkstatt Östringen e.V., 2001. ISBN 3-925699-57-0

GOSEPATH Stefan und LOHMANN Georg (Hrsg.): Philosophie der Menschenrechte, Frankfurt/M.: Suhrkamp Verlag, 1998. ISBN 3-518-28938-1

GRAF Michael, MATHWIG Frank, ZEINDLER Matthias (Hrsg.): „Was ist der Mensch?“. Theologische Anthropologie im interdisziplinären Kontext. Wolfgang Lienemann zum 60. Geburtstag, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2004. ISBN 3-17-018522-5

GRANDT Guido und Michael / VAN DER LET Petrus: Ware Kind. Mißbrauch und Prostitution, Düsseldorf: Patmos, 1999. ISBN 3-491-72420-1

GRUBER Hans-Günter: Ethisch denken und handeln. Grundzüge einer Ethik der Sozialen Arbeit, Stuttgart: Lucius 2005. ISBN 3-8282-0310-8

GRUBER Hans-Günter und HINTERSBERGER Benedikta (Hrsg.): Das Wagnis der Freiheit. Theologische Ethik im interdisziplinären Gespräch. Johannes Gründel zum 70. Geburtstag. Würzburg: Echter, 1999. ISBN 3-429-02116-2

HALFAROVÁ Hana, PÖTHER Peter, CSÉMY Ladislav, BOSÁK Viktor: Retrospektivní studie sexuálního zneužívání dětí u osob s rizikovým sexuálním chováním, <http://www.detivpasti.cz/doc2.htm>

HANUŠ Jiří (ed.): Lidská práva. Nárok na obecnou platnost a kulturní diference, Brno: CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0

HÄRING Bernhard: Moraltheologie für das dritte Jahrtausend, Köln: Styria, 1999. ISBN 3-222-12680-1

HASENHÜTTL Gotthold: Glaube ohne Mythos. Band 2: Mensch, Glaubensgemeinschaft, Symbolhandlungen, Zukunft, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2001. ISBN 3-7867-2311-

7

HEIMBACH-STEINS Marianne (Hg.): Christliche Sozialethik. Ein Lehrbuch. Band 1: Grundlagen, Regensburg: Friedrich Pustet, 2004. ISBN 3-7917-1923-8

HERMANN Axel: Menschenwürde, Menschenrechte. Thema im Unterricht, Arbeitsheft 11 (1997).

HEUSER Stefan: Menschenwürde. Eine theologische Erkundung, Ethik im Theologischen Diskurs, Band 8, Münster: LIT Verlag, 2004. ISBN 3-8258-7095-2

HILPERT Konrad: Menschenrechte und Theologie. Forschungsbeiträge zur ethischen Dimension der Menschenrechte, Studien zur theologischen Ethik, Freiburg: Universitätsverlag Freiburg i. Ue., 2001. ISBN 3-7278-1225-7

HOPES BETRAYED: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution, Human Rights Watch, Vol. 14, No. 9 (D) – November 2002, <http://www.hrw.org>

HORT Vladimír, HRDLIČKA Michal, KOCOURKOVÁ Jana, MALÁ Eva a kol.: Dětská a adolescentní psychiatrie, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9

HUBER Wolfgang: Gerechtigkeit und Recht. Grundlinien christlicher Rechtsethik, zweite, durchgesehene Auflage, Gütersloh: Chr. Kaiser/Gütersloh Verlagshaus, 1999. ISBN 3-579-02025-0

Human Rights Watch Pressemitteilungen: Der Internationale Strafgerichtshof, <http://www.hrw.org/german/children/icc.htm>

HUNOLD Gerfried W. / LUBACH Thomas / GREIS Andreas (Hrsg.): Theologische Ethik. Ein Werkbuch, Tübingen: A. Francke Verlag, 2000. ISBN 3-8252-1966-6

HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: Lexikon christlichen Ethik, Band 1 (A-K), Freiburg im Breisgau: Herder, 2003. ISBN 3-451-22046-6

HUNOLD Gerfried W. (Hrsg.) unter Mitarbeit SAUTERMEISTER Jochen: Lexikon christlichen Ethik, Band 2 (L-Z), Freiburg im Breisgau: Herder, 2003. ISBN 3-451-22047-4

HÝBNEROVÁ Stanislava: Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0498-1

CHMELÍK Jan a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6

ILO: Recommendation concerning the prohibition and immediate action for the elimination of the worst forms of child labour, <http://www.ilo.org/ilolex/docs/rec190.htm>

ILO: Übereinkommen 182. Übereinkommen über das Verbot und unverzügliche Maßnahmen zur Beseitigung der schlimmsten Formen der Kinderarbeit, 1999, <http://www.ilo.org/ilolex/german/docs/convdsp1.htm>

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, odpovědná řešitelka Trávníčková Ivana, dílčí řešitelé Luptáková Marina, Nečada Václav, Přesličková Hana, Trdlíková Karla: Obchodování se ženami z pohledu České republiky. (Výzkum je součástí

projektu OSN – odpověď trestního soudnictví na obchodování s lidmi v České republice a v Polsku), Metodologický garant UNICRI, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, <http://www.mvcr.cz/bezpecnost/dokumenty.html>

INTERNATIONALE ARBEITSORGANIZATION: Empfehlung 190 betreffend das Verbot und unverzügliche Massnahmen zur Beseitigung der schlimmsten Formen der Kinderarbeit, <http://www.ilo.org/ilolex/german/docs/rec190.htm>

INTER-PARLIAMENTARY UNION and UNICEF: Combating Child Trafficking. Handbook for Parliamentarians N° 9 2005, http://www.unicef.org/protection/file/children_trafficking_handbook.pdf.

IOM: Zpráva o analýze soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území České republiky. „Usnesením vlády ČR ze dne 12. března 2003 č. 243 k informaci o plnění usnesení vlády, týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními k 31. prosinci 2002 bylo ministru vnitra uloženo předložit vládě analýzu soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze SR na území ČR“, Praha: IOM - Mezinárodní organizace pro migraci, Dukelských hrdinů 692/35, Praha, 10. září 2003, http://www.romea.cz/index.php?id=dokumenty/zprava_migrace

JAN PAVEL II.: Dives in misericordia. Encyklika o Božím milosrdenství z 30. listopadu 1980, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-186-5

JAN PAVEL II.: Encyklika Veritatis splendor. O základech morálního učení církve z 6. srpna 1993, Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-114-8

JAN PAVEL II.: Familiaris consortio. Apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981, Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2

JAN PAVEL II.: Reconciliatio et paenitentia. Posynodální apoštolská adhortace o smíření a pokání v dnešním poslání církve z 2. prosince 1984, čl. 14, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-158-X

JANDOUREK Jan: Sociologický slovník, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

JELÍNEK Jiří a kolektiv: Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou, 21. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2004, Praha: Linde Praha, a. s. - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2004. ISBN 80-7201-496-X

KANE Jane: Understanding ‘demand’ for children in the sex trade: an outstanding challenge, Background Paper, Yokohama review combating Sexual Exploitation of Children, Europe and Central Asia, 8-9 July 2005 Ljubljana, Slovenia, <http://www.unicef.de>

KANT Immanuel: Základy metafyziky mravů, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5

KARABEC Zdeněk: II. světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, Kriminalistika 2 (2002), http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_02/karabec.html

KARO e.V.: Grenzüberschreitende Sozialarbeit in Prostitutions- und Drogenszenen, Jahresbericht 2004, <http://www.karo-sozialprojekt.de>

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6

KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): Grundkurs Bibel. Altes Testament. Werkbuch für die Bibelarbeit mit Erwachsenen, Band 1, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2003. ISBN 3-460-32616-6

KATHOLISCHES BIBELWERK e.V. und LEICHT Barbara D. (Hrsg.): Grundkurs Bibel. Altes Testament. Werkbuch für die Bibelarbeit mit Erwachsenen, Band 2, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 2003. ISBN 3-460-32616-6

KEFURTOVÁ Anna / KUTÁLKOVÁ Petra (La Strada ČR, o.p.s.): Možnosti prevence obchodování s lidmi. Písemný materiál ze semináře pro o. s. Kotec (programy protidrogové prevence) v Západních Čechách, konaného ve dnech 23. – 25. dubna 2005 v Praze: La Strada ČR, o. p. s. a vlastní poznámky autora této práce jako účastníka.

KINDERNOTHILFE: Kinderrechte sind Menschenrechte, Duisburg: Kindernothilfe Themenheft, 2003.

KNAPP Viktor: Teorie práva, Praha: C. H. Beck 1995. ISBN 80-7179-028-1

Komerční sexuální zneužívání dětí. Násilí na dětech, Sborník z 1.národní konference, Praha: Humanitas Profes, 2001.

Komerční sexuální zneužívání dětí v České republice. Sborník z konference pořádané organizacemi Friedrich Ebert Stiftung, La Strada, KARO a Enya ve dnech 6.-7. listopadu 2001, Praha: Friedrich Bert Stiftung, 2002.

KOVAŘÍK Jiří a kol.: Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2001. ISBN 80-7040-531-7

KROCKAUER Rainer, BOHLEN Stephanie, LEHNER Markus (Hrsg.): Theologie und Soziale Arbeit. Handbuch für Studium, Weiterbildung und Beruf, München: Kösel 2006. ISBN-10: 3-466-367-10-7

KUNETKA František: Úvod do liturgie svátostí, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-455-5

KÜNG Hans / KUSCHEL Karl-Josef: Prohlášení ke světovému étosu. Deklarace Parlamentu světových náboženství, Brno: CDK, 1997. ISBN 80-85959-31-3

KÜNG Hans, RINN-MAURER Angela: Weltethos christlich verstanden. Positionen, Erfahrungen, Impulse, Freiburg im Breisgau: Herder, 2005. ISBN 3-451-28850-8

LENHART Völker: Pädagogik der Menschenrechte, Opladen: Leske + Budrich, 2003. ISBN 3-8100-3726-5

LÉON-DUFOUR Xavier a kol.: Slovník biblické teologie, Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1127-7

LA STRADA ČR: Lidská práva v praxi. Manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi, Praha 2002. Z anglického originálu Human Rights in Practice. A Guide to Assist Trafficked Women and Children, Bangkok: GAATW – Global Alliance Against Traffick in Women, 1999.

LA STRADA ČR: Obchod se ženami v romských komunitách. Závěrečná zpráva z projektu Lidská práva v praxi – prevence obchodování se ženami v romských komunitách, Praha: La Strada ČR, o.p.s., P.O.Box 305, Praha 1, tel/fax 00420 222 721 810, lastrada@strada.cz, www.strada.cz, koordinátorka projektu Petra Kutálková, 2004.

Lexikon für Theologie und Kirche (LThK), Band 1, 2, 6, 7, 9, Freiburg im Breisgau: Herder, Sonderausgabe 2006. ISBN-13: 978-3-451-22012-8

LIMANOWSKA Barbara (report): Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe. Current situation and responses to trafficking in human beings in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Moldova and Romania, UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR, 2002, <http://www.unicef.org>

LORENZ Rolf. J., MIETH Dietmar und MÜLLER Ludolf (Hrsg.): Die „Menschenwürde des Menschen“ – beim Wort genommen, Tübingen: A. Francke Verlag, 2003. ISBN 3-7720-8002-2

MARX Reinhard / WULSDORF Helge: Christliche Sozialethik. Konturen – Prinzipien – Handlungsfelder, AMATECA – Lehrbücher zur katholischen Theologie, Band XXI, Paderborn: Bonifatius, 2002. ISBN 3-89710-203-X

METZ Johann Baptist: Úvahy o politické theologii, Praha: OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-69-2

METZELDER Christian, KEHL Sebastian, REIDEGELD Jochen: Das zerbrochene Paradies. Wo Kinder zur Ware werden, München: Don Bosco Verlag, 2003. ISBN 3-7698-1463-0

Mezinárodní dokumenty o lidských právech. Anglicky a česky, sestavil V. Adamus, Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-221-5

MIETH Dietmar: Kleine Ethikschule, 2. Auflage, Freiburg im Breisgau: Herder, 2004. ISBN 3-451-05471-X

MILFAIT René: „Tělo a krev“. Biblicko-antropologická studie eucharistického jednání, Praha: Sít', 2005.

MISSIO AACHEN - Internationales Katholisches Missionswerk: Aktion Schutzengel. Eine computergestützte Präsentation auf CD-ROM, Aachen: Missio, 2002.

MISSIO AACHEN - Internationales Katholisches Missionswerk: Aktion Schutzengel. Themenheft Schutzengel, Aachen: Missio, 2002.

MÖHRING-HESSE Matthias: Theozentrik, Sittlichkeit und Moralität christlicher Glaubenspraxis. Theologische Rekonstruktionen, Freiburg im Breisgau: Herder, 1997. ISBN 3-451-26211-8

MS ČR: Rekodifikace trestního práva hmotného, <http://www.portal.justice.cz/ms>

MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, Praha: 2000.

MV ČR: Zpráva o plnění Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí a jeho aktualizace na další období, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2002.

MV ČR: Zpráva o plnění Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí a jeho aktualizace na další období, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky, 2004.

MV ČR: Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 – 2008, <http://www.mvcr.cz/dokument/2006/komercni06.pdf>

MZV ČR: Sdělení 54, Sběrka mezinárodních smluv ročník 2001, částka 21, ze dne 2. 7. 2001, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=ss01054&cd=77&typ=r>

MZV ČR: Zpráva České republiky o problematice komerčního sexuálního zneužívání dětí zpracována v rámci přípravy České republiky na Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (Švédsko, 26. – 31. srpna 1996). Zpráva byla zpracována v červenci roku 1996 ve spolupráci s ministerstvem hospodářství, kultury, práce a sociálních věcí, spravedlnosti, školství, mládeže a tělovýchovy, vnitra, zdravotnictví, Policejním prezídiem ČR, Institutem pro kriminologii a sociální prevenci, Českou společností na ochranu dětí a Dětským krizovým centrem v Praze 4.

NADACE NAŠE DÍTĚ: Dětská práva, Vím, co smím?, Praha: Portál, 2002. ISBN 80-238-9291-6

NEGT Oskar: Das Unwiederholbare: Wandlungen im Kulturbegriff der Würde, in: Concilium, Internationale Zeitschrift für Theologie, 39. Jahrgang / Juni 2003, Heft 2, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag. ISSN 0588-9804

NEUE JERUSALEMER BIBEL. Einheitsübersetzung mit dem Kommentar der Jerusalemer Bibel, Freiburg im Breisgau: Herder, 2000. ISBN 3-451-27800-6

NICHT Manfred, WILDFEUER Armin (Hg.): Person – Menschenwürde – Menschenrechte im Disput, Münster: LIT Verlag, 2002. ISBN 3-8258-6104-x

NOVOTNÝ Adolf: Biblický slovník, Praha: Edice Kalich, 1956.

NOVOTNÝ Oto, DOLENSKÝ Adolf, NAVRÁTILOVÁ Jana, PÚRY František, RIZMAN Stanislav, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN Rudolf: Trestní právo hmotné II. - Zvláštní část, 4. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-86395-67-7

NOVOTNÝ Oto, ZAPLETAL Josef a kol.: Kriminologie. Druhé, přepracované vydání, Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2

Obchod s lidmi. Některá základní fakta, http://www.detivpasti.cz/obchod_s_lidmi.htm

Obřady pokání, Praha: Česká liturgická komise, 1982.

ODBOR PREVENCE KRIMINALITY MV ČR ve spolupráci s českou sekcí Mezinárodní ochrany dětí (DCI) a Fondem ohrožených dětí (FOD): Práva dítěte v dokumentech, Praha: 1998. ISBN 80-8521-56-7

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op2.pdf>

Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, <http://www.detskaprava.cz/nactileti/download/op1.pdf>

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of Children, child prostitution and child pornography, <http://www.unicef.org/crc/annex2.htm>

PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI MIGRANTŮ A ITINERANTŮ: První mezinárodní pastorační setkání se zaměřením na osvobození žen ulice (Závěrečný dokument), in: Salve 2 (2007). ISSN 1213-6301

PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU: Lidská sexualita: pravda a význam. Zásady pro výchovu v rodině. Praha: Karmelitánské nakladatelství 2000. ISBN 80-7192-495-4

PARLAMENT DER WELTRELIGIONEN: Erklärung zum Weltethos, 4. September 1993, Chicago, U.S.A., <http://www.weltethos.org/index3.htm>

PÄPSTLICHER RAT DER SEELSORGE FÜR DIE MIGRANTEN UND MENSCHEN UNTERWEGS; I. internationales Treffen der Seelsorge zur Befreiung der Strassenmädchen, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents_1/rc_pc

PÄPSTLICHER RAT FÜR GERECHTIGKEIT UND FRIEDEN: Kompendium der Soziallehre der Kirche, Freiburg im Breisgau: Herder, 2006. ISBN-10: 3-451-29078-2

PETER Erich: Völkerrechtliche Rahmenbedingungen beim Kinderhandel in Deutschland unter besonderer Berücksichtigung der UN-Kinderrechtskonvention, <http://www.tdh.de>

PIEPER Annemarie: Einführung in die Ethik. Fünfte, überarbeitete und aktualisierte Auflage, Tübingen: A. Francke Verlag, 2003. ISBN 3-8252-1637-3

PÖLTNER Günther: Grundkurs Medizin-Ethik, Wien: Facultas AG, 2002. ISBN 3-8252-2177-6

PÖTHE Peter: Dítě v ohrožení, Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8

PRACH Václav: Řecko – český slovník, Praha: Skriptum, 1993. ISBN 80-85528-22-3

PROJEKT ŠANCE: Dejte šanci dětem ulice! Každý nemá to štěstí prožít spokojený život... Pomozte nám vybudovat Dům Šance. Projekt Šance, o. s. realizuje od roku 1995: První preventivní a humanitární program pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež žijící v zapomenutí v ČR. Informativní bulletin, Praha: Projekt Šance, o. s., centrum Dům Šance, Nepomucká 5, 150 00 Praha 5, telefon: 224 827 370, e-mail: info@sance.info

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, <http://www.unodc.org/palermo/convensumm.html>.

Připomínky k II. periodické zprávě o implementaci Úmluvy o právech dítěte v České republice, <http://www.llp.cz>

RETHMANN Albert-Peter: Důstojnost těla a zranitelnost duše, in: Salve 2 (2007).

RETHMANN Albert-Peter: Selbstbestimmung-Fremdbestimmung-Menschenwürde. Auskunft christlicher Ethik, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2001. ISBN 3-7917-1756-1

REUTER Hans-Richard: Rechtsethik in theologischer Perspektive: Studien zur Grundlegung und Konkretion, Gütersloh: Kaiser, 1996. ISBN 3-579-02023-4.

ROTHE Andrea: Männer, Prostitution, Tourismus. Wenn Herren reisen..., Münster: Westfälisches Dampfboot, 1997. ISBN 3-89691-408-1

ROTTER Hans / VIRT Günter: Neues Lexikon der christlichen Moral, Innsbruck: Tyrolia, 1990. ISBN 3-7022-1754-1

SÄNGER Renate: Kinderpornographie und Frühprostitution. Ein Beitrag aus der Praxis, Kind – Jugend – Gesellschaft, Zeitschrift für Jugendschutz 2 (1994).

Sborník písemných materiálů z konference „Služba potřebným – výsada a závazek církve – výzva třetího tisíciletí“, Diakonie v ČR a ERC ve dnech 7. – 8. června 2002 v Brně, <http://www.diakonie.cz/soubory/sbornik.pdf>

Sdružení Linka bezpečí a mládeže: Vaše dítě jde svědčit. Informace a rady pro osoby odpovědné za výchovu dítěte, www.detskaprava.cz

Sdružení Linka bezpečí a mládeže: Vaše dítě jde svědčit. Informace a rady pro osoby odpovědné za výchovu dítěte, <http://www.linkabezpeci.cz>

SEABROOK Jeremy: Keine mildernden Umstände. Sexuelle Ausbeutung von Kindern und die internationale Strafverfolgung der Täter. 16 Fallgeschichten, Zürich: Limmat Verlag 2002. ISBN 3 85791 370 3

Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West v Praze 1996, Praha: MPSV, 1997. ISBN 80-85529-31-9

SCHAUER Cathrin: Kinder auf dem Strich. Bericht von der deutsch-tschechischen Grenze, Bad Honnef: Herausgegeben von Deutsches Komitee für UNICEF, ECPAT Deutschland, Horlemann, 2003. ISBN 3-89502-174-1

SCHLICH Hans-Peter: Jungs auf der Straße – Straßenkinder und Prostitution. Aus der Arbeit der Kriseninterventionsstelle für Stricher (KISS), Streetcorner, 1994, Heft 7 (2), Nürnberg: ISKA. ISSN 0934-9774

SCHMIDT Helmut: Allgemeine Erklärung der Menschenpflichten. Ein Vorschlag, München: Piper Verlag, 1997. ISBN 3-492-22664-7

SCHNEIDER-FLUME Gunda: Grundkurs Dogmatik. Nachdenken über Gottes Geschichte, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004. ISBN 3-8252-2564-X

SCHOCKENHOFF Eberhard: Naturrecht und Menschenwürde. Universale Ethik in einer geschichtlichen Welt, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2002. ISBN-10: 3786718997

SCHÖNECKER Dieter / WOOD Allen W.: Immanuel Kants „Grundlegung zur Metaphysik der Sitten“. Ein einführender Kommentar, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2002. ISBN 3-506-99455-7

SCHROER Silvia / STAUBLI Thomas: Die Körpersymbolik der Bibel, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1998. ISBN 1 99 00668 5 062

Sociální encykliky (1891-1991), Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7

Spisy sv. Tomáše Akvinského: Theologická summa, redigoval P. E. Soukup Ord. Praed., vydali profesori bohovědného učiliště Řádu dominikánského v Olomouci, 1938.

Starý zákon. Překlad s výkladem, 9 – Žalmy, Praha: Kalich, 1975.

SÜMEGH Lázsló: Projekt Šance, přednáška na Sympoziu o dětské prostituci, pořádané UNICEF ČR, Českou společností na ochranu dítěte a nadací CINDI a konané na 3. LF UK dne 11. 04. 2006 pod záštitou Aleny Páralové, místopředsedkyně výboru pro sociální politiku a zdravotnictví PS ČR. Vlastní poznámky autora této práce.

SVOBODA Mojmir., KREJČÍŘOVÁ Dana, VÁGNEROVÁ Marie: Psychodiagnostika dětí a dospívajících, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8

ŠÁMAL Pavel/PÚRY František/RIZMAN Stanislav: Trestní zákon. Komentář – I. Díl (§ 1 až § 90), Praha: C. H. Beck, 6. doplněné a přepracované vydání 2004. ISBN 80-7179-896-7

ŠÁMAL Pavel, PÚRY František, RIZMAN Stanislav: Trestní zákon: komentář. II. díl (§ 91 až § 301). Beckova edice Komentované zákony, 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck 2004. ISBN 80-7179-896-7

ŠILEROVÁ Lenka: Sexuální výchova. Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě, Praha: Grada 2003. ISBN 80-247-0291-6

ŠIŠKOVÁ Naděžda: Dimenze ochrany lidských práv v EU, Praha: ASPI Publishing, 2003. ISBN 80-86395-52-9

TERRE DES HOMMES: Ware Kind. Kinderhandel, Osnabrück: Terre des hommes Deutschland e.V., 2002.

1st World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, Stockholm, Sweden, August 27-31 1996, <http://www-csecworldcongress.org/en/stockholm/index.htm>

2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, <http://www.unicef.org/file:///Yokohama%20Congres.htm>

The State of The World's Children: 2006: "Excluded and Invisible" (Situace dětí ve světě: 2006: "Vyloučeny a neviditelné"), <http://www.unicef.cz/index.php?pg=2&id=93&zp=1>

The two Optional Protocols were adopted by the United Nations General Assembly on 25 May 2000 (General Assembly Resolution A/Res/54/263), Convention on the Rights of the Child, <http://www.unicef.org/crc/oppro.htm> (30.08.2004).

THIEDE Isabell: Mädchenprostitution. Ein Versuch, aus dem Elternhaus auszubrechen, Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1997. ISBN 3-499-13275-3

Trafficking in Children for Sexual Purposes. An analytical review, <http://www.csecworldcongres.org>

TREFFINGER Elvira: Aufruf zum Handeln: Der Stockholmer Weltkongreß gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, <http://www.ecpat.de/wir/wir.geschichte05/hintergrund.html>

TRESMONTANT Claude: Bible a antická tradice, Praha: Vyšehrad 1970.

UNICEF: Nachrichten, Thema Kinderhandel, Köln: G 12054, März, Nr. 1/2003.

UNICEF: Nachrichten: G 12054, Nr. 1/2007, www.unicef.de

UNICEF: Obchod s dětmi, <http://www.unicef.cz>

United Nations Convention against Transnational Organized Crime, A/AC.254/L.230/Add. 1, Vídeň, 17.-28. července 2000, <http://www.unodc.org/palermo/theconvention.html>

VALADIER Paul: Der Mensch in seiner Unwürdigkeit, in: Concilium, Internationale Zeitschrift für Theologie, 39. Jahrgang / Juni 2003, Heft 2, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag. ISSN 0588-9804

VANÍČKOVÁ Eva: Dětská prostituce, Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1138-9

VANÍČKOVÁ Eva: Komerční sexuální zneužívání dětí, Praha: Česká společnost na ochranu dětí – edice RŮŽOVÁ LINKA, 2004. ISBN 80-239-3443-0

VANÍČKOVÁ Eva: Pomoc pro dotčené. Preventivní práce v oblasti komerčního sexuálního vykořisťování dětí v České republice, přednáška na mezinárodní konferenci „Rozvoj nových konceptů prevence k ochraně dětí před komerčním sexuálním vykořisťováním v kontextu profilů pachatelů německých sexuálních turistů“ konané ve dnech 06.-07.12.2004 na zámku Mostov u Chebu. Vlastní poznámky autora této práce.

VANÍČKOVÁ Eva, KLOUBEK Martin: Komerční sexuální zneužívání dětí. Manuál pro lékaře, Praha: Česká společnost na ochranu dětí za finanční podpory Ministerstva zdravotnictví ČR, 2006. ISBN 80-239-6471-2

VANÍČKOVÁ Eva / PROVAZNÍK Karel / HADJ-MOUSSOVÁ Zuzana: Sexuální zneužívání dětí. I. díl, Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. ISBN 80-7184-479-9

VANÍČKOVÁ Eva, PROVAZNÍK Karel HADJ-MOUSSOVÁ Zuzana, SPILKOVÁ Jana: Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6

VAN REISEN Mirjam and STEFANOVIC Ana: Lost Kids, lost futures. The European Union's response to Child Trafficking, Terre des Hommes, <http://www.tdh.de>

Vaše dítě jde svědčit. Informace a rady pro osoby odpovědné za výchovu dítěte, <http://www.linkabezpeci.cz>; <http://www.nasedite.cz>; <http://detskaprava.cz>

VERHELLEN Eugeen (ed.): Understanding Children's Rights, Collected papers presented at the fifth International Interdisciplinary Course on Children's Rights - No. 6, Ghent (Belgium): Children's Rights Centre, University of Ghent, December 2000. ISBN 90-74751-26-1

VERSPIEREN Patrick: Menschenwürde in der politischen und bioethischen Debatte, in: Concilium, Internationale Zeitschrift für Theologie, 39. Jahrgang /Juni 2003, Heft 2, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag. ISSN 0588-9804

VON DER PFORDTEN Dietmar: Rechtsethik, München: Verlag C.H. Beck, 2001. ISBN 3 - 406-45882-3

VORGRIMLER Herbert: Neues Theologisches Wörterbuch, Freiburg im Breisgau: Herder, 2000. ISBN 3-451-27340-3

Vorschlag für einen Rahmenbeschuß des Rates zur Bekämpfung der sexuellen Ausbeutung von Kindern und der Kinderpornographie, KOM / 2000 / 0854 endg. – CNS 2001 / 0025, 52000PC0854(02), Amtsblatt Nr. 062 E vom 27/02/2001 S. 0327 – 0330, <http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex-DE>

Výbor pro práva dítěte: Závěrečná doporučení: Česká republika., CRC/C/15/Add.201. Třicáté druhé zasedání. Projednávání zpráv předložených účastnickými státy podle článku 44 Úmluvy. Doporučení přijata na 862. schůzi konané dne 31. ledna 2003. Příloha č. 2 k usnesení vlády České republiky ze dne 10. září 2003 č. 898. V anglickém jazyce na stránkách Vysokého komisaře OSN pro lidská práva: www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/doc/session32.htm a v českém jazyce na stránkách Ligy lidských práv: www.llp.cz

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Změna: 378/2004 Sb. a 243/2006 Sb. Systém ASPI – stav k 2. 11. 2006, poslední stav textu 345/1999 Sb.

Výklady ke Starému zákonu. I. ZÁKON: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, připravila starozákonní překladatelská komise, Praha: Česká biblická společnost, 1991. ISBN 80-7017-408-0

Vyznání víry církve. Překlad 2. dílu katolického katechizmu pro dospělé (Vydala Německá biskupská konference 1985), České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Sdružení sv. Jana Neumanna, 1999. ISBN 80-7040-809-X

WANDENFELS Hans: Kontextová fundamentální teologie, Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-407-4

WEISS Petr: Sexuální kontrarevoluce, Psychologie dnes 5 (2007). ISSN 1212-9607

WEISS Petr, ZVĚŘINA Jaroslav: Sexuální chování v ČR – situace a trendy, Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-558-X

WEISS Petr a kolektiv: Sexuální zneužívání. Pachatelé a oběti, Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-795-8

WIDL Maria: Pastorale Weltentheologie – transversal entwickelt im Diskurs mit der Sozialpastoral, Wien: Kohlhammer, 2000, ISBN-10:3170164317

WILLS Jean-Pierre / MIETH Dietmar (Hrsg.): Grundbegriffe der christlichen Ethik, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1992. ISBN 3-506-99419-0

WIRTZ Ursula: Vražda duše. Incest a jeho terapie, Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-975-5

WOLBERT Werner: Was sollen wir tun? Biblische Weisung und ethische Reflexion, Freiburg: Herder, 2005. ISBN 3-451-28953-9

WOLFF Hans-Walter: Anthropologie des Alten Testaments, 7. Aufl., in neuer Ausstattung, Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 2002. ISBN 3-579-05091-5

WUTTKE Gisela: Kinderprostitution, Kinderpornographie, Tourismus. Eine Bestandsaufnahme, Göttingen: Lamuv, 1998. ISBN 3-88977-531-4

WUTTKE Gisela: Pornografie an Kindern. Die Folgen und Wirkungen von Kinderpornografie, Opladen: Herausgegeben vom Verein Frauen gegen sexualisierte Gewalt e. V., Leske + Budrich, 2003. ISBN 3-8100-3720-6

Zákon č. 169/1999 Sb. (platný od 1. 7. 2004) ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ve znění změny 52/2004 Sb. Systém ASPI – stav k 2. 11. 2006.

ZELINKA Udo (Hg.): Über –Gänge – Forum Zukunft: Die Kirche im 3. Jahrtausend, Paderborn: Bonifatius, 2000. ISBN 3-89710-123-8

Zweiter Weltkongress gegen die kommerzielle sexuelle Ausbeutung von Kindern, Dokumentation epd, Nr. 19, Frankfurt am Main: Gemeinschaftswerk der Evangelischen Publicistik (GEP), 6. Mai 2002.

<http://www.boscosevana.de>

<http://www.boscosevana.de/problemindex.htm>

<http://www.coatnet.org>

<http://www.cosmopolitan.cz/archiv>

<http://www.detskaprava.cz>

<http://www.detskaprava.cz/prava/pdf/4.pdf>

<http://www.de.wikipedia.org/wiki/Armut>

<http://www.ifsw.org/en/p38000223.html>

http://www.karo-sozialprojekt.de/die_arbeit_von_karo.htm

<http://www.karo-sozialprojekt.de/kontakt.htm>

<http://www.kinderkulturkarawane.de/2003/kinderrechte/kinderrechtskonvention.htm>
<http://www.nasedite.cz>
<http://www.portal.justice.cz/ms>
<http://www.preda.org/german/main/execom/alex=20corpus=20hermoso/alex=20corpus=20hermoso.html>
<http://www.preda.org/german/main/execom/father=20cullen/father=20shay=cullen.html>
<http://www.preda.org/german/main/execom/merle=20ramirez=20hermoso/merle=20ramirez=20hermoso.html>
<http://www.preda.org/german/main/history/history.html>
<http://www.preda.org/german/main/index2.html>
<http://www.preda.org/german/main/mission/mission.html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/c=20for=20c/c=20for=20c.html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/fair=20trade/fair=20trade.html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/jail=20rescue=20team/jail=20rescue=20team.html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/legal/legal/html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/peps/peps.html>
<http://www.preda.org/german/main/our=20work/rain/rain.html>
<http://www.sance.info>
<http://www.sance.info/historie.php>
<http://www.sance.info/lide.php>
<http://www.sance.info/streetcentrum.php>; http://www.sance.info/kdo_jsme.php
<http://www.super.cz/sex/14719-na-studia-si-vydelavame-sexem.html>
<http://www.tdh.de>; www.terre-de-hommes.de
http://www.un.org/Depts/german/gv-sondert/gv27_ss/as2719_rev1.pdf
[www.vistaverde.de/news/Politik/0209/19 kindertag.htm](http://www.vistaverde.de/news/Politik/0209/19_kindertag.htm)

Seznam zkratek

- CSA – Children Sexual Abuse (Sexuální zneužívání dítěte)
- CSEC – Commercial Sexuell Exploitation of Children (Komerční sexuální zneužívání dítěte)
- DKC – Dětské krizové centrum
- ECPAT - End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking Children for Sexual Purposes (Konec dětské prostituce, dětské pornografie a obchodu s dětmi pro sexuální účely)
- EU – Evropská unie
- GS – *Gaudium et spes* (Radost a naděje) – pastorální konstituce II. vatikánského koncilu
- IFSW - International Federation of Social Workers (Mezinárodní federace sociálních pracovníků)
- ILO – International Labour Organization (Mezinárodní organizace práce)
- IOM – International Organization of Migration (Mezinárodní organizace pro migraci)
- KKC – Katechismus katolické církve
3. LF UK – třetí lékařská fakulta Univerzity Karlovy
- LG – *Lumen Gentium* (Světlo národů) – dogmatická konstituce II. vatikánského koncilu
- LThK – Lexikon für Theologie und Kirche (Lexikon pro teologii a církvev)
- MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MS – Ministerstvo spravedlnosti
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- MV – Ministerstvo vnitra
- MZ – Ministerstvo zdravotnictví
- MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
- NGO – Nongovernmental Organization (Nevládní organizace)
- OSN – Organizace spojených národů
- RE – Rada Evropy
- SZ – Starý zákon

Anotace

Předložená práce se zabývá v rámci vědecké disciplíny teologická etika dětskou prostitucí jako formou fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí. Volí přitom metodu trojkroku vidět-posoudit-jednat. Sleduje, co znamená a jak se projevuje nejvyšší etický princip a paradigma právního systému lidská důstojnost v této bolestné, závažné a společensky nebezpečné oblasti. Vystihuje, čím je dítě a jeho sexualita v těchto sociálně nežádoucích, nemravných a právně trestných praktikách.

Multidisciplinární problematiku nahlíží nejprve na základě různých aspektů a aktérů, přičemž využívá poznatky a zkušenosti relevantních disciplín a jejich reprezentantů. Hlavními aktéry jsou děti jako oběti a pachatelé. Při prezentaci související trestněprávní úpravy a mravnostní kriminality reflektuje, jak se zde vymezují a používají pojmy morálka, mravnost a etika.

Ve druhé velké části poskytuje perspektivy teologicko-etické reflexe. Srovnává své porozumění pojmům morálka, mravnost a etika s použitím těchto pojmů v mravnostní kriminalitě. Pojednává zároveň o vztazích práva a morálky. Práce se tak stává profilovaným příspěvkem etiky práva v konkrétní oblasti. Celá složitá a multidisciplinární problematika je antropologicky ukotvena a integrována v etickém principu lidská důstojnost. Respektuje duchovní kořeny a impulzy lidské důstojnosti a rozvíjí pojetí člověka v jeho základních vztazích: stvořenost, vztah k protějšku druhého pohlaví, dále člověk jako duševně tělesná jednota (vztah k sobě), zodpovědný vztah ke světu. Z toho vyvozuje prostor bezpodmínečné ochrany a fundamentální normy pro vztahy mezi pohlavími a pro místo sexuality. Vyplývá rovněž, že pachatelé instrumentalizují a zúčtovávají celé dítě, porušují důstojnost těla a zraňují duši. Nenáboženský pojem lidská důstojnost se představuje v odpovídající tradici morální filozofie. Poukazuje na nutnou transformaci pojmu lidská důstojnost z čistě etické roviny na právní úroveň a uvádí obsahové prvky tohoto pojmu. Z něj jako ze svého eticko-normativního základu vyplývají lidská práva, která lidskou důstojnost konkretizují. Problematika je tak pojednána v rámci právně závazných práv dítěte jako specifických lidských práv zvláště zranitelné skupiny. Stěžejním principem spojeným s lidskou důstojností a s lidskými právy je prezentovaný princip personalita a solidarity. Na základě těchto principů se uvažuje o tajemství lidské osobní i sociální viny a hříchu. Jako konkrétní příklad sociální viny se reflektuje jeden z hlavních faktorů, který vede k vykořisťování dětí v prostituci, totiž chudoba. V souvislosti s tím se promýšlí řazení dětské prostituce mezi nejhorší formy práce dětí. Po vině a hříchu dostává slovo účel nutného trestu, obrácení, smíření a odpuštění.

Ve třetí části, která vyvozuje důsledky pro konání v rámci potírání tohoto ubližování dětem, se zhodnocují poznatky a závěry předchozích dvou velkých částí. Zdůrazňuje se zde potřeba interdisciplinárního přístupu a spolupráce a stanovuje jejich společná báze. Připomíná se právo dítěte na vzdělání i v oblasti lidských práv a znalostí o fenoménu, nutnost respektovat princip personality na všech úrovních řešení problematiky, výchova k celostnímu pojetí člověka, výchova ke kultuře rovnoprávnosti mezi pohlavími, zodpovědná sexuální výchova, bezpodmínečný zákaz těchto činů, navrhuje se určité změny v trestněprávní úpravě a v rozumění a používání pojmů morálka a mravnost v mravnostní kriminalitě. Z morálního a právního principu solidarita pak vycházejí pro různé aktéry určité požadavky: konkretizovaná láska k bližnímu, nutnost osvobodovat tyto ponížené a vykořisťované děti, opce pro tyto a rizikové děti, boj proti komplexní chudobě, nutnost konání politické reprezentace, potřeba budovat svět spravedlivý vůči dětem, respektovat a chránit práva a nejlepší zájem dítěte i během celého trestního řízení. Dále jsou načrtnuta pravidla účinné sociální pomoci chlapcům a dívkám v prostituci a prezentovány konkrétní příklady takové účinné pomoci a solidární praxe v ČR i ve světě. Náročným požadavkem solidarity je solidární jednání i vůči pachatelům, které je zařazeno do nároku lásky k nepřítelům. Spolu s trestem se požaduje resocializace. Ke své důležité roli službě dětem i pachatelům, a tak celé společnosti je vyzvána církev.

Disertace dokumentuje syntézu věrnosti propriu svého oboru a jednoho z hlavních bolestných znamení naší doby.

Klíčová slova: komerční sexuální zneužívání dětí; vykořisťování dětí v prostituci; lidská důstojnost; svoboda; práva dítěte; vztah mezi pohlavími; sexualita; princip personality a solidarity; vina a hřích; chudoba; práce; trest, obrácení, smíření, resocializace; interdisciplinární spolupráce; etika, morálka, mravnost, právo, mravnostní kriminalita; výchova a vzdělávání; politická morálnost; best practices sociální pomoci

Summary

The submitted thesis discusses child prostitution as a form of commercial sexual exploitation of children within the framework of theological ethics. It uses the method of three stages – seeing, judging and acting. The author examines the meaning and manifestations of the highest ethical principle and the paradigm of human dignity as a legal system in this bitter, serious and socially dangerous domain. He explains the perception of a child and its sexuality in context of these socially undesirable, obscene and criminal practices.

The multidisciplinary nature of the problem is considered in relation to various aspects and actors, utilizing the knowledge and experience from relevant domains and their representatives. The main actors are children as victims on one side and the offenders on the other. While outlining the relevant criminal provisions as well as the concept of vice crimes, the author reflects how terms like moral, decency and ethics are defined and used.

In the second part of the thesis, the author provides the perspectives of theological-ethical reflection. He compares his own perception of moral, decency and ethics with the concept of these terms from the point of criminal law. He also discusses the relation between law and moral. As such, the thesis is a profiled contribution to legal ethics in a specific domain. The whole complex and multidisciplinary issue is anthropologically anchored and integrated in the ethical principle of human dignity. The author respects the spiritual roots and impulses of human dignity and he elaborates the notion of man within its essential relations: the creation, the relationship to people of the opposite sex and the spiritual-physical unity of man (the inward relationship), responsible relationship to the world. Based upon these findings, the author points out to the need for unconditional protection and fundamental standards for relationships between the sexes and for the role of sexuality within these relationships. The thesis also demonstrates the fact that the offenders instrumentalize and de-humanize the child, and thus violate the dignity of his/her body and hurt the soul. The non-religious concept of human dignity is presented within the framework of the relevant tradition of moral philosophy. The author points out to the need of transforming the concept of human dignity from the purely ethical perspective to legal sphere and specifies the individual elements of this concept. From the ethically normative fundamentals of human dignity, the human rights can be derived, which further specify the human dignity as a concept. The issue is thus discussed within the framework of obligatory rights of a child as specific fundamental human rights that appertain to an especially vulnerable social group. The thesis also presents the principle of personality and solidarity as the fundamental principle related to human dignity

and human rights. Based upon these principles, the author considers the mystery of personal as well as social guilt and sin. The poverty is seen as one of the main factors that leads to the exploitation of children in prostitution, and also a specific example of social guilt. In relation to the poverty, the author thinks of classifying child prostitution as one of the worst forms of child labour. The guilt and sin is followed by the effect of necessary punishment, conversion, reconciliation and forgiveness.

In the third part of the thesis, the author draws consequences that may arise from the fight against such maltreatment of children and he reviews the findings and conclusions from the previous two parts. The need for an interdisciplinary approach and cooperation is emphasized and their common base is defined. The author points out to the right of children to education in the field of human rights and the phenomenon of prostitution, the necessity of respecting the personality principle across all different levels of tackling the problem, promotion of a holistic approach to humans, supporting the culture of equality between women and men, responsible sex education and absolute prohibition of the abovementioned crimes. He also suggests a couple of changes in criminal law provisions as well as in the perception of moral and decency concepts from the point of vice crime investigation and prosecution. The moral and legal principle of solidarity imposes different requirements on different actors:

concretized charity, necessity to liberate these humiliated and exploited children, options for those children as well as children that are socially disadvantaged, fight against global poverty, the need for appropriate action on part of political representatives, the need to create a world as a fair place for children, respect and protection of children's rights and best interests also during the whole criminal procedure. Furthermore, the thesis outlines the rules for social assistance programs aimed at boys and girls involved in prostitution and shows specific examples of such effective help and practice of solidarity in Czech Republic as well as abroad. Probably the most demanding requirement of solidarity is the solidary behaviour towards the offenders, which can be seen as the imperative to love one's enemies. Not only the punishment of the offender, but also his resocialization is necessary. The Church is being called to its important role to serve the children as well as the offenders, and thus the whole society.

The dissertation documents the fusion between adherence to a proprium of theological ethics and one of the most grievous signs of our times.

Keywords: commercial sexual exploitation of children; exploitation of children in prostitution; human dignity; freedom; rights of a child; relations between the sexes; sexuality;

personality principle; solidarity principle; guilt and sin; poverty; labour; punishment; conversion; reconciliation; resocialization; interdisciplinary cooperation; ethics; moral; decency; law; vice crimes; education and upbringing; political morality; best practices; social assistance